DR
440
H219
cilt.6

Hammer-Purgstall, Joseph,
Freiherr von
Osmanli devleti tarihi

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

دولت عثمانیه تاریخی

عثمانلیلرك مبادئ ظهورندن قاینارجه عهد نامه‌سنه قدر

مؤلفی

ناصر

مترجمی

محمد عطا

LIBRARY
JUN 10 1971
UNIVERSITY OF TORONTO

DR
440
H219
cilt 6

التنجی جلد

اوستریانك دولت عثمانیه ایله ایلك معاهده‌سندن
سلطان سلیم ثانینك ارتحالنه قدر

۹۵٤ — ۹۸۲
(۱۵٤۷ — ۱۵۷٤)

مترجمك « اغتطاف » مهر مخصوصیله مختوم اولمیان نسخه‌لرك طابعی ، بابعی مسئولدر .
نفاست مطبعه‌سی ، ابوالسعود جاده‌سنده نومرو ۵۵ .

۱۳۳۲

Digitized by the Internet Archive
in 2009 with funding from
Ontario Council of University Libraries

http://www.archive.org/details/osmanlidevletita06hamm

دولت عثمانیه تاریخی

اوتوز برنجی کتاب

وزیر اعظم صوقوللو محمد پاشا، مفتی ابوالسعود . — هندستان ایلچیسی والفاص میرزا. — وزیر اعظم سلیمان پاشا ایله خسرو پاشانك وفاتی . — ایران سفری . — بهچ ، بهچکرهك ، چاناد ، ایلیادا ایله لیبانك تسخیری . — طمشوار محاصره‌سی . — مارتینوچینك قتلی . — سکدینه مجارلر . وسپریمه ترکلر طرفندن هجوم . — طمشوار ایله دیکر مجارستان قلعه‌لرینك سقوطی . — سولنوقك ضبطی . ارلونك محاصره‌سی . — شهزاده مصطفانك اعدامی . — ایران محاربه‌سنك ختامی. — دولت عثمانیه و فردیناندآره‌سنده وه‌رانتیوس، زای، بوسبهك واسطه‌لریله‌مذاکرات. — مولداویه‌بکیله قریم خانلك تبدیلی. — دوزمه‌مصطفانك عصیانی.

اولکی کتابده ، وندیك مصالحه‌سندن آوستریانك — دولت عثمانیه‌یه سنوی اوتوز بیك آلتون تأدیه‌سنی تعهد صورتیله — اعتراف ضعفنی امضا ایلدیکی زمانه قدر جریان ایدن وقایعی سرعتله نظردن امرار ایلمش ایدك . بو وقایع یدی سنه‌لك برزمان احاطه‌ایدیوردی؛ شمدی ده آلمانیا ایچون اوقدر موجب شین اولان بوعهدنامه ایله عثمانلی دولتنك مؤخراً ایران ایله عقد ایلدیکی عهدنامه آره‌سنده کچن یدی سنه‌نك تاریخنی یازمه‌مز لازم کلیر. بوایکی یدی سنه‌نك برنجیسی مجارستان سفریله بوحکومتك سلطان سلیمان ایله مناسباتی و ایکنجیسی ایران و ترانسیلوانیا اوزرینه واقع اولان ایکی سفری شاملدر. بودفعه‌دخی، عثمانلی اردولرینك مظفریاتندن حاصل اولان مسراته برشهزاده‌نك صورت فجیعه‌ده ارتحالی حادثه‌سی سترهٔ ماتم چکمشدر . بنه او زمانه دوغری مأمورین اداره‌جه بر چوق تبدیلات وقوعه کلمشدرکه بونلرك کثرتی باشقه احوال ایچنده دولتك انتظام و استقراری ایچون موجب ضرر اوله‌بیلیردی ؛ لکن شو تبدیلات ، دوغریدن دوغری‌یه حکمدار طرفندن صادر اولدیغی ایچون روح اداره اسکی حالنده قالمش و خارجی محاربات دائمیه داخلی منازعات مشئومه انضمام ایتمکله برابر سطوت عثمانیه تأسیسات عاقلانه‌ایله قوت بولمشدر. دولت، سلطان سلیمانك دست ایجادنده ، اقتدار ولیاقتك هر نوعنجه وایه‌دار کمال ذواته نائل اولمشدر. صحنهٔ شئونده نوبت نوبت ممتاز عالملر، قوماندانلر، رجال دولت کورنمش وبوشرف صاحبلرینك

یاننده جامعلر ، مکتبلر ، قیشلهلر ، خسته خانهلر وجود بولمشدر. سلطنت سلیمانیه‌نك بدایتنده — اوپادشاهك تصورات واسعه‌سنی اجرا ایچون قوللاندیغی وسائطی طانتمش اولمق اوزره — وزیراعظم ابراهیم پاشا ایله اوچ وزیری تصویر ایتمش ایدك؛ اووقتدن اعتباراً مدت مدیده دولتك تشکیلات و اداره سنجه مؤثر بر نفوذی حائز اولوب اك زیاده شایان دقت اولان ذوات حقنده دخی ینه او مقصد ایله بوراده بر قاچ سوز علاوه ایده‌جکز .

کتاب سابقده وزیر اعظم رستم پاشادن چوق بحث ایتدك؛ ایلریده بحث ایده‌جك اولدیغمز دیکر اوچ وزیر انظار دقتمزی مدت مدیده اشغال ایده‌مزلر؛ لکن وقایعنی یازمغه باشلایه‌جغمز زماندن سلیمان سلطنتك نهایتنه قدر، حتی اوغلی سلیمك سلطنتنده امور تشریعیه واداره‌نك ریاستنده بولنه‌رق قدرت عثمانیه‌نك اك متین استنادکاهی اولان ایکی ذات بویله دکلدر. بوایکی رجل دولت صوقوللو محمد ایله ابوالسعود العمادیدر ؛ برنجیسی مؤخراً سیکه‌ت غالبی اولمش و اوچ پادشاه زمانننده مقام وزارت عظمایی اشغال ایلمشدر؛ ایکنجیسی مفتی صفتیله عثمانلی امور تشریعیه‌سنك مرجعی طانتمش وزعامت وتیمار اصولیله قوانین سائره‌نك مشروعیتنی تأمین ایدن فتوالر اوزرنده نامی کورلمکده بولنمشدر. ابوالسعود ایله صوقوللو ، عثماندن بری دولتده بری دیکرینه خلف اولان بیوك مأمورلر ایچنده مقام مأموریتلرینی اك زیاده مدتله اشغال ایدنلردر. ابوالسعود اوتوز سنه مفتی وظیفه‌سنی ایفا ایتمش ؛ صوقوللو محمد پاشاده وزارت عظمی مسند خطرناکنده کندیسنی اون بش سنه طوتمغه موفق اولمشدر (۱) . آوروپا لسانلرنده عثمانلی تاریخی یازانلرك هیچ بری سلطان سلیمان زمانننده کی شوکت دولتك اونك ارتحالندن صکره ، خلف بی‌اقتداری سلیم زمانننده دخی امتدادی سببنی صورت کافیه‌ده کوسترمه‌مشدر؛ بونی بولمق ایسه بك قولای ایدی. شوحال اقبالك بقاسی وزیراعظم صوقوللو ایله مفتی ابوالسعودك مأموریتلرنده قالملریله تفسیر اولنورکه بونلر سلطان سلیمان طرفندن قوای دولته ویریلن اتساعی محافظه‌ده دوام ایتمشلردر .

صوقول قلعه‌سنده ، یعنی دیك برقیا اوستنه تصادف ایدن موقعی حسبیله شاهین بووه‌سی دینیلن محلده تولد ایتمش اولان بوسنه‌لی محمد خدمهٔ خاصه‌ارسنده بویومش ایدی. سلطان سلیمان کندیسنی خزینه‌دارلغه تعیین [*] وخیرالدین باربارووسك وفاتی عقبنده

(۱) صوقوللو ، ۹۷۲ — ۹۸۷ (۱۵۶۴ — ۱۵۷۹) ؛ ابوالسعود ، ۹۵۲ — ۹۸۲ (۱۵۴۵ — ۱۵۷۴) . تقویم التواریخ ، حاجی قالفه .

قپودان عنوانیله دونانماقوماندانلغنی عهده سنه توجیه ایلمشیدی. مسلك سیاسی وعسکریسنك صفحات متأخره سنه کلنجه بو تاریخده اونلردن اکثریا بحث ایتمك فرصتنه مالك اولهجغز.

ابوالسعود العمادی — که شیخ محمدك اوغلیدر — تدرس شرعیات ایله اشتغال ایده رك بربرینی متعاقب مدرس و حاکم موقعلرنده بولنمشدر. سکز سنه ده روم ایلی قاضی عسکرلکنی ایفا ایتدکدن صوکره سلطان سلیمان قوهٔ تشریعیه نك الك یوکسك خدمتنه، یعنی مفتیلك، تعیر آخرله شیخ الاسلاملق مقامنه اصعاد ایلمشدر. مؤلفات عدیده صاحبی اولدیغی کبی معلوم اولان تفاسیر قرآنیه نك الك محیطی اولان وقاضی بیضاوی وکشاف زمخشری بیوك تفسیرلری دخی درونینده ممزوج بولنان اثریله شهرت تامه اکتساب ایتمشدر[*]. پادشاه بو اثرك برنجی جلدینی آله رق مندرجاتنه کسب وقوف ایتمسی اوزرینه ابوالسعودك تخصیصات یومیه سنی اوچ یوزاقچه (التی التون) دن بش یوزاقچه یه (اون آلتونه) ابلاغ وایکنجی جلدك عرضی اوزرینه یوزاقچه دها تزیید ایلمشدر؛ شو صورتله مفتی علم وسعیی سایه سنده مخصصات یومیه سنك ایکی مثلنه نائل اولمشدر (١). ابوالسعود العمادی ایله صوقوللو محمد ایکیسی ده اوزون بویلو وسلیمان کبی ضعیف اندیلر؛ ایکیسنك ده استانبولك لیمانی وخارجی محله سی اولان سودلیجه ده ساحلخانه لری وار ایدی که بو موقعك اسمی بیزانسلیلر زمانندن آلمش اولدیغی « غاله کرنه » یعنی سود منبعی اسمنی اخطار ایدر؛ ایکیسی ده مهماندار نبوینك تربه سیله مسلمانلرك جالب احترام مخصوصی اولان ایوب جامعی قربنده آرام کزیندرلر؛ ابوالسعود اولادی آراسنده، صوقوللو معمارسنانك انشا ایتدیکی قبه آلتنده مدفوندرلر (٢).

مفتی ابوالسعود، قپودان پاشا، وزیر اعظم رستم پاشا کرك موقعلری، کرك لیاقتلری اعتباریله اوزمان دولتك الك بیوك آدملری ایدیلر. ایشته سلطان سلیمان الك مهم خدمتلره بویله ذاتلری کتیرمکله درکه الك زیاده، مقتدر وکلا انتخاب ایتمکدن واونلری تفوق فکری و یاخود تفوق اخلاقیلرندن دولایی حسد ایتمکسزین مقاملرنده طوتمقدن عبارت اولان بیوك پادشاه مزیتنی کوسترمشدر. سلیمان مقدما الك ایی جنرالللرندن بری اولان اسکی بوسنه والیسی خسرو پاشا ایله اختیار وزیر اعظم سلیمان پاشایی

(١) عالی، سلیم ثانی علماسی دفترنده، ق ٣٧٤. آلموسنینو، ص ١٤٢، افادهٔ آتیه سنده عالی ایله متفقدر: «Le Sennalò seiscintos aspros de salario». آلموسنینو مفتی یی زیارت ایتمش اولدیغنی حکایه ایتدیکی صیره ده کندیسنی حرمت مخصوصه ایله قبول ایتمش وارسطو وغاله‌ن حقنده قونوشمش اولدیغنی سویلر.

(٢) سودلیجه وایوب ایچون « استانبول وبوغاز ایچی » نه مراجعت، ٢، ص ٤٤.

عزل ایتمشدی؛ لکن بونلرك عزلی ایکی وزیرك دیوانده بر مناسبتسز منازعه‌یه کیریشملرندن نشأت ایلمشدر. کرك خسرو پاشا، کرك سلیمان پاشا مقام ونفوذلرینی غائب ایتدکدن صوکره چوق زمان یاشامادیلر؛ سکسانلك بر خادم اولان سلیمان پاشا معلقره‌ده اوچ سنه دها منزویانه امرار ایام ایلمش ایسه‌ده نفوذ و قدرتدن عاری بر حیاته تحمل ایده‌میه‌جك قدر ضعیف اولان خسرو پاشا کندیسنی آجلقدن اولدرمك صورتیله حیاتنه نهایت ویرمشدر. کوزدن دوشدیکی زماندن بری ایلك دفعه اولمق اوزره آته بینمك آرزوسنده بولنوب‌ده اطرافنه باقنه‌رق نه خدمتکار، نه محافظ، نه کلاه، نه‌ده صیرمه‌لی قافتان کوره‌مینجه درحال کزینتیدن صرف نظر ایله یاشامقدن نفرت ایلدی؛ «بویله آته بینمکدن ایسه یتاقده یاتمق دها اییدر.» دیه‌رك ایاغنی اوزنکیدن چیقاروب خانه‌سنه عودت ایله یتاغنه کیردی. تداوی ایتمك ایستین اطبایه‌ده قاپی‌یی قاپاتدی. «بکا زهر ایچیرمك ایستیورسکز!» دیوب اوندن صوکره هیچ بر شی‌ده ییمدی؛ سکز کون صوکره عمری ختام بولمشیدی. یونانیلرده، رومالیلرده امثال کثیره‌سی کوریلن انتحار مسلمانلرك تاریخنده همان همان بر حادثهٔ ناشنیده‌در؛ زیرا ارادهٔ الهیه‌یه علی العمیا مطاوعتلری کندیلرینی امیدسزلکه قارشی محافظه ایدر. مقدما خسرو پاشانك حالنه‌دوچار اولان لطفی پاشا دها عاقلانه حرکت ایله خالی قالان زماننی برعثمانلی تاریخی یازمغه حصر وبووقایعی اونده بتون تفصیلاتیله نقل ایتمشدر(۱).

مجارستان قرالی فردیناند والمانیا ایمپراطوری شارل کن ایله عقد اولنان مصالحه نامه‌دن دولایی او قدر شایان دقت اولان ۱۵٤۷ (۹۵٤) سنه‌سنده‌درکه استانبوله، خرستیان حکمدارانی ایلچیلرینك ورودی صیره‌سنده — پورتکیزلره قارشی سلطان سلیماندن استمداد ایتمك اوزره — هندستان پادشاهلرندن علاءالدینك ده بر ایلچیسی کلدی.

علاءالدینك ایلچیسی پادشاهه غایت نادر حیوانات، غریب رنکده طوطیلر، قیمتدار

(۱) لطفی، تاریخ، ۹۵۵ (۱۵٤۲) سنه‌سی، ق ۹۸، و۹۹. [«علی العمیا مطاوعت» تعبیری — که فرانسزجه‌ده aveugle soumission ایله ادا اولنمشدر — بویله یاپمیوب‌ده انتحاره جرأت کوسترنلرك تقدیرینه دلالت ایتدیکی ایچون بوراده بعض ایضاحات قیدی مقتضی کورنمشدر: اسلامده نفسنی قتل، نص ایله ممنوع اولدیغی وحضرت پیغمبر امتی بوبابده زیاده تحذیر بیوردقلری ایچون بوشنیعه مسلمانلر آره‌سنده اندردر؛ حتی روایت اولندیغنه کوره هجرتك ایلك عصرنده بسبتون مفقود دینیله‌جك درجه‌ده ایدی. اسلام بیننده‌کی انتحاردن نفرت، مسلمانلرك کثرتله بولندقلری یرلرده‌کی اقوام سائره‌یه بیله تأثیر ایتمش اولدیغندندرکه مملکتمزده اونلر آره‌سنده دخی انتحار نادردر. علم اخلاق علماسی انتحاری قطعیاً مغایر اخلاق عد ایتمکده وبونك بعضلرینك زعمی کبی نادراً دخی

بهارات وعطریات، پلسنکلی معجونلر، زنجی وخادملر تقدیم ایلدی ؛ زنجیلردن بری انسان اتندن باشقه برشی یمزدی (۱). هندایلچیسنك الایی شایان دقت ایسه ده برادری شاه طهماسبه عصیان ایدن شهزادهٔ ایرانی القاص میرزانك ورودی مناسبتیله استانبول اهالیسنه ارائه اولنان آلای اوندن دها مهیبدر. القاص، برجزای محق اندیشه سندن دولابی اوروپا قطعه سنه فرار ایله دشت قپچاقدن، قره دکیزدن کچه رك عثمانلی حمایه سنه التجا ایتدی . پادشاه ، پای تختلرندن برنده بر دخول مطنطن منظره سی ترتیب ایدوب ده شاهزاده نك پیش انظارنده سراینك بتون احتشامنی ارائه ایتمك ایستدیکندن ملاقاته قبولنی کندیسنك ادرنه یه عودتنه تأخیر ایلدی (۲) . مختلف پیاده ، طوپجی ، سپاهی [سواری] فرقه لری، سلحدارلر اوکندن کچدکجه شاهزاده بونلرك قوماندانی بالذات سلطان سلیمان ظن ایدرك یرندن قالقاردی . یکی چری اغاسنی شعشعه لی ارکان حربیله برابر کوردیکی زمان آرتق بونك پادشاه اولدیغنه هیچ شبهه سی قالمادی . وزیراعظمك، اوکنده اوچ وزیر وارقه سنده سراینك آدملریله اکا برمأمورین دولت بولندیغی حالده کچدیکی وقت دخی یاکاش ظنی دوام ایتدی. شهزاده بوقدر احتشام ودارائی کوردکجه هیجان دائمیدن، حیرت متمادیه دن اوقدر بی تاب قالدی که نهایت سلطان سلیمانك مغفرلرك، سرغوجلرك پارلتیسیله صیرمه لی کلاهلر وبر مشجره بی تنظیر ایدن مزراقلر آره سنده بالذات وصولنده همان بسبتون کندندن کچمش برحال ایله یرنده اوتوردی، قالدی. پادشاه ، ایرته سی کون ملاقاتدن اول دیوانده مکلف بر طعام ویردیکی کبی متعاقباً حرمك ، وزرانك هدیه لریله برابکده برچوق هدایا کوندردی . هدایای شاهانه نك باشلیجه لری التون وکموش ایله مالامال کیسه لر، شاللر وقیمتدار قماشلر، آتلر، قاطرلر،

بر اثر حمیت و شجاعت اولمایوب اصل شجاعت و فضیلت سائق انتحار اولان اسبابه مقاومتدن عبارت اولدیغنی بیانده متفقدرلر . اسلامك انتحاردن توقیسی جلائل فضائل اسلامیه دندر ؛ بناءً علیه بو فکر و عقیده ایله اسلامك فضیلته بر بیوك خدمت ایتمش اولدیغنی حکیمانه دوشونن هرصاحب عرفان تصدیق ایتمك لازم کلیر . مترجم]

(۱) عالی، ٤٤ ؛ نجی وقعه، ق ۲۵٦ . پچوی ، ق ۸۸ . جلال زاده، ق ۲٦٥ . صولاق زاده ، ق ۱۱٤ . لطفی ، ق ۹۹ . روضة الابرار ، ٥٦٠ .

(۲) بورسم قبول ادرنه ده دکل، استانبولده اجرا اولندی. هامه رك بونده سهوقلمی آشکار کورینیور ، چونکه بش التی سطر یوقاریده « استانبول اهالیسنه ارائه اولنان » تعبیری آلایك استانبولده اولدیغنی کوسترر. سلطان سلیمان بورسم قبولی « ادرنه» دن « استانبول» ه عودتنه تعلیق ایلمش ایدی. کامل پاشانك تاریخ سیاسیسی بوسهوه معکس اولمشدر. (پچوی، ج ۱، ص ۲٦۷). (بوفقره پاشانك وفاتندن بر سنه اول یازلمشیدی) (مترجم) .

برچوق بیاض وزنجی اسیرلر ایدی . برالتمات ناشیده اولمق اوزره شهزاده سلیمك والده‌سی خرم سلطان شهزاده‌یه کندی الیله دیکلمش کوملکلر و ایپك اوکلکلر کوندردی . « قزل باش » . (اون ایکی قاتلی عمامه‌لرینك قرمزی اوجلرندن دولایی ترکلر اوزمان عجملری بو اسم ایله یاد ایدرلردی) بو قدر بذل عاطفت ایدلمسی شیعی شاه‌اوغلنی بربی ایمان ملعوندن، بلکه‌ده برخائندن باشقه برشی عد ایتمین مفرط سنیلرك کفت وکوسنی تزیید ایلدی . سلطان سلیمان، خلق آره‌سنده دوران ایدن بوسوزلر کندیسنه نقل ایلدیکی وقت « بز ، دولتك شان و حیثیتی نه اقتضا ایدیورسه اونی یاپدق . اکر اورته‌ده بر خیانت وار ایسه اونك جزاسنی مولای متعاله حواله ایدرز . » دیمکله اکتفا ایتدی (۱). پادشاهك شاهزاده‌یی بویله فوق‌العاده برصورتده قبولنده مندمج اولان سطوت عسکریه دولت عثمانیه‌نك ایران حقنده‌کی نیات خصمانه‌سنه دلالت وخرم سلطانك هدایاسی بوحکومت علیهنه سفر جدیدك حرم‌القا آتیله تقرر ایتدیکنی صورت کافیه‌ده اظهار ایتمکده ایدی .

عن اصل روس اولان خرم سلطان — که فرانسز مورخلری « روکزه‌لان » نامیله کندی ملتلرینه منسوب اولدیغنی زعم ایتمشلردر — پادشاهك اولاسوکیلی کوزده‌سی، صوکره منکوحه‌سی اولمشیدی (۲) . بوقادین وقایعنی یازدیغمز شوزمانلرده اون سنه مقدم ، وزیر اعظم ابراهیم پاشایی خفیاً ایرانیلره خادم کوسترمکده و ابراهیمك تبریز و بغدادی یغمادن عسکری منع ایتمش اولمسنی بو فکرینه دلیل طوتمقده اولنك نزد شاهانه‌ده حائز اولدیغی اعتمادی محو ایتمشیدی . القاص میرزانك وصولی اون سنه‌دن بری تصور اولنان محاربه‌یی اورته‌یه چیقاردی ؛ المانیا ایله اخیراً عقد اولنان عهدنامه‌ده بونائره‌نك اشتعالنه مساعد اولمش ایدی . سلطان سلیمانك پك سودیکی زوجه‌سی چوقدن بری ارزو ایدیوردی که وزیر اعظم بولنان دامادی رستم پاشانك لیاقت عسکریه‌سنی اظهار ایده‌جك بروسیله‌چیقسین ؛ برطرفدن ده پادشاهك استانبولده بولنمامسنی ایستردی ، تاکه شهزاده سلیم اوروپا قضه‌سنده پدرینه وکالت ایتسین . آرتق ایران ایله محاربه تقرر ایده‌رك القاص میرزا، لالاصفتیله شهزاده‌نك خدمتنه ویریلمن وبومناسبتله بوسنه والیلکندن ارضروم والیلکنه انتقال ایدن اولامه پاشا رفاقتیله حدوده کوندرلدی .

ایرته‌سی بهارده (۱۵۴۸) ، سلطان سلیمان مدت حیاتنده اون برنجی دفعه اولمق

(۱) پچوی ، ق ۸۸ .
(۲) اسیر اولدیغی حالده مؤخراً عقد نکاح ایدلمش معناسی اکلاشیلیر . (مترجم)

اوزره بالذات سفری کشاد ایلدی؛ اولا سیدغازیدن، قونیه‌دن، سیواسدن[۱] کچدی. سید غازیده، مغنیسا والیسی شهزاده سلیم، قونیه‌ده قره‌مان والیسی شهزاده بایزید، سیواسده خطهٔ روم [اماسیه] والیسی شهزاده مصطفی طرفندن تعظیمات فوق العاده کوسترلدی؛ شهزاده‌لرك اوچی‌ده بابالرینی کچرکن قارشیلامق ایچون مقرر حکومتلرندن چیقمشلردی. پادشاه سیدغازیدن حرکت ایتمزدن مقدم شهزاده سلیمی، مدت غیبوبتنده زمام حکومتی اداره ایتمك امریله، روم ایلنه کوندردی (۱). اماسیه‌دن ارضروم وعادلجواز اوزرینه توجه اولنه‌رق عادلجوازده قره‌مان بکلربکی پیری پاشا وارضروم بکلربکی اولامه‌پاشا وانی محاصره ایتمك اوزره اردودن تفریق وارسال اولندی. سلطان سلیمان ارضروم‌دن عادلجوازه کیدرکن — پدرینك میراثنده تقریر ایتمك اوزره دعوت ایتمش اولدیغی — شروانك اسکی حکمداری خلیلك اوغلی علی سلطانی حضورینه قبول ایلدی. خلیل شاه اسماعیلك قیزینی تزوج ایتمشیدی؛ لکن شاه اسماعیلك وفاتندن صوکره شاه طهماسب شماخی‌یی یدی آی محاصره ایله الله کچیرمدرك هنوز صبی بولنان علی‌یی طرد ایله شروان حکومتنی کندی قارداشی القاص میرزایه ویرمش ایدی. القاصك استانبوله وصولنده پادشاه اونك اداره‌سنده بولنمش اولان مملکتلره — ایراندن طردینی متعاقب استانبوله التجا ایتمش اولان — کنج علی‌یی اعزام ایله کافهٔ حقوقنی ابقا ایلدی. سلطان سلیمان ایران حدودی قربنه واصل اولنجه، وانه‌دوغری کیده‌جك یرده القاص میرزانك طلبی اوزرینه — شهزادهٔ ایرانینك مقدما برادرندن غصب ایتمك ایستمش اولدیغی — تبریزه توجه ایلدی. بتون اهالی‌یی قتل عام، یاخود سوروب چیقاره‌رق ممالك عثمانیه‌یه اعزام ایتمکدن باشقه برشی دوشونمین القاصك آرزوی انتقام جویانه‌سنی پادشاه نجابتله رد ایتدی. سلطان سلیمان آراکس [ارس] نهرینك جنوب شرقیسنده بولنان اراضینك مجموعنی وکردستان ایرانینك برقسمنی فتح ایتدکدن صوکره تبریزی محاصره ایتمسیله بورانك اهالیسی توفك پاشالا تمقسزین تسلیم اولدی. قانونی، تبریزده یالکز بش کون قاله‌رق بومدت ظرفنده عسکرینی انتظام تام التنده محافظه ایتمش [یعنی کیمسه‌نك مالنه ال اوزاتدیرلمامش] و اوندن صوکره کری عودتله وان اوزرینه یورومشدر (۲).

اغستوس اورته‌لرنده (۱۰ رجب — ۱۶ اغستوس ۱۵۴۸) عثمانلی اردوسی وانی

(۱) عالی. ٤٥ نجی وقعه. پچوی. ق ۸۹. صولاق‌زاده. جلال‌زاده. ق ۲٦. عبدالعزیز. ق ۱۰۲.

(۲) عالی، پچوی. صولاق‌زاده، جلال‌زاده، عبدالعزیز. عالی دیرکه: انتظام اوقدر مکمل ایدی که برطاووغك یمورطه‌سی قیرلمادی وبرخروس شکایت ایتدی.

محاصره ایتدی. بوموقع سکزکون ارضرومدن کلن بیوك طوپلرله دوکیلهرك القاص میرزا ایله محصورلرآره سنده واقع اولان مخابرهٔ خفیه اوزرینه طقوزنجی کون ضبط اولندی. سلطان سلیمان ایران حدودینك اك مهم موقع مستحکمی اولان بوقعه نك محافظه سنی اناطولی دفتردار سابقی اسکندر چلبیه تودیع ایدهرك — موسمك گذاری بوندن صوکره حرکات عسکریه اجراسنه مساعد اولمادیغندن — مشتایه چکلدی. لکن پادشاه ایرانه هم حدود محللردن چکیلیر چکلمز شاه طهماسب ایلریلیهرك عادلجواز، موش، اخلاط طرفلرینی تالان و قارص قلعه سنی تسخیر ایچون کوندریلن عثمانلی فرقه سنی پریشان ایلدی. بومتفرق محاربه نك تأثیرات سیئه سنی توقیف ایچون سلطان سلیمان دیار بکردن وزیر ثانی احمد پاشایی کوندردی. احمد پاشانك پیشدارلق وظیفه سنی تودیع ایتمش اولدیغی شجیع چرکس عثمان پاشا ایرانلیلری کاخ قربنده خیلی فوق العاده بر خدعهٔ حربیه ایله بوزدی: عثمان پاشا برچوق آت طوپلایه رق بونلرك قویروقلرینه قوزغون وقارغه لرباغلاتدیروب (۱) کیجه لین ایران اردوسی ایچنه سوردردی: عجملر، دشمن آره لرینه قدر کیرمش ظن ایده رك بربرینك اوزرینه آتیلوب کندی کندیلرینی بوغازلادیلر. بوقدر کوزل نتیجه ویرن شوحیله یه مکافاةً عثمان پاشا حلب والیلکنه تعیین اولندی (۲).

اولدن بری اردوده یك خوش کورلمین القاص میرزا کاشان، قم، اصفهان طرفلرینی اورمغه کیتمك ایچون مساعده آلدی. بوجولان بلکه طهماسب ایچون فلاکت آمیز اولهجق ایدی؛ زیرا القاص میرزانك بوحوالیده برچوق طرفدارلری وار ایدی. لکن کندیسنه آزپاره ویرلدیکی کبی ترفیق اولنان عسکرده عساکر منتظمه دن دکل، کردلردن واردو دوکنتیسی دیمك اولان دیکرسرسریلردن عبارت ایدی. شهزاده نك عزیمتندن وچولکده اجرا اولنان مراسم عیددن صوکره سلطان سلیمان حلبه توجه ایله تشرین ثانی نهایتنه دوغری (۲۵ شوال، ۲۶ تشرین ثانی ۱۵٤۸) واصل اولدی (۳). بو شهرده اقامتی اثناسنده قره مان والیسی بولنان اوغلی سلطان بایزیدی یانه چاغیردی. اصفهانه قدر تمدید جولان ایتمش اولان القاص میرزا برادری علیهنه قازاندیغی موفقیاتی پادشاهه اعلام و ثمرهٔ

(۱) هامهر بوراده غریب بریاکلشلغه دوشمشدر: عثمان پاشانك اوركك آتلرك قویروغنه باغلاتدیغی « قازغان وباقر » ایدی (پچوی، ج ۱، ۲۷۵). هامهر آتلرك قویروقلرینه قوش باغلامقدن برشی چیقمیه جغنی ده دوشونمیه رك قازغاندن قوزغون وباقردن قارغه یاپمشدر (مترجم).

(۲) پچوی، ق ۹۰. صولاق زاده، ق ۱۱۵. عالی، ٤۹ نجی حادثه، ق ۲۵۷. جلال زاده، ق ۲۷٤.

(۳) پچوی، ق ۹۳. صولاق زاده، ق ۱۱۵. جلال زاده، ق ۲۷۷. عالی، ق ۲۵۸.

منهوباتی اوله‌رق هدایای کلیه ارسال ایلدی. شهزادهٔ ایرانینك کوندردیکی اشیا آره‌سنده بالخاصه — غایت قیمتدار صورتده مذهب اوله‌رق جدلنمش — قرآن، حدیث، شاهنامه، اشعار مختلفه کتابلری، الماس ودیکر احجار ثمینه قاقمه‌لی هردرلو سلاحلر، بیوك عنبر ومسك پارچه‌لری، صاری صبر بالیه‌لری، نیشابور فیروزه‌لری، بدخشان یاقوتلریله مالی طورباه‌لر، هندموصلینلری، کشمیر شالاری، عجم چوقه‌لری، خراسان قالیچه‌لری و آغیر قیمتلی مختلف قماشلر بولنیوردی (۱).

او آره‌لق بکلربکی عوض اسکندرپاشا، خوی خان حاجی دونبوللی خائننی (۲) مغلوب ایتدیکنی پادشاهه بیلدیردی؛ دیکر طرفدن ده وزیر محمدپاشا، ارضروم بکلربکی موسانك اوزرینه هجوم ایله اولدیرمش اولان آرناوودلق عاصیلرینی (۳) پریشان ایده‌رك اللرندن یدی قلعه آلمش اولدیغنی عرض ایلدی (٤)

پادشاه، حلب جوارنده بربیوك شکاردن عودتی متعاقب بوشهردن چیقدی (٥ حزیران ۱۰،۱۵٤۹ جمادی الاولی)؛ بش کون صوکره اوغلی بایزیدی موقع مأموریتنه عودت امریله ترخیص ایلدی. ۳ تموزده فراتی کچوب اردوسیله المالی یه قوندی که القاص میرزا دخی بورایه دعوت ایدلمش ایدی؛ لکن ایران شهزاده‌سی، سلطان سلیمانك کندی

(۱) جلال زاده ۲۷٦، پچوی ق ۹۳، عالی ۲۵۸. [القاص، کندیسنه متابعت ایدن اشخاص بی قیاس ایله حدود همداندن عبور ایدوب بلای آسمانی و قضای ناکهانی کبی مدینهٔ اصفهان وقم و کشانده شاهك وقارداشی بهرام میرزانك وسلطانلرك سرایلرینی تالان وبرچوق خانلرك، قوروجیلرك خانمانلرینی خاك ایله یکسان ایدرك اغتنام ایتدیکی کرانبها امتعهٔ نفیسه‌دن «مرصع جلدلی، مکلف غلافلی، خطوط استادان ایله مصاحف شریفه، و برقاچ مجلد کتب تفاسیر لطیفه واحادیث نبویه وسائر مشروعات وتبرکات وتواریخ ومعقولاتدن وشهنامه ومنظوماتدن منقش ومذهب نفیس ملوکی وفاخر کتابلر، مرصع شمشیر وخنجر وسپر و سرنیزه‌لر، الماس ویاقوت ولعل طاشلی خاتملر، طابله، طابله مسك وعنبر، یوك، یوك عرد قماری، کیسه کیسه هنوز تراب ایله آلوده فیروزه‌لر، بدخشانی لاجوردلر، زربفت وزرتار سرا پرده‌لر، مذهب ومطلا مقعدلر، فرش بساطدن ابریشم قالیچه‌لر، خراسانی لطیف ونازك کچه‌لر وبی‌نهایه اثواب شاهانه وامتعهٔ خسروانه‌یی» برقاچ قطار دوه وقاطره تحمیلاً وزیری سیدعزیزالله شروانی ایله تقدیم ایلدی. پچویدن جلد ۱، ص ۲۷۹. مترجم].

(۲) بو «دونبوللی حاجی‌خان» شرق عشیرتلرندن برینك جسارتله معروف رئیسیدرکه مقدما بوطرفه انتساب ایله سنجاق ویرلمش ایکن صوکره شاه‌طرفنه کچه‌رك خوی بکلکنی المشدر (مترجم)

(۳) کرجستان عاصیلری اوله‌جقدر. تذییلات مترجمه مراجعت.

(٤) جلال زاده، ق ۲۷۹. پچوی، ق ۹۲. عالی، ق ٤٥۸. بوقلعه‌لر: برکان، نیاق کومکه، بناك، برناك، کوچوك، صماغار، اخادر. [پچویدن تصحیح ایله آلندی. مترجم]

حقنده‌کی نیاتندن خبر آله‌رق وهم پادشاهدن، هم ده بغداداوزرینه یورومکده اولان وزیر ثالث محمدپاشادن احترازایده‌رك کمال سرعتله کردستانه قاچدی. صیتمه‌یه طوتلمسی اوزرینه چنارده توقف ایتمش اولدیغی حالده سهراب بغتةً هجوم ایله دردست و شاه طهماسبك‌الله تسلیم ایلدی. شاه، اوغلنك خیانتندن بحق منفعل اولدیغی جهتله بقیهٔ حیاتنی کچیرمك اوزره بر قلعه‌ده حبس ایتدی (۱).

سلطان سلیمان (۱۰ ایلول، ۱۷ شعبان) ارضروم‌ه وصول بوله‌رق (۲) وزیر ثانی احمد پاشایی اوراده‌ن کورجستانه کوندردی. احمد پاشا التی هفته‌دن آز برمدت ظرفنده‌یکرمی قلعه‌تسخیر ایتدی که الکشایان‌دقت اولانلری تورتوم، نجاخ، میراخور، اچه قلعه، بنکرد، اشتردوددر (۳). بوجولاندن عودتنده چولکده دست پادشاهی‌یه تقبیل ایله مشرف اوله‌رق (۲۴ تشرین اول — ۲ شوال) پارلاق موفقیتلرندن دولایی مکلف صورتده صیرمه ایشلمه‌لی خلعت ایله مکافات اولندی. اون بش کون صوکره عثمانلی اردوسی عودته‌ابتدار ایده‌رك پادشاه ۱۵۴۹ کانون‌اولنك‌اون‌ایکیسنده (۱ ذی‌الحجه ۹۵۶) مسعودانه استانبوله داخل اولدی.

پادشاهك فردینانده کوندردیکی برظفرنامه‌ده اوتوز برشهرك تسخیر، دیکراون دردینك‌ده تخریب‌واوزمانه قدرمدافعه‌سز بولنان یکرمی‌سکزموقعك احکام اولندیغی صورت‌فخارانه‌ده‌بیان‌اولنمشدر (٤). وندیك‌دوجیله لهستان‌قرالیچه‌ده بویولده‌محررات

(۱) پچوی، ق ۹۳.

(۲) پادشاه حلبدن دیاربکره کیتمك اوزره فراتی‌چوب المالی‌موقعنده بولنورکن خسته‌لنوب بر قاچ کون — «اب وهوانك حیات افزا، بهار و ازهاری صفا بخش وجانفزا» اولدیغنی ایشتدیکی — قره‌جه طاغ‌یایلاسنده اقامتله عافیت بولمشدر (پچوی، ج۱ص۲۸۳). قره‌جه‌طاغ یایلاسی سیوه‌رك ایله دیار بکر آره‌سنده و ۱۲۰۰ مترودن زیاده ارتفاعده بریردرکه صفوق غایت شدتلیدر. مترجم برکانون ثانی‌ایچنده سیوه‌رکدن دیاربکره قدر اون سکزساعت (۹۰ کیلو مترو) مسافه‌یی واشبو قره‌جه طاغنی — قسم کلیسی اسبق دیاربکر والیسی قورد اسماعیل پاشا مرحومك اثر همتی‌اولان — شوسه‌سایه‌سنده برکونده کچمش‌ایدی‌که میزان‌الحراره‌صفردن اشاغی یکرمی بشی کوستریوردی. قره‌جه طاغ دنیانك الکوزل یایلالرندن اولوب صویی. اوراده اوتلایان حیوانات یاغی بی‌نظیر دینلسه روادر (مترجم).

(۳) پچوی. ق ۹٤. جلال زاده، ق ۲۸٤. عالی، ٤٦ نجی حادثه. ق ۲۵۸. صولاق زاده، ق ۱۱٦. [پچویده بنکرد «تپکرد». اشترود «اشرد» در. ایکی اچه قلعه یازیلیدر.]

(٤) بو مکتوبك اوستریا خاندان ایمپراطوری و قرالیسی خزینهٔ اوراقنده بالکز لاتینجه بر ترجمه سی واردر؛ ترجمه ایران بلده لری اسملرینی بوزه‌رق قوسا اینیان Cosaignan، تماس Tetmas، نصر Nasar، ساقاس Sakas، چینوری Cineuri، روان Revan

کوندرلمشدر(۱). فردیناندە یازیلان کاغد المان مهتدیسی اولوب ابوینی ویانەدە اقامت ایتمکدە اولان ترجمان احمد ایله کوندرلدی ؛ سلیمانك بو نامه بری انتخاب ایتمسی ، اونك خرستیان دوغمش اولمسی مناسبتیله قرالك ترانسیلوانیا حقندەکی نیاتندن معلومات المسندە سهولت اولور امیدینه مبتنی ایدی: قرالك برطرفدندە بو ولایتك مجارستانه الحاقی، قرالیچه ایزابللانك اورادن ابعادی ایچون پاپاس غرەغوار ایله مخابرە ایتدیکی معلوم ایدی (۲).

فردیناندك هدیهٔ اختیاری، سلیمانك مطروح ویردیکی عدایلدیکی اوتوز بیك آلتونك خزینهٔ سلطانی یه ایلك تأدیەسی کچن سنه اوستریالی کاتب سینکموز روارژ انتوقصبەلی یوستی معرفتیله وقوع بولمش ایدی(۳). او صیرەدە، بر از وقت مقدم وفات ایدن یحیی پاشا اوغلنك یرینه بودین والیکنه تعیین اولنان قاسم پاشایەدە بر مقدار اقچه هدیەسیله اوچنجی دفعه اولەرق دەزوفی کوندرلدی (٤). مع هذا صلح عهدنامەسنه تمامیله رعایت ایدلمدی؛ ستولوەیسنبورغ بکی عجم ولی جان درت بیك کشی ایله راب وپاپا ارەسندەکی بتون ممالکی تخریب ایلدی. پول راتقای ایله راب ووەسپریم موقعلری قوماندانی امریك تەلەکی. راب قلعەسندن براز قوهٔ امدادیه آلدقدن صوکره ترکلری قارشیلامغه چیقدیلر؛ باقون اورمانی

پاپار. [پچویدە سالف الذکر یکرمی قلعەدن باشقه اون بش قلعەنك دخی اطاعت ایتدیکی؛ دیوان نام نواحی یه آقین ایدیلەرك شاهین باقشلی، ککلك کبی یورر اسیرلر آلندیغی؛ پرتکرك قلعەسنك منسوباتی ایکی قلعه ایله برابر ضبط وداد ایلی ناحیەسی ممالك عثمانیەیه ضم اولندیغی، بو ناحیەدن اون بش قلعه ابقا ایله بقیەسی ییقلدیغی ؛ تورتوم ، تلخیص ، اقچه قلعەسی ، دیوانه درەسی بر سنجاق اتخاذ قلندیغی مندرجدر.]

(۱) پولاویدە پرنس چارتوریسکینك کتبخانەسندە ۹۵٦ ربیع الاولی (نیسان ۱۵٤۹) تاریخلی بر مکتوبك له لساننده ترجمەسی واردر؛ قرەآمد (دیاربکر)دن رمضان (تشرین اول ۱۵٤۹) تاریخلی دیکر بر مکتوب پادشاهك ایراندەکی مظفریاتنی قراله اعلام ایله قازاقلرك اوچاقوفدە جولانلرندن دولایی سرد مطالب ایدیور . صفر ۹۵۷ (مارت ۱۵۵۰) تاریخلی اوچنجی بر مکتوبدە ینه بوجولانه عائددر.

(۲) *Pauli Bornemissæ epistola ad Thom. Nadasd. Viennae 23 M. 1750, ap. Pray ep, proc., t, II, p. 195.*

(۳) *Ferd. ad Mailat, Prag., 13 mart. 1549: Per eum (Justi) et secretarium Singkmoser misimus pecunias annuas ut munus ad manus Ibrahim Bassæ tradat, item Junisbego Rustem bassæ et aliis Bassis* خزینهٔ اوراق.

(٤) *Ferd. ad Bassam budensem, 3 nov. 1548: Ea quæ nobis per hominem vestrum Huzzeph* (یوسف) *et fidelem aulicum nostrum Joannem Deseuffy nuntiastis.* کذلك.

مدخلنده عثمانلیلره تصادف ایده‌رك اللرنده کی اسیرلری استرداد ایله برابر اونلردن التی یوز اسیر واون اوچ بایراق آلدیلر. ولی جان ده‌یاره لاندی، وانجق کوجلکله قورتیله بیلدی (١)؛

قرالك مجارستانده کی والیسی سیگیسموند، پوزغای ایله آندره تارنوچی یی بودینه کوندره‌رك عهدك متمادیاً اخلالنه نهایت ویرلمسنی عثمانلی حکومتندن طلب ایتدیسه‌ده برفائده‌سی اولمادی (٢)؛ بونلرك تهدیداتی کار ایتمدی. معمافیه ایکی ملتك مرخصلری گیونگیوس قصبه‌سنده طوپلاندیلر: مجارلر طرفندن آندره تارنوچی، اتیه‌ن نیسکوئه‌ی، انتوان ناغوات؛ ترکلر طرفندن درویش چلبی، غران قاضیسی محمد، دیوان کاتبی علی مأمور ایدیلر؛ لکن مکالمه منازعه ایله ختام بولدی؛ یکیدن ناقض عهد احوال وقوعنی ایجاب ایتمسنه بیله آز قالدی؛ درویش محمدك فکر ائتلاف جویانه‌سی ارقداشلرینك تسکین حدتنه انجق صعوبتله موفق اولهرق مجارلر هیچ بر شیئه دسترس اولمقسزین عودت ایلدیلر (٣). ایمپراطورك عثمانلی مأموری مهتدی محمدك یانده آغزندن قاچیرمش اولدیغی بر سوزده پادشاهك امنیتسزلکنی تجدید و ترانسیلوانیا ایشلری حقنده کی شبهه‌لرینی تأیید ایلدی (٤). پاپاس ژورژك حیله‌لری ایسه ایزابلی بحق اندیشناك ایتمکدن خالی قالمادیغندن قرالیچه، اوغلی ایچون پادشاهدن استعانه یه مجبوریت کوردی. سلطان سلیمان، محمود جاوشه همان ترانسیلوانیایه کیده‌رك اوچ ملته، یعنی مجارلره، اوسکلیلره، ساقسونلره، پاپاسك حکومتدن ابعادیله الی ایاغی باغلی اولهرق عثمانلیلره تسلیم ایدلمسنی وبعدما قرالیچه‌دن و اونك صادق مشاوری پتروویچدن باشقه‌سنه اطاعت ایدلمه‌سنی عبارات تهدیدیه ایله متضمن برفرمانی تبلیغ ایتمسنی امر ایتدی [٢].

متوفی بودین والیسنك مخدومی اولوب هاتوان وقولوچا سنجاق بکی بولنان، یحیی پاشا اوغلی ارسلان بك اوصیره‌ده پادشاهدن همان ارلویه کیتمك مریله برکمان، اوقلره، برقیلیچ، برقاووق احسانله نائل اولیوردی (٥). بودین والیسی قاسم پاشاده (٦).

(١) ایستوآنفی، ١٦٠١.

(٢) بونلردن برنجیسنك ١٥٤٩ شباطنده و ایکنجیسنك ١٥ ایلول ١٥٤٩ تاریخنده کی مأموریتلرینه دائر «قواشیش»ده موجود تفصیلات وکندیلرینه ویریلوب خزینهٔ اوراقده محفوظ اولان تعلیمات.

(٣) ایستوانفی، ١٦، قولونیا تمثیلی، ص ٢٩١.

(٤) *Ad reginam Ahmatus* (محمود) *cui male quædam nuper a rege nostro credita sunt.* (وه‌رانتینك مکتوبی ٤ ایلول ١٥٥٠. قاتونا‌ده، ٢١، ص ١٠٩٠)

(٥) وه‌رانتینك «تومام نه داسد» مکتوبی، ١٥ مایس ١٥٥٠. مجارلرك تلفظی موجبنجه ارسلانی «اورسلان» یازار. قاتونا، ٢١، ص ١٠٧٢.

(٦) ایستو آنفیده قاسونوس، فه‌سله‌رده، ٧، ص ٦٩٩، قاچزوم (*Kaszseum*)

ژورژك تاجی فردیناندہ بر اقسی مقصدیله متصل تضییق ایتمکده اولدیغی قرالیچه‌یه امداد ایچون ترانسیلوانیایه کچمك اوزره حاضر بولنمغه مجبور اولدی. سلیمان فرمان شکلنده یازلمش برمکتوبده — عثمانلی طوپراغی اوزرنده انشا اولندیغی افاده‌سیله — سولتوق قلعه‌سنك هدمنی طلب ایتدی(۱). مجارستانده بو وقایع جریان ایدرکن لهستان مأموری نیقوله «هوج» قرال سیگیسموند اوگوستك بر مکتوبنی کتیردی که بونده اوگوست پادشاهه دوستلغی حسنده تأمینات ولاچکینك اوچاقوف حوالیسنده کی جولانلری حقنده موجب ممنونیت ایضاحات ویرمکده‌ایدی (۲). ۱۵۵۰ سنه‌سی ایشته بوصورتله کچمش وسلطان سلیمان بیوك جامعنك اساسنی بتون سرای مأمورلری حاضر و وزیراعظم ایله مفتی کندیسنك رفاقتنده بولندیغی حالده اوسنه قورمشدر (۳). معماری عثمانینك بو شاه اثری — عظمت اسلوبنده واجزای تفصیلیه‌سنده ثروتنده — دولتك اك مترقی و مسعود زمانی طبیعتی اك یوکسك درجه‌ده ارائه ایلمکده‌در. بلده‌نك یدی تپه‌سندن بری اوزرنده مبنی اولان «سلیمانیه» اوزاقدن سیاحك دقتنی جلب ایتمکله برابر یاقیندن دخی انشا آتنده‌کی ظرافتله خیره بخش انظار اولور.

ایرته‌سی سنه(۱۵۵۱)، پاپاس ژورژ ترانسیلوانیا ایشلری حقنده مغایر حقیقت مکتوبلر تقدیمیله سلطان سلیمانی اغفاله چالشمقده دوام ایدیوردی. حتی فردیناند ایله ترانسیلوانیا وباناتك ترکی ایچون مذاکره ایکن استانبوله، آلمانلرك سیگیسموند زاپولیا اراضیسنه کیردکلرینه دائر اولان شایعاتك کاملاً اساسسز اولدیغنی بی‌حجابانه یازیوردی.

تموزده قرالیچه مجارستان تاجنی دوبودوروسقاء آندره باتوری، لوران نیاری‌یه ویردکدن صوکره، قاشویه چکلمك اوزره بتون مملکتی فردیناندك قومیسرلرینه تسلیم ایده‌جکی صیره‌ده ایدی که ترانسیلوانیالیلره سلطان سلیمانك شو مألده برکاغدی کلدی: «پاپاس ایله بودین والیسنك بربرینه معارض اولان معروضاتی اوزرینه المانلرك پاپاس

(۱) سلیمانك ذی‌الحجه ۹۵۷ (کانون اول ۱۵۵۰) تاریخلی فرمان شکلنده مکتوبی اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده‌در.

(۲) پولاویده چارتوریسکینك وثائق تاریخیه‌جه غایت زنکین اولان کتبخانه‌سنده له لسانله مترجم وخصوصات آتیه‌یه عائد اوراق واردر: ۱، لاچکینك جولانلرینه دائر، ۱۵۵۰. ۲، برله‌ایلچیسنك بورجنك تأدیه‌سنه دائر ۳.۱۵۵۰، لوبومیریسکینك برپهودیدن آلدیغی آچه‌نك اعاده‌سنه دائر، ۱۵۵۰. ٤ لهستان ایلچیسنك یول رخصتنامه‌سنك تصدیقنه وماتیاس میواسکی نامنده‌کی لهستانلیدن حیدودلرك المش اولدیغی اچه‌نك اعاده‌سی وعدینه‌دائر (شوال ۹۵۸ — تشرین اول ۱۵۵۱).

(۳) اولیا، حاجی قالفه، تقویم التواریخ.

طرفندن یازلدیغی وجهله هنوز حرکت ایتمهمش می ، یوقسه والینك بیلدردیکی کبی مملکتك اورتهسنه می واصل اولمش اولدیغی تعیین اولنه مدیغندن روم ایلی بکلر بکنه وسمندره والیسی رستم پاشایه عسکرلرینی تسلیح ایتملری امر اولنمشدر؛ ودین سنجاق بکی مالقوچ اوغلو افلاقلیلرك باشنه کچوب نیکبولی سنجاق بکی محمدبك بغدانلیلره ودوبریجه تاتارلرینه(١) قوماندهایده جکدر»(٢). بونکله برابر قریم خانی قریم تاتارلرینی امری التنه آلمش و وزیر اعظم رستم پاشانك اردوسی یکی چری و سپاهیلرله براشمش ایدی. بوسنه لی برپاپاسك اوغلو اولوب بش سنه مقدم قپودان پاشالق مقامنی وزیر اعظم رستم پاشانك قارداشی سنانه ترك ایتمش اولان [٣] صوقوللو محمدبك روملی بکلر بکلکنه تعیین اولنمش ایدی. محمدبك [پاشا] سفری کشاد ایتمکه مأمور وله رق — یراندن عودتنده اسکی بوسنه والیلکنی الله المش اولان اولامه پاشانك التحاقنه انتظاراً — سلانقمنده اردوکاه قورمش ایدی . بو درجه سی ده مهیب اولان شو قوتلره میخال اوغلو علی بکك آقینجی فرقه سیله — مجارلری صولنوقك احکامندن وفتنه منع ایتمهمش ولدیغی ایچون عزل ویرینه علی پاشا تعیین ایدلمش اولان — بودین والیسی قاسم پاشانك(٣) عسکری انضمام ایده جك ایدی .

سلطان سلیمان، پاپاسك خیانتنه، ترانسیلوانیانك فردیناند ه ترك ایدلدیکنه، اوستریا عسکرینك مجار قرالغی ممالکنه کیردیکنه قانع اولنجه فردیناندك سفیری ملوه زی یی دیوانه چاغیردی. ملوه وزی، بوروایتلرك هیچ بری دوغری اولادیغنی باشی اوزرینه تأمین ایتدیسه ده موجب خوشنودی تفصیلات ویرمدیکی وتملیاتنك کفایتسز لیکیله دفع مسئولیته چالشدیغی حقله بوغازایچی ساحلنده کی اناطولی حصارنده کی «قره قله» یه حبس اولندی(٤). اسکی عجم حکمدارلرینك «فراموش قله» لرینه(٥) ویدی قله نك «یلی قویو» سنه معادل صورتده استعمال اولنان اشبو قره قله برچوق زمانلر مجارلره، آلمانلره دهشت ویرمشدر. ایمپراطوره حقوق بین الملل قواعدینك شو وجهایله نقضندن شکایت ایتمك اوزره درحال پادشاهه مکتوب یازدی؛ لکن سلطان سلیمان، فرمان شکنده کوندردیکی

(١) فه سلرك دره چیله ر Deretziler تاتارلری دیدیکیدر .
(٢) سلطان سلیمان ترانسیلوانیالیلره ١ تموز ١٥٥١ تاریخلی مکتوبی، پره وی، ج٢ ص١١٨.
(٣) ایستوآنفی، ١٧، قولونیا تمثیلی، ص ٣٠٠.
(٤) ایستوآنفینك واوندن نقلاً فه سله رك، ج٧، ص٧١٩، یازدقلری کبی، والانته ن توروك ومالیاتك اورزمان درونینده اتمام حیات ایتمش اولدقلری یدی قله دکل .
(٥) قهقهه قلعه سی . (مترجم)

جوابنامه‌ده غریب اولمقله برابر حقوق اسلام قواعدینه‌ده مخالف اولان شو: «ایلچیلر متبوعلرینك ویردکلری سوزدن مسئولدرلر؛ رهن صفتنده بولندقلری جهتله اوسوزك نقضندن دولایی جزا دیده اولملری لازم کلیر.» قاعده‌سنی اورته‌یه قویدی (١). بو مخابره‌لر جریان ایدرکن سلانقامنده صوقوللو محمد پاشا قوماندەسی آلتنده التمش بیك عثمانلی طوپلانمش ایدی؛ لکن — فردیناندك پاپا نزدنده کی مداخله‌سی اوزرینه بر مدت صوکره پاپاسلقدن قاردیناللغه ارتقا ایدن — ژورژك مکاتیب خدعه کارانه‌سنه عثمانلی جنرالی‌ده آلدانمش ایدی. بکلربکی، مارتینوچینك برایلچی واسطه‌سیله عرض عبودیتده ومتداخل ویرکی‌یی تأدیه‌ده تأخرندن دولایی اظهار تعجب ایتمسی اوزرینه (٢) حیله کار پاپاس پادشاهك صادق تبعه سندن اولمقده بردوام اولدیغنی وبوندن صوکره ویرکینك تام زماننده تأدیه‌سنی متعهد بولندیغنی جواباً بیلدیردی. مع هذا وقتی کلمش بورجك آنجق بر پارچه‌سنی کوندردی؛ بوندن طولایی خطانك کندیسنه دکل، ایقاع ایتمش اولدقلری قاریشقلقلرله مملکتك منابعنی قوروتمش اولان ایزابه‌ل ایله پتروویچه عائد اولدیغنی. لیپا ایله سولیموسك باتوری عسکری طرفندن اشغالی کندیسنه اسناد ایدیله‌جك بر جنایت اولمادیغنی، یکی بر مأمور اعزامنده تأخری کچن سنه کوندردیکی مأمورك بلغراد سنجاق بکی طرفندن حالا محبوس طوتلمسندن باشقه برسببی بولنمادیغنی بیلدیریوردی (٣).

نهایت ٧ ایلول ١٥٥١ (٦ رمضان ٩٥٨) ده محمد تقریباً سکسان بیك کشیلك اردوسی واللی طوپی ایله (٤) پتروارده‌یندن طونه‌یی وتیته‌ل قربندن ته‌ئیس نهرینی کچدی. ١٨ ایلولده بچه قلعه‌سنی آله‌رق بونك ایکی یوز کشیدن عبارت اولان محافظلری قلیجدن کچیرلدی. قوماندانلری قدر قورقاق اولان به چکره‌ك محافظلری فرار ایده‌رك او حاله دوچار اولمقدن قورتلدیلر (٢١ ایلول) (٥). به‌چکرکدن اردو، پسقپوس اقامتکاهی اولان چاناد شهرندن — وارده‌ین ایله سگدینه همان مساوی مسافه‌ده کائن — ماروش اوزرینه یوریدی (٦). بوشهرده‌درکه مقدما قرال آبا، قلعه‌یه حیله ایله جلب ایتمش اولدیغی اللی

(١) سلیمانك شوال ٩٥٨ (ایلول ١٥٥١) تاریخلی مکتوبی اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده‌در.
(٢) محمدك مارتینوچی‌یه مکتوبی، پره‌ی، ج ٢، ص ٢٨٢.
(٣) مارتینوچینك بکلربکنه ١٠ ایلول تاریخلی مکتوبی، پره‌ی، ص ٢٩٧.
(٤) سینیور اسقانیو چانتوریونك Ascanio Centorio ترانسیلوانیا محاربه‌سی تفصیلاتی، وندیك ١٥١٥، ص ١٠٢. اونای Unay. پك موثوق معاصریندن.
(٥) ایستوآنفی، ١، ١٨. پچوی، ق ٩٤. جلال‌زاده، ق ٢٨٧. عالی، ٤٧ نجی حادثه، ق ٢٥٩.
(٦) به‌چه Becsé، به‌چکره‌ك Becskerek، چاناد Csanád، لیپا Lippa بزم تاریخلرده شو املاده کوریلور: بچی، بچکرك، چناد، لیپوه. مترجم

عاصی یی اعدام ایتمشدر؛ کومانلر طرفندن اعدام اولنان قرال دردنجی ولادیسلاس ده بوراده مدفوندر؛ موقعك مدافعه سنه مأمور اولان راسیه لیلر کرك خصملرنجه، کرك متفقلرنجه شبهه لی کورینن صداقتلرینی تأمین ایچون زوجه لرینی، چوجقلرینی اوجه دشمن اردوکاهنه کوندردکدن صوکره ترك طرفنه کچدیلر. شهرك آناختارلری فرانسوا اوغودطرفندن تسلیم اولندی(۱). ایللادیا(۲) واون ایکی قدر قلعه راسیه لیلر طرفندن بنه اوصورتله ترك اولنه رق ترکلرك النه دوشدی (۳).

مارغراوژورژ برانده نبورغ، ژان قوروینوسدن طول قالان به آتریچ ایله ازدواجندن صوکره ماروش اوزرنده کی لیپای استحکامات ایله احاطه ایتمش ایدی؛ والده قرالیچه ایزابلك بودینی ترك ایتدکدن صوکره ایلك کیردیکی بلده بوراسیدر. شو وقایعی یازدیغمز زمانده بو استحکاماتك قوماندهسنی ژورژ قارداش ایله جنرال قاستالدو یوهان په تویه تودیع ایتمشلردی. محمد بك [پاشا] ایلریلینجه اهالی استحکام قوماندانینه مراجعتله بعض شرائط آلتنده موقعك تسلیمنه موافقت ایدوب ده کندیلرینی صیانت ایتمزسه مطلقا اولدیره جکلرینی سویلدیلر. قوماندان، هیجان عمومی آره سنده مدافعه نك امکانسزلغنی کورنجه طوپلری چاتلادوب باروت مخزنلرینی برهوا ایده رك قاچدی. عجم اولامه پاشا قوماندهسنده بش بیك سپاهی وایکی یوز یکی چری لیپانك محافظهسنه براقیله رق میخال اوغلو ایکی یوز پیاده و ایکی یوز بشلو ایله (٤) خالپایه کوندرلدی.

اولامه، لیپای ضبط ایتدکدن صوکره، قرال برنجی قارلونك، عموجه سی پاپاس لوینك خاطره سی ایچون بنا ایتمش اولدیغی کلیسایی زیارت ایلدی. ارغنونلری کوره رك

(۱) بنه اولکیلر و فورغاچ، *Commentarii rerum Hungaricarum* پوزونیئی Posonii، ۱۷۸۸.

(۲) فورغاچ، Forgacz.

(۳) ایستوانفی و فورغاچده اسملرینی کوریکز: غالاد Galad. آراچیا Arcia، به زونیقو Besonico، ناکی فلاق Nagy Fellak، ئه کرهس Egres، خیالیا Chialia، پاله له س Palelesse، بودورلاق Bodorlak، زادورلاقا Zadorlaka، ئه په ریسکه Eperieske، هوروغازدك Horogaszeg، خارکیسوملیو Charkissomlio. پچوی آزاد و پاراقانی ده علاوه ایدر. [حال بوکه پچویده اندن، یعنی واراتدن قنلاق نام پارقان اوزرینه وارلدینی محرردر. ج ۱، ص ۲۸٦. مترجم]

(٤) بشلو [بشلی] بر نوع عسکردرکه اخیراً [مورخك زماننده] اولاخ، بوغدان بکلری معیتنه دائر باب عالی ایله روسیه آره سنده کی مخابراتده موضوع بحث اولمشدر. ایستوانفی بونلری سواری عسکری تسمیه ایدر: *Qui unico equo stipendia merent*.

بونلرك حضورنده چالنمسنی امر ایتدی ، و شو آلات موسیقیه‌نك صدای امتزاجنی پك محظوظ اوله‌رق دیکلیور کورونوردی ؛ لکن بو کلیسانك دیاقوسی بولنان علمادن بر راهبك بناده مختفی خزینه‌لری خبر ویرمکدن امتناع ایدیور بهانه‌سیله بش دیشنی چیقارتمقله وحشتنی اورته‌یه قویدی (۱). صوقوللو محمد لیبادن طمشوار حصارلری النه کیتدی ؛ بو موقعك قوماندانی اتیه‌ن لوزونجی ، جسور اسپانیول و ایتالیان قوماندانلری الفونس‌په‌ره‌ز وبرناردەن آلدانا طرفندن معاونت کامله کوره‌رك ترکلرك هیچ برشی قزانمسنه میدان ویرمکسزین اون‌بش کونلك بر محاصره‌یه مقاومت ایلدی. بو مدتك نهایتنده موسمك زیاده ایلریله‌مش اولمسی و قاستالدو و راهب غره‌غواز قوماندەسیله فردیناند اردوسنك تقرب ایتمسی بکلربکنی بلغراداوزرینه چکلمکه مجبور ایتدی [٤]. لوزونجی دشمنك تعقیبنه ابتدار ایله یولی اوزرنده ناگیلاق قوماندانی قیطاسه تصادف وشدتله هجوم ایده‌رك غلبه ایتدی. قیطاس، ناگیلاقه کیرمك ایستدیکی حالده آتمه کوپری وقتیله قالدیریله‌مدیغندن لوزونجی قلعه‌یه کیروب قیطاسی اسیر حرب اوله‌رق آلوب کوتوردیکی کبی اوراسنی‌ده احراق ایلدی (۲) .

طمشوار محاصره‌سی اثناسنده ناگیلاقدن کلن ایکی یوز ترك سواریسی ماقو قلعه‌سنی بغتةً اله کچیرمکه چالشمشلرایدی؛ آنجق محافظلری کثرتلی بولدقلرندن قوماندانلری(۳) مملکتك حاکملرندن برینی سکدیندن استمداده کوندردی ؛ بو حاکم ایسه بکلیلن امداد یرینه برطاقم مجارپیاده‌لری کتیردی که بونلر ترکلرك بایراغنه مماثل بیاض‌بایراقلر آچه‌رق عثمانلیلری آلداتمغه موفق اولدیلر وطاغنمسزین عثمانلیلره هجوم‌ایله کندیلرینی ماروشه رجعت ایتدیردیلر. عثمانلی قوماندانی‌ده بالذات مجروح اولدیغی حالده التنجی اوله‌رق بر صندالله کیرمك صورتیله قورتولمغه کوچ موفق اولدی (٤). اوزون‌لقبیله اکیلان فرانسوا هوروات خالپا عثمانلی قوماندانی‌ده بر ضیافت شبانه‌دن چیقارکن التی یوز سواری ایله برلکده غفلةً اله کچیردی [٥] ؛ قوماندان ، قورتارمق ایچون قولتغی آلتنه آلمش اولان مجار قاپتانینك مساعیٔ مردانه‌سنه‌رغماً برقورشون ایله مقتول اولدی . صوقوللو طونه‌نك اوته طرفنه قاچنجه یوز بیك کشیلك قدر بر ایمپراطور اردوسی لیبا اوزرینه یوریدی ، و محاصره آلتنه آلدی .

(۱) ایستوانفی . [ایرانی اولامه‌نك موسیقیدن آکلامسی اصلا استغراب اولنه‌ماز]
(۲) کذلك ، ۱۷ .
(۳) ایستوانفی قانتر یازار ؛ برصحیفه‌صوکره قایداره‌سی شکلنه افراغ ایدرسه‌ده دوغروسی پچوینك یازدیغی کبی قیطاسدر .
(٤) ایستوانفی ، ص۳۰ ، قولونیا تمثیلی.

بکلربکی محمد بلغراده چکلدکدن صوکره ترانسیلوانیاده ساکن اوچ ملته (ساقسونلر، سکلیلر، مجارلر) و قرونشتاد، هرمانشتاد، ساچ ـ شه‌بش حاکملرینه پادشاهه صداقتلرینی محافظه ایتملری ایچون متعدد فرمانلر اصدار ایلدی. فقط بو تشویقات پك کچ قالمش ایدی؛ چونکه راهب چوقدن بری مملکتی آیاغه قالدیرمش ایدی. اونك امری اوزرینه پك اسکی برعادته اتباعاً برسواری، خلقه قانلی برقلیچ ومزراق کوسترمکده اولدیغی یاننده بولنان بر پیاده: «وطن دشمنی یاقلاشیور؛ هر خانه بزی مشترك تهلکه‌دن قورتارمق ایچون آدمنی کوندرسین!»(۱) دیه باغیرمقده بولندیغی حالده کویلری، شهرلری دولاشمش ایدی. لیپا حصارلری اوکنده برلشمش اولان اردویه نشر اولنان دیکر بربیاننامه‌دخی استحکاملره ایلك طیرمانوب چیقه‌حق کیمسه‌یه اصلا زادکاندن ایسه ایکی یوز دوقه‌وایکی یوز کویلو خانه‌سی واکر افراددن ایسه بر اصالت عنوانیله یوز دوقه ویوز خانه وعد ایدییوردی.

٤ تشرین اولدن بری لیپا شهری اوچ طرفدن قوشادلمش ایدی؛ بیوك چاپه‌درت طوپ، ایکی هاوان، دیکر ایکی طوپ که جمعاً سکز طوپ محاصرلرك طوپچی قوتنی تشکیل ایدیوردی (۲). ۷ تشرین اولده اسپانیولارقوماندانلرینك امرینی بکله‌مکسزین هجومه مسارعت کوسترديلر. قاستالدو ایله بر قاچ کون مقدم قاردینال پایه‌سنی آلمش اولان راهب هجوم باشلادیغی زمان سفره‌ده ایدیلر؛ لکن ایلك کورلتیده موقع محاربه‌یه قوشوب عسکرلرینك باشلرینه کچدیلر. مجارلر ناداسکی، ایتالیانلر پالاویچینی (۳)، آلمانلر آرقو قوماندەسنده ایدیلر. یدی قله‌ده سفیلانه تلف اولمش اولان والانتهن توروکك اوغلی ژان توروك ایله سیمون فورغاچ فوق العاده یارارلق کوسترديلر؛ برنجیسی کندیسنی یدی دفعه یارالامش اولان بیوك رتبه‌ده بر ترکی اولدردی؛ دیکری اون بر یرندن مجروح اوله‌رق بر چوق قان ضایع ایتمش وبر اجساد بیغینی آلتنده قالمش اولدیغی حالده مذهب قلیجدن بیلنه‌رك چکیلوب چیقارلمق صورتیله محافظهٔ حیات ایلشدر (٤). نهایت شهر ضبط ویغما اولندی. درحال قلعه‌نك ده محاصره‌سنه باشلانلدی که اولامه معیتنده برحیات قالان بیك بش یوز کشی ایله اورایه چکلمش ایدی.

(۱) ایستوآنی، ۱۷، ص ۳۰٤. آسقانیا چانتاریو، ص ۱۱۹.
(۲) آسقانیو چانتاریو، ص ۱۲۱.
(۳) ایستوآنی، ۱۷، ص ۳۰٦.
(٤) فرانسیسکی فورغاچك مجارستان محاربانه دائر پوزونیمی شهرنده مطبوع اثری، ص ۲۷.

محاصره‌نك طقوزنجی کونی (۱۶ تشرین اول) — که روم ایلی بکلر بکنك‌ده طمشواردن چیقدیغی کوندر — اولامه‌قاستالدونك یکرمی کون متارکه‌یه، بومدتك نهایتنده کندیسنك چکیلوب کیتمسنه، حدوده‌قدر رده بر رخصتنامه‌ویرمه‌سنه موافقت ایلمسی شرطیله لیبا وچانادك تسلیمنی تکلیف ایتدی. بوشرائطی قبول ایتمکه هیچ برسبب یوغیدی؛ چونکه محصورلرك بیه جکی قالمادیغندن آت وکدی یمکه مجبور اولمشلردی؛ لکن مارتینوچینك رأیی بلاشرط تسلیم طلبنده بولنان قاستالدو ایله مجارجنرالرینك فکرلرینه غلبه‌ایتدی؛ راهب سرپوشنی قاردینال شاپقه‌سنه تحویل ایتمکله قناعت ایده‌مه‌مش اولان بوحریص پاپاس حالا ترانسیلوانیا پرنسلکنی آرزو ایدیوردی. اولجه حیدر پاشادن کلمش اولان برمکتوب — که بونده صاحب مکتوب پاپاسك یکنی اولدیغنی یازیوردی — قاردینالك دولت عثمانیه ایله اویوشوب پادشاهك اعادهٔ توجهنه نائل اولمه‌جنی امیدینی تولید ایتمشیدی (۱). اکر قلعه‌نك محافظلرینك حیاتنی قورتارمغه موفق اولورسه بومقصدك حاصل اولمه‌جغنه دائر اولامه‌طرفندن ویریلن وعد قطعی ایسه کندیسنی دها زیاده تأمین ایدیوردی. احتمالدرکه یکرمی کونلك متارکه تکلیف غریبی، حقنده‌کی توجهك عودتنه دائر استانبولدن تأمینات آلمق ایچون وقت قازانمق منفعتی اقتضاسندن اولان مارتینوچینك اخطاری اوزرینه میدانه قونلشدر. اکربویله دکل ایسه اولامه‌نك صوك درجه‌یه کلمش بولندیغی حالده همان چکلمك تکلیفنده بولنمامش اولماسنك سببی آکلاشیلهماز. ۵ کانون اول ۱۵۵۱ تاریخنده جمعه اقشامی بر پارلاق مهتاب زمانی ایدی که اولامه، قاردینالك صورت مبذوله‌ده تدارك ایتمش اولدیغی مأکولاته مالك بیك‌بش یوز کشی ایله دیشاری چیقدی. اولامه، حین‌عزیمتنده شهادت شکران اولمق اوزره قاردیناله بر آلتون لامبه، ایکی آلتونلو موم، برایران شالی، درت محاربه آتی، احجار ثمینه ایله مزین برخنجر کوندردی(۲). راسیه‌لیلردن برطاقم عسکر طمشوارك اوته‌سنده طمش نهری ساحللرینه‌قدر اولامه‌یه‌رفاقت ایلدیلر. آرتق ترکلر کندیلرینی امنیتده صانیورلردی؛ لکن نهرك اوته‌طرفندن فرانسواهوروات ومه‌لحشیور بالاسسا — کندیلرینك ممانعتلرینه رغماً مارتینوچینك عثمانلیلر ایچون یولنی بولمش اولدیغی — شوچکیلوب کیتمه‌نك انتقامنی آلمق ایچون فرصت ظهورینه انتظاراً پوصوطو تمشلردی. اولامه، قاردینال طرفندن خبردار ایدلدیکی جهتله‌ده، آن‌دوکوشمکه حاضر بولنمق ایچون

(۱) حیدرپاشانك لیبا قلعه‌سندن مارتینوچی‌یه مکتوبی، پره‌دی، ۱، ص ۳۰۸.
(۲) ایستوآنی، ص ۳۱۸. فورغاچ، ص ۲۹.

صیق صف حرب نظامنده یوریدی. لکن راسیه لیلر کندیسندن آیریلیر آیرلماز هوروات و بالاسسا — میشل دومبای (۱) و ناگیلاقلی آمبرواز (۲) طرفندن تقویه ایدلمش اولدقلری حالده — اولامه نك اوزرینه دوشدیلر. غوغا پك شدتلی اولدی؛ آمبرواز مقتول وبالاسسا آغیر صورتده مجروح دوشدی؛ اولامه ده مجروح اولدیغی حالده لیبادن برلکده چیقمش اولدیغی بیك اوچیوز کشیدن آنجق اوچیوز کشی ایله بلغراده[٦] واره بیلدی.

لیاعثمانلی قوماندانلرنه ویریلن یکرمی کونلك متارکه اثناسنده ومارتینوچینك اولامه واسطه سیله دولت عثمانیه ایله اویوشمغه چالشدیغی صیره ده قاستالدو، اکر ترانسیلوانیا دهازیاده برمدت قاردینالك الندہ براقیله جق اولورسه مطلقا غائب ایدیله جکنی فردینانده بیلدیرمشیدی ؛ بو اخطاره جواباً ، اردونك سلامتنه دقت ایتمسی و راهبك حیله لرینه نهایت ویرمك اوزره احوالك ایجاب ایده جکی تدابیره مسارعت کوستر مسی امرینی آلدی.

قاستالدو، مارتینوچینك چاوشلر واسطه سیله [۷] عثمانلیلرله خفیاً مخابره ایتدیکنه مطلع اولهرق اسکی دومینیکن پاپاسلری مناستری اولوب قاردینالك اقامتکاه اتخاذ ایلدیکی آلوینج قلعه سنه کیتدی . ثابت العزم بر طاقم اسپانیول و ایتالیان عسکری رفاقتیله راهبك اقامتکاهنه کیردی که بو صیره ده آندره لوزونچی یکرمی درت اسپانیول ایله قلهلری اشغال ایدیوردی : اوندن صوکره سفورزیا پالاویچینی کلدی . ۱۸ کانون اولده علی الصباح قاستالدونك کاتبی اسکندریه لی آنتونیو فهراریو برقاچ کاغد ویرمك اوزره قاردینالك اوطه سنه کیردی. مارتینوچی یالکز برکوملك ایله کورکلی برخرقه کیمش اولدیغی حالده بر ماصه نك اوکنده ایدی؛ ماصه نك اوزرنده ده بردعا کتابی [۸]، بر حقه ، بر چالار ساعت ، خاطراتی متضمن بر دفتر بولونیوردی . کاتبك کندیسنه تقدیم ایلدیکی کاغدلری امضا ایتمك اوزره اکلدیکی صیره ده، کاتب ، — بری کوکسنه دیکری بوغازینه اولمق اوزره — قاردیناله ایکی ضربه اوردی . قاردینال « امان مریم آنا ! » دیه باغیره رق قوتلی بر ال ایله کاتبی ماصه نك آلتنه آتدی . بر اوشاغك مانع دخول اولمسندن دولایی قاپینك آرقه سنده قالمش اولان پالاویچینی بوسسی ایشیدنجه قیلیچ الندہ اوطه یه کیره رك قاردینالك باشنی یاردی . لوپه زده اسپانیولرله برلکده یتشدی ؛ بونلر هنوز ایاق اوزری طوره بیلمکده اولان اختیارك اوزرینه توفك بوشالتدیلر. قاردینال لاتینجه : « نه یاپیورسکز، قارداشلرم؟» دیه صوردی؛ او انده

(۱) فورغاچ «میشل دوبای» ؛ ایستوآنفی «دومبای» یازیور.
(۲) ایستوآنفی «ناغلاق» وفورغاچ « ناکی » یازیور.

التمش اوچ یاره ایله مستور اولدیغی حالده: «عیسی ! مریم !» دیه باغیره‌رق دوشدی. جسدی یتمش بش کون موقع جنایتده قاله‌رق نهایت ودیسانیبورغده‌دفن ایله بر قبر یاپلدی (۱). بالدفعات وبربرینی متعاقب فردیناندہ، سلیمانه، ایز ابله خیانت‌ایتمش‌اولان بو مغرور پاپاس یتمش بش یاشنده شوصورتله حیاتنی بتیرمشدر .

بو قتلده شریك اولان یدی مجرمدن هیچ بری جزای آسمانیدن قورتلامشدر. پاللاویچینی اوسنه‌نك ختامندن اول ترکلرك الله دوشه‌رك معاملات وحشیانه آلتنده جان ویرمشدر . خنجر و قلمی مساوی برمهارتله اداره ایتمکده اولان کاتب انتوان فه‌راریو قاتل اولدیغی حقنده ویرلن حکم اوزرینه مسقط رأسی اولان پیه‌مونته بلده‌سنده صلب‌ایدلمشدر؛ مونیتونك سن ژه‌رمه‌نده باشی کسلدی؛ سقاراموچا ناربونده پارچه پارچه ایدلدی؛ قامپه‌چیو برمدت صوکره ویانه‌جوارنده آولانیرکن فردیناندك کوزلری اوکنده بر یبان طوموزی طرفندن پارچه‌لانمشدر ؛ قرالك اوامری انفاذ اولندیغنه برهان اولمق اوزره قاردینالك تویلو قولاغنی ویانه‌یه (۲) کتیرمش اولان مرقادا اوغسبورغده برمنازعه اثناسنده — اوقولاغی کسمش اولان — صاغ الی غائب ایتمشدر (۳) .

ایشته بوصورتله ترانسیلوانیا، پادشاهه ایکنجی‌دفعه اوله‌رق‌الك‌صادق دوستلرندن برینك قتلی منظره‌سنی عرض ایتدی؛ کندی منفعتی دائره‌سنده حرکت ایتمك‌ایچون نوبت نوبت خرستیانلرك و مسلمانلرك منافعنه خیانت‌ایدن مارتینوچی — غریتی قدر بیهوده اولمق اوزره — عثمانلی سلاحلرینك حمایه‌سی آلتنده مجارستان‌وترانسیلوانیاده تأسیس حکومت امیدنده بولنمش ایدی [۹] .

ایرته‌سی سنه قاستالدو موسم حربك ابتدالرنده ، فقط یك آز موفقیتله عثمانلیلر علیهنه تعرضاته باشلادی . میشل توت ، بش بیك مجار پیاده‌سیله سگدینی علی‌الغفله آلمنی تجربه‌ایتدی. ایتالیان‌واسپانیول‌قایتانلری‌الداناو پهره‌ز، سایزیالی‌اوپه‌رندورف، مجار پیه‌ر باکیچ، نیقوله دوچی، نیقوله ده‌رسفی، فرانسوا هوروات ۲۳-۲٤شباط، ۱۵۵۲ کیجه‌سی توتك ، سگدین اوزرینه بغتةً وقوعه‌کلن هجومنده قوماندہ ایدیورلر ایدی؛ سنجاق بکی میخال‌اوغلو خضر بك[۱۰]همان عریان برحالده قلعه‌یه قاچه‌رق

(۱) کتابهٔ سنك مزاری بودر : « *Omnibus moriendum est* »

(۲) « *Aurem dextram discissam per postas ad Ferdinandum tulit ; ac vesperinas preces solenni quodam die audinti præsentavit .* » فورغاچ.

(۳) ایستوانفی ، فورغاچ ، آسقانیو جانتوریو ، و ایکی اولکیلردن نقلاً وولفغانغ‌به‌تلن .

شهر ضبط و یغما ایدلدی . مجار پیاده‌لری قلعه‌نك خارجی استحکاملرینی بیقمغه باشلامش ایکن خضر بك دیشاری‌یه هجوم کوسترەرك اونلری رجعت ایتدیردی . اسپانیوللر، مجارلر، آلمانلر شهرك شراب مخزنلرنده انتظام عسکری‌یی و النه‌جق برشهر اولدیغنی اونوتمقده بولندقلری حالده خضر بك، حالندن خبردار ایتمك ایچون بودین والیسنه برکبوترنامه برکوندردی ؛ درحال علی پاشا کندیسنك و سمندره والیسی رستم بکك (١) عسکرینی آلەرق سرعتلی مشیتله امداده قوشدی. سگدین کورینمجه اردوسنی بر صف اوزرینه اوچ‌فرقه اولەرق ترتیب ایتدی؛ سواری‌یی صاغه، صوله قویەرق کندیسی پیاده ایله مرکزده بولندی، و هر ایکی جناحه التیشر صحرا طوپی قویدی. مجار پیاده‌لری سوق‌شدت‌ایله، باشلرینك امرینی بکلەمکسزین قارمه قاریشیق عثمانلیلرك اوکنه‌یوریدیلر؛ لکن درحال رجعت ایدەرك طرف طرف طاغلدیلر. میشل توت آنجق یکرمی کیشی ایله تەئیس نهرینی یوزەرك چوب کوجلکله سن ـ ژورژ قلعه‌سنه کیرەبیلدی؛ آلدانا، پەرەز، اوپەرندورف طولو دیزکین لیپایه جان آتدیلر . عثمانلی سلاحلرینك نشانهٔ ظفری اولق اوزره بش‌بیك کسلمش برون (٢) و قرق سنجاق استانبوله کوندرلدی . والانتەن ناگی و پیەر توروك قومانده‌سنده بولنان و اخیراً بەچکرەك قربنده قاسم بکی رجعت ایتدیرمش اولان درت یوز سواریدن مرکب دیکر بر فرقه ایسه احوال جاریه‌دن معلوماتی اولمقسزین او آرەلق سکدینه کلکله محو ایدلدی . یالکز والانتەن یکرمی قدر آدمیله تەئیس نهرینه آتیلەرق یوزه یوزه چوب قورتلدی .

بری طرفدن ترکلر نیسانده سفری کشاد ایلدیلر . بو دفعه مجارستان اردوسی قوماندانلغنه صوقوللو محمدك یرینه وزیر ثانی احمد پاشا تعیین اولنمشیدی . احمد پاشا ادرنه‌یه وصولنده چاوش مجار علی‌یی سگدین اوکنده کی پارلاق مظفریتنی تبریك ایله نشانهٔ محظوظیت شاهانه اولەرق برآلتون قیلیچ وخلعت ایصال ایتمك ایچون بودین والیسنه کوندردی(٣). قریباً طمشوار اوکنه واصل اولەجغنی‌ده بیلدیریوردی.

وزیرك بومکتوبیله اخیراً استولوه‌یسانبورغ سنجاق بکی تعیین اولنان شجیع حمزه‌نك(٤)

(١) پچوی .
(٢) ایستوآنفی ، ١٧، ص ٣١٩.
(٣) پچوی .
(٤) ٩٥٨ ، استونیٔ بلغراد سنجاغی سرحدك قدماسندن وبهادرلرندن حمزه بکه عنایت اولنمش ایدی... پچوی، ج ١، ص ٢٩٠. (مترجم)

ایکی یوز سواری ایله مرکز مأموریته کیدرکن وه‌سپریم محافظلری طرفندن اسیر ایدلمسی (۱) بودین والیسنی وه‌سپریم‌اوزرینه برتعرضه‌مجبور ایلدی. وه‌سپریم،یاخود وه‌یسبرون (آق قایناق) شهری (۲) ، سوقاقلرنده و شهر خارجنده کی محله‌لرده قیالردن کوپوکلو صولر فوران ایتدیکی ایچون بویله توسیم اولنمشدر. برتپه اوزرنده مبنی بولنان وه‌سپریم ترکلرك استیلاسی زمانندهیالکز برخراب دیوار ایله محاطایدی. خارجی محله‌لری تشکیل ایدن خانه‌لر تپه‌نك یوکسك طرفیله وادی اوزرنده متفرق ایدیلر. مشهوراسلاوپرنسی سواتوپلوق، وه‌سپریمی اقامتگاه اتخاذ ایتمش اولدیغی حالده مجارلرایکنجی برهجوملرنده کندیلرینه‌طوپراق وصوویرمك اوزره‌وعدآلمق‌صورتیله استعمال ایلدکلری حیله ایله اونی تخت و حیاتندن محروم ایتمشلردی (۳) . نیسانك برنده علی‌پاشا عسکریله بوشهرك‌دیوارلری اوکنده کورندی؛ لکن‌طوتدیغی‌یوکسك برموقعدن محصورلرك‌اتشیله چیقمغه مجبور اوله‌رق آبه‌س‌وادیٔ لطیفنده اردوقورمغه کیتدی. شهرك شمالنده وغربنده انشا ایتدردیکی ایکی یوکسك سد اوزرینه موضوع طوپلری اون کون فاصله‌سز شهری دوکدی . محافظلرك بر قسمی عثمانلی اردوسنه کچدی؛ آنجق علی پاشا لیبا مدافعلرینك انتقامنی بوفراریلردن آلمق ایچون جمله‌سنی آبه‌س وادیسنده قتل عام ایتدردی‌که ایستوآنفینك‌زمانندە بونلرك طوپراق‌اوزرینه طاغیدلمش کمیکلری کوریلوردی . وه‌سپریم قوماندانی تیمور (واس) لقبیله اکیلان میخال موقعك تسلیمنی مذاکره ایتمکده اولدیغی حالده یکی چریلر شهره کیردیلر ؛ عزیمته‌حاضرلانمقده اولان محافظلرك برطاقمی قلیجدن کچیریلوب بر طاقمك‌ده بتون اسلحه و اشیاسی آلندی ؛ فی الحقیقه علی پاشا متهملری دوکدردی ؛ لکن وه‌سپریم قوماندەسنی جعفر اغایه (٤) تودیع ایتدکدن صوکره میخالی اسیر اوله‌رق آلوب کوتورمش وبوآدمك حریتی اصلا اعاده اولنمامشدر (٥) .

(۱) سنجاق‌بکی حمزه‌بکی[پچوینك .لسانندن نقل وقایع ایلدیکی]زعمادن حمزه‌ایله‌قاریشدیرمامایدر. بوحمزه پچوینك روایتنه کوره ایی برحافظ ایدی. [ج ۱، ص ۲۸۸]

(۲) اشبو وه‌سپریه *Wessprim* پچویده «سیرم» یازلمش ایسه‌ده تحریفه‌اوغرامش اولدیغی اشکاردر. وه‌سپریم، بزم تاریخلرده بسپرمدر (مترجم).

(۳) ایستوآنفی، ۱۷، ص ۳۲۲ .

(٤) کذلك، ۳۲۳.

(٥) بوقلعه‌نك ابتدای فتحی بودر؛ مؤخراً سلطان سلیمان سیکتواره کلیرکن اوراسی‌وتاتا قلعه‌سی دشمن الته کچمش و ارسلان پاشا بوندن طولایی اعدام اولنمشدر . پچویدن تلخیص ، ج ۱، ص ۲۹۱ . [مترجم]

۲۳ نیسانده (۱) وزیر ثانی احمد پاشا ادرنه‌دن اردونك قسم کلیسیله حرکت ایدوب یکرمی بش کون کیتدکدن صوکره بلغراده واصل اوله‌رق روم‌ایلی بکلربکی صوقوللو محمدپاشانك عسکری‌ده بوراده کندیسه التحاق ایتدی (۱۵ مایس). برآی صوکره طمشوار اوکنده کورندی که لوزونجی ایکی بیك ایکی یوز کشی ایله صوك درجه‌یه قدر مدافعه‌سنی عزم ایتمشیدی. سن ـ پیه‌ر و سن ـ پول یورطیسندن اولکی کون بتون خط اوزرنده آتش‌باشلادی؛ برچوق کوچك‌طوپلردن باشقه احمد پاشا بیوك چاپلی اوتوزالتی محاصره‌طوپی یرلشدیرمش وجواردەواطه‌ده یاقیلان خانه‌لرك انقاضیله طابیه‌لرده یاپدرمش ایدی. طوپلر آز وقت ظرفنده کدك آچدیلر؛ آنجق عسکر صبرایده‌میه‌رك هنوز کدك، کچیله‌جك برحاله کلوب ده سرعسکر طرفندن امر ویرلمکسزین هجوم ایتدیلر. بوتشبث ترکلر ایچون وخیم اولدی؛ دیوارلرك اوکنده ایکی بیك کشی براقدیلر که نیکبولی سنجاق‌بکی تنبل مصطفی‌بك‌ده بونلرك آره‌سنده‌ایدی؛ محصورلرده شجیع اسپانیامیر آلایی قاسته‌للو ویونك ضیاعیله‌متألم اولدیلر. بووقایعی متعاقب اناطولی بکلربکی حسن‌پاشا اردویه برقافله ذخیره کتیردی که بوکا احتیاج حس اولونیوردی؛ لکن بوده مخاطره‌سز اولمادی؛ زیرا کندیسی ومعیتنده‌کی قوت، قارانشبه‌ش محافظلری طرفندن تعرض کوره‌رك فراره مجبوراولدیلر. میخال‌توت قلعه‌یه ذخیره ادخال‌ایتمك ایستدیسه‌ده بوتشبثنده عثمانلی جنرالی قدر موفق اوله‌مادی؛ عسکرینك قسم کلیسی کندیسنی ماروش ساحللرنده ترك ایده‌رك یانده وموقع صداقتده قالان قسم جزئی ایسه عثمانلیلرك صدمه‌سنه‌دایانه‌مدی؛ کندیسی ده سرتاپا یاره‌ایچنده‌اولدیغی حالده کوجلکله قورتیله‌بیلدی (۲). محاصرلر «صوقله‌سی»نی بلا فاصله دوکمکده دوام ایدییورلردی؛ قله برخرابه‌زاردن عبارت قالنجه‌احمد پاشا سن ـ ژاق کونی (۲۵ تموز) ایچون عمومی بر هجوم امرایتدی. ایلك هجوم ایدنلر آره‌سنده بولنان چاوشلر کد خداسی، قله‌نك خرابه‌لری ایچنده‌انسانلق فوقنده برشجاعتله حرب‌ایتمکده اولان مجار بلاس پاتانیوسه: «بکاقباد دیرلر!» «دیه‌باغیره‌رق اوآنده بلاسك‌باشنه‌شدتلی برضربه‌ایندردی؛ بریکی ده‌باشنه قالقانی کچیره‌رك: «بکاده بلاس دیرلر!» دیه‌رك خصمنی بوغازندن اوردی. هجوم هرایکی طرفدن شدت‌متساویه‌ایله‌بش ساعت سوروب نهایت ترکلرب تاب قاله‌رق ـــ محصورلریوز اون‌اوچدن زیاده‌مقتول ویرمه‌مش اولدقلری حالده ـــ اوچ‌بیك ضایعات ایله چکلدیلر.

(۱) ۲۷ ربیع‌الاخر ۹۵۸. پچوی، ج ۱، ص ۲۹۱. (مترجم)

(۲) پچوی، ق ۹۷، سکدین‌قپودانی‌طوت‌میخالك ایکنجی مدافعه‌سی اولق‌اوزره حکایه ایدر.

ایرته‌سی کون ینه هجومه باشلاندی؛ وزیر احمدپاشا، روم‌ایلی واناطولی بکلر بکلری، سنجاق بکی قاسم ایله دیگر رؤسا محاصرلری سوز ایله غیرته کتیرمکله اکتفا ایتیوب کری چکیلنلرك باشنه اوجلری تیمورلی طوپوز اوریپورلردی. نهایت «صو قله‌سی» آلندی؛ بو باشلیجه استحکامك سقوطی، بیه‌جك و جبخانه‌نك آزلغی، خصوصا جنرالرینك رضاسی خلافنه تسلیم اوله‌جقلرینی بیان ایله‌تهدیدایدن المان‌واسپانیولرك انتظامسزلغی لوزونچی‌نی سربستانه‌چکلمك شرطی آلتنده‌تسلیمیت کوسترمکه‌مجبورایلدی.

لوزونچینك شهردن چیقدیغی صیره‌ده روم ایلی بکلر بکیله قاسم پاشا عسکرك تحقیراتنه قارشی حمایه ایتمك و شجاعتندن دولایی اثر توقیر کوسترمش اولمق اوزره کندیسنی اورته‌لرینه آلدیلر. لکن متعاقباً کوزللکلری برآرزوی ملعونانه اویاندیران معیتی‌دلی‌قانلیلرینی یاقه‌لادیلر؛ لوزونچی کنج خدمتکاری اولوب مغفرینی والتون‌زرهنی طاشیمقده‌اولان آندره تومورینك آتدن‌اشاغی دوشورلدیکنی کورنجه (۱) کندیسنی دها زیاده طوته‌میوب: «ایشته ترکلرك عهدی! سلاحلریمزی آلهلم؛ هیچ اولمازسه انتقامسز محواولمایهلم!» دیه باغیردی وینه اودقیقه‌ده، کورولتی‌نی تسکین‌ایچون قاسم ایله‌برلکده ایلریله‌مش‌اولان بکلربکی کدخداسنك باشنی‌یاردی. مدت‌مدیده قهرمانجه دوکوشدکدن صوکره باشندن برپاره آلمش ویان طرفنی برمزراق ضربه‌سی دلمش اولدیغی حالده دوشوب ترك حیات ایلدی. پهره‌ز بو منازعه اثناسنده خیلی دشمن اولدردکدن صوکره لیپایه‌قاچوب قورتلمق اوزره آتنك سرعتنه تودیع نفس ایلدیسه‌ده‌کچمك ایستدیکی کوروش نهرینك موجه‌لری ایچنده‌غائب‌اولدی. فورغاچك برونی کسیلدی؛ کندیسی‌ده‌ترکلرك النه‌دوشدی. لوزنچی وزیرك حضورینه کوتوریله‌رك ترکلرك خیانتی تعبیرات‌شدیده‌ایله‌تعیب‌ایلدی. احمدپاشا، بونك لیپادن‌چیقدیغی زمان‌اولامه‌یه‌کوسترپلن خیانته مقابلهٔ محققه اولمقدن باشقه برشی‌اولمادیغنی بیان ایتدیکی حالده لوزونچی برطاقم تحقیرات‌ایله اظهار نفرتده دوام ایلدیکندن عثمانلی جنرالی مجار شجیعنك باشنی کسمك صورتیله ختام حیاتی تعجیل و رأس مقطوعنی اون و پاموق طولدیره‌رق پادشاهه توصیل ایلدی (۲).

(۱) پچوی، ص۹۶، کنج خدمتکاری لوزونچینك شایان استحقار برندیمی‌یاپار.

(۲) پچوی، ج۱، ص۲۹۲، طمشوار محاربه‌سی وشرط‌تسلیمك بوزلمسی‌حقنده شویله‌دیر: دشمن خیلی بهادرلق‌ایتمش؛ لکن بزمکیلرده اوقدر دلیرلك کوسترمدیلرکه اوست‌طرفی متصور دکلدر. یورویشلرده اولمك‌ایچون بربرینه تقدم‌ایتمکه مسارعت‌ایدرلر واصلا یوزچویرمزلردی. قیون طوزه کیدر کبی کیدرلردی. میرمیرانك آتی اورلدی، همان باشقه‌سنه بیندی، هجومدن

انشاسنه مأمور ایدلدی (۱)؛ بوموقعك سقوطی لیپا و سولیموس ایله بانات خطه‌سنك دیکر قلعه‌لرینك تسخیرینه مقدمه اولدی (۲).

احمد پاشا، قاستالدونك لیپا مدافعه‌سنه براقدیغی اسپانیول برنار آلدانانك استحکاماتی برهوا، طوپلری تخریب، شهری احراق ایتمش اولدیغنی خبر آلنجه آتشی سوندرمك وطوپلرك بقیه‌سنی قورتارمق اوزره قاسم بکی بش بیك کشی ایله ایبروب کوندردی. بر عسکری قومیسیونی آلدانایی اعدامه محکوم ایلش ایسه‌ده شارل کنك قیزی وماقسیملیانك زوجه‌سی ماری عفو ایتدرمشدر. ایشته بانات شوصورتله عثمانلیلرك الله دوشدی؛ سلطان سلیمان خطه‌نك اداره‌سنی بکلربکی عنوانیله قاسم پاشایه تفویض ایتدی (۳).

احمد پاشا طمشوار محاصره‌سنی اجرا ایتدیکی صیره‌ده خادم علی پاشا دره‌غله‌ی قلعه‌سنی تسخیر مقصدیله بودیندن چیقدی. بردیك قیانك ذروه‌سی اوزرینه یاپلش اولان بوقلعه بورسم طاغلری ایچنده‌کی شهرلرك مرکزیدر. بوتشبث، عثمانلیلرك موفقیتندن زیاده دره‌غلی شجیع مدافعلرینك مقاومتیله جالب دقت اولمشدر که تاریخ بومدافعلردن زوندی‌یی بالخاصه تذکار ایلکده‌در. علی پاشا، پاپاس مارتن اوروچفا لوایی، تسلیمه دعوت

کری قالمادی. اوتوزبش کون محاربه‌دن صوکره دشمن استیمان ایلدی. بعده «ویره» بوزیلوب بجموعی اسیر و مذبوح اولدی. ویره‌نك بوزلمسنه سبب، اولامه پاشا لپوه‌دن ویره‌ایله چیقمش ایکن تورك فرنجك ویره‌یی بوزمسیدر. دشمن‌ده طمشواردن چیقوب کیدرکن لوشانجینك برکوزل اینوشاسنه که — اینه اوغلانی دیمکدر — بریکی چری یاپشمغله لوشانجینك اختیاری قالمایوب اویکی چری‌یی قیلیچ ایله اوردی؛ ایشته بونك اوزرینه ویره بوزلدی. لوشانچی ایکی یرندن اغیریارەلی اولدرق احمد پاشایه کتیرلدی؛ «نه‌یاپه‌یم، قلعه اهالیسی کندی حاله براقادیلر؛ بن اونلره محو اولمغه قرارویرمشیدم؛ بوقسه‌سز طمشواری آلمق ایچون دها ویردیککزقدر تلفات ویررردیکز.» دیدی. لوشانجینك یاره‌سی علاج قبول ایتمدیکندن احمد پاشا باشنی کسدردی (!) [تلخیصاً] مترجم.

(۱) ایستوانفی، فورغاچ آسقانیو چانته‌ریو، ص ۱۹۰.

(۲) ایستوانفی، ۱۸، ۳۲۹، یالکز قارانشبه‌س ولوغوش قلعه‌لرینی ذکرایدر. جلال‌زاده ق ۲۹۵، لیپا، سولیموس، برناق، ابره‌ش، کیا، پانقوتا، مورختور، مارجه‌نا، قالجید، وچك و بیوك ساچ اله قرال قلعه‌سنی یاد ایدر. پچوی، ق ۹۷، چانیپو؛ ناپلاق، قالناق، شیقووه‌یی‌ده ذکر ایدر. [پچوی، ج ۱، ص ۲۹٤: لپوه (ایکنجی فتحی)، صولمش، برناق، ابرش، ایلته، بانقوته، مورشوار، مارچنه، فاجد، بیوك وکوچك ساچ، چالپه، تابلاق، قلاق، شقوه، سمعلوش و غیرهم. مترجم]

(۳) جنابی واوندن استنساخ ایدن هزارفن شویله سویلر: «طمشواره قریب بربلغرادلق بر فتح اولندی وقاسم پاشایی آنده بکلربکی نصب ایلدی». اوستریا خاندان ایمپراطوری وقرالیسی خزینهٔ اوراق ال یازیسی، ن ٤٦٩، ص ٤٣٢.

ایچون زوندی‌یه کوندردیکی وقت زوندی اسیر اولان ایکی ترك دلی قاتلیسنی یانینه کتیرده‌رك بونلره ارغوانی البسه‌الباس وکندیسی قلعه‌نك خرابه‌لری آلتنده‌مدفون قالمغه عزم ایتدیکی ایچون تربیهٔ عسکریه‌لرینی‌اکمال ایتمسی‌رجاسیله علی پاشانك نزدینه اعزام‌ایلدی. متعاقباً قلعه‌نك حولیسنه‌سلاحلرینی، کموش طاقملرینی، الکقیمتلی اشیاسنی طوپلایه‌رق‌بونلری یاقدی؛ اوندن‌صوکره آخوره کیده‌رك محاربه آتلرینی‌اولدردی. بونکله‌برابر محصورلرك مقاومتنه‌رغماً ترکلر قاپیلری زورلادیلر؛ زوندی‌برقورشون ایله اوریله‌رق دوشدی؛ لکن دیز اوستی سورینه‌رك هر طرفندن یاره‌لنوب‌د. ختم حیات ایدنجه‌یه قدر اوغراشدی. علی پاشا وجودینی وآیرلمش اولان باشنی قلعه‌نك قارشیسنه کومدیره‌رك مزارینك اوزرینه برمزراق وبربایراق دیکلمسنی امرایدوب بردشمن مغلوبك مزیتنه شو صورتله نجیبانه حرمت کوستردی (۱).

بوپارلاق شجاعت سه‌چه‌نی قلعه‌سی محافظلرینه نمونهٔ امتثال اولمقدن بعیدقاله‌رق اونلر علی‌پاشانك تقربنده آچلاقجه‌قاچدیلر(۲)؛ لکن قونت بالاسسانك بوزا قلعه‌سی مدافعه‌سنه‌مأمور ایدلمش اولان‌مالکانه صاحبلری‌میخال‌ته‌رشی، ئه‌تیه‌ن‌سوشای، آندره ناکی، یحیی پاشا اوغلی آرسلان بك قوماندانسنده‌بولنان وایکی طوپ ایله تقویه‌ایدیلن ایکی بیکدن زیاده عثمانلی‌یه بر آووچ ارباب شجاعتله مقاومت کوستردیلر؛ محافظلر قلعه‌نك خرابه‌سنی ترکه‌مجبوراوله‌رق وادی‌یه چکیلوب آرسلان‌بك سربستانه چکملرینه مساعده‌کوستردی(۳). شالغوقلعه‌سی،اکرقوماندانی محاصرلرك برخدعه‌سنه آلدانمامش اولسه ایدی دها زیاده مقاومت ایده‌جکدی. آرسلان بك کشیف برسیسدن استفاده ایده‌رك قلعه‌نك اوکنه‌عظیم کورلتی‌ایله غایت‌جسیم برآغاج کوکی کتیردی؛ محصورلر بونی استانبول محاصره‌سنده استعمال اولنان عظمتلی‌طوپلردن صاندیلر. آرسلان‌بك هوللوقو (٤)، بویاق، شاغ، کیارمات قلعه‌لرینی‌ده او قدرسهولتله ضبط ایتدی (٥)؛ نهایت علی پاشا ایله اتفاق ایده‌رك یدی بیك کشیدن مرکب وکونده‌رسدرف بارونی آوستریالی ئه‌راسم توفل قوماندەسنه مودوع یدی بیك کشیلك بر فردیناند فرقه‌سنی فوله‌کده بوزدی (۱۱ اغستوس). مجارلره عائد باروت صندقلرینی‌برهوا ایدن بردانه

(۱) ایستوآنفی، ۱۸، ص ۳۵۰، تولونیاتشیلی. فورغاچ، ۵۸. اسقانیوچه‌نتوریو، ص ۲۰۳.
(۲) ایستوآنفی، فورغاچ، ۵۲. آسقونیوچه‌نتوریو، ص، ۱۹۵-۱۹۷.
(۳) ایستوآنفی، ۱۸.
(٤) قاسته‌للوم قوروی Castellum Corvi.
(٥) کذلك.

بو محاربه‌نك نتیجه‌سنی تعیین ایتدی؛ وایزه‌ن پسقوسیله خیلی شجعان بوراده ترك حیات ایتدیلر. پاللاویچینی وتوفه‌ل اسیر ایدیله‌رك درت بیك مجار اسیریله بودینه‌داخل اولان طواشینك مظفریتنی تزیین ایتدیلر. ثه‌راسم توفل الك اوكده آت اوزرنده، فقط مغفرسز، زرهسز كلیوردی ؛ بتون طوپجی موزیقه‌سی اونی تعقیب ایدیوردی . ایمپراطور عسكری رؤساسنی تذلیل ایچون اسیرلر مزاده‌چیقاریله‌رق اوقدراوجوز صاتلدی كه شمدی‌یه قدر بونك امثالی كورلمه‌مشیدی. المان نفرلری الك قیمتسز اولدیلر ؛ برنفر بر قوطی اون ویا صماندن ، بر چوملك بال ویاخود یاغدن زیاده كتیرمزدی ؛لكن بالعكس ضابطلرك فدیهٔ نجاتی برمقدارجسیمه چیقارلدی. پاللاویچینی ، مارتینوچینك قتلنده‌كی مدخلنك جزاسنی بودینك برمحبسنده چكدكدن صوكره‌حریتنی اون سكز بیك دوقه‌یه صاتین آله‌بیلدی. توفل ، دشمندن آلنان قرق بایراق ایله سلطان سلیمانه كوندرلدی؛ لكن آز فدیهٔ نجات ویرمك ایچون نام وعنوانی انكار ایلدیكندن پادشاه بو حیله‌دن اوقدرمنفعل اولدی كه برطوربه‌نك ایچنه قویدیروب طوربه‌یی دیكدیره‌رك دكزه آتدردی (۱) .

بو سفرك فتوح متعدده‌سی سولنوق و ثه‌رلو قلعه‌لرینك النمسیله تتوج ایتمك لازم كلیردی . تهئیس و زاغیوا نهرلرینك منصبنده كائن اولان سولنوق برقاچ سنه مقدم قونت نیقوله دو سالهم طرفندن مدافعه ایده‌بیله‌جك بر حاله قونلمش و یكی قبول اولنان اصول استحكام اقتضاسنجه‌متساوی الاضلاع برمثلث كوسترمكده‌بولنمش ایدی. دیوارلری اوقدربوكسك ایدی كه خانه‌لرك طاملری خارجدن آنجق كوریله‌بیلیوردی؛ جنوب طرفندن مدخلی صوایله‌طولو درین برخندق ایله سد ایدلمش ایدی. محافظلرك قسم ممتازی بیك یوز پیاده‌ایله اوچیوز هوسار سواریسندن مركب ایدی؛ بیوك‌چاپده یكرمی‌درت‌طوپ، اوچ‌بیك موسكه (۲) ، سكزبیك قنطار باروت اوزون برمدافعه لوازمنی تشكیل ایتمكده ایدی ؛ مأكولات‌ده مهماتدن آز دكل ایدی ؛ لكن بوقدر وسائط مدافعه — والیلك وهونت بیوك پالاتنالكی منصبنی مزیتیله‌دكل، الكدنائتكارانه خدعه‌لرله قازانمش اولان — آلچاق قوماندان لوران نیارینك النده بی‌فائده قالدی . عسكر آره‌سنده پك‌حیثیتسز اولدیغی ایچون نیاری محافظهٔ انضباطه مقتدراوله‌مادی؛ آلمانلر، بوهمیالیلر، مجارلر تفرقه‌یه دوشه‌رك طاقم طاقم قاچدیلر. لوران نیاری‌ده‌قاچمق

(۱) ایستوانفی ، ۱۸ ، ص۳۳۰ . چه‌نتوریبویه نظراً ، ص۲۰۵ ، باشی كسلمشدر .
(۲) الای بوزان تعبیر اولنور اسكی برنوع توفك. (قاموس فرانسویدن تلخیص) مترجم.

ایستدیسه ده قلعه دن چیقه جغی صیره ده دردست ایدیله رك احمد پاشانك حضورینه کوتورلدی (٤ ایلول)؛ کندی قیزینی محافظلرندن برینه تسلیم ایتمك صورتیله حریتنی صاتین آلمقدن اوتانمادی . مؤخراً برمجلس حرب حضورینه چیقارلدیسه ده حاکملری اولان قانچلر اولاهوس ایله غران باش پسقپوسنك ارتشاسیله تبریهٔ ذمت ایلدی [۱۱]. سولنوقدن قورتیلان آلمان وبوهمیا عسکرلرینه کلنجه بونلر ترکلر طرفندن تعقیب ایله اکثریسی پارچه پارچه ایدلدی (۱) .

بو نتیجهٔ مسعوده یی ویرن تشبثی ٔه رلو محاصره سی تعقیب ایتدی که اوستریاوقایعنامه لرنده — محافظلری، سلطان سلیمانك مظفر اردولرینی اوقدر شرفلی برمدافعه ایله ارجاع ایتمش اولان — ویانه وگونش محاصره لری قدر مشهوردر. ٔه رلونك شجیع مدافعلری اتیه ن مه چکدی و اتیه ن دوبونك اسملری تاریخده ژورژ زوندی و اتیه ن لوشونجی اسملرینك یانده پارلایه جقدر؛ مع هذا بوصوك اسم صاحبلرینك شجاعتلری برنجی اسم صاحبلرینك شجاعتی کبی موفقیتله تتوج ایتمه مشدر .

« آغرایا » یاخود « اگر » شهری سنت اتیه ن طرفندن تأسیس وماترا طاغی مدخلنده وباغلرله مستور صیرتلرله محاط برکوزل وادیده بنا ایدلمشدر ؛ المانجه اسمی اولان ٔه رلو کلمه سی احتمال که ٔه رل (قزل اغاج) دینلن براغاجدن، یاخود ٔه رلو وتهٔ یس نهرلری ساحلنده اقامت ایدن قدیم تاغروژ قومندن مأخوذدر [۱۲] . ۱۵۵۲ ایلولنك طقوزنده وزیر احمد پاشا موقعك قوماندانی دوبو دوروسقایه بیلدیردی که بری کندیسنك امری آلتنده طمشوار وسولنوق و دیکری علی پاشاقوماندهسیله وسپریم، دره غله ی ، فولهك قلعه لرینی آلمش اولان ایکی فرقه ایله شهر اوکنده کورینه جکدر . عثمانلی باش قوماندانی دوبونك تسلیم اولمسنی ده اخطار ایدیوردی . دوبو دوروسقا تسلیم اخطار نامه سنی کتیرن آدمی حبسه قویه رق بومکتوبه جواباً دیوارده دشمنك کوزی اوکنه ایکی مزراق آره سنده بربیوك تابوت(۲) قویدردی که بونکله شوتابوتك

(۱) ایستوانفی ، ۱۸ ؛ فورغاچ ، ص ٦٧ . اسقانیوچه نتوریو ، ص ۲۰٦ . [پنچوینك سولنوق Szolnok فتحی حقنده کی افاده سنك خلاصه سی شودر : اردو، طمشواردن صوکره «صونلق» التنه قونلدی . مکر بدون بکلربکی خادم علی بك دها اول محاصره ایتمش . اردوده اولنره منضم اولنجه محافظلری اوکیجه قاچدیلر، عسکر تعقیب ایله اکثریسنی محو ایتدیلر. قوماندانتی طبل و سورناسیله سرداره کتیردیلر . مترجم]

(۲) چه نتوریونك اثرینی کورمه مش اولان فه سلهر ، تکاپنی جوانسز براقمشدر دیر .

یامحاصری، یامحصوری المغه حاضر اولدیغنی ایما ایتمش اولیوردی(۱). علی پاشایکرمی یش بیك کشی ایله ایلك اوکجه واصل اولدی؛ ستولوه یسه نبورغ سنجاق بکی ارسلان بك علی پاشانك امری التنده بولندیغی حالده شهرك خارجی محله سنده مریم کلیسا سنك قربنده درت بیوك طوپ تعبیه ایده رك بونلرله قلعه اوزرینه اتش ایتمکه باشلادی(۱۰ ایلول)؛ برقاچ کون صوکره وزیر احمد وصوقوللو محمد پاشالرك عسکری اولکی قوته منضم اولدی. یکی چریلر شهرك شمالنده واقع مالار قاپیسی قارشیسنده واکرنهرینك صول ساحلنده فنه مت وکونیغستول اره سنه دوشن بر تپه یه اردو قوردیلر که اسکی برافسانه یه نظراً عزیز اتیه ن قلعه وباش کلیسانك انشا آتی اثناسنده عمله نك غیرتی حضوریله تشویق ایچون بوراسنی اقامتکاه اتخاذ ایتمشیدی. احمد ومحمد پاشالر چادرلرینی ٹه رلو وادیسنده ٹه گیدیوس طاغی مائله سنه، علی پاشا ایسه دها شرقه دوغری برمحله قورمش ایدیلر. استحکامه اك قریب بریوکسکلك اوزرینه یرلشدیرلمش اولان الای لیبره لق کوللهاتار اوچ طوپ محاصره نك باشلادیغی اشارتنی ویردیلر. ایلولك اون برنده احمد پاشا کونیغستول تپه سی اوزرینه طابیه لر یاپدیره رق بورادن باش کلیسانك برچاغ قله سنی طوپه طوتدی؛ لکن دیکر بر چاغ قله سندن محصورلر اوقدر ماهرانه جواب ویردیلر که دشمنك طوپلرینی اسکات ویرلرینی دکشدرمکه مجبور ایلدیلر. اون درتنده احمد پاشا مزارلق قربنه اك بیوك اوچ طوپنی یرلشدیروب بونلرك یانه ده دیکر اون ایکی طوپ قویمش ایدی؛ بوطوپلرك تمادی ایدن اتشی بیوك کلیسانی وقلعه نك دیوارلرینی یرندن اویناتدی. مریم کلیسا سی طرفندن اتش ایتمکده اولان ارسلان بکك طوپی عظیم خساری مستلزم اولدی. عثمانلیلرك قرمزی کوللهلرینك تأثیراتندن محافظه ایچون محصورلر بوغدای واوت مخزنلرینك اوزرینه دریلر وایصلاق اورتولر اورته رك آچیلان کدکلری ده قوم وچمن دولو فیچیلرله قاپامقدن کری طورمادیلر. نهایت عزیز میشل کونی (۲۹ ایلول) عثمانلیلر ایلك برهجوم تشبثنده بولندیلر؛ او کون بونی اوچ دفعه تکرار ایتدکلری حالده اوچنده ده ضایعات کلیه ایله چکلمکه وبر آن الارینه کچیردکلری برحی ترکه مجبور اولدیلر؛ سکزبیك ترك خندقلرده مدفون اولدی (۲). محاصرلر آراسندن یان پوزغای — که مقدما برانقطاع مصالحه نك اوکنی آلمق ایچون مجارستان والیٔ عمومیسی اوچ دفعه بودین پاشانه کوندرمشیدی — بوهجوملرده مقتول دوشمشدر.

(۱) چه نتوریو، ص ۲۲۲.

(۲) چه نتوریو، ص ۲۲۰.

ینه او کون ارسلان بکك کوندردیکی بر مجار قلعه‌یه یکی بر تسلیم تکلیفنامه‌سی کتیردی. محصورلر بوکاغدی پارچه‌پارچه ایده‌رك نصفنی یاقدیلر، ونصفنی جبراً حاملنه یدردیلر. تکلیف اولنان وکندی طرفلرندن ایشیدلمك ایستنلمین شرائط تسلیمك نه‌دن عبارت اولدیغنی ده مؤخراً ینه بو مجارك اغزندن اوکرنمشلردر: ارسلان بك سربست چکلملرینه مساعده وعدایدیوردی؛ لوزونچی وقعه‌سنه مماثل برحال وقوعی قورقوسندن امین اولملری ایچون احمد وعلی پاشالر اردو ایله قلعه‌دن اوچ میل اوتده یه چکیله‌جك، ارسلان‌ده رهن اولمق اوزره اللرنده قاله‌جق ایدی. ٤ تشرین اول کیجه‌سی، باش کلیسانك تحت‌الارض برکمری التنده‌کی باروت طوتوشدی، بنا اوچدی، شهرك ایکی دکرمنی ده‌ازسر تاپا خراب اولدی؛ یکرمی درت قنطار باروتدن باشقه مهمات قالمادی. دوبو و مه‌چکه‌ی درحال آتلانه‌رق مختلف مواقعی دولاشوب عسکری حضورلریله مدافعه‌یه دوامده تشویق ایلدیلر. ترکلر بو فلاکتك محافظلری قبول تکالیفه دها مساعد بر حاله القا ایده‌جکی امیدیله، تسلیم اولمق ایستدکلری حالده اسلحه واشیای سائره‌ایله برلکده سربستانه چکیلوب کیتملرینه مساعده کوسترمه‌جکلرینی اخطار ایتدیلر؛ لکن اونلرك سسلری محصورلرك داول وترامپته‌لری صداسی ایچنده بوغیلوب قالدی. سائقهٔ احتیاط ایله قلعه‌نك ایچنده بر چوق گهرچله وکوکورد طوپلامش بولنان دوبو یانان باروتك یرینه قوللانلمق ایچون یکیدن باروت یاپدردینی کبی ایکی دکرمنك انقاضیله ده‌اك مستعجل احتیاجاته چاره‌ساز اولمق اوزره بر یکیسنی انشا ایتدردی.

احمد پاشا محافظلرك تسلیمه اقناعی ممکن اولمادیغنی کوره‌رك او زمان عثمانلیلرجه پك مرعی اولان بر اصول حربه مراجعت ایتدی: خندقلری قوم دولو طوربه‌لرله طولدیره‌رق قلعه‌نك قارشیسنه ده‌دیوارلر ارتفاعنده اولمق اوزره تخته‌دن برسطح مستوی انشا ایتدردی. لکن به‌رلونك آرخیمه‌دی اولان غره‌غوار بورنه‌میسا — که مجارلر عالم غره‌غوار نامیله‌یادایدرلر — خصمك تصوراتنی حکمسز براقدی؛ یانغین قوغه‌لرینه زفت، کوکورد، قطران، طوموز یاغی دولدیره‌رق وایچلرینه اچ یاغنه صوقلمش اودون پارچه‌لری وصمان قویدیره‌رق اوستلرینه ده بوغازلرینه قدر باروت دولو طبانجه‌لر وضع ایتدردی؛ کیجه حلول ایدنجه محصورلر بونلره اتش ویره‌رك خندقلره آتدیلر. سطح مستویه‌کی طبان تخته‌لریله چالی یپغینلری طوتوشه‌رق ترکلر یانغینی سوندرمکه کلدیلرسه‌ده طبانجه‌لر هم طرفه قورشون یاغدردیغندن چکلمکه وکوله منقلب اولان انشا آتلرینی ترکه مجبور اولدیلر. بورنه‌میسا دیکر برواسطهٔ مدافعه استعمال ایده‌رك

بونده دخی دها آز موفقیت کورمدی؛ مازغال دلیکلرینه مزراقلر، حربه‌لر قونلسنی امر ایتدی که بونلرك قیزارمق درجه‌سنه قدر آتشده بولندیرلمش اوجلری طیرمانه‌رق یوقاری چیقمق ایچون طوتمق ایستینلرك اللرینی یاقار ایدی. آلکسی قومنه‌نك وقتیله چورلی طاغلری یوقاریلرندن بلغارلرك اوزرینه اطرافی اوراقلی تکرلکلر یووارلامش اولدیغی کبی بورنه میسا دخی اطرافنه مواد مشتعله طلا اولنمش تخته‌لر ودولو طبانجه‌لر یرلشدیرلمش بربیوك تکرلك آتمق صورتیله مهاجملری دهشته دوشوردی. بودوزخی ماکنه عثمانلی صفلرنده خسارات مخوفه‌یی موجب اولدی.

تشرین اولك اونده، یعنی باروت مغازه‌سنك احتراقندن التی کون صوکره عثمانلیلر شهرك اوچ کوشه‌سندن برهجوم اجرا ایتدیلر که طلوع شمسدن کیجه‌نك حلولنه قدر دوام ایتدی؛ لکن هپ سعیلری فائده‌سز قالدی. نهایت ایکی کون صوکره احمدپاشا برهجوم عمومی‌یه تشبث ایلدی که نتیجه‌سی نه اولورسه اولسون صوك هجوم اوله جقدی. کونشك طوغمسیله برابر چاوشلر اردونك مختلف فرقه‌لرینی طوپلادیلر؛ یکی چریلر، یعنی منتظم پیاده‌لر، عزبلر، مارتولوزلر یعنی غیر منتظم پیاده‌لر، سپاهیلر تعبیر اخرله منتظم سواریلر، بشلی و آقینجیلر تعبیر آخرله غیر منتظم سواریلر، جبه‌جیلر تعبیر آخرله ارابه‌جیلر، طوپجیلر، طوپ ارابه‌جیلری هپ موقعلرینه چاغیرلدی، وکلکده تأخر ایدنلر دمیر طوپوزلرله تهدید ایدلدی. وزیر احمدپاشا استحکاماته الیقین طابیه‌اوزرنده اخذموقع ایلدی؛ بودین بکلر بکی علی پاشا، بوسنه سنجاق بکی اولامه پاشا، ستولوه‌یسنبورغ سنجاق بکی آرسلان بك اردوبی اوچ صف خط اوزرینه ترتیب وهجومه قومانده ایتدیلر. بونلرك امری آلتنده ده آرسلان بکك قارداشی وپچوی سنجاغنك بکی درویش بکله هاتوان، سمندره، سکدین بکلری ولی، حسن، مصطفی، بکلر واولامه ایله برلکده هجمستاندن کلن امرادن ولیشان ومحمدایله دیکرلری بولونیورلردی [۱۳]. محاصرلرك موزیقه‌سسلری بیك دفعه تکرار اولنان ومحصورلرطرفندن «عیسی! مریم!» سوزلریله مقابله ایدیلن «الله! الله!» صدالرینه قاریشیوردی. علی پاشانك عسکری محبس طرفنده کائن اولوب دوبونك مدافعه ایلدیکی طابیه‌یه هجوم ایتدیلر. دوبو، الندن، آیاغندن مجروح اولدیغی حالده کری چکلمیه‌رك وعسکره وطن وشرفدن، شاندن، بقای روحدن بحث ایده‌رك آنلری تشجیعده دوام ایلدی. هر یاشده ارکك قادین بتون محصورلر برانجذاب عمومی‌یه طوتیله‌رق یوردلرینی، دینلرینی مدافعه ایچون طوپلاندیلر؛ سپارت قیزلری قدر شجاعتلی اولان قادینلر، نسوان اسلام کبی محاربلرك صوسز لغی دفع ایتمك

اوزره تازه صوکوتورمك ایچون دکل، دینلرینك دشمنلری باشلرینه قاینارصو یاخود قاینار یاغ قوغه‌لری دوکمك ایچون استحکامات اوزرنده بربرینی تعقیب ایتدیلر. غوغانك برقیزغین زمانده کورلدی که برآنا ایله قیزی ودامادی بربرج اوزرنده اوچی برلکده حرب ایتمکده‌درلر؛ ارکك مقتول اولمغله قوجه‌سی ایچون صوك وظیفهٔ دینیه‌یی ایفا ایتمسی انا طرفندن قیزه اخطار اولنمسی اوزرینه قیز: «انتقامنی المازدن اول دکل!» جوابنی ویره‌رك و مقتولك قلیجنی، قالقانی آله‌رق کندی الیله اوچ ترك عسکری اولدردی؛ اوندن صوکره قوجه‌سنك نعشنی قوجاغنه آلوب خرستیان آیینی اجرا اولنمق اوزره کلیسایه نقل ایتدی. باشنك اوزرنده بربیوك طاش کوتورمکده اولان دیکر برقادین برقورشون ایله اوریله‌رق قیزینك یانه دوشدی؛ قیز، غلیان احتساسات ایچنده قالمق حمله‌یی آلوب دیوارك اوزرندن آته‌رق اونکله ایکی مهاجم اولدردی. آرسلان بك استحکامه واصل اولدقدن صوکره عسکرندن سکز بیك کشینك حیاتنه مال اولان برتشبثك نتیجهٔ موفقیتنی اعلان ایچون صیرمه‌لی قرمزی سنجاغنی یاره‌لی الیله تحریك ایتدیکی صره‌ده بورنه‌میسا، زولتای، فیگه‌دی طرفندن رجعته مجبور ایدلدی. دیکر طرفدن اسکی قلعه قاپیسی قربنده واقع اولوب مه‌چکه‌یك بش یوز ارکبوزجی ایله مدافعه ایتمکده اولدیغی برجه قارشی اغالری قوماندهسنده هجوم ایدن اوچ بیك بشلی، یکی چری، آقینجی تلف اولدی. چاوشلر اسکی مظفر یتلرینی و طمشوارك صورت فتحنی یکی چریلره اخطار ایله تکرار هجومه تشویق ایتدیلرسه‌ده برفائده‌سی اولمادی؛ عسکر، جناب حقك مجارلره امداد ایتمکده اولدیغی ظاهر اولدیغندن هرشیئه قادر اولان الله قارشی محاربه ایچون هیچ برانسان قوتنك کندیلرینی اقناع ایده‌میه‌جکنی بیان ایلدیلر. احمد پاشا قلعه‌نك محافظلریله التی کون‌دها طوپ وتوفك دانه‌ی مبادله ایتدی؛ هرایکی طرفدن برازاوق آتلدی؛ لکن نهایت ۱۵۵۱ تشرین اولنك اون برنده یاغان قار ویاغمور عثمانلی جنرالنك رجعت امرینی ویرمسنه معقول بربهانه تشکیل ایلدی. عزیمت اثناسنده ترکلردن بعضلری محافظلره: «مردانه مدافعه ایتدیکز، حصاریکزدن چکیلوب کیده‌جکز، آرتق استراحت ایدیکز؛ لکن انتقامزی آلمق ایچون کله‌جك سنه دها زیاده قوتله کله‌جکز» دیه باغیردیلر. وزیراحمد پاشا کندیسنی بو محاصره‌یه چکوب کتیرمش وشوتشبثدن حاصل اولان محجوبیته تشریك ایتمش اولدیغی ایچون خادم علی پاشانی توبیخ ایله: «سزك فکریکزه کوره بوقلعه‌نك ایچنده بولنانلر چوجقلردن عبارت ایدی؛ بودرلو چوجقلر التجاکاهنك نه‌دیمك اولدیغی شیمدی آکلادم» دیدی. یدنجی کونك کیجه سنده عثمانلی

اردوسی چادرلرینی قالدیردی، طوپلرینی آرابه‌لره یوکلتدی، ایرتسی کون تماماً رجعت حالنده بولندی (۱). قلعه‌نك ایچنده، محاصره‌نك امتداد ایتمش اولدیغی اوتوزبش کون ظرفنده آتیلان اون ایکی بیك کوللە طوپلاندی؛ دوبودوروچقامخطر مظفریتی اولمق اوزره قلعه میدانده بونلردن براطروفه انشا ایتدردی. ایکیسی ارسلان بك ایله علی پاشانك اولمق اوزره اوچ سنجاق بوشانلی مدافعه نك تفصیلاتنی متضمن بر راپور ایله ویانه‌یه کوندرلدی [۱٤]. اکره‌نی بودینه الحاق ایتمك امیدیله بو قلعه‌نك فتحنی بك قولای برشی کوسترمش اولان خادم‌علی پاشا بر مدت صوکره بودین والیلکنی طویغون پاشایه ترکه مجبور اولدی؛ لکن نظر التفاتدن سقوطندن مقدم بورنه‌میسایی اکره‌دن ایکی میل اشاغیده کره‌چه‌س کوینده اسیر ایتمك صورتیله اوندن انتقامنی آلدی. بدبخت عالم استانبوله کوندریله‌رك یدی قله حبسخانه‌سنده سفیلانه اتمام حیات ایلدی. اکره‌شهریله ویانه‌ومالطه سلطان سلیمانك مظفر اردولرینی توقیف ایتمش اولمق شرفنی مقاسمه ایدرلر. بوشرفی عثمانلی مورخلری بیله انکار ایتمه‌مکده‌درلر.

سلطان سلیمان اوروپاده حدود ممالکنی محارلرك ضررینه توسیع ایتمکده اولدیغی حالده آسیاده ایران شاهی ارجیش، عادلجواز، اخلاط قلعه‌لرینی تکرار الهکیرمك مقصدیله ارمنستان و کردستانده صیق صیق جولانلر کوستریوردی. کردبکی ابراهیمك شجاعتی شاهی ارجیش محاصره‌سنی رفعه اجبار ایلدی؛ لکن ایرانیلرله اهالی آردسنده واقع اولان ائتلاف اوزرینه ابراهیم قتل و قلعه تخریب اولندی. سنان پاشا زاده امیرمصطفی عادلجوازی موفقیتله مدافعه ایده‌رك دشمنی ارجاع ایتدی. اخلاط سکنه‌سی ایسه دها آز نائل موفقیت اولدیلر؛ سربستانه چکیلوب کیده‌جکلری حقنده خصمك مواعید کاذبانه‌سنه آلدانه‌رق شهری ترکه قرار ویردکلری حالده قاپیلردن چیقارچیقماز قادینلریله، چوجقلریله برلکده کاملاً اعدام ایدلدیلر. شاهك اوغلی اسماعیل میرزا برقاچ بیك کشی ایله اخلاطدن ارضروم اوزرینه یوروییه‌رك ارضروم قوماندانی اسکندر پاشایی بر پوصویه چکوب کلیاً مغلوب ایلدی. طربزون، ملاطیه، بوزوق، قره حصار بکلری محاربه میدانده قالدیلر؛ بیغا سنجاق بکی محمود بك ارضرومك صاغ وصول جناح اغالریله برابر اسیر اولدیلر. بومغلوبیت خبرینك ورودنده پادشاه — شو محاربه‌ده دخی دیکر محاربه‌لرده اولدیغی قدر ابراز شجاعت ایتمش اولان — اسکندر

(۱) تام قرق بش کون چالیشلدی؛ بی‌نهایه غنیمت آلنمشیدی. قیشك حلولیله ۱۷ شوالده قلعه‌دن فراغت اولندی. پچویدن تلخیص ج ۱، ص ۲۹٦. مترجم

پاشانك مزیتنی خاطردن چیقارمیه‌رق اوغرادیغی فلاکته تأسفله برابر بر خلعت ، بر قلیج ، برطوپوز کوندردیکی کبی یازدیغی برمکتوبده دخی عدداً فائق‌اولان دشمنه ارائه ایتمش اولدیغی مقاومت جسورانه‌یی تقدیر ایدییوردی (۱) .

عجملرك شو تشبثلری آرتق شاه ممالکنه سفر آچمق لزومنده شبهه براقمیوردی؛ یالکز ، پادشاه بالذات‌می محاربه‌یه کیده‌جکدر ، یوقسه امر پادشاهی آلتنده حرب و غلبه ایتمك اعتیادنده بولنان اردونك صوك مجارستان سفرنده وزرادن برینك قوماندەسنده‌بولندیغی حالده اکره محاصره‌سندن‌باشقه‌محللرده‌مظفراوله‌رق طمشوار، سولنوق، لیپا ایله دیکر یکرمی‌بش مجارقلعه‌سنی تسخیرایتمش اولمسنه کوره بودفعه‌ده بروزیرمعیتنده‌می کوندریله‌جکدر، بوراسنك بیلنمسی لازم کلیوردی. اوزمان‌سلطان سلیمان تقریباً آلتمش یاشنده ایدی؛بالذات آچمش اولدیغی‌اون بر سفرك متاعبندن‌دولای بسبتون‌بی‌اقتدار دکل‌ایسه‌ده ضعیف‌دوشمش‌ایدی. بوحالی‌کندیسندن کتم‌ایده‌میه‌رك ایران علیهنه احضار اولنان اردونك قوماندەسنی بروزیره ویرمکی قرارلاشدیردی . وزیراعظم رستم‌پاشا باش‌قوماندان تعیین ایدلدی؛ احمدپاشا مجارستان‌حدودینه نظارت ایتمکه ؛ روم ایلی بکلربکی صوقوللو محمد پاشا ایلك‌بهار ابتدالرنده سفره عزیمت‌ایتمك اوزره توقاده کیتمکه مأمور اولدی . مؤخراً بو تدبیرلرك تبدیل ایدلمسی وپادشاهك بالذات سفره عزیمت ایتمسی نتیجهٔ حربده، یاخود وزیرلرینك اهلیتنده شبهه‌ایتمسندن نشأت ایتمش دکلدر ؛ اتخاذ ایلدیکی تدابیر جدیده‌یی بسبتون باشقه بر سببه عطف ایتملیدر. معلومات متنوعه‌سی و هنر شاعرانه‌سی افندیسنك نزدنده‌کندیسنه برموقع مخصوص ویرمش اولان سپاهیلر اغاسی شمسی اغا (۲) آق سرای مشتاسندن بغتةً استانبوله کلدی[۱۵] : وزیر اعظم رستم پاشا طرفندن پادشاهه عرض ایدیوردی‌که یکی چریلر شهزاده مصطفی حقنده تمایلات خطر آمیز کوسترمکده و: «پادشاه زیاده اختیارلغی‌جهتله بالذات دشمن اوزرینه کیده‌میور؛ شهزاده‌نك پادشاهلغنه وزیراعظم رستم پاشادن باشقه برمانع یوقدر ؛ رستمك باشنی کسمك و اختیار پادشاهی دیمتوقه سراینده‌استراحته‌کوندرمك‌قولایدر» سوزلرینی نفرلر آچیقدن آچیغه سویلکده‌درلر.

(۱) خط همایونك بر ایکی فقره‌سنی پچوی بویله یازار: «ایکی جهاندە یوزك آق اولسون ؛ شاه اوغلی عسکریله سنك کفوك دکل ؛ انجق اثبات وجود ایتدك و بهادرلقده تقصیرایتمدك ؛ نصرت و هزیمت خود مشیت خدایه متعلقدر. خاطرك خوش طوتەسك.» پادشاه وزرایه‌دخی تسلیت‌نامه یازملرینی امر ایتدی. پچویدن، ج۱ ، ص۲۹۹ . مترجم

(۲) مؤخراً شمسی پاشا نامیله بیوك بر معروفیت قزانمشدر .

وزیر اعظم شهزاده مصطفانك بو فتنه آمیز سوزلره قولاق ویرمکده اولدیغنی علاوه ایله عسکرك قوماندهسنی بالذات پادشاهك النه آلمسنی استرحام ایدیوردی. سلیمان، کندیسی حیاتده ایکن شهزاده مصطفانك اویولده برمعاملهٔ بی ادبانه ده بولنمسنی استبعاد ایله برابر بویله برحرکتك جزاسنی ویره بیله جکنی سویلدی (۱). درحال یکی چریلره وکندیلرندن شبهه ایدیلن دیکر برقاچ فرقه یه بتون قیش ایچون رخصت ویره رك کندی الیله یازدیغی بر خط ایله ده وزیر اعظمی استانبوله دعوت و بهار ابتداسنده سفری بالذات کشاد ایده جکنی والیلره اعلان ایلدی.

بوقرار اعلان ایدیلنجه شاه طهماسب ممکن اولدیغی حالده شوفورطنه یی کچشدیره. بیلمك تصورنده بولنه رق ایکی اغاسیله ارضروم محاربه سنده اسیر دوشمش اولان بیغا بکی محمود بکی اعزام ایله برایلچی ارسالنه مساعده اولنوب اولنمایه جغنی استیذان ایتدی. آنجق سلطان سلیمانك بالذات سفره عزیمتی ایجاب ایدن سبب، صلح مذاکره سنه کیرمسنه مانع اولدی. «باب دولت دوست ودشمن ایچون مفتوحدر» یولنده جواب ویرلمسی اوزرینه شاه ساداتدن برینی سفارتله کوندرمش ایسه ده حلبه مواصلت همایونه قدر ایلچی ایله مذاکره اولنمادی [۱۶].

۱۵۵۳ موسم صیفی خیلی ایلریله مش اولدیغی حالده سلطان سلیمان استانبولدن حرکتله اردونك قوماندهسنی النه آلمق اوزره اسکداره کچدی (۲۸ اغستوس ۱۵۵۳). یکی شهره ورودنده، عرض عبودیت ایچون کلمش اولان شهزاده بایزیدی ایران سفرینك امتدادی مدتجه زمام حکومتی النده بولندرمق اوزره ادرنه یه کوندردی. کوتاهیه یه وصولنده، لهستان ایلچیسی یازلووییه کی یی حضورینه قبول ایده رك متبوعی حقنده تمایلات متوجهانه بیانیله عودتنه رخصت ویردی. اوزمان اوروپادولتلرندن هیچ بری دولت عثمانیه نزدینه لهستان قدر ایلچی کوندرمزدی. یوقاریده ذکر ایتمش اولدیغمز نیقولا بوهوچه ۱۵۴۹، ۱۵۵۰، ۱۵۵۱، ۱۵۵۲ سنه لرنده آندره بورسکی، ستانیسلاس تنه زینسکی، اندره بزیکی، یازلووییه کی خلف اولمش ودها ایرتهسی سنه ژان پیه ریه له کی

(۱) شمسی پاشا بو وقعه یی او مناسبتله تنظیم ایلدیکی بر منظومه ده حکایه ایتمشدر. پچوی ایله عالی و صولاق زاده یه مراجعت. [شمسی پاشا منظومه سنده بومحلی بویله یازمشلر: چون پادشاه تلخیصی قرائت بیوردیلر، « حاشا، مصطفی خانم بو کستاخلغه جرأت ایده، وبنم حیاتمده بویله بروضع نامعقول ارتکاب ایده. بعض مفسدلر کندولر مائل اولدیغی شهزاده یه ملك منحصر اولسون دیو بهتان ایدرلر. زنهار بوسوزی بردخی لسانه کتورمیك، وبو مقوله مساوی یه وجود ویرمیك » دیو تنبیه بیوردیلر. پچویدن عیناً، ج ۱ ص ۳۰۰. مترجم]

ونیقولا برزووسکی کلمش ایدی. بونلرك مقصد سفارتلری ترکلرك لهستانده جولانلرینك اوکنی آلمق ، قرالیچه ایزابه‌ل ایچون تعیین اولنان تضمیناته دسترس اولمق ، اسیرلری آزاد ایتدیرمك ، اسکی صلح عهد نامه‌سنی تجدید ایتمك ایدی [۱۷] . بر مأموریت مخصوصه ایله استانبوله کلمش اولان وندیك بالیوزی ناواجیه‌رو دخی، نتیجهٔ مذاکراتی سناتویه عرض ایتمك اوزره بوسنه وندیکه عودت ایلمشدر [۱۸] .

صوك بهارتساوئ لیل ونهارنده صاروخان والیسی شهزاده سلیم بولوادینده باباسنك الینی اوپمکه کلدی وسفرده برابر بولنمق مساعده‌سنی آلدی (۱۲ شوال — ۲۲ ایلول). اردو ارکلی شهری جوارینه واصل اولنجه شهزاده مصطفی کندیسنی بکلمکده اولان حکم طالعدن هیچ خبری اولمدیغی حالده اردوکاهه واصل اولەرق باباسنك اوتاغی یانه اوتاق قوردردی. ایرته‌سی کون وزیرلر شهزاده‌نك الینی اوپەرك قیمتدار هدیەلر آلدیلر. بوراسمه‌دن صوکره مصطفی، مکلف اکراورلمش برآته سوار اولەرق حضور شاهانه‌یه کیدلمك اوزره وزرا کندیسنه دلالت ایتدیلر ؛ یکی چریلرده شهزاده‌نك کذرکاهنده طوپلانەرق آلقشلریله سلاملامقده ایدیلر. لکن پدرینك اوتاغنه وصولنده پادشاه ایله سرای مأمورلری یرینه کندیسنی اعدامه مأمور یدی دیلسزکورنجه نه‌دهشت ایچنده قالدی ! بودیلسزلر ، وزیر اعظم ابراهیم پاشایی اویقوسنده بوغمش اولانلر ایدی ؛ شهزاده — اطلس برپرده آرقه‌سندن بوقورقونج منظره‌یی تماشا ایتمکده اولان — پدرینی بیهوده چاغیرمقده اولسون ، اوبی زبانلر مصطفانك اوزرینه آتیلدیلر. سلطان مصطفی اوتاغك ایچنده تسلیم روح ایتمکده ایکن دیشاریده دخی امیراخوریله براغاسنك باشی کسیلوردی (۱) .

وقعهٔ اعدام خبری اردویه عکس ایدنجه دائما عصیانه حاضر اولان یکی چریلر، شهزاده‌نك خاتمهٔ فجاعتی خدعه‌لرینه اسناد اولنان وزیراعظمك جزالاندیرلمسنی ولوله ایله طلب ایتدیلر. دیوانده طوپلانمش اولان وزرا نه‌تدبیر اتخاذ ایده‌جکلرنده متحیر ایکن خزینه دار باشی (۲) ایچری کیره‌رك وزارت عظمی علامتی اولان مهر زرین همایونی پادشاه نامنه رستم پاشادن ایستدی ؛ بعده اوچنجی وزیر حیدر پاشایه خطاباً : «چادریکزه کیدیکز ! » دیه‌رك اونك‌ده عزل اولندیغنی افهام ایلدی . رستم وحیدر

(۱) آسقانیو چه‌نتوریونه نظراً ، ص . ۲۶ ، بو اغابر وندیك مهتدیسی ایدی . «*Fece Prendere il Bascia dell' Amasia* (امیراخور) *é un Venetiano di casa Mi- « chele , già da fanciullo preso nella contrada della Prevesa.*

(۲) بچویده خزینه‌دار باشی یرینه «قپوجیلر کتخداسی» کوریلور . مترجم

چکیلهرك دیکر اعضای دیوان مجتمع قالدیلر؛ برمدتجك صوکره خزینهدار باشی التون مهر ایله تکرار کورینهرك مهری وزیر ثانی احمد پاشایه تسلیم ایلدی . شو صورتله طمشوار غالبی دولتك الك بیوك مسندینه ارتقا ایلدی .

خزینهٔ شاهانه دفترداری متعاقباً، اموال متروکهسنی ضبط ایتمك اوزره شهزادهنك اوتاغنه کیتدی؛ مع هذا سلطان مصطفانك خدمتنده بولنانلرك صداقتنه مکافات اولمق اوزره برطاقنه تیمارلر، برطاقنه زعامتلر ویرلدی. قاضی عسکرلر معیتنده بولنان علمانك شهزادهنك نمازینی قیلمق اوزره ارکلی یه کیتملری تنبیه اولنهرق مؤخراً شهزادهنك نعشی بروسه یه نقل وسلطان مراد ثانی مزاری قربنهدفن اولنمشدر[۱۹]. بتون عثمانلی وخرستیان مورخلری رستم پاشانك بوقتلی، خاصکی خرم سلطانك القا آتی اوزرینه ایقاع ایتدیرمش اولدیغنی بیانده متفقدرلر ؛ آنجق خرستیان مورخلری بر تسمیم تشبثنه ودیکر بر چوق احواله دائر ساخته مکتوبلردن بحث ایدرلرکه بونلر جنایته دها شایان نفرین برشکل ویرمکدهدرلر. توآندن روبرتسونهقدر اك زیادهشایان وثوق اولان آوروپا مورخلری [۲۰] آلمانیا ایمپراطورینك ایلچیسی بوسبهکك راپورینی آز چوق تفصیلات مؤثره علاوهسیله نقل ایدرلر؛ لکن بوایلچی اوزمانك وقایعنه دائر بزه غایت قیمتدار وثائق براقمش اولمقله برابر شو وقعهنك باشلیجه احوالنه دائر او قدر فنا معلومات آلمش کورینیورکه روایتنه تمامیله اینانمقدن احتراز ایدیورز . بوسبهکك استانبوله وصولی شهزادهنك وفاتندن برسنه صوکره اولدیغی جهتله اووقعهنك بالذات شاهدی اولهمیه جغنه وصحنهٔ اعدامی قره ماندهواقع ارکلیدن آماسیه یه نقل ایتمش وحال بوکه سلطان سلیمان بوسفرده اوطرفه هیچ اوغرامامش بولنمسنه نظراً حقیقتدن مقتبس کورونمین وبوسفیردن نقلاً قتوللهس وروبرتسون طرفلرندن تکرار ایدیلن بعض افادات حقنده بیان اشتباه ایتمهمزه مساعده اولنمق لازمکلیر. آنجق بوسبهك طرفندن روایت اولنان بروقعه واردرکه هر نهقدر عثمانلی مورخلری طرفندن ذکر ایدلمیور ایسهده بزجه شایان اعتماد کورنمکدهدر. بوده سلطان مصطفانك هنوز پك کوچك براوغلنی ابراهیم اسمنده برطواشینك، حیله ایله والدهسنك قوجاغندن آلوب بوغمسیدر.

شهزاده نك شو صورت فجیعهده وفاتندن اردوده و حتی بتون ممالك دولتده عمومی برتأثر حاصل اولدی. سلطان مصطفی خلوق، محق، علوم واشعاره حامیٔ منور اولدیغی جهتله خلقك، عسکرك، علمانك محبتلرینی ازانمش ایدی؛ بالذات ادبیات ایله اشتغال ایدهرك مخلصی نامیله بعض اشعار برافمشدر[۲۱]. عثمانلی علوم لسانیه متخصصلرینك

الك مشهور لرندن اولوب غايت معتبر برفارسی لغت (١)، صناعت شعر حقنده براثر (٢)، الك كوزل اشعار فارسيه يه وخصوصا سعدينك كلستان وبوستانينه، جامينك بهارستانينه، فتاحينك شبستان خيالنه، جلال الدين رومينك مثنويسنه، حافظك ديوانينه شرحلر يازمش اولان سروری يی نظر التفاته آلمشدر. سروريnك غزلياتی اوچ ديوان تشكيل ايدر (٣). موت فجيعندن اشك افشان اولان شاعر لردن هيچ بری يحيی قدر حرارت وشجاعت كوسترمه مشدر؛ يحيی بك ابراهيم پاشانك وزارتنده سليمانك بوذی اقتدار التفات كرده سی طرفندن ناحق برصورتده فدا ايديلن دفتردار اسكندر چلبينك وفاتندن دولايی اسماع شكايات ايتمشيدی (٤). يحيانك يكی مرثيه سی [*] الدن اله كزه رك عالينك بيان ايتديكی وجه ايله آزوقت ظرفنده هر كسك لسانينده دوران ايتمكه باشلامشدر [٢٢]. بتون شاعرلرك دشمنی اولان رستم پاشا معزول بولنديغی ايچون مرثيه نك ناظمی، نامنی اورته يه قويمقدن پك ده چكنمه مش ايدی. رستم ايكی سنه صوكره موقع اقتداره وروده وزير اعظم ابراهيم پاشانك فغانی حقنده ياپديغی كبی يحيايی بالذات اعدام ايتمكه جرأت ايده مه مكله برابر، بوقدر جسارتلی بر آدمك جزاديده اولمسی تأمين نظام ايچون الزم اولديغنی پادشاهه بالدفعات عرض ايلمشدر. رستم پاشا، كنديسی ده بيوك بر مخاطره ايچنده قالديغی و يكی چريلر طرفندن باشی ايستنلديكی زماندن بری دها احتياطكار برمسلك طوتمش و بنابرين يحيی بك حقنده او معامله يی التزام ايتمشدر. سلطان سليمان ايسه كندی اوغلی مصطفانك اعدامی خصوصنده موافقت كوسترمش بولنديغی حالده زواللی شهزاده نك خاطرهٔ اليمه سنی اعلان ايدن شاعری فدا ايتمكدن امتناع ايلدی. وزير اعظم، شوتصادف ايتديكی مخالفتدن طولايی منفعل اوله رق وويره جكی جوابلردن پادشاه عليهنه برشی بولوب ده اوبهانه ايله اعدام ايده بيله جكنی اميد ايده رك شاعری نزدينه چاغيروب: « پادشاهك افعالنی مؤاخذه ايدوب ده خلقه اعلان ايتمكه نصل جرأت ايديورسك ؟ » سؤالنی ايراد ايلدی. يحيی، برالهام مسعود اوزرينه: «پادشاه طرفندن ويريلن حكم اعدامی ايشيدنجه بزده شهزاده يی محكوم اعدام ايتدك، فقط آغلايانلرله برلكده آغلادق»

(١) «مجمع الفارس» برهان قاطعده الك ايی مأخذلردن بری اولمق اوزره مذكوردر، ج١، ق٢.

(٢) بحر المعارف.

(٣) بخارينك حديثلرينه دائر برشرحی. تفسير قاضيخانه تعليقاتی، مصباح، مراح، تلويح، مواقف اوزرينه آثاری، عليشير ومير حسينك معمالری حقنده بررساله سی واردر.

(٤) بوتاريخك ٢٨ نجی كتابنه مراجعت.

جوابنی ویردی. رستم پاشا شاعری جلاده تسلیم ایده میوب شوقدر که خیلی منافع کتیرن وقف متولیلکی خدمتنی الدن آلمقله اخذ انتقام ایتمشدر[۲۳](۱).

سلطان مصطفانك نه قدر سولدیکنی ووفاتنه نه قدر آجندیغنی مرثیه لردن وجسورانه دوشوریلن تاریخلردن(۲) زیاده شهزاده جهانگیرك ارتحالی اثبات ایلمکده در. جهانگیرك چفته قانبوری اولمقله برابر خصائص ممتازه یه مالك وقارداشنه پك محب ایدی. مصطفانی اوران ضربه جهانگیره اوقدر تأثیرایتدی که شطارت معتاده سی درین برحزنه تحول ایتمش وتداویسنه چالیشلدی ایسه ده ازبرمدت صوکره ختم انفاس ایلمشدر [۲٤].(۳)

(۱) یحیابکك مرثیه سنك صورت انتشاری، رستم پاشانك کیفیت اخذ ثاری عالینك روایت آتیه سندن دها کوزل اکلاشیلیر: برکره یحیی بك مرحومدن سؤال ایتدم: « غضب پادشاهیدن خوف ایتمدك می که بویله نظمه جرأت ایتدك؟» — «شهزاده نك فراقی بنی مجنون ومجبور ایتمش ایدی؛ بی اختیار قلمه لایح اولانی نظم ایتدم؛ امامقصودم عصرمده اشاعه ایتیوب موتمه تعلیق ایتك ایدی. اتفاق، بریارقدیم خیمه مه کلمش . وبنی اویورپولمش ؛ تکلیفمز اولمامغله جزدانم قاریشدیروب مسوده سین کورمش، وفی الحال صورتن یازوب کیتمش. ایرتهسی اردوی هایون سیرینه واردم؛ کوشه کوشه اوقنور ، کیمی آغلار، کیمی «یحیی بك سبب مغفرتیدر » دیوب آه ایدر کوردم. هرچند انکار ایتدم، مفید اولمادی. رستم پاشا — که مجرد شاعر اولدیغمه بناءً عداوتی وار ایدی — معزول اولمغله « نولسه کرك !» دیواعتراف ایتدم، اماایکی ییلدن صوکره که صدارت عظمی مقامنه تکرار کلدی ، قتلمه تشمیرساق ایتمش، برایکی دفعه «نظام عالم ایچون بومقوله لك وجودی نابود اولمق کرکدر» دیورکاب هایونه عرض ایتمش. اماسعادتلو پادشاه نیکوخصائل نفس الامرده حقه قائل وشعرایه وکلام موزونه مائل ومحبی مخلص برشاعر کامل اولمغله رخصت ویرمیوب «بومقوله لره قولاق طوتمه، وانتقام قصدین ایتمه » بیورمشلر. برکون چاوش کوندروب حقیری دیوانه کتیردی وعهده مده اولان سلطان بایزید تولیتنه متعلق بیچه جفادن صوکره «سنك نه حد کدر، پادشاه عالیجاه نظام عالم ایچون شرعاً اقتضایدن بروضعی ارتکاب ایدرلر، سن بالذات سعادتلو پادشاهه ووکلاسنه طعن وتشنیع ایدر ، بولدیغك ترهاتی نظم ایدوب عوامه ویرر ، فساده سعی ایدرسك ؟ » دیو غضب ایلدکده قلبمه بالبداهه الهام اولندی که : « بز مرحومی قتل ایدنلر ایله بیله قتل ایتدك ؛ اغلایانلر ایله بیله دخی آغلارز ؛ انجق « پادشاهمز خطاایتدی» دیمکدن آدابه رعایت ایدوب «اهل غرض الفای فسادایتدی» دیمکی اولی کوردم . همان غضب ایله روکردان اولوب اول بابی سد ایتدی، برقاچ کون کچمه دن تولیتدن عزل ایلدی.» صوکره یحیی بك مرحوم زعامت آلوب وفاتنه دکین انك ایله قناعت ایتمش ایدی . (مترجم)

(۲) « وقد قتل شهیداً » و« ستم رستم »، پچویه مراجعت ، ق ۱۵۰ . عالی [برنجیسی کبی ۹٦۰ تاریخنی کوسترمسی لازم کلن ایکنجی تاریخك دوغروسی — عندالحساب اکلاشیله جنی وجه ایله — « مکر رستم » در . مترجم]

(۳) شهزاده جهانکیرك کوکلی تعلقات دنیویه دن آزاده اولدیغی کبی دیکر اوغللرندن کوچك اولمسیله پادشاه پك سور ، وسفر وحضرده برابر بولندیررردی . خسته لانمسی اوزرینه اطبانك

جهانگیرك فکر نکته پیراسنی سومکده اولان سلطان سلیمان بوضیاعدن پك متأثر اولدی؛ دیکر شهزاده‌سی محمد ایچون بنا ایتدیرمش اولدیغی جامع قربنده واونك یانته دفن ایتدیره‌رك بوجامع اوزماندن بری « شهزاده جامعی » یرینه « شهزاده‌لرجامعی » دیه آکلمغه باشلامش والیوم‌بواسمی محافظه ایتمکده بولنمشدر (١). پادشاه، جهانگیرك خاطره‌سنه اثر توقیر جدید اولمق اوزره طوپخانه قصبه‌سی اوزرینه ناظر تپه‌یه دیکر برجامع‌بنا ایتدیرمشدر . بولندیغی موقع ایله اسکداردہ سلیمانك قیزی مهرماه سلطان خاطره‌سنه‌بنا اولنمش اولان جامعی آکدیرمقده‌بولنان اشبوجهانگیرجامعی اطرافنده‌کی ابنیه‌نك اوزرندن کمال عظمت ایله رونمون اولمقده‌در .

پادشاه او سنه‌نك قیشنی حلبده کچیرمش وبومدت ادارهٔ مالیه‌جه بعض اصلاحاته وازجمله اعشارك ودیکرویرکیلرك اصول جبایتنه قاریشان سوء استعمالات ومحدثاتك ازاله‌سنه حصر اولنمشدر (٢) .

نیسانك ایلك کونلرنده اردو یوریمکه باشلادی؛ خادم ابراهیم پاشا قائمقام‌صفتیله استانبوله کیتمك اوزره آیرلدی . عسکرك دیار بکره وصولندن اوچ کون صوکره سلیمان عمومی بر دیوان طوپلادی . معتادك خلافنه اوله‌رق یالکز وزیرلرك دکل ، قاضی‌عسکرلرك، دفتردار ونشانجیلرك، اغا ، کدخدا ، سردار، یایا باشی ، بلوك‌باشی، وکیل خرج کبی یکی‌چری ضابطانك ، صولاقلرك [و اختیار یکی‌چری نفراتنك] دیوانه داخل اولدقلری کورلدی. بونلر اوتاغ‌همایونه کیردکجه پادشاه کندیلرینه سلام ویروب حاللرینی استفسار ایدر، و ایرانیلرك عصرلردن‌بری دولت وشریعت صحیحه دشمنی اولدقلرینی بیان‌ایله ایران الکاسنه سفر ایتمك لزومندن بحث ایلردی. جمله‌سی کوزلرنده یاش اولدیغی حالده ، کمال شوق ایله : « بز یالکز هندوسنده دکل، کوه‌قافه قدر (شرقلیلر بو طاغی منتهای حدود ارض اعتبار ایدرلر) پادشاهك آرقه‌سندن

علاجندن فائده کورلیوب‌حلبده نمازی قیلنه‌رق نعشی استانبوله نقل ایدلشدر. پچویدن خلاصه، ج ١ ، ص ٣٠٦ (مترجم)

(١) فقط عنوان مشهوری « شهزاده جامعی » در . (مترجم)

(٢) حلبده بعض اوقاف قدیمه‌یه‌چراکسه وسائرمتغلبه ال اوزاده‌دق برطاقم بدعتلراختراع ایتملردی . اعشار شرعیه نامیله اکثر حاصلاتی آلینیر، وقفه عشری کیرمزدی. بعض محدث بنالره «ارض‌میریه‌واقعدر»دیه رسوم‌غیرمشروعه‌وضع اولنمش ایدی. روم ایلی‌قاضی‌عسکری مولانا مؤید زاده عبدالرحمن واسطه‌سیله ایجاب شرعیسی اجرا اولنمشدر. پچوی ، ج ١ ، ص ٣٠٦ . حلب اوقافنك قاریشقلنی نه‌زمانلردن اولدیغی بوایضاحاتدن اکلاشیلیر . مترجم

کلمکه حاضرز » دیدیلر . اردو ارضرومدن ، چباقجوردن مرور و فراتك باشلیجه قولنی (مراد چایی) عبور ایتدکدن صوکره قارغه پازارنده توقف اولنه‌رق بوراده عسکره جبخانه توزیع اولندی؛ طوپ چایرینه (۱) وارلدیغی زمان کردلر برمقدار اسیر کتیردیلر . صو شهرنده رسم کچید اجرا اولندی . وزیر اعظم احمد پاشا و خادم علی پاشا بو مناسبتله دارات و دبدبه کوسترمکده بربریله رقابت ایتدیلر ؛ لکن صوقوللو محمد پاشا قومانده‌سنده‌کی روم ایلی عسکری اردویه التحاق ایده‌رك البسه‌لری و سلاحلرینك قیمتدارلغی ایله اوته کیلری اونوتدردیلر . صوقوللو عسکرینك اوموزلرنده قپلان دریلری وار ایدی ؛ مغفرلرینه تلکی قویروقلری آصلمش ایدی ؛ بیوك قالقانلر ، چلیك مهمیز وبازوبندلر ، تیموردن الدیونلر تجهیزاتلرینی اکمال ایدیوردی . سنجاقلری قرمزی وبیاض ، آتلری ده برطونده ایدی (۲) . آلتی کون صوکره شهزاده سلیم ، احمد پاشا قومانده‌سنده‌کی اناطولی اردوسنه ، قره‌مان وذوالقدریه عسکرینه ، حیدر پاشا قومانده‌سنده‌کی ترکمن بکلری عسکرینه رسم کچید یاپدردی . ذوالقدر وسیواس عسکری دمدارلق ایدیوردی ؛ ارضروم ، دیار بکر ، شام بکلر بکلری آیاس ، اسکندر ، محمد پاشار پیشدار ایدیلر ؛ شهزاده سلیم صاغ جناحده اناطولی وقرمان عسکرینه قومانده ایدیوردی ؛ صول جناحی ده روم ایلی عسکری تشکیل ایلیوردی . اردوبونظام اوزرینه حدود مواقعندن اولان قارص اوزرینه توجه ایده‌رك پادشاه ، قارصدن شاه طهماسبه حرب اعلاننامه‌سی کوندردی . بو کاغد ، سلطان سلیمك شاه اسماعیله کوندردیکی مکتوب اسلوبنده یازلمش وشاهی محاربه‌یه دعوت ایتمکده بولنمش ایدی . سلیمان ، ارباب الحادك ازالهٔ وجودی حقنده ویریلن فتوالر موجبنجه یوریمکده اولدیغنی ؛ شریعت پیغمبری یه توفیقاً شاه اسماعیلی سیف ایله اجباردن اول قبول اسلامه دعوت ایلدیکنی بیان ایدیوردی . اکر تکلیفی قبول ایدلمزسه شاهك ، کندیسنك اوکندن قاچه‌جق قدر قورقاق اولمادیغنی امید ایتمکده بولندیغنی و « انزلنا الحدید فیه بأس شدید » آیت قرآنیه‌سنی تذکار ایله قلیجنی قینندن چکه‌جکنی علاوه ایلیوردی (۳) . سلیمانك تهدیدلرینی کوزل ومعمور

(۱) پچویده طویله چایریدر . قارغه پازارینه وصول : ۲۹ جمادی‌الاخری ، طویله‌چایرینه : ۳ رجب . پچوی ، ص ۳۰۹ . مترجم .

(۲) روم ایلی بکلر بکی محمد پاشا روم ایلینك قپلان پوستلو ، قوردتاجلی ، چکردك مهموزلو ، تکنه قالقانلی ، کوك تیموره مستغرق ، الاری قوستاجه‌لی ، اق وقزل بیراقلی الایلریله اردوی همایونه واصل اولدی پچوی ، ج ۱ ، س ۳۰۷ . (مترجم)

(۳) عالی ، پچوی ، روزنامهٔ سلیمانی ، ن ۳۸ ، بومکتوبی خفیف فرقلره نقل ایدرلر .

نخجوان، اریوان (۱)، قره‌باغ خطه‌لرینك تخریبی تعقیب ایلدی. شوره‌کل، شرابخانه، نبل فراق قصبه‌لری ییقلدی؛ اریوانده شاهك واوغللرینك سرایلری خراب وسلطانیه نامنده‌کی محتشم باغچه خاك ایله یکسان قلندی (۱۷ شعبان ۹۶۱-۱۸ تموز ۱۵۵٤). آلتی کون صوکره سلطان سلیمان آرپه‌چایرینه واصل اوله‌رق اوطرفلره‌ده ایراث خسار ایدلدی؛ لکن ایرته‌سی کون قره‌مان عسکری برپوصویه طوتیله‌رق میدان حربده خیلی تلفات براقوب چکلمکه مجبور اولدیلر. قره‌باغ خطهٔ لطیفه‌سی یغما ایدلدی؛ عسکر کوتوره‌مدکلرینی یاقدیلر. نخجوان وجواری سرتاپا تخریب ایدلدی. شاهك لور طاغلرینه چکلدیکی حقنده جاسوسلردن وفراریلردن آلنان معلومات اوزرینه سلطان سلیمان خرابه‌زاردن باشقه برشی اولمایان برمملکت ایچنده قحطه طوتلمقدن قورقه‌رق رجعت امرینی ویردی. شاه براسیر سپاهی واسطه‌سیله جوابنی کوندردی. حرب اعلاننامه‌سندن معتدل اولمیان بومکتوبده اراضیسنك تخریبندن دولایی شاهك انتقام آله‌جغی، عثمانلیلرك جسارتی قلیج ایله، مزراقله حرب ایتمکده اولمایوب اوزاقدن توفکله، طوپلرله غوغا ایتمکدن ویغمادن، یانغیندن عبارت اولدیغی یازیلیوردی. بونکله برابر شاه خاتمهٔ مکتوبنده نیات آسایشجویانه‌سنی کوستریوردی (۲). او آره‌لق خبر آلندی که کرد بکلرندن عمادیه حاکمی سلطان حسین بك آلدیغی امر موجبنجه تبریزدن مراغه وسهند طرفلرینه عزیمتله اورالرینی یغما ایتمش وبغدادی اورمغه کلن حمزه سلطان ودیکر امرای ایران ایله کردستانك مقراداره‌سی اولان تخت سلیمانده جنك ایده‌رك نهایت غلبه کردلر طرفنده قالدیغی کبی حمزه سلطان غوغاده نابدید اوله‌رق سنجاقلری، تاجلری، کوس وتوغ ونقاره‌لری آلنمشدر. ایکی طرفك سلاح قوتیله تأیید ایتمکی مناسب کورمدکلری بومخابرهٔ محقرانه‌دن صوکره پادشاه وشاهك مناسباتی دوستانه دکلسه‌ده دها آز خصمانه برصورت آلمش وفقط ایکی اردونك وزیرلری منازعه‌لرینی تحریراً دوام ایتدرمشدر (۳). وزیر اعظم، شاهك صوك کوندردیکی مکتوبده استعمال ایلدیکی لسان استخفافه جواباً قورقاقلق هانکی طرفده اولدیغنك معلوم اولدیغنی، پادشاهك نخجواندن چکلدیکندن بری چقالك جسورانه اورمانده دولاشمق اوزره

(۱) «بلدهٔ روان که فی الحقیقه ملك عجمده جاندر» پچوی، ص ۳۱۲. اوکوزل مملکت ایکی اسلام دولتنك منفعت حقیقیه‌لرینی اکلایه‌ماملرندن دولایی شیمدی روسیه‌یه کچمشدر. مترجم

(۲) عالی، ق ۲٦٥ وپچوی، ق ۲۰٥، بومکتوبك مندرجاتنی یازارلر.

(۳) عثمانلی وزیر اعظمنك مکتوبی عالی و پچویده، ق ۱۰٥، مندرجدر، انجق روزنامهٔ سلیمانیده‌کی، ن ۳۹، دها دوغرودر.

اورته یه چیقدیغنی (۱)، خطهٔ ایران هنوز الویهٔ سلطانی کولکه سی آلتنده بولندیغنی، اکر ایرانلیلر برمیدان محاربه سنه کیریشمکی قبول ایدرلرسه عثمانلیلرك توفکسز، طوپسز محاربه یه حاضر اولوب یالکز قلیچ ومزراق ایله ده غلبه ایده بیله جکلرینی یازیوردی. برنجی مکتوب کبی عجم اسیریله کوندردیکی ایکنجی برجوابنامه ده دخی بالخاصه مفتینك فتواسنه قارشی اظهار انفعالی وصاحی ایلك دفعه ایستینلر عثمانلیلر اولدیغنی متضمن ایران طرفندن کوندریلن برمکتوبی فقره فقره جرح ایلیوردی[۲۵]. مذاکرات صلحیه یه ترکلر طرفندن ابتدار اولندیغی حقنده ایرانك مکتوبنده کی ایما ردا ولنوب فقط آرزوی صلح ایدنلرك استدعالری اسعاف اولندیغی ذکر ایدیلیوردی. اوندن صوکره مفتینك فتواسنه نقل مقال اولنه رق ایرانیلرك: « ومن یقتل مؤمناً متعمداً فجزاؤه جهنم خالداً فیها » ایت کریمه سنه استناداً اشبو فتوی علیهنده بولنملری دوغری اولمایوب آیت مذکوره نك آنجق مؤمنلر حقنده وارد اولدیغی بیان وارباب رفض والحادایرانیلر کبی اصحاب کرامه سب ایدنلر دکلسه کیملر اولمق لازم کلهجکی سؤال اولنیوردی. مسلمان عنوانینه کسب استحقاق ایتمك ایچون «مسلمانم» دیمك کافی اولمیوب فساد عقیده لرینه قارشی حقیقت تظاهر ایتمك اوزره بوطرفك علماسیله مذاکره ایچون ایرانیلرك علما کوندره بیله جکلری، اصل شریعت اسلامیه طقوز یوز التمش بر سیلدن بری موجود اولوب ایراده احداث اولنان آیینك اللی سنه لکدن زیاده اولمادیغی، ایرانیلرك مکتوبنده روز قیامتدن وحکومت دنیاده بقا اولمادیغندن بحث اولنمش ایسه ده له الحمد پادشاهك دائما بونی متفکر واونلرك نصایحنه غیر محتاج بولندیغی، اهل تزویر، اهالیٔ خطهٔ روم اولمایوب پیغمبر طرفندن علیهلرینه دعا اولندیغی مشهور واوزماندن بری متمادیاً مقهور اولان عجملر ایدوکی علاوه قلنمقده ایدی. عقداولنه جق مصالحه یه کلنجه باب دولت کرك دوست، کرك دشمن ایچون مفتوح اولوب انجق ایرانیلر انقطاع مخاصمه یی خالصانه آرزو ایدیورلر ایسه اسافل ناسدن دکل، ارباب اعتباردن برسفیر کوندرملك لازم کلهجکی، بویله یاپلمادیغی حالده قیش حدوداوزرنده کچیریلوب رعایانك وبالی عجملرك بیونلرینه اوله جغنی ذکر ایدیلیوردی. نهایت «بوطرفدن عاطفت ومرحمت خسروانی ارباب حاجات حقنده دریغ اولنور دکلدر، احوالکزی یك بیلورسنز؛ والسلام علی من اتبع الهدی» سوزلریله ختم کلام اولونیوردی [۲۶].

ایران جنرالرینك برمکتوبنه جواباً ارضروم والیسی ایاس پاشا طرفندن کوندریلن برمکتوبده دخی اوکا قریب اولمق اوزره شوصورتده ایراد کلام ایدیلیوردی: ایرانیلر

(۱) ایرانلیلرده ضرب مثل حکمنه کچمش اولان «شغال اندر آید به بیشه دلیر» مصراعیدر.

پادشاهك اردولری قارشیسنده چقال کبی قاچمشلردر؛ تبریز واردبیلی تهدید ایدن یانغینی منعه مقتدر اولهمایه جقلردر؛ بوشهرلرك سکنه‌سی ارباب الحاددن اولدقلرندن بونلری محاصره ایده‌جك اولان عثمانلیلر حقیقی مؤمنلره قارشی محاربه ایده‌جك اولانلر حقنده کی کلام علیدن بالطبع قورتمازلر؛ امام المؤمنین اولان حضرت علینك ارباب تزویر ایله هیچ برمناسبتی یوقدر. غوك قلعه‌سی طرفلرنده کی یایلاقده صلح خبرینه انتظار ایدیلهجکی کان مکتوبده بیان اولنمش ایسه ده پادشاه ایرتهسی سنه تبریز واردبیلی تخریب ایتمك اوزره قیشی حدوداوزرنده کچیرمکه قرار ویرمش اولدیغی جهتله(١) اورایه کیمسه کوندرلمیه-جکدر(٢) شو صیره‌ده قرق کلیسا سنجاق بکی فرهادبك ایله طورخان اوغلو — بری آراس صوبی ارته‌سنده ودیکری قوتلوجه دینلن محلده — دشمن اوزرینه بعض غلبه‌لر قازاندیلر. اردو چوبان کوپروسنی کچه‌رك حسن قلعه اوزرینه توجه ایتدی. دیاربکر ووان بکلربکلریله کرد بکلری دست بوس پادشاهی یه نائل اولدقدن وهدیهٔ معتاده‌لرینی آلدقدن صوکره یرلرینه عودته مأذون اولدیلر. بومناسبتله، عمادیه حاکمی سلطان حسینك تخت سلیماندن کوندردیکی باشلر مزراق اوستنه کچیریلهرك ترسنه چویرلمش بایراقلری، الات موسیقیه‌سی وسائره‌سی ایله برلکده بتون اردو کاهده دولاشدیرلدی. شاهك کرجستاندن بعض قلعه‌لره استیلاسی خبری اوزرینه وزیر اعظم سازلقدن حرکتله درت بیك یکیچری وبتون روم ایلی، اناطولی، قره‌مان عسکری ایله تعقیبه مأمور اولدی؛ لکن اولتی‌یه وصولنده شاهك رجعتنی ایشیده‌رك عودت ایلدی. بو آره‌لق بغداد و لورستانی اشغال ایدن عسکر شهزرول(٣) وباقاس قضالرینی الهکچیره‌رك بورالرده کی قلعه‌لری کاملاً تسخیر ایلمشلردی. بوموفقیات دیکر کردستان بکلرینك اطاعتلرینی استلزام ایلدی (٤). نهایت ٢٦ ایلول ١٥٥٤ ده و پادشاهك ارضروم‌ده اقامتی اثناسنده هرایکی حکمداره لایق تعبیرات ایله محرر مکتوبی حامل برایران ایلچیسنك بوشهره ورودایتدیکی کورلدی. پادشاهك آرزو-سنه امتثالاً بودفعه سفارت ایچون حکومتك اکابر مأمورینندن قوروجی قاچار عنوانی، تعبیراخرله عساکر خاصه قوماندانلغنی حائز اولان شاه قولی نامذاتی انتخاب ایتمشیدی؛

(١) «اردبیل وتبریزك اشکالی (فجعلناها عالیها سافلها) مقتضاسنجه وضع اخره تبدیل اولنور.»
(٢) پچوی، روزنامهٔ سلیمانی، جلال زاده، ق ٣٢٨.
(٣) پچوی، ق ١٠٩. عالی، ٤٨ نجی حادثه. ق ٢٦٥. جلال زاده، ق ٣٢٢. جلال‌زاده و پچوی «هاوار، نقود، پاسکه، شمیران، فرانجه» قلعه‌لرینی ده ذکرایدر.
(٤) محمدلردن اوغورلو بك، میریساق بك، بانه بکی میرمحمد سیف بك، ستاره بکی یوسف بك، بروجه بکی بداق بك، اورخان بکی جهانشاه بك.

برملاقات رسمیه ده شاهك ایلچیسی متارکه ایستدیکندن ایرانیلرك محافظه ایده جکلری مدتجه ممتداولمق اوزره بوکامساعده اولندی(۱). ۳ ذی القعده ۹۶۱ (۳۰ ایلول ۱۵۵٤) ده پادشاه ارضرومی ترکایله یکرمی کون صوکره سیواسه واصل اولدی؛ اورادن ده اون ایکی کونده اماسیه یه کلدی؛ بورادن عسکر مشتالرینه کوندرلدیلر. ۱۵۵۱ مایسنك اونبنده شاهك اشیك اغاسی، یعنی تشریفات باش مأموری فرخزادبك (۲) متبوعی طرفندن صلحه دائر تکالیف جدیده وهدایای ثمینه ایله متواضعانه اولدیغی قدر مفصل برمکتوب کتیردی که حمدخدا ایله، تصلیهٔ پیغمبر وترضیهٔ علی ایله (۳) باشلایه رق بر چوق آیات وحکمیاتی حاوی بولنمقده وتأمینات دوستانه دن صوکره ایران حاجیلرینك مواقع مقدسهٔ اسلامی زیارتلرینه مساعده طلبیله ختام بولمقده ایدی[۲۷] فرخزادبك التفات وهدایایه غرق ایدیلهرك عودتنده پادشاه طرفندن شاهه یازلمش بر جوابنامه یی اخذ ایلدی. سلطان سلیمانك بومکتوبنده «سلطان الولایه، برهان الکرامه امام علی کرم الله وجهه» حضرتلری حقنده کی کلماتك لاشك فیه اولدیغی بیان اولنمقله برابر «اصحابی کالنجوم، بایهم اقتدیتم اهتدیتم» حدیث شریفی مقتضاسنجه دیکرلرینی تخفیف ایتمك لازم کلیه جکی اتیان وایرانیلر جانبندن نقض ایدلمدیکی مدتجه بعونه تعالی محافظهٔ صلح اولنه جغی و حدود قوماندانلرینك باعث اختلاف اوله جق هر درلو احوالدن اجتناب ومکه ومدینه یه کیده جك حجاجی بتون قوتلریله محافظه ایده جکلری علاوه ایدیلیوردی. دولت عثمانیه وایران آره سنده برصلح عهدنامه سنه دائر تعاطی اولندیغی معلوم اولان ایلك مکتوب بودر؛ زیرا یاریم عصردن، یعنی شاه اسماعیلك صفویه خاندانی تأسیسندن بری ایکی حکومت آره سنده بالدفعات تعطیل مخاصمات اولنمش ایسه ده اره لرنده هیچ بر مقاولهٔ تحریریه تعاطی اولنمامش ایدی. بالعکس، دائما سلاح آلتنده بولنان ایکی ملت سنی و شیعیلری تفریق ایدن کین قدیمی تکرار قانلریله اظهار ایتمك ایچون آنجق بربهانه یه، یاخود مساعد برسببه مترقب ایدیلر. ۲۹ مایس ۱۵۵۵ (۸ رجب ۹۶۲) تاریخنده، یعنی فاتح سلطان محمدك استانبولی تسخیر ایله حکومت عثمانیه یی اوروباده تقریرندن یوز ایکی سنه صوکره احفادندن سلطان سلیمان ایرانیلرله اماسیه ده منعقد بوایلك عهدنامه ایله آسیاده تأیید سلطنت ایلیوردی [۲۸].

(۱) جلال زاده، ق ۳۳۱ ه پچوی. ق ۱۰۹. کرك پچوی کرك روزنامهٔ سلیمانی پادشاهك جواب یازدیغی یازمازلر.

(۲) جلال زاده، ق ۳۳۲. پچوی، ق ۱۱۰. بوسبهك، ۱ نجی مکتوب: « *Venerat Maji deeima Orator persicus.* »

(۳) «انامدینة العلم وعلی بابها» حدیث شریفی ده مذکورایدی.

اوصیره‌ده، عالم ممتاز وسیاسیٔ ماهر اولان فونفکیرهه‌ن [پچوی] پسقپوسی آنتوان ورانچی، طونه اینجه دونانما قوماندانی فرانسوا زای ایله بلچیقالی بوسبه‌کدن مرکب اوله‌رق فردیناند طرفندن ابعاث اولنان برهیئت سفارت مذاکرهٔ صلح ایچون اماسیه‌یه کلدی؛ فقط برنتیجه‌یه نائل اوله‌مادی. دولت عثمانیه ایله آوستریا آره‌سنده‌کی مذاکرات دیپلوماتیقیه‌نك تفصیلاتنده فاصله براقمامق وبوایکی حکومتك ترانسیلوانیا حقنده‌کی موقعنی دهاایی طانتمق ایچون تاریخمزك سلسلهٔ وقایعنی تکرار دردست ایله ئه‌رلو [اکره] محاصره‌سنه قدرچیقمق لازمدر. طمشوارك ضبطندن مقدم فردیناندك لینسدن وزیر اعظمه ٢٤ نیسان تاریخیله بر مکتوب یازه‌رق مالوه‌زینك سربست براقلمسنی و استانبوله هدیه ایصال و برصلح قطعی مذاکره‌سی کشاد ایده‌جك ایکی مأمور ایچون یول رخصت نامه‌سی کوندرلمسنی طلب ایتمشیدی. مالوه‌زی ایسه آروقت مقدم قره‌دکیز ساحلنده‌کی قره‌قله‌دن یدی قله‌یه نقل ومصارف یومیهٔ اعاشه‌سی اون بش اقچه‌دن اوتوز اقچه‌یه ابلاغ ایدلمش ایدی (١)؛ لکن ایمپراطورك اصرارینه رغماً سربست براقلمسنه مساعده اولنمادی. سلطان سلیمانك، اوستریا سفیرینك شخصنده حقوق بین المللی نقض ایتدیکنه دائر واقع اولان اسناده کلنجه، وزیر اعظم، مالوه‌زینك آنجق فردیناندك احتساسات صلحیه‌سنه رهن وتأمینات اوله‌رق الیقونلمش اولدیغی جوابنی ویردی [٢٩]. اکره محاصره‌سنی تعقیب ایدن بهارده ایمپراطور باب همایون نزدنده ایلچیسی اولمق اوزره فرانسوا زای ایله وه‌رانتیوسی تعیین ایلمشیدی (٢). مؤخراً، وه‌رانتیوس برقاچ آیلق برمتارکه عقد ایتمك واومدت ظرفنده استانبولجه صلح مذاکره اولنمق اوزره پول پالینا ایله برلکده بودین والیسنه کوندرلدی (٣). موقعنی طویغونه ترك ایتمك اوزره اولان خادم علی پاشا اولا پك مساعد بر حسن قبول کوسترمدیسه‌ده بیك دوقه‌لق بر هدیه اوزرینه یوموشایه‌رق ایلچیلرك طلبلرینی اسعاف ایتدیره‌جکنی وعد ایلدی (٤). باب همایون انجق التی ایلق برمتارکه‌یه مساعده کوستردیکندن زای ایله وه‌رانتیوس استانبوله کیتمك وصلحك

(١) مالوه‌زینك کاتبی انژه‌لو روهائینك (A. Rohain) تاریخچهٔ سفارتی.

(٢) وه‌رانتیوس (Verantius)، دها دوغروسی ورانچی (Wranczy)

(٣) انتونیو وه‌رانچیو وپااولو لیته‌راتو دوپالینیایه (Paulo Litterato de Palinia) غراچدن (Gratz) ١٣ مارت تاریخیله ویریلن تعلیماته نظراً. بناءً علیه میله‌رك (Miller) Epistolæ Imperatorum et Regum Hungariæ Ferdinandi I et Maximiliani II اثرنده مندرج ایلك وثیقه‌دن اون التی کون مقدمدر. میله‌رك اثرنده نه بو تعلیمات، نه‌ده بونلری تعقیب ایدنلر موجود دکلدر. حال بوکه بونلر مهم شیلردر.

(٤) وه‌رانچی وپا اولی لیته‌راتینك سفارتنامه‌لری.

نه شرطلرله صاتین النه بیله جکی حقنده مالوه زی ایله مذاکره ایتمك ایچون امر آلدیلر؛ ۲۵ اغستوسده، یعنی سلطان سلیمانك حلبه عزیمتندن برقاچ کون مقدم پای تخته واردیلر. ایرته سی کون وزیر اعظم رستم پاشا، دها ایرته سی کونده اوچ وزیر — کاحمد، ابراهیم، حیدر پاشالردر — نزدنده اثبات وجود ایده رك اوچنجی کونی حضور سلطانی یه قبول اولندیلر؛ ذات شاهانه بالذات سوزسویلمکه تنزل ایده رك صلحه نه شروط ایله مساعده اولنه بیله جکنی وزیر اعظمدن سؤال ایتدی (۱). فردیناندك ایلچیلری اصل مجارستان دینیلن خطه نك ترکی ایچون سنوی یوزللی بیك ویوقاری مجارستان ایله ترانسیلوانیا ایچون ده باشقه جه قرق بیك دوقه ویرکی تکلیف ایتدیلر (۲)؛ آنجق اوزون مذاکره لردن صکره وزیرلر فردیناندك ترانسیلوانیایی تکرار ایستمسنه بیله مساعده اولنه میه جغنی وانجق بو شرط اوزرینه عقد صلح اولنه بیله جکنی قرارلاشدیردیلر. ملاقاته اوقدر آزمدت ظرفنده مساعده اولنمسی پادشاهك قریباً عزیمت ایده جکندن نشئت ایتمش ایدی؛ فی الحقیقه ایرته سی کونی سلطان سلیمان اسکداره متوجهاً کمی یه بیندی. مالوه زی سربست براقیله رق ترانسیلوانیانك زاپولیایه ترکی حقنده قرالك امرلرینی آلمق اوزره ویانه یه کیتمکه مجبور اولدی؛ دیکر ایکی ایلچی استانبولده قالدیلر. سلیمانك عزیمتنك ایرته سی کونی وزیر اعظم وایلچیلر اسکدار قصبه سنك برباغچه سنده عهدنامه نك اساسلرینه قرار ویردیلر. صلح بش سنه ایچون تجدید اولندی؛ قرالك صوك مجارستان سفرنده اوغرادیغی ضایعاتدن دولایی، اوتوزبیك دوقه هدیهٔ سنویه نصفنه ایندیرلدی. بوندن باشقه سولنوق واکره شهرلرینه عائد اولان کویلیلرك مقدما تابع اولمادقلری ویرکیلرله مکلف اولملری قرارلشدیرلدی. بوایشك نتیجهٔ قطعیه سی مالوه زینك عودتنه براقیله رق اوکا انتظاراً مدت متارکه نك ده اوزمانه قدر ممتد اولمسی تنسیب اولندی (۳). رستم پاشانك برقاچ سوزی مقدما وزیر اعظم ابراهیم پاشانك لاچکیه نه قدر مغرورانه ایراد کلام ایلمش اولدیغنی سفیرلره اخطار ایدیوردی. وزیر اعظم، حقوق بین الملل احکامنك مجارلر

(۱) ورانچی، زای ایله مالوه زینك سفارتنامه سی. ویانه، ۱۳ حزیران ۱۵۵۳.

(۲) انتونیو ورانچی، فرانسوا زای، یوآنیس ماری مالوه زی نامنده استانبوله کوندریلن اوچ سفیرك — کندی امضا ومهرلرینی حاوی — اون ورقه لق تقریرلری خزینهٔ اوراق ایمپراطوریده در.

(۳) بوعهدنامه لرك مادهٔ لری سفارتك راپورینه علاوه اولنمشدر: «*Articuli pacis quinque annorum quæ inter magnitudinem imperatoris Turcarum, Zulthanum Zuliman ac Asiae Craeciae principis et Serenissimum Rom. Hung. Bohem. Regem Ferdinandum renovatae.*»

طرفندن نقض ایله سلطان سلیمانك جلوسنده کوندردیکی ایلچیلرك برون وقولاقلرینك کسلمش اولدیغنی موقع تعیینده درمیان ایلدی (۱). آوستریالیلر فی الحقیقه بویله برحالك وقوعنی ایشتدکلرینی، انجق بوایش قرال لویی زماننده وقوع بولمش اولوب فردیناند زماننده حادث اولمادیغنی سویلدیلر. بونك اوزرینه رستم پاشا زایه دوغری دونه‌رك: «ایشته سز مجارلر بلغرادی، قرالکزی، قراللغکزی بوندن دولایی غائب ایتدیکنز؛ اك صوك دفعه‌ده، بش سنه ایچون عقد اولنان متارکه‌یی نقض وترانسیلوانیایه استیلا ایتمکله نه قازاندیکنز؟ جناب حق بزه طمشواری، سولنوقی، لیپایی[لیپوه]، ایچنده برجامع بولنان بچه‌یی ویردی» دیدی. نهایت رستم، مصالحه‌یی شارل کن نامنه‌می ایستدکلرینی سؤال ایلدی. بوکا جواباً، قرال فردیناند نامنه کلمش اولدقلرینی، فقط ایمپراطورك برادرینه محبتندن دولایی اونك ده عهدنامه‌یی قبول ایده‌جکنده شبهه اولمادیغنی بیان ایتدیلر (۲).

مالوه‌زی طقوز آیدن بری ویانه‌ده ایدی؛ اوزون محبوسیتندن متولد برخسته‌لق بو تأخرك بهانه‌سی، یاخود سبب صحیحی اولدی. حلبدن شباط نهایتی تاریخیله مورخ اولوب (۳) ویانه‌یه انجق مایس ابتدالرنده واصل اولان برمکتوبك ورودی اوزرینه تعلیمات جدیده ایله محل مأموریتنه عودته مأمور اولدی؛ اشبو تعلیماتده اوستریانك ترانسیلوانیا حقنده‌کی حقوق تملکی تفصیلاً بیان اولنمقده وسلطان سلیمانك مکتوبنده درمیان اولنان قیلیچ حقی رد ایدلمکده ایدی (٤). مالوه‌زینك سیاحتی وتوقفی موجب اولان آغیر

(۱) « *Nonne primum quum nos pacem et amicitiam vobiscum facere volebamus, vos dedita opera uni Oratori nostro nasum et aures praecidistis, et sic deturbatum in contemptum Imperatoris nostri et nostrum omnium remisistis; quam injuriam quum nos vindicare vellemus nonne pro uno homine afflicto et Belgradum amisistis et Regem et Regnum.* »
اوچ سفیرك راپوری، آوستریا خاندان ایمپراطوری وقرالیسی خزینهٔ اوراقنده.

(۲) آوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده سفرا راپورلری. زای و ورانچینك میله‌رده ناقص اولان راپورلری قاتوناده، ۲۲، ص ٤٥٣ ـ ٤٩٣، مندرجدر.

(۳) «*Datae namque illae sunt litterae Aleppi ultima Februarii nobis-que undecima primum hujus mensis (maji).*» آوستریا خاندان ایمپراطوری وقرالی خزینهٔ اوراقنده مالوه‌زی‌یه تعلیمات. خزینهٔ اوراقده سلطان سلیمانك ایران مظفریاتی وقایعنی حاوی برمکتوبنك اصلی موجوددرکه بیاض مرکب وخط نفیس ایله یازلمشدر. بو مکتوب سفیرلرك راپورنده یونزوف Yunszuph تسمیه اولنان یوسف چاوش واسطه‌سیله ایصال اولنمشدر. قاتونا، ۲۲، ص ٥٦٤.

(٤) مالوه‌زی، ورانچی ایله زایه تعلیمات، ۷ ورق، ویانه، ۲۳ مایس، خزینهٔ اوراق ایمپراطوری: *Quando quidam vero ex postremis litteris, quas Serenissimus Princeps*

خسته‌لغی اثناسنده عثمانلیلر متارکه‌یی بالدفعات نقض ایلدیلر. دها، ورانچی ایله زایك مأموریتلرندن مقدم بوسنه والیسی اولامه پاشا کلیس بکی مراد وهرسك بکی مالقوچ بکلرله برلکده وارادین جوارینی تیمور وآتش ایله تخریب ایتمشیدی؛ آنحق زرینی قونتی نیقولانك اداره ایلدیکی برمجار مفرزه‌سیله داوید اونغناد قومانده‌سنده برایستیریا مفرزه‌سی طرفندن هجوم کوره‌رك مغلوب اولدی. پاشانك اوغلی جعفر بوجنکده‌یین ماربه‌زك النده تلف اولدی. اولامه، اوغلنك انتقامنی آلمق ایچون خاصما، وه‌ره‌چه، دومبرا قلعه‌لری اوزرینه آتلدی. بالمقابله پیه‌رئه‌ردودی و ژورژ زلونی اوتوز قاییق ایله ساوه‌دن ایندیلر؛ مارق توماسویچ دخی غرادیسقا و وه‌لیقا قلعه‌لرینه بغتةً هجوم ایله‌یغما ایلدی. ایرته‌سی سنه ترکلر اسقلاوونیا وخرواتستان قلعه‌لرندن دها مهم تسخیراتده بولندیلر: زه‌چه‌نی سنجاق بکی شجیع حمزه بك — که هیچ فدیهٔ نجات النمقسزین سربست براقلمش ایدی — بر ترك اسیرینك خیانتیله [دلالتیله] فوله‌ك موقعنی آلدی (١). فرانسوا به‌به‌ك طرفندن انشا اولنمش اولان فوله‌ك استحکاماتی بری دیکرینه حاکم ایکی قله‌دن مرکب ایدی؛ اشاغی قله‌ده اوچ جسیم مغاره وار ایدی که بری صوخزینه‌سی، بری باروت مخزنی. اوچنجیسی ده محبس اتخاذ اولنمش ایدی. به‌به‌ك. بالاسا، په‌ره‌نه‌ی بورایه عسکر کتیردیلر سه‌ده کچ کتیردیلر؛ اشاغی قله، محاصرلرك استیلا ایتمش اولدقلری یوقاری قله‌نك آتشنه اون بش کون مقاومت ایتدی؛ لکن طویغون پاشانك وصولنده بوده ترکلرك النه دوشدی (٢). حمزه، کرك بودفعه، کرك دیکر برچوق دفعه‌لرده ابراز ایلدیکی مأثر شجاعتله، اسلامك اك بیوك قهرمانلرندن اولان عم پیغمبری ایله — مستحفظلری کندی اوامرینه علی العمیا اطاعت ایدن — یتمش ایکی قلعه‌نك حاکمی وسوریه قرامطه‌سی رئیس اشهری طرفندن صیتی جهانه یایلمش بولنان اوبیوك اسمه لیاقتنی اثبات ایتمشدر [٣٠]. عرب حمزه ایله سوریه‌لی صناعت شناس حرب حمزه‌نك آثار بسالت واقتداری، ابوالفوارس

Turcarum ad nos ex Alepo dedit, cognovimus magnitudinem ejus ob id maxime graviter ferre, nos Transylvaniam possidere, quod ipse provinciam illam jure belli gladio scilicet a se occupatam quondam Regi Joanni tradiderit, et eo defuncto ipsius quoque illustrissimo filio concesserit, et putet nunc honori famae et reputationi magnitudinis suae aliquid detrahi idcirco, quod nos ipsam ad manus nostras acceperimus.

«Ioannes Paxius alium quoque captivum una cum Hansabegho (١) ad petitionem tuae Majestatis manumisit» (حمزه بك) وه‌رانتیوس وزایك ایمپراطوره مکتوبلری. ١٦ حزیران ١٥٥٣. قاتونا. ١٢، ص. ٤٦٠.

(٢) ایستوآنفی ١٩، وفورغاچ ٤، قاتوناده اشارت اولنان بعض تغییرات ایله.

عنترك وقایع جسورانه سیله برلکده، حمزه نامه اسمیله معروف برچوق حکایات قهرمانی یه موضوع اولمشدر .

دائما تجدد ایدن بو آثار خصومت حقنده فردیناند طرفندن واقع اولان شکایات اوزرینه بودین والیسی فوله کاك تسخیری هولوکو موقعنه ایدیلن محو ملك مقابله سی اولدیغنی جواباً بیان ایتدی ؛ بونکله برابر قرالك مأمورلرینی، خطه نك تأسیس آسایشنی ستولوبلسنبورغ سنجاق بکی ارسلان و ها توان سنجاق بکی ولی بکلره تودیع ایتمش اولدیغی تأمیناتیله اعاده ایلدی (۱).

مجارستانده بو وقایع گذار ایدرکن دولت عثمانیه ترانسیلوانیاده کی منافعنی او نو تمیوردی؛ بوقرالغی بر دقیقه کوزدن اوزاقلاشدیرمیان سلیمان مملکتك دوچار اولدیغی مصائبه باشلیجه سبب فردیناند اولدیغنی کوسترمك صورتیله ملتك قرال حقنده کی خشونت مزلغنی تزیید ایتمکده اصلا اهمال ایتمدی. ایکی سنه مقدم برچاوش اعالی بی ضبط ایتمك ایچون بتون شهرلرده وزیر احمد نامنه تهدید آمیز فرمانلر نشر ایتمشیدی[۳۱]؛ او وقتدن بری بیانیه نامه لرك ارقه سی کسلمه مش وحتی پادشاه برقاچنی تاحلبدن کوندرمشدر(۲). دیکر طرفدن ورنچی وزای ، قرالیچه ایزابه ل ایله پتروویچك کوندردیکی آدملرك اعتبارینی از الدیه چالشمقده قصور ایتمدیلر(۳)؛ لکن بونلرك مساعیسی هیچ برنتیجه ویرمدی ایزابه نك مأمورلری آلمان مهتدیسی ترجمان محمود دلالتیله زاپولیانك اوغانی حمایه سلیمانی یه توصیه ایله لیبو، سولیموس، چاناد، چاپلیاد، فه نلاق، نا گیلاق ایله سولنوقك اعاده سنی ایستدیلر. کتیردکلری ایپك هدایا ودیکر قماشلر سکز یوزدوقه قیمتنده ایدی[۳۲].

باب دولتك ایکی ترجمانی آلمان محمود ومجار فرهاد، اوروج چاوش ایله برلکده، قرالیچه ایزابه لك اوغانی پتروویچك وبودین وطمشوار بکلر بکلرینك یاردیملریله ترانسیلوانیا حکمدارلغنه یرلشدیرمك مأموریتیله استانبولدن عزیمت ایتدیلر.

بتون بوخدعه لرله پادشاهك ایرانده کی مظفریاتی خیلی وقتدن بری ارزو اولنان

(۱) بودین والیسی طویغونك فردیناندہ مکتوبی .

(۲) مورخ قاندی، دوبو و دیکرلری. بونلرحلبدن ۷ نیسان ۱۵۵۴ تاریخیله مورخ اوله رق شوفقره یی حاوی ایدیلر: «Ideo mandamus vobis omnibus, quod Regi Stephano obediatis et ubicumque intromittatis, cum honorabiliter pro Rege vestro obedienter accipiatis» کاتب وترجمان محمودك ترجمه سی .

(۳) بونك دلائلی متعدد راپورلرنده موجوددر. قاتونا، ۲۲، ص ۵۴۵ — ۶۲۶، بوراپورلردن الی اوچنك شایان دقت برخلاصه سی ویرر .

برهیئت سفارتك استانبوله ارسالنی ایجاب ایتمکده ایدی. خسته‌لغی تمادی ایده‌رك بر مدت صوکره قومورنده وفات ایتمش اولان مالوه‌زینك یرینه بلچیقالی اوگه‌ربوسبه‌ك تعیین اولندی. بوسبه‌ك، فردیناندك برمکتوبنی حامل اوله‌رق ایکی ارقداشیله برلکده عزیمت ایلدی. فردیناند بومکتوبده ترانسیلوانیاده‌کی حقوقنی اثبات ایچون تفصیلات عظیمه‌یه کیریشمکده وحتی سلطان سلیمانك علوجنابنه مراجعت ایتمکده‌ایدی(۱). بودیپلوماتلر ۲۰ کانون ثانیده استانبوله واصل اولدیلر؛ انجق رستم پاشایه خلف اولان ابراهیم پاشا، بونلری پادشاهك مشتا اتخاذ ایتدیکی آماسیه‌یه کوندردی. بونلرك سیاحتی بوسبه‌كك حکایه‌سی(۲) و اوغوست سلطنته عائد آنسیرا آبدهٔ شهیره‌سنك کشفیله شایان دقتدر (۳). سلطان سلیمانه‌اون بیك دوقه وقیمتدار برصورتده التون ایله مطلا کموش قدحلر کتیریورلردی. احمد پاشا بونلری هدیه‌می، یوقسه ویرکی اوله‌رق می تقدیم ایده‌جکلرینی صورمسی اوزرینه قدحلرك هدیه‌اوله‌رق کوندرلدیکنی واون بیك دوقه‌نك ترانسیلوانیا ویرکیسی اولدیغنی سویلدی؛ سفیرلر متارکه‌نك نقض ایدلمش اولمسندن شکایتله حمزه طرفندن فوله‌كك تسخیرینی، ارسلان طرفندن پالوتانك یاقلمسنی، وه‌سپریم سنجاق بکی طرفندن پوتی وسومالیانك تخریبنی، گوروزغال سنجاق بکی طرفندن سیگه‌ت وپاچود قضالرنده وقوع بولان جولانلری، هاتوان سنجاق بکی طرفندن پوروسلووا کره‌اوزرینه وقوعه‌کلن تشبثاتی، نهایت چوبانج، تیانی، اولوهوار اوزرینه واقع اولان سوقیاتی دلیل اوله‌رق سردایلدیلر. بومطالبه وپادشاهه سکسان بیك، امیر آخورینه یکرمی بیك، اوچ وزیره اون درت، اون، درت بیك دوقه ویرمك وعدلرینه رغماً آلتی آیلق بر متارکه‌دن وپادشاهك فردیناندن برمکتوبندن باشقه برشیئه نائل اوله‌مادیلر؛ بوسبه‌ك بومکتوبی الوب تعلیمات جدیده ایستمك اوزره ویانه‌یه کیده‌جك ایدی. وداع ایچون حضور پادشاهی‌یه کیردیکی صیره‌ده مساعد برجواب ایله عودت ایده‌جکندن امیدوار اولدیغنی بیان ایتدی؛ پادشاهك جوابی ایسه «بزده امید ایدرز» سوزلرندن عبارت اولدی.

(۱) ۷۳ تشرین اول ۱۵۵٤ تاریخیله ویریلن تعلیمات، آوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده: «Atque idcirco nos Magnitudinem ejus rogare ne causa Transylvania in tractatione ipsius pacis sese difficilem præbeat, sed nobis petentibus pro liberalitate sua benevole concedat, quod pro summa animi sui æquitate non petenti concessura esset.».

(۲) «*Augerii Gislenii Busbequii legationis turcicæ epistolæ quatuor.*»

(۳) *Antiquitates asiaticæ, accedit monumentum ancyranum per E.* » *Thishull, Londini, 1728, p. 165.*

فردیناند ایله شاهك ایلچیلری برکونده وبرمقصده مبنی، یعنی صلح عهدنامه‌سی عقد ایتمك ایچون هدیه‌لرینی تقدیم ایتمش ایدیلر؛ فقط یالکز ایرانیلر تمامیله مقصدلرینه موفق اولدیلر؛ ورانچی، زای، بوسبه‌ك ایران سفیرلرینك چیقدیغی صیره‌ده آماسیه‌دن مفارقت ایلدیلر؛ ایلك ایکیسی استانبولده قاله‌رق بوسبه‌ك سلیمانك مکتوبنی فردیناندہ ویرمك اوزره ویانه‌یه کیتدی [۳۳](۱). وندیك، فرانسز، لهستان سفیرلری‌ده اوقدر مسعود برصورتده اکمال ایدلمش اولان سفر مناسبتیله حکومتلرینك تبریکاتنی کتیرمش ایدیلر (۲).

ایران ایله عقد اولنان مصالحه‌نامه‌نك امضاسندن اوچ هفته صوکره سلطان سلیمان اماسیه‌دن حرکت ایتدی. محاربه‌ده برصورت ممتازه‌ده خدمت ایدنلرك جمله‌سنه مکافات توزیع ایتمشدی. زعامت صاحبلری سنوی ایکی یوزاقچه، تیمار صاحبلری سنوی یوز اقچه ترقی آلدیلر. روم ایلی بکلربکی صوقوللو محمد پاشایه وزارت ویرلدی؛ یکی‌چری اغاسی پرتو اغا روم ایلی بکلر بکلکنه نقل اولنه‌رق اونك یرینه‌ده اسکندر اغا نصب اولندی. اوامر گذار مملکتلر ادارهٔ حکومتنجه‌ده بعض تبدلات اولدی: افلاق وویوده‌سی میرچه امارتنك سکزنجی سنه‌سی — احتمال که فردیناندہ مساعد بولندیغی شبهه‌سیله — عزل ایدیله‌رك یرینه رادولك اوغلی پەتراشقو کوندرلدی (۳). ایرته‌سی سنه مولداویه‌بکی آلکساندر لهستانك نفوذیله موقع حکومته کلمش اولمق بهانه‌سیله عزل اولنه‌رق تبریهٔ ذمت ایچون استانبوله چاغیرلدی؛ لکن مأموریتنه اعاده اولنمق بختیارلغنه نائل اولدی(٤). مقدما یازدیغمز وجه ایله دها مهم برتبدل‌ده ایکی سنه اول قریمده وقوع بولمشیدی. صاحب‌گرای یکنجی اژدرخان خانلغنه تکلیف واونك استانبولدن تبعیدیله قورقونج برقیبدن قورتیله‌جغنی ظن ایتمش ایدی؛ لکن دولت‌گرای طرفندن صاحب‌گرای علیهنه قوریلان برفساد اونك ثمرهٔ احتیاطنی اقتطاف ایتمسنه مانع اولدی[۳٤]؛ صاحب‌گرای اون یدی خنجر ضربه‌سیله اوریلوب دوشه‌رك اوچ کوچك اوغلی ده

(۱) بوسبه‌ك، ١٤ اغستوس ١٥٥٥ راپوری. مکتوبنه مراجعت: *Eodem die quo nos dicessimus, orator quoque persicus Amasiam reliquit* بوسبه‌ك ۲ حزیرانده عزیمت ایتمش اولدیغندن موراجه دوسونك ظنی کبی سلطان سلیمان ایران ایله استانبولده ۲۹ مایسده عهدنامه عقد ایتمش اوله‌ماز.

(۲) جلال زاده، ق ۳۳۸؛ فرانسز ایلچیسی «مون ده‌نیس» تسمیه ایدر، قاتونا، ۲۲، ص ۵۸۲، سلفنه قودونیاتوس (Codognatus) اسمنی ویرر.

(۳) ورانچینك فردیناندہ مکتوبی، استانبول، ۱ مارت ١٥٥٤، قاتونادہ، ۲۲، ص ۷٦۰.

(٤) ورانچینك فردیناندہ مکتوبی، استانبول، ۲۳ تشرین اول ١٥٥٥، قاتونادہ، ۲۲، ص ۷٦۰.

برابر تالف اولدی (١٥٥٥) . دولت گرای امین گرایك یرینه احمد گرایی قالغای نصب یده‌رك (١) یکرمی سنه حکومت ایتدی. روسلرك دشمن مخوفی اولان صاحب گرای قیچاق خطه‌سنك جنگیز سلاله‌سندن صولخانی اولمشدر. بوصیره‌ده درکه قزان واژدرخان وتخی ایوان واسیلی — مقدملری آسیانك متعدد حکمدارلری طرفندن احراز اولنمش خصه‌لرینی ضبط ایدن — چار عنوانی آلمشدر [٣٥] .

١ اغستوسده (١٣ رمضان) پادشاه یکی سرایه داخل اولهرق اوچنجی وزیر صوقوللو محمد پاشانی اوچ بیك یکی چری ودرت بیك سواری ایله سلانیك ویکیشهر طرفلرینه کوندردی . بورالرده ظهور ایدن بر سرسری کندیسنك شهزاده سلطان مصطفی ولدیغنی وجلادك الندن قورتلدیغنی ادعا ایله باشنه اون بیك قدر آدم طوپلامش ایدی. وجله، یعنی سلمانك آماسیه‌دن عودتندن مقدم ادرنه والیسی بولنان شهزاده اغالرندن بریله نیکبولی سنجاق بکی ذوالقدر عائله‌سندن محمد خانه بوعاصیلری طاغتملرینی امر ایلمشیدی. ساخته مصطفی برطاوقچی‌یی (٢) وزیر، ایکی طلبه‌یی قاضی عسکر تعیین ایتمش ایدی . طاوقچی نیکبولی سنجاق بکی ترنده پادشاهنه قرشی خیانت ایتدی ؛ نیکبولی کی ده مصطفایی صوقوللویه تسلیم ایده‌رك اونك طرفندن سلطان سلیمانه کوندرلدی. طاوقچینك خیانتنه برکوزل زعامتله مکافات اولنه‌رق دوزمه مصطفاده آصلدی.

بوسرسری، محمد اول زمانندهظهور ایدن ایکی مصطفی تقلیدأ درویشلری آیاقلاندرمش واسکی سلطنتك انقاضی اوزرینه یکی بر سلطنت قورمق امیدنده بولنمش ایدی ؛ اونك آصلمسی محاربهٔ داخلیه‌یی سوندیردی؛ لکن اعدام اولنمش بر اوغلك خیالنی تبعید ایده‌مدی ... ندامت، کوندن کونه دها زیاده مائل هرم اولان سلطان سلیمانك خاطره‌سنه بوخیالی دائما عرض ایتمکده ایدی (٣).

(١) « الشیع السیار » ده ، ق ٦٨ ، حاجی کرای وجعفر کرای تسمیه اولنمشلردر .

(٢) بزم تاریخلرده آدی اویل طوغجه‌در، آفینجی بن آدمدر . (مترجم).

(٣) «Ætate jam est ingravescente, ulcus immedicabile sive gang» «raenam in crure esse in vulgus creditum est. راورنده برنجی مکتوب، خزینهٔ اوراق ایمپراطوری.

اوتوز ایکنجی باب

وزیر اعظم احمد پاشانك اعدامی، رستم پاشانك وزارت عظمایه عودتی. — سلیمانیه جامعنك اتمامی. — روکیزه‌لانك وفاتی. — اوزبکلرله عثمانلیلر آره‌سنده مناسبات دوستانه. — مجارستان سفری. — سیکت محاصره‌سی. — بابوچانك تحریبی. — تاتارلك تسخیری. — فردیناند وایزابه‌لك ایلچیری. — اسپانیا قرالنك ودوق دوفه‌رارەنك مأمورلرینك استانبوله وصولی. — محاربهٔ داخلیه اسبابی. — بایزیدك مغلوبیتی وایرانه فراری، بوبابده کی مذاکرات. بایزیدك واولادینك اعدامی.

سلیمانك ایکی نقیصهٔ حاکمه‌سنی، یعنی قادینلرایچون ضعفنی، منافع سلطنتنی مخاطره‌ده کوردیکی زمان اساس حرکتنی تشکیل ایدن صغوق وحشیلکنی کوسترمدك: چوق سودیکی برزوجه‌سی ایچون یاقیشمازبرانجذابه طوتلدیغنی وبالعکس اردوده، خصوصیله یکی چریلر اوزرنده‌کی تأثیری جهتله کندیسنه رقیب کبی کورینن براوغل حقنده بابالق شدتنی برقتل منفور ایقاع ایده‌جك درجه‌یه قدر کوتوردیکنی کوردك. بونقیصه‌لرك یاش ایلریلدکجه یکی بر قوت آله‌رق حکمدارك اوصاف لامعه‌سنی تمامیله قرارتدیغنی مشاهده ایده‌جکز. تجربه ایله مؤید برحقیقتدرکه هرشیده کوچ اولان، انجق ایلك خطوه‌یی آتمقدر؛ بو قاعده ایلك حقنده اولدیغی قدر کوتولك حقنده ده قابل تصیقدر؛ بوندن باشقه، ثبات ایله متخلق اولان برکیمسه کوتولك یولنه کیردیکی زمان اکثریا غروروك وجدانی اغفال ایتمسنه مسامحه ایده‌رك هیچ اولمازسه کندی کندیسنی تکذیب ایتمه‌مش اولمق ایچون افعالنده اصرار احتیاجنی حس ایدر. هیچ شبهه یوقدرکه سلطان سلیمان یکرمی سنه‌مقدم رفیق شبابی، محب کهولتی، بیوکلکنك استنادکاه صادقی اولان ابراهیمی، هیچ بروقت ذاتندن تبعید ایتمیه‌جکی حقنده کی وعدینه رغماً اخناق ایتدیکی زمان تمایلاتیله، وجدانیله اوزون ومؤلم برمخاصمه حالنده بولنمشدر. اووقت ندامتنی انجق قوانین شناسلردن برینك شوسوزیله تسکین ایده بیلمشدر: «اویقو اولومك تمثالیدر؛ اویقوده بولنان برآدمك میتدن فرقی یوقدر(۱).» دها آز دوستانه مناسبتنده بولندیغی احمد پاشانك اعدامی ایسه پادشاهك وجدانی ایچون دها خفیف بریوك اولمق لازم کلیردی؛

(۱) *Che gl'insinuò, che se il sonno non è morte effectiva e almeno per il tempo che si dorme un imagine o una copia tratta da quel òriginale.*
ساغره‌دو، ٤، ص ٢٢١، وندیك ١٦٨٨.

بنابرین — رستم پاشایی وزارت عظمی مسند خطرنا کنده استخلاف ایتمسی هیچ بروقت عزل ایتمیه جکی حقنده پادشاهك یمینه مستند اولمقله برابر — احمد ده اعدام ایدلدی. حاجی قالفه تقویم التواریخنده بوبابده دیورکه: «من بعد عزل ایتم دیو یمین ایتمشلر؛ فی الواقع [عزل دکل] قتل ایتدیلر[۱]». زوالللی احمد وظیفهٔ مأموریتنی ایفا ایدرکن، یعنی بر دیوان کونی ملاقات پادشاهی یه کیدرکن توقیف اولندی؛ ملاقات صالونندك ایچنده باشی کسلدی (۱۲ ذی القعده — ۲۸ ایلول ۱۵۵۵)(۱). بو اعدامه سبب اولمق اوزره احمد پاشا — نظر التفات پادشاهیدن دوشورمك، مأموریتنی، حیاتنی غائب ایتدیرمك ایچون — مصر والیسی وزیر علی پاشایه افترا ایتمش اولمقله اتهام اولندی. بوبابده تفصیلات آتیه نقل اولنیوردی. احمد پاشا وزارت عظمی مسندینه واصل اولنجه والیلکده علی پاشایه خلف اولمق اوزره اقرباسندن دوقه کین محمد پاشایی قاهره یه کوندرمش ایدی. بوعلی پاشا اوقدر شیشمان ایدی که ثقلتنه پك آز حیوان تحمل ایده بیلیردی. احمد پاشا، مصر واردات سنویه سندن استانبول حصه سنی ممکن اولدیغی قدر تزیید ایتمسنی محمد پاشایه تنبیه ایتمش ایدی؛ چونکه خزینهٔ سلطانی یی دولدیرمق ایچون هیچ برفرصتی فوت ایتمامش اولان سلفی رستم پاشایه غلبه ایچون بوندن باشقه چاره کورمیوردی(۲). شیشمانلغندن دولایی سمیز[۲] تلقیب اولنان علی پاشا مصر والیلکی اثناسنده معتاد اولان ویرکی یی استحصال ایتمشیدی. انجق دوقه کین محمد برنجی سنه بونی یوز اللی بیك دوقه آرتیردیغندن سلطان سلیمان بوقدر عظیم برفرقدن دولایی علیدن حساب صوردی؛ علی پاشا، مملکتی تعدیات جدیده ایله تخریب ایتمکدن ایسه اعتیادات قدیمه یه توفیقاً اداره سنی دها مناسب کورمش اولدیغنی بیان ایلدی. سلطان سلیمان اماسیه ده اقامتی اثناسنده تحقیقات اجراسیله بو ایشك تنویرینی امر ایتدی. احمد پاشانك — رقیبنی بسبتون محو ایتمك ایچون — خزینهٔ دولته تسلیماتنی تزییدایتمسی مشعر یکی والی یه یازدیغی برمکتوب علی پاشانك النه دوشمه مش اولسه یدی بو تحقیقات هیچ شبهه سز که علینك محوینی مستلزم اوله جق ایدی. بوصیره ده

(۱) پچوی، ق ۱۱۵. احمد پاشانك بوغازی تمامیله صیقلمزدن اول اولومك بودرلوسیله مألوفیت پیدا ایتمك ایچون برنفس دها آلتی اوزره جلاددن مساعده ایستدیکنه دائر بوسبه‌ك طرفندن (قانونناده ۲۲، ص ۷۵۹) سرد ایدیلن روایتك آز شایان اعتماد اولدیغنی بوندن اکلاشیلیر. [بعدالدیوان طومار عمری دورلدی وعرض اوطه سی اوکنده بوینی اورولدی. پچوی. ج ۱، ص ۳۴۴. مترجم]

(۲) بوسبه‌ك رستم پاشانك ادارهٔ مالیه سندن تفصیلاً بحث ایدر: Camera est in regia particularis cum hoc titulo :Pecuniœ Roustemi diligentia acquisitœ.

برکون پادشاه جامعه کیدرکن برعرضحال ویرلدی که علی پاشانك مظالمندن شکایتی متضمن ایدی . انجق مستدعینك برچاوش طرفندن تعلیم ایدلدیکی بوایشی واونك ده وزیر اعظمك امریله یاپدیغی ثابت اولدی. احمدپاشانك اسباب رسمیهٔ اعدامی بونلردن عبارت ایدی؛ لکن بوکا کیمسه الدانمادیغی کبی معاصر مورخلر احمدپاشانك اصل سبب سقوطنی، پادشاهك نظر التفاتنده اولان روکزه لانك کندی دامادینی اسکی مأموریتنه اعاده ایتمك آرزوسنده بولنمسندن متحدث کورمکده متفقدرلر. واقعا رستم پاشا شهزاده مصطفانك اعدامندن منفعل اولان یکی چریلرك قیل وقالنی ازاله احتیاج موقتنه فدا ایدلمش اولدیغی جهتله فضولی عداولنان برخلفك اسباب سقوطنی اعداد ایتمك حرم خدعه لری ایچون قولای برشی ایدی . اورته یه قونیلان بهانه یه رغماً احمد پاشانك اراقهٔ خونك سبب صحیحی اوقدر معلوم ایدی که مؤخراً حسن پاشا سفیر صفتیله ایرانه کیتدیکی زمان شاه طهماسب ، بواعدام ایله شهزاده مصطفانك قتلی سلطان سلیمانك سلطنتی ایچون ناقابل ازاله ایکی لکه اولدیغنی پاشایه بیان ایلمشدر(۱). ایشته طمشوار فاتحی وایران غالبی بوصورتله حرم قادینلرینه (۲) مغلوب ورستم پاشا بوسایه ده ایکنجی دفعه اوله رق وزارت عظمایه نائل اولدی . مع هذا احمدپاشانك خاتمهٔ خونینی کندیسنك لیاقتنی اونوتدرمدی (۳) ؛ طوپ قیوقربنده برجامع یاپدرمش ایدی که الیوم نامنی حائزدر؛ اونك سایه سنده یتیشوب ده مؤخراً عثمانلی تاریخنده پارلاق وظیفه لرایفا ایدن ذوات ایله ده بالذات یاشامش دیمکدر. احمد پاشانك یتشدردیکی آدملرك اك ممتازلری آره سنده خسرو پاشانك قارداشی مصطفی اغانی یادایدرز که شهزاده لالالغی خدمتندن سلیم ثانی زماننده سرعسکرلك مسندینه چیقه رق قبریس جزیره سنك وشروانك فتحیله اشتهار ایتمشدر. کذلك دفتردار لاله زار محمد چلبی واحمدپاشانك تذکره جیسی ممی چلبی مؤخراً ریاست کتاب منصبنه واصل اولمشلردر[۳].

ایرته سی یاز ، سلطان سلیمان، التی سنه اول انشاسنه باشلاتمش اولان «سلیمانیه» جامعنك اتمامنی کورمك محظوظیتنه نائل اولدی؛ بوجامع، اغستوس اورته سنده (۸ شوال ۹۶۳ – ۱۶ اغستوس ۱۵۵۶) مؤمنینك انظار حیرتنه عرض اولندی. یدی یوزبیك

(۱) عالی. دفتر وزراده، ق ۲۹۰ . جلال زاده ، ق ۳۵۲ .

(۲) « مکر زنان ایله ». عالی ، عثمان افندی ، پچوی .

(۳) جلال زاده، ق ۳۵۳ ، احمدپاشایی ثنا ایده رك قرآن اوقومنی سودیکنی، احکام شرعیه یه تمامیله رعایتکار اولدیغنی ، کندیسندن صوکره یه برچوق مؤسسات خیریه براقدیغنی ، بحریه جه معلومات واسعه صاحبی بولندیغنی بیان ایدر .

دوقه(١) التوندن زیاده صرف اولنان اشبو بنا مرکز سلطنتك اك محتشم آبده سیدر . تزیینات معماریه سنك ثروتی واعمالاتنده کی ظرافت خارق العاده اعتباریله سلیمانیه جامعی، نوبه سی اولان ایاصوفیه نك یاننده ، بعض جهتلرده غلبه کندیسنده قلمق اوزره عرض وجود ایده بیلیر؛ آیاصوفیه نك سلیمانیه یه رجحانی، قبه سنك طرز انشاسنده کی جرأت ایله ستونلرنده کی احتشامدن و شایان احترام برآتیقه لغی حائز بولنمسیدندر. سلیمانیه ، زیرینه متصل اوچ مربعدن مرکبدر ؛ برمنتهاده حولی ، دیکرنده مدفن ، اورته ده معبد واردر. حولی اسلامك لسان دینیسنده حریم، یعنی هیچ بروجه ایله هتك حرمتی جائز اولمیان « محاط مقدس » در ؛ مدفن ، [حضرت] پیغمبرك مدینه ده کی قبری کبی « روضه » تسمیه اولنمشدر ؛ نباتات انسانیه، یوم حشرده بتون تازه لکلریله قیام ایتمك وروضهٔ جسیمهٔ تکوینده نمو وانتشار بولمق اوزره بوراده آرام کزیندرلر؛ اورته ده حریم ایله روضه آره سنده مسجد، یعنی محل عبادت واردرکه اوکمه یی اسپانیولر «مه زکیتا» صورتنه قلب ایتمش واوروپا لسانلرنده کی «موسکه»(٢) کلمه سی بوندن انتشدر. حولی مؤمنینی استراحته دعوت ایدر برمرمر سطحی وابدست آبغه مخصوص کوزل بر شدروانی حاویدر. باغچه، مؤسسك قبرینی شاملدر؛ حولینك اوچ طرفی ستونلرله محاط وله رق دردنجی جهتده جامعك جبهه سی واردر. بیوك قبونك اوزرنده سلیمانك اسمیله سنهٔ انشاسی مندرجدر . باشلیجه مدخلك قارشیسنه کلن حریم قپوسی سراجیون معماریسنك برنخبهٔ آثاریدر ؛ اشبو قپو مقطرات فوقانیه نك (٣) کلیشی کوزل اشکال تجمادیه سنه مشابه اولان اویمه لی صاچاقلریله باالخاصه شایان دقتدر. حریمك درت طرفنده درت مناره بولنورکه لیالئ قدسیهٔ رمضانده تنویر اولندقلری ایچون بوایمه ایله توسیم ونمشلردر . مدفنك مدخلنده کی ایکی مناره نك ایکیشر ، جبهه ده کیلرك دردر شرفه لری واردرکه مؤذنلر کونده بش دفعه بونلرك بالاسندن مؤمنلری صلاته دعوت ایدرلر. کرك بو مناره لرك ، کرك قبه لرك ذروه لرنده دولت عثمانیه نك وقدیم بیزانسك شارتی اولان هلال مرتسمدر. قبه ایاصوفیه قبه سی اورنك اتخاذ ایدیلدیکی یاپلشدر. بیوك قبه نك اوك وآرقه سنده ایکیشر نصف قبه واردرکه بونلرك اطرافنده ده هر جهتدن،

(١) ایالیه نظراً ٣٨٠ یوك. یاخود ٣٨,٠٠٠,٠٠٠ اقچه (٧٦٠,٠٠٠ دوقه) «استانبول وبوغاز ایچی » اثرنده برسهو حساب اثری اولهرق یازلدیغی کبی ٨٩,٣٨٣ دوقه دکل.

(٢) جامع معناسنه . (مترجم)

(٣) بعض مغاره لرده مواد کلسیه یی حاوی صولرك طاملامسیله یوقاریدن اشاغیه دوغری اشکال مختلفه ده صارقان طاشلر، stalactite ستالاقتیت . (مترجم)

یعنی صاغ وصولده، بشر کوچك تام قبه کوریلور. بیوك قبه قرمزی غرانیتدن درت ستونه مستنداولوب بوستونلر استانبولده بولنان ستونلرك یوکسکلری واك قوتلیلریدر. بونلردن برینك اوزرنده مقدما بیوك ژوستینیه نك وبر دیکرینك اوزرنده وه نوسك هیکللری کوریلور ایدی که هرایکی طاش مصردن کتیرلمشدر [٤]. ستونلرك باشلقلری پارلاق بیاضلغی حاوی برمرمردندر. یان طرفده منبر واردر که حاوی اولدیغی حجره لره — بر سیاحت ایتمك ایستدکلری، یاخود حرص استبدادین قورقدقلری زمان — مسلمانلر مجوهرات وآلتونلرینی وضع ایدرلر. فی الحقیقه حکومتك جامعلرده ووقفلرده کی امانتلره ال اوزاتدیغی ایشیدلمش دکلدر. منبرك آلتنده تراچه شکلنده اوله رق ستون باشلرینه مستند نردبان قدمه لری واردر که جامعه منسوب حافظلر بوراده بربرینی متعاقب قرائت قرآنه کلیرلر. قرآنك برنسخه سی موضوع اولان محراب، آق مرمردن معمول اوله رق غایت کوزل اویمه لری واردر؛ واعظك حقایق دینیه واخلاقیه یی اسماع ایتمسنه مخصوص اولان کرسی، خطیبك جمعه کونلری اسلامده حقوق حکمرانیدن اولدیغی اوزره پادشاه نامنه خطبه قرائت ایلدیکی منبر، مؤذنلرك نمازه باشلانیله جغی وقت قامت ویرملرینه مخصوص اولان مصبطه(۱)، پادشاهك جمعه نمازلرینی درونده ادا ایلدیکی مقصوره دنمی محراب کبی اعمال اولنمشدر. محرابك یانلرنده آتون ایله مطلا تونجدن مصنوع غایت جسیم ایکی شمعدان واردر که اوزرلرنده کی بیوك بال مومللری لیالئ مقدسه ده اشعال اولنه رق قندیللرله برلکده کوندوزلری جامدن ایچری کیرن ضیای شمس برینه نشر نور ایدرلر. اکثریسی چیچك رسملرینی ویاخود لفظهٔ جلالك حروفی ایله مزین اولان بوجاملر مشهور جامجی سرخوش ابراهیمك اعمال کرده سیدر. کتابه لرك لطافتی دها آز شایان دقت دکلدر؛ بونلرده ایکی قیونك اوزرنده کی یازیلری یازان قره حصارینك اثر دست هنریدر [٥]. جامعك اطرافنده مؤسسات متعدده، یعنی ابتدائی درجه ده برمکتب، درت مدرسه، بردارالحدیث، بردارالقرائه، برمدرسهٔ طب، بردارالشفا، برعمارت، برکاربانسرای، (مجاناً مسافر قبول اولنان محل)، برکتبخانه، برسبیلخانه، برتابخانه (یاباغچیلر ایچون خسته خانه)، حمامله واردر [٦]. بواون ایکی مؤسسهٔ دینیه وخیریه ایچنده سلیمانیه قبه سی برویرانی عشری حاوی اسمکبی انظاره عرض رفعت ورونق ایتمکده در. ایمپراطورلر زمننده استانبول ایاصوفیه کلیسا سیله افتخار ایدردی؛ سلیمانك سلیمان پیغمبرك تونجدن مصنوع و آیاصوفیه قورشیسنه

(۱) هامده رده عیناً مصبطه مندرجدر؛ بزده «مؤذن محفلی» دیورز. مترجم

موضوع اولان هیکلی کندی معبدینه فائق اولان براحتشام اوکنده مبهوت ومتحیر قالمش کبی کورینوردی. ایاصوفیه‌نك رسم کشادینك اجراسی کونی زوستلینیه‌ن «سلیمان! سکا غلبه ایتدم! » دیه باغیرمشیدی. شمدی‌ده سلیمانیه جامعی قدیم ایاصوفیه‌نك یاننده مفتخرانه عرض وجود ایده‌رك وقتیله اونك سلیمان معبدندن آلمق ایستدیکی رجحانی نزع ایتمك ایستیور کبی کورنمکده‌در. سلطان سلیمان، بنا ایتدیکی جامعلردن یالکز سلیمانیه‌یه کندی نامنی ویرمشدر ؛ اموال دولتدن ، یاخود کندی خزینه‌سندن انشا ایتدیکی دیکرالتی جامع باباسنك، چوجقلرینك، یاخود زوجه‌سی سلطانلرك نامارینی حائزدرلر. سلیم‌اول جامعیله شهزاده محمد وجهانکیر جامعنی یوقاریده ذکرایتمش‌ایدك. بوصوك ایکی جامعك انشا اولندیغی صیره‌ده عورت پازاری قربنده خاصکی، نام آخرله خرم سلطان (روکزه‌لان) جامعی [۷] ایله رستم پاشانك زوجه‌سی اولوب « مهرماه » اسمیله یاد اولنان برکریمه‌سنك نامنی حائز اوله‌رق دیکرایکی جامع بنااید‌لمشدر. بوایکی جامعدن بری ادرنه قپوسنده و دیکری اسکداره لیمان قربنده‌در . خاصکی جامعی بسیط بر اصول معماریده مبنی اوله‌رق یالکز برقبه وبر مناره ایله مزیندر؛ لکن بر مکتبی، برمدرسه‌سی، برعمارتی، بردارالحجانینی واردر؛ ادرنه‌قپوسنده کینك برمدرسه‌سی، حمامله‌ری، چارسوسی واردر. دیکری برتپه‌نك اوزرنده براحتشام جسارت نمون ایله عرض‌اندام ایتمکده اولوب زمینه‌مردیونله چیقیلیر، واستانبولك سزاوارتماشا اولان هیئت عمومیه‌سنده باشلیجه برنقطهٔ نظر تشکیل ایدر.

« سلیمانیه » نك اتمامی ورستم‌پاشانك وزارت‌عظمایه‌اعاده‌سی اوقدر مهم‌وقایعدن صاییلدی‌که ایران شاهی بوبابده پادشاهی تبریك ایچون استانبوله فوق‌العاده بر سفیر اعزامنی وجائبدن کوردی. بوایلچی شاهك بری سلطان سلیمانه، دیکری رستم‌پاشایه خطاباً یازلمش ایکی مکتوبیله طهماسبك شهزاده‌سی محمدك رستم پاشایه برمکتوبی وشاهك برنجی زوجه‌سندن (که‌ایرانده خاتون‌حرم‌عنوانی حائزه‌در) خاصکی سلطانه‌دردنجی برمکتوبی حامل وبومکتوبلر جنك اثناسنده تعاطی اولنانلرك محقرانه اولدیغی قدر فرط نزاکت ایله‌محرر ایدی. شاه نثراً ونظماً برچوق تعظیماتدن صوکره پادشاهه شویله خطاب ایدیوردی: « مظهرانوارتأیید خداوندی، مصدر اسرار * رب هب لی ملکاً لاینبغی لاحدمن بعدی *، شهسوارعرصهٔ خاك، فارس یکران کرهٔ افلاك، مهرسپهر سلطنت وخلافت ، بدرمنیرنصفت وعدالت، سلطان البرین وخاقان البحرین ، سمی نبی الثقلین ، وارث ذوالقرنین، کهف الخافقین، خادم الحرمین الشریفین، سلیماً للسلطنة والشوکة

والحشمة والقدرة والخلافة والعدالة والعظمة والابهة والنصفة والعزة والاقبال، سلطان سليمان شاه ابن سلطان سليم خان ... لازالت اعلام خلافته مرفوعة فوق السماء وارقام سلطنته مرقومة على لوح البقاء !». اوندن صوكره * التى لم يخلق مثلها فى البلاد * مديحه سنه مظهر اولان جامع شريفك اتمامندن دولايى عرض تبريكات ايله حامل مكتوب (١) واسطه سيله اوچ قطعه مصحف شريف اهدا ايتمش اولديغنى و«الدال على الخير كفاعله» مقتضاسنجه بونلرك ثواب تلاوتندن حصه دار اولمق اميدنده بولنديغنى يازيور (٢). سلطان سليمانك جوابى دها مختصر دوشمشدر. بوجواب شو صورتده باشلايوردى: «عاليحضرت، كردون بسطت، خورشيد طلعت، جمشيد خصلت، بالامنزلت، دارادرايت، كسرى سيرت، برجيس سعادت، كيقباد تخت، فريدون بخت، شاه سرير حشمت وكامكارى، ماه منير سپهر بختيارى، رافع اعلام العز والاجلال، باسط بساط الرأفة والاعتدال، مطلع كواكب مناقب، منبع شرائف مراتب، جامع مكارم الاخلاق ومفاخر الشيم، حاوى مراسم الاشفاق ومأثر الهمم، المنظور بوفور الطاف الكريم الوهاب، المحفوف بصنوف اعطاف الرحيم التواب، جمجاه دولت پناه، طهماسب شاه لازال مستفيضاً من افاضة اثار الهداية ومستنيراً من اشعة انوار العناية (٣)».

بومكتوبلر، خسرو پرويز طرفندن روم ايمپراطورينه يازلمش وآغاتياسك اثاريله محافظه ايدلمش اولان نامه لرله مقايسه ايديلير سه كوريلوركه شرق سرايلرينك اسلوبى، طرز مجازيسندن هيچ برشى غائب ايتمه مشدر؛ يالكز صاحب مكتوب كونشدن، آيدن الديغى تشبيهاتى كندى حقنده دكل، مخاطبى اولان ذات حقنده استعمال ايلديكى جهتله دها مناسب برشكل آلمشدر. شايان تأسفدركه بروم ايمپراطوريچه سيله برايران شاهى زوجه سى آره سنده تعاطى ايدلمش مكتوبلردن هيچ برى بزه قدر واصل اولمادينغندن

(١) عمدة اصحاب الاعتبار والاعتماد، كمال الدين نبت اغا. (مترجم)

(٢) شاهك مكتوبى فريدون بك منشآتنك برنجى جلدنده ٥٢٤-٥٢٧ صحيفه لرنده مندرج اولغله نقل اولنان فقره لر هامه رك ترجمه سندن ترجمه يرينه عيناً اورادن آلنمشدر. (مترجم)

(٣) منشأت فريدون، ج ١، ص٥٢٧ - ٥٢٩. پادشاهك جوابنامه سى هامه رك ديديكى كبى مختصرجه اولديغى كبى پك ده تعظيملى دكل ايدى؛ نهايتنده دخى «قبضة حكومتكزده اولان ولايتده مادام كه شرع شريف مظهر رعايت وصيانت اوله، قواعد صلحه مضرت احتمالى منقطع» عباره سيله شاه استخفاف وشرع شريفك دائمى الجريان اولماديغى ايما ايدلمش ايدى؛ لكن ايران شاهنك مكتوبنده پادشاه حقنده خلقك دعاسى اولق اوزره سرد اولنان «الهى عاقبت محمود كردان» مصراعى «ختمت عواقبه بالخير» قبيلندن وبيوك اسائت ايدى. مترجم

شوزیرده کی مکتوبلرله مقایسه ایدوب ده مطالعه مزی اتمام ایتمك قابل اولهمامشدر .
شاه طهماسبك سوکیلی زوجه سی فارسی لسانیله یازلمش مکتوبنه شو واقیده ابتدار ایدیوردی: «روزان وشبان، ترتیل حمد خدای منان ایله کذارندهٔ اوان اولان سا کنان عالم بالانك انفاس قدسیه سندن مقتبس جواهر مدایح لامعه، السنهٔ ارباب ایمان واصحاب حسناتدن صدور ایله درکاه اجابت لایزاله صعود ایدن ادعیهٔ صافیه یه مشابه دعوات خالصه، جهانده هرشیدن دها قیمتدار هردرنوشرف بی نذیه، مشتری کبی تابان ونجم سحر قدر فروزان اولان فرنکیس (۱) مرتبت، بلقیس (۲) قدرت، زلیخا عصمت، مریم عفت، سرمایهٔ مفخرت نسوان، خورشید حسن وآن، قیدافهٔ (۳) عصر ونوشابهٔ دهر، مهبط خصائل، مظهر انواع فضائل خاصکی سلطان حضرتلرینه سزاواردر». بوندن صوکره جمعك اکمالندن دولایی بیان تبریك ایله خدا ایچون عبادت محلی بنیاد وذات اجل واعلایه استناد ایدنلرك برموجب آیات کریمهٔ قرانیه مکافات ومسعدت ایله دلشاد اولهجقلرینی افاده ایدیور، نهایت بر قاچ نسخه مصحف شریف اهدا ایلدیکندن بونلرك رهنمای ارباب تقوی اولمق اوزره جامع شریفه وضع اولنه جغی امیدنده بولندیغنی یازیوردی. خاصکی سلطان دخی جوابنامه سنده حور شبابت، زلیخا لطافت، داراقدرت، بدرقهٔ مشاوران سیاست، عیسی ملهمیت، نجم تابدار شوکت، درة التاج المحصنات، انموذج بی مثال مخدرات بربانوی سرایردهٔ عصمت طرفندن کوندرلدیکی ایچون کلبن ملائکهٔ کرامدن برچیده ایچولره غبطه آور وارباب اخلاصك جوامعده نثار ایلدکلری مرجانلر قدر معطر اولان تمنیاتی برهدیهٔ ریاض جنت اولمق اوزره کمال اخلاص ایله تلقی ایلدیکنی بیلدیریوردی.
شاهزاده محمدده صدر اعظم رستم پاشانی مقامنه اعاده سندن دولایی دها آز طنطنه لی اولمایان تعبیرات ایله تبریك ایده رك «اقبالك وعدینی انجاز (٤)» ایلدیکنی»، «نجم مظفریت غروب ایتدکدن صوکره شعشعهٔ تامه ایله تکرار طلوع (٥)» ایتدیکنی اتیان وجناب حقه عرض شکران ایلیوردی. بومکتوبلر ایران سرایی خدمتلرنده اختیار اولمش توبت اغاسی معرفتیله تقدیم اولندی .

(۱) سیاوشك زوجه سی وافراسیابك قیزی .
(۲) سبا ملکه سی.
(۳) رومیرك قدقه سی .
(٤) بشری لقد انجز الاقبال ماوعدا ، وکوکب النصر فی افق العلاء صعدا .
(٥) وللنجم من بعد الرجوع استقامة ، وللشمس من بعد الغروب طلوع .

جامعك ختامنده ایکیسی معبدك شرقنده وایکیسی غربنده انشا اولنمش اولان درت مدرسه ایچون سلطان سلیمان علمادن ذوات ممتازه آرادی(١). فاتحك، جامعی قربنده یاپدردیغی مدارسك نصفی درجه‌سنده بولنان اشبو مدرسه‌لره تخصیصات کافیهٔ وقفیه اعطا اولندیغندن مدرسلکلری شمدی دخی اك معتبر واك زیاده تخصیصاتی حاویدر. پادشاهك نظر انتخابی لیاقت فوق العاده‌لریله مفتیٔ متبحر ابو السعود افندینك ووزیراعظم رستم پاشانك حمایه‌سنی قازانمش اولان درت عالمه منعطف اولدی. بونلردن ایکیسی رستم پاشانك کوتاهیه‌ده تأسیس ایلدیکی مدرسه‌ده مدرس ایدی؛ اوچنجیسی اولان محمد بن خرم ایران شعرای متصوفه‌سنك اك مشهوری جلال الدین رومی نسلندن ایدی؛ بو ذاتك، نصیر الدین طوسینك مابعد الطبیعیاتدن اثر عظیمی اولان تجریده تعلیقاتی ال یازیسی اوله‌رق — اك قیمتدار کتابلردن اولمق اوزره — سلیمانیه کتبخاسنده محفوظدر(٢). جامعك غربنده‌کی مدرسه‌لردن بری محمده، دیکری قنالی زاده علی یه [٨] ویرلمشدر که بوذاتك منسوب اولدیغی عائله‌دن متعدد ذوات علینك اوغلی طرفندن یازیلان تراجم احوال شعرای عثمانیه‌ده ذکر اولنمشدر. معبدك شرقنده‌کی ایکی مدرسه‌دن بری معمار زاده‌یه، دیکری قاضی زاده‌یه توجیه اولندی. هرایکیسی‌ده امهات کتب شرعیه‌یه شرحلر یازمشلردر (٣)؛ ایکنجیسی مؤخراً مفتی مسندرفیعنه ارتقا ایتمشدر؛ بر دار القرائه ایله چقور حمام (٤) قربنده بر جامع حالا اونك نامنی حائزدر (٥). اصلاً روس اولان خاصکی خرم سلطان، سلیمانیه جامعنك ختامندن، ایران سفارتنك تبریکات احترامکارانه‌سندن، دامادی رستم پاشانك وزارت عظمایه عودتندن (جمادی الاخری ٩٦٥ — نیسان ١٥٥٨)، ولی عهدك وفاتیله تخت سلطنتك کندی اوغللرندن بری ایچون تأمین اولندیغنی کوردکدن صوکره چوق زمان یاشامادی. نعشی سلیمانیه

(١) عبدالعزیز افندی، روضة الابرار، ٩٦٠ سنه‌سی.

(٢) تراجم احوال عطائی (طاش کوپریلی زاده‌نك ذیلی). [علاوهٔ مترجم: « اصلاح ایضاح اوائلنه وحاشیهٔ شریفیهٔ تجریده تعلیقه‌لری واردر. خط مصنف ایله سلطان سلیمان اوقافی کتبخانه‌سنده محفوظ ونکاه علماء عالی نظردن محظوظدر. عطایی» ذیل شقایق، ص ١٣٨. طبع استانبول، ١٢٦٨]

(٣) معمار زاده‌نك ترجمهٔ حالی عطائیده مندرجدر. تلویح در روغرر، مفتاح، مواقف اوزرینه تعلیقاتی واردر.

(٤) قدیم موچیزیا Mocisia.

(٥) عطائیده قنالی زاده‌نك ترجمهٔ حالی. هدایه‌یه شرح ومفتاح، تجرید، مواقف، تلویح شرحلرینه تعلیقات یازمشدر.

قربنده قبه‌لی بر تربه‌ده دفن اولندی. حسن وعرفانی سایه‌سنده عادی برجاریه‌لکدن پادشاه‌زوجه‌لکنه ارتقا ایتدکدن صوکره جاذبهٔ حسنك انطفایاب وبی‌تأثیر قالدیغی یاشده دخی نفوذینی محافظه ایده‌بیلدی؛ سلیمان، دولت اوزرنده نه‌صورت مطلقه‌ده حکم ایدرسه تفوق فکری واخلاقیسی سایه‌سنده اوده پادشاه اوزرنده اویله حکم ایدردی. خدعه‌لریله ایکی وزیر اعظمك (ابراهیم [۹] واحمد) اعدامنی، شهزاده سلطان مصطفانك قتلنی، مؤخراً ایکی شهزاده آره‌سنده فلاکتلی بر محاربه‌یی وشهزاده‌لرك حرمده محبوسیتنی ایجاب ایدن اختلافی اعداد ایتمك صورتیله اقتدارینی سوء استعمال ایتمش اولدیغی ایچون تاریخ کندیسنی شدیداً تقبیح ایتمك لازم‌کلیر. شهزاده‌لرك حرمده قالمسی تدبیری دولتك انحطاطنه زیاده تأثیر ایلمشدر؛ زیرا حرمك قادینجه تربیه‌سی ملته آنجق غیرتسز واقتدارسلطنتدن محروم حکمدارلر یتشدیره‌بیلیر. خرم سلطانك، استانبولك اورته‌سنده ویدی تپه‌سندن اوچنجیسنك اوزرنده سلطان سلیمان تربه‌سی قربنده بولنان مزاری — اسکی بیزانسك آت میدانده ایلك زمانلردن بری کوریلن و اوزرنده‌کی کتابه بو پای تختك روسلر طرفندن تسخیر ایدیلدیکنی خبر ویرمکده بولنان — آتلی بلروفون هیکلندن زیاده شهرك مقدرات آتیه‌سنه بر اشارت معنیدار کبی کورینور (۱). بری ترکیه مصالحی، دیکری مجارستان مصالحی اوزرنده — هرایکیسی متساوی درجه‌ده مشئوم اولمق — اجرای نفوذ ایتمش ایکی پرنسسك، یعنی روکزه‌لان ایله لهستان قرالیچه‌سی ایزابه‌لك وفاتی کورن سنه انکلتره‌دن قرالیچه ماری بی والمانیادن قاین پدری شارل کنی آلدی.

ایران سفارتنك وصولی صیره‌سنده جیحونك اوته طرفنده‌کی اقوامك حکمداری سمرقندوبخارا امیری اوزبك خاندن سلطان سلیمانه مکتوبلر وروادیلدی. اشبو اوزبك خانی تاریخی اوقدر مدت ظلمت ایله محاط قالمش وبوبابده اخیراً اجرا اولنان تحریاته رغماً حالا اوقدر قاریشیق بولنمشدر [۱۰] که شمدیه قدر مجهول قالان بعض منابع (۲) واوراق دیپلوماتیقیه اعانه‌سیله ایضاحنه چالیشمق مهمدر. آنجق عثمانلی تاریخنی تتبع ایتمك ایستینلر ایچون اصلی، لسانی، موقع جغرافیسی، دینی اعتباریله دولت عثمانیه‌نك

(۱) *Bellerophontis statua : basis lapidea habet insculptas historias rerum novissimarum, quæ urbi accident cum a Russis expugnabitur* قودونیوسك « *Origine urbis* » اثرینه مراجعت . [Βελλεροφόντης]

(۲) بومنابعدن باشلیجه‌لری جنابینك تاریخیله نخبة‌التواریخدرکه برنده مندرج وقایع دیکرنده اولمامسنه و بعضاً تاریخ وقایعده اختلافلری بولنمسنه نظراً مختلف مأخذلردن التقش اولدقلری اکلاشیلیر. هزار فن، روضة‌الابرار صاحبی عبدالعزیز جنابیی آنجق خلاصه ایتمشلردر .

ایرانه قارشی متفق طبیعیسی اولمق لازم کلن بوقومی دها ایی، طانیق الزمدر. ایران غرب طرفندن ممالك عثمانیه ایله، شرق طرفندن اوزبك ممالکیله‌هم حدوددر؛ ایکیسنك آره‌سنده بولنه‌رق برینی دیکرندن تفریق ایتمك جهتیله عثمانیلرله اوزبکلرك عجملر علیهنه اتفاقده‌کی منفعتلری شویله طورسون، ایرانیلر شیعی اولدقلری حالده بوایکی قومك ایکیسی‌ده سنیدرلر.

شیبانی ترك عائله‌سنك ماوراء جیحونده تخت‌نشین اولدیغی زمان صفوی عائله‌سی بونهرك بری طرفنده‌کی خطه‌ده حکومت ایتمکده ایدی. اوزبك حکمداری شاهی بك ایله صفویه خاندانی مؤسسی شاه اسماعیل یوقاریده کوردیکمز وجه ایله ظهورلرینی متعاقب شدتلی برمحاربه‌یه طوتوشمغه مجبور اولمش وبو محاربه مرو مصادمهٔ مشهوره‌سیله ختام بولمشدر. شاهی بك بوجنکده مقتول اولدی؛ اسماعیل اونك قفا طاسنی آله‌رق بوعصرلرك وحشی فاتحلرینك عادتنه امتثالاً التون ایله، قیمتدار طاشلرله تزیین ایده‌رك قدح مقامنده قوللاندی. شاهی بك شاه بوداق بکك اوغلی وقیچاق خانی شاباخت، تعبیر اخرله شیبك خانك حفیدی ایدی. شیبك خان سمرقندی تسخیر ومملکتك حکمداری عبدالعزیز میرزانی اعدام ایتدکدن صوکره اولوغ بکك همشیره‌سی اولان عبدالعزیزك حرمنی تزوج ایتمشیدی؛ بوازدواجدن قوجقونجی (یاخود قوجوم) وصونجوق نامنده ایکی اوغلی وجوده کلمشیدی؛ دیکر برزوجه‌دن‌ده شاه بوداق، خوجقوه، سانجارنامنده‌اوچ چوجق طوغمشیدی [١١]. تیمورك حفیدزاده‌سی ابوسعید اوزون حسن طرفندن مغلوب ومقتول اولدیغی وقت اوغلی سلطان احمد حکومتنده کندیسنه خلف اولمشیدی (٨٧٣ — ١٤٦٠). بونك وفاتندن صوکره محمودك اوغلی اوسته علی سمرقندده شاهی بك طرفندن محصور اولدی؛ شاهی بك خصمنی مواعید خائنانه ایله ترك موقعه اقناع ایده‌رك بو صورتله الهکچیروب اعدام ایتدی (٩١٠ — ١٥٠٤). اوزماندن اعتباراً ماوراء جیحون اقلیمنك حاکم مستقلی اولان شاهی بك اولا ابوسعیدك حفیدی وکابل امیری بابر طرفندن ابعاد اولنمش ایسه‌ده اوچ سنه صوکره بابری حدودك اوته‌سنه اخراج ایده‌رك مرو محاربهٔ مشئومه‌سنه قدرفاصله‌سز ادارهٔ حکومت ایلمشدر (٩١٦ — ١٥١٠). مرو جنکندن صوکره بابر میرزایکی براستیلا تجربه‌سنده بولندیسه‌ده شاهی بکك عموجه‌سی قوجقونجی طرفندن رجعته مجبور ایدلمشدر [١٢]. قوجقونجی یکرمی اوچ سنه حکومت ایده‌رك بومدت ظرفنده ایران شاهی اسماعیل وطهماسب ایله صیق صیق منازعه‌لری وقوع بولمش وبونلرك اکثریسی قوجقونجی

الهنه فصل ایدلمشدر. علی الخصوص نجدوانده اسماعیلك وزیر اعظمی امیر نجم ثانی یی مغلوب والتمش بیك کشیلك اردوسنی پریشان ایتمشدر. میرزا بابریکیدن حدودی تجاوز ایلش ایکن قوجقونجینك بوموفقیتلرندن دوچار دهشت اولهرق وخطای استیلاسنی حیاتیله تأدیه ایتمش اولان نجم ثانینك حالنه کرفتار اولمقدن قورقهرق کابل حدودندن اوته طرفه چکلمکه شتاب کوسترمش وبردها ماورای جیحونه کلهمشدر. قوجقونجیك اوغلی وخلفی ابوسعید التی سنه حکومت ایله ٩٤٦ — ١٥٣٩ سنهسنده وفات ایتمشدر(١). اثنای سلطنتنده طهماسبك اوغلی شهزاده بهرامی محاصره ایتدی؛ لکن شاهك تقربی اوزرینه ماورای جیحونه قاچدی. شاه بوداغك حفیدی اولان خلفی عبیدالله — که شیبانینك یکنیدر — ایرانیلرله محاربهلرنده شجاعتی، متعدد مظفریاتیله کسب امتیاز ایلشدر. برجنکده دشمن اردوسنی بوزدقدن، درت بیك عسکری اولدردکدن صوکره هرات والیسی خلیفه روملینك معیتنی دهتلف ایدرك نیشابورمستثنی اولمق اوزره بوتون اوخطهیی اطاعتنه آلمشدر. فقه وادبیات ایله، ترکجه اشعار ایله متوغل اولهرق شعرا وعلمایی سور، وبوتون قوتیله حمایه ایلردی.

عبیداللهك سلطنتندن اول عثمانلی تاریخی استانبول وماورای جیحون ارهسنده هیچ برمناسبت دوستانه مثالی قید ایتمیور؛ انجق سلطان سلیمانك ایرانه صوك سفری پادشاه ایله عبیدالله آرهسنده دشمن مشترکلری علیهنه برتقربی بالطبع ایجاب ایتمشدر[١٣]. عبیدالله شیبانی، خاندانینك حکومتنی جیحونك بوطرفنده خراسانه قدر توسیع ایتدی؛ ذاتاً بو خطهده بسطام و دمغان شهرلری النده بولنیوردی. اونك وفاتندن صوکره قوجقونجینك اوغلی عبدالله تخته چیقدی (٩٥٠ — ١٥٤٣)؛ فقط آتی آیدن زیاده حکومت ایدهمیهرك یرینه عبداللطیف، یاخود عبدالعزیز اسمنده کی قارداشی کچدی. بوذات اون ایکی سنه حکمت واعتدال ایله ادارهٔ امور ایدرك سلطان سلیمانك اودرجه لردهنائل توجهی اولمشدرکه پادشاه یالکز بیان التفات ایله قناعت ایتمهرك (٩٦١ — ١٥٥٤) اوچ یوزیکی چریدن وبرطوپچی طاقمندن مرکب برقوهٔ معاونه کوندرمشدر. عبدالعزیز [١٤] بونلرك وصولی صیره سنده وفات ایدهرك صونجوقك اوغلی وابوالخیرك حفیدی اولوب براق خان تلقیب اولنان نوروز احمد بهادر حکومتی النه آلدی. جلوسنی سلطان سلیمانه شویولده بیلدیردی: «عبدالعزیز خانك دارنعیمه انتقالی اوزرینه خلافت

(١) جنابی، نخبة التواریخ. سانقووسکینك الیازیسنه نظراً عبیدالله، ٩٣٧ده وفات ایدن شاهی بکه اوتاریخده خلف اولمشدر؛ آنجق فعلاً ٩٤٦ده تخته کچمشدر.

وحکومت عالم‌نم وسمرقند خانی نزدنده بولنان قرداشلریمك حصه‌سنه اصابت ایتمشدر. دابوسی، قوفین، کرمینه، کش، قارشی، خزر قلعه‌لرینه مالك اولان دیکر سلطانلر التجا کاهلرینك متانتنه مغروراً بزه مقاومت ایتمش وبزی شوصوك سنه‌لرده محاربه‌یه مجبور ایلشلردر». دولت عثمانیه‌نك سلفنه کوندردیکی قوة معاونه‌یه مقابل اوطرفدن ارسالی موعود اولان امدادك ارسالنده‌کی تأخردن دولایی شوصورتله مبهم برطرزده اعتذاره چالیشیوردی. مکتوبنده دوام ایده‌رك شمدی سمرقنده حاکم اولدیغنی، پیر محمد سلطان وقارداشلرینك فراره اجبار ایدلدیکنی، بخارا مستثنی اولمق اوزره بتون مستحکم موقعلرك النه دوشدیکنی، بخارانك ضبطنی متعاقب خراسانه کیره جکنی بیان ایلیوردی. ایکی آی صوکره (ربیع الاخر ٩٣٦ — شباط ١٥٥٦) براق خانك ایلچیسی نظام الدین احمد چاوش بك متبوعنك مظفریتنی وبخارانك فتحنی پادشاهه اعلام ایتمکه کلدی. نهایت، اقرباسندن برینی زیارت ایچون استانبوله عزیمت ایدن شیخ مصلح الدین مصطفی(١)، براق خاندن سلطان سلیمانه اوچنجی برمکتوب کتیردی. پادشاه ماورای جیحون حکمدارینه ایکی جواب یازدی [١٥]؛ برنجیسنده شیخك استانبولده کوزل وقت کچیره بیلمسی ایچون اقتضا ایدن هر شیئك پایله جغی، ایکنجیسنده خانك تخت سلطنته جلوسنی مشعر قوتلق قودای واسطه‌سیله کوندریلن مکتوبی اخطار ایله پادشاه وعبدالله وعبداللطیف آره‌سنده‌کی مناسبات دوستانه‌نك تأکیدینه حاضر بولندیغی وفقط ایران ایله صلح منعقد اولدیغندن ارتق قوة معاونه تعاطیسنه احوالك مساعد اولمایه‌جغی ذکر اولنیوردی(٢).

مجارستانه کلنجه، اماسیه‌ده فردیناندك ایلچیلری طرفندن استحصال اولنان متارکه ایکی ملتك تمایلات حربیه‌سندن دولایی فاصله‌سز ظهور ایدن مخاصماته نهایت ویره‌مه‌مش ایدی؛ منفرد مبارزه‌لرك وایکی حدوداوزرنده تجاوزلرك آرقه‌سی کسلمیوردی. ایشته بو احوال جمله‌سندن اولمق اوزره خرواتستان علمداری بوسنه پاشاسیله مقاتله ایتمك اوزره رخصت ایستمش وایمپراطورك امری اوزرینه ایستیریا اردوسی باش قوماندانی

(١) روزنامهٔ سلیمانی تتمه‌سی، ن ٤٧. اقرباسی علمادن مولانا علاء الدین، علی چلبی، یحیی چلبی ایدی.

(٢) روزنامهٔ سلیمانینك تتمه‌سنده توصیه مکتوبنه ادرنه‌دن ١ رجب ٩٦٤ (مایس ١٥٥٧) تاریخیله مورخ اوله‌رق ٤٧ نومروده جواب واردر؛ ٤٨ نومرولو اولان ایکنجیسی تاریخسزدر؛ سلطان سلیمانك ٤٩ نومروده وزیر حاجم سلطان بن آکاهی‌یه براوچنجی جوابی جمادی الاخری ٩٣٦ (نیسان ١٥٥٦) تاریخیله مورخدرکه براق خانك ایکنجی مکتوبنك واصل اولدیغی زمان تقریباً بوتاریخ ایدی.

بارون اونفاند هر فرقه‌ده بش یوزدن زیاده سواری بولنمامق شرطیله علمدارك بومقاتله ایچون پهساودن سن ـ ژورژه عزیمتنه رخصت ویرمشدر. مع هذا اونفاند بویله بر مصادمه‌نك متارکه‌یی علناً دوچار انقطاع ایده‌بیله‌جکی اخطار ایلدیکندن او رخصت مؤخراً استرداد اولنمشدر[۱۶]. بودین والیسی طویغون، سقورزا پاللاویچینی یه‌یازدیغی برمکتوبده پاپا، پاقس، گرزغال کویلرینك یاقلمسندن، سیگه‌ت قوماندانی وولف‌ده‌رسنی ایله قاپوشوار قوماندانی انیه‌ن ده‌رسفینك محو ملرندن، پاپا وپالوتا قلعه‌لری محافظلرینك جولانلرندن، نهایت پالانفه‌نك تور طرفندن احکام اولنمسندن شکایت ایلدی [۱۷]. فردیناندك امری اوزرینه مارق‌ستانسیچ — کویلر اهالیسی حقنده هردرلو تعدی ووحشی اجرا ایتمکده اولان — هیدوکلره پك شدتلی معامله‌لر کوسترمش وکوزلرینی چیقاره‌رق و یاخود طوپ باروتی اشعالی صورتیله اعضای بدنلرینی پاره پاره ایده‌رك مخوف تأدیباتده بولنمش ایسه‌ده بونلرك هیچ بر فائده‌سی اولمادی (۱). طویغون‌ده بونلری قوروتنا، قاپوشوار، بابوچا کبی باشلیجه‌التجا کاهلری اولان یرلردن چیقارمغه چالشدی. بومقصدله عسکر سوق ایتمك اوزره محمدپاشانك اوغلی ویحیی پاشانك حفیدی ستولوه‌یسنبورغ بکی ارسلان، غران بکی آدم، نوویغراد بکی سلیمان، سکسارد بکی سنان، گرزغال بکی احمد، هاتوان بکی محمد، سیمونتورینا بکی معصوم بکلری دعوت ایلدی. طویغون بو مختلف سنجاقلرك عسکری باشنه کچه‌رك قوروتنا، قاپوشوار، بابوچا اوزرینه یوریدی. ایکی اولکی موقع، قوماندانلرینك اچاقجه ترك ایتملرندن دولایی بلاشرط تسلیم اولدیلر؛ بابوچا بعض شرائط ایله تسلیمیت کوستروب محافظلری اسلحه واشیا ایله چکلمك مساعده‌سنه نائل اولدیلر؛ ترکلردن اوته طرفه قاچوب ده هیدوکلره رئیس اونمش اولان اوچ شخص ده مسلمانلرك منفوری اولان طوموزات ودریسیله ملو بر آرابه‌ایچنه کیزلنه‌رك قاچه‌بیلدیلر. طویغون اولا سیگه‌تی محاصره نیتنده بولندیغنی کوسترمش ایسه‌ده موسم پك ایلریله‌مش اولدیغنی ایچون پچوی‌یه رجعته مجبور اولدی. طویغون اوزاقلاشنجه کرچه‌نی، یوزاوندرت ترکك مدافعه ایتمکده اولدیغی گرزغال قلعه‌سنی ضبط ایتمك چالشمش ایسه‌ده محاصرلرك تفوق اعدادینه رغماً بوتشبثنده موفقیت کوره‌مدی. تجار مورخلرینك مسکوت کچدکلری بو وقعه ترکلرك تینودیسی اولان گرزغال قاضیسی طرفندن نظماً (۲) تشهیر اولنمشدر.

(۱) *Jubente Ferdinando captos enim aut crutis oculis dimisit aut sulphureo pulvere subjecto membratim discerpendos curavit, aut si quid crudelius adhiberi tormenti genus potuit* ایستوانفی . ك ۱۹، فورغاچ ، ك ۵ .

(۲) پچوی بوندن یوز بیت آلشدر . وقعه‌نك تاریخی ۱۰ ذی الحجه (۲۶ تشرین اول)

سیگه‌ت محاصره‌سی آنجق تأخیر اولنمشیدی؛ سلطان سلیمان بو محاصره‌نك اداره‌سنی بودین والیلکنده ابقا ایتدیکی خادم علی پاشایه تودیع ایلدی. هپ خادم اغالری کبی شیشمانلغیله برابر قیصه بویلو، بوغوق سسلی، زیتونی چهره‌لی، باشی ایکی اوموزی آره‌سنه صیقشمش، یبانی طوموزك مدافعه دیشلری کبی اوکه دوغری چیقان ایکی دیشیله چهره‌سی بوزلمش اولان علی پاشا، جالب نفرت کورینن بوشکل ظاهری آلتنده بیوك برشجاعت وعسکرلکجه نادر تصادف اولنور برمهارت کیزله مکده‌ایدی. فردیناندك ایلچیلرینه بعدما مجارلری قلیچ وتوفنکله دکل، دکنك و طوپوزله اطاعت ایتدیرمك ایستدیکنی سویلدی؛ اونلرده ایستدیکی وجه‌ایله حرکت ایتمکده مختار اولدیغنی، لکن قارشیسنده دکنکلره، طوپوزلره قورشونلرله، مزراقلرله مقاومت ایده‌جك ارباب شجاعت بولهجغنی سویلدیلر. ۲۱ مایس ۱۵۵۶ ده علی پاشا فونفکیرهن [پچوی] بکی درویش. بابوچا بکی احمد، قوپانی بکی نصوح بکلرله دیکر عثمانلی رؤساسی رفقتنده اولدیغی حالده سیگه‌تدن برمیل مسافه‌ده اولان عزیز لوران قلعه‌سی اوکنده اردوکاه قورمغه کیتدی. اوچ کون صوکره بوقلعه‌یی محاصره‌یه ابتدار ایلدی؛ اون‌سنه‌صوکره وقوعه کان سیگه‌ت محاصره‌سی بوموقعلك نامنی مؤبداً رهین‌اشتهار ایلدیکندن ایلریده او محاصره‌نك تفصیلاتنی ویرمك اوزره بو دفعه اطناب مقال ایده‌جك دکلز. برآی محاصره‌دن وخندقی یکرمی بش‌بیك آرابه چالی ییغینی ایله طولدردقدن، شهره حاکم اولدقدن صوکره‌درکه علی پاشا قلعه‌یه ایلك هجومی یاپدی؛ فقط بونك‌ده نتیجه‌سی پك فلاکت آمیز اولدی. عثمانلیلر برآلای بکیله قاسم پاشانك یکنی نصوح بکك. قوپانی بکنك، یدی یوز کشینك ضیاعیله متألم اولدیلر؛ بابوچا وسولنوق بکلری احمد ومحمود بکلر یاره‌لاندیلر؛ یکی چری اغالرندن ولی اسیر اولدی. خندقك چالیلری‌ده یاقلدی؛ لکن بوصوك موفقیت غالبلر حقنده موجب وخامت اولدی؛ چونکه آتشك آلاولری انتشار ایده‌رك شهرك بر قسمنی یاقدی (۲۱ حزیران) (۱). مع هذا پالاتین توماس ناداشدی اوستریالیلردن، ایستیریالیلردن، باویره‌لیلردن، مجارلردن مرکب برارده‌وایله بابوچانك محاصره‌سنه تشبث ایتمشیدی. ایکی پولونیلر ایله هانری پوچهیم ویانوس

اولق‌اوزره تعیین ایدر. مجار کرچه‌نی‌یی قراچین‌تسمیه‌ایدر. [پچوی، ج۱، ص۳۰۵: «غرزغال» قاضیسنك اشبو منظومه‌سنده ۱۱۴ قلعه محافظلرینه قارشی دشمنك بیکدن زیاده اولدیغی بیان اولنمشدر. مترجم]

(۱) ایستوآنفی، سیندروموس، وولفغانغ ایله شوندنه‌رك اثرلری.

رائوبه‌ر «قره‌شیطان» دینیلن اوستریانشانجیلرینه قوماندهٔ ایدیورلردی. اختیارلانقوویچك قوماندهٔ سنده اوچ یوزهوسار، آندره‌رینچه‌یدك التی یوز آغیر سواری، سیگسدورفه‌رك التی یوز پیاده وار ایدی؛ بواوچ طاقم، ایستیریا قوهٔ معاونه‌سنی تشکیل ایدیوردی. تانهاوزه‌نلی ژورژ، غره‌چ طوپجیلرینی رادگسبورغ طریقیله قانیژه‌یه کتیرمشیدی. بو اردو محارلردن فرانسواتاهی، یانوس‌په‌تو، ایکی‌بانفیلر، نیقولازرینی معیتلریله، هه‌یدوك، مارتولوس، اوسقوق، مورلاق ناملری آلتنده حدودی دائما تالان ایدن برطاقم حیدودلرله تقویه ایدلمشیدی. محاصره اعلان اولنور اولنماز علی پاشا، عسکرینك برطاقمنی سیگه‌ت اوکنده براقه‌رق یکرمی بیك سواری، اون بیك یکیچری، راسیه‌نلردن وصربلیلردن اوقدر مارتولوس ایله بابوچانك امدادینه قوشدی (۲۱ تموز). محار اردوسی علی پاشایه رینیانهری ساحللرنده تصادف ایده‌رك تماماً بوزدی؛ قوماندانی احمدبكك ترك ایلدیکی بابوچا قلعه‌سی غالبلرك الته دوشه‌رك احراق و قتله‌سی باروت ایله برهوا ایدلدی. فردیناند طرفندن بومحاربه‌ده پالاتینك قاین برادری ژاق ناداشدی ایله یانوس چوبور، ته‌ئوبالد زیه‌غلر، قریستوف سیگه‌سدورفر وایکی یوز یمش نفر تلف اولدی (۲۵ تموز). خادم علی پاشا شو بوزغونلغه رغماً سیگه‌تی محاصره ایتدی؛ لکن شدتله دوام ایتدیره‌جك درجه‌ده قوتی اولمادیغندن تموز نهایتنه دوغری چکلمکه مجبور اولدی. پاللاویچینی، یولوه‌یلر، لانقوویچ، زرینی عسکرلریله مظفرانه قوروتنا اوزرینه یوروییه‌رك هجوم ایله ضبط ایلدیلر؛ بونلرك تقربنده عزیز مارتن، عزیز لوران، سلیه، گرزغال محافظلری کندیلرینی مدافعه‌یه چالشمقسزین قاچدیلر. قاسم پاشا التی بیك کشی ایله چورغو وموزایی ضبطه چالشدیسه ده موفق اوله‌مادی؛ بکلربکنك کدخداسی ده سیگه‌ت حصارلرینه قدراجرا ایتدیکی جولانده موفقیت کوره‌مدی؛ قاسم پاشا رجعته مجبور، کدخدا ایسه اسیر اولدی. علی پاشانك اردوسی بو مختلف محاربه‌لرده اون بیکدن زیاده آدم غائب ایتمشیدی. بومحاربه محار والمانلر ایچون پك شرفلی جنگلردن اولدی؛ آلمانلرك کیزلی پاره بوله‌جقلری ظنیله دشمن جسدلرینك هرطرفنی تحری ایتمك عادت وحشیانه‌سنی کورکورینه برساده دللك ایله قبول ایتمش اولمالری بوزمانده‌در (۱).

سیگه‌ت محاصره‌سندن اول بوسنه سنجاق بکی مالقوج اوغلی علی، قروپا و — اوج طرفندن

(۱) *Illud haud prætermittendum videtur, hoc primum bello Germanos milites gregarios fædum illum excoriandorum cadaverum usurpasse, quod hostes aurum deglutivisse dicerent.* ایستوانفی، ك ۱۹.

اونا صولریله محاط اولان — قوستائینیچا استحکاملرینی هجوم ایله المغی تجربه ایتمش ایدی؛ آنجق زرینینك فعالیت جنك جویانه‌سیله متعاقباً مدافعه حالنده بولنمغه مجبور اولدیغندن بونیخ وپه‌روسیخ موقعلرینی احکام ایله اکتفا ایتدی. ترکلر سیگه‌تی براقدقدن صوکره اوناوکولپا آره‌سنده‌کی یرلری خراب وقوستائینیچایی ضبط ایتدیلر (۱۶ تموز ۱۵۵۶). بوسنه سنجاق بکی، شجیع زرینی‌یی محاربه‌یه دعوت ایلدیکندن زرینی جنك یری اولمق اوزره ارائه اولنان قاپرونچا اردوکاهنه کیتدی؛ انجق بونی اون بیك کشیلك برارده باشنده کورمسی اوزرینه خصمی مبارزه‌یه چیقیشه‌مدی. برمدت صوکره بوسنجاق بکنك یرینه تعیین اولنان فرهاد بك برقاچ بیك کشی ایله پوژه‌غادن حدوده عزیمت ایلدی؛ لکن فرهاد راقونیغ وعزیزه النه بوغازلرندن کچرکن اوچ یوز آغیر المان سواریسی، یوز خفیف خروات سواریسی، یوز ایتالیان ارکبوزجیسی ایله اوراده پوصوطومش اولان اختیارجنرال لانقوویچ بغتةً فرهادبکك اوزرینه دوشه‌رك مقاومت اولنه‌میه‌جق برشدتله اتش ایتدی؛ ایکی بیك ترك میدان محاربه‌ده قاله‌رق برقاچ یوزی‌ده اسیر اولدی (۱).

ایکی سنه صوکره اون بش اون التی بیك کشیلك برعثمانلی فرقه‌سی قارنیول خطه‌سنده موتلینغ اوزرینه یوریدی؛ اورادن غوچه وره فینیچ طرفلرینه توجه ایله آده لسبرغ، ریزکینچ، قارست، بره‌غ، قلان موقعلرندن کچه‌رك خیلی اسیروحیوان ایله غروبنیك قصبه‌سنه ووه‌دنیك وادیسنه چکلدی. بوجولانلردن الك صکره کینك وقوغندن برسنه مقدم عثمانلیلر تاتا قلعه‌سنی ضبط ایتمشلردی (مایس ۱۵۵۸) که بوموفقیت قوماندانك اهالیله برابر — زه‌چه‌نی سنجاق بکی ایکن فولهك اوزرینه موفقیتله برضرب دست اجرا ایتمش اولان — استونی بلغراد بکی حمزه بکك خدعه وفعالیتندن نشأت ایلمشدر. قومورن پالاتینلکی دائره‌سنده طونه‌نك صاغ ساحلندن ایکی بچق فرسخ برمحله‌وبرتپه اوزرنده کائن بولنان دوتیس، نام آخرله تاتا قلعه‌سی خیلی مسافه‌یه قدرجواره‌حاکمدر. ماتیاس قوروینوس بوقلعه‌یه باغچه وقاپلیجه‌لر علاوه ایده‌رك اقامتکاه قرالی‌یه تبدیل ایتمشیدی. حمزه بك قوماندان یانوس ناکینك امور خصوصیه‌سی ایچون قومورنه کیتدیکنی ومحافظلرك بوغیبوبتدن استفاده ایله مست شراب اولدقلرینی خبر آله‌رق برکیجه قلعه‌یه یاقینلاشدی؛ استحکاملردن مردیونله چیقه‌رق محافظلری اویورلرکن اعدام ایلدی. بالاتون کولی جوارنده برقیا اوزرنده بولنان هه‌گیه‌سد قلعه‌سی ده حمزه‌نك مارتولوسلری

(۱) والواسور، ٤، ص ٤٦٥؛ ژولیوس چه‌زار، ۷، ص ۸۷، ضایعاتی درت بیك تخمین ایدر.

طرفندن علی الغفله ضبط ایدلدی. تاتانك فتحندن صوکره رستم بودینندن فولهك سنجاق بکی عجم ولی جانی زیپس قضاسی اوزرینه کوندردی. ولی جان تاتا، غران، وه سپریم، واه یزه، هاتوان، زه چه نی، پشته، بودین محافظلرندن اوچ بیك کشی الهرق شیقلوشی ضبط واحراق ایتدی. آنجق ترانسیلوانیالی رؤسادن ژورژ ببهك، یانوس پهتو، ئه مه ریك تله کهسی بو فرقه نی قارشیلامغه چیقه رق سایو نهری کنارنده قافا قریه سی قربنده بوزدیلر؛ لکن کوکللو اغالردن بریله بشلی اغالردن بری ایکی بیك اسیر ودرت بایراق آلدیلر؛ اسیرلرك اوچ یوزی اوجه ترکلردن آلنمش ایدی (١).

متارکه نك صیق صیق نقضنه عائد بو حکایهٔ مختصره دن صوکره ترانسیلوانیانك اوستریایه ترکی اساسی اوزرینه عقد صلح ایچون شوآره لق گوشش بی فائده ده بولنان فردیناند سفارتنه عطف انظار ایده لم. پادشاهی اماسیه ده براقدیغی سنه استانبوله عودت ایتمش اولان بوسبهك دیکر تبدلات مهمه صیره سنده رستم پاشانك وزارت عظمی مسندینه اعاده اولنمش بولندیغنی کوردی. سلطان سلیمان بوسبهکك ویردیکی نوطه نك جوابنی کوتورمك اوزره فوق العاده بر مأمور تعیین ایلدی (حزیران ١٥٥٦) (٢). دیکر طرفدن قرالیچه ایزابه لك ایلچیسی ببهك حرب ایچون تحریکاتده بولنه رق حال حاضرك بقاسنی طلب ایدن المان ایلچیلرینك مساعیسنی عقیم براقمغه چالیشیوردی. مؤخراً ایزابه لك اوچ ایلچیسی، بربرینی متعاقب کله رك لیپوه وطمشوارك ترکنی ایستدیلر؛ لکن جمله سی ده رد اولندیلر. ورانچی وزای پادشاهك، سیگه تك کندیسنه تسلیمی طلبنی متضمن بر مخطره سیله ویانه یه عودت ایده رك (٣) بوسبهك استانبولده یالکز قالدی [١٨]. خادم علی پاشا (٤) سیگه ت اوکنده مغلوبیتندن از وقت صوکره وفات

(١) قاتونا، ٢٣، ص٩٧، بش بیك مقتول و اون اوچ بایراقدن بحث ایدن ایستوانفینك روایتی تله کهسینك رسمی راپوری اوزرینه تصحیح ایتمشدر. اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده « محررات ترکیه » شعبه سنده و وندیك وثائقی ایچنده ١٥٥٧، ١٥٥٨، ١٥٦٠ سنه لرینه عائد اوله رق پادشاهك دوجه اوچ مکتوبی واردر. برنجیسی سپالاتروده پاپالی قله سنك هدمنه ومتوفی پریولینك تأدیهٔ دیونه دائردر. ایکنجیسی قبریس اطه سنده مصر خزینه سنی یغما ایدن قادرغه اسیرلرینه متعلقدر. اوچنجیسی بالیوز مارین دوقاوه لی یه ویرلش اولان ذی الحجه ٩٦٧ (ایلول ١٥٦٠) تاریخلی اعتماد جوابنامه سیدر.

(٢) *Postquam hinc dimisimus Ciasum, qui praeterito mense Junio cum Ladislao Szabo et Turcarum principis litteris ad nos venit* میاله ره مراجعت، مکاتیب، ١٤٩.

(٣) اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده شوال ٩٤٦ (نیسان ١٥٥٧) تاریخلی مکتوب.

(٤) *At Hally paulo post Budam se recepit, ubi dolore atque ignominia vitam invisam cum morte commutavit.*» بوسبه کك مکتوبلری، ٣.

ایده‌رك بودین والیلکنه قاسم وبرمدت صوکره اونك یرینه اسکی بکلر بکی طویغون (اغستوس ۱۵۵۷) (۱) تعیین اولندی ؛ اوده ایرته‌سی سنه رستم پاشایه ترك موقع ایلدی. بوسبه‌ك، ویانه‌دن یکی الدینی تعلیمات موجبنجه متبوعنك سیگه‌تی شرفنه خلل کتیرمکسزین ترك ایده‌میه‌جکنی، مقدما قرارلشدیرلمش اولان ویرکینك اوچ مثلی برویرکی تأدیه‌سندن امتناع کوسترمکده حقی وارایسه‌ده تاتا شهرینك اعاده‌سی شرطیله بونقطه‌ده اصرار ایتمیه‌جکنی پادشاهه تبلیغ ایلدی. ترجمان مراد، اوجه سیگه‌ت ترك اولنمقسزین عقد صلح ممکن اولمادیغنی ایاچی‌یه یکیدن آکلاتدی. مع هذا بوسبه‌ك ادرنه‌ده یدی سنه‌لك برمتارکه عقدایده‌رك بوکا تمامیله رعایت اولنمسی مجارستان مواقع مستحکمه‌سی قوماندانلرینه بیلدیرلدی [۱۹]. ایلریده یازه‌جغمز وجه ایله شهزاده‌لر آره‌سنده کی اختلافات، پادشاهی بوصورتی قبوله سوق ایلمشیدی.

اوستریا ودولت عثمانیه آره‌سنده کی مذاکرات بربرینی تعقیب ایدن التی سنه سوردکدن صوکره انجق ۱۵۵۹ ابتدالرنده ختام بوله بیلدی. صوك ایکی مذاکره‌ده بوسبه‌ك تاتانك ترکنی ومارتولوسلرك تجاوزینه دائر شکایاتی تکرار ایده‌رك رستم پاشاده یکیدن سیگه‌تك براقلمسنی ایستمش وسفیرك شکایاتنه مقابل هیدوکلرك جولانلرینی اورتیه قویمشدر؛ نه اوته‌کی طرف، نه‌ده بوطرف باشلیجه ادعالرندن واز کچمك ایستمدیلر. بونکله برابر بوسبه‌ك فردیناندہ بیلدیردی که شمدیکی ستاتوقو اساسی اوزرینه سکز سنه‌لك بر متارکه عقد ایده بیلیرسه‌ده تاتای المغه هیچ بر امید یوقدر. فردیناند بو راپوری اوقومسی اوزرینه آوغسبورغدن ۲۹ نیسان ایله مورخ اوله‌رق درت متخالف عهدنامه مسوده‌سی کوندردی. اوستریانك منافعنه کوره تنظیم اولنمش اولان برنجیسی تاتاو فوله‌کاك ردینی و حمزه بکك تأدیبنی تضمن ایدیوردی ؛ لکن همان همان رستمك اولتیماتومنه [طلب قطعیسنه] موافق اولان دردنجیسنده بو شرطلر اونودلمش ایدی. پادشاه، شهزاده‌لرینك منازعاتنه مداخله ایچون دها یاقین اولمق اوزره اسکدار اردوکاهنده بولنمقده‌اولدیغی وبوسبه‌ك معیتنده بولندیغی جهتله بو مختلف مسوده‌لرآ ابردوویس واسطه‌سیله‌اورایه کوندرلدی. بوسبه‌ك عثمانلی اردوکاهنده بولندیغی اوچ آی ظرفنده ترکلرك صناعت عسکریه‌سنی تدقیق ایله اشتغال و مؤخراً بو بابده بر مخطره نشر ایتمشدرکه بوکونده مظهر اعتباردر (۲).

(۱) بوسبه‌ك استانبولدن ۱۹ تشرین ثانی ۱۵۵۷ راپورنده بو تبدلی شویله اشعار ایدر: «*Tuighun profestus Budam moderatior Cassimo, in cujus locum suffec-tus.*» اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده.

(۲) *Aug. Busbequii exclamtio sive de re militari contra Turcam instituenda consilium.* (ایرك عنوانیدر)

آلبردودیس پادشاهه آلتون یالدیزلی برکموش قوپه ایله برقله یوکلنمش فیل رسمنی کوستر برآصمه ساعت تقدیمنه مأمور ایدی. بوسبه‌ك کوندریلن مسوده‌لرك یالکز دردنجیسنی تقدیم ایتدی که ایمپراطوره آزمساعد اولان شروطیله شایان قبول اوله بیلمسنی امید ایتدیکی بوندن عبارت ایدی؛ لکن اوده رد اولندی. آرتق مأموریتنده موفقیتنه امیدی قالمادیغی جهتله عودتنه مساعده ایستدی ایسه‌ده اونی ده آله مادی. ٨حزیرانده، یعنی سلیمانك اسکداره وصولندن ایکی کون صوکره برملاقات رسمیه یه قبول اولنه‌رق سفیر بوملاقاتده صورت تحریرینی بسبتون غیرمعین براقه‌رق یالکز صلحك تصدیقنی طلب ایله اکتفا وایمپراطورك، امضاسنی حائز برعهدنامه یه صداقت کامله ایله مراعات ایده جکنی انبا ایلدی. ترانسلوانیا حدودنده منازع فیه اولان مواقع حقنده دائما برصورتده اعمال لسان ایتمش اولدیغنی، ایمپراطورك بوبابده ایرابه‌ل ایله معاهده ایده جکنی، دهاشمدیدن ترانسیلوانیا حقنده کی هردرلو مدعیاتدن وازکچدیکنی افاده ایتدی. صورت تحریرنجه قرارلشدیریلان نقطه‌لره موافق بروثیقه تقدیم ایتمش اولدیغی جهتله سفیر صفتیله ویردیکی سوزی ایفاایتمش بولندیغنی ده علاوه ایلدی. لکن بوافادات تأثیرسز قالدی؛ عهدنامه موجود دکل ایدی؛ یاخود برعهدنامه موجود ایسه بوده یالکز اجراسنه سوزویرمش اولان فردیناند ایچون مجبوری الاجرا ایدی؛ سلطان سلیمان هیچ برشی قبول ایتمه‌مش وسیکه‌ت حقنده کی مطالبندن اصلا صرف نظر ایله‌مش ایدی. بناءً علیه بوسبه‌کله مذاکراتی اکمال ایتمسی قابل اولمیوب سلیمان استانبوله عودتنده ایلچی بی «یانیق ستون» [چنبرلی طاش] ده‌کی ایلچی خانه حبس ایتدردی. برنوع اسارت دیمك اولان شوحال ایچنده بوسبه‌ك حیوانات، نباتات، الیازیلری قولکسیونلری یاپمقله، راگوزه‌دن، فلورانسه‌دن وندیکدن، یونانستاندن کلن دوستلرینی قبول ایله مشغول اولدی. عالمك اوقات خالیه‌سی ایمپراطور وعلوم ایچون فائده‌سز اولمادی؛ ایمپراطورك حیوانات باغچه‌سنی زنکینلشدیردی(١)؛ ویانه نباتات باغچه‌سنده عجم لیلاقی ایله — دلبند (صاریق) دن مأخوذ اولان اسمی عن اصل شرقه منسوبیتنی کوسترمکده اولان — «تولیپ»ی [لاله‌یی] یتشدردی[٢٠]؛ برطاقم ده غایت کوزل یازمه کتابلر کوندردی که الکشایان دقت اولان دیوسقوریدك اثرلری ویانه کتبخانهٔ ایمپراطوریسنك الکقیمتدار خزائنندندر (٢).

(١) مکتوب ٣ : « *Quod cum (leonem) cum ichneumone Cæsari dono destinaveram.* »

(٢) « *Sunt credo libri haud multo infra 240, quos manu transmisi* :

ایزابه‌لك مأمورلرینه رخصت ویریله‌رك ترانسیلوانیا حدودینك تعیینی امر نده‌کی اختلافاتی تسویه ایتمسنی آمر طمشوار والیسنه خطاباً یازلمش برمکتوبك ایصالنه مأمور اولدیلر. بونلرك عزیمتندن مقدم منغرەلی پرنسی، یاخود بوسبه‌کك تسمیه ایتدیکی وجه ایله «قولخیدا دادیان»ی عتبهٔ پادشاهی یه یوزسورمك وعلامت اطاعت اوله‌رق غایت کوزل بر یاقوت تقدیم ایتمك اوزره استانبوله کلمشیدی. بو صیره‌ده درکه سلطان سلیمان روسلر حکمدارینه برمکتوب یازه‌رق برنجی دفعه اولمق اوزره چارعنوانی ویرمش اولدیغی یوکاغده مقدما دولت عثمانیه ایله روسیه آره‌سنده موجود بولنمش اولان مناسبات دوستانه‌یی اخطار وکورك مبایعه‌سی ایچون موسقوه‌یه کیدن عثمانلی تاجرلرینی توصیه ایتمشدر. بنه اوصیره‌ده وندیك، فرانسه، اسپانیا ایلچیلری استانبوله کلدیلر. اسپانیا قرالی ایکنجی فلیپك مصلحتکذاری اولان ساقیزلی فرانکی متبوعی ایچون صلح ایستدی؛ لکن جنویز بالیوزینك تائل اوله مادینی کبی بوده اوله مادی(۱). رستم ایله دوق دوفه‌راره آره‌سنده تعاطی اولنان برمخابره اوزرینه دوق، وزیر اعظم طرفندن واقع اولان طلب موجبنجه، یهودی زوآن میکه‌زك قارداشنه عائله‌سیله برلکده فه‌اره دوقه‌لغندن چیقمغه مساعده ویردیکی رستم پاشایه بیلدردی (۲). زوآن میکه‌ز اوپورتکیزلی یهودیدر که مؤخراً دون ژوزف نامی آلتنده سلطان سلیمك فوق العاده توجه والتفاتنه مظهر اوله‌رق اونك سلطنتی مدتجه هر درلو مصالحده زیاده اجرای نفوذ ایتمش وبعضاً وصلح وحرب ایشلرینه حاکم اولمش ونهایت دوق دوناقسوس عنوانی احراز ایلمشدر. بوسبه‌ك، مجاردن مهتدی اولان فرهاد پاشا حقنده دوق دوفه‌راره‌قدر خاطر شناسلق کوسترديی؛ فرهاد پاشا اقرباسنك جلبنی رجا ایتمسی اوزرینه بوسبه‌ك فرهادك پدر و برادرینك سنت ایدلمش اولدیغنی بیلدیکی

---

venetias, ut inde Viennam deportentur, nam Cæsaræ bibliothecæ eos destinavi, unum reliqui constantinopoli Dioscoridem, centum ducatis indicabatur summa Cæsarei non mei marsupii (مکتوب ٤).

(۱) *Il Bailo genovese parti (4 novembre 1558) aveva domandato la pace per il Re di Spagna* (وندیك ایلچیسنك راپوری، اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده؛ البرویسك ۲۲ کانون اول ۱۵٦٤ راپوری).

(۲) دوق دوفه‌راره‌نك مکتوبی، ٦ مارت ۱۵۵۸. ژوزف حقنده وندیك دوجنه خطاباً یازلمش (اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده محررات ترکیه شعبه‌سنده وندیك اوراقی) و وزیراعظم سنان پاشانك مهرینی حاوی بولنمش اولان برفرمانده شوعباره مندرجدر: «قدوة ارباب الوقار فرنك بکی یاسیف نازی زید اطاعته»

جهتله اکر دیناً ممنوع دکلسه بوندن قولای برشی اولمایه جغنی افاده ایلدی(۱). فرهاد پاشا، یکی چریلری انتظام آلتنه آلمق صورتیله پادشاهك اودرجه لرده توجهنه مظهر اولمش ایدی که سوکیلی شهزاده سی محمدك قیزی اولان حفیده سی هما سلطانی تزویج ووزرانك عددینی آرتیره رق وزارت رتبه سنه ترفیع ایلمشدر. فرهاد غایت کوزل یازی یازدیغندن قرآن یازار، وهرنسخه سنی یوزالتونه صاته رق آلدیغی پاره یی جنازه سی مصرفی ایچون صاقلاردی؛ نه مورخلر، نه ده خزائن اوراق داماد پادشاهی اوله رق اوزمانه قدر دولت عثمانیه ده مشهود اولمادیغی حالده دردنجی وزارتك ایجادینه باعث اولان بومهتدینك نام قدیم ووطنی خبر ویرمیورلر.

مجارستان محاصماتنك، شرائط ابتدائیهٔ صلحیه نك حکایه سی بزی بوسبه كایله برلکده اسکدار اردوکاهنه سوق ایلدی؛ سلطان سلیمانك اسکداره کذاری اوغللرینك منازعاتنه ختام ویرمك ورقابتلرینك دولتی تهدید ایتمکده اولدیغی محاربهٔ داخلیه نك اوکنی المق مقصدینه مبنی ایدی. اوسترپا ودولت عثمانیه آره سنده کی مذاکراتی تعقیب ایتمزدن اول بومنازعات مشئومه نك اصلنی بولمق وخاتمهٔ فجیعه سنك اسبابنی تحری ایتمك مقتضیدر. بوبابده معلومات ویرن مورخلر بوسبه کك راپورلرنده کی وقایعی اقتباس ایتمشلردر. بومنبع فی الحقیقه شایان اعتماد ایسه ده کافی دکلدر. دها صحیح بروثیقه دن یعنی عثمانلی ارباب قلمندن عالی افندینك روایتندن استناره ایده جکز که شهزاده لر مربیسی لالا مصطفی پاشانك کاتبی صفتیله سلطان سلیمان ایله اوغلی بایزید آره سنده تعاطی اولنان مخابراتی

(۱) *Ferhad-Pascha, qui neptem Soulimani habet, quinto loco veziri adeptus petebat matri suæ et sorori ad se veniendi potestatem; nil futurum facilius si per religionem liceret; sciebem,* (بوسبه‌ك دیور) *patrem et fratrem illius non multo a tempore circumcisos* — که فردیناندك خفی برمأمورینك معلوماتی بر آدم اولوب بوسبه کك بولندیغی صیره ده استانبوله بولونیوردی — ۲۰ ایلول ۱۵۶۱ تاریخلی راپورنده شوفقره کوریلور: *Questo Aga è di nazione Ungaro, d'età d'anni 35, fu schiavo di quell' Ibraim Bassa amazzato da Sr. Suleiman* » سلطان سلیمانك حفیده سی، مهر ماهك قیزینی تزوج ایتمش اولان احمد پاشا فرهاد پاشا ایله برلکده پادشاهك توجه مخصوصنه مظهر ایدی. بوسبه‌ك، ۳ تشرین ثانی ۱۵۶۱ تاریخلی راپورنده بو بابده شویله سویلیور: *Is cui desponsa fuit Rostemi filia, creatus est begl-erbegus Græciæ, ipse vero beglerbegus vezirorum numero adjunctus. Is principem arcto consanguintitis adtingit gradu, utpote ex illius amita. Selimi sororc natus est, ob id magna apud pincipem autoritate et gratia* احمد سلیم اولك همشیره سنك اوغلی دکل، همشیره سنك قیزینك اوغلی ایدی. خاندان ایمپراطوری وقرالی خزینهٔ اوراقی.

یالکز کورمش دکل، حتی مصطفانك بعض مکتوبلرینی قلمه آلمش ومؤخراً بووقعه یی براثر مخصوصده تفصیل ایتمشدر[۲۱]. مصطفی، وزیراعظم احمدپاشا حمایه‌سیله ترقی ایتدیکندن بالطبع وزیراعظم رستم پاشانك کینی قزانمشیدی. بناءً علیه رستم، وزارت عظمایه کلنجه اوزمان ایکنجی امیر آخور بولنان مصطفایی عزل ایله اوندن دها دون اولان باش چاشنیکیرلك مأموریتنه نقل ایلدی؛ دها صوکره سنجاق بکلکیله صفده کوندردی. نهایت، مصطفانك شهزاده بایزیده منسوبیتنی بیلدیکی جهتله اونی شهزاده سلیمه کدخدا تعیین ایتمك محوی ایچون امین طریق اوله جغنی دوشوندی؛ فقط مرامنه نائل اوله مادی. زیاده‌سیله حیله‌کار اولان مصطفی یکی موقعندن استفاده‌یه موفق اولدی؛ اسکی افندیسی اولان شهزاده بایزیده خیانت ایدرك شهزاده یی بسبتون محو ایتمك ایچون کندیسیله اولان مناسبات سابقه‌سنی استعمال ایتمکی قرارلاشدیردی. شوصورتله تختی سلیمه تأمین ایده‌رك امنیت وتشکرینه کسب لیاقت ایتمکده واستقبالاً سلطنتنده وزیر اعظم مقام عالیسنه ارتقایی امید ایلمکده ایدی.

بومقاصد حریصانه‌یه مبنی شهزاده سلیمه بیلدردی که اکر رستم پاشا برمانعه چیقارمیه‌جق اولورسه پادشاهك بیوك اوغلی صفتیله تخته واصل اولمسی محقق اولوب فقط رستم، سلطنتی بایزیده تحویل ایچون پدرینه کندیسنی اذواقه‌اسیر برسرخوش وحکومته‌غیر مقتدراولمق اوزره عرض ایچون هیچ برفرصتی فوت ایتمه‌مکده‌در. شوراسنی ده‌علاوه ایلدی که اکر کندیسنه سربستیٔ تام ویریله‌جك اولورسه احوال قریباً تمامیله تبدل ایده‌جکدر. سلیم، مصطفایه مأذونیت کامله ویردی؛ مساعیسنك مکافاتی اوله‌رق وزارت عظمایه نصب ایدیله‌جکنی ده‌ایما ایلدی. بونك اوزرینه مصطفی ایشه کیریشدی؛ شهزاده بایزیده یازدیغی برنجی مکتوبده صداقت قدیمه‌سی نقابیله تستر ایده‌رك تخت سلطنته ترقیسنه یکانه مانع سرخوش سلیمدن عبارت وبومانعك رفعی قولایی اولدیغنی یازدی. بوکاغدی سلیمه ارائه ایتدکدن صوکره امین برآدم واسطه‌سیله بایزیده ایصال ایتدی؛ بایزیدقوریلان طوزاغه طوتیله‌رق مصطفانك خائنانه تکلیفلرینی قبولنی متضمن برجواب یازدی که مصطفی بو جوابی آچلمامش اوله‌رق سلیمه تسلیم ایلدی. اوندن صوکره‌ده خدعه‌لرینك نتیجه‌سنی تعجیل ایتمك ایچون بایزیده برادرینی آجی تحقیرلرله نزاعه دعوت ایتمسنی بیلدیردی. بایزیدبونصیحته اتباع ایده‌رك سلیمه برنامهٔ تحقیر تحریروبوکا برقادین لباسی، برخطوز، براوره که علاوه ایلدی. سلیم بواشیای مختلفه‌یی سلیمانه کوندردی. پادشاه، بایزیدك بیوك قارداشنه کوستردیکی شوحرمتسزلکدن منفعل اوله‌رق کندیسنه

تهدید آمیز برکاغدیازدی. مصطفی نامه بری اولدیردوب مکتوبی یاقدردی؛ سلیم، بووقعه یی بایزیده تحمیل ایتمك صورتیله باباسنه بیلدردی. سلطان سلیمان، اوامری حقنده بویله معامله ایدلمسندن حدت ایده رك وبایزیدك سوریه ومصر طریقنك مفتاحی اولان قره مانده[۲۲] دها زیاده والیلك ایتمسنی مخاطره لی بوله رق برباشقه ولایته اعزامنه قرار ویرمکله برابر طرفدارلق اسناد اولنامق ایچون بوتدبیری سلیم حقنده ده اجرا ایلدی. شهزاده سلیم مغنیساحکومتنك مرکز اداره سی اولان صاروخاندن اناطولی حکومتنك مقری اولان کوتاهیه یه، بایزید دخی قره مان والیلکنه بدل مرکزی اماسیه اولان خطهٔ روم والیلکنه کوندرلدی (۱).

بوامرلرك تبلیغی اوزرینه سلیم بروسه یه کیتدی؛ لکن بایزید قونیه ده قالدی. سلطان سلیمان، بایزیده وظیفه سنی اخطار ایچون دردنجی وزیر پرتو پاشایی کوندردی؛ بایزیدك برسوء معامله کوسترمسنه محل قالمامق وشومأموریته صرف براثر محبت پدرانه صورتی ویرلمك ایچون اوچنجی وزیر صوقوللو محمد پاشایی ده سلیمه کوندردی. لکن بایزید اطاعتدن استنکاف ایله علی العجله یکرمی بیك کرد، ترکمن، سوریه لیدن مرکب برارد وطوپلادی. بوخبراوزرینه سلطان سلیمان اناطولی بکلربکی جنابی احمد، قره مان بکلربکی صولاق قرهاد، مقدماشهزاده سلیمك لالالغنده بولنان ذوالقدریه بکلربکی کیلون علی، قدیم رمضان اوغلی خاندانندن اطنه بکی پیری پاشالرك — بایزید طرفندن وقوع بوله حق هر درلو تشبثات صلحیه یه مقاومت ایتمك اوزره — عسکرلریله برابر قونیه اووه سنه کیتملرینی امر ایلدی. صوقوللو محمد پاشادخی اوچ بیك یکی چری وبرفرقه سپاهی ایله سلحدارلری، جبه جیلری، طوپجیلری آله رق قرق طوپ ایله برلکده بونلره التحاق ایتمکه مأمور اولدی (۳۰ رجب ۹۶۶ — ۸ مایس ۱۵۵۹). استانبول فتحنك یوم دوریسی اولان ۲۹ مایس تاریخنده ایکی فرقه محاربه کیریشدیلر. جنك شدتلی اوله رق مظفریت مدت مدیده مشکوك قالدی؛ لکن ایرته سی کون (۲۱ شعبان ۹۶۶ — ۳۰ مایس ۱۵۵۹) بایزید تماماً مغلوب اوله رق اوغلی اورخان ایله برابر اماسیه یه التجا ایتدی. اورادن باباسنه برمکتوب یازه رق بونده صمیمی عرض ندامت ایله کندیسی ودرت اوغلی ایچون استدعای عفو ایلیوردی. آنجق بومکتوب مصطفی پاشانك خفیاً تعیین ایلدیکی آدملر الله دوشه رك سلطان سلیمانه واصل

(۱) عالی، بچوی، صولاق زاده. بوسبه‌ك، مکتوب ۳ : « Nam in ceteris curis, quibus angebatur animus Souleimani, non erat posterna, ne Bajazetes, intercepto Iconio in Syriam se dimittens, inde in Ægyptum irrumperet. »

اولمادی(١). پادشاه محاربه‌نك نتیجه‌سنی خبر آلمسی اوزرینه یدی کون صوکره ، یعنی ٢٩ شعبانده (٦ حزیران) میدان حربه دها قریب اولمق ایچون اسکدار اردوکاهنه عزیمت ایلدی[٢٣]. بایزید مغلوبیتنه رغماً باشنه‌اون‌ایکی بیك کشی قدر دهاطوپلادی؛ چونکه خلق بایزیدك صورت حیات انزوا کاریسنی قارداشنك طرز معیشت سفیهانه‌سنه ترجیح ایده‌رك اوکا محبت ایتمکده وسلیم والده‌سنك مدور و شیشکین چهره‌سنی کوستردیکی حالده (٢) بایزیدك اشکال پدری عرض ایلمسی خلقجه ممنونیتله کورلمکده ایدی. بایزیددرت اوغلیله برابر کندیسنی عسکرینك محافظه‌سنه تودیع ایده‌رك وحرمندن وصادق خدمتکارلرندن اغلایه اغلایه آیریله‌رق خزینه‌سنك اك قیمتدار اشیاسیله ایران حدودینه توجه ایلدی (١ شوال — ٧ تموز) . سیواس والیسندن اوتوز بیك التون استقراض ایتدیکی کبی اوطرفلره ویرکی طرح ایتمك صورتیله اون سکز بیك التون ایله اوتوز بردوه، التمش آت، یکرمی قاطیر تدارك ایلمشیدی . سلطان سلیمان، بایزیدك چکلدیکنی خبر آلنجه وزیر ثالث صوقوللو محمدپاشا ایله روم‌ایلی بکلربکی قزل‌احمدلی مصطفی پاشایی اسکدار اردوکاهندن آییروب شهزاده سلیمه التحاقه‌واونك قوتیله برلکده فرارینك اردوسنی تعقیبه مأمور ایلدی . سلیم ، سیواسده وزیرك ورودینه انتظار ایله برابر ملاطیه بکی مصطفایی ، عینتاب بکی خسروی ، سیواس بکلر بکی تمرد علی پاشایی قارداشنك آرقه‌سندن کوندردی . بونلر، عجم حدودینه یاقین «ساعت چقوری» دینیلن یرده شهزاده طاقمنی بوله‌رق شدتله هجوم کوستردیلر؛ مصرانه برجنکدن صوکره

(١) «لالاپاشادیدکلری خنزیرمحتالك رهزنلرینه راست کلوب خبرو اثرلری ظاهر اولمادی» پچوی . [مورخك نقل ایلدیکی بو عباره استانبول مطبوعی پچویده ، ج١، ص٢٩٣، اولیله برابر بویله مندرجدر : « سلطان بایزید دردمند خون جکر ازوب و دیدهٔ غم‌دیده‌سندن قانلی یاشلر آقیدوب درت شهزاده‌سنك دخی قان ایله آمیخته کوزلری یاشی ایله هزار توبه واستغفار و عجزوانکسار ایله برمکتوب یازدیردی و «بندن صادر ولان جمیع‌اوضاع ناهموار لالامصطفی پاشانك القاسیدر: نی آزدیردی» دیدی، وبرایکی نسیم صبادن‌مستعار آدم القا [ایلغار] ایتدیروب رکاب همایونه کوندردی. اما بونلردخی لالامصطفی پاشانك رهزنلرینه‌دوش اولدی، خبرواثرلری ظاهر اولمادی. » [مترجم] .

(٢) «Cum in Se imo nulla oris ejus(Suleimani) similitudo appareret, maternæ quidem faciei et habitus expressæ notæ,sed mulieris in vulgus dum viveret odiosæ, multo gravis abdomine incedebat, inflatis buccis facie nimia rubedine indecora, ut militari facetia pollenta saginatus liceretur» (بوسبه‌کك مکتوبلری ، ٤) « Eidem milites Bajazetum Soffi vocare soliti, hoc est quieti et litterarum studio deditum.» (ینه اوراده)

بایزیدك عسکری سلاحلرینك قوتندن زیاده حیوانلرینك سرعتنه کوکنه‌رك یوللرنده دوام ایتدیلر (۱) . ارضروم بکلر بکی آیاس پاشا — که قارداشی سنان پاشا مؤخراً تونسده حلق‌الوادی و مجارستانده راب [یانق] قلعه‌سنی فتح ایتمشدر — بدبخت شهزاده‌نك قارشیسنه چیقه‌مامقله برابر فرارینی تسهیل ایچون برقاچ یوك نعل و میخ و سائره کوندردی. بووقایعدن صوکره سلطان سلیمان ، صوقوللو ایله اطنه والیسی رمضان اوغلو پیری پاشایه عاصینك بعدما وقوع بوله‌جق حرکاتنه دقت ایتمك اوزره حلبده قیشلاملرینی امر ایتدی . آیاس پاشا ، بایزیده خدمتنی حیاتیله تأدیه ایده‌رك مأموریتی شهزاده‌نك تعقیبنده امتیاز کوسترن ملاطیه بکنه ویرلدی ؛ خسرو بك‌ده پاسین سنجاغنه تعیین اولندی . وزیراعظم رستم‌پاشا ، لالا مصطفانك خدعه‌لرینی آکلامغه باشلادیغی جهتله بوفلاکتلرك سببی هپ اواولدیغنی پادشاهه عرض ایده‌رك مصطفانی تبعیده موفق اولدی. مصطفی پاشا کوزدن دوشه‌رك سنجاق بکلکیله پوزه‌غایه کوندرلدی؛ اونك یرینه توتونسز حسین نصب اولندی(۲). لکن شهزاده سلیمك التماسی اوزرینه طمشواره کتیریله‌رك بوقدر درایتلی برآدمك ایران حدودی اوزرنده بولنمسی فائده‌لی اوله‌جغی حقنده‌ینه شهزاده‌نك ، پدرنجه حاصل ایتدردیکی قناعته مبنی وان والیلکنه نقل ایدلدی(۳). سلیمان وسلیم بایزیدك عصیانی خبر ویرمك وعاصی‌یی قبول ایدوبده ایکی حکومت آره‌سنده‌کی مصالحه‌یی اخلال ایتمه‌مسنی تبلیغ ایلمك ایچون درحال عجم شاهنه مکتوب یازدیلر(٤).

اریوان [روان] والیسی شاه قولی ، استراباد طرفلرینه سفر ایله مشغول اولان شاهدن اله‌جغی تعلیماته انتظاراً شهزاده‌یی توقیف ایدیوردی. بایزیدك وصولی کندیسنه

(۱) « قوسقونه قوت. قامچی‌یه برکت دیه‌رك»

(۲) پوزغا سنجاق بکی توتونسز حسین پاشا شهزاده سلیمه لالا نصب اولندی. (مترجم)

(۳) شهزاده سلیم مصطفی پاشانك لالالقده ابقاسنی ایستمشیدی ؛ اوکا مساعده اولنمیوب طمشوار ویرلدی. مؤخراً پاشانك فریاد و سلیمدن استمدادی اوزرینه وانه کتیرلدی. مقصدی سلیم تخته کچنجه وزیر اعظم اولق ایدی؛ موفق اولامادی . سلطان سلیمانك عصرنده « بوندن زیاده کسر عرض سلطنت واقع اولمامشدر » . مصطفی پاشا سلطان سلیمدن التفات امیدنده ایکن بخه مصیبته اوغرادی ؛ قبریس فتحنده اوقدر خدمتی ظهور ایتمش ایکن هیچه کچدی . مراد ثالث عصرنده دخی عجم سفرنده فتوحات عظیمه‌یه موفق اولدیغی حالده مکافات کوره‌میوب بالعکس لومه اوغرادی . چاق صوکره ، وزیر احمد پاشانك وفاتنده وزیر ثانی بولندیغی حالده ینه مهر کندیسندن تخلف ایتدی. پچویدن تلخیص ، ج۱، ص۳۹٦ (مترجم)

(٤) سلیمانك بو مکتوبی روزنامه‌نك ذیلنده ٤٠ نومرو ایله مندرجدر ؛ سلیمك مکتوبی دفتردارابراهیم افندینك انشاسنده‌مقیددر. اوستریاخاندانی خزینهٔ اوراقی، ن٤٢٤، ق۲۵ و۲٦ .

برادری القاص میرزانك فرارینی اخطارایتمکده اولان شاه‌طهماسب(۱) ، نظام‌الدین شاه قولی استاجلو خانی مهماندار تعیین ایده‌رك اوکا واذربایجان وزیری غیاث‌الدین عطاءالله‌شهزاده‌نك استقبالنی امر ایتدی. شهزاده‌یه‌ده، کندیسنی مرتبه‌سنه‌لایق توقیرات ایله تبریزده قبول ایده‌جکنی ، نائل عفواولوب‌ده عودت ایتدیکی زمان پدرینه تبلیغ ایتمك اوزره بعض محرم سوزلری اولدیغنی ، کندی اولادی کبی معامله کوسترمکله بختیاراوله‌جغنی یازدی(۲). شاه‌درحال تبریزه(۳)عزیمت ایله‌مسافرینی ایران‌شاهلرنجه معتاد اولان دبدبه ایله قبول ایلدی (۲۳ صفر ۹۶۷ — ۲٤ تشرین ثانی ۱۵۵۹) . التون ، کموش ، اینجی، کوچك طاش ایله مالی اوتوز طبق شهزاده‌نك باشی‌اوزرینه نثار اولنه‌رق قیمتدار اکرلر اورولمش طقوز آت هدیه ایدلدی . بایزید دخی شاهه برعثمانلی شهزاده‌سنه‌لایق اولان معامله‌یی کوستردی. یولی اوزرینه ایپکدن، شام‌قطیفه‌سندن، دیکر قیمتلی قماشلردن سردیره‌رك هدایاسنه مقابل التون ایشلمه‌لی غاشیه‌لرایله اللی ترکمن آتی وکموش اکرلی دیکراون ایکی آت اهدا ایلدی (٤). شهزاده‌نك سواریلری پارلاق هنرلریله عجملری حیرته‌دوشوردیلر؛ لکن ایچلرندن الکزیاده‌قودوز فرهادموجب تعجب اوله‌رق قوت و مهارتی کندیسنه حصر انظارایتدی (۵). فرهاد، عثمانلیلغك

(۱) (طهماسب) هرزمان ندماسنه «بوبزه‌القاصه نعم‌البدل جناب‌باریدن برعطیهٔ‌عظیمه‌در» دیر ایدی . پچوی، ج۲۱ ص۳۹۷ . (مترجم)

(۲)روزنامهٔ اسفار سلیمانی ذیلی، ن۵۹؛ رئیس‌الکتاب‌صاری‌عبدالله‌افندینك اوراق‌سیاسیه مجموعه‌سنده ، ن۴۳ . (مترجم)

(۳) پچویده ، ج۱، ص۳۹۷، قزوین .

(٤) پچوی شاه وشاهزاده‌نك ملاقاتی. طرفینك‌احتراماتی حقنده شوتفصیلاتی ویرر، ج۱، ص۳۹۸ : « دعوای ابوت وبنوت‌ایله اوپوشوب قوچوشدیلر؛ حتی شاهزاده‌نك سرای‌شاهه حین دخولنده پای انداز مصور قماشلر دوشتدیلر ، و اوتوز طبق زر و سیمی اینجو و پیروزه ولعل ریزه‌لرایله مملو ومخلوط اوله‌رق شاهزاده‌نك فرقنه ایثار ایتدیلر؛ فوق‌الحد انبساط ونشاط کوستردیلر؛ او صیره‌ده شاه، کران‌بها بر تاقهٔ مرصعی کندی الیله دستار شهزاده‌یه قویدی . شهزاده‌قوناغنه کیدرکن‌ده رخت مرصع وزین زرین‌ایله طقوز آت‌ویردی. بایزید دخی بش کون صوکره شاهی دعوتنده سرایدن کندی اقامتکاهنه قدر پای انداز قماشلر دوشه‌یه‌رك باشندن برچوق جواهر و نوادر آتدی ؛ سراسر و زربافت جوللرایله اللی آت ، برقاچ کیسه سیم‌وزر، حقه‌حقه دروکوهر، پرتیغ مجوهر ، برمرصع خنجر، بیك طونلق قدر اقمشه وسراسر پیشکش ایتدی. تکرار طهماسب برضیافت‌چکه‌رك اوچ‌یوز کیسه نقود، برقاچ طویله‌آت، نجه صیرمه‌لی قماشلر ، التون و کموشدن اوانیٔ عشرت، وسائره ویردی.» (مترجم)

(۵) بوسبه‌لك بتون تفصیلاتنه مطلع‌اولمامقله برابر بوایشدن براز معلومات آلمش اولدیغندن

هرشیده فائق اولدیغی حسنه تبعیت ایله، خلقه کوسترلمکده اولان شو جعلی غوغانك جدال حقیقی یه تحویلنی تکلیف ایتدی، وشوصورتله ایران تاجنك شهزاده یه انتقال ایتمسی همان همان شهه سزاوله جغنی سویلدی. بایزید، بوسوزلری شدیداً تقبیح ایدوب بونی تکرار ایده جك اولورلرسه اعدام ایده جکنی محرملرینه تبلیغ ایتدی[٢٤] . انجق شوحادثه بایزیدك امرلرینه رغماً انتشار ایتمش اولسون، یاخود شاه علی العاده برتدبیر احتیاطی اتخاذ ایتمك ایستمش بولنسون. شهزاده نك عسکری — مصارف معیشتلرندن بایزیدی وقایه بهانه سیله — خانلره، سلطانلره اوصورتله تقسیم اولندیکه آرتق آز قالان معیتندن بمدما هیچ برقورقو قالمادی.

اوزمانلرن اعتباراً، شاهك سوائق سیاستی، بایزیدك ایرانده وجودندن کندیسنجه ترتب ایدن اندیشه دن، شهزاده یی باباسنه تسلیم ایتمکله نائل اولمسنی امید ایتدیکی فوائددن عبارت اولدی. سلیمان وسلیمك طهماسب ایله محاربه سی پادشاه ایله شهزاده یی براوغل ایله برقرداشك مماتنه تشنه، شاهی ده مسافرینك حیاتنی الحاقچه صاتمغه حاضر کوسترمکده در. دولت عثمانیه وقایعنامه لری بوقدرصیق باشقه برتعاطی اوراق نمونه سی ارائه ایتمدیکی کبی دیکر ملتلرك تاریخنده ده وظائف مسافرپروریندن اخلالی وخاندان سلطنتدن برشخصك اهلاکی ایچون بوقدرقطعی ورسمی مذاکرات وقوعنه مثال یوقدر. بناءً علیه بوحادثهٔ فجیعه اوزرنده توقف ایله احوال محیطه سنه دائر تفصیلات ویرمه مزه مساعده اولنسون.

سلیمان ایله طهماسبك ایکی ایلك مکتوبلری یولده بربرینه تصادف ایتمش کبی کورینور. پادشاه، مکتوبنده بایزیدك عصیانی ایران حکمدارینه تحریر وقونیه محاربه سنی تصویر ایدیوردی؛ شاهده سرای ضابطاننن علی اغا واسطه سیله کوندردیکی مکتوبنده شهزاده ایچون شفاعت ایدیوردی(١). سلیمان ایکنجی برمکتوب ایله تبریزه سنان بکی کوندردی که بومکتوبده بایزیدك حقوق سلطنت علیهنه جنایتنی بیان وشهزاده یی عصیانه تحریك ایدن طورسون عبدوشان اوغلو ایله فرخ و سیف الدین ابسالك اعدامنی، دیکر متهملرك توقیفنی، اماسیه ده بولنان بربکلربکنه تسلیم ایدلمك اوزره شهزاده نك محفوظاً اورایه اعزامنی شاهدن رجا ایله برابر وعد عفوایله ختم کلام ایلمکده ایدی (٢) . شهزاده

قودوزفرهادی «شیونوم Chiuntum» تسمیه ایده رك وقعه یی ده بایزیدك قونیه اردوکاهنه نقل ایدر:
Illi, quo die in Castra ad eum venerunt, equestris pugnae simulacrum ediderunt.

(١) بومکتوب موسیو دولوچوفك مورخه اهدا ایتدیکی مجموعه ده اون بدنجیدر. بچوی ترجمه یه ترجمه سنی درج ایدر.

(٢) روزنامهٔ سلیمانی ذیلنده، ن ٦١، ١ شعبان ٩٦٧ (٢٧ نیسان ١٥٦٠).

سلیم‌ده میر آخوری و محرمی طوراق اغانی برادری بایزید حقنده تحقیرات و شتومی حاوی برمکتوب ایله ایران شاهنك سراینه کوندردی. برادرینی «عاصی» و «شیطان مغرور» لقبلریله تلقیب ایده‌رك اوطرفدن کلن کاربانلری بالدفعات یغما ایتمش اولدیغی جهتله شاهك حمایه‌سنه لایق اولمادیغنی و «اللهایچون محبت، اللهایچون نفرت» قاعده‌سی(۱) حکمنجه بالعکس اونك تحقیرینه سزاوار بولندیغنی بیان وسعدینك : «کوتولرحقنده ایبلك ایتمك، ایبلرحقنده کوتولك ایتمك کیدر» مألنده‌کی بیتنی (۲) اتیان ایلیوردی. عثمانلی نامه برینك عزیمنده شاه اسکی ضابطلرندن توبت اغا (۳) واسطه‌سیله پادشاهه، ذوالقدریه‌اهالیسندن وتبعهٔ سلیمانیدن سیف‌الدین ارشتی[۲۵] اغا واسطه‌سیله‌ده شهزاده سلیمه برمکتوب کوندردی. پادشاهه جوابنده سلطان‌سلیمانك مکتوبنی وطرز ارسالنی تعیب ایدوب فقط مهارت سیاسیه اولمق اوزره — ارضروم والیسنك ایکی کوچك ضابطی معرفتیله واصل اولان — بومکتوبك حقیقةً سلیمان طرفندن‌می کوندرلمش اولدیغنده شبهه ایدر کبی کورینیوردی. کندیلری ایچون مماتاری حیاتلرندن دهانافع اولدیغی افاده‌سیله ایکی نامه بر طرفندن تکلیف اولندیغی وجه اوزره بایزیدك ودرت اوغلنك اعدامی مسئله‌سنه کلنجه، پادشاهك کندیسندن بو خدمتی قبول ایتمسیله دنیا وآخرتده بر بورج درعهده ایتمش اولدیغنی (٤) ایما ایله برابر اشبو ارادهٔ سلطانیه امتثاله حاضر و بوبابده جناب حقك یریوزنده کولکه‌سی اولان و اوامری خاتم قضا ایله مختوم بولنان ذاتك [یعنی سلطان‌سلیمانك] اوامرینه منتظر بولندیغنی بیلدیریوردی. ارشتی اغاواسطه‌سیله شاه طرفندن شهزاده‌سلیمه کوندریلن مکتوب، سلطان سلیمانه ارسال اولنان تحریراته موافق ایدی . بونده بت پرست و عاصیلرك اعدامنه دائر امرقرآنی‌یی ذکر ایتدکدن صوکره بایزیدك اخراجی، یاخود اعدامی حقنده‌تکلیف اولنان تدابیرك موافق حقانیت و مصلحت اولدیغنه مأمورك ایضاحات شفاهیه‌سی اوزرینه قانع اولدیغنی یازیوردی (٥) . طهماسبك مسارعت جنایتکارانه‌سی زوالی

(۱) الحب‌لله والبغض‌لله . (مترجم)
(۲) نکویی بابدان کردن چنانست * که‌بدکردن بجای‌نیك مردان . (مترجم)
(۳) « پیرفرتوت ، اعنی تابوت اغا یوزباشی نام کمسنه‌یی سنان بك ایله همراه ایدوب ارسال ایتدی . » پچوی ، ج ۱ ، ص ۲۹۹ . (مترجم)
(٤) ذیل روزنامهٔ سلیمانی، ن ٦۳ : « هذاما عهدنااليكم ، والعهدفى الدارين علينا وعليكم.»
(٥) رئیس‌الکتاب صاری عبدالله افندی منشأتی، ن ۷۹ . سلطان سلیمان بایزیدك ودرت اوغلنك اخراجی طلب ایتدی. روزنامهٔ سلیمانی ذیلنه مراجعت ، ن ٦۳، ۹ ربیع‌الاول۹٦۸ (۲۷ تشرین ثانی ۱٥٦۰)

شهزاده بایزیددن قورققده اولمسی معذرتی‌ده متضمن اولمایوب ایلچیسی واسطه‌سیله درمیان ایلدیکی شرائط کندیسی ایچون بوفعلك برتجارتدن عبارت اولدیغنی کوسترر. اختیار توبت اغاء استانبوله ایکنجی مأموریتنده وعد اولنان قتلك مکافاتی اولمق اوزره بایزیدك وفاتیله منحل قاله‌جق اولان بغداد حکومتنك شاهه توجیهنی دیوانده طلب ایلدی. لکن وزیر اعظم بغتةً سوزینی کسه‌رك : « بونك جوابی بنده‌در ؛ چیقه‌لم » دیدی . وزیر، دیوان اوطه‌سنك خارجنه چیقنجه ایلچینك بودرلو مطالبه جرأت ایتمسنی تعیب ایله عاصی، لیاقتسز بایزیدك اسافلدن اولان ودولت ایچون مخاطره‌لی اولمری ممکن بولنمیان برقاچ بیك کشیدن باشقه آدم طوپلایه‌مامش اولدیغنی؛ اکر شاه بایزیدك تأدیبندن امتناعده دوام ایدرسه ایکی حکومت آره‌سنده‌کی مناسبات حسنه‌نك مخاصمه‌یه تحول ایده‌رك شوحالده بر عثمانلی اردوسنك جانی‌یی التجا کاهندن چکوب چیقارمق ایچون پك آز مانعه‌لره تصادف ایده‌جکنی؛ لکن عکسی حالده روابط دوستانه تأکد ایدوب ایران شاهنك خدمتی عالی جنابانه مظهر مکافات اوله‌جغنی علاوه ایتدی(١). سلیمان ، طهماسبك قتل تکلیفنده تقدم ایتدیکنی کوره‌رك برجواب اعطاسنه مسارعتله برابر علاوةً شاهك وکلاسنه هدیه‌لر کوندردی. ذوالقدریه امراسندن مقدما سلیمك کدخدالغنده بولنان مرعش والیسی صوفی علی پاشا ایله (٢) قپوجی باشی (مابینجی) حسن، پادشاه طرفندن ؛ قره محمود اغاده شهزاده سلیم طرفندن ایرانه کوندرلدی. بومأمورلر شاهدن ایکی مکتوب کتیردیلرکه بری سلیمانه ، دیکری سلیمه یازلمش ایدی . تعظیمات ریاکارانه ایله مالی یوز قدر سطردن صوکره طهماسب مقدما ویرمش اولدیغی سوزك بر صورت سوفسطائیه‌ده تفسیرینه مبنی یمینده خانث اولمقسزین مسافرینی تسلیم ایده‌بیله‌جکنی ظن ایله دیوردی‌که : بایزیدی پدرندن کوندریله‌جك آدملره تسلیم ایتمیه‌جکنه شهزاده‌نك یانده یمین ایتمش؛ فقط برادرینك کوندره‌جکی آدملره ویرمکدن امتناع ایده‌جکنی وعد ایتمه‌مش ؛ بناءً علیه یمینده خانث اولمقسزین بایزیدی تسلیم ایده‌بیلمسی ایچون مطلقا شهزاده سلیمك آدملر کوندرمسی اقتضا ایدیور. شاه‌طرفندن سلیمه یازیلان ومابینجیسی قره محمود طرفندن ایصال اولنان مکتوبده بومأله ایدی. طهماسب بودرلو براهین صداقتدن صوکره اختیار توبت اغانك اوقدر متهورانه رداولنان تکلیفنه سلطان سلیمانك

(١) پچوینك نقل ایتدیکی ایکی معاصرك شهادتنه کوره . پچوی، ق ١٣١ .

(٢) بوسبه‌كك اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده‌کی ٢٥ اغستوس ١٥٦١ تاریخلی راپوری مرعش پاشاسنك عودتی بیان ایدر .

دهامساعد بولنه‌جغنی امید ایده‌رك بشارت اغا واسطه‌سیله پادشاهه ویریلن برمخطره‌ده بوتکلیفی یکیدن عرض ایلدی . شاه اشبو مخطره‌ده علی و حسینك قبرلرنده (کربلا ومشهدده) — ایران مؤسسات خیریه‌سنه [اوقافنه] بری مفتش، دیکری کاتب اولمق اوزره — ایکی مأمورتعیین ایتمك ارزوسنده بولندیغنی اظهار ایله برابر بریاخود ایکی اوغلنك سنجاق بکلکنه تعیین ومراسم معتاده ایله مأموریتلرینه اقعاد اولنمسنی طلب ایلیوردی که بوسنجاق ایله بغدادی، یاخود حدوددده دیکر برمحلی قصد ایلدیکی آشکار ایدی ؛ نهایت کندیسنه خدمت ایده‌جك اشخاصك ترقی ومعاشلرینه ضم ایله تلطیف اولنملرینك باب دولته عرضنه مساعده اولنمسنی نیاز ایله ختم کلام ایدیوردی. سلیمان بو اوچ نقطه‌یه بر رد موقت ایله جواب ویردی ؛ شوقدرکه بایزید و اوغللری اعاده وتسلیم اولندیغی زمان غایت مساعد برصورتله نظر دقته آله‌جغنی وعد ایلدی (۱) .

سلطان‌سلیمان، شاهه مکتوبلرنده بیان دوستی واخلاص ایتمکله برابر دیکرشرق حکمدارلریله مخابره‌لرنده اونك حقنده ایراد تحقیرات ایلیوردی. ازجمله حج ایچون ترکیه‌یه کلش اولان درویش محمدبدخشانی‌یه براق خانك ایکنجی خلفی اوزبك حکمداری پیر محمده [۲۶] خطاباً ویرمش اولدیغی مکتوبده شو فقره بولونیوردی: «بوتاجدار مغرور، بوشاه گمراه برسفیر کوندەرەرك شمدیلك عاطفةً صلحه مساعده کوسترمکلکمی متواضعانه استرحام ایتمش ایسه‌ده اوندن صوکره عاصی اوغلم بایزیدی قبول ایتمیله صلحی الحاقچه نقض ایتمشدر؛ بناءً علیه بعدما سوزلرینه اعتبار ایتمه‌مکه وکندیسنی محو ایچون تشبثات لازمه‌یه قرار ویردم . اوزبك خان بو تشبثده حسب‌الاسلامیه بکا معاونت ایده‌جکدر.» درویشك ترکمن‌خانی علی‌یه، الان حاکمی ابراهیمه‌ایصالنه مأموراولدیغی مکتوبلرده بومألده اوله‌رق یالکز شاه حقنده‌کی الفاظ تحقیریه‌ده بعض تغیرات وار ایدی. ینه اوصیرده‌ده ، شاهدن شکایتله کرجستانك ایران تحکمندن تخلیص ایله حمایهٔ عثمانیه‌یه اخذینی تکلیف ایتمك اوزره کرجستان حاکمنك باب دولته کوندرمش اولدیغی دفترداری عبدالعلامه دخی شو جواب (۲) ویرلدی : « شاه اون بر سنه محاربه‌دن

(۱) انشا ، ن ۱۸۰ . بو مخابره‌نك مکتوبلری انشاده و منشأت فریدونده هیچ بر ترتیب کوزه‌دلمکسزین درج ایدلشدر ؛ بناءً علیه سلیمك شاهه ایکی‌مکتوبی ، ن ۱۸٤ و ۱۸۵ ، ترتیب تاریخی‌یه علی‌وجه‌الصحه وضع‌اولنه‌مامشدر؛ زیرا مکتوبك حاملی‌بیان اولنادیغی کبی آنجق تعظیمات ریاکارانه‌دن عبارت اولان مکتوبلرده تاریخ دخی تعیین ایدلمه‌مشدر .

(۲) روزنامهٔ سلیمانیده مندرج اولان بو مکتوب فردینانك خفیه مأمورینك استانبولدن ۱۵۶۱ نهایتی تاریخیله یازدیغی مکتوبه تمامیله موافقدر : « alli Signori (سلیمان) Scrisse

صوکره نائل مصالحه اولمش ایسه‌ده شهنشاه سنك امدادیکه یتشمکه، کدریکی سروره تحویل ایتمکه حاضردر . »

شهزاده بایزیدك قزوینده موقتی کوندن کونه آغیرلاشیوردی . شاه ، ذاتاً اوچ بیکایندیرلمش اولان شهزاده عسکرندن برطاقمنك استرابادہ کوندرہ‌جکی فرقه‌یه معاون ویرلمسنی طلب ایتمشیدی . شهزاده بوبابده مخالفت کوسترمدی ؛ علی الخصوص که عسکرندن اکثریسی عجملرك التونلریله ، التفاتلریله قزانلمش ایدی . مع هذا شاهك ضیافتلرینه دعوت اولنمقده دوام ایتدی . بوضیافتلردن برنده شاه وشهزاده برمخالصت ظاهریه ایله برلکده کزمکده بولندقلری صیره‌ده بایزیدك مابینجیلردن عرب محمد نامنده برخائن، تنهادوشوردمخلیله شاهك قولاغنه شویله سویلدی: «پدرینه، بیوك قرداشنه عصیان ایتمش اوغلدن کندیکزی محافظه ایدیکز ؛ زیرا سزی اولدرمك اوزره بر ایکی تفنك اندازه تنبیه ایتمش. » شاه بواخطاردن متدهش اولەرق قارن اغریسنه(۱) اوغرادیغنی بهانه ایله همان چکیلوب کیتدی . آنجق وزراسندن معصوم وحسن بکلر شاه نامنه شهزاده‌یه بیان معذرت ایله اقامتکاهنه ایصال ایلدیلر . شهزاده‌نك عودتنده بایزیدك — شاهه اسماع اولنان سوزلری ارقه‌دن دیکلمش بولنان — برمحرمی تخمین ایتدیکی فلاکت عظیمه‌دن تألم علامتی اولق اوزره کلاهنی یرلره آتەرق عرب محمدك شاهه نەلر سویلدیکنی خبرویردی ؛ بونك اوزرینه مجرمك همان باشی کسلدی . عرب محمدك شرکای جنایتندن آقساق سیف الدین ، میرالای مستان ، سکبان باشی اونك اوغرادیغی حاله اوغرایه‌جقلرندن قورقه‌رق شاهه التجا ایله عرب محمد شهزاده‌یی یتتندن دوندرمکه چالشدیغی ایچون اولدیرلدیکنی ، اونکله متفق اولدقلرندن بوندن صوکره فرصت

Georgiani, quali sono Cristiani, che dovessero esser in lega contra il Persiano e de più allhora scrisse al Tartaro, che dovesse prometter «premio a tutti quelli Tartari contro il Persiano. اوسترپا خاندان ایمپراطوری و قرالیسی خزینهٔ اوراق . ینه او خفیه مأموری اغستوس نهایتی تاریخیله شویله یازیبور : « La Georgia consiste in tre parti: la maggior confederata col Persiano, la seconda confederata col Gran Signor, la terza menoma in obbedienza del Gran Turco. Alli 21 Agosto il Turco mandò suo Ambassadore a dette due parti con presenti di veste d'oro e scimitare fornite d'oro; — lettere scritte al Tartaro Precopiense, che si debba parechiarsi alla guerra col Persiano. Alli 22 Agosto mandò a Selim 120,000 ducati et una scimitara gioellata. »

(۱) شاهك تعبیرنجه « کوبك بوروسی » . پچوی . (مترجم)

بولورسه کندیلرینی اولدیره جکنی بیان ایتدیلر. ایرته‌سی کون ، خلق حدت وشدت صدالری اظهار ایده‌رك شهزاده‌نك اقامتگاهنی محاصره ایلدیلر. قودوز فرهاد، سرایك مدخلنی مدافعه ایچون صداقتده بردوام اولان برمقدار عسکری طوپلادی؛ دم واپسینتك حلول ایتدیکی ظننده بولنان بایزید، یانجی اللرینه براقمقدن ایسه کندیسی اولدرمك ایچون چوجقلرینی کتیردی . بوصیره‌ده شاهك وزراسندن ، شهزاده‌نك اندیشه‌سنی تسکین ایله خلقك هجومندن دولایی بیان اعتذار ایتمك وخلعت وحلویات اهدا ایلمك اوزره شاه طرفندن مأمور اولان ایکی کشی ظهور ایلدی . بوکوروتی‌یی چیقارانلر تأدیب ایدیله‌جك کبی کوسترلدی ؛ ایرته‌سی کون (۱۵ جمادی‌الاولی ۹۶۷ — ۱۲ شباط ۱۵۶۰) شهزاده شاهك دعوتی اوزرینه برضیافته کیتدی؛ فقط برطاقم قوریجیلرك اوکلرندن کچرکن بونلر شهزاده‌نك اوزرینه یوریه‌رك مدافعه ایتمك ایستین آدملرینی اعدام ایله کندیسنی واوغلرینی دردست ایلدیلر. بنه‌اوکون ، بایزیدك محافظ وعسکرلرندن قولاً ، ویاخود فعلاً افندیلرینه امداد آرزوسنده بولندقلرینی کوسترن بیکدن زیاده‌سی اعدام اولندی. بونکله برابر شاه، شهزاده‌یه عرض معذرت‌ده‌وام وخلقك هجوم وتحقیرندن محافظه ایچون بودرلو تدبیرلره مراجعت ضروری اولدیغنی بیان ایدردی (۱) .

آز برمدت صوکره سلیمان وسلیمك ایلچیلری شاهه‌مکتوب و هدیه‌لرله برلکده واصل اولدیلر. تسلیم قطعیاً قرارلاشدیرلمشیدی؛ لکن شهزاده‌نك وصولنده طهماسبك ایتمش اولدیغی یمینك نقضنی ستر ایتمك اوزره اتخاذ اولنه‌جق شکلده اویوشمق لازم کلیوردی. عجملرك قاپلوباغه کبی اکری بوکری کیدردیپلوماتلقلری بوکا چاره بولمقده کچ قالمادی: یوقاریده یازلدیغی اوزره شاه، شهزاده‌یی سلیمانك آدملرینه دکل، سلیمك صورت مخصوصه‌ده تعیین ایده‌جکی آدملره تسلیم ایده‌جك ایدی . طهماسبك هر درلو حیله ایله ستر ایتمك ایستدیکی نقض یمینی شوصورتله ایقاعدن مقصدی حال پیری‌یه کلن سلطان سلیمانك وارث احتمالیسی شهزاده سلیمك توجهنی شمدیدن تأمین ایتمك ایدی. پادشاهك ایکنجی کوندردیکی سفارت شویکی تکلیفی عرض ایتمك اوزره قزویندن حرکت ایتدی.

(۱) شاه زوالللی شاهزاده‌یه « بونی سزکله استشاره‌دن صوکره یاپملی ایدك؛ بوندن دولایی بزی معفو کوریکز . معلومکزدرکه پدریکزه کوندریلن ایلچیمز « شهزاده یاپدیغی ایشه پشیمان اولدی، سبب اولانلری بزم رأیمزله اولدردی ؛ عصیان احتمالی قالمامق ایچون کندیسی ده محبوس‌در» دیمش ایدی . مخلصکزی یالانجی چیقارمغی تجویز ایتمزسکز . یمینمز یرینی بولمق ایچون برقاچ کشی اعدام اولندی ، سزده بر نوع محبوسیته اوغرادیکز؛ لکن بونلرك هیچ بری سزك ضرریکز ایچون دکلدر.» دیه‌رك دردمندی خیلی اغلاتدی. پچویدن تلخیص، ج ۱ ، ص ۴۶۷ . (مترجم)

ذوالقدریه‌لی صوفی علی پاشامرعشه عودت ایده‌رك حسن اغا، شاهك سلیمه کوندردیکی بشارت اغا نامنده‌کی ایلچی ایله برلکده استانبوله دوغری یولنه دوام ایلدی (۱) . بشارت اغانك کوتاهیه‌یه وصولی صیره‌سنده ایدی که پادشاهك حفیدی وشهزاده سلیمك اوغلی بولنان اون‌بش یاشنده‌کی شهزاده مرادك مغنیسا والیلکنه تعیین اولندیغی خبری کلدی (۱ رجب ۹۶۸ — ۱۸ مارت ۱۵۶۱). بشارت اغایه جعفر سلطان نامنده بری ترفیق ایدلمشیدی که اوچ ایران وزیرندن، یعنی وزیراعظم معصوم‌خان صفویدن، ایران سرعسکری (قوروجی‌باشی) سویندك بکدن، نشانجی (اعتمادالدوله) شاه‌قولی خلیفه‌دن سلطان سلیمك بش وزیری رستم، علی، محمد، پرتو، فرهاد پادشاهره مکتوبلری حامل ایدی (۲) . بومکتوبلرصوك سفارت ایله کوندریلن هدایادن دولایی تشکرانی، بایزید حقنده‌کی اوامرك سرعتله اجراسی مواعیدینی احتوا ایدیوردی. ایران وکلاسی بونی فرصت اتخاذ ایله یکرمی طقوز سنه جنك اثناسنده پادشاهك خصومتی ایرانی بیوك فلاکتلره دوشورمش اولدیغنی؛ صوك التی سنه ظرفنده ایراندن کوندریلن درت ایلچینك هیچ بری احسان شویله طورسون، حتی بر خلعت ایله تلطیف ایدلمدیکنی؛ «الانسان عبیدالاحسان» قاعده‌سی معلوم وطاتلی وسویملی سوزلرآجی وسردسوزلره مرجح بولندیغنی؛ برفیل برقیل ایله چکیلوب کوتوریله‌بیله جکنی (۳)؛ بایزید مسئله‌سی بیتمش نظریله کوریله‌بیله جکنی؛ سوق عسکره لزوم اولمایوب طاغلر حرکت ایتدیکی زمان انسانلرقاچه‌جغی جهتله بوتدبیرك آسایش مملکتی اخلال ایده‌جکنی معتدل ونازکانه برلسان ایله عثمانلی وزیرلرینه اخطار ایلیورلردی. وزراءویردکلری جوابلرده بایزیدك جنایتدن اوزون اوزادیه بحث ایله براوغلك باباسنه قارشی شوعصیانی اعظم سیئات

(۱) «Redierunt oratores,quos hic princeps ad Persam misit,Passa quidem Maraasensis ad suum Sangiacum divertit, Hasanaga accelerare jussus magnis itineribus huc venit.» بوسبه‌ك ۲۵ اغستوس ۱۵۶۱ تاریخلی راپورندن. خاندان ایمپراطوری خزینهٔ اوراقی ایکی کون مرورنده، یعنی (۲۷ اغستوس) ده بوسبه‌ك — ترکیه‌ده یدی سنه اقامتدن صوکره — مملکتنه چاغرلمسنی طلب ایدر .

(۲) ذیل روزنامهٔ سلیمانی، ن ۷۲ . خاندان ایمپراطوری خزینهٔ اوراقنده‌کی ابراهیم‌افندی انشاسنده، ن ۴۲۴ ق ۳۱، معصوم میرزا ایله نشانجی عطاءالله‌یك صوقوللو محمد پاشایه بر مکتوب مخصوصلری واردرکه شهزاده بایزید لهنه‌مداخله‌رجاسنی متضمندر. بشارت اغا ایله کوندریلن مکتوبه جواباً سلیم طرفندن شاهه‌محررمکتوب‌صاری عبدالله افندینك انشاسنده، ۸۳ نومرولوده مندرجدر .

(۳) توانی که فیل بمویی کشی .

اولمق اوزره کوستریورلردی؛ نقض یمینی تأویل ایچون تکلیف اولنان صورتی شهزاده‌نك تسلیمی وعدینه مخالف کوره‌رك ردایله بوایشك تسویه‌سندن صوکره خدمت واقعه‌نك مظهر مکافات اوله‌جغنی؛ پادشاهك برخدمتك ایفاسندن «اول» دکل، ایفاسندن «صوکره» مکافات معتادی اولدیغنی؛ سلطان سلیمانك، شاه نزدینه دیکر هیچ بردولته کوندرلمه‌مش بر رتبه‌ده سفیرلر اعزامی صورتیله دوستلغنی اثبات ایتمش بولندیغنی افاده ایله ختم کلام ایدیورلردی.

بومکتوبی حامل ووان والیسی خسرو پاشا ایله قپوجی باشی سنان اغادن مرکب اولان اوچنجی سفارت سلیمانی تبریزه توجه ایتدی؛ شهزاده سلیم‌ده هم ایلچی، هم جلاد وظیفه‌سنی کورمك اوزره چاوش باشی علی اغا (۱)یی کوندردی. بو عثمانلی مأمورلرینك وصولنده شاه سنان اغادن بایزیدی طانیوب طانیمدیغنی صوردی؛ اوده کنجلکنده کوردیکنی، او وقتدن بری کورمه‌مش ایسه‌ده قاشلرندن، کوزلرندن طانیه‌جغنی امیدنده بولندیغنی سویلدی. بوجواب زواللی شهزاده ایچون پك فنا معامله‌یه بهانه اولدی؛ تسلیم ایدلمزدن اول شاه‌بایزیدك صقالنی، صاچلرینی کسدیردی. شهزاده «باشنده برخشین عمامه، آرقه‌سنده برکهنه جامه» اولدیغی، «فراجه‌سی بر یشیل بی‌قیمت صوف ومیان‌بندی برکمبها قوشاق» (۲)دن عبارت بولندیغی حالده سلیمك کوندردیکی آدمه تسلیم اولنه‌رق بوده شهزاده‌نك ودرت اوغلنك اوزرنده‌کی وظیفه‌وحشیانه‌سنی ایرانیلرك ماتم هفته‌سی ایچنده (۱۵ محرم ۹۶۹ — ۲۵ ایلول ۱۵۶۱) ایفا ایلدی که شیعیلر بو اثناده وقعهٔ کربلایه متعلق مرثیه‌لر اوقویه‌رق، بونی کوستررفاجعه‌لرتمثیل ایده‌رك شهادت حسینه اسف خوان اولورلر [۲۷]. بو دفعه بش عثمانلی شهزاده‌سنك خاتمهٔ فلاکتی، وقعهٔ کربلایی اخطار ایچون ایراندهخلقه ارائه اولنان منظره‌یی اونوتدردی؛ خلقك بوکونلرده حسینك قاتلی حقنده معتاد اولان لعنتلری یرینه سلیمانك معصوم حفیدلرینك قاتللری حقنده نفرینلر یوکسلدی (۳). رستمك دوستلغی، خلقك توجهی

(۱) رئیس عبدالله افندینك انشاسنده «کلاب» [کاف فارسی ایله] تسمیه اولنمشدر. حامل اولدیغی مکتوب سلیمانی — که بو مجموعه‌ده ۸۱ نومروده مندرجدر — معناسز کلمات اخلاصیه ایله مالی ایکی یوز اللی سطری حاویدر. شهزاده سلیمك اون یدی سطردن عبارت تذکره‌سی (صاری عبدالله افندی انشاسی، ن ۸۰۲) رستم پاشانك وفاتندن بری بایزیدك اعدامنه مانع قالدیغنی وبو بابده کی خدمتی شایان تقدیر اوله‌جغنی بیان ایله شاهی تشویق ایلیور.

(۲) مورخك ترجمه‌سندن ترجمه‌یرینه پچویدن عیناً آلنمشدر (مترجم).

(۳) «قزوینده برفریاد وانین و ایلچیلره هزار طعن و نفرین ایتدکلرندن غیری شاهلرینه

کندیسنه وراثت سلطنتی تأمین ایتمش کورینن بایزیدك حیاتی بوصورتله ختام بولدی. بوزواللی شهزاده علومك قدرینی تقدیر ایلدیکی کبی شعر ایله‌ده اولدقجه هنرورانه اشتغال ایتمشدر [۲۸] . کندیسنك و ایکی اوغلنك نعشلری سیواسه نقل اولنمشدر؛ قبرلری شمال قپوسنك قریبنده یول کنارنده‌در (۱).

قتلی متعاقب شاه سنان اغا وحسین اغا نامنده ایکی قوروجی ضابطنی سلطان سلیمانه یازلمش برمکتوب ایله استانبوله کوندردی که بومکتوبده براوغلیله درت حفیدینك وفاتنی اخبار و «بدکولرك اغزینی قاپایان، حسودلرك کوزلرینی کور ایدن، بتون دوستلرینی سویندیرن» شو وقعه‌دن دولایی پادشاهی تبریك ایتمکده وخسرو پاشانك استانبوله عزیمتنده قوروجی اوستاجلو محمد اغانی اعزام وفیروز وتوبت اغاله سلیم نزدنده بر مأموریت تودیع ایده‌جکنی علاوه ایتمکده‌ایدی. بونلرك سلیمه کوندردکلری مکتوبلرده شاه اوزون اوزادی ایراد تبریکات ایله قتمرلی جنایتنی مساعد رنکلرده کوسترمك ایچون لسان فارسینك هر درلو صنایع بدیعیه‌سنی استعمال و بر خدمت متقابله ارائه اولنه‌جغی امیدیله ختم مقال ایدیوردی. اوستاجلو تشرین ثانی ابتداسنده استانبوله واصل اولهرق طهماسبك مکتوبلرینی برملاقات رسمیه‌ده ویردی. برقاچ کون صوکره سلیمان صحتی حقنده ایی برفکر ویرمك ایچون پارلاق برقوهٔ محافظه‌ایله محاط اولهرق آت ایله ایاچینك اقامتکاهی اوکندن کچدی (۲)؛ پادشاهك فرزند و حفیدی اولان شهزاده‌لرك اعدامنه مکافات اولمق اوزره‌ده دردنجی وزیر پرتوپاشا قازابادده پادشاه طرفندن اوچ یوز بیك وسلیم طرفندن یوزبیك التون کوتوردی (۳)؛ بواقچه قازابادده قره

هزار لعن سهمکین ایتدیلر» پچوی. [مورخك ترجمه‌سی یرینه اصلندن عیناً النمشدر.]

(۱) «علی اغا اجساد موتایی کتیروب سیواس شهرنده دفن ایتدیلر؛ حالبا اوزرلرنده برقبهٔ عالی بنا اولنمشدر؛ هرکون اجزای شریفه تلاوت اولنور.» پچوی، ج ۱، ص ۴۰۹ (مترجم).

(۲) بوسبهك پرنس اطه‌لرندن [استانبول قربنده‌کی اطه‌لر] ٤ تشرین ثانی ۱۵۶۱ تاریخلی راپورنده (خاندان ایمپراطوری خزینهٔ اوراقی) دیورکه : «Heri tandem venit expectatus orator Persa, quem valde honorifice exceperant — prope aedes in quibus divertit orator transiturus, ut se Persis in equo ostendat, ut ea ratione si quam habent de ejus imbecillitate opinionem deponant; etenim videtur ipsi quidquid tergiversatur Persa, quidquid ei refragatur M. V. C. ex hoc fonte manare, quod per morbum et aetatem invalidus et rebus gerendis inutilis aestimaretur.

(۳) فردیناندك خفی مأموری (۱۵۶۱) تاریخیله شویله یازار : عجم ایلچیسی ، علی پاشایه ایرانك ترکیه‌دن ایکی یوز اللی یوك (یکرمی بش ملیون) اچقه یعنی بش یوزبیك آلتون (بناءً علیه

حصارسنجاق بکی الیاس بك وسلیمك مابینجیسی قره محمود اغا ایله قزوینه ایصال ایدلدی. بایزیدك هنوز اوچ یاشنده وبروسه ده بولنان بربشنجی اوغلی، سلیمانك امریله قرداشلرندن اول بوغولمش ایدی (۱). احتساسات پدرانه‌یی مقاصد سیاسیه‌یه فدا ایتمش بویوك حکمدارلرك امثالی — منفعت انسانیت نامنه عدم وقوعی آرزو اولندیغی حالده — تأسف اولنورکه شرق و حتی غرب دولتلری تاریخنده نادر دکلدر. پارتلرده بابا، قارداش، اولاد قتلی قرالارك کوستردیکی امثال ایله تقدیس اولنمش بر عادت ایدی. روما ایلرده بابالق محبتی پروتوسك جمهورجیلق بالطه‌سنك ایمه‌سنه و مانلیوسك قرار خونریزانه‌سنك تبلیغنه مانع اولمادی. مهردادبرقاچ اوغلنی اعدام. ماکدونیالی فلیپ تسمیم ایتدی. بویوك شاه عباس ده کندی اوغلنك قاتلی اولمشدر. قسطنطین، ایکنجی فلیپ ایله دیکر حکمدارلرك، اوغللرینی بوصورتله اجل قضایه اوغراتملری بونلرك تاریخنی الی بد لکه‌دار ایتمك لازم کلیر. خاندان عثمانیده بومثال حزینی اخلافنه میراث براقان مراد اولدرکه اوغلی ساوجی‌یی فدا ایتمشدر؛ لکن سلیمان، شهزاده مصطفی وبایزیدك اوغللریله برلکده اعداملرینی امرایده‌رك دست وحشتنی اولاد واحفادینك قانه‌ایکی دفعه باتیرمش اولمسیله جدینی پك چوق کچمشدر.

اللی اچه براتون) ایستدیکنی بیان ایتمشدر. بوراپوره‌نظراً سلیمان ایستنیلن اچه‌دن انجق یوز بیك دوقه نقصان کوندرمش دیمك اولور. فردینانداك مأموری یمینك صورت تأویلی حقنده عثمانلی مورخلریله متفقدر.

(۱) وندیك ایلچیسنك خزینهٔ اوراق خاندان ایمپراطوریده‌کی ۱۸ اغستوس ۱۵۶۲ تاریخلی راپورنده سلطان سلیمانك بایزیدك اوچ یاشنده وبروسه‌ده بولنان کوچك اوغلنك اعدامنی امر ایلدیکی مندرجدر. (بزم تاریخلرده تصادف اولنه‌مادیغندن موثوقیتنه حکم اولنه‌مز. مترجم)

اوتوز اوچنجی کتاب

وزیراعظم رستم پاشانك وفاتی . — خانی علی پاشانك آوستریا ایلچیسی بوسبه‌ك ایله عقد صلح ایلمسی . — مولداویه بکی سرسری واسیلیقوس . — فردیناندك سفارتی . — اسپانیا قرالی و جنویز حکومتیله مذاکرات . — فلورانسه ایله تجارت عهدنامه‌سی . — سلیمك قیزلرینك تزویجی . — فیضان ، صویوللری ، متعدد کوپریلر انشاسی . — عثمانلی کمیجیلری طورغود، پیاله ، پیری رئیس ایله سیدی علینك آق دکیزده و هند دکیزنده محاربه‌لری . — مهدیه‌نك اسپانیوللر طرفندن محاصره‌سی . — بوجا، اوران، بنه‌زه‌رتك فتحی و میورقه‌نك تخریبی . — جربه‌نك اسپانیوللر طرفندن ضبطی و طورغود طرفندن استردادی . — طورغودك استانبوله دخول مظفرانه‌سی . — پینون دووه‌له‌زك اسپانیوللر طرفندن ضبطی . — مالطه محاصره‌سی . — صلح عهدنامه‌سنك تصدیق ایچون ایمپراطور ایله مذاکره . — سیکت محاربه‌سی . — آرسلان پاشانك اعدامی . — زرینینك فوتی . — سلطان سلیمانك ارتحالی .

بایزیدك خاتمهٔ فجیعندن آزوقت مقدم سلطان سلیمانك دامادی وزیراعظم رستم پاشا استسقادن(۱) وفات ایتمشیدی؛ روکزه‌لانك وفاتندن صوکره بیله محافظه‌ایده‌بیلمش اولدیغی نفوذی — ملتك فائده‌سز توجهی بادیٔ خلاصی اولهمیان — طالعسز بایزیدی سلیمك خدعه‌لرینه قارشی مدافعه‌ایچون بیهوده اوغراشمش ایدی . سلطنت سلیمانیه وزیر اعظملری ایچنده الك زیاده نظر دقته شایان اولان ابراهیمدن صوکره رستمدر؛ چونکه صوقوللو بوسلطنتدن زیاده سلیم ثانی ومراد ثالث سلطنتلرینه عائددر(۲) . رستمك اداره‌سی اون بش سنه‌لك برزمانی احاطه‌ایدرکن یالکز، شهزاده مصطفانك قتلنده یکی چریلرك قیل وقالی موقتاً اوزاقلاشمسنی ایجاب ایتدیکی زمان ایکی سنه‌لك برفاصله ایله خلدار اولمشدر . رستم، بوادارهٔ مدیده‌سی مدتجه پادشاهك وکندیسنك خزینه‌سنی زنکینلشدیرمکه حصر مساعی ایتدی ؛ آنجق بونك ایچون مأموریتلری رشوت ایله ویرمك اصولنی برنجی اوله‌رق ایجاد وشوصورتله اداره‌نك هرشعبه‌سنده سوءاستعمال قپولرینی کشاد ایتمسیله دولتجه بویوك ضرره باعث اولمشدر . بونکله برابرکرك مأمورلرك خدمتلرنده بالنسبه دهازیاده باقی اولمسی، کرك بوخدمتلرك ویرلمسی ایچون الناں اچه‌نك مقداری

(۱) Hydropisie بوسبه‌ك، ٤ نجی مکتوب : «*Aqua extinctus intercutea*»

(۲) رستم ۱۵٤٤ [۹۵۱] ده وزیراعظملغه تعیین، ۱۵۵۳ [۹۶۰] ده عزل، ۱۵۵۵ (۹۶۲) ده تکرار نصب اولنه‌رق ۱۵۶۱ [۹۶۸] ده وفات ایتمشدر . عالینك برنجی نصبی ۹٤۷ (۱۵٤۰) ووفاتی ۹۶۶ (۱۵۵۸) کوسترمسی اثر سهودر . صولاق زاده ایله حاجی قالفه‌یه مراجعت .

اعتباریله اصول مالیه واداریه‌سی اخلافنك معاملاتنه مرجحدر؛ بوندن صوکره کی وزیر اعظملرك مأموریت توجیهی ایچون مقدارینی کیتدکجه آرتیره‌رق آلدقلری آقچه‌لره نسبتله رستم پاشانك ایستدیکی پاره‌لر پك آز کوریلور. مثلا مصر والیلکی ایچون اون بیك التون تعیین ودیکرلری ایچون ده کندیسنك پك ابی بیلدیکی واردات مقرره‌لرینه نسبتله برتعرفه اتخاذ ایتمشیدی. ارضروم بکلربکی دولتك آزوارداتلی خدماتندن اولان بومأموریتك شکرانه‌سی اولمق اوزره بش بیك التون ایله برجنس آت تقدیم ایتمك ایستمش ایدی؛ لکن رستم پاشایالکز آت ایله اوچ بیك التونی قبول ایده‌رك اوست طرفی بکلربکنه کری کوندردی. ایشته بوفکرامسا وانصاف اوزرینه‌درکه برصلح مساعده نائل ایتدیره‌بیلمك اوزره نیم‌رسمی توسطی مقابلنده بوسبه کدن‌ده برمقدار آقچه ایستمش وفقط مصالحه‌نك عقد اولنماسی اوزرینه پاره‌یی اعاده ایلمشدر. رستم طبعاً آغیر وشدتلی ایدی؛ اطوارنده بالالتزام کوستردیکی سرتلك ده تمایلات فکریه‌سیله پك ممتزج ایدی (۱). آغزندن چیقان هرسوز برامرایدی؛ حتی بعض شاعرلرعمرنده کوله‌مش اولمقله هجوایتمشلردر. رستم یالکز دولت خزینه‌لرینی دکل، سلطان سلیمانك خزینهٔ خصوصیه‌سنی، یعنی حرم وسرای خزینه‌لرینی املا ویدی قله‌ده احتیاط خزینه‌سی تفریقنی ایجاد ایلمشدر. خزینه دائره‌سنده براوطه وارایدی که اوزرنده: « رستمك همتیله طوپلانمش خزینه » کتابه‌سی مندرج ایدی؛ اوندن اول هیچ بروزیراعظم اوقدر ثروت طوپلایه‌مامشدر. ترکه‌سی روم ایلی واناطولیده سکز یوز اون بش چفتلك، درت یوز یتمش التی صو دکرمنی، بیك یدی یوز کوله، ایکی بیك طقوز یوز محاربه آتی، بیك یوز التی دوه، بش بیك صیرمه‌لی خفتان و خلعت، سکز بیك قاووق، اون بر بیك صیرمه‌لی کلاه، ایکی بیك طقوز یوز زره، ایکی بیك جبه وجوشن، آلتی یوز کموشلو اکر، بش یوز التون قاقه‌لی ومرصع اکر، بش یوز کموشلو مغفر، یوز اوتوز چفت آلتون اکر، یدی یوزمرصع قلیچ، بیك کموشلو مزراق، یوز اوتوزی مرصع اولمق اوزره‌سکز یوز قرآن، بش بیك جلد کتب متنوعه، یتمش بیك دوقه التونی، یوز اون ایکی یوك قیمتنده (یعنی اون برملیون ایکی یوزبیك آقچه) اوتوز ایکی دانه جوهر. خانه‌سنده بولنان آقچه بیك یوك (یوزملیون غروش، یاخود ایکی ملیون دوقه) ایدی (۲). مع هذا رستم

(۱) بوسبه‌ك، دردنجی مکتوب: « Rustenus semper avarus. semper, sordidus, et qui primum utilitatis et pecuniæ rationem duceret. --- Rustenus semper tristis, semper atrox sua dicta pro edictis habere volebat.

(۲) مورخ عالی قبریسده وفات ایدن سنان پاشا مجموعه‌سندن، اوده صوقوللو محمد پاشا

ثروتنك برقسم عظیمنی منافع عمومیه یه عائد مؤسساته صرف ایتمش ؛ استانبولده ، روسجقده ، حماده برجامع ، برمدرسه ، برعمارتخانه تأسیس ایلمش ایدی .

وزیر اعظملقدردستم پاشایه خلف اولان وزیر ثانی علی پاشاسلفنك بسبتون ضدی برطبیعتده ایدی ؛ ملتفت ، خلقك توجهنه مظهر ، سخی ایدی (١) ؛ برازاطرفلرندن بر دلماچیلینك اوغلی اولوب باباسنك اهتداسندن اول هر سنه یکیچری اولمق اوزره خرستیان چوجوقلرندن النانلر [دوشیرمه] آره سنده بولنمش ایدی . وزیراعظم ابراهیم پاشانك کدخداسی خسته علینك حمایه سیله سرایه داخل اولهرق اورادن یکی چری اغالغیله چیقدی ؛ مؤخراً وزیر ، تعیر آخرله اوچ توغلو پاشا اولمق اوزره مصر والیلکنه تعین اولندی . ششمانلنی کندیسنه «قالین» و «سمیز» لقبلرینی ویردرمشیدی ؛ لکن فکرینك فعالیت و رقتی شکل ظاهریسنك تماماً ضدی ایدی . تراجم احوال وزرابر چوق بدیهه لرینی ، خصوصیله قره مانلی ملاهلالی حقنده سویلدیکی نکته لی سوزینی قید ایدر . ملاهلالی علمنه مغرور ودیکر عالملرك انجق مدارسده تدریس اولنان اون ایکی علم [١] بیلدکلرینی ، کندیسنك ایسه اونلرك اون قاتی عالم بولندیغنی سویلمکه معتاد اولهرق حتی یازمش اولدیغی کتابلرك بتون دنیایی طولدرمغه کافی اولدیغنی ادعا ایتمش ایدی . اونك بوخودپسندلکندن دولایی علی پاشا ملاهلالینك آثاری بتون دنیایی طولدرمق ممکن دکل ایسه ده غلطه برزخنی طولدره بیله جکندن قره دن ایاق ایله قارشی قارشی یه کچمك ممکن اولهجقنی واثرلربوصورتله دکزه دوکلدکدن صوکره ملانك عالمی

دفترندن اخراج ایتمش اولمق اوزره مشهور وبرچوق عثمانلی تاریخلرنده مندرج اولان رستم پاشا ترکه دفتری شودر : مصحف شریف باحسن خط ، عدد ٨٠٠٠ ؛ باجلد مرصع ، عدد ١٣٠ ؛ کتب متنوعه ، ٥٠٠٠ ؛ عبدمملوك ، ١٧٠ ؛ اسبان ، ٢٩٠٠ ؛ اشترمهار (یوك دوه سی) ، ١١٦٠ ؛ دلبند ، ٨٠٠٠٠ ؛ سکهٔ حسنه ٧٨٠٠٠٠ ؛ خلعت متنوعه ، ٥٠٠٠ ؛ اسکوف زر ، ١١٠٠ ؛ نمد (یون) ، یوك ٢٩٠٠ ، عدد ٢٩٠ ؛ جبه وجوشن ، ٢٠٠٠ ؛ سیم اکر ، ٦٠٠ ؛ مرصع التون اکر ٥٠٠ ؛ رکاب زر چفت ، ١٣٠ ؛ مرصع تیغ ٨٦٠ ؛ کوش طوغلغه ١٥٠٠ ؛ کوش ششیر ١٠٠٠ ؛ ذی قیمت جواهر ، دانه ٣٠ ؛ نقدیه وکلچهٔ سیم وسبیکه وسیم خام ، تخمیناً یوك ١٠٠٠ ؛ اناطولی وروم ایلیده چفتلك ، ١٠٠٠ ؛ استاردست (ال مندیلی) ٤٧٦ ؛ چرخ دکرمن ٤٧٦ ؛ تخمیناً قیمت ١١٣٠٠٠٠٠ ؛ بساط متنوعه ، تفاریق وسائر تحف واوانی مقوله سی حسابه طوتلامشدر . بچوی . (مترجم)

(١) « Diversi Bassarum Hally et Rusteni mores, dispar ingenium, vita illi sine sordium suspicione , non metus, nec ejus comitas et facilitas apud principem reprehensionem haberet. بوسبه‌ك ، ٤ نجی مکتوب ، ص ٢٩٤ .

دها زیاده کسب وضوح ایده‌رك مملکت ودولته نفعی دوقونه جغنی سویلش ایدی. سن وتجربه‌ایله توسع ایدن لطف مزاج ومهارت طبیعیه‌سندن دولایی علی پاشا ایاچی بوسبه‌کك مناسباتی چوق تسهیل ایلدی (۱) . اونك حقنده رستمك سرت ومعند (۲) اولدیغی درجه‌ده خاطر نواز وممتزج کورنمشدر ؛ اوقدرکه ترکلر وزیر اعظمك ایلچی ایله مذاکره‌سنك ختامنه انتظاراً قهوه آره‌لغنده بکلمکه مجبور اولدقلرندن دولایی شکایت ایدرلردی . برکون علی پاشا عقد صلحی تعجیل ایتمکده اولان بوسبه‌که دیدی که : «اختیارافندیمك استراحته محتاج اولدیغنی پك ایی بیلیرم؛ لکن ایمپراطوردہ استراحته‌دها آزمحتاج دکلدر. ملتلرك سلامت ومسعودیتی آرزو ایدیلنجه اویویان ارسلانی غوغایه چاغیرمق لازم کلز. حکمدارلرك قلبلری آینه کبیدر : آینه کندیسنه مقابل طوتیلان اشیایی عکس ایتدیردیکی کبی حکمدارلرك قلبلری‌ده مشاورلرینك القاآتی انعطاف ایتدیرر. خیرلی وکلا بتون منافعی تألیف ایتمکه سعی ایتملیدرلر، نصل که ماهر آشجیلر مدعویندن فلان‌وفلانه دکل، جمله‌سنه خوش کورینه‌جك یمکلر احضارینه چالیشیرلر.» بوتمایلات دوستانه آلمان عسکرینك بوغدانه براستیلاسی واقع اولدیغی خبریله‌ده اصلا تحول ایتمه‌رك علی پاشانك ایلك سنهٔ وزارتنده سکزسنه‌لك برمصالحه مذاکراتی حسن نتیجه بولدی . رستم زماننده فرانسز ایلچیسی لاوینیك تحریکاتی اوزرینه مأموریتنی غائب ایتمش وبوسبه‌کك مداخله‌سیله مؤخراً عودت ایلمش اولان ترجمان ابراهیم بك بوخصوصده اوستریا سفیرینه پك فائده‌لی اولمشدر . بوسبه‌ك عزیمتنه رخصت ایستدیکی صیره‌ده ترجمان ابراهیمك‌ده عهدنامه‌ی ایمپراطورك تصدیقنه عرض ایتمك اوزره ویانه‌یه اعزامنی طلب ایلدی . ایلچی ، عهدنامه ایمپراطور طرفندن هنوز تصدیق اولنمامش بولندیغی ایچون عزیمتندن مقدم دیوانده ضیافت مخصوصه‌یه دعوت ایدلمدیسه‌ده وزیر اعظم کندیسنه برخلعت تشریف، برعرب آتی، اسکندریه ترياقی، مکه پلسنکی کوندردی (۱۷ اغستوس ۱۵۶۲) .

بوسبه‌ك ایله وزیر اعظم علی پاشا آره‌سنده قرارلاشدیریلان معاهداتی ایمپراطور پراغده اوسنه حزیرانك برنده امضا ایلدی (۳) . عهدنامه موادی مفادنجه فردیناند

(۱) «A quo tempore magna mihi intercessit cum eo Bissa (علی) familiaritas perpetuaque de pace actio.» بوسبه‌ك، دردنجی مکتوب

(۲) Quae Rustenus colloquia mecum brevissima habere solitus erat Haly dabat operam, ut in plures horas extenderet et multa humanitate condiret. بشنجی مکتوب.

(۳) « Declaratio et confirmatio conditionum pacis cum Turchis. »

یکیدن سنوی اوتوز بیك التون ویرکی تأدیه سنه موافقت ایله ترانسیلوانیانك بتون مواقعدن فارغ اولیوردی؛ اوندن ماعدا مجار موقعلری حقنده قرالیچه ایزابلك اوغلیله اویوشه جغنی وعدایدیوردی. فردیناندك اطاعتنه عودت ایتمش، یاخود ایده جك اولان مه لخیور بالاساء نیقولا باتوری ودیکر اوامر کذارلر مصالحه یه داخل اولدقلری کبی سنجاق بکلری، وویوده لر، حدود محافظه سنده بولنان دیکر مأمورلر صلحه رعایتله مکلف ایدیلر. عهدنامه خلافنه وقوعه کله جك هر حرکت شدیداً تأدیب اولنه جغی کبی برموقعی جبراً ضبط ایده جك اولانلر اعدام ایله مجازات و او موقع درحال اعاده اولنه جق ایدی. هرایکی دولت کندی اراضیسنده کی مواقعی احکامده مختار اولوب فقط دیکرینه عائد مواقعه استحکام ویره میه جك ایدی. خلاف عدالت اوله رق تاتا اعاده اولنمادی؛ لکن ترکلرك طونه نك اوته طرفنده کی قلاعی واهالیٔ قرایی راحتسز ایتمك ایچون بو موقعدن استفاده ایده میه جکلری صریحاً ذکر اولندی. بوزمانه قدرایکی طرفه ویرکی ویرمش اولانلر بووجه ایله تأدیه ده دوام ایده جك وفقط نه اوطرف، نه ده بوطرف ویرکی مقدارینی آرتیره میه جق ایدی. تعیین حدود حقنده ظهور ایده بیله جك منازعاتی حل ایچون قومیسرلر تعیین ایدیله جك ایدی. حیدودلرنجهٔ عدالته تسلیم اولنه جق؛ دوئلو (مبارزهٔ شخصیه) ممنوع اوله جق وخلافنده حرکت ایدن، خصمك خبرویرمسی اوزرینه دوچار مجازات ایدیله جك ایدی. سفیرلر، مصلحتکذارلر، ایمپراطورك مأمورلری آرزوایتدکلری قدر ترجمان استخدامی حقنه مالك اوله جق ایدیلر. ایشته صلح سکزسنه ایچون بوشروط اوزرینه عقداولندی[۳]. ترجمان ابراهیم (لهدن مهتدی، ستراچه نی) — که کندیسنه ایمپراطورك (یعنی پادشاهك) باش ترجمانی عنوانی(۱) ویریوردی — بوسبه کله برلکده فرانقفورته کیده رك اعتمادنامه لریله برابر سلطان سلیمانك تصدیقنامه سنی اوراده فردیناند ویردیکی کبی هدیه اوله رق درت دوه، برآت، برقوطی پاسنك، برقالیچه، کموش قاقه لی برچفت اوزنکی، ایکی کموش قدح تسلیم ایتدی(۲). عهدنامه نك ترکجه نسخه سی

« ترکیه ایله مصالحه نك اعلان و تصدیق » نام اثر، پراغ ۱ حزیران ۱۵۶۲، خزینهٔ اوراق، ایمپراطوری وقرالی.

(۱) *Summus interpres* باش ترجمانك لاتینجه سی.

(۲) ایستوانفی، ك۱۲، دیبورکه: «Relatio sive sermo legati pacifici, Ebraimi Strotschenii, Poloni, a Solimano Turcarum imperatore ex Constantinopoli ad Christianorum Cæsarem Ferdinandum ejus nominis primum destinati, apud Francofortum Mœni coram statibus Imperii

لاتینجه نسخه‌سندن پك مهم بعض یرلرده تخلف ایدیوردی. پادشاه، عهدنامه‌یه یالکز فردیناندك اطاعتنه عودت ایتمش اولان بالاساوباتوری نامنده‌کی بارونلری ادخال ایده‌رك بوندن صوکره عودت ایده‌جکلردن بحث ایتمه‌مش ایدی؛ کذلك ملتجیلرك تسلیمنی بیان ایلمش ایسه‌ده ایمپراطورك امضا ایلدیکی نسخه‌ده یالکز عاصیلرله حیدودلرك اعاده‌سی ذکر ایدلمش وترجمه نسخه‌ده عهدنامه بوغدان وافلاق وویوده‌لرینه شامل طوتلدیغی حالده فردیناند بونلردن هیچ بحث ایتمه‌مش ایدی. سلطان سلیمان ایمپراطورك تعهد ایلدیکی کبی استحکامات انشاآتنی تعطیل ایتمکی ده تعهد ایلیوردی. کویلیلره تعلق ایدن ماده اوصورتده یازلمش ایدی که سیکه‌تده‌کی اراضی اصحابنك تولنا وموهاچده‌کی کویلیلردن هیچ برشی طلب ایده‌میه‌جکلرینه دلالت ایلیوردی. ترجمان متعاقباً برده مخطره تقدیم ایتدی که بونده اوچ سنه‌لك ویرکو مترا کمی اولمق اوزره طقسان بیك دوقه واستانبولده سبیلی تخلیه اولنان اسپانیول دون آلوارویه مقابل رستم پاشانك متروکه‌سی طرفندن بیان اولنان برقاچ ترك اسیرینك صالیویرلمسی ایستنیلیوردی(۱). ایمپراطور جوابنی بر ایلچی ایله پادشاهه بیلدیره‌جکنی و اسیرلرك ارانیله‌جغنی ونقض ترکجه‌نسخه‌ده‌کی یاکلشاقلرك هرشیدن اول کاملاً تصحیح اولنمسی لازم کله‌جکنی سویلیه‌رك او تکلیفاتی کچشدردی. بوسبه‌کك تعهد ایدر کبی اولدیغی طقسان بیك دوقه‌ده مسکوت براغلدی (۲). ابراهیمك فرانقفورتده اقامتی اون اوچ کون سوره‌رك ایکی دفعه ایمپراطور طرفندن قبول اولندی؛ ایکنجی ملاقاتنده سلفی یونس بکه ویریلن هدیه‌یه مماثل بر هدیه وعدینی آلدی. اعتمادنامه‌لرینك ومخطره‌لرینك جوابلری کندیسنه سپیردن کوندرلدی (۳).

---

ibidem praesentibus lingua Slavonica recitatus, anno 1562 die 27no-vembris» بوسبه‌کك راپورینك لاحقه‌سی.

Ibrahimus orator Turcicus exhibet Caesareæ Majestati binas »(۱) litteras Principis sui, unæ credentiales, alteræ confirmatoriæ pacis, quæ collatæ cum his, quas majestas Cæsarea misit, discrepant. نسخهٔ اصلیه، خزینهٔ اوراق.

(۲) فردیناندك ابراهیمه ۱۳ کانون اول ۱۵۶۲ تاریخلی جوابی وبوسبه‌کك مذاکراتی خلاصه‌سی، خزینهٔ اوراق ایمپراطوری.

(۳) فردیناندك الچیسی دوویسه ۱۳ کانون اول ۱۵۶۲ تاریخیله سپیر(Spire)دن مکتوبی، خزینهٔ اوراق. فردیناند دون آلوارونك صالیویرلمسندن دولایی دولت عثمانیه‌یه تشکر وبه‌به‌کك تخلیه‌سی ایچون کندیسنك برقاچ شاتوسنك زاپولیایه ترکی ایستنلمسندن دولایی شکایت ایدر. باش ترجمان ابراهیمه جواب صورتی خزینهٔ اوراقده‌در.

مهتدی ابراهیمك بو سفارتی اثناسنده، شهزاده بایزیدك اجرت قتلی اولمق اوزره پادشاهك درت یوز بیك دوقه ایصالنه مأمور ایلدیکی سفارته مقابل اولمق اوزره استانبوله ایران شاهی طرفندن برسفارت کلدی. بوسفارت خفیف هدیه‌لر تقدیم ایتدی: آز قیمتلی یدی قالیچه، بر مصحف، بش فغفوری بیوك طبق، بر قوطی پادزهر (۱). وزیر اعظمك ایلچی‌یه کندی نامنه ویردیکی هدایا دها اغیر ایدی: صیرمه‌لی ایکی چوقه خلعت، کموشدن التی کاسه والتی طبق، ایکی کوزل آت ویردی که یالکز بونلرك قیمتلری ایلچینك کتیردیکی هدایانی متجاوز ایدی. سفیرك معیتنده کی یکرمی بش کشی‌یه ده صیرمه‌لی قفتانلر کیدیرلدی (۲) پادشاه، شاهك ایلچیسنی برملاقات رسمیه‌یه قبول ایده‌رك وزیراعظمك ویردیکی قدر خلعت، کاسه، طبق اعطا ویوزاللی بیك اقچه علاوه ایلدی (۳). سفیرك تعلیماتی شونلرك طلبنی محتوی ایدی: ۱، ترکمن واوزبکلر علیهنه امداد؛ ۲، ترك اراضیسندن کچه‌جك حجاجك سربست مرورینه رخصت؛ ۳، ایلچینك معیتنده بولنان پدرینك بقیهٔ حیاتی قدسده امرارینه مساعده؛ ٤، بتلیس خانلك، شاهك زیر حکمندن فرارایله بغداده التجا ایدن بش اوغلنك تسلیمی. بو مطالبك برنجیسی، سنی اولان اوزبکلره قارشی شیعی اولان عجملره امداد دیناً حائز اولمادیغی بیانیله رد اولندی؛ ایکنجیسی حقنده، عجم حجاجنی عربلر یغما ایده‌بیله‌جکلری و بونك ده مصالحه‌نك یکیدن انقطاعنی موجب اوله‌جغی ملاحظه‌سی ایراد اولندی؛ اوچنجیسی ده معتاده مخالف اولدیغی ایچون مظهر موافقت اولمادی؛ یالکز دردنجیسی دیناً وعادةً ممنوع اولمادیغی کبی شهزاده بایزیدك بویوله برمقابله بالمثله حق ویرمش اولدیغی ایچون تجویز ایدلدی.

عجم ایلچیسنك استانبوله ورودندن آزاوّل سلطان سلیمانك حفیده‌سی اولان اوچ سلطانك دوکونلری یاپلمش ایدی که بونلرك اون التیشر یاشنده بولنان ایکیسی سلیمك ودیکری شهزاده مصطفانك ایدی؛ بوسلطان یکی چری اغاسی عبدالکریم اغایه، سلیمك قیزلرندن بری ایکنجی وزیر صوقولو محمد پاشایه، اوته کی قپودان پیاله پاشایه ویرلدی. شو ایکی

(۱) « Una scatola di lacrime di cervo » فردیناندك استانبوله خفی مأمورینك راپوری، خزینهٔ اوراق.

(۲) « 25 gentiluomini suoi, una veste d'oro per cadono et al detto ambassador un baril et un Oramin d'argento, e 6 vasi e 6 piatti d'argento » خفی مأمورك راپورندن، کذلك.

(۳) « 150,000 aspri, che fanno tre mille scudi. » کذلك.

ازدواج دوکونی ملابسه سیله درکه بوسبه که برسفیرك عودتنده معتاد اولان ضیافتدن صرف نظر اولندی؛ رستم پاشامتروکه‌سی اولان کریمهٔ سلطانی یکنلرینك دوکونیله اشتغال ایتمکده اولدیغی ایچون اعضای خاندان هیچ برینك آیرلمسنه مساعده ایتمدیکی بهانه اتخاذ ایدلدی (۱). رستم پاشانك حلیله‌سی، سلیمك آرزوی سلطنتنه زوجی قدرقارشی طورمشیدی؛ لکن بایزیدك اعدامنی ایشیدنجه باباسندن اسکی سرایه چکلمك اوزره مساعده ایستمش وولیعهد ایله ائتلاف ایلمشدر (۲). مؤخراً وزیر اعظم علی پاشایی مالطه اوزرینه بر بیوك سفر بحری یه تشویق ایده‌رك کندی مصرفیله درت یوزقادرغه تجهیزینی وعدایتمشدر؛ لکن سلیمان وسلیم، یکی کلینی قوجه‌سندن ایرمامق ایچون بو تصوره مخالفت کوسترديلر (۳). وزیراعظم قپودان پاشایی سومزدی؛ اومنصبی اوندن آلوب ده یکی چری اغاسنه ویرمك ایستردی؛ شوقدرکه پیاله، پادشاهك نظر توجهنی تمامیله قزانمش اولدیغی ایچون علی پاشانك بوتصورندن دولایی جدی اندیشه یه محل کورمزدی. سلطان سلیمان، بایزیدك عصیان وفرارندن پك متأثر اولدیغی کبی سلیمك احوال سفیهانه‌سندن ده دها آز متأثر دکل ایدی؛ شهزاده‌یه بر مکتوب یازه‌رق تصحیح مسلك ایله شرابدن پرهیز واحکام قرآنیه‌یه دها زیاده مراعات ایتمسنی اخطار ایلدی. سلیم ایسه بونصیحته توفیق حرکت ایده‌جك یرده حامل اولدیغی مکتوبدن طولایی جزا اولمق اوزره باباسنك کوندر-دیکی آدمی خدمتندن عزل ایتدی (٤). سلیمان، اوغلنك مقاومتندن منفعل اولهرق شهزاده‌نك رفقای سفاهتندن اولمق اوزره معروف اولان مرادچلبی یی اعدام ایتدردی؛ ایکی قپوجی باشی یی (مابینجی) بو اعدامی سلیمه خبرویرمکه وسلیمك اوغلی مراده دخی

(۱) «Prandium excusantes, quod Rustemi uxor apparandis nuptiis neptium e fratre Selimo muliebri more sit intenta, nullum cognatorum avocari pateretur.» بوسبه‌کك ۱۷ اغستوس ۱۵۶۲ تاریخلی راپوری، خزینهٔ اوراق.

(۲) «La moglie di Rustem ha ricercato il Bassa di far, che il signor suo padre la ricevi nel Seraglio e di reconciliarla col Selimo» وندیك ایلچیسنك راپوری، خزینهٔ اوراق.

(۳) «S. Selim per sodisfar la figliuola maritata col capitano del mar pensa col Sr. non mandar fuor l'armata, e il Bassa per l odio portato ad esso capitano dice, che consigliera al Sr. far capitano l'aga dei Janiceri.» وندیك ایلچیسنك راپوری، خزینهٔ اوراق.

(٤) «Il Sgr. mandò a esortar S. Selimo di non bever vino, e Selimo ha privato di grado quello, che li ha fatto l'Ambassata» وندیك ایلچیسنك ۱٤ تشرین ثانی ۱۵۶۲ تاریخلی راپوری، خزینهٔ اوراق.

همان سنجاغنه عزیمت ایتمسی امرینی تبلیغه مأمور ایتدی. سلیم حدتنی یکه رك باباسنك امرینه مطاوعت کامله کوسترر کبی کورندی(۱). مراد حکومتنه کیتمك ایچون انشته سی قپودان پاشادن برقادرغه ایستدی؛ پادشاه آنجق برچکدیرمه کوندرمسنه مساعده کوستردی.

۱۵۶۲ تشرین ثانیسنك اوتوزنده فرانقفورتده کی عثمانلی ایلچیسی رومالیلر قرالی ماقسیملیه نك تتویجنده حاضر بولندی. بوسنه نك ایلك نصفنده بوسبه کك استانبولده کی مذاکراتی صیره سنده، حتی اونك عودتندن صوکره حدودك بر قاچ مجار و عثمانلی قوماندانلری آره سنده مخاصمه لر باشلامش ایدی. بودین بکلربکی رستم پاشا ایله طمشوار سنجاق بکی قوای مجتمعه لریله زاموس نهریله بربرندن آیرلمش اولان زاتمار و نه مه تی شهرلرینه تعرض ایتمشلردی؛ لکن جسور مدافعلری مه لخیور بلاسا و زای اوکنده رجعته مجبور اولهرق بو بلده لری یاقمقله اکتفا ایلمشلردی. ژان بلاسا، زاتماردہ محصور قارداشنه معاونت اولمق اوزره خصمنه شاشقینلق ویرمك ایچون درت بیك پیاده و بیك سواری ایله زه چه نی اوزرینه یوریدی که محافظی بولنان محمود بالذات زاتمار محاصره سنه کیده بیلمك ایچون ایچنده کی عسکرك قوماندہ سنی ساسواره [شهسوار] تودیع ایتمشیدی. شهسوار، اوطه باشی بشیری حسن پرودویچدن استمداد ایچون همان فوله کوندردی. حسن سکز یوزاون سواری آلوب بیلدیرم سرعتیله یتیشه رك و بلاسانك عسکرندن سکزیوز فدرینی محو ایده رك اونی مغلوب ایتدی. قارپون قوماندانی ژان قروسبچ ایله توماس پالفی ودیکر ضابطلر اسیر ایدیلهرك پادشاهه کوندرلدیلر (۱۴ تموز ۱۵۶۲)[٤]. بوهزیمته مقابل مجارلر بالاتون کولی اوزرنده بولنان چالادپالاتینلکنده [ایالت] کی نه گیه سد قلعه سنی الدقلری کبی زرینی سیگه ت اوکنده آرسلان بکه غلبه ایتدی. پالاتین [والی] ناداشدی ایله سالم قونتی و راب قوماندانی اولوب ویانه مدافع لایموتنك اوغلی بولنان آکهارد، نه گیه سد قلعه سنك قوهٔ محافظه سنی تشکیل ایدن سکسان کشی یی اسیر و بتون قلعه واستحکاماتنی خاك ایله یکسان ایلدیلر. نیقولازرینی، یحیی پاشانك اوغلی وزه چه نی بکنك قارداشی ارسلان بکك دراوه نهرینك اوته طرفنده باشلادیغی استحکاملری تخریب ایچون بیك سواری و ایکی بیك پیاده ایله پابوچا وته مه سی آره سندن کچدی. عثمانلیلر عددا فائق اولمقله برابر زرینی کلنجه قورقویه طوتیلوب قاچدیلر؛ ارسلان بیله برآت چاتلاتدقدن صوکره انجق قورتیله رق آلتونلو اکر طاقلرینی، آو کوپکلرینی،

(۱) Mando il Sgr. due Capigi informar Selim haver fatto tagliar la testa a Murad Celebi, e Selimo dissimulò il dispiacer che ne presse — professa 1 er li Capigi obedienza al padre. «وندیك ایلچیسنك ۱۵۶۲ راپوری.

درت طوغانی، بیوك چاپده ایکی طوپی دشمنه براقمغه مجبور اولدی. زاتمار محاصره سندن بیه‌جك قالمادیغی ایچون فراغت ایدلمشدی . اختیار مالقوچ آزوقت صوکره ارتحال ایده‌رك نعشی عسکرلری طرفندن قبا بربزایچنده هرسکه نقل واجدادینك مزارلری قربنده دفن اولنمشدر . ینه اوصیره‌ده بودین والیسی طاعوندن وفات ایده‌رك یرینه پوزه‌غا سنجاق بکی آرسلان پاشا تعیین قلندی . مجارلر ایچون بر فلاکت اولمق اوزره جسور بربه‌ك فوله‌ك سنجاق بکی حسن پرودویچك قوردینی برطوزاغه دوشدی. مسلمان ایکن خرستیان اولمش وصوکره تکرار باشنه صاریق صارمش برآدم کویا یکیدن تنصر ایله حسنك مجار رئیسنی ترتیب ایلدیکی کمینه جلب ایتمسنه آلت اولمشدر. بوشخصك نصیحتی اوزرینه بربه‌ك، شارکوزی ، ماغوچی یانلرینه راقوچی ، هانقونی بوقری ایله پیکچی آله‌رق ریمایرماغندن اوزاق اولیان بالوغ قلعه‌سی اورمانه کیردیلر؛ بردن بره کندیلرینی ترك عسکریله محاط کوره‌رك بلاشرط تسلیم اولمغه مجبور اولدیلر . شارکوزی پشته سواریلری قوماندانی اوزون محمد ایله ترانسیلوانیانك ساقسونلرندن اعتدا ایدن هدایت چاوشی حقوق ملل خلافنه اوله‌رق توقیف وبولدوغ قلعه‌سی مقابلنده بربه‌ك فروخت ایتمش اولدینی ایچون حسن، بونی بالذات طوپوزله‌دوکدی . شارکوزی آلام فجیعه ایچنده جان ویردی . ماغوچی حاکم دیره‌چینك تأدیه‌سنی تأمین ایلدیکی اون درت بیك دوقه‌فدیهٔ نجات مقابلنده سربست براغلدی، راقوچی ایله هانقونی ایکی بیك ئه‌کودن عبارت براچه ایله صالیویرلدی. بربه‌ك اوزون محمدی وهدایت چاوشی سربست براقمش اولمسیله برابر اسیر اوله‌رق استانبوله کوندرلدی . حسن ، بربه‌ك بوسیاحتنه مقابل یالکز بوقری بی صالیویره‌رك بربه‌ك حرمنه‌وچوجقلرینه اونك واسطه‌سیله مکتوب کوندرمسنه مساعده ایتدی؛ کنج پیکچی‌ده برآلتون مغفر مقابلنده ماقوچی یه‌اعاده ایلدی : بربه‌ك بوسبه‌ك عزیمتندن برآی مقدم استانبوله واردی ؛ کندیسنه اولا اقامتگاه اوله‌رق — ترانسیلوانیانك هرایشنه قاریشمش وباش ترجمان عنوانندن دها متواضعانه اولمق اوزره «ترجمان کمتر» عنوانی(۱) آلمش اولان — اوچنجی ترجمان فرهادك خانه‌سی کوسترلدی . ترانسیلوانیانك ایلچیسی غاسبار باچه‌س ، بربه‌ك صالیویرلمسی ایچون چالشدی ایسه‌ده بر فائده‌سی اولمادی ؛ کندیسی‌ده تبدیل دین شرطنه راضی اولما - دیغندن اناطولی حصارنده قره‌قله‌یه حبس ایدلدی . (۱۳ تشرین اول ۱۵۶۲) (۲).

(۱) «*Humillimus interpres*» یرینه «*summus interpres*»

(۲) 13 oct. finito Divano meridiano fere tempore Georgius Bebe-

فوله‌ك سنجاق بكی حسن ، قونت نیقولا زرینی یی دردست ایتمكه سعی ایتدی؛ لكن موفق اوله‌مادی. مونوسلواستحكاماتنه‌دوام ایدلدی؛ مارتولوسلر ایستیریایه قدر تمدید جولان ایده‌رك لوئه‌تنبرغ اهالیسندن اسیر آلوب كوتوردیلر (١) .

مجارستان حدودنده بومنازعه‌لر وقوع بولورکن بوغدانده دها مهم وقایع جریان ایدیوردی. بومملكتده حكومت ایتمكده‌اولان پرنس آلكساندر — اولااوستریانك خفیاً التزام و نهایت عثمانلی دولتنك علناً تصدیق ایتدیکی — برسرسری طرفندن طرد اولندی. یانی‌واسیلیقوس اسمنده اولان بوسرسری كریداطه‌سندن برکمی قپودانلك اوغلی ایدی؛سیسام. پاروس ایله دیکراگه‌دکیزی جزیره‌لری دسپوتی عنوانی غصب ایدن ژاق هراقلید كندیسنی اولادلغه قبول ایتمشیدی. بوندن‌دولایی ایمپراطور شارل‌کن واسیلیقوسی یالکز — كندیسنك‌ده هیچ برحقی اولمایان — سیسام‌وپاروسك دسپوتی اوله‌رق طانیمقله‌اکتفاایتمیه‌رك كندیسنه پلاتین‌عنوانی توجیه‌ایتدی؛معلم،مقاولات محرری شاعر ذی‌تاج‌رؤسلری ویرمك حقنی‌دهاعطا ایلدی. واسیلیقوس‌مه‌لانقتون‌ایله‌متمادی مخابره‌ده بولنوردی ؛ ویته‌مبرغده لاتینجه براثر تاریخی نشر وایمپراطورك‌موافقتیله بعض شعرایی شاعرذی‌تاج درجه‌سنه ترفیع ایلمشدر. اوندن صوکره‌بولونیادن‌بوغدانه كچه‌رك اولاحكومتده‌کی‌پرنسك‌زوجه‌سی پرنسس‌روکساندرانك اقرباسندن اولدیغنی، مؤخراً اسکی‌بوغدان‌پرنسلری عائله‌سی اولان‌هه‌راقلیدلردن‌بولندیغنی‌ادعا ایله‌شوادعای اخیری اثبات ایچون — كندی اثر تصنیعی اولان — برشجره كوندرمش‌ایدی. بونكله برابر قاچمغه مجبور اوله‌رق بولونیاده‌سیرادیه پالاتینی آلبر لاچکینك‌یانه التجاوعسکر طوپلامق ایچون اوندن اون‌بیك دوقه استقراض ایلدی . بوغدان تختنی‌ضبط‌ایچون ایلك تشبثنده‌موفق اوله‌مادی‌ایسه‌ده‌فردیناندك‌التزام خفیسیله‌ایکنجی دفعه‌سنده‌مظهر امل‌اولدی(١٠تشرین‌ثانی١٥٦٢)(٢).معیتنده بیك التی‌یوزسواری بولندیغی‌حالده‌بر

---

cus ad castellum maris nigri deductus; Transylvanus litteratus (Ferenz Diack) nil intentatum reliquit, ut hominem liberaret et ad Transylvani fidem cum omnibus castellis traduceret. آلبرویسك ٢٧تشرین‌اول راپوری. ترانسیلوانیا مصلحتکذاری اکر به‌به‌ك صالیوبریلیرسه پهره‌نی، غابریه‌ل ایله دیکر مجار بارونلرینك ایمپراطور طرفنی براقه‌جقلرینه باب‌دولتی قاندیرمق ایستدی.

(١) علی‌پاشایه‌ویریلن ١٧تشرین‌اول١٥٦٢تاریخلی نوطه‌ایله‌برابر البردوویسك استانبولدن راپوری ، خزینهٔ اوراق خصوصیٔ ایمپراطوری و قرالی : « 18 junii Martolossi captivos a Luetenberg abduxere ».

(٢) Littere Cæsaris ad Jacobum Basilicum Heraclidem,despotam»

قاچ پیشدار مصادمه سندن صوکره آلکساندر وویوده یی مملکتدن چیقارمغه موفق اولدی. وزیر اعظم علی پاشا، بو استیلادن دولایی بوسبه که تقریعاتده بولندیغی کبی پادشاه دخی کندی ال یازیسیله یازه رق محمد چاوش ایله پراغه کوندردیکی برمکتوب ایله بیان شکایت ایلدی. لکن فردیناندده بوکا، برطاقم مدعیات ایله مقابله ایلدی. آلکساندر استانبوله التجا ایتمش، فقط الی بوش کلمشیدی؛ خصمنك ایلچیلری ایسه معتاد اولان اوتوز بیك دوقه ویرکی یرینه قرق بیك دوقه تقدیمی چاره سنی بولمشلردی؛ بو تزیید سایه سنده واسیلیقوسك بوغدان وویوده لغی تصدیق اولنه رق برعثمانلی چاوشی ایله سنجاق، قلیچ، طوپوز، قوقه کوندرلدی. متعاقباً دیکر برچاوش اجنبیدن آلنمه عسکردن برقسمنی طاغیده رق بونلری اوچ یوز مجار مزراقلیسیله اوچ یوز محافظه تنزیل ایتمسی امرینی کوتوردی. وویوده اوقدر ملایمانه اطاعت کوسترمشدی که بوامرك کندی آرزوسی اوزرینه ویرلدیکی شبهه سی حاصل اولدی. لکن بوتدبیر، برطرفدن ده خزینه سنی طولدرمق ایچون ایقاع ایلدیکی تعدیات، مملکتك عادات قدیمه سنی زیروزبر ایده جك صورتده میدانه قویدیغی احداثات حقنده خلقك توجهنی جلب ایتمکه خدمت ایلدی؛ شو تعدیات واحداثات جمله سندن اولمق اوزره برمناسترك کموش شمعدانی سکه ضرب ایتدیرمك اوزره آلمش، اهالیه آدم باشنه بردوقه ویرکی طرح ایتمش، بوغدانده طلاق براعتیاد عمومی حالنده ایکن بونی تحدید وتعدد زوجات ایچون اعدام جزاسی وضع ایلمش ایدی؛ المانلردن سومه ر ایله مه لانقتونك دامادی غاسپار پوچه ری چاغیره رق اونلر معرفتیله بر مکتب وبرکتبخانه تأسیس ایلدی. طرفدارلریله اشاعه ایتدی که بر نوئل صباحی، کندیسنه، آتیاً اوچ حکومته (بوغدان، افلاق، ترانسیلوانیا) مالك اولهجغنه علامت اولمق اوزره اوچ التون تاجی حامل اوچ ملك کورنمشدر. کندیسی ده باشنه بر آلتون تاج قویه رق ژاق نامنی بوغدانده خلقك خوش کوردیکی ایوان اسمنه تحویل ایلدی. لکن بدایت احواله اوغرادقلری دهشتدن کندیلرینی قورتارمش اولان بویارلر (اصیلزاده لر) خلاف رضالری اوله رق مملکتلرینه جلب اولنان مجار عسکرلرینك والمان مهاجرلرینك اعدامنی خفیاً قرارلاشدیردیلر. مجارلری تاتارلرك هجومی شایعهٔ بی اساسیله حدوده اعزام، اکثریسی المانیا ایچریلرندن کتیرلمش عمله دن عبارت ایکنجی قسمی ده مملکتك هرطرفنده بروقت معینده اعدام ایلدیلر. دسپوتك دختر مادر بخطاسی بشیکنده اولدیریلوب والده سی برمناسترده قونلدی؛ ایوان ایله برلکده سوچاوایه قاچمش اولان طرفدارلرینك

«Sami, Paros et Moldaviæ voivodam.Pragæ,3 februarii.» خزینهٔ اوراق.

زوجه‌لری عموماً قتل ایدلدیلر؛ جرملری ایوان ایچون دعا ایتمکه منحصر برطاقم ارمنیلر کورلمه‌مش برشدتله تعقیب اولندی . متفقلرك باشلیجه رئیسلری اولان برنووسکی ، موچوغ، سترویچا بکلك تاجی دسپوتك مغازه‌لرمفتشلکنده قوللانمش بولندیغی تومزا نامنده برشخصه ویردیلر. تومزا، قوزاق خطمانی دیمتریوس ویخنوه‌وسکینك رقابتندن قورقه‌رق اونی مملکته جلب وقائم مقامی پیاسه‌ك ایله برابر حبس ایله ایکیسنی ده استانبوله کوندرمش وبونلر استانبولده بردار ایدلمشدر. سوچاوه‌نك محاصره ایدلدیکنك اوچنجی آینده برعثمانلی سنجاق بکی اوچ یوز کشی ایله کله‌رك سربست کیتمسنه ممانعت ایدلمه‌مك اوزره دسپوته تسلیم اولمسنی تکلیف ایلدی . موقع محافظلرینك نمایش تهدیدآمیزینه مبنی ایوان بونی قبوله مجبور اولدی . ایتدکلری یمینی نقض ایتمش اولمرندن دولایی عسکرینی برقاچ کله ایله تقریع ایتدکدن صوکره آتنه بینوب شهردن چیقدی. تومزانك اوکنه کوتورلمسیله اونك طرفندن باشنه برطوپوزاوریلوب اولدیرلدی (۹تشرین ثانی ۱۵۶۳) . تومزا غاصبك اوغلی دیمتریوسی اولا عفو ایتمش کورینه‌رك سفره‌سنه قبول وبوغدانلیلرك اصولی وجه ایله دوستلق تأمیناتی اولق اوزره خاچ شکلنده اکمك اعطا ایتدیسه ده ایرته‌سی کون — امیدوراتلرینی قطع ایچون مخلوع پرنسلرك اقرباسنه بویله یاپلق مملکتك عادتی اولدیغنی بیان ایله — برونتك صاغ دیکنی ایچ طرفندن وقوس شکلنده جلاده کسدرتدی . مع هذا دولت عثمانیه تومزانك بکلکنی تصدیق ایتمدی ؛ اسکی ووییوده آلکساندرینه تختنه و دولتك حمایه‌سنه نائل اولدی (۱) .

فردیناند ایله دولت عثمانیه آره‌سنده عقد صلحدن بر سنه کچمش ایدی ؛ لکن ترکلرك حدود اوزرنده جولانلرینك آرقه‌سی کسلمه‌مش، ترکچه ولاتینجه عهدنامه نسخه‌لرینك صورت تحریرندن حادث اولان مشکلات هنوز حل ایدلمه‌مش ایدی. اوچ سنه مقدم ترکلرك قارنیولده بر استیلالرینه عثمانلی طوپراغی اوزرنده بر جولان ایله مقابله ایتمش وعثمانلی رؤساسندن دلی محمد و حسنی اولدیروب ایکی بیك قیون آلمش اولان اوه‌رسبرغلی هربرت ترکلرك بر مفرزه‌سنی تعقیب ایده‌رك قوستانوویچه قدر ایلریله‌مش وفرقه برقاچ یوز کشی غائب ایلمش ایدی. فردیناند، بوسبه‌کله عزیمتندن صوکره استانبولده قالان سفارت کاتبی البرویسی صلحك شو صورتله نقضندن وعهد

(۱) غراسیانی (Gratiani) و سیغلر (Sigler) و اونلردن نقلاً انکه‌لك مولداویه تاریخی، ص ۲۱۱ ؛ لکن انکه‌ل، تومزانك ، تصدیق مأموریتی رستم پاشادن طلب ایتدیکی افاده‌سنده الدانیور ؛ چونکه رستم پاشا برسنه اول وفات ایلمشیدی .

نامه‌نك ترجمه نسخه سنك تعبیراتندن دولایی دولت عثمانیه نزدنده اجرای اخطاراته مأمور ایلدی. سلطان سلیمان‌ده هدیه نامیله وعد اولنان اقچه‌نك هنوز کوندرله‌مسنی انفعالسز کورمیوردی؛ آنجق بوپاره‌پاپانك سفیر وکیلی پول پالینا (۱) ایله ارسال والبر دوویس دولت نزدنده مقیم ایلچی تعیین اولندی. پالینا، مواصلتندن بر آی صوکره (۱۲ تشرین اول ۱۵۶۳) هدیه‌نك برقسمنی رسماً دیوانده تسلیم ایده‌رك ایرته‌سی آی ابتدالرنده‌عودتنه‌رخصت آلدی (۸تشرین ثانی۱۵۶۳). وزیراعظم‌پالینایه برتصحیحنامه ویرمش واوده ایمپراطوره عرض ایتمك‌قیدیله آلمش ایدی. مجارستانده آنغاریه آلمق حقنه‌واسیرلرك‌صالیویرلمسنه‌دائرایکی حکمدار آره‌سنده‌اختلافات‌متعدده‌وارایدی. وزیر اعظم‌مطلقا ایستیوردی که‌ایمپراطوربوندن صوکره‌سیگه‌ت، اکره، گیولاهایدوکلرینك تخریباتنی منع ایتسین؛ مجار اسیری به‌به‌ك، توماس پالی ایله قروسیچه کلنجه اسپانیول آلواریو و سانشیونك فدیهٔ نجاتلری حقنده‌کی شروط ایفا و عهد نامه‌ده وعد اولنان اقچه‌تأدیه اولنمادقچه‌اخلای‌سبیل‌ماده‌سنك‌مذاکره‌سندن‌امتناع‌ایدیوردی. آلبردوویس اوصیره‌ده اسپانیا قرالی ایکنجی فلیپ ایچون‌ده سکز سنه‌لك برمصالحه مذاکره‌سنه مأمور اولدی؛ چونکه فرانکی و وارغاس معرفتیله بوبابده ابتدار اولنان‌مذاکرات نتیجه‌سز قالمشیدی. علی پاشا، مقاوله اولنان اقچه بقیه سنك اولجه تأدیه‌سی شرطیله بوتکلیفه موافقت کوستردی. قورسیقه‌ده طوغمش بر فرانسز میرآلایی فرانسه قرال وقرالیچه‌سندن‌مکتوبلر کتیره‌رك‌قورسیقه‌اطه‌سنی ضبط‌ایتمك‌وعثمانلیلره خراجکذار ایتمك اوزره بر عثمانلی فیلوسنك یاردیمی ایسته‌دی (۲)؛ فقط او مأموریتنده موفق اولهمادینی کبی جنوه جمهوری ایچون عهد نامه تکلیف ایدن بر جنوه‌لی مأموره مقصدینه‌نائل‌اولهمادی؛ دیوان‌همایون‌بومأمورك‌طلبنی جمهورك بوبابده‌برمرخص ارسال ایتمسی لازم‌کله‌جکی جوابیله کچشدردی. فلورانسه‌دن، کلمش اولان برمأمورمذاکراتنده

(۱) «ut munus» پراغ ۱۷ تموز ۱۵۶۳ Credentiales pro Alberto de Wyss honorarium deferat, dein munere oratoris ibi fungatur, -- qui tempore Busbequi in illa legatione desudavit; quare omissa in præsens cura aliud mittendi hoc onus obeundæ legationis illi imposuimus, partem vero muneris Palynæ ferendum dedimus. خزینهٔ اوراق.

(۲) «Pietro Corso colonello del re di Francia e stato da Hali Bassa, e gli ha dato una lettera di credenza del re di Francia et l'altra di quella Seren. Regina --- domanda l'armata del Gran Turco per haver Corsica, promette detto Corso di pagar tributo al Gran Turco.»

دها زیاده موفقیت کوره‌رك بایزید ثانی و سلیم اول ایله عقد اولنان قاپیتولاسیونلری تجدید ایلدی. بوعهدنامه اقتضاسنجه فلورانسه بتون ممالك پادشاهیده وندیکك حائز اولدیغی حقوقه مالك وبروسه ایله حریر تجارتی امتیازینی حائز ایدی(۱)؛ ممالك عثمانیه‌ده کی فلورانسه تاجرلری جمهور طرفندن تعیین اولنان قونسلوسلردن باشقه‌سنك حق قضاسی آلتنده بولنمایه‌جغی کبی فلورانسه سنجاغنه قره‌دکیزده سربست تجارت مساعده‌سی ویرلمش ایدی. بو زمانده لهستان ایلچیلری پك صیق کلیردی ؛ بر زوزوسکینك ایلچیلرندن صوکره (۱۵۵٤) سیمونك ایلچیسی له‌مبرغ حاکمی اماسیه‌ده حضور شاهانه‌یه قبول اولندی؛ ایرته‌سی سنه افلاق ایشلرینه و مرعی ماده‌سنه دائر مذاکره ایچون یازلوویه‌کی ایلچی صفتیله کلدی، ایکی سنه مقدم کلن نیقولا برزسکی ایله نیقولا سیه‌نیاوسکی ده بو ایش ایچون کلشلردی. صوك ایلچی حسن بك ایله برلکده منازع فیه اولان مسئله‌نك حلنه مأمور اولدیلر[٥]. علی چاوش، پادشاه ایله جمهور آره‌سنده کی بعض اختلافات ایچون وندیکه کوندرلدی (۲). آسیا دولتلریله مناسباتك گرمیسی‌ده بوندن آز دکل ایدی : خصوصیله هندستاندن آسی حکمدارینك کوندردیکی سفارتی قیدایده‌جکز که پورتکیزلر علیهنه طوپ امدادی ایستیوردی (۳). جزائر معتبران اهالیسی طرفندن مبعوث بر هیئت والینك عزلنی طلب ایتمکده اولدیغی حالده تونسدن کلمش بر هیئت مبعوثه دخی حلق الوادك تکرار تسخیری ایچون استمداد ایلیوردی (٤).

اوسنه‌نك صوك بهارتساوئ لیل ونهارنده (۲۰ ایلول ۱۵٦۳) استانبول جواری، عثمانلی تاریخنك اك مخوف اولمق اوزره قید ایلدیکی بر فیضان آلتنده قالدی که آنجق درت عصر مقدم قرال قونراد قوماندەسنده کی صلیبیون اردوسنی محو ایدن فیضانه قیاس اولنه‌بیلیر؛ بونك وقوعی کونی سلطان سلیمان علی الصباح حلقه‌لی دره وادیسنده

(۱) عهدنامه هیئت مجموعه‌سی روزنامهٔ سلیمانی ذیلنده مندرجدر ، ن ۷۱ .

(۲) خزینهٔ اوراقده وندیك شعبه‌سنده محررات ترکیه آره‌سنده سلطان سلیمانك دوجه‌اوچ مکتوبی واردر . برنجیسی : پادشاهك اینه‌بختی قونسلوسیله دیکر قونسلوسلر حقنده شکایاتنه دائردر ؛ ایکنجیسی: قارتوغلی اراضیسنك کاملاً اخذی حقنده علی‌چاوشك مأموریتنی حاویدر؛ اوچنجیسی — که ۱ ذی‌القعده ۹۷۱ (۱۵٦۳) تاریخله مورخدر — اولونیه‌ده ضبط اولنان قادرغه ایچون باربارینو ایله قرارلشدیریلان یکرمی بش بیك دوقه‌نك مقبوض‌سندیدر .

(۳) وندیك ایلچیسنك ۱۲ حزیران ۱۵٦۲ تاریخلی راپوری .

(٤) « L'ambassadore di Tunis per nome del Re domanda l'armata per far l'impresa della Goletta » وندیك ایلچیسنك ۱۵٦۱ حزیران راپوری، خزینهٔ اوراق .

آوه چیقمیشدی؛ بغداد چارشوسنده مصلوب دفتردار اسکندرچلبی باغچه‌سندن اوزاق اولمایان پروپونتید کنارلرنده بولونیوردی که قورقونج برفورطنه چیقه‌رق یکرمی درت ساعت بردوزی یه شدتله دوام ایلدی؛ بومدت ظرفنده یتمش درت خانه ومبانئ عمومیه یه یلدیرم دوشدی . چکمجه قربنده ینه بو اسمده کی کوله آقان ایکی کوچك مه‌لاس و آتیراس ایرماقلری هیچ کورلمدك بردرجه‌ده یوکسلهرك بتون اوطرفلری صویه غرق ایتدیلر. امواج فیضان، حلقه‌لی دره‌دن آتلمش اوق سرعتیله ایلریلیه‌رك سلطان سلیمانك التجا ایتمش اولدیغی اسکندر چلبی سرایی بر نهر غضوب اورته‌سنده کی اطه حالنده محصور ومنفرد قالدی. صولر هرطرفدن کیرمش وپادشاهك مطلقا بوغلمق تهلکه‌سنده بولنمش اولدیغی برصیره‌ده ایدی که غایت جسیم الجثه بر آدم، هله امدادینه یتیشه‌رك اوموزلرینه آلوب براوطه‌نك موصاندره‌سی اوزرینه [٦] چیقاردی، وفیضانك ختامنه قدر پادشاه اوراده قالمغه مجبور اولدی. اوغرادیغی موانع تزیید انفعالندن باشقه برشیئه یاراماپان عنصر مخوف رهکذارنده کی اشیایی بتون زیر وزبر ایلدی: مقدما سلیمانك انشا ایلدیکی صو کمرلرینك تملرینه قدر صو چکدیکندن یاقینده یپقلمق تهلکه‌سنه دوشدیلر؛ حتی ماغلاوه کمری کاملاً یپقلدی. کاغدخانه قربنده «طاتلی صولر» وادیٔ لطیفنده [کاغدخانه دره‌سی ایله دیکر بردره] کوکلرندن چیقمش میشه اغاجلری خفیف ساز کبی یووارلانوب کیتدیلر؛ چفتلکلر، باغچه‌لر ، کاشانهٔ صنالر هپسی بردن سوپورلدیلر. «طاتلی صولر» — که تاریخ قدیمده کیداریس وباریزه‌س نامله‌رنده ایکی کوچك ایرماقدر — یوللرنده تصادف ایله الدقلری اشیایی ایوب کوینه دوغری کوتوردی ؛ علمدار [مهماندار] پیغمبرینك قبرینی موقتاً احاطه ایله بر تپه اوزرنده بولندیغی جهتله هرقضادن محفوظ کورینن ایوب جامعی درونته قدر کیردی. نه استانبول قپوسی، نه ده بوغازایچی کنارلری هر طرفدن منحدر اولان امواجی طوردیره مایوب مدت قلیله ایچنده ساحلی بتون امتداد نجه صواستیلا ایلدی. بونلرك صدمهٔ زورینه آنجق اك قوتلی یاپلمش بنالر مقاومت ایده بیلدی. بیوك وکوچك چکمجه ، حرامی دره‌سی ، سلوری کوپریلری یپقلدی . تام برهفته دکز صولری بولانیق و طوز قوقوسندن آزاده قالدی [٧] . بو فیضانك عواقبنه مقتدر اولدیغی قدر چاره‌ساز اولمق ایچون ، پادشاه ، تملرینه صو کیرمش ، یاخود یپقلمش بندلرك تعمیرینه واتیاً بویله برفلاکته مقاومت ایده بیلمك اوزره چکمجه‌ده کارکیر بر کوپری انشاسنه یاریم ملیون آلتون تخصیص ایلدی .

سلیم اول زمانده، جبه‌جی باشیلقدن قپوجی باشیلغه (باش مابینجیلك) ومؤخراً

سلحدارلغه ارتقا ایتمش اولان صوفی علی معرفتیله بوکا مماثل انشا آت یاپلمش ایدی. اوچ پارمق قطرنده یوز اون قورشون بوری (لوله) واسطه‌سیله استانبوله برچوق صو کتیرلمش، واحتیاج عمومی ایچون بوقدر کوزل نتیجه ویرن شوخدمتدن دولایی صوفی علی مرعش متصرفلغنه ترفیع ایدلمش ایدی. لکن صوك فیضان بومؤسسات نافعه‌یی تخریب ایلدیکندن سلیمان یکیلرینی یاپمغه لزوم کوره‌رك استانبولك داخل وخارجنده حالا شهرك كوزل تزییناتندن اولان انشا آتی وجوده کتیرمشدر. آدریه‌ن وقونستانتن طرفندن انشا ومؤخراً ژوستینیه‌ن ووالانس طرفندن تعمیر اولنان ایکی بندزمانمزده بوایکی صوك ایمپراطورك اسملریله یاد اولنور. ژوستینیه‌ن بندی، صولرینی اوحدالدین وادیسنده بلغراد کوینده کائن اولوب بلغرادن اینن هیدرالیس نامنده کی کوچك ایرماغك املا ایلدیکی درت حوضدن الیر؛ والانس بندی ایسه خواص و حلقه‌لی کویلری حوضلرندن صو آلیر. آندرونیقوس قومنه‌ن برنجی کمره مقتضی صویی طوپلامق ایچون بر صو خزینه‌سی وبر قله یاپدرمشیدی (الیوم پیرغاس، ویاخود بورغاز). خواص کوینده وحلقه‌لیده‌کی والانس کمری خزینه‌سی محمد ثانی طرفندن انشا ایدلمشیدی. سلطان سلیمانك همتیله بو ایکی خزینه احیا اولندقدن باشقه — کمرلر واسطه‌سیله شهرك داخلنه قدر بر تپه‌دن بر تپه‌یه قدر سوق اولنان — طورونج کویی صولری ده علاوه اولندی. اندرونیقوسك انشا ایتدیردیکی حوض ایله — اوزون کمر و کوزلجه کمر اسملریله آکیله رق — اوحدالدین یاخود آیواد خزینه‌سی صولرینی آندرونیقوس حوضنه ویرن وپتیخوری کویندن کچن ایکی کمر دخی تعمیر ایدلدی. مه‌لاس و آتیراس ایرماقلرینك دکزه دوکلدکلری محل قریبنده ژوستینیه‌ن برکار کیر کوپری یاپدرمشیدی؛ لکن سلطنتك اوتوز ایکنجی سنه‌سنده، شمدی چکمجه دیدیکمز ره‌گیوم قصبه‌سنی همان کاملاً خراب ایدن بر حرکت ارضدن اوکوپری ده یقلمشیدی. ایمپراطور ماکدونیالی واسیل ده اخشابدن برکمر یاپدرمش ایدی که ارمنی لئون زماننده التون کوپری وره‌گیوم آره‌سنده کی باالجمله مبانی ایله برابر بلغار کروموس طرفندن یاقلمشیدی. پادشاه، پای تختك ذخیره ومخابره‌سی ایچون اوقدر مهم اولان چکمجه کوپریسنك یکیدن یاپیلمسنی معمارستانه امر وبوندن مقدم سبب تخریبی اولان شیلرك جمله‌سنه، یعنی آتشه، صویه، زلزله یه مقاومت ایده‌جك صورتده متین ومتانتی درجه‌سنده کوزل اولمسنی توصیه ایتدی. سنان ایشه کیریشدی، و کمرلری «اشك صیرتی» دینیلن صورتده یاپلمش بر کوپری باشلادی که آنجق سلیم ثانی زماننده ختام بوله بیلمش وفقط اوزماندن بری فیضانلره، قومشوسی اولان دکیزك فورطنه‌لرینه مقاومت ایتمکده بولنمشدر.

عثمانلی مورخلری شویازدیغمز فیضانی متعاقب مالطه محاصره‌سندن بحث ایدرلر. بو محاصره ایسه ایکی سنه‌صوکره وقوع بولمشدر؛ لکن استانبول ترسانه‌لرنده، استانبول لیمانده تدارکاتنه دها اوزمان ابتداراولنمشدر . بو محاصره‌نك حکایه‌سنه کیریشمزدن اول ، مالطه محاصره‌سنه تقدم ایدن دکیز سفرلرینی وخیرالدین باربا روسك وفاتندن بری بوسفرلرده اشتهار ایدن آمیرالرك اسملرینی انظار قارئینه‌وضع ایده‌جکز .

قپودان سنان پاشانك، قارداشی وزیراعظم رستم‌پاشانك ارتحالندن برمدت صوکره وقوعه کلن ارتحالنی متعاقب عثمانلی دونماسی قوماندانلغی خروات نسلندن اولان پیاله‌یه تفویض اولندی . مابینجی (قپوجی) صفتیله بولندیغی دائرهٔ پادشاهیدن چیقدیغی وقت قپودان عنوانیله برلکده یالکز سنجاق بکی پایه‌سنی آلدی. درت سنه‌صوکره ده بکلربکی رتبه‌سنه ترفیع ایدلدی . جربه فتحندن ودها ایلریده نقل ایده‌جکمز وقایع حربیه‌دن صوکره پیاله کندیسنده اوچ طوغلی وزیر پایه‌سنی احرازه‌حق کوردی ایسه ده سلطان سلیمان پك سرعتلی کوردیکی برترقی ایله وزیرپایهٔ رفیعنده بولندرمق ایستدیکی صلاحیت وحرمتی خلدار ایتمك قورقوسیله اورتبه‌یی ویرمدی . مع‌هذا پیاله‌حقنده برالتفات شاهانه کوسترمك آرزوسنده بولنه‌رق وقپودانك لیاقتنه ، وزارت رتبه‌سنك نفوذینی پك صیق وپك چوق ترقیلرله امحاایتمکدن ایسه برسلطانك تزویجیله مکافات ایتمکی ترجیح ایده‌رك شهزاده سلیمك قیزی اولان حفیده‌سی کوهر سلطانی تزویج ایتدی(۱). بوندن بوندن بش‌سنه صوکره‌درکه پیاله اوچ طوغلی وزیر درجه‌سنه‌چیقارلمشدر . قپودان دریانك وفاتنده اصول تشریفات اقتضاسنجه دونانما باش قوماندانلغنه جزایر بکلربکی تعیین اولنمق لازم کلیردی؛ حسن پاشا، باباسی خیرالدینك منصبنه بوصورتده نائل اولدی، وفقط ازبرمدت مرورنده تونس فتحی مناسبتیله نامنی شرفله ذکر ایتدیکمز قورصان صالح‌رئیسه ترك موقع ایتمکه مجبوریت کوردی. تروا صحراسنك برکوینده ایدا طاغی اتکنده طوغمش اولان صالح‌رئیس کنجلکده یونانیلرله تروالیلرك محاربات مشهوره‌سنی ایشتمش و کندیسنی مؤخراً الك ثابت‌قدم قورصانلر درجه‌سنه چیقاران اوشدت جنك آورانه‌مزیتی بواراضی تاریخیه‌نك سینه‌سندن اخذ ایتمش اولمسی محتملدر (۲). اوروپا

(۱) حاجی خلفه، إسفارالبحار ، ق ۳۶، کمال حق وسربستی ایله بو بابده «بو پایه‌لرك عرفی واعتباری اول عصرده بومنوال اوزره ایدی؛ بوعصرده پایه‌لر مبذول اولوب اعتبارقالمامغله بروزیرك سنجاق بکی قدر وقعی ووقاری قالمادی» دیور. [هامه‌ردن ترجمه‌یرینه اصلندر المشدر]

(۲) بو، هامه‌رك یونان قدیم تاریخنه مجلوبیتندن منبعث خیال شاعرانه‌سیدر (مترجم).

مورخلرینك صورت عمومیه ده «دراغوت» (۱) دیدکلری طورغود رئیس ده اونك کبی دولت عثمانیه تبعه سندن بر خرستیانك اوغلی ومنتشا سنجاغندر. «سراولوز» ناحیه سی اهالیسندن ایدی. طورغود هنوز پك کنج ایکن کورشجیلکده قوتی ویای چکمکده مهارتی ایله نظر دقتی جلب ایتدی. بر قورصان کمیسنده خدمته کیره رك آز مدت ایچنده بربلوك بحریه نفراتنه ضابط نصب اولندی. مؤخراً اون اوچ کمی ایله قورسیقه اطه سنك ضبطنه تشبث ایتدیکی حالده آندریادوریایه مغلوب واسیر اولهرق غالبك قادرغه سنده کوله کبی زنجیره اورلدی. بار بروسك جنوه جمهوری ممالکنی کاملاً تخریب ایتمك تهدیدیله جنوه اوکنه وصولی سایه سنده اعادهٔ حریت ایلدی؛ قورتیلورقورتماز خیرالدینك معاونتیله قوماندهسنه یکرمی بش کمی آلمش اولدیغی حالده دکیزه چیقهرق خرستیان مملکتلری ساحل و سفینه لرینی تیترتدی. ناپولی کورفزینه دهشت بارنزول اولهرق قاسته لامار قلعه سنی ضبط ایله بوقلعه دن وجواردن عظیم غنیمت آلدی (۱۵٤۸). بر مدتجك صوکره طرابلس غربه یتمش بیك دوقه کوتورمکده اولان برمالطه شوالیه لری قادرغه سنی اله کچیردی. طورغود، سنان پاشا ایله برتصادفنده، امری التنده کی کمیلرك پك دواملی آتش ایتمکده کوسترديکی فائقیت ایله عثمانلی آمیرالنك نظر اعتبارینی جلب ایتدی. قپودان دریا، طورغودك مهارتیله پادشاهه خدمات مهمه کوردیره بیله جکنی ملاحظه ایده رك خیرالدین باربروس کبی دولته عرض اطاعت ایلك اوزره استانبوله کیتمسنی توصیه ایلدی. طورغود بونصیحته امتثال ایده رك سکز قادرغه ایله پای تخت لیمانه تیمور آتدی. سلطان سلیمان معاملهٔ لطفیه ایله قبول وعهده سنه قارلی ایلی سنجاغنی توجیه ایلدی. جمله سی ده برمشهور قورصان اولان دیکر یدی قادرغه قپودانلری (۲) یتمشدن سکسان اقچه یه قدر تخصیصات یومیه وپوپه دیره کنه فنار آصمق امتیازیله برر حرب کمیسی قوماندانلغنه نائل اولدیلر.

طورغود جنوه اسارتندن یاقه لی قورتارنجه افریقا ساحللرنده دائمی اونه رق بعض ممالکه دسترس اولمغی قوردی. وقتیله تونس اراضیسندن بولنمش اولان سوس مناسترندن اسپانیوللری طرد ایله تونس وطرابلس آره سنده بردیل اوزرنده بولنان مهدیه قلعه سنی

(۱) Dragut .

(۲) حاجی قالفه بونلری اسفارالبحار، ق ۳۱، غازی مصطفی، اولوج علی (قالابرولی مهتدی که اوروپالیلراوشیاله Ochiale) دیرلر)، حسن کله، محمد رئیس، سنجاقدار رئیس، دلی جعفر، قره قاضی تسمیه ایدر.

خیانت صورتیله(۱) ضبط ایلمشدر. اوروپا مورخلری بوموقعی کاه افریقیه ایله ، گاه آفرودیسیوم ایله قاریشدرمشلردر ؛ شرقلیلر بیله مهادیه صانمشلردر .

موقعی حسبیله افریقانك واسع بر قطعهٔ اراضیسنه حاکم اولان مهدیه‌نك شرق وغرب وقایع نویسلرینك افاداتنده اهمیت مخصوصه‌سی اولدیغندن بوندن اولکی تاریخی وبانیسی حقنده بوراده برخلاصه ایرادینی وظیفه عدایدیورز. بوشهری هجرتك تقریباً ۳۰۴ (۹۱۶ میلادی) تاریخنده برطرفدن جسارتی وبرطرفدن اعتقاد باطل نشرینه غیرتی جهتیله ایکی صورتله مخاطره‌لی برموجد مذهب وغاصب اولان سوریه‌لی عبیدالله حسن بنا ایلمشدر. عبیدالله ، مقدماً سلالهٔ علویه‌دن اولمق دعوای کاذبنده بولندیغی ایچون خلیفه مقتدرك امریله سجلماسه‌ده حبس ایدلمش ایکن محافظه‌سنه مأمور اولانلری اغفال ایله قورتیلوب دنیانك نهایتنده ورودینه انتظار اولنان اون ایکنجی امام مهدی نامی آلتنده خلیفه عنوانی آله‌رق خاندان عباسیه وامویه‌یه مقابل ادعای حقوق خلافته باشلادی . نتیجهٔ موفقیت ویرن شو غصب اوزرینه « فاطمیون » اسمیله اوچنجی بر خاندان خلافته رئیس اولدی که بوسلالهٔ جدیده افریقانك سواحل شمالیه‌سنه نشر قدرت ایده‌رك از وقت ایچنده بغداد و اسپانیا خلیفه‌لرینی تهدید ایتمش و قرامطه طریقت مخوفه‌سنك مؤسسی حسن بن صباحك اخلافنی حمایه‌سنه آله‌رق اسلام حکمدارلرینه دهشت ویرمشدر. مهدیه یکی دولتك پای تختی و غاصب مهدینك اقامتگاهی اولدی . تأسیسندن یوز یتمش سنه صوکره کرك مهدیه، کرك اوکاقریب اولان افریقیه جنوبزلرله پیزا جمهوری عساکری طرفندن ضبط اولندی (۴۸۱ – ۱۰۸۸) ؛ صنهاجه‌دن بنی زیری حکمداری تمیم خیلی التون مقابلنده مبایعه ایلدی (۵۵۳ – ۱۱۵۸). سجلیا قرالی نورماندیالی کیلیوم روژه تکرار ضبط ایلدیکی حالده ایکی سنه صوکره موحدین خاندانك ایکنجی حکمداری عبدالمؤمن علی الکوفی طرفندن ینه تسخیر اولندی ؛ اشبو موحدین خاندانی اندلس ومغربده حکومت ایتمکده ایدی؛ اونك مؤسسی اولان تومرت‌ده رئیس فاطمیون کبی مهدی عنوانی آله‌رق افریقای غربیده بر شهر بنا و « مهدیه » (۲) تسمیه ایلمشدر. برنجی عبدالمؤمنك اوغلی ایکنجی عبدالمؤمن، برنجی

(۱) علی الغفله دیمك اوله‌جقدر ؛ خیانت تصورینه محل یوقدر. (مترجم)

(۲) نخبة التواریخ . یاقوتینك اسامیٔ متشابهه‌لغتنده بری افریقانك شرقنده، دیکری غربنده اولق اوزره یالکز ایکی مهدیه ذکر اولنمشدر. حاجی قالفه‌نك تقویم التواریخی بواسمده اوچنجی بر بلده‌نك ۵۹۳ (۱۱۹۶) ده تأسیس اولندیغنی بیان ایدر .

کیلیومك ضبط ایتمش اولدیغی تونس قربنده‌کی مهدیه‌یی اونك اوغلی اولان ایکنجی کیلیومه اعاده‌ایلدی(۵۷۶ — ۱۱۸۰). یکرمی برسنه صوکره موحدیندن عبدالمؤمن ثانینك ایکنجی خلفی نصیر محمد (۱)، مرابطین (جهاده وقف حیات ایتمش) (۲)دخی دینیلن ملثمین (اورتولو) خاندانندن میورقه عرب حکمدارینی بو شهردن اخراج ایلدی؛ اوچ‌سنه صوکره مهدیه تونسلهٔ برابر کوندن کونه کسب قوت‌ایدن بنی حفص خاندانی‌النه دوشدی(۶۰۳ — ۱۲۰۶). ناپولی قرالی الفونس داراغون، جربه‌اطه‌سنی ضبط و ویرکی طرح ایتدکدن صوکره مهدیه حصارلری اوکنده کورندی ؛ لکن موقعنك مناعتی، استحکاماتنك متانتی کوره‌رك فتحی تصور ندن وازکچوب(۳) چکلدی. «قتولیك فردیناند»ك آمیرالی اسپانیول پدرو ناوارانك مهدیه‌یی محاصره‌سی نتیجه‌ویرمدی (۹۲۵ — ۱۵۱۹) . نهایت مولای حسن سلطنتنده اولا خیر الدینك بیوك قارداشی اوروج طرفندن ضبط اولنوب صوکره‌قورصان قپودانی طورغودك‌النه‌دوشمشدر.

طورغود بوالتجاگاهه مالك اولنجه قرق‌یدی کمیدن مرکب بردونانما ایله‌دکیزده کورینه‌رك اسپانیا ، سجلیا ، ناپولی ساحللرینی تخریباتیله‌تهدید ایلدی. ایمپراطور شارل کن بوجسور قورصانی مهدیه‌دن چیقارمغه جالیشه‌رق اندریا دوریانك قوماندەسنده و ایچنده‌کی اسپانیول عسکری جنرال توله‌دونك امری آلتنده بردونانما کوندردی. بوقوت اولا مناسترا وکنده کورینه‌رك اونك محافظلری قره‌دن، دکیزدن اوغرادقلری شدتلی تضییق وزرینه‌بلاشرط تسلیم‌اولدیلر (مایس ۱۵۵۰) (٤) بیك‌ایکیوز اسیر ، برچوق‌مهمات‌حربیه وبیه‌جك‌غالبلره قسمت‌اولدی. مع‌هذا طورغود اسپانیایه‌توجه ایتمشیدی ؛ آلیقانته و والانسه ساحللرینی تخریب ایله‌مؤخراً باله‌آر اطه‌لرینه کیتدی؛ لکن پولانیا اهالیسی خیلی ضایعات ویردیره‌رك رجعت ایتدرملریله تکرار افریقایه عزیمت ایلدی ، وحین وصولنده مهدیه‌یی براً وبحراً محصور کوره‌رك جربه اطه‌سنه چکلدی. ۱۵۵۰ حزیرانی‌نهایتنه‌دوغرو شارل کنك اردوسی مهدیه‌محاصره‌سنه‌اشتراك ایتمك اوزره‌کلن سجلیاخدیوی وه‌غانك عسکریله قوت آلدیغی کبی — بولندیغی‌قیروان طرفلرنده تونس حکمدارینك اوامر کذارلغندن قورتیله بیلمش اولان — عرب

(۱) جدی — نخبة التواریخه نظراً — یعقوب بن یوسف و پدری یوسف بن عبدالمؤمن (یوسف ابویعقوب دکل) تسمیه اولنوردی .

(۲) بواسمی اوروپا مورخلری موراوید Moravides شکلنه قویمشلردر .

(۳) بومحاصره‌تشبثی‌سته‌للانك شرحنده، «DeAphrodisio expugnato» تأییداولنمشدر.

(٤) فرانسزجه نسخه‌ده بووبوندن‌صوکره کوستریلن ۱۵۳۰ تاریخلری اثرسهودر.(مترجم).

امیری سیدی عارف ایله حسن تصادف قیلندن وقوع بولمش بر اتفاقده بو اردوی تقویه ایلدی. اسکی تونس امیری اولوب شارل کن طرفندن تختنه اعاده اولندیغی حالده کندی اوغلی حمیده[؟] طرفندن خلع اولنان وکوزلری چیقارلمق معاملهٔ وحشیه سنه اوغرایان مولای حسن وه غانك معیتنده ایدی ؛ حمیده سچلیا خدیوینك حلق الوادن اله رق کذلك برابر کتیردیکی برشریفه ده اومعامله یی یاپمشیدی . وه غا ، بو آدملرك وساطتیله سیدی عارف ایله مخابره یه کیریشدی. شو مخابره اوقدر ماهرانه اداره اولندی که ایمپراطور دونانماسنك وصولنك سکزنجی کونی ایکی بیك بش یوز عرب، اردونك اعاشه سنه کافی حیوانات ایله خرستیان اردوسنه کلدیلر . بنی حفص سلاله سنك یکرمی ایکنجی حکمداری زوالللی مولای حسن برمدت صوکره وفات ایده رك سیدی عارفك طلبی اوزرینه قیروانده دفن اولندی. مهدیه محاصره سی برآیدن بری، مدافعه سنده کوستریلن ثبات درجه سنده شدتلی هجوملرله دوام ایدیوردی؛ موقعك، اون اوچ ذراع ارتفاعنده وبری دیکرندن یکرمی بش قدم فاصله ایله ایرلمش ایکی دیواری متمادی بر آتشه مقاومت ایتمشیدی. اوزمان طورغود شهره برقوهٔ امدادیه صوقمق ایستدی. سکزیوز آوجی، ایکی یوزسواری، بش بیك مرابطین ایله شهره جوار اولوب محاصرینك اوطون احتیاجاتنی اورادن تدارك ایتمکده اولدقلری برزیتون اغاجی اورمانده بغتةً کورینه رك سچلیا قرالنه ، ردوس شوالیه لری قوماندانینه ، حلق الواد قوماندانی لوبی وارغاسه اکسزین هجوم ایتدی . لوبی وارغاس معیتندن بر چوق آدم ایله تلف اولدی ؛ مع هذا عربلر هر نقطه دن پوسکوردلدیلر ؛ اورمانه چکیلهرك اورادن جربه اطه سنه عودت ایتدیلر. بو حال ، قورصانك ساحلده کی عرب عشیرتلری اوزرنده کی تأثیری ایچون بر ضربهٔ فلاکت اولدی : بو عشیرتلر کیتدکجه دها زیاده آیریله رق خرستیانلرك اردوکاهنی هر وقتدن زیاده ذخیره ایله طولدیردیلر. ینه اوصیره لرده ، دوریاسچلیا جزیره سندن بر چوق مهمات وارزاق کتیردی . هجومه یکی برشدتله باشلاندی. ۲۸ اغستوسده ایکی یوز خطوه لق برمسافه ده بیوك چاپده یکرمی ایکی طوپ تعبیه اولندی که محاصره اثناسنده موقع محصوره آتیلان یدی بیك کوللهدن درت بیك سکز یوزی الك مستحکم ایکی قله اوزرینه بوطوپلردن انداخت ایدلمشدر . ۱۰ ایلوله کنیش رخنه لر آچلمش بولندیغی جهتله اسپانیوللر هجومه چیقدیلر : ایکی قله شدتلی وفقط سورکسز برمحاربه دن صوکره ضبط ایدلدی ؛ شهرده بلاشرط تسلیم اولدی. غالبلر غنیمت نامیله یدی بیك اسیر پایلاشدیلر؛ سچلیا خدیوی، طورغود طرفندن زنجیرلرایچنده محبوس بولندیریلان اوغلنك فدیهٔ نجاتی

اولمق اوزره جنوبزلی چیقاله (۱) قپودانه یتمش مجروح بخش ایلدی . اون بش کون صوکره دونانما، ضبط اولنان موقعه قوهٔ محافظهٔ کافیه براقدقدن صوکره اوروپاساحلنه توجه ایتدی. هنوز آز برمدت کچمش ایدی که دوریاطورغودك صوك التجاکاهی اولان جربه اطه سنه هجوم ایتمش والقنطره دینیلن برجدولك منصبنده، یعنی «پون» موقعنده تیمور آتمش ایدی؛ لکن طورغود کیجه دن استفاده ایله طوپ تعبیه ایلدیکندن بونلرك آتشی امیرالی اورادن تباعد ایله طوپ آتشنك یتیشه میه جکی برموقعه چکلمکه اجبار ایتدی. دوریا سچلیادن منتظر اولدیغی امداد ایله هر نقطه یه بردن هجوم تصور نده ایدی. طورغود بونیتی اکلایه رق اوبولندیغی حال خطرا ایچنده — قرون اولی تاریخلرنده یونانیلرله دیکر اقوامك اکثریا استعمال ایلدکلری و محمد ثانی زمانی استانبول محاصره سنده دخی عثمانلیلرك موفقیتله اجرا ایتدکلرینی کوردیکمز — برتدبیره مراجعت ایلدی [۹] . قادرغه لرنده کی طائفه واسیرلرك یاردیمیله قالین تخته لردن یاپلمش واوزرینه یاغلی برماده دوکلمش بریول حاضرلادی؛ کیلر تکراکلراوزرینه آلنه رق لیماندن اطه نك جهت مقابله سنه قدر چکلدی ؛ شومدت اثناسنده طوپ بطاریه لرندن متصل آتش ایدیله رك القنطره لیمانی اوکنه تیمور اتمش اولان اسپانیول دونانماسنك انظار تفتیشی اغفال ایدیلیوردی. دوریا، شوتدبیر خارق العاده دن انجق ، سچلیادن کوندرلمش بربیوك کمینك همان همان کوزی اوکنده ضبط ایدلمسیله خبردار اولهبیلدی (۲) .

دولت عثمانیه ایله وندیك آره سنده مصالحه نك وجودینه رغماً، طورغود متعدد وندیك کیلرینی باتیرمش، یاخود یاقمش اولدیغی ایچون بونقض عهددن دولایی حساب ویرمك اوزره استانبوله چاغیرلدی . رستم پاشا ، قارلی ایلی سنجاغی بکلکنه ترفیع ایدیله رك قارداشی قپودان سنان پاشایه رقیب کسلدیکنی کوردیکی قورصانی کوزدن دوشورمك ایچون البته بو فرصتدن استفاده ایده جك ایدی . لکن طورغود امره امتثال ایده جك اولورسه استانبولده نه یه اوغرایه جغنی تخمین ایتدی؛ بوکا دوچار اولمامق ایچون قادرغه لریله مراکشه قاچه رق اوراده برقاچ سنه لر پادشاهه عصیان حالنده وقت کچیردی. سلطان سلیمان، مالطه شوالیه لرینه قارشی طورغودك معاونتنه احتیاج کوردیکی جهتله ماسبق عفو ایتمکله برابر اکر طرابلس شهرینی فتح ایده جك اولورسه حکومتنی

(۱) « چیقاله » اسمی ایلریده عثمانلی وزراسی میانسنده کوریله جکدر. (مترجم)

(۲) وه رتو ، ك ۱۱، حاجی قالفه، اسفارالبحار . حاجی قالفه دوریا یرینه چیقاله اسمنی یازه رق بوکا وندیك آمیرالی عنوانی ویرر .

کندیسنه ویره‌جکنی وعد وسوزنی تأمیناً التون ایشلمه‌لی بر قیلیچ ایله بر مصحف ارسال ایلدی. رومالیلرك، بیزانسلیلرك کوچك وبیوك «سیرت» آره‌سنده‌کی افریقا ساحل شمالیسنه تخصیص ایتدکلری ترپولی [طرابلس] نامنی مؤخراً عربلر قدیم «ژه‌رافا» خرابه‌لری اوزرینه تأسیس اولنان شهره‌ده ویرمشلردر. بنی اغلب خاندانی رئیسی ابراهیم بن اغلب هارون‌الرشید طرفندن افریقیه والیسی نصب اولندیغی حالده اعلان استقلال ایدوب‌ده خاندانك حکومتنی تأسیس ایتدیکی زمان طرابلس بنی‌اغلب حکمدارلرینك پای‌تختی اولمشیدی؛ صوکره، زیری خاندانك ومتعاقباً مصر خلفای فاطمیه‌سنك اقامتکاهی اولدی. نورماندیالیلر، ایتالیا سواحلندن عربلری چیقاردقلری زمان سلاح غلبه‌لرینی افریقایه قدر ایصال (۵۴۱ — ۱۱۴۶)وطرابلسدن تونسه قدر بتون سواحلی تسخیر ایلدیلر؛ لکن مدت مدیده محافظه ایده‌میه‌رك کرك طرابلس، کرك مهدیه برنجی کیلیوم زماننده موحدینك اللرینه دوشدی. موحدینك انحطاط قدرتنده طرابلس تونسك بنی‌حفص خاندانی حکمدارلری‌ادارەسنه کچدی، وابوبکر ابویحیی عمار بوشهرده بنی‌عمار خاندانی تأسیس ایدنجیه‌قدر(۷۲۴ — ۱۳۲۳)بنی‌حفصده قالدی. بنی‌عماردن یتمش‌سنه‌ظرفنده یتمش‌یدی امیر کلمشدر[۱۰]. بونلرك زمان‌حکومتنده برآرالق جنویزلیلر طرابلسی آکسزین ضبط ایتمشلرسه‌ده متعاقباً بنی عمار طرفندن استرداد اولنه‌رق بوخاندانك صوك‌امیری عبدالواحدك(۱) بنی‌حفص خاندانك اونجی حکمداری ابوفارس (۲) طرفندن‌اخراجنه قدر اونلرده‌قالمشدر. اون‌بشنجی عصرك نصف اولنده قتولیك فردیناند و اونك خلفی شارل کن زماننده اسپانیوللر طرفندن تسخیر ومحافظه‌سی عزیزیحیی‌طریقتی شوالیه‌لرینه‌تودیع ایدلمشدر. ایشته‌طورغود(۳) طرابلسی سنان پاشانك یاردیمیله بونلرك اللرندن آلمش وتأسیسندن بری بش‌مسلمان خاندانه(بنی‌اغلب، بنی‌زیری، فاطمیون، عمار، حفص)ودرت فرنك‌متغلبه‌سنه(نورمانديا-ليلر، جنویزلر، اسپانیوللر، عزیز یحیی شوالیه‌لری) کچن طرابلس شهری، شو

(۱) بوامیرك اسمنك هیئت مجموعه‌سی اسلافندن دردینك‌ده اسامیسنی حاویدر: عبدالواحد ابن ابوبکر بن‌محمد بن‌ثابت بن‌قاضی‌بن‌عمادالدین. نخبةالتواریخ.

(۲) نخبة التواریخه نظراً اسمنك هیئت کامله سی شودر: ابو فارس عبدالعزیز ابن ابوالعباس احمد.

(۳) وه‌رتوده، ۱۱، مندرج تفصیلاته مراجعت. او عصر مورخلرینك طرابلسك تسلیمنه معاونت ایتمه‌مش اولمقله اتهام ایلدکلری فرانسه سفیری آرامونی مورخ فلاسان استاداعظم ژان اومه‌آدانك شهادتنه استناداً حقلی کوستریور.

صورتله و سنجاق بکی طورغودك همتیله حکومت عثمانیه‌یه انتقال ایلمشدر (۱). بو شهرك حکومتی پادشاهك وعد قطعیسی موجبنجه مکافات فتحی اولمق اوزره طوغوده ویرلمك لازم کلدیکی حالده قپودان سنان پاشا طرفندن خادم مراد اغایه تفویض اولندی. طورغود، یوندن منفعل اولهرق غربه دوغری کیتمك ایچون یلکن آچق اوزره اولدیغی و دیکر کمیلرکده اکثریسی اوکا متابعت ایتمکده بولندیغی حالده سنان پاشا مواعید ماهرانه‌ایله قورصانی الیقویمغه موفق اولدی. طورغود طرابلسدن استانبوله کیدهرك ایرتهسی سنه‌قرق بش قادرغه‌دن مرکب بردونانما ایله ناپولی وسچلیاساحللرینی اورمغه‌چیقدی. قورسیقه‌یه اینهرك جزیره‌نك مقر اداره‌سی اولان باستیایی محاصره ایتدی، ومحصورینك امدادینه شتاب ایدن درت بیك سواری ایله اوچ بیك پیاده‌یی برآچیق موقعده مغلوب ایده‌رك (۷ رمضان ۹۶۱—۱۷ اغستوس ۱۵۵۳) اهالئ بلده‌یه، سربست چکیلوب کیتملرینی متضمن بر تسلیمیتی قبول ایتدردی. لکن بو تسلیمیت شرطنه رعایت ایدلمدی؛ بتون اهالیدن یالکز قرق یدی کشی حریتده‌قاله‌رق بونلردن باشقه یدی بیکی اسیر ایدلمشدر. طورغود، استانبوله عودتنده خیماریالی عاصیلرك رئیسی احمد بکی تنکیل ایچون ارناودلق ساحللرینه‌ایندی؛ شوقیصه سفردن صوکره ینه کمیلرینه بینه‌رك غنیمت وفیره‌ایله پای تختهکلدی. قورصان طورغودك شخصنده شجیع قپودان پاشاسی خیرالدین باربارووسه ایاقتلی برخلف کورمکده اولان سلطان سلیمان، اوجه ویردیکی سوزحکمنجه طرابلس والیسی تعیین ایتمکه مائل ایدی؛ لکن طورغودی هیچ بروقت دولته صورت دائمه‌ده خدمته آلیشه‌مازکوسترن رستم پاشانك اصراری اوزرینه اطه‌لرك برقسمنی، یعنی بحری مالکانه‌لری احتوا ایتمکده اولان قارلی ایلی سنجاق بکی عنوانندهابقا ایتدی. آنجق پادشاه برکون آت ایله‌سرایدن چیقارکن طورغودانتهاز فرصتله‌عرض عبودیت ورکاب شاهانه‌یی طوتهرق کندیسنه‌وعد ایتدیکی حکومتی طلب ایلدی. سلطان سلیمان نهایت سوزنده‌طوره‌رق طرابلس بکلربکی عنوانی ویردی[۱۱]. برمدت صوکره قپودان سنان پاشا وفات ایتدی [۱۲].

اوروپا تجارتی ایچون دهشت عظیمه‌یی موجب اولمق اوزره پیاله، طورغود، صالح اطه‌لرد کزنده حاکم اولمقده وبحر سفیدك هر طرفنده طولاشمقده‌ایکن قپودان دریا

(۱) زمانمزده دخی ایتالیانلر اسلافلری اولان جنویزلیلری تقلید ایله بغتةً تسخیر ایتدیلر: «تاریخ تکرردن عبارتدر»؛ بوحاله «ماجرامز، بزم، ای‌دل، دخی چوق صوکوتورر». دیملیدر. فی ۳۰ کانون ثانی ۱۳۲۸. (مترجم)

منصبنده بولنان پیری، مراد، سیدی علی رئیسلر رایت عثمانیه یی عربستان و عجم کورفزلریله هندد کیزلرنده تموج ایتدرمکده ایدیلر. بو آمیرالردیکر صورتله ده اشتهاره لیاقت قزانمق ایچون ملتلرینك خزینهٔ عرفانی جغرافیا و سیر سفائن علملرینه متعلق اثارایله تزییدایدیور. لردی که بونلر کتبخانهٔ عثمانینك مالك اولدیغی مؤلفات ایچنده نوعلری شخصلرینه منحصر اولمق اوزره دکیز جیلك صناعتی اصحابی الندن چیقمشدر. مشهور کمال رئیسك یکنی اولان پیری رئیس — که بایزید ثانی زمانینده نامنی دهشت آور برمعروفیته صاحب ایتمشیدی — مصر قپودانی صفتیله سویشدن دکیزه چیقه رق (۹۵۹ — ۱۵۵۱) عربستان کورفزینی کچوب کندیسنك باشتارده سی وقالیوتا وقالیون(۱) نوعندن اوتوز کمی ایله عجم کورفزینه داخل اولدی. موسم چوق ایلریله مش اولدیغی جهتله شحرك ساحل غربیسنده بر قاچ کمی غائب ایده رك اوندن صوکره عمان ساحلنه کچوب مسقط لیمانی تسخیر واهالیسنی اسیر ایلدی. متعاقباً هرمز اطه سنده کورینه رك و بو نامده کی شهرك اوکنه کله رك — تملکی عجم کورفزنده سیر سفائن نقطهٔ نظرندن پك مهم اولان — اوبلده یی محاصره ایلدی؛ آنجق الدینی هدایایه مفتون اوله رق محاصره یی رفع ایله بصره یه کلدی. اوراده خبر آلدی که برپورتکیز دونانماسی، عجم کورفزینی سدایتمك ایچون کندیسنه دوغری ایلریله مکده در؛ بوندن متأثر اولوب یالکز خزینه لرینی تحمیل ایتمش اولدیغی اوچ قادرغه یی آله رق کمال شتاب ایله قاچدی؛ بوکیلردن بری بحرین قربنده قضایه اوغرایه رق دیکر ایکیسیله سویش لیمانینه واصل اولدی، واورادن قاهره یه کیتدی. مصر والیسی، پیری رئیسی اوراده آلیقویه رق بوسفره وشو نتیجهٔ فلاکتی ایجاب ایدن اسبابه دائر باب دولته برعریضه تقدیم ایتدی. پادشاهك جوابی، بدبخت آمیرال پیری رئیسك حکم اعدامندن عبارت اولدی؛ مصرده بیونی اوریله رق — آره سنده التون طولو بیوك فغفوری کوپلر جالب نظردقت اولمقده اولان — متروکاتی استانبوله کوندرلدی. اونك وفاتندن صوکره استانبوله هرمز اهالیسی طرفندن برهیئت مبعوثه کله رك پیری رئیسه ویریلن خزینه لری طلب ایتدیلرسه ده مسئوللری اسعاف اولنمادی. پیری رئیسك متروکاتنك الك قیمتلی قسمی خزینهٔ مالیه طرفندن طلب اولنه مازدی؛ بونلر «بحریه» عنوانیله معنون اوله رق — امیرالك یالکز، یاخود عموجه سیله برابر کزمش اولدیغی — ایکی دکیزك، یعنی بری اطه لر دکیزینك، دیکری بحر سفیدك بحریه اطلسلری ایدی.

(۱) عثمانلیلرینك اصطلاحات بحریه سنده غاله‌ر (Galère) قادرغه؛ غالیوته (Galiote) قالیوتا؛ غالیون (Galion) قالیوندر؛ آمیرال کمیسنه ده باشتارده دینیلیر.

بو اثرلر سطحی و تحت البحر آقنتیلرك ، تیمور اتیله جق یرلرك ، قوی و کورفزلرك ، بوغازلرك ، لیمانلرك جمله سنی جامعدر [۱۳]. پیری رئیسك اعدامیله محلول اولان مصر قپودانلغی مشهور برقورصان ومقدماقطیف سنجاق بکی اولان مراد رئیسه ویرلمکله برابر ایکی بیوك کمی ، بش قادرغه ، برقالیوتا ایله بصره ده قالمسی امر اولندی. مراد رئیس ازوقت صوکره ، دونمانی مانعسز جه مصره کورتوه بیلمك امیدیله ترك موقع ایلدیسه ده هرمزجزیره سی قارشیسنه واصل اولنجه پورتکیز دونانماسنك محجومنه اوغرایه رق شدتلی برجنکده الك مهارتلی قپودانلرندن ایکیسنی ، سلمان رئیس ایله رجب رئیسی غائب ایتدی ، وبر کمیسی ده لار ساحلنده قره یه دوشدی . دونانماسنك بقیه سیله نهره کیره رك بصره یه عودتله سفرینك نتیجهٔ فلاکتنی اورادن استانبوله بیلدیردی ؛ پادشاه ، مراد رئیسك کوسترمش اولدیغی استحقار منفعتی ملاحظه ایده رك حیاتنی باغشلادی. ایکی سنه صوکره ، کاتب رومی مخلصیله برشاعر شهیر اولان سیدی علی رئیس حلبده ایکن ، عجم کورفزنده بولنان دونانماك باش قوماندانلغنی درعهده ایتمك اوزره بصره یه عزیمت امرینی آلدی. بصره لیمانندن خروجنده پورتکیز دونانماسنك بری یکرمی سکز ، دیکری اوتوزدرت یلکندن مرکب اولان ایکی فرقه سیله جنکه طوتیشه رق ایکنجی محاربه ده التی قادرغه ضایع ایلدی. بقیهٔ سفائن فورطنه یه طوتیله رق ضایعات عظیمه ایله دیو ، کجرات ، سورات طرفلرینه طاغلدی. خسارزده وطوپدن محروم سفائن ایله فورطنه لی بردکیز اوزرنده چالقانوب قاله رق دها اوزون برمدت دکیزده طورمق وخصوصاً پورتکیز دونانماسنه قارشی قویمق امکانسزلغنی حس ایله طوپلرینی وخراب کمیلرینك تجهیزاتی بقیه سنی کجرات سلطانینك والیسی نظارتنده دمن نام محلده ودیعه براقه رق وطائفه سنی کجرات سلطانینك خدمتنه کیرمکده مختار طوته رق برابر کلمکه راضی اولان اللی کشیدن عبارت ارقداشلریله ایچریلره دوغرو برسیاحت بریه یه ابتدار ایلدی . بربرینی متعاقب سند ، هند ، زابلستان ، بدخشان ، ماوراءالنهر ، خوارزم ، خراسان ، عجم اقالیمنی طولاشه رق استانبوله آنجق اوچ سنه ده واصل اوله بیلدی. ادرنه ده پادشاهك الینی اوپمك شرفنه نائل اولدی ، وهندستان راجه لرندن ، اوزبك سلطانلرندن برچوق حکمدارانك نامه لرینی اعطا ایتدی. مؤخراً سلطان سلیمانه مرأت الممالك نامنده یاریسی نثر ، یاریسی نظم اوله رق سیاحتنك تعریفاتنی مبین بر کتاب تقدیم ایلدی. پادشاه ، بوسرکذشتلرك ویردیکی مراق ومؤلفك لیاقتی جهتیله حقنده اظهار توجهه مائل اوله رق کونده سکسان اقچه تعینات ایله بر متفرقه خدمتی اعطا وسیاحت ارقداشلرینه ده ممتد اولدیغی اوچ سنه لك معائش مترا کمه لرینی

ویردکدن باشقه ترقی احسان ایتدی[۱٤]. سیدی علی، علی قوشجینك فتحیه نامنده بر جغرافیاسنی ده ترجمه ایتمشدر؛ اوندن باشقه مرأت موجودات نامیله ریاضیاته وسیر سفائن علمنه دائر برکتابك و اسطرلابه وخواص جیبه دائر دیکر براثرك صاحیدر؛ برده محیط عنوانی آلتنده هندد کیزینه متعلق تعریفات یازمشدر که اك کوزل عرب وعجم مأخذلرندن مقتبس و قیمتی درجه سنده نادردر [۱۵] .

شمدی بحر محید هندیدن — سنان پاشانك خلفی یکی قپودان پیاله ایله برلشن طورغود رئیسك ناپولی ساحللرینی فاصله سز تهدید ایتمکده اولدیغی — بحر سفیده توجیه انظار ایده لم . بو سفره مقدما لطفی پاشانك، اوترانته ساحلنه نزولی و اوندن صوکره فرانسه وترکیه متحد دونانمالرینك نیسی محاصره سی کبی فرانسه قرالی ایکنجی هانرینك سفیری ارامونتك تحریکاتی اوزرینه تشبث اولنمشدی. دولت عثمانیه نزدینه مقدمجه تعیین اولنمش اولان بو ایلچی سلطان سلیمانی عجم سفرینك نتیجه بخش موفقیت اولمسندن دولایی تبریك ایچون اماسیه یه کیتمش ایدی. فی الحقیقه پادشاه، ایتالیاسواحلنی استیلا وتخریب امرینی طورغوده[۱٦] وپیاله پاشایه بوشهردن کوندرمشدر. ایکی آمیرال ره جیوشهرینه هجوم وضبط ایله [۱۷] اهالیسنی اسیر ایتدیلر. آفریقاده اسپانیولرك متفق بولنان عرب رئیسی محمده «پهگون دووه له ز» (۱) نامنده کی قلعه یی محاصره ایتدیکندن جزائر بکلربکی صالح بوجه شهرینی ضبط ایله اونی تأدیب ایتمشیدی (۹٦۲ — ۱۵۵۵) . پیاله ایسه پیومینو والب اطه لرینك تسخیرینه بیهوده چالشدقدن صوکره وهرانی، تلمسان لیمانی فتح ایله مظفر دونانماسنی استانبوله کتیردی (۹۳٦ — ۱۵۵٦) . ایرتهسی سنه التمش کمی ایله دکیزه چیقه رق تونس قربنده بنزرته حاکم اولدی. دها برسنه صوکره ده قادرغه لرینی میورقه وسورانتو جزیره لرینه سوق ایده رك اهالیسنك بربیوك قسمنی اسیر وبرچوق اشیا اغتنام ایتدی . ایشته بوصورتله شو صوك درت سنه ظرفنده بوجه ، وهران، بنزرت فتح ومیورقه تخریب ایدلمشدر. ۱۵۵۹ سنه سنده مهم بروقعه حادث اولمادی. سکسان کمی ایله آق دکیز بوغازندن چیقمش ومتعاقباً قوتنه اون کمی دها التحاق ایلش اولان پیاله پاشا آولونیه صولرنده حال ترصدده بولنمق و طرابلس ایله جربه اطه سنه سفر حاضرلغی کورمکده اولان خرستیان دونانمالرینی نظارت آلتنه آلمق ایله اکتفا ایلدی. آنجق پیاله صوك بهارك وقیشك فورطنه لی ایلرنده استانبوله عودت ایلدیکندن اجنبی دونانمالری تصورلرینی موقع اجرایه قویمق اوزره اونك غیبوبتندن استفاده ایتدیلر.

(۱) اسپانیولجه Penon یازیلیر وبوشکلده کی نون عینیله بزم صاغیر کاف کبی اوقونور. (مترجم)

اسپانیا، پاپا، جنوه، فلورانسه، مالطه، سچلیا، ناپولی طرفندن تجهیز اولنمش ایکی یوز کمی آمیرال اندره آ دوریانك عمومی قوماندا سنده ومالطه عزیزیجی شوالیه لری قوماندوری کیلیوم، اسپانیا قوموندوری دون سانسیو دولهویا و دون برانژه دورکه نس، جنویز قپودانی چیقاله ایله قره یه چیقاریله جق عسکر قوماندانی اسپانیا جنرالی دون آلوارونك امری آلتنده طرابلسه دوغری یلکن آچدیلر (۱).

خرستیان سفائنی اولامسینه وصوکره مالطه لیمانلرنده طوپلانه رق مالطه دن جربه یه توجه ایتدیلر. قدیماً مه نیژه تسمیه اولنان بواطه کوچك سیرتده طرابلسك غربنده و تونسك شرقنده کائن اوله رق متعدد طرابلس و تونس حکمدارلری نوبت بنوبت تملك ایتمشلردر. جربه آطه سی، ایکی افریقا ایمپراطوری ویبیوس غاللوس وووولوسیالوسك مسقط رأسی اولمقدن زیاده لوتوفاژلرك وطن قدیمی بولنمقله مشهوردر (۲). دهااون ایکنجی عصرده فرنکلر بو آطه یی اسلام النمدن اخذ (۳) وبرمدت محافظه ایتمشلردر. اون التنجی عصرك بدایتنده قتولیك فردیناند، جربه نك ضبطی ایچون ایکی یوز کمی احضار وایچنه یکرمی بیك اسپانیول ارکاب ایده رك پترو ناوارا وغارسیا دوتوله دو قوماندهلرنده ارسال ایلش ایدی (۱۵۱۰). آنجق بوصوك تشبثده موفقیت بوله مادی؛ دونانماسکز بیك کشی ضایع ایلدکدن صوکره چکلمکه مجبور اولدی. شارل کن، سچلیا خدیوی دون هوغودی مونقادا واسطه سیله بوجزیره یه اجرا ایتدیکی سفرده دها زیاده موفقیت کورمشیدی؛ چونکه اطاعته وسنوی بش دوبلون بر ویرکی قبولنه مجبور ایلدی؛ بوبابده پاپیلان مقاوله نامهٔ تسلیم شارل کنك آلمانیاده اقامتی صیره سنده امضا اولنمشدر. جربه، اوزمان اوچ قضایه تقسیم وهر برینك اداره سی برشیخه تودیع قلنمشدر. طرابلس بکلر بکی طورغود بونلرك آره سنده ظهور ایدن بر منازعه دن انتهاز فرصتله استیلا وتعدیاتیله اطه نك منابع ثروتنی امحا ایتمشدر. بکلربکنك ظلمندن بیزار قالان اهالی طغیان ایده رك آطه یی قره یه ربط ایدن کوپری قربنده جنکه کیریشدیلر؛ طورغود مطلقا موفق

(۱) « طرابلس غربك تسخیری تاریخی » ، [ایتالیانجه] ، وندیك ، ۱۵۶۶ . « قتولیك حشمت پناهنك طرابلس غرب تسخیری ایچون تجهیز ایلدیکی اردونك موفقیتی وجربه اطه سنك ضبطی وترکلره غلبه» نام اثر، [ایتالیانجه] آنت. فرانق. کیرتی قورسو، وندیك، ۱۵۶۰ .

(۲) «Vibius Gallus cum Volusiano filio imperaverunt annos duos — creati in insula Meninge, quæ nunc Cirba Dicitur. » سکست. اوره ل. ویقتور، باب ۲۹ .

(۳) « استیلای فرنك برجزیرهٔ جربه » . [۵۲۸—۱۱۳۳ تقویم التواریخ]

اوله جق ایدی؛ لکن اسپانیول دونانماسی اوته طرفك امدادینه یتشدیکندن طورغود رئیس طرابلسه عودته مجبور اولدی.

جربه‌نك طوپراغی ضعیف وصوسز اولدیغندن آرپه‌سی آز، بوغدایی ایسه دها آزدر؛ لکن جزیره اشیای تجاریه مخزنی اولدیغی ایچون وقتیله سکسان بیك ئه‌کوویرکی کتیررردی. طورغود اولوج علی قوماندهسنده بولنان ایکی قادرغه ایله صاووشمش ایدی. اولوج علی طورغودی دائرهٔ حکومتنه براقدقدن صوکره هدایاونقودایله مالی سفینه‌لرینی استانبوله توجیه وخرستیان دونانماسنك وصولی خبرینی پادشاهه ایصال ایتدی. ۱۵۶۰ مارتنك ایکیسنده اسپانیوللر استحکامك شرقنده، وال گوته‌رنارا برونی قربنده تیمور آته‌رق مارتك یدیسنده بتون عسکر قره‌یه چیقدی. قوهٔ محافظه بر از مقاومتدن صوکره مذاکراته ابتدار ایله سکزنجی کونی تسلیم اولدیلر؛ متعاقباً جزیره‌نك مدافعه‌سنی تأمین ایچون یکی برقلعه‌نك تملی آتلدی. قیروان امیری اسپانیول جنرالنی زیارته کلدی؛ عسکرك خروجنك اون بشنجی کونی جزیره‌نك شیخی تسلیم مقاوله‌نامه‌سنك اجراسی ایچون قرآن اوزرینه یمین ایده‌رك وضع اولنان سنوی ویرکینك منتظماً تأدیه‌سنی تعهد ایلدی (۱۴ مارت ۱۵۶۰). بوویرکی التی بیك ئه‌کو، درت دوه قوشی، درت جیلان، درت آیغیرایله بردوه‌دن مرکب ایدی. علامت اطاعت اولمق اوزره شیخ، طورغودك کندیسنه تفویض وظیفه‌ده ویرمش اولدیغی سنجاغی پامال و ایمپراطورك بایراغنی اوچ کره هوایه اعلا ایلدی؛ مقاوله‌نامه‌نك امضا اولندیغی کون ده خلقه پاره طاغیدلدی.

ناپولی خدیوی جربه‌ده قاله‌رق طرابلسی تسخیر فرصتنی غائب ایتدیکی صیره‌ده پیاله پاشا یوز یکرمی قادرغه ایله آق دکیز بوغازندن چیقمش و مودونده توقف ایله ردوس بکی کرد اوغلی احمد بکك ومدللی سنجاق بکی مصطفی بکك سفینه‌لریله برلشمش ایدی (۸ رجب ۹۶۷ — ۵ نیسان ۱۵۶۰). کیلرینی مودون لیمانندهتعمیر ایتدکدن صوکره تیمور آله‌رق مایسك یدیسنده مالطه قارشیسنده کورندی. خرستیان دونانماسنك هنوز جربه صولرنده بولندیغنه دائر طورغودك ویردیکی خبر اوزرینه پیاله پاشا جزیره‌یه دوغری یلکن آچه‌رق قرق سکز ساعت قطع مسافه‌دن صوکره اون ایکی میل آچیغنده تیمور آتدی. ایرتهسی کون (۱۲ شعبان، ۱۴ مایس)، خرستیان دونانماسنك هزیمت تامه‌سی ظهوره کلدی: یکرمی قادرغه ایله یکرمی نقلیه کمیسی باتدی، یاندی، قره‌یه اوردی؛ دیکر یدی قادرغه جربه جدولنه کیره‌رك قورتلدی؛ دونانماسنك بقیه‌سی ناپولی خدیوینك راکب اولدیغی قادرغه ایله برلکده ایتالیایه دوغری قاچدی [۱۸].

پیاله پاشا، مظفریتندن طرابلس بکلر بکی خبردار ایتمسیله بکلر بکی ظفردن و جربه محاصره‌سندن حصه‌یاب اولمق ایچون سکز کون صوکره ورود ایلدی. پیاله برطرفدن طورغودك عسکریله ، برطرفدن‌ده قیروان وصفاقس معاونه‌سیله تزیید قوت ایده‌رك مایس نهایتنده، جربه‌ده یکی انشا اولنمش قلعه‌نك صورت منتظمه‌ده محاصره‌سنه باشلادی؛ دونانمانك قوماندەسنی مدللی سنجاق بکنه براقه‌رق اون درت بیك کشینك مجتمع بولندیغی اردوگاهه بالذات کیتدی . محاصره سکسان کون سوردی ؛ یالکز برنجی آی ایچنده موقعه اون ایکی بیك کوللە و قرق بیك اوق آتلدی . جدوله چکیلن دشمن کمیلری یاقلمش ، محاصرلر حصارلره قدر ایلریله‌مش ، محافظلره جسارتسزلك کلمش، قاچانلر کوندن کونه زیاده‌لشمکده بولنمش اولدیغی حالده ۳۱ تموزده (۷ ذی‌القعده) ، دوق آلوارو — بر صندال ایله سچلیایه قاچمق تشبثنده ایکن — اسیر دوشدی ؛ بو وقعه موقعك سقوطنی قرارلاشدردی [۱۹] .

پیاله‌پاشا، جربه‌یی ترك ایتمزدن اول طوپلرك خراب ایتدیکی دیوارلرك تعمیرینی امر ایتدی؛ اوندن صوکره طورغودله برابر طرابلسه، اورادن پروزه‌یه کیده‌رك ۲۷ ایلوله (٦ محرم ۹٦۸) مظفرانه استانبوله داخل اولدی. عثمانلی سلاحلرینك جربه‌اوکنده‌کی موفقیتی مژده‌سنی کتیرمش اولان قادرغه، اسپانیول اردوسنك — یسوعی صلیبده تصویر ایدن — بویوك بایراغنی ارقه‌سندن سوروکلیه‌رك بحرسفیدك طالغه‌لری آره‌سنده تموج ایتدیریوردی. پیاله‌نك وصولی کونی سلطان سلیمان، قپودان دریانك مظفریتنی حضوریله رونقدار ایتمك ایچون سرایك دکیزکناردەکی کوشکنه عزیمت ایلدی . آمیرال کمیسنك آرقه‌قصره‌سنده دون آلوارودوساندی ، جنرال دون سانسیودوله‌ویا ، سچلیاوناپولی دونانمالری قوماندانی دون برانژه‌دورکه نفس بولونیورلردی. دشمندن ضبط اولنان قادرغه‌لردیرکسز، دومنسزیدکده چکیلیورلردی. سلیمان، اغیر وجدی طبیعتی خلدار ایتمکسزین شو منظره‌یی تماشا ایتدی. خصوصی‌الملر، طالعك ضربه‌لرینه قارشی بربیوك جسارت ویرمکله برابر مسرات اقباله قارشی قلبنی او قدر مسدود بولندیریوردی که نه غرورغلبه، نه مستی ظفر جبیننده‌کی چین اندیشه‌یی ازاله ایده‌مدی(۱). دون آلوارو دیکر اسیرلرله برلکده ترسانه‌ده کورکه ایصال اولندی؛ اورایه کیرکن باشی، پك الچاق

(۱) Eadem erat frontis severitas et tristitia, ac si nihil ad eum hanc victoria pertineret , nihil novum aut inexspectatum contigisset. Tam capax in illo sene quantæ vis fortunæ pectus, tam confidens animus, aut tantam gratulationem velut immotus acciperet. » اوللوآ .

اولان قپویه اوردیغندن اویله بریرك یوکسك اصالت صاحبی برآدمه یاقشمیه جغنی قپودان پاشایه بالواسطه سویلدی؛ بوسوزاوزرینه پیاله پاشا کندیسنه باشقه براقامتکاه کوستردی. اوچ کون صوکره اوچرز نجیره کچیرلمش اولان اسیرلر، اوکلرنده ترسانه کدخداسی اولدیغی حالده استانبول سوقاقلرنده دولاشدیریلوب صوکره دیوانه کوتورلدیلر. وزیرلر دون آلواروپه، دینندن دونروایمپراطورخدمتندن چیقارسه ایران اوزرینه کوندریله جك برار دونك باش قوماندانلغی ویریله جکنی افاده ایتدیلر(۱). فقط متاتی، جربه دیوارلری اوزرنده کوستردیکی جسارت قدرلایتزلزل اولدی. اسیرلر چیقارلرکن پادشاهك، آرقه‌سندن دیوانه نظارت ایتمکده اولدیغی قفسلی پنجره اوکندن کچدیلر. بونلرچیقنجه یتمش یکی چری کله‌رك قپودان پیاله پاشا طرفندن اقدام سلیمانیه یدی طوپ ایپکلی قماش ویدی طوپ رنکلی چوقه تقدیم ایتدیلر. پیاله‌نك مساعدهٔ مخصوصه‌سی اولمق اوزره دون آلواروا جنبیلری و اسارت آرقداشلرینی قبوله مأذون اولدی(۲). اسیرلرك نصیب فلاکتی، یوسبه‌كك توسط متوجهانه‌سی ووزیر اعظم لاحق علی پاشانك لطف طبیعت وانسانیتی سایه‌سنده تخفیف اولندی. یوسبه‌ك کندیلرینه البسه ویردی، بیه جکلرینی تدارك ایتدی، حتی مبالغ کلیه اولمق اوزره فدیهٔ نجاتلرینی تعهد ایلدی. نهایت دون آلوارودوساندی ایله سانسیو دوله ویایی سربست براقدردی که بونلرحال اسارت مشترکه ده بیله کوروشمیه جك قدر بربرینه طارغین اولدقلرندن آیری آیری ماصه‌لرده یمك یرلردی (۳). اسیرلر آره‌سنده دون برانزه‌نك دامادی جیوانو دو قوردونا و دوق دومه‌دینه‌نك اوغلی غاستون‌ده بولونیوردی: برنجیسی ساقیزه واصل اولدیغی زمان کندیسنی صاتین آلمق چاره‌سنی بولمشیدی (٤)؛ پیاله ایکنجیسنی کندیسی ایچون صاقلامش وپادشاهه تقدیمه مجبوراولمامق ایچون کمال دقتله انظاردن مستور طوتمش ایدی؛ رستم پاشابوایشی پادشاهه خبرویردی؛ بدبخت غاستون یا وبایه طوتیله‌رق، یاخود پیاله طرفندن کندیسنك امنیتی اغورینه فدا ایدیله‌رك اورته‌دن غائب اولدی(٥). آلوارو، سانسیو ایله برانزه فردیناندك

(۱) اوللوآ. یوسبه‌ك بوندن بحث ایتمز.

(۲) دون آلوارو، نك خلل پذیراولمایان شجاعتی حقنده اوللو آنك ستایشی یوسبه‌كك افاده‌سندن فرقلیدر: «Alias intrepidum aliquanto commotiorem redisse verentem, ne mutata sententia ad necem retraheretur.» یوسبه‌ك، مکتوب ٤.

(۳) «Odio plus quam fraterno dissidebant.» مکتوب ٤.

(٤) یوسبه‌ك، قوردونانك ساقیزده کندیسنی صاتین آلدیغی صورت مخصوصه‌ده یازدیغی جهتله اوللو آنك اونی استانبوله دخول مظفرانه آلاینده کوسترمسی اثر سهو اوله‌جقدر.

(٥) «Credibile est Pihalium (پیاله), quo proprie saluti consuleret, Gas tonis vitæ non pepercisse.» یوسبه‌ك، مکتوب ٤.

ایلچیسی بوسبه‌کك اوستریایه عودتنده اوکارفاقت ایتدیلر . جنویز چیقاله‌نك اون سکز یاشنده بولنان اوغلی پادشاهك نظر التفاتنه مظهر اولدیغندن تبدیل دین ایله خدمه‌ها یوندن اولمق اوزره خاص اوطه‌یه — که خدمات دولته موصل برمسلکدر — داخل اولدی؛ واقعا مؤخراً قپودان پاشا ، وزیر اعظم ، سرعسکر اولدیغی کوریله‌جکدر .

بوسبه‌کك عزیمتی واسیرلرك صالیویرلمسی اوزمانه تصادف ایدرکه اوستریا ایله عقد اولنان معاهده هم قوه‌ده ، هم دکیزده تعطیل مخاصمات ایلر . لکن جربه‌نك فتحی بر مدت صوکره پیکون دووه‌له‌زك تسخیرینی وبوده متعاقباً مالطه محاصره‌سنی ایجاب ایلدیکی ایچون تاریخمزده بری دیکرینه سبب اولان وقایعی طوپلامق ایچون — انعقاد مصالحه‌یی تعقیب ایدن زمانك شئونندن اول — اوچ سنه صوکره کی احوالی حکایه ایتمك مناسب اولور .

اسپانیا قرالی ، افریقاده کی مستملکاتنك اك مهملرندن بری اولان جربه اطه‌سنك ضیاعنه پك متأسف اوله‌رق ینه اوساحلده دیکر برموقع مستحکمك تسخیریله تضمین ضرر ایتمکدن باشقه برشی دوشونمیوردی . اسپانیانك قارشیسنده وانجق قرق فرسخ مسافه‌ده افریقا ساحلنده غومر دووه‌له‌ز شهری و اونك اوکنده بر اطه‌نك و تعبیر اصح ایله امواج آره‌سنده منفرد برقایانك اوزرنده — قایانك چام‌قوزه‌لاغنه مشابهتندن دولایی — پیکون دووه‌له‌ز(۱) نامنی آلان قلعه بولنور . قایا ایچندن اویولمش برانجه یول قلعه‌یه کیدر ، وانجق اون اون ایکی کمی الان طار بر جدول بو محلی قره‌دن تفریق ایتمکله برابر لیمان وظیفه‌سنی کورر . قاتالونیه خدیوی قارچیادوتوله دومالاغادن افریقا ساحلنه یلکن آچدی (۱۰ اغستوس ۱۵٦٤) . ایکی طاغ آره‌سنده واقع اولوب فقط مستحکم اولمایان غومر دووه‌له‌زی زحمتسز جه تسخیر ایتمسیله شوایلك موفقیت پیکون دووه‌له‌زمحافظلرینی تسلیمه اقناع ایده‌رك (۲) اوقلعه‌ده اسپانیولارك الته کچدی . بوتسخیرك خبری ودها زیاده حرم ایچون اشیای تجاریه‌یی حامل برکمی یی یدی مالطه قادرغه‌سنك زانطه وکفالونیه آطه‌لری آره‌سنده اله کچیرملری خیلی وقتدرمالطه فتحنی دوشونمکده اولان سلیمانك شدتلی انفعالنی موجب اولدی . دیکر طرفدن ، حلق الواد ایله پیکون دو وه‌له‌زی ضبط ایتمکله اسپانیانك تونس وجزائرساحللرینه حاکم اولدیغی حقنده وزیرلرك اخطاراتی

(۱) چام قوزه‌لاغی « Pinon وpomme de pi » لفظلرینه مقابلدر .

(۲) الفونسو اوللوآنك تاریخنك اون اوچنجی قسمی که دون آلوارونك اخلای سبیلنی ، پیکون دو وه‌له‌زك وغومرانك ضبطنی ومالطه اطه‌سنك فتحنه کلن عثمانلی دونانماسیله جنکنی حاویدر ، سنه ۱۵٦۵ ؛ وه‌رتو ، ك ۱۲ .

و ضبط ایدیلن سفینه‌ده‌کی اشیا کندیلرینه عائد اولان بوستانجی باشی [۲۰] ایله حرم قادینلرینك متکرر شکایاتی پادشاهی بوبابده اقناعه آ زیاردیم ایتمدی. برده قیزی دیانت پرور مهرماه سلطان — اولجه بیان اولندیغی وجه‌ایله — مالطه‌نك فتحنی غیرمؤمنلر حقنده‌اك کوزل و الك مقدس تشبثاتدن بری‌اولمق اوزره کوسترمکدن خالی‌قالمیوردی.

۱۵۶۵ نیسانك برنجی کونی بوسفره تعیین‌اولنان سفینه‌لرقپودان‌پیاله پاشاقوماندهسنده استانبول لیمانندن چیقدیلر. یتمش بش یاشنده بولنان بشنجی وزیر مصطفی پاشا سرعسکرعنوانیله، کمیلره بیندیریلن محاصره‌اردوسنك قوماندهسنی‌اله آلدی. مصطفی، قیزل احمدلی عائلهٔ قدیمه‌سی‌اعقابندن ایدی‌که اصلنی علمدار [حضرت] پیغمبری‌خالد ابن ولیده چیقاران بوخاندان اسیای‌صغری ساحللرنده‌اسفندیار اوغلی نامیله‌حکومت ایتمشیدی. قوهٔ مفکره‌سی نکته‌کولقده برکتلی اولان لطیفه پرور وزیر اعظم علی پاشا جنرال ایله آمیرالی کمیلره‌دوغری تشییع ایدرکن: «ایشته دائما کیفلی، دائماقهوه وافیوندن لذتیاب اولمغه حاضر ایکی کیمسه‌کاطه‌لرده برصفا سیاحتنه‌چیقیورلر؛ بحث ایدرم‌که دونانمانك بتون حمولهسی‌عربستان بقله‌سیله بان‌اوتندن عبارتدر» دیدی. بو لطیفه آزچوق ظرافت‌فکریه‌یی‌حائزاولمسندن‌دولایی دکل، باشلیجه عثمانلی مورخلری طرفندن‌صورت‌قبولندن‌دولایی‌بورادهذکره‌شایاندر. اومورخلربونی بروزیراعظمك مکانتنه‌ازموافق‌وفی‌الحقیقه فلاکتلی برنتیجه‌یه‌اوغرایان‌سفرایچون‌سوءتفأل‌اولمق‌اوزره حکم‌ایدرلر. اهمیتسزاولان‌واولسه‌اولسه‌وزیراعظمك‌طبیعتندن‌نشانه‌اوله‌بیلن‌برنکته حقنده‌کی شوحکم عثمانلیلرك‌وقوراولمقله برابرواهمه‌پرور بولندقلرینی‌کوسترر. عثمانلی مورخلری علی‌پاشانك کندیلریله استهزا ایتدیکی ادملرله صمیمیت حالنده‌بولنمادقلرینی وبونلر بربریله حسن‌ائتلاف حالنده اولمادقلری کبی هر ایکیسی — مالطه محاصره‌سنه باشلامازدن‌اول‌ورودینه‌انتظارایتملری‌لازم‌کلن — طورغوده رقیب بولندقلرینی‌ده‌قید ایدرلر. بواحوال ایله‌شوالیه‌لرك‌مدافعهٔ قهرمانیلری‌بوسفرك‌سوء نتیجه‌سنی شبهه‌سزکه وزیر اعظمك لطیفه‌سندن زیاده ایضاح ایلر [۲۱] [*].

سرعسکر مودونده عسکره رسم‌کچید یاپدیردی. بونلر، بر سنجاق وایکی الای بکی قوماندهسنده یدی بیك اناطولی سپاهیسندن، بش یوز قره‌مان و بش‌یوز مدللی سپاهیسندن، درت بیك بش یوز یکی چریدن، اون اوچ‌بیك عساکر غیرمنتظمه‌دن، ایکی سنجاق وبر الای‌بکی قوماندهسنده اوچ‌بیك بش‌یوز رومایلی سپاهیسندن‌مرکب ایدی. دونانماده یوزسکسان بر کمی وار ایدی؛ یوز اوتوز قادرغه؛ سکز ماعونه؛

اوچ قره مرسل؛ اون بر بیوك کمی که بری التی یوز سپاهی، التی بیك واریل باروت ایله اون اوچ بیك کوللهیی حاوی اولدیغی حالده بتون نفوس انسانیه واشیا ایله برابر مودونده ضایع اولمشدر(۱)؛ ردوس موقعی قوماندانی یتمشلك علی پورطوق قوماندهسنده اون قادرغه ؛ صوك جزائر بکلر بکی صالح قوماندهسنده ایکی مدللو قادرغهسی ؛ دها آز بیوکلکده فوست تعبیر اونان دیکر اون یدی قادرغه [۲۲]. ۱۵۶۵ مایسنك اون طقوزنده دونانما مارسا چیروقفو [۲۳] اوکنده کورندی که جزیرهنك جنوبنده واقع یرلیماندر؛ ایرتهسی کون — طورغودك ورودینه انتظار ایتمك ایستین پیالهنك رأینه مخالف اولهرق — سر عسکر یکرمی بیك کشی ایله بش صحرا طوپی چیقارتدی . درحال متریس آچیلهرق عزیز ـ ئهلم قلعهسنه طوپ توجیه اولندی ؛ بوقلعه عزیز ـ آنژهلو قلعهسی قارشیسنده واقع وبیوك لیمان ایله مارسا ـ موزهت لیمانی بینده کی دیل اوزرنده کائن اولهرق اولیمانلری مدافعه ایتمکدهدر . بش کون صوکره اولوج علی آلتی قادرغه ایله اسکندریهدن کلدی؛ ۲ حزیرانده نهایت طورغود واصل اولدی که معیتنده هر بری یوز کشیی حامل اون اوچ قادرغه وسکز یوز اون محاربی حامل اون قالیوته بولونیوردی. طورغود ، عزیز ـ ئهلم قلعهسنك مؤخراً کندی کندینه دوشهجکنی بیان ایله اوکا هجوم ایدلمسنی تقبیح ایتدی(۲) ؛ لکن برکره باشلانلدقدن صوکره وازکچمك دهموجب خجالت اولهجغنی سویلدی ؛ نتیجهیی تعجیل ایچون کندی قادرغهلرینك طوپلریله یکی بر بطاریه یرلشدرهرك موزهت لیمانی برونندهکی تپهیه یلدیریم یاغدرمغه باشلادی که بوموقع اوزماندن بری طورغود اسمنی آلمشدر . قلعهنك دیوارلرنده هم دونانمانك طوپلریله دکیز طرفندن ، هم ده اوتوز التی طوپ ایله قره طرفندن کدکلر آچلدی.

(۱) سلانیکی دونانمانك برابر کوتوردیکی طوپلری ومتفرعاتی بروجه آتی قید ایدر : « اوتوز ایکیشر قیه آتار یکرمی پاره طوپ ، یوز یکرمی پاره قولونبورنه وشاهیضربزن. بش قطعه هوایی طوپ ، یکرمی بیك قنطار باروت، قرق بیك عدد یواورلاق ، اونبیك قازمه و کورك و کولنك ، اللی پارچه طوپ و آت کیلری . » [اصلندن آلنمشدر .]

(۲) VIII, Cal. Aug. Mustafa S. St.Elmi castellum ante omnia accipiendum proponit,---postridie ascensionis paulo ante lucem murum egressus, eo ipso die post solis exortum 80 triremes aquatum abeuntes castellum ex alto petebant. Habet castellum St.Elmi propugnaculum in ea parte, qua portum monetæ (موزهت لیمانی) excepit , ad fossæ vere caput agger fenestratus uni tormenti capax et militaris portula (خروجلرده) «غربفیوسك راپوری، ویانه کتبخانهٔ ایمپراطوریسنده، الیازیسی ن ٦٢٤ .

نتیجه‌سز خیلی تشبثلردن صوکره طورغود برهجوم عمومی امر ایتدی؛ بوهجوم ایسه کندی حیاتنه مال اوله‌جق ایدی. عزیز ـ آنژه‌لو قله‌سندن آتیلان برکوللهطاشه چارپه‌رق طرابلس بکلربکنك باشنه ییلدیرم کبی اصابت ایتدی: اولوم درجه‌سنده مجروح اولدی؛ برونندن، قولاقلرندن قان طالغه‌لری آقه‌رق یره دوشدی (۱۶ حزیران ۱۵۶۵). مصطفی، طورغودك نعشی اوزرینه براورتو آتدیروب کمال اعتدال دمایله یرینه گچدی، ویکی بربطاریه یرلشدیرلمسی حقنده مهندس ایله قونوشمقده دوام ایلدی. نعش طرابلسه کوتورلدی. یدی کون صوکره عزیز ـ ئه‌لمك سقوطی بکلربکنك وفاتی انتقامنی آلدی؛ بیك اوچیوز کشی اولان مدافعلری — که یوزاوتوزی شوالیه رتبه‌سنی حائز ایدیلر — قهرمانجه ترك حیات ایتدیلر. او قدر ضایعاته سبب اولان بوقله‌نك کنیشلکی پك آز اولدیغنی کورن مصطفی پاشا، قلعه‌نك ایجاب ایلدیکی فداکارلغی حس قبل الوقوع ایله کشف ایده‌رك: «اکر اوغل بزه بوقدر بهالی اولدیسه بابا ایچون نه‌قدر فداکارلق لازم کله‌جکدر؟» دیمکدن کندیسنی منع ایده‌مدی. اوجنی اسیرلردن آلمق ایچون جسدلرینی پارچه پارچه ایتدیره‌رك اعضالرینی صلیب شکلنده تخته‌لره میخلاتدی، وبونلری دکیزدن شهرك وعزیز ـ انژه‌لو قله‌سنك دیوارلری اوکنه کوتورتدی. عزیز ـ یحیی شوالیه‌لری استاد اعظمی قهرمان لاوالهت، بومنظره‌یی کورنجه خرستیانلق انسانیتنی(۱) اونوده‌رق مقابله‌بالمثل اولمق اوزره اسیرلرك عموماً اعدام ایله باشلرینك کوللهکبی عثمانلی اردوکاهنه آتلمسنی امر ایتدی. ایشته اووقت مصطفی، اوتوزسنه‌دن بری برترك قادرغه‌سنده استخدام اولنان یتمشلك برخرستیان واسطه‌سیله استاد اعظمه قلعه‌نك تسلیمی تکلیفنده بولندی. لاوالهت، اسیری استحکاملرلاوزرینه کوتوره‌رك وکنیش ودرین خندقی کوسته‌رك: «ایشته، افندیکه ترك ایده‌بیله جکم یربوندن عبارتدر؛ کلسین، یکی چری جسدلریله طولدرسون» دیوب خبرجی‌یی عثمانلی اردوسنه اعاده ایلدی. بوفائده‌سز مکالمه‌دن صوکره یکی برغیرت ایله هجومه باشلانه‌رق محاصره‌جیلر هپ مساعیلرینی عزیز ـ انژه‌لو و عزیز ـ میشل قله‌لری اوزرینه توجیه ایلدیلر. سانغل شبه‌جزیره‌سی ده دینیلن بوصوك قله، اوته کی کبی، بیوك لیمان ایچنده ایلریه‌ین بردیل اوزرنده کائن اوله‌رق ایکیسی ده قادرغه لیمانی احاطه ومدافعه ایدرلر. بو وقایعی متعاقب جزایر بکلربکی حسن یکرمی یدی یلکن وایکی بیك بش یوز آدم ایله مالطه‌یه کلدی؛ محاصرلر بوقوهٔ امدادیه‌نك نه‌قدر مفید اوله‌جغنی حس ایتمکه باشلامشلردی. خیرالدین باربروسك اوغلی وطورغودك دامادی اولان حسن بومشهور اسملرك شرفنی

(۱) هامه‌ر، هم دینلرینك جرمنی تخفیفنه چالیشیور. (مترجم)

محافظه ایچون عزیز ـ میشل قلعه‌سی هجومنی بالذات اداره ایتمکی طلب ایلدی؛ مصطفی کندیسنه التی بیك آدم ویرمکله اونلری آرقه‌سنه آلهرق قلعه‌یه دوغری یورودی. کندی سفائنك قوماندهسنی رومدن مهتدی اولوب قورصانلق حیات خطرناکنده صاچصقال آغا رتمش اولان قاندهلیسایه تودیع ایتمشیدی؛ قاندهلیسا باشقه طرفدن — اوکنده قرآن اوقومقده ودعالرینه خرستیانلر علیهنه تلعینات قاریشدیرمقده اولان امام ومرابطلری حامل بر صندال اولدیغی حالده — داول سسلریله، ترامپته غریویله، قادرغه لیمانی اغزینه کرلمش زنجیر اوزرینه یوریدی. مقابله اوزون وقاتلی اولدی: مهاجملردن آنجق بش یوز کشی صاغ، سالم کله بیلدی؛ ایکی طرفده خصمنی اولدیره‌جك درجه‌ده یاره‌لایوردی. مالطه شوالیه‌لری هرطرفده اولوم نشر ایده‌رك بونی — عزیز ئم قلعه‌سنك شجاعتلی مدافعلری حقنده روا کوریلن وحشتلری تلمیحاً — عزیز ئم قلعه‌سنك قتل عامی سکه‌سی تسمیه ایدیورلردی. محصورلرده، سچلیا خدیوینك اوغلی غارچیا دوتوله‌دوایله استاد اعظمك یکننك وفات ایتمسیله متألم اولدیلر. عثمانلی رؤساسی برمجلس عقدایده‌رك پیاله‌نك دونانماعسکریله شهرك وعزیز ـ انژه‌لو قلعه‌سنك محاصره‌سنه دوام ایتمسنه وجزائر بکلربکنك عزیز ـ میشل قلعه‌سی اوزرینه هجومی شدتله اجرا ایلمسنه قرار ویرلدی. محاصره ایکی آی دها سوره‌رك بومدت ظرفنده عزیز ـ میشل قلعه‌سی اوزرینه ایدیلن اون هجوم متساوی برجسارت ایله ایقاع ومدافعه اولنمشدر. صوك هجومده مسلمان وخرستیانلر اویله زعم ایتدیلر که استحکاملرك اوزرنده کیمسه‌نك طانیمادیغی برقادین وایکی ارکك کورنمشدر؛ خرستیانلر بونلرده مریم العذراء ایله عزیز پولی وطریقتك حامیسی ژان ـ باتیستی طانیمش اولمق ظننده بولندیلر[۲٤]. بوکوروش حقنده حاصل اولان اعتقاد عمومی خرستیانلری خوارق شجاعت اظهارینه سوق ایده‌رك جسارتلری کسب ضعف ایتمکه باشلایان عثمانلیلر ایچون بر نوع معذرت اولمشدر. نهایت عذرانك یوم ولادتندن برکون اول سچلیا خدیوینك — بالدفعات اعلان اولنوب ده اووقته قدر تأخرایدن — قوه‌امد ادیه‌سی جزیره‌یه موفقیتله چیقمش اولدیغی جهتله مصطفی وپیاله — محصورلره بش بیك کشی یه، محاصرلره ایسه بونك درت مثلندن زیاده‌سنه مال اولان — محاصره‌یی رفع ایتدیلر (۱۱ ایلول ۱۵۶۵).

پیاله‌یی بحر سفید ساحللرنده‌کی جولانلرنده، پیری پاشا ایله سیدی رئیسی عرب وعجم کورفزلرنده‌کی سفرلرنده تعقیب ایتدکدن، طرابلس، جربه، بوجه، بنزرت، وهران، باستیا فتحلرینی، مهدیه ایله پیکون دووه‌له زك ضیاعنی، پیومبینو، الب، سورانتو

سفرلرینی و نهایت مالطه محاصرهٔ بی ثمره‌سنی بیان ایلدکدن صوکره وقایع بحریه‌جه اوقدر برکتدار اولان بو اون التی سنه‌لك دوره‌نك جریانندن یوقاری عودتله اوستریا ایله مصالحه زماننده براقدیغمز امور سیاسیه رشتهٔ وقایعنی تکرار اله آلمق لازم کلیر. بو سبه‌ك واسطه‌سیله منعقد ودولت عثمانیه ایله اوستریا آره‌سنده سکز سنه‌لك بر مصالحه‌یی متضمن اولان بو عهدنامه‌نك (۲۵ تموز ۱۵٦٤) ایکنجی سنه‌سی فردیناند ترك حیات ایتمشیدی. اونك خبر وفاتی اوزرینه وزیر اعظم، درسعادتده مقیم اولان ایلچی آلبر دوویس نزدنده عهدنامه‌ده مندرج اولوب‌ده تأدیه‌سی ایکی سنه‌دن بری تأخیر ایدلمش بولنان هدیهٔ سنویه‌یی طلب ایلدی؛ بوندن ماعدا عهد نامه‌نك بقیهٔ مدت اولان التی سنه ایچون تجدیدینی ایستدی.

بو ایکی سنه‌نك هدیه‌سی پادشاهه تقدیم ایدلمك اوزره انترنونسلره تودیع ایدلمشیدی. لکن بونلر، عصیان ایدن واونلرك مرورینه مخالفت کوسترن محافظلر طرفندن بودینده توقیف ایدلمشلردی. بویله برحال ایچنده، ماقسیملیه‌ن یکیدن اقچه کوندرمکی باباسیله عقد ایدیلن معاهده‌نك تجدیدینه تعلیق ایتمکی مناسب کورمشیدی. سلطان سلیمان، تبریك جلوس ایچون علی چاوشی کوندردیکی وقت اسکی عهدنامه‌یی تجدید آرزوسنده اولوب اولمادیغنی ده سؤال ایتدیردی. متعاقباً زاپولیانك اوغلی، زاتماره استیلا ایلدیکندن ایمپراطور، بو بابده مطالبده بولنمق اوزره، اسکی وندیك ترجمانی میشل چرنوویچی ایلچی صفتیله استانبوله متوجهاً یوله چیقاردی. چرنوویچ قومورنه واصل اولنجه بودین حکومتنده رستم پاشایه خلف اولان ارسلان پاشا، دولته ویرلمسی لازم کلن اقچه‌نك تأدیه‌سنی تعهد ایدلمدکجه استورغون والیسی حسنك کندیسنی براقمیه‌جغنی تبلیغ ایتدی؛ برطرفدن‌ده ترانسیلوانیالی اولدیغی حالده اسلامی قبول ایدن وعائله اسمی عزیز ـ مارق شه‌رر اولان هدایت چاوشله ایمپراطوره خبر ویردی که بو سبه‌ك طرفندن شخصاً وزیرلره وعد اولنان اوتوز بیك دوقه‌دن باشقه ایکی سنه‌لك ویرکینك بالغ اولدیغی التمش بیك دوقه‌یی حامل اولمایان هیچ برسفیرك گذارینه مساعده ایتمه‌مك ایچون امر آلمشدر. ایمپراطور ایسه بو فداکارلقلرك بسبتون ضایع اوله‌رق صلحی انتاج ایتمیه‌جکندن قورقویوردی. بونکله برابر بالی وهدایت چاوشلر، مقاوله اولنان اقچه‌نك قریباً کوندریله‌جکی وعدینی وزاتمارك اعاده‌سی ایچون یکیدن اصراری متضمن ایمپراطورك برمکتوبی ایله ترخیص ایدلدیلر (۱۵ تشرین ثانی ۱۵٦٤). میشل چرنوویچ، ژورژ آلبانی، آخازچاپی اسمنده اوچ نونس بو سنه‌نك صوکنده استانبوله واصل اولدیلر (۲۲ کانون اول) [۲۵]. ژورژ آلبانی کانون ثانی

ابتدالرنده ترك حیات ایتدی؛ ایکی ارقاداشی حضور شاهانه یه قبول اولنمازدن اول ۱۵۶۵ شباطنك دردنده منعقد بر دیوانده اوستریانك مدیون اولدیغی التمش بیك و اوندن ماعدا وزیرلره موعود اوتوز بیك دوقه یی تسلیم ایتدیلر[۲۶]. بو کا مقابل وزیر اعظم صلحك سکز سنه تمدیدینه مساعده و پادشاهك ترانسیلوانیاده تهئیس نهرینك اوته طرفنده کی کافهٔ مستملکاتی — مجارستان قرالیچه سنك جهازی جمله سندن اولان وفرا اوناخ دخی دینیان بانیا، تعبیر دیکرله نوستاد مستثنی اولمق اوزره — محافظه ایده جکنی افاده ایلدی. تونسلرله ایلچی بواساس اوزرینه عقد معاهده یه مأذون اولمادقلرندن چرنوویچ هدایت چاوشله برلکده ویانه یه عودت ایتدی؛ آخاز چابی استانبوله قالدی؛ اوصیره ده، التزام سکون توصیه ایتمك اوزره برباشقه چاوش ده ترانسیلوانیایه کوندرلدی. ژورژ به به‌ك شو آره لق ترانسیلوانیا ایلچیسی به که سینك مراجعتی اوزرینه وپادشاهك ژان سیگیسموندی محبتندن دولایی سربست براقلمشیدی. چرنوویچ، چورلی یه وارر وارماز، تعقیبنه چیقاریلان ایکی چاوش طرفندن توقیف ایله استانبوله کتیرلدی. بو معامله، ایمپراطورك توقای اوزرینه برتشبثنه واونك امریله برچوق عسکر اجتماعنه دائر بودین پاشاسی طرفندن واقع اولان اخباره مبنی ایدی. ماقسیملیه نك، زاتمارك اعاده سنی طلب ایتدیکی برزمانده، توقایی ضبط ایتمسی سلطان سلیمانك شدت انفعالنی موجب اولدی [۲۷].

وزیرلر، چرنوویچه پادشاهك خشنودسزلغنی تمامیله افهامدن صوکره هدایتله برلکده ویانه یه تکرار عزیمتنه مساعده کوستردیلر. هدایت چاوشه ویریلن تعلیمات، ایمپراطورك، زاتمار حقنده کی طلبنك جوابنی بکلمکسزین توقای وسرنچ طرفلرینه بوقدر متحکمانه استیلا ایتمسندن دولایی شدتلی شکایتلر درمیان ایلمسنی متضمن ایدی. ماقسیملیه نه اعتمادنامه لرینی تقدیم ایتمك اوزره قبول اولندیغی زمان وظیفه سنی تمامیله ایفا وپادشاهك بودین وطمشوار پاشالرینه یدی سنجاق بکیله برلکده زاپولیانك اوغلنك امدادینه شتاب ایتملرینی امر ایلدیکنی افاده ایتدی. فی الحقیقه بوامرك اخذنده بودین والیسی ارسلان پاشا ترانسیلوانیایه متوجهاً التی بیك کشی یی یوله چیقارمش وطمشوار والیسی حسن پرودوویچ، پانقوتانی ضبط ایلش ایدی. شوخاصمات اوزرینه چرنوویچ یکیدن استانبوله کوندریله رك اونك عودتنه قدر هدایت چاوش رهن آلیقونلدی. چرنوویچ، تعلیماتی موجبنجه پانقوتانك ایمپراطوره اعاده سنی وزاپولیانك اوغلنه زاتمار عهدنامه سنه مراعات ایلمسنك اخطارینی طلب ایده جك ایدی؛ لکن وزیر اعظم علی پاشا وفات ایتدیکندن سفیر باب دولت نزدنده کی مذاکراتی ایچون اك قوی استنادکاهنی غائب ایلدی؛ علی پاشایه خلف اولان

وزیر ثانی صوقوللو بوشناق محمدپاشا تمایلات حربیه ایله معروف ایدی. ایلك ملاقاتنده چرنوویچه بیان ایتدی که ایمپراطور توقای و سرنچی اعاده ایتمسی لازم کله جکی کبی زاتمار عهدنامه سی پادشاهك موافقتی لاحق اولمقسزین عقد اولندیغی جهتله واجب الاجرا اولمایوب ویرکینك تأدیه سنه قدر هردرلو مذاکرات تعطیل ایدیله جك وتجدید صلح ماده سی آنجق اچه نك تأدیه سنده تکرار موضوع بحث اوله بیله جکدر. ایلچی البر دوویس و نونس چرنوویچ بودرلو تکلیفاتی قبوله صلاحیتدار اولمادقلرندن چرنو - ویچ پادشاهك جوابنی ایمپراطوره بیلدرمك اوزره ویانه یه عودتله حاضر لانمقده ایکن ترانسیلوانیادن کلان مکتوبلرا کر طرف شاهانه دن امداد وقوع بولمازسه بوایالتك کاملاً استیلا اولنه جغنی خبر ویردیلر (۷ تموز ۱۵۶۵). بونك اوزرینه چرنوویچ رهن اوله رق موقتاً تحت توقیفه آلندی؛ قرق درت کون محاصره دن وایکی بیوك هجومدن صوکره ئه ردودك طمشوار بکلربکی حسن پاشا طرفندن ضبطی (۱۴ تموز) اوزرینه درکه وزیراعظم نونسی چاغیره رق سلطان سلیمانك — زاتمار معاهده سنك کأن لم یکن اولدیغنی، اوندن باشقه ناگی - بانیا وتوقای شهرلرینك زاپولیا منفعتنه ترکی و ترانسیلوانیاده کی ایمپراطور عسکرینك کری چکلمسی وهدایت چاریشك صالیویرلمسی طلبلرینی متضمن — اوستریا ایمپراطورینه برمکتوبنی ویردی. چرنوویچ بومکتوبی حامل اوله رق اون بش کونده (۱) استانبولدن ویانه یه واردی؛ آخاز چاپی آهسته روشله اونی تعقیب ایدیوردی [۲۸]. ینه اوصیره لرده وزیراعظم صوقوللو محمدپاشانك یکنی بوسنه والیسی مصطفی صوقولویچ، ترانسیلوانیا ایشلرینی خرواتستان جهتندن دخی قاریشدرمق ایچون اوطرفی ضبط ایلدی. مصطفی وعموجه سی، اسملرینی مسقط رأسلری اولان صوقولدن (طوغان یوواسی) آلمشلردی. حرم همایونده بربرینی متعاقب طوغانجی باشی وسلحدار رتبه سنه ارتقا ایتمش اولان صوقوللو محمد، سرایدن خروجنده قپودان پاشا موقعنه وبر مدت صوکره روم ایلی بکلربکلکنه ترفیع اولنمشیدی. صوقوللو مصطفاده عموجه سنك موقع رفیعی سایه سنده چاشنیکیرلکدن طمشوار دفتردارلغنه، متعاقباً فوله بکلکنه تعیین اولندی. مؤخراً کلیس سنجاغی بکلکنه نصب اولنه رق قوریان قلعه سنی ضبط ایله بوکا مکافاةً سکدین والیلکنه، دها صوکره هرسك والیلکنه نائل اولمشدر [۲۹]. ایشته بو صوك مأموریتنده خرواتستان سفرینی وعزیز - یحیی شوالیه لرینك دست

(۱) ایستوانفینك، ك۲۲، دیدیکی کبی اون بر کونده دکل؛ چونکه چرنوویچ استانبولدن ۸ اغستوسده چیقه رق ویانه یه ۲۲ ده کیرمشدر.

تصرف‌لرنده بولنوب اخیراً زرنی‌یه کچمش اولان کروپا قلعه‌سی محاصره‌سنی یاپدی . مصطفی پاشا ، کروپا اوکنه وصولنده قوماندان ماتیاس باکیچی‌تسلیمه دعوت ایلدی؛ لکن ماتیاس، نامنه‌لایق برصورتده ردتکلیف ایله‌قارنیوله‌عمومی‌قوماندانی هربارتدن، اوئه‌رسبرغدن، زرینیدن، سلونیدن، ئه‌ردودیدن استمداد ایلدی. مصطفی، کروپانی، — امیدینه‌مخالف اوله‌رق‌اون آلتی کون‌برنتیجهٔ‌قطعیه‌یه‌دست‌رس‌اولمقسزین — محاصره ایتدکدن‌وهپ کوللەلرینی‌بتیردکدن‌صوکره بنالوقه ووه‌ربوزه‌ندن‌یکی‌مهمات کتیرتدی؛ لکن بونلرکافی اولمادیغندن بوهمیالینرك‌اوزرینه قورشون دوکدکلری طاشلری کوللە اوله‌رق استعماله مجبوریت کوردی . بو آره‌لق اوئه‌رسبرغ یدی‌بیك کشی‌ایله اونانك قارشی یاقه‌سنه کلدی. ایکی اردونفرلری، آره‌لرنده انجق عرضی آزبرایرماق‌بولندیغی ایچون ، آتدقلری قورشونلره حقارت ولعنتلر ترفیق‌ایدرلردی. سلونی وفاراسپیچ، ایرماغی کچمکی تکلیف ایتدیلر ؛ لکن بو تصورك اجراسی ایچون ایستدکلری بیك کشی‌یی‌اوئه‌رسبرغ ویرمدی. مجارلر بوفرط‌احتیاطی الچاقلقله توصیف‌ایتمکده‌حقسز دکلدیلر؛ چونکه‌اوئه‌رسبرغ، قورتارمق‌ایچون‌هیچ‌برتشبثده‌بولنمقسزین، محاصره‌سنك یکرمنجی کونی قروپانك کوزی اوکنده ضبطنه مسامحه کوسترى . ایکی اردوکاهك قارشیسنده شهر التشلر ایچنده براقیله‌رق جسور مدافعلری زوجه‌لریله ، چوجقلریله برلکده ، هنوز توتمکده‌اولان خرابه‌لری‌اوزرنده عموماً اعدام اولندیلر. نووی‌ده بوحاله اوغرادی . مصطفی پاشا بوموفقیتلردن جسارتلنه‌رك قریسدن اوزاق اولمایان اوبره‌سلویه قدر بیك‌یدی‌یوز کشی‌ایله‌ایلریله‌دی. لکن‌اوراده‌ئه‌ردودی، بومفرزه‌یه بیك بش‌یوز سواری واوچ بیك پیاده ایله بردن‌بره تعرض ایده‌رك یوز یکرمی‌سکز اسیر آلدی ؛ بر چوق‌ده اشیا اغتنام ایتدی که بونلرك ایچنده بالذات مصطفایه عائد بر چوق قالقان و مزراق ودیکر اسلحهٔ حربیه محمول‌اون‌ایکی یوك حیوانی وارایدی. بنه‌بوصیره‌لرده سلطان‌سلیمان وندیك‌دوجنه برمکتوب کوندره‌رك سه‌نیا اوسقوقلرینك عثمانلی طوپراغنده جولانلرندن شکایت ایلدی (۱) .

مجارستانده بو وقایع کذران اولمقده ایکن استانبولده مالطه محاصره‌سنك رفعی

(۱) اوستریا خاندان ایمپراطوری و قرالیسی خزینهٔ اوراقنده‌کی وندیك‌اوراقنده سکز جلد « محررات ترکیه » ایچنده سلطان سلیمانك صوك مکتوبی اولق اوزره مندرج اولان بومکتوب ۹۷۳ شعبانی تاریخیله مورخدر . سلیمان بومکتوبنده اوسقوقلرك زارا ، سه‌به‌نیقو ، سپالاترو اهالیسیله‌مناسباتده بولنملرندن، ایکی‌چکدیرمه‌الله براز‌اطه‌سندن چیقملرندن، ماقارچاجوارنده‌بر کاربانی صویملرندن شکایت ایدیور .

خبری آلندی. برطاقلری بومغلوبیتی قپودان پیاله پاشایه، برطاقلری سرعسکر مصطفی پاشایه عطف ایتدیلر. مغلوب وهنوز حرب جریحه‌لری ایچنده بولنان قادرغه‌لرك منظرهٔ حزینی خلقه کوسترمه‌مك ایچون پیاله پاشانك لیمانه کیجه داخل اولمسی امر اولندی. بر مدت صوکره عقد اولنان آت دیوانینده [آیاق دیوانی] سلیمان انجق وزیر اعظم و ایکنجی وزیر صوقوللو محمد و پرتو پاشاله خطاب ایتدی؛ هیچ سوز سویلدیکی مالطه سرعسکری بشنجی وزیر مصطفی پاشانك کوزدن دوشکونلکنی بر درجه‌یه قدر خفیفلشدرمك ایچون باشقه‌لرندن بر شی صورمادی. روم‌ایلی بکلربکی احمدپاشا صوفیه‌یه کیتمك اوزره یولده‌ایکن قارداشی سرعسکر مصطفی پاشانك مغلوبیتی خبرینی آلدی. مورخ سلانیکی، قارء قرآن صفتیله احمدك معیتی آره‌سنده بولنیوردی؛ سلانیکی مؤخراً تشریفات مأمورلغنه، دها صوکره مکه، مدینه، اناطولی محاسبات قلمی ریاستنه تعیین اولنمشدر. بوندن صوکره کله‌جك اوتوزالتی سنه‌لك وقایعی، بالذات شاهد وشایان وثوق اولان بومورخك نقلنه کوره یازه‌جغز.

ماقسیملیه‌ن، جداً محاربه‌یه حاضرلانمقله برابر، اعادهٔ صلح ایچون یکی برتشبثدن کری طورمادی؛ بومقصده مبنی ایرتهسی سنه‌نك بدایتنده (۳۱ کانون ثانی ۱۵۶۶) پانقوتاوکروپانك اعاده‌سی تکلیفیله مجار هوسوتوتی‌یی سلیمانه کوندردی[۳۰]. هوسوتوتی وزرایه هدیه‌لر وسربست براقلمش یکرمی اسیر ایله واصل اولدی؛ برقاچ سنه مقدم پالاتین توماس ناداسدینك عسکری طرفندن اسیر ایدلمش وصالیویرلمسی متوفی رستم پاشا حلیله‌سی طرفندن طلب اولنمش اولان اختیار قاسم چاوش بونلرك آره‌سنده‌ایدی. انجق هوسوتوتی متراکم ویرکی‌یی حامل اولمادینی و توقای حقنده ایضاحات اعطاسنه یناشمادینی جهتله البردوویسك بولندینی خانه‌ده توقیف ایله کوزحبسنه آندی. متعاقباً مجارستان اوزرینه سفر قرارلاشدیریلوب اعلان ایدلدی.

مجارستان سفرینك کشادندن آزاوّل، یمن والیلکندن عزل ایدلمش اولان محمود استانبوله کلدی، وکلیر کلز سلیم ایله کوروشدی (شعبان ۹۷۳ — شباط ۱۵۶۶)؛ تقدیم ایتدیکی هدیه‌لرله شهزاده‌نك وسلطان‌سلیمانك توجهنی اودرجه‌لرده قزاندی‌که صوفی کیلون علی‌پاشانك یرینه مصر والیلکنه ترفیع ایدلدی (۱). بوعلی پاشا، قونیه صحراسنده شهزاده‌سلیم وبایزید آره‌سنده وقوع بولان محاربه‌ده‌ذوالقدریه بکلربکی صفتیله

(۱) سلانیکی، ص ۲٤ . روضة‌الابرار تاریخ وقوعی رجب کوسترر . محمودپاشانك ۹۷۳ (۱۵۶۵) تاریخلی مصروالیلکی براتی تاجی‌زاده منشأتنده‌در .

سلیمه بیوك برمعاونت کوستره‌رك اوندن صوکره بربرینی متعاقب بغداد، حلب، شام‌واك صوکره مصر والیلکنه تعیین اولنمش ایدی. عربلر کیلون، ترکلر صوفی تسمیه ایدرلردی. محمود پاشانك دبدبه وحشمتی سلفنك سادکی اخلاق واطواریله تضاد تام تشکیل ایلدی. مصرده سکه‌نك ایلك تنزیل عیاری علی پاشانك زمان اداره‌سندن باشلار؛ حلبدن قاهره‌یه سکه‌زنلر کتیره‌رك بونلر معرفتیله قیمت اعتباریه‌لرندن یوزده اوتوز اکسیك برقیمت حقیقیه‌ده درهملر ضرب ایتدیرمش ایدی. خلفی محمود پاشا انجق برسنه اداره‌ایده‌رك اوده، قائمق بیلمین التون وقان صوسز لغنی تسکین ایچون برچوق محاکمه‌لر، اعداملر اجرا ایلدی. مصر علیا امیری محمد بن عمر ودفتردار ابراهیمك خزینه‌لرینی اغتصاب ایتمش ودفتردارده یوزبیك التون ظهور ایتمشدر. محمود، آت ایله بولاقه کیدرکن قصر بدوی اوکندن کچدیکی صیره‌ده برقورشون ایله مقتول اولمشدر. جسدی، کندیسنك پادردینی رمله جامعنه دفن ایدلمشدر.

سلطان سلیمان اسباب متعدده یه بناء مجارستان سفری اردوسنی بالذات دست اداره‌سنه آلمشدر. شوسفرده، اووقته قدر هپ مساعیسنی نتیجه‌سز براقمش اولان ئه‌رلو[اکری] وسیگت[سکتوار] قلعه‌لرینی آلوب ده مالطه لکه‌ئ فلاکتنی شو صورتله ازاله ایتمك ایسترسدی؛ دوشونوردی که طالع، مسلك اقبالنك نهایتلرنده کندیسنه وفاسزلق ایتمیه جك و مجارستانك حدود جنوبیه‌سنده بلغراد محاصره‌سیله ابتدا ایدن شو مسلك ذی‌شرف ینه اوقرالغك حدود شمالیه‌سنده راب[یانیق]وقومورن قلعه‌لرینك فتحیله وبدایتنده کی رونق ایله ختام بوله جقدر. دیکر طرفدن قیزی مهرماه ایله شیخ نورالدینك اخطاراتی بو عزمنی تقویه ایلدی؛ شیخ نورالدین، غیرمؤمنلر اوزرینه بالذات ایفای جهاددن اجتناب ایتمکله تام برمسلمانك وظیفه‌سنی خیلی وقتدر اهمال ایلدیکنی سویلیه‌رك پادشاهی تعییب ایلردی. آرسلان لقبی ویریلن یکی بودین والیسی (محمد پاشانك اوغلی ویحیی اوغلنك حفیدی)ده کوندردیکی عریضه‌لرله، آدملرله مجارستانك عسکردن خالی وشوخطه‌نك هر نقطه‌سی تسخیره کشاده بولندیغنی عرض ایتمکدن کری طورمازدی. طبیعتك کندیسنی تجهیز ایتمش اولدیغی شجاعت غضنفرانه‌یی افیون وشراب ایله تحریکه معتاد اولان ارسلان، پادشاهك ورودینه انتظاره تحمل ایده‌میه‌رك، ایلك برموفقیتله ولی نعمتنه شهراه ظفری کشاد ایتمك ایچون، هیچ برامر آلمقسزین پالوتا اوکنه کیدوب سکز بیك کشی ودرت طوپ ایله محاصره‌سنه باشلادی (۹حزیران۱۵۶۶). اون کوندن بری موقعه بیلدیرملر یاغدرمقده اولدیغی وبرچوق کدکلر آچمش بولندیغی حالده قلعه

قوماندانی تورینك امداده چاغیرمش وبشلی اغاسی دلی لطفینك باقون اورمانده اجرا ایتدیکی براستکشافده کورمش اولدیغی ایمپراطور عسکرینك ورودی اوزرینه محاصره نك رفعنه مجبور اولدی. قونت ئه‌ك دوسالم، محاربه ایتدیکی دشمنك اورالردن چکلمسی اوزرینه وه‌سپریم وزاتایی اکسزین ضبط ایلدی؛ بووقایعده المان عسکرینك افراطی اودر-جه‌یه‌واردی که دوست ودشمن تفریق ایتمیه‌رك ترکلری ده، مغلوبلردن برقاچینی قور-تارمق ایستین مجارلری ده بوغازلامش وشوحال مجارلرك متفقلری حقنده مؤلم برصورتده مقابله بالمثل معامله‌سنده بولنملرینی موجب اولمشدر. وه‌سپریم آبدهٔ بدیعه‌سی، یعنی مجارستان قرالی اتیه‌نك بنا ایتدیکی کلیسا — که اووقته قدر عثمانلیلرك اشغالاتنده دخی برقرارقالمشدر — رماده‌مبدل اولدی. تاتاده اسیرایدیلن التمش ترك، یکی چریلرك ضابطی اولان کرد ایله برلکده رابه کوندرلدی. بو آره‌لق اردو، نقطهٔ توجهلری مختلف باشلیجه ایکی قوله منقسم اوله‌رق استانبولدن چیقمش ایدی. اسکی یکی چری اغاسی وزیر ثانی برتوپاشاقوماندەسنه ویریلن ویکرمی بش بیك سواری وپیاده ایله ایکی بیك یکی چریدن مرکب اولان برنجی قول ترانسیلوانیا حدودینه توجه ایتدی که طمشوار و بلغراد والیلرینك عساکریله تزیید قوت ایلدکدن صوکره گیولایی محاصره یه مأمور ایدی(۱). ترانسیلوانیا پرنسی سیگیسموند زاپولیا ایله قریم خانی دولت گرای، ضیاعلری پادشاهك شدت انفعالنی موجب اولان زاتماروتوقای قلعه‌لرینی استرداد ایتمك اوزره امرالمشلردی. نهایت، مایسك برنده (۱۱ شوال ۹۷۳) [۳۱] سلطان سلیمان، شمدی یه قدر کی سفرلرك هیچ برنده کورلمه‌مش برطنطنه ایله عزیمت ایلدی. پادشاه، اردونك حرکاتنه اون اوچنجی دفعه اولمق اوزره ریاست ایدیوردی: قرق بش سنه یه بالغ اولان مدت سلطنتنده صیرەسیله بلغراد، ردوس، موهاج، [مهاج]، ویانه، گونش، بغداد، قورفه، سوچاوا، اوفه‌ن [بودین]، غران و[استورغون]، تبریز، نخجوان سفرلرنده قوماندە ایتمشیدی(۲). بودفعه کی سفرده سرعسکر صفتیله وزیراعظم واوچنجی، دردنجی، بشنجی وزیرفرهاد، احمد، مصطفی پاشالر برابر بولنیورلردی. ایکنجی وزیر پرتوپاشا، یوقاریده یازلدیغی

(۱) بچوی یه کوره پرتو استانبولدن آنجق ۷ شوال (۲۷ نیسان) ده چیقمشدر؛ فقط سلانیکی یه نظراً شعبان نهایتنده (اواسط مارت) عزیمت ایلمشیدی.

(۲) برنجیسی، ۱۵۲۱؛ ایکنجیسی، ۱۵۲۲؛ اوچنجیسی، ۱۵۲۶؛ دردنجیسی، ۱۵۲۹؛ بشنجیسی، ۱۵۳۲؛ آلتنجیسی، ۱۵۳۳؛ یدنجیسی ۱۵۳۶؛ سکزنجیسی، ۱۵۳۸ طقوزنجیسی، ۱۵۴۱؛ اونجیسی، ۱۵۴۳؛ اون برنجیسی، ۱۵۴۸؛ اون ایکنجیسی، ۱۵۵۲ اون اوچنجیسی، ۱۵۶۶.

اوزره ایکی آی مقدم گیولایه عزیمت ایتمشیدی. ایکی قاضی عسکر حامد و پرویز افندیلر، یکی چری اغاسی علی، باش دفتردار مراد چلبی، جلال زاده نك خلفی نشانجی اکری عبدی زاده محمود چلبی ده معیت شاهانه ده ایدیلر. اولکی سفرلرك تاریخی، بالذات شاهد وقایع اولان جلال زاده یازمشیدی. پای تختك اداره سی قائم مقام صفتیله اسکندر پاشایه وایکنجی واوچنجی دفتداره تودیع ایدلمشیدی؛ لیمان وترسانه دخی قپودان پیاله پاشایه وبوستانجی باشی داود اغایه براغلدی. مفتی ابوالسعود، علی پاشا جامعنه قدر، قائم مقام اسکندر پاشا واستانبول قاضیسی قاضی زاده احمد افندی ادرنه قپوسنه قدر پادشاهی تشییع ایتدیلر. سلطان سلیمان خارج سورده رستم پاشا جایرنده توقف ایده رك شاعر عبد الباقی، نوایی، فوری، قاضی عبیدی چلبی، پادشاهك سفر مسعودینك مظفریات مستقبله سنی ترتیل زمینده اشعار تقدیم ایتدیلر.

ایلك اردوگاه، سلطان سلیمانك اکمالنی برغرور محق ومحظوظیتله کوردیکی کمرلر قربنه قورلمشیدی. یاشی ایلریلیه رك ضعیف دوشمش ونقریسدن مضطرب بولنمش اولان پادشاه اولکی سفرلرنده اولدیغی کبی آت ایله کیده میه رك برآرابه ایچنده قطع مراحل ایدر، وزراسیله استشاره زمانلرنده بیله آرابه دن چیقمازدی. بتون یول امتدادنجه وزیر اعظم، کردونهٔ همایونك کذاری ایچون یولی تسویه ایتمك اوزره، پادشاهدن برمرحله ایلری کیدردی. آنجق برآی نهایتنده تاتار پازاری صحرای ریّانه مواصلت ایله اورایه چادرلر قورلدی. پادشاه بورادہ ایکن برمابینجی ایله مکتوب آلدی که سلیمك اوغلی ومغنیسا والیسی مرادك برارکك چوجغی اولدیغنی خبرویریوردی؛ طلب اولندیغی اوزره حفیدینه محمد اسمنی ویره رك بالقان ایچریسندن یولنه دوام ایتدی. سورکلی یاغمورلر قپولی دربندن مروری زیاده اشکال ایلدی؛ برکون صوفیه ده، ایکی کون نیشده، اوچ کون بلغرادده توقف اولندی که سلطان سلیمان بومرحلهٔ اخیره یه استانبولدن حرکتندن قرق طقوز کون صوکره وارمشیدی. اردو، یول اوزرنده حیدودلرك تعرض ونهبندن خسار کوردیکی جهتله سلطان سلیمان بونلرك کیزلندکلری یرلره قدر کیدیله رك حیاً، یاخود میتاً اله کچیرملرینی امر ایتدی. یکی چری اغاسی وبرنوع ژاندارمه دیمك اولهرق اونك معیتنده بولنان یاساقجیلرتزیید غیرت ایلدیلر؛ اونلرك ومعلقره بکی اوران بکك معیتنده کی یاساقجیلرك همتیله بو حیدودلردن بر چوغی مغاره لرنده طوتیله رق اردونك هرمرحله سنده بر قاچی بردار ایدلدی. اوران بك، اردو ایچون استحصال ایتدیکی امنیته مکافات اولمق اوزره چاوش باشیلغه تعیین واشقیا تحریسنده خدمت ممتازه لری

کوریان درت یکی چری کونده اون اوچ اقچه ایله سپاهی صنفنه نقل اولندی. پادشاهك بلغراده وصولنده طونه‌نك صولی صوك یاغمورلردن اوقدر قبارمش ایدی که شاباجه کوپری قورمق ممکن اولمادی؛ بناءً علیه سلیمان یکی چری رؤساسنه، دفتردارلره، روم ایلی، اناطولی، قره‌مان اردولرینه نهری صندالارله کچه‌رك سملین طریقیله سیرمی [سرم] بحرالرینه کیتملرینی امر ایتدی که متعاقباً کندیسی ده اونلره التحاق ایده‌جك ایدی. بلغراددن شاباچ یولی یاغمورلردن چوکمش اولدیغندن بر چوق دوه‌لر غائب اولدی؛ حتی اوتاغ همایون ضایع اوله‌رق ذات شاهانه وزیر اعظمك چادر نده اقامته مجبور اولدی. بو قیصه یول درت کوندن اشاغی قطع اولنه‌مایوب بو مدت ایچنده سمندره سنجاق بکی بایرام بك شاباچ کوپریسنی اتمامه موفق اولدی؛ سلیمان، ایکی خط اوزرینه دیزلمش عسکرینك اورته‌سنده کوپری یی آت ایله کچه‌رك سملینه دبدبهٔ معتاده ایله کیردی. روم ایلی، اناطولی، قره‌مان بکلر بکلری شمسی احمد، زال محمود، چرکس سلیمان، تشریفات جاریه موجبنجه دعا آوازه‌لری ایله پادشاهی عسکرلرینك او کنه آلدیلر. سلطان سلیمان عیدافحی راسمه‌سنك سملینده اجراسنی درحال امر ایلدی. عرفهٔ عیدده (۹ ذی‌الحجه — ۲۷ حزیران)، استانبولدن عزیمتندن ازوقت مقدم برچاوش واسطه‌سیله پادشاهك ملاقاته دعوت ایلدیکی سیکیسموند، سرایندن درت یوز اصیل زاده ایله برلکده ورودایدوب — وقتیله هونیادك کوشکنك بولندیغی برتپه اوزرینه قوریلان — اوتاغ همایونه قدر سنجاق بکلری وچاوشلر کندیسنه رفاقت ایتدیلر. اردوگاهه وصولنده عثمانلی طوپچیلرینك عمومی برطوپ اتیشلریله سلاملاندی، وچادری پاشالرك چادری قربنده قورلدی. ایرته‌سی کون احتشام عظیم ایله اجرا اولنان راسمهٔ عیدافحادن صوکره طرف شاهانه‌دن عسکره ورؤسایه هدایای وفیره توزیع ایدلدی. بکلربکلری اللیشربیك، سنجاق بکلری اوتوزربیك، سپاهیلربیکر، یکی چریلر بشر یوز اقچه آلدیلر (۱). سیکیسموندانجق ایرته‌سی کون (۱۱ ذی‌الحجه — ۲۹ حزیران) اوتاغ همایونده ملاقات رسمیه‌یه قبول اولندی. کنج پرنسك او کنده وآرقه‌سنده اللیشر چاوش کیدیوردی؛ پیشکاهنده و کندیسنه

(۱) Profectionis Ser.principis Joannis 11,electi Regis Hung. ad Su-»leimanum Imperatorem Turcarum modus et series anno Chr. 1566 facta et celebrata« ساموئل توردای (S.Thorday) طرفندن براسکی الیازیسندن آلنمشدر. قاتونایه، ج ۲٤، ص ۲۰۷، وایستوانفی‌یه ج ۲۳، مراجعت. سیکیسموندك صورت قبولی ایچون پچوی‌یه، ق ۱۳۰، عالی‌یه، ق ۲۸٤، صولاق‌زاده‌یه، ق ۱۲۷، سلانیکی‌یه، ق ۳۲، مراجعت.

الك یقین بریرده آت اوزرنده آلتون زنجیره طاقلمش ترامپته چوماقلریله یکی چری اغاسی، وسلحدارودرت وزیربولنیورلردی؛ بونلرك، اطرافنده عجم البسه سنده سرایك قوشوجی خدمه سی [سگردم اوسته لری] کیتمکده وبونلرك سراپا صیرمه لی البسه کیمش درت نفری پرنسك رکابنی طوتمقده ایدیلر. سیگیسموند، اوتاغ همایون پیشکاهنه وصولنده اتدن اینوب یوز یکی چری نفرینك، هدایاسنی پادشاهه تقدیم ایتملرینه منتظر اولدی؛ بوهدایا ایچنده غایت کوزل ایشلنمش درت التون یالدیزلی کموش قوپه واللی بیك دوقه قیمتنده بریاقوت وار ایدی. اوندن صوکره معیتی کبراسندن طقوزکشی ایله پادشاهك تختی اوکنه قدر کیتدی که درت ستونی مقامنده درت وزیر تختك اطرافنده اتخاذ موقع ایتمش ایدیلر. مجارستان تختی مدعیسی اوچ دفعه دیز اوستی چوکدی؛ پادشاه ده اوچ دفعه — اوپمك ایچون الني اوزاده رق و «سوکیلی اوغلم» دیه خطاب ایده رك — ایاغه قالقمسنی سویلدی. بالذات وزیر اعظم، پرنسی ایچو و الماس ایله مزین بر صندالیه یه کوتوردی. اوزمان سیگیسموند، ترجمان ابراهیمه خطاباً، بو آثار احتشام قارشیسنده متحیر قالدیغی ایچون براسکی قولنك اوغلی اولدیغنی پادشاهه عرض ایده مه مکده اولدیغنی افاده ایتدی؛ سلطان سلیمان، کندیسنی مجارستان تختنه اقعاد ایتدکجه سلاحی الدن براقمیه جغنی جواباً پرنسه بیان ایلدی. موهاچ صحراسی، مجارستان حکمدار مشروعی لوئینك سقوطنی کوردیکی زماندن بری قرق سنه کچمش ایدی. انك وفاتندن اوچ سنه صوکره مدعی زاپولیانك شخصنده بوقرالغك عثمانلی دولتنه اطاعتی وقوع بولدی؛ یکرمی بش سنه مقدم ده زاپولیانك اوغلی، برکون باباسنك تختنه کچه جکی وعدیله، والده سی لهستانلی ایزابه ل ایله برلکده بودیندن چیقارلدی. سلطان سلیمان، سیگیسموندك تحریراً واقع اولان طلبی اوزرینه، بودفعه اووعدی تجدید وایتام وارامله مددرس اولمغه هروقت حاضر اولدیغنی علاوه ایلدی. بعده، ملتفتانه، عودتی ایچون رخصت ویره رك ایرته سی کون یکرمی یکی چاوش واسطه سیله هدایای بدیعه کوندردی که ایچلرنده قیمتدار جواهر ایله مرصع برخنجر وبرقلیچ، بالذات باش امیراخورك کوتوردیکی درت غایت کوزل آت بولنیوردی. سلیمان، سیگیسموندی، برضیافته دعوتله ده شرف ویرمك ایستیوردی؛ لکن وزیراعظم، ضعیف البنیه اولان پرنسك الیشقین اولمادیغی ترك طعاملرندن راحتسز اوله رق مجارلرك بوحالی تسمیمه عطف ایتملری احتمالنی اخطار ایده رك پادشاهك اونیتنی تحویل ایتدی. حال بوکه بوبرهانه دن عبارت اوله رق سبب حقیقیسی پرنسی طرف پادشاهیدن اضیاف شرفندن محروم قیلمق ایدی. صوقوللو،

سیگیسموندہ، چادرنده کندیسنی زیارت ایتمسی تکلیفنده بولندی؛ لکن برقوله اویله بر شرف ویرمك کندیسنك موقعنه لایق اولمایه‌جغی حقنده به‌کسی طرفندن واقع اولان اخطار اوزرینه پرنس، ملاقاتلرینك آت اوزرنده و صحرا اورته‌سنده وقوعی آرزوسنی اظهار ایده‌رك وزیر اعظمك دعوتی برطرف ایتمشیدی؛ ایشته صوقوللو محمدپاشانك پرنس حقنده‌کی کینك اصلی بوندندر. ایکی کون صوکره (۱۳ذی‌الحجه — ۱ تموز) سیگیسموند، وداع ایچون حضور شاهانه‌یه کیده‌رك پادشاهك شوسوزلرینه مخاطب اولدی: «عسکر، باروت، قورشون، پاره تدارکنه‌چالیش؛ اکر براحتیاجك اولورسه‌بزه بیلدیرکه چاره‌سنی کوره‌لم». سلطان‌سلیمان، پرنسی دراغوش ایتمك‌ایچون ایکی دفعه قالقدی. سیگیسموند طلب تحریریسنده آنجق ته‌ئیس نهری وترانسیلوانیا حدودی آره‌سنده‌کی اراضی‌یی ایستیه‌رك درونلرنده جوامع انشا اولنان طمشوار ولیپانك و حدود اوزرنده ایکی بلده اولان دیره‌زین و سولنوقك اعاده‌سنده اصرار ایتمکدن چکندی. پادشاه بو طلب متواضعانه‌یی محق کوره‌رك سیگیسموندك دائرهٔ حکومتندن اولان‌اوچ‌یوز اسیری صالیویردی. زاپولیانك اوغلنك صوك‌ملاقاتی کونی سلیمان، مجارستانده اچلمقده اولان سفر حقنده متبوعی نامنه عرض تبریکات ایچون عثمانلی اردوسنه کلن، فرانسه قرالی سفیری کیلیوم دوبی‌ده قبول ایلدی. بومناسبتله، «زیاده خرستیان قرالك» (۱) سفیری سیگیسموند زاپولیایی قتولیك مذهبنی ترك ایدوب‌ده لوتر مذهبنی قبول ایتمش اولمسندن دولایی تبریك ایلدی.

سملیندن، قره‌مان بکلربکی سلیمان پاشا بودین‌اوزرینه یوریمکه‌امر آلدی؛ بالذات پادشاه‌ده، ئه‌رلو [اکره] اوزرینه‌یوریمك‌ایچون‌پترواردادین کوپریسندن‌کچه‌جك‌ایدی. انجق خبر آلندی‌که قونت‌نیقولازرینی شیقلوشده پادشاهك چاشنیکیراغالغنده بولنمش اولان‌ترحاله‌سنجاق‌بکی محمدی‌اکسزین‌اله‌کچیروب‌اوغلیله‌برلکده‌اتلاف‌واردوکاهنی‌یغما ایتمش‌ویالکز کموش‌اوله‌رق اون یدی‌بیك‌دوقه‌لق پاره‌یی حاوی اولمق اوزره‌برغنیمت عظیمه آلوب کوتورمشدر. سلطان سلیمان بو خبردن منفعل اوله‌رق محاربه پلانی دکشدیردی؛ اول‌امرده سیکه‌تك فتحیله‌زرینی‌یی‌تأدیب ایتمکه‌قرار ویردی. ووقووار قربنده طونه اوزرینه برکوپری آتدیره‌رق اونك ختامیله برابر بتون اردو کچدی. قپوجی باشی علی اغانك اردوکاه مدیر عمومیسی صفتیله اداره ایلدیکی بوایلك حرکت اوقدر سریع اولدی‌که ایکی کونلك مرحله برکونده آلندی؛ پادشاه ایسه خسته‌لقله

(۱) اوزمان فرانسه قرالنك آلدیغی عنوان دیندارانه (مترجم)

کچر بر اختیارلغك انفعالاتنه معروض اولدیغی ایچون بو فرط سرعتدن حدتلنه‌رك قپوجی‌باشینك غیرت زائده‌سنی بیوتی اوردرمق صورتیله جزالندرمق ایستدی. لکن وزیراعظم ، امره مخالف وقوع بولان شوحرکت کوزل برنتیجه‌یی موجب اوله‌جغنی وذات شاهانه‌نك بارسنین آلتنده بولنمقله‌برابر حالا کنجلکنده اولدیغی کبی تضعیف مراحله اقتدارینی کوسترمه‌رك دشمنلرینه دهشت ویره‌جکنی سلطان سلیمانه عرض ایله قپوجی‌باشینك حیاتی قورتاردی. طونه‌نك یکی برفیضانی ووقووارکوپریسنی آلدی[۳۲]؛ سلیمان بوفیضانك استلزام ایلدیکی صبرسزلق ایچنده‌اوسك قربنده دراوه اوزرینه دیکر برکوپری قورولمسنی امر ایلدی. اون یدی کوندن آزبرمدت ایچنده جمعاً درت بیك سکزیوز ذراع طولنده‌یوز اون سکز پارچه‌دن مرکب اولان بوکوپری اکمال اولندی(۱) پادشاه ، دومنی اختیار ردوس بکی علی پورطوق طرفندن اداره اولنان سراپا آلتون یالدیزلی بر قایق ایله ، طوپ صدالری ایچنده کوپری‌یی کورمکه کلدی . طونه ایچه دونانماسی قوماندانلغنه مأمور اولان علی پورطوق بوقایق ایله اوقادرغه‌یی بوغازایچی صولرندن طونه ودراوه‌یه کتیرمش ایدی . ذات شاهانه قره‌یه‌اینجه یکی چری اغاسنك چادرینه کیره‌رك اوکاودونانماقوماندانه‌سمیجانه مکافات ایلدی ؛ بکلربکلرینه، اردوی همان طونه‌دن کچیرملرینی امر ایله کندیسی‌ده یکرمی درت ساعتدن صوکره اونلری تعقیب ایتدی (۱محرم۹۷٤ — ۱۹تموز۱۵۶۶). مملکتی یغما ایتمك ، یاقمق شدیداً ممنوع اولمقله برابر برچوق کویلراحراق اولندی؛ سلیمان بوانتظامسزلقدن حدتلنه‌رك قپوجی باشی کلابی اغایه‌ویوزقپوجی‌یه‌شویغماویانغینجیلرك جمله‌سنك موقع جنایتلرنده آصلمسنی؛ وزیراعظمه‌ده‌چاوشلر معرفتیله بو جانیلرك اعدامنه اعتنا ایتمسنی امر ایلدی. محاصره طوپچیلری قوماندانی، صحراطوپلرینك وخصوصیله خسرو وفرهاد بکلرطرفندن تحفهٔ حربیه‌اوله‌رق آراد موقعنده براغیلان قاچیانه‌ر طوپنك مانده‌لرله سیکه‌ته نقلنه مأمور اولدی . بو عزیمت اثناسنده اردو ، فونفکیرهه‌ن ایله شیقلوش آره‌سنده واقع اولوب اراضیسنك شرابیله‌مشهور وعثمانلی تاریخنده اك شجیع ترك جنرالرندن برینك اعدامیله برصورت حزن آورده معروف اولان هارزانیده چادر قوردی.

بودین‌والیسی، آرسلان لقبیله یاداولنان محمدپاشا — کپالوتا اوزرینه وقتسز تشبثی

(۱) سلانیکی، ص۳۵ . اوکا موافق اوله‌رق آلموسینو، ص٤۱ : « Puente de 4,800 pasos de largo y 14 de ancho acabada en 16 dias» یالکز بورادہ ذراع دکل، خطوه کوستریلیور. [سلانیکی، طبع استانبول، ص۲۹ ، ذراع دیورسه‌ده «تربیعاً» اولسه کرك]

پادشاهك زوال توجهنی موجب اولمشیدی — تاتاووه‌سپریمك دشمن الله کچمسندن دولایی غضب شاهانه‌یی جلب ایلدی؛ اوندن باشقه وزیراعظم حقنده تحقیراتی متضمن اوله‌رق پادشاهه یازدیغی وپادشاهك صوقوللویه ارائه ایلدیکی مکتوبلردن دولایی ده اونك کینی تحریك ایتمشیدی (۱). سلطان سلیمان شیقلوشه وصولنده چاوش باشی برونسزه اون بش چاوش ایله بودینه کیده‌رك والی ارسلان‌پاشانك باشنی کتیرمسنی امر ایتدی. شو صیره‌ده والینك برآدمی کله‌رك ارسلان پاشانك اوچ کون مقدم، اردوکاهه کلمك اوزره حرکت ایتمش اولدیغنی خبر ویردی. بونك اوزرینه سلیمان، برنجی امرینی تحویل ایله، وزیراعظمك چادرینه کیره‌جکی زمان اعدامنی اراده ایلدی. ایرته‌سی صباح، اردو هارزانیده توقف ایتدیکی ووزیرلر دیواندە مجتمع بولندیغی حالده ارسلان‌پاشادیوانك ختامنه دوغری آغیر اسلحه‌ایله مسلح سواریلریله واصل اولدی؛ وزیراعظمك چادرینه کیده‌رك کندیسی ایچون احضار ایدیلن محله‌اوتوردی. جسارتی هرکسی شاشیرتدی: چاوشلر، پاشانك اردوده نه‌یاپه‌جغنی دوشونورلردی؛ پادشاهك امری اولمقسزین عسکری ترك ایتمسندن دولایی هرکس کندیسنی مجنون صایاردی. وزیراعظم ایلریلیه‌رك شویله استجواب ایلدی: «بوراده نه‌یاپمق ایسترسك؟ ایالتك اداره‌سنی کیمه براقدك؟ پادشاه سنی بکلربکی یاپمشیدی؛ سن اونك قلعه‌لرینی غیر مؤمنلره تسلیم ایتدك. لعنت سکا، بدبخت! سنك اعدامنه قرار ویرلمشدر». صوکره چاوش باشی‌یه دونه‌رك: «بوآدمك وجودینی دنیادن قالدیر!» دیدی. ارسلان، کوکسندن، پادشاهه تقدیم ایتمك ایستدیکی ایکی عریضه‌یی چیقاردی؛ وزیر اعظم کاغدلری آلدی؛ او دقیقه‌ده چاوش باشی ده زواللی ارسلان پاشایی یاقه‌لادی. جلاد حاضر اولمدیغندن وظیفهٔ امانه معاونه ویرلدی. ارسلان‌پاشا چادردن چیقدیغی زمان آیاس‌پاشا اوکا دیدیکه: «بودنیانك احوالی باقی دکلدر؛ استغفار ایت، وکوزلریکی آسمانه چویر». ارسلان پاشا بونصیحته جواب ویرمکسزین جلاده خطاباً: «جانم اوسته! چابوق اول، باش پارمغکی ده‌ایی باصدرمغه غیرت ایت!» دیدی. جلادهمان بوغدی. بودین والیلکی وزیراعظمك یکنی صوقوللو مصطفی پاشایه ویرلدی. ارسلان پاشانك بتون اموالی دولت ایچون ضبط اولندی. کیجه‌لعشی

(۱) محمد بکك وفاتی حقنده وندیك ایلچیسنك راپورنده شویله اوقونور: «Il Sgr. haveva fatto tajar la testa (بوغلدی) al Bassa di Buda per sospetto, che havesse intelligenza coll' Imperatore, e che il primo Vesir non era in gran confidenza» اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقی. ارسلان پاشانك بو سفیره یازدیغی مکتوبلر بو افاده‌نك کاملاً عکسنی اثبات ایدیور.

یاننده بکلنه‌رك ایرته‌سی صباح یحیی زاده عائله‌سنك مزارینه نقل ایله — روایته کوره برحدتلی زماننده تلعین ایتمش و نتیجهٔ خیبه‌سنی خبر ویرمش اولان (١) — باباسنك یانه دفن اولندی. مزیت مجربه‌سیله ارسلان اسمنی قازانمش اولان طالعسز محمد پاشا، محمد ثانینك الك شجاعتلی جنرالرندن بوسنه والیسی یحیی پاشانك اوغلی بالی بكك حفیدی ایدی. جدّی حمزه بالی بك دها اون درت یاشنده ایکن بر مجادلهٔ قهرمانیده امتیاز قازانه‌رق ویانه محاصره‌سنده دخی ویه‌نبه‌رغ اوزرنده کی موقعنده جلب نظر دقت ایلمشیدی. بایزیده داماد اولان یحیی پاشانك جمله‌سی ارباب حرب اوله‌رق مشهور درت اوغلی واردی ؛ اونلردن بری اولان بالی بكك‌ده مجارستانده و الی مقامنه ارتقا ایتمش اوچ اوغلی و برحفیدی واردر که شونلردر: ستولوه‌یسه‌نبورغده احمد، سکدینده ومؤخراً پجویده درویش ؛ بودینده محمد وارسلان .

ارسلان پاشانك اعدامنك ایرته‌سی کونی، وزیر اعظمك اوغلاری، قوردبك، حسن بك او کنده اوله‌رق، پادشاه صورت مطنطنه‌ده فونفکیرهه‌نه [پجویه] داخل اولدی (٤ اغستوس ١٥٥٦). اثنای راهده علوفه‌جی باشی فرهادبك، باش متفرقه برابر ایدی؛ بش قاری قرآن سورهٔ فتح اوقویورلردی. کذرکاهنده صف تشکیل ایتمش اولان عسکری آرابه ایچندن سلاملامقده اولان پادشاهك صول جهتنده وزیر احمد وفرهاد پاشالر، صاغ طرفنده فرهاد پاشانك قارداشی بشنجی وزیر مصطفی پاشا واخیراً مصردن جلب اولنان آلتنجی وزیر (٢) کیلون صوفی علی پاشا آت ایله کیدیورلری. اوچ کون مقدم روم ایلی بکلر بکی طقسان بیك عسکر واوچ یوز طوپ ایله سیکه‌تك شمالنده سه‌میلهوو تپه‌سی اوزرنده اردوکاه قورمغه کلمشیدی. اغستوسك بشنده (٣) سلیمان بالذات سیکه‌ته واصل اوله‌رق محاصره‌یه باشلانلمق امرینی ویردی. فونفکیرهه‌ندن ایکی میل مسافه‌ده واقع اوله‌رق «سیکه‌توار»، یعنی «اطه‌لر شهری» دخی دینیلن بو بلده هر طرفدن آلماس نهریله محاطدر؛ قلعه، یکی شهر، اسکی شهر اولمق اوزره اوچ قسمه منقسم وبو قسملر کوپری ایله بربرینه مربوطدر. قلعه طوپراقدن وچالیدن انشا واوچ قات خندق ایله احاطه ایدلمش بش برجی حاویدر؛ یا کنز، باروت مغازه‌سی اتخاذ اولنان دکیرمی قله، چاك قلعه‌لری، محافظه عسکرینك

(١) بواعدامده بالذات شاهد اولان سلانیکی، ص ٣٨ .

(٢) بوزمانده درکه بر التنجی وزیرك ظهور ایتدیکی کوریلور ؛ موراجه دوسونك « لوحهٔ دولت عثمانیه » اثرنده دیدیکی کبی، جلد ٧، ص ٢١٢ . سلیم ثانی زماننده دکل.

(٣) ایستوانفینك یازدیغی کبی ١ اغستوس دکل. بتون عثمانلی مورخلری ٥ اغستوس تاریخی کوسترمکده اولان بودینا Budina ایله متفقدرلر .

اقامتگاهلری کرپیچدن یاپلمشدر. عثمانلیلرك تقربنده سیگهت قوماندانی زرینی استحکامك اورته‌سنه برخاچ وضع ایتدردی؛ ضابطانندن برینه قلیچ چکمش اولان برنفرك‌ده اعدامنی امر ایتدی؛ لکن، زرینی، انتظام عسکریه موافق اولان بو تأدیبه، اسیر آلدیغی برترك اغاسنك‌ده بیونی اوردرمقله فائده‌سز بروحشیلك‌علاوه‌ایلدی. سلطان سلیمانك ارائه ایتمکده اولدیغی احتشام سلطنته جواب اولمق وکندیسنی صورت لایقه‌ده قبوله حاضر اولدیغنی کوسترمك اوزره زرینی استحکاماته قرمزی چوقه تفریش وقلعه‌نك خارجنه کموش کبی پارلاق لوحه‌لر وضع ایتدردی؛ پادشاه سه‌میلیوو تپه‌سی اوزرنده کورینمجه بربیوك طوپ ایله رسم خوش آمدی‌یی ایفا ایلدی. درحال اوچ طرفده بردن هجوم باشلادی. عثمانلیلرك صاغ قولی اوچنجی وزیر فرهاد پاشا واناطولی بکلربکی زال محمود پاشا قوماندەسنده ایدی. یکی چری اغاسیله علی پورطوق وقوجه ایلی بکی مرکزی اشغال ایدیورلردی؛ حدود بکلری بونلرك امری آلتنده ایدی؛ بونلردن پوزه‌غا سنجاق بکی نصوح بك بش بیوك طوپ ایله، خصوصا سلطان سلیمانك امر مخصوصی اوزرینه یکی چریلره ویرلمش اولان قاچیانه رطوپیله اسکی شهری دوکمکه مأمور اولدی. زرینی، یکی شهری مدافعه ایده‌میه‌جکنه قناعتله یاقدردی. ترکلر انقاض اوزرینه یرلشه‌رك بطاریه‌لرینی قوردیلر؛ متعاقباً اسکی شهری قلعه‌دن آیران بطاقلغی طوپراق طولوطوربه‌لرله املا ایده‌رك بوصورتله قلعه‌یه صاغلام بریول یاپدیلر. پادشاهك وصولنك اون بشنجی کونی بتون استحکامات خارجیه‌یه صاحب اولدیلر؛ یالکز قلعه عثمانلیلرك مساعیسنه قارشی نومیدانه بر مقاومت کوستریوردی (۱۹ اغستوس ۱٥٦٦) . سلطان سلیمان بتون خرواتستانی تملیك ایده‌جکنی وعد ایله زرینینك متانت ثباتکارانه‌سنی اخلال ایتمك ایستدیسه‌ده فائده‌سی اولمادی عثمانلیلر، زرینینك — ماقسیملیه‌ن طرفندن سیگه‌تك امدادینه کوندرلمش اولان — بیوك اوغلنك علمداریله ترامپته‌سنی دردست ایلدیلر؛ سلیمان، زرینی‌یی اوغلنك دوچار اولدیغی حالدن دولایی مکدر ایتمك ایچون بواسیرلرك قلعه دیواری اوکنه قدر کوتورلمسنی وبرنجیسنك بایراغی کشادو ایکنجیسنك برهوای مظفریت تغنی ایتمسنی امر ایلدی. او آره‌لق قلعه‌یه ده‌اوقلره باغلاده‌رق مکتوبلر آتدردی که المانجه، مجارجه، خرواتجه یازلمش اولان بوکاغدلرده عسکر آره‌سنه تفرقه دوشورمکه،

(۱) Forgaczii Zigethi Hungariæ claustri præstantissimi vera des-» criptio et obsidionis ejus itome.». فورغاچ یالکز ترامپته‌دن بحث ایدیورسه‌ده سلانیکی علمداری‌ده یازیور .

یاخود کوزل وعدلرله صداقتلرینی اخلاله چالیشیلیوردی . بونلر ترجمان ابراهیم بك، کدخدا لالا مصطفی پاشا، کاتب السر فریدون طرفندن ترتیب ایدلمشیدی . فریدون، وزیر اعظمی مخاطره‌لی بر موقعدن چکمش وفی الحقیقه بر قاچ ثانیه صوکره اورایه برکوللهٔ دوشه‌رك برقاچ نفری اولدرمش اولمسی اوزرینه تخصیصاتی چوق اولان نشانجی منصبنه تعیین اولنمش ایدی (١) .

قلعه‌یه ایلك هجومده، رجعت ایتدیریلن محاصرلر ایکی بایراق ضایع ایتدیلر؛ بو محاربه‌ده بولنمق اوزره قاهره‌دن قوشوب کلمش اولان سابق مصر والیسی صوفی علی پاشاده تلف اولدی (٩صفر — ٢٦ اغستوس) . اوچ کون صوکره موهاچ محاربه‌سی و بودین وبلغراد‌ك فتحی کونلنه مصادف اوله‌رق وقوع بولان ایکنجی هجوم دهاشدتلی، دها قورقونچ اولدی[٣٣]؛ درت کون دها صوکره براوچنجیسی تجربه ایدلدی؛ لکن یکیچریلر برآز صوکره چکیله‌رك بیوك برجك التنده آچیلان لغمك ختامنه انتظار ایتدیلر. ٥ ایلول صباحی بولغم اطرافه شدتلی برایدینلق صاچه‌رق پاتلادی. شو آیدینلق کویا سلطان سلیمانك قنادیل وفاتی ضیاسی ایدی؛ زیرا اوبیوك حکمدار انحطاط قوادن، یا اسهالدن ، یاخود بر نزول ضربه‌سندن ٥ — ٦ ایلول کیجه‌سی ارتحال ایلدی (٢٠ صفر) [*] . وزیر اعظم بو وقعه‌یی اخفایه سعی ایتدی ؛ حتی بعض مورخلره اعتماد ایتمك لازم کلیرسه بوحالك سرقلمسنی تأمین ایچون پادشاهك طبیعی اخلاق ایتدردی. شو صورتله سلطان سلیمان سیگه‌تك ضبطی تسلیسنی برلکده آلوب کوتورمکسزین وگیولانك تسخیری خبرینی آلمقسزین تسلیم روح ایلمشدر. تموزك بشندن بری برتوپاشانك یکرمی بش بیك کشی ایله محاصره ایتدیکی بوموقع کرهچه‌نی طرفندن تسلیم اولنیوردی. سلطان سلیمان سیگه‌تك مدافعه‌سندن حصوله کلن صبرسزلق وانفعال سائقه‌سیله ارتحالندن بر قاچ ساعت مقدم وزیر اعظمه «بو اوجاق حالا یانمقده دوام ایده‌جکمی ؟ مظفریت داوولی حالا سسی ایشتدیرمیه‌جکمی ؟» مأللده بر تذکره یازمشیدی . ینه بو مأللده وکویا پادشاهك الیله یازلمش برطاقم کاغدلر اردوده اوامر یومیه شکلنده اعلان وواقف اسرار اولنایان وزیرلره تبلیغ اولندی. بواوراقی یازان، باش سلحدار جعفر اغا ایدی؛ (٢) سلطان سلیمانك وفاتندن خبردار اولان، جعفر اغا ایله کاتب محرم نشانجی فریدون ایدی؛

(١) سلانیکی بو مناسبتله متفرقه‌لرك او زمان اللی کشیدن عبارت و مأموریتلرینك اعتبار ومخصصاتی چوق اوله‌رق یوز بیاره وقرق بر معاش مقطوعه نائل اولدقلرینی یازیور .

(٢) جعفر اغانك یازیسی پادشاهك یازیسنه بکزه‌دیکندن وزیر اعظم توجیهات وسائر خصوصات خطلرینی اکا بازدیررردی. خبر صحیحدن خلاصه، دور سلیمانی، ص ٢٧١ (مترجم)

بونلرك هر ایکیسی مؤخراً سلیم ثانی، دها دوغریسی وزیر اعظمی صوقوللو زماننده شو نائل اولدقلری محرمیت وامنیته — برنجیسی صوقوللونك دامادی ویکی چری اغاسی، ایکنجیسی رئیس الکتاب صفتیله — اثبات استحقاق ایتمشلردر. ۸ ایلولده (۲۲ صفر) بتون استحکامات خارجیه هدم ایدلمش، استحکامات داخلیه دن ده یالکز قلعه ودرونده کی باروت مخزنی حال اصلیسنده قالمش ایدی. زرنی یا تسلیم اولمق، یا اولمك زمانینك حلولنی کوره رك بر لیاقت ثباتکاری وشایان حیرت برسکون افکار ایله ایکنجی صورتی اختیار ایلدی. قهرمانجه ترك حیاته قرار ویره رك صوغوق بر شجاعتله احضار وسائل ممات ایتدی. اوطه خدمتکاری فرانسوا چه ره نکنك معاونتیله آرقه سنه ایپکدن بر اوست لباسی کیدی؛ بیونه التون زنجیرینی چکیردی؛ باشنه کنارلری صیرمه لی وقیمتی بیونك بر الماسی حاوی سرغوچلی برشابقه طاقدی؛ اوندن صوکره اوزرنده کی البسه یه دسترس اولان آدم جیبنده هیچ بر شی بوله مادیغی ایچون شکایت ایتمسین دیه رك وفقط عثمانلی مسکوکاتی قاریشمامسنه دقت ایده رك جیبنه یوز مجار دوقه سی قویدی (۱)؛ بونی متعاقب قلعه اناختارلرینی کتیره رك دوقه لرك بولندیغی جیبنه وضع ایله اطراف نده کیلره دیدی که: «بو قول حرکت ایتدیکی مدتجه نه اناختارلری، نه ده آلتونلری بندن آله مازلر؛ بن اولدکدن صوکره کیم آلیرسه آلسین! لکن یمین ایتدم که ترك اردوکاهنده بنی پارمقله کیمسه کوستره میه جکدر (۲). خدمت عسکریه سی مدتجه وقوع بولان پارلاق موفقیتلرینه مقابل آلدیغی التون ایشلمه لی درت قلیجدن ایلك ویریلنی انتخاب ایله: «ایلك شرف وشانی بونکله قازاندم؛ حقمده کی حکمی دیکلمك اوزره رب لایزالك تختی پیشکاهنه ده بونکله چیقه جغم» دیه رك اونی قوشاندی (۳). علمداری اوکنده، قالقانی طاشیان خادمی آرقه سنده اولدیغی حالده مغفرسز، زرهسز حولی یه اینه رك کندیسیله برلکده ترك حیاته عزم ایتمش التی یوز ارباب شجاعتی ایراد ایتدیکی مختصر برنطق ایله تشویق و خاتمهٔ نطقنده اوچ دفعه یسوع نامنی یاد ایلدی. ایچ قلعه نك هر نقطه سندن آتش

(۱) نقل اولنورکه قلعه بکی، زرنسق مقلوش دیمکله شهیر بردلیر ایدی. نتیجهٔ حال نه اوله جغنی اکلامسی اوزرینه باشنه طورنه تللرینی صوقدی، قاش اثوابلرینی کیدی، جیبنه یوز التون قویدی: «بونی کسن غازی یه ارمغان اولسون» دیدی. پچویدن خلاصه، ج ۱، ص ٤۱۹. پچوینك بونی فرنك تاریخلرندن آلدیغی ملحوظدر؛ بقیه سی ۳ نومرولو حاشیه ده مندرجدر؛ پچوی او قدر آلمش، هامه بحسب التعلق سوزی اوزاتمشدر. (مترجم)

(۲) یعنی کوسترمکه قالقیشانی اوره جق ایدی. (مترجم)

(۳) حتی روایت اولنورکه اجدادندن قالمش بر قلیجی وار ایدی، اونی قوشاندی. پچوی. کذلك. (مترجم)

استیلا ایتمکده ایدی؛ ارتق خارجه چیقمق اشارتنك بردقیقه تأخیری جائز دکل ایدی. بیوك قاپونك یاننده تیمور پارچه‌لری طولو بر هاوان طوپی وار ایدی . زرینی بونك اوکنده کی حائل آلنه رق آتش ایدملسنی امر ایلدی؛ کوپری اوزرندن کچمکده اولان التی یوزدن متجاوز مهاجملر پریشان ایدلدی. هاوانك اشتعالیله حاصل اولان دومان آره سنده زرینی ، جوّ صافدن کذار ایدن یلدیرم کبی ترکلرك اوزرینه صولت ایتدی . صادق علمداری لوران یورانیچ ایله برابر اك صیق صفلر اوزرینه کیره رك آن واحده ده کوکسه ایکی قورشون وباشنه براوق اصابتیله یره دوشدی (۱) . عثمانلیلر بوحالی کورنجه اوچ دفعه « الله ! » دیه باغیریشدیلر . یکی چریلر سیکه‌ت مدافع جسورینی آله رق یکی چری اغاسنه کوتوردیلر ؛ هنوز برحیات اولدیغی حالده قاچیانه رطوپنك اغزینه باغلایه رق ویوزینی یره دوغری چویره رك باشنی کسدیلر. [۳٤] . ایشته قاچیانه ری کندی شاتوسنده اعدام ایتدیرمش اولان زرینی وظیفهٔ مسافر پروری بی پامال ایتمسنك واسیری بولنان برترك اغاسنی اولدیرمسنك جزاسی اولمق اوزره قاچیانه رخائننك طوپی اوزرنده ترك حیات ایلدی .

بو آندن اعتباراً قلعه‌یه قتال وحریق برشدت وحشیانه ایله استیلا ایتدی؛ اورایه کیدن یول اجساد ایله طولمش ایدی ؛ خانه‌لرینك خارجنه چیقارلمش اولان قادینلر، چوجقلر اکثریا، شکارلری ایچون بربریله منازعه ایتمکده اولان یکی چریلر طرفندن بی رحمانه اعدام ایدیلیورلردی . زرینینك خدمتجیسی، خزینه داری ، ساقیسی دشمنك النه دوشه رك بیق وصقالری کسلدکدن صوکره یاقلدیلر. وزیراعظم، ترجمان ابراهیم واسطه‌سیله، زرینینك نه‌قدر خزینه‌سی بولندیغنی، نره ده قالدیغنی بونلردن صوردی . نخوت نجیبانه صاحبی کنج برمجار اولان خزینه‌دار(۲) شوجوابی ویردی: «زرینینك یوز بیك مجار دوقه‌سی، یوز بیك ئه کوسی، هر حجمده بیك التون قدحی، قیمتدار بر چوق اوانیسی وار ایدی ؛ بونلرك جمله‌سنی محو ایتدی ؛ یالکز بر قاصه ایچنده اللی بیك لیرالق ذی قیمت اشیا برابر قشدر؛ لکن باروت مهماتی اوندن آز دکلدر؛ اونلرده شوقونوشمقده اولدیغمز دقیقه‌ده پارلایه جق، قلعه‌نك یکانه باعث تسلیمی اولان آتش اردوکزك ده سبب خرابی اوله جقدر» . بوتهدیدامیز سوزلری دیکر ایکی اسیر دخی تصدیق

(۱) بچوی سلانیکیدن نقلاً بش درهم آغیرلغنده برقورشون اصابت ایتدیکنی سویلر .
(۲) ایستوانفیده، بودینادە، فورغاچده، سامبوکوسده Sambuecus اولیان بوتفصیلات سلانیکیده مندرجدر.

ایلدی. وزیر اعظم اندیشناك اوله رق چاوش باشی یه، بتون آدملریله برلکده آتلره بینه رك بو فلاکتك اوکنی آلمق اوزره تدابیر لازمه نك اتخاذ اولنمسنی امر ایلدی. چاوشلر چکلمك وعسکره رجعت امری ویرمك اوزره امرایی خبردار ایتمکه آنجق وقت بوله بیلدیلر؛ قله مخوف برطراقه ایله برهوا اوله رق اوچ بیکدن زیاده آدم خرابه سی آلتنده قالدی[۳۵]. بینه اوکون وزیر اعظم، زرینینك باشنی، شاپقه سی و آلتون زنجیری اوزرنده اولدیغی حالده قپوجیلر کدخداسی کلابی معرفتیله دامادی بودین والیسی صوقوللو اوچ محمد پاشایه کوندرمك همان ایمپراطورك اردوکاهنه ایصال ایلمسنی یازدی. صوقوللو اوچ آلدیغی امر موحشه جه شو متروکات حزن آوری سالم قونتی ئه که ارسال ایلدی. مؤخراً باش، بالتا ارباجانی طرفندن جاقاتورن شهرینه کتیریله رك عزیزه ئه له‌ن مناسترنده زرینینك — فرانکیپان عائله سندن بولنان — زوجه سنك مزاری یانه دفن ایدلمشدر. سیگه تك استیلاسنك سکزنجی کونی وزیر اعظم صوقوللو محمد پاشا بربیوك دیوان عقد ایلدی؛ هنوز حیاتده ایمش کبی سلطان سلیمان طرفندن اولمق اوزره، بتون ممالك عثمانیه والیلرینه، قریم خانینه، مکه شریفنه، ایران شاهنه ودولت عثمانیه ایله مناسباتی اولان دیکر مسلمان حکمدارلره ظفر نامه لر یازلدی. مکافات و ترقیلر توزیع ایدلدی؛ اوندن صوکره میراخور جعفر اغانك، سلطان سلیمانك یازیسنه تقلیداً تحریر ایتدیکی برمکتوب نشر اولندی که اردودن برقسمنك همان بابوچا اوزرینه کیتمسنی، دیکر قسمنك سیگه ت استحکاماتنك تکرار یاپلمسنده قوللانلمسنی آمر ایدی. بینه اوآره لق عسکر آره سنده اشاعه اولندی که پادشاه برنقریس ضربه سندن دولایی چیقه مامقده ایسه ده سیگه ت جامعی ختام بولنجه صلات جمعه یی ومظفریت لامعه سنك تشکراتنی ادا ایتمك اوزره جامعه کیده جکدر. اصحابنك وفاتنه مبنی منحل اولان برچوق مأموریتلرك توجهاتی اجرا اولندی[۳٦]؛ بومناسبتله جلال زاده نشانجی خدمتنه عودت ایلدی. صوقوللو، عسکری سیگه ت استحکاماتی وبابوچا سوقیاتی ایله اشغال ایده رك سلطان سلیمانك خبر وفاتنی اوچ هفته کتمه وشو صورتله ولی عهدك کوتاهیه دن استانبوله کیتمسی ایچون زمان ویرمکه موفق اولدی. بویوله برتدبیر، موفقیت ممائله ایله محمد اولك، محمد ثانینك(۱) سلیم اولك وفاتلرنده دخی استعمال اولنمشیدی. سیگه ت فاتحی صوقوللو محمد پاشا حکومتی او قدر قوی برال ایله طوتدی که یالکز بو ایلك اوچ هفته ظرفنده دکل، وفاتنه قدر امتداد ایدن اون اوچ سنه ظرفنده دخی سلطان سلیمانك مؤسساتنه عامه یی صادقانه مطاوعت ایتدیره رك دولتك سعادت وقدرتنی اوبیوك پادشاهك ترفیع ایتمش اولدیغی درجه ده محافظه ایلمشدر.

(۱) فاتحك وفاتنده حسن تدبیر اولنه مادیغنی قاره تخطر ایدن. (مترجم)

اوتوز دردنجی کتاب

سلیمان اوّل سلطنتنك آبده‌لری: ممتاز آدملری. — دفتردارلر، نشانجیلر، رئیس الکتابلر، شاعرلر، فقیهلر. — طریق علمی وعسکرینك یکیدن تنظیمی. — تیمار اصولی، ویرکیلر، جزا قانونلری، ضابطه نظاماتی. — سلیمانك ارتحالندن اعتباراً دولت عثمانیه‌نك اسباب انحطاطی.

سلطان سلیمانك وضع ایلدیکی قوانین و اصول عثمانلیلر نظرنده، بیوکلکنك الك بیوك سببلری عد اولندیغی جهتله — مقدمایازلدیغی وجه‌ایله اوروپالی مورخلر کندیسنی بیوك ومحتشم عنوانیله تذکار ایتمکده ایکن — ترکلر قانونی عنوانی ویررلر. زمان سلطنتنك اوابدینی تعداد ایدرکن یالکز ادبیات وصناعاته عائداولا لمرینی دکل، قانونه تعلق ایدنلرینی ده ذکر ایتمه‌مز لازم کله‌جکدر. اولا زمان سلیمانی یه اشتهار بخش اولان انشا آت واثار علمیه‌نك بر اجمالنی واوندن صوکره دهای قانونیسی سایه‌سنده وجود بولان مؤسسات سلطنت عثمانیه‌یی بیان ایده‌جکز. وقایع حربیه وسیاسیه‌یی نقل ایتدیکمز و بونلردن حصه دار اولان قوماندانلرك، دولت رجالنك اسملرینی یاد ایلدیکمز صیره‌ده آثار صناعیه وادبیه‌دن واونلرك اصحابندن بحث ایتمش ایسه‌ك‌ده تاریخك بعض اقسامنی تنویر ایله بعضلرینی کولکه‌ده براقمقدن ایسه هرطرفنی بردرجه‌ده ضیا آلتنه آلمق دها مفید اوله‌جغنی دوشونه‌رك بو بحثده براز دها اطنابی وظیفه عد ایدیورز. دولتك باشقه هیچ برزمانی یوقدرکه محصولات ادبیه وصناعیه‌جه، قرق التی سنه‌سورن سلیمان اول وآنجق سکز سنه‌دن عبارت اولان سلیم ثانی سلطنتلری قدر برکت‌دار اولسون.

اولجه اشارت ایتمش ایدك که عثمانلی مورخلری وقایع سلیمانیه‌ده اون عددینك حاکم اولمسنه بر اهمیت عظیمه اسناد ایدرلر. بنابرین مساعده ایدلسین که سلطان سلیمانك حقیقی، یاخود مظنون اولان بیوکلکی حقنده برحکم قطعی اعطاسندن اوّل، شرقیونك او پادشاهك شخص و زمان سلطنتی حقنده تطبیق ایلدکلری بو اون عددی حقنده بعض تفصیلات وایضاحات ویرهلم. اونلرك افکارینه کوره بوعددك تأثیرینی ارادهٔ الٰهیه صور آتیه ایله کوسترمش ایدی: اونجی عصر هجرینك برنجی سنه‌سنده (۱) تولد

(۱) هجرتك ۹۰۰ نجی سنه‌سی (۱٤۹٤). [یوزنجی سنه مبدأ عصر اولق اعتباریله سلطان سلطان سلیمانك رأس مائهٔ عاشره‌ده تولد ایتمش اولسی دوغری ایسه‌ده ۱۹۰۰ پارس سرکیسی

ایتمش اولان سلطان سلیمان عثمانلیلرك اونجی پادشاهی (۱)، زمانلرنك اونجی بیوك حکمداری(۲)، اون اولاد باباسی(۳)، اون بیوك اوصاف شاهانه‌نك صاحبی[۱] ایدی؛ زمان سلطنتنده لیاقت ممتازه‌یه مالك اون صدراعظم (٤)واون دفتردار و نشانجی(٥)، اون فقیه متبحر (٦)، اون بیوك شاعر (۷) وار ایدی ؛ اون دفعه اون شهر و استحکام فتحیله اشتهار ایتمشدر[۲].

بوندن اولکی طقوز کتابی سلطنت سلیمانیه وقایعی روایاتنه تخصیص ایتدکدن صوکره

مناسبتیله تجدد ایدن برمباحثه‌ده هرعصرك ابتداسی یوزنجی سنه‌دن می، یوقسه یوزبرنجی سنه‌دن می اعتبار اولنه‌جغی حقنده مناظره اولنمشدر . هر تاریخك ایلك عصری یوزنجی سنه‌نك نهایتنده ختام بوله‌جغه کوره ایکنجی و اوچنجی و الی اخره عصرلرك یوزبرنجی سنه‌نك برنجی کونندن باشلامسی لازم‌کلیر ؛ مع‌هذا « اوته‌دن‌بری قبول اولنمش » دیه حساب دیکری معتبر عدایدنلر بولنور . مترجم]

(۱) ۱، عثمان ؛ ۲، اورخان ؛ ۳، مراد اول؛ ٤، بایزید اول؛ ٥، محمداول ؛ ٦، مراد ثانی ؛ ۷، محمدثانی ؛ ۸، بایزید ثانی؛ ۹، سلیم‌اول ؛ ۱۰، سلیمان‌اول .

(۲) ۱، شارل‌کن ؛ ۲، اونجی‌ئون [پاپا] ؛ ۳، سکزنجی‌هانری ؛ ٤، برنجی‌فرانسوا ؛ ٥ ، ایوان واسلیه‌ویچ ، ٦، شاه اسماعیل؛ ۷ ، شاه اکبر ، ۸، آندره‌آغریتی ؛ ۹ ، برنجی سکیسموند ؛ ۱۰، سلیمان‌اول .

(۳) ۱، محمد ؛ ۲، محمود ؛ ۳، عبدالله ؛ ٤، جهانکیر ؛ ٥، مصطفی ؛ ٦، بایزید ؛ ۷، سلیم ؛ ۸، مهرماه (رستم‌پاشا حلیله‌سی)؛ ۹و۱۰، اسملری نامعلوم‌ایکی قیزکوندیك ایلچیلری راپورلرنده اونلردن بحث اولنمشدر .

(٤) ۱، پیری‌پاشا ؛ ۲، ابراهیم پاشا ؛ ۳، آیاس پاشا ؛ ٤، لطفی‌پاشا ؛ ٥، سلیمان پاشا ؛ ٦، رستم پاشا ؛ ۷، احمدپاشا ؛ ۸، دفعهٔ ثانیه اوله‌رق رستم پاشا ؛ ۹، سمیز علی پاشا؛ ۱۰، صوقوللو محمدپاشا . عالم خاخام آنوسینیویه‌ده مراجعت : « *Que tuvisse diez Oliviçires,* » اون‌یکی‌جری آغاسندن‌ده بحث‌ایدر : « *Diez que son la parte principal del Reino; agas de Geniçaros, le mayor fortaleza y vigor de su exercito* » . (حاجی قالفه ، تقویم‌التواریخ، ص۲۳٦). لکن بالذات سلطان سلیمان طرفندن اداره اولندیغنی بیان ایتدیکی اون سفر حقنده آلدانیر . « *Las guerras que dio personalmete fueron diez* (س۸٤) » . چونکه موهاچ و ویانه سفرلرینی بر صایه‌رق ۱۵٤۱ مجارستان سفرینی اونودور، وایران شاهی اوزرینه آچیلان ایکی صوك سفری‌ده بر کوسترر .

(٥) ۱، اسکندر چلبی ؛ ۲، جلال‌زاده مصطفی ؛ ۳، رمضان زاده محمد ؛ ٤، خلیل‌بك ؛ ٥، ابوالفضل؛ ٦، محمدچلبی؛ ۷، آق‌باش‌چلبی؛ ۸، نوبهارزاده؛ ۹، ابراهیم؛ ۱۰، فریدون .

(٦) ۱، کمال‌پاشازاده ؛ ۲، ابوالسعود ؛ ۳، ابراهیم‌چلبی ؛ ٤، طاش کوپریلی زاده؛ ٥، جلال‌زاده‌صالح ؛ ٦، حافظ‌عجم ؛ ۷، لاری ؛ ۸، برکیلی ؛ ۹، خیرالدین ؛ ۱۰، سروری.

(۷) ۱، باقی؛ ۲، خیالی؛ ۳، ذاتی ؛ ٤، غزالی ؛ ٥، یحیی‌بك ؛ ٦، فضولی ، ۷، جلالی؛ ۸، فکری ؛ ۹، روانی ؛ ۱۰، لامعی .

بو اونجی کتابده (۱) آنجق اوابد صناعیه وادبیه ده وتاریخ عثمانینك بودره سنك میدانه قویدیغی مؤسساتی ذکر ایله انشاآت و تأسیساتدن ، دفتردار و نشانجیلردن ، فقیه وشاعرلردن، هیئت علمیه نك ترتیبات جدیده سندن، اردو وخزینه دن، تیمار وزعامتلر حقنده کی نظاملردن، قوانین جزائیه ایله ضابطه نظاملرندن، ادارهٔ داخلیه دن بربرینی متعاقب بحث ایده جکز .

سلیمانیه جامعی ایله دیکر التی جامعی، یعنی: سلیم اولك تربه سی قربنده انشا اولنان سلیمیه یی؛ سلیمانك شهزاده لری محمود وجهانکیرك تربه لری یانده کی شهزاده وجهانکیر (غلطه ده) جامعلرینی ؛ اسکدار و ادرنه قپوسنده مهرماه سلطان ایچون یاپیلان ایکی جامعی ؛ خاصکی سلطان ، نام آخرله روکزه لان ایچون عورت پازارنده انشا اولنان جامعی مقدما تذکار ایتمش ایدك؛ هرنه قدر شوالتی جامع سلطان سلیمانك اسمنی حائز دکل ایسه لرده جمله سی اونك خزینه سندن وجوده کتیرلمشدر. سلیمانیه دن صوکره سلیمانك الکزیاده افتخار ایتدیکی — قرق کمر، یاخود قرق عمومی چشمه یه صوویردیکی ایچون — قرق چشمه نامیله یاد اولنان واولجه تاریخمزده ذکر ایدیلن صویوللریدر. سلیمانیه نك، قرق چشمه کمرلرینك، چکمجه کوپروسنك بناسیله سلطان سلیمان احتشام ومؤسسات عمومیه جه — ایاصوفیه کلیساسنك، قدیم بیزانس صویوللرینك، چکمجه کوپریسنك مبنی بولندیغی نهر اوزرنده برکارکیر کوپرینك بانیسی اولان — ژوستینیه ن ایله رقابت ایتمشدر. قسطنطنیه یی انشا ایلین قسطنطین وبو پای تختی فتح ومجدداً اعمار ایدن محمد استثنااولنورسه بوشهرك، تزیناتی مقدار عظیمنده اك زیاده مدیون اولدیغی بیوك ژوستینیه ن ایله بیوك سلطان سلیماندر . عثمانلی پادشاهی طرفندن کافهٔ مبانینك تفصیلاً تعریفی التی بابده ژوستینیه نك اوابدینی توصیف ایدن پروقوبك اثری قدر واسع برتألیفه سرمایه اولور؛ پروقوب کبی بوتألیفك صاحبی ده سلیمانك پای تخت وولایاته زینت بخش اولان جامعلرله ممالکك هرطرفنده کوریان متعدد صویوللر، کوپریلر، استحکامات، برچوق مؤسسات خیریه حقنده اطرای ستایش ایده بیلیر. شیخ اکبر متصوف محیی الدین العربینك قبری اوزرنده کی سترهٔ نسیانی رفع ایله اورایه برقبه انشا ایده رك ارباب اخلاصه زیارتکاه یاپان پدری سلیمك اثرینه اقتفاءً سلیمان دخی بغدادده — عجم شیعه سنك بیقدیغی — امام اعظم ابوحنیفه تربه سنی اعماروبوتربه نك جوارنده برجامع شریف ایله اطعام فقرا ایچون برعمارت انشاایلمشدر. بینه بغدادده، طریقت مشهورهٔ قادریه مؤسسی شیخ عبدالقادر

(۱) هامه رده اون عدد ینك تأثیرینه مغلوب اولهرق سلطنت سلیمانیه یی اون کتابده یازمشدر! (مترجم)

گیلانینك تربه‌سی قربنده کی جامعی یکیدن احیا ایتمشدر. شاعر اعظم متصوف مولانا جلال‌الدین رومی ایله قهرمان اسلام سید بطال غازینك خاطره‌لری ینه اویولده طرف سلیمانیدن شرفلندیرلمشلردر. قونیه‌ده درگاه مولاناده ایکی مناره‌لی بر جامع ایله درویشان ایچون بر سماعخانه(۱). اونلرك اقامتلرینه مخصوص حجره‌لر، فقرا ایچون عمارت یاپدرمشدر. سید غازی قصبه‌سنده تربهٔ بطال جوارنده بر بیوك تکیه، بر جامع، بر مدرسه، فقرا وغربا ایچون عمارت تأسیس ایلدی؛ بو بنالرك جمله‌سی قورشونله اورتلدی؛ تکیه طریقت بکتاشیه‌یه ویرلدی. پیر طریقت عبدالقادر وجلال‌الدین رومی ایچون یاپیلان آثار خیریه ایله سید غازی قصبه‌سنده کی انشا آت ممالك عثمانیه‌ده مقدار و نفوذلری کثیر اولان قادری، مولوی، بکتاشی درویشلرینك سلیمان حقنده محبتلرینی جلب ایتمش ایدی. کفه‌ده، ازنیقده، شامده خراب اولان جامعلری ومریج اوزرنده جسر مصطفی پاشا قربنده مصطفی پاشانك انشا ایتدرمش اولدیغی کاربان سرایی، جامعی، عمارتی تعمیر ایتدردی. سلطان سلیمان بو قدر جامعلری انشا وتزیین ایتدرمکله قناعت ایتمیه‌رك ممالك مفتوحه‌ده کی خرستیان کلیسالرینی‌ده معبد اسلامه تحویل ایلدی. ردوس وقوروندن طمشوار وبودینه قدر ناقوسلر خرستیانلری دعوتدن قاله‌رق تغنیات مزامیر واهنك ارغنون یرینه بالای مناراتده مؤذنلرك «الله! محمد!» سسلرندن باشقه برشی ایشیدلمز اولدی. سلاح عثمانی ایله تسخیر اولنان شهرلرك جمله‌سنده، ردوسده، قورونده، شاباجده، بلغرادده، طمشوارده، بودینده کلیسالر جامعه تحویل ایدیلیرکن برطرفدن‌ده استحکامات تعمیر ویاخود یکیدن انشا ایدلمکده ایدی. سلطنت سلیمانیه‌نك بدایتنده تعمیر کورن بلغراد قلعه‌سی، بر یلدیرم دوشمسندن دولایی جبخانه‌سنك آتش آلمسیله خراب اولدقدن صوکره نهایت سلطنتنده دخی ترمیم ایدلدی. سلطان سلیمان قدسك دیوارلرینی تعمیر ایلمش، وخلفای سالفه‌یه امتثالاً کعبهٔ معظمه‌یی تزیین ایدن عثمانلی پادشاهلرینك ایلکی اولمشدر. بو تزییناتك جوازی حقنده مفتی ابوالسعوددن فتوا آلمش، وانشا آتك فقهای مکه ایله حنفی، مالکی، حنبلی، شافعی، ائمهٔ اربعهٔ سنیه‌سی حضورنده اجراسنی امر ایلمشدر. مکه‌ده بو درت مذهب ایچون عثمانلی مدرسه‌لری طرزنده درت مدرسه یاپدیروب هر مدرسه‌یه اون بش طلبه وبر معید قونلمشدر. مدرسلرینك وظیفهٔ یومیه‌لری اللی، معیدك درت، هر طالبك ایکی اقچه ایدی[۳]. [حضرت] پیغمبرك ایلك زوجه‌سی [حضرت] خدیجه‌نك وقتیله جامعه تحویل ایدلمش اولان خانه‌سی خراب اولمش ایدی. سلیمان اونی تکرار

(۱) پچوی، عالی، جلالزاده.

انشا ایتدیره‌رك صالی وجمعه کونلری «الله!» و«هو!» دیه‌رك ذکر ایتمك اوزره درویشلر تعیین ایلدی. مکه‌نك بر آفتی اولان صوقحطنه چاره اولمق اوزره هارون الرشیدك زوجه‌سی زبیده مکده مبالغ کلیه صرفیله بر صویولی یاپدرمش، وبواثر بالدفعات تعمیر کورمش ایدی. سلطان سلیمانك اون ایکنجی سنهٔ سلطنتنده (٩٣٩ — ١٥٣٢) مکده صوسزلق او درجه‌یه چیقدی که بر قربه‌سی خیلی پاره دیمك اولان بر دوقه‌یه صاتیلیر اولدی، وسوق دیانت پروری ایله حرمین محترمینه کلمش اولان حجاج دفع عطش ایده‌میه‌رك تلف اولمق تهلکه‌سنه اوغرادی؛ برکات ویرسین که برخیرلی یاغمور امدادلرینه یتشدی. فلاکتك تکررینه محل قالمامق ایچون سلیمان بدر وحنین وجبل عرفات صویوللرینك تکرار انشاسنی امر ایتدی که بونلردن بدر و حنین یولی قرق بش لوله (١) صو آلیرمرمردن مصنوع وقبه ایله مستور بر حوض وسیعه منتهی اولوردی. سلیمانك کریمه‌سی مهرماه سلطان دیکر برصویولی انشا ایتدیره‌رك بونکله جبل عرفات منبعی صولرینی حرم شریف قربنده بر حوضه آقتدی. جبل مرو مائله‌سی اوزرنده بر چشمه بناوصفا ایله شرفاقبرستانی آره‌سنده کی ایکی حوضی توسیع ایتدردی؛ بوحوضلردن بری سوریه‌دن و دیکری مصردن کلن حجاجك احتیاجاتی ازاله ایلدیکی جهتله سوریه ومصر حوضلری تسمیه اولنمشدر. مصر سلطانی قلاوون ایکی قریه تأسیس ایله بونلرك وارداتنی بایرام کونلری کعبه‌یه اورتیله‌جك ستره مصارف سنویه‌سنه تخصیص ایتمشیدی. بوستره صیرمه‌لی ایکی قماش پارچه سندن مرکب اولوب بیك التمش ذراع وسعتنده اولان برنجیسی حجاب واللی ذراعدن عبارت اولان ایکنجیسی نطاق تسمیه اولنور. بو ایکی قریه‌یه سلطان سلیمان دیکرلرینی علاوه ایتمشدر؛ بوندن باشقه حرمینه هر سنه‌یه قافلهٔ حجاج ایله کوندریلن اچه‌یی تزییدوبونی جوالی نامیله خرستیان رعیه‌نك جزیه‌سندن تخصیص ایلمشدر.

عثمانیلرك اصول تشریفاتی اقتضاسنجه وزیرلر، بکلربکلری جمله‌یه تقدم ایدرلر؛ اونلردن صوکره دفتردار، نشانجی، رئیس الکتاب کلیرکه اصل وکلا بونلر دیمکدر. بونلرك دوائر اقلامك سکوتی ایچنده متواضعانه ایفا ایتدکلری خدمات نافعه ارباب حربك خدمتلریله مستور قاله‌رق اکثریاحقیله تقدیر اولنماز. دفتدارلرك، نشانجیلرك، رئیسلرك شان واشتهاره نائل اولمامری نادردر؛ اسکندر چلبی کبی سقوطی بتون ممالك عثمانیه‌یه عکس انداز اولانلر وبیوك وکوچك نشانجی جلال زاده مصطفی ورمضان زاده محمد

(١) صو اوچیسی.

کبی زمانلرینك تاریخ نویسی اولمش بولنانلر او قاعده‌یه استثنا تشکیل ایدرلر . وزیر اعظم ابراهیم پاشانك مغدوری اولان اسکندر چلبیدن صوکره دفترداراولانلر آره‌سنده مجارستان ویرکیلری ایچون بر یکی قید تأسیس ایتمش اولان خلیل بك ایله مورخ شهیر ادریس بدلیسینك اوغلی ابوالفضل چلبی‌یی صورت مخصوصه‌ده ذکر ایتمه‌مز لازم کلیر. خلیلدن اوّل دولت عثمانیه‌ده روم‌ایلی، اناطولی، سوریه‌ومصر دفترداری اولمق اوزره اوچ دفتردار وار ایدی . مجارستانك فتحی بردردنجی دفترداراق تشکیلنی ایجاب ایده‌رك خلیل بك بوولایت جدیده‌نك ادارهٔ مالیه‌سنه مأمور اولدی. ابوالفضل ایسه پدرینك، تأسس سلطنتدن سکزنجی پادشاهه‌قدر «هشت بهشت» نامیله لسان فارسی اوزره یازمش اولدیغی تاریخ دولت عثمانیه‌یه طقوزنجی پادشاه اولان سلیم اول زمانی وقایعنی علاوه ایتمشدر . اکری عبدی چلبی نامیله معروف اولان محمد چلبی سزاوار دقت برهنر کتابت ایله کسب امتیاز ایده‌رك ایکی دفعه دفتردار ونشانجی منصبلرینه چاغیرلدی(۱). متعدد نظامات، بوذات ایله بیوك نشانجی مصطفانك اثر تحریری اوله‌رق اوزمانه قدر نشر اولنان نظاملرك بر مجلده جمعی‌ده بونلرك همتیله وقوع بولمشدر؛ برنجیسی محمد ثانینك قانوننامه‌سنی وایکنجیسی سلیم اول زمانندہ تنظیم اولنان قانوننامهٔ مالی‌یی جمع وتلفیق ایلمشدر . دیکر ایکی دفترداركده مصالح دولتده خدمات مخصوصه‌لری واردر که بونلر، مفتریاتیله اسکندر چلبینك سقوطنه یاردیم ایدن نقاش علی ونشانجی جلال زاده مصطفانك محمیسی نوبهارزاده‌در. نوبهارزاده دفتردار منصبنه واصل اولنجه اصول مؤسسه اقتضاسنجه نشانجی‌یه حق تقدمی اولدیغی حالده ولی نعمتنه تقدم ایتمکدن ایسه استعفایی ترجیح ایده‌جکنی بیان ایله اوندن ایلری کچمکه ممانعت کوسترمدی . سلطان سلیمان بوحرکت نعمت شناسانه‌ده‌کی نجابتی تحسین ایله بعدما دفتردار ونشانجیلردن هانکیسی دها قدملی ایسه اونك تقدم ایتمسنی اراده ایلدی . مصر دفترداری ابراهیم بك ترکجه برمحررات دولت مجموعه‌سی ترتیب ایتمشدر؛ لکن بومجموعه رئیس الکتاب فریدون بك طرفندن منشأت همایون نامیله تنظیم اولنوب بتون مجموعه‌لرك اکملی بولنان وتاریخمزده مراد ثالث سلطنتنده موضوع بحث ایدیله‌جك اولان اثره قیاس ایدیله‌مز . بو نشانجیلرك قلمندن چیقان الك شایان دقت محررات صیره‌سنده مهاج مظفر یتنامه‌سی، بلغراد، ردوس،

(۱) محمد چلبی، اکری عبدی اوغلی دیرلر براهل علم آدم ایدی؛ کاه دفتردار وکاه نشانجی اولدی. سکتوار سفرنده نشانجی ایکن وفات ایده‌رك پچویده قاسم پاشا جامعنه دفن اولندی. پچوی، ج ۱، ص ۴۲. (مترجم)

تبریز، بغداد، بودین، سیگهت فتحنامه‌لری ایله شهزاده بایزیدك تسلیمی حقنده سلطان سلیمان وشاه اسماعیل وشاه طهماسب وبونلرك وزیرلری آره‌سنده‌جریان‌ایدن‌مخابراتی وسلیمان طرفندن شریف مکه‌یه کوندریلن ووزیراعظم ابراهیم‌پاشایه ویریلن براتلری ذکر ایتمه‌مز لازم کلیر [٤].

دفتردار ونشانجیلر آره‌سنده مورخلره وارباب قلمه تصادف اولنمسی پادشاهلر، وزیرلر آره‌سنده شاعرلر بولنمسندن دها آز تعجبه شایان اولدیغنده شبهه یوقدر. بابامز سلیم اول وعموجه‌سی قورقود بحق شعرا آره‌سنده ذکر اولنان سلطان سلیمان ایله درت اوغلی سلیم، مصطفی، بایزید، جهانکیر دخی تراجم احوال عثمانیه ده بوصفتله یاد ایدلمکده‌در [٥]. دولت عثمانیه‌نك اك بیوك شاعر ربابیسی عبدالباقی، دها مختصر اوله‌رق باقیدر که عثمانلیلر بوذاتی سلطان الشعراوخان وخاقان شعرا عنوانلریله ذکر ایدرلر. باقی، شعر عثمانیده، متنبی وحافظك شعر عربی وفارسیده‌کی درجه‌سنده عد ایدلمشدر. سلیمان زماننده تولد ایتمش اولان باقی بو پادشاهك زمان سلطنتنده اشتهارك صوك درجه‌سنه نائل اوله‌رق سلیم ثانی زماننده دخی او مرتبه‌یی محافظه ایتمشدر. سلطان سلیمانك اشعاری دهای شاعرانه‌اشارتنی حاوی دکل ایسه‌ده بروقار شاهانه‌یی واخلاق صافیه‌یی متضمن اولدیغی انکار اولنه‌مز؛ هر بیتنده منظور اولان احتساسات انسانیت کاری «محبی» مخلصنی حقیقه المش اولدیغنی اثبات ایلر. اکر سلیمان زمانك بیوك شاعرلریله مساوی صاییله‌مازایسه ایلریله‌مش بریاشده، یعنی اسکی پرستش کرده‌لرینی قیروب آته‌رق اونلرك یرینه یکیلرینی اقعاد ایتمه‌نك مشکل اولدیغی برزمانده، ایلك اثرینی تقدیمه کلن باقینك لیاقت علویه‌سنی تقدیر واووقتدن اعتباراً — بیوك آدملره مالك اولمق خصوصنده اوقدر زنکین اولان — دولتنك اك کوزل زینتی اوله‌رق توقیر ایتمش اولمسندن دولایی ستایش ایدلمك لازم کلیر. باقی‌یی پادشاهانه مظهر مکافات ایتمکله اکتفا ایتمدی؛ کندیسی‌ده شاعر اولمق حیثیتیله برشعر اتحاف ایده‌رك بونده باقی‌یی عثمانلیلرك اك بیوك شاعری اولمق اوزره یاد واشتهارینك دوامنی بحق کشف ایلمشدر [٦]. احتساسات نعمت شناسی ایله متحسس اولان باقی، سلطان سلیمانك وفاتی اوزرینه برمرثیه سویلمشدر که شعر عثمانینك اك قیمتلی الماسی عد اولنمشدر. باقینك مرثیه‌سیله رقابت ایده بیله‌جك دیکر بر مرثیه‌ده مفتیٔ متبحر ابوالسعود افندی طرفندن تنظیم اولنمشدر که بو ذاتی عثمانلی مترجمین احوالی بر قاچ غزلندن دولایی — سلفی کمال‌پاشا زاده ایله سعدی افندی کبی — شعرا آره‌سنده ذکر ایتمکده‌درلر. پادشاهلر، شهزاده‌لر کبی برچوق وزیرلر، پاشالرده غزل سویلمکی مخل شرف

بولنامشلردر: طالعسز بودین بکلر بکی ارسلان پاشا، وزیر جمالی وشمسی احمدپاشالر، وزیراعظم پیری پاشا تراجم نویس طرفلرندن سلسلهٔ شعرایه الحاق اولنمشدر؛ فقط بونلرك هیچ بری وحتی شمدی ذکر ایده جکمز طقوز شاعر کندیسنی باقی درجه سنده صایه ماز.

شاعر خیالی، بومخلصه خیاللرینك، رنکلرینك پارلاقلغیله اثبات استحقاق ایتمشدر. بومزیاتی پادشاهك و وزیراعظمك اوقدر توجهنی جلب ایلدی که هر شعری مکافات شاهانه یه مظهر اوله رق نهایت یوز اللی بیك اچه لك بر ایراد سنوی یه [زعامته] نائل اولدی (۱). خیالی افکار ادبیه جه — سلیم اول زمانینده موضوع بحث ایتدیکمز — ذاتینك مخالفی اولمقله برابر اکثریا اونی تقلید ایتمشدر. عثمانلیلرك آره ته نی دیمك اولوب دلی برادر عنوانی ویریلن غزالیدن وشاه وگدا وشهد انگیز منظومه لرینك صاحبی یحیی بکدن باحث وقایعی یازار کن ده بو ایکی شاعر دن بحث ایتمش ایدك. فضولی افیونك ومشروبات مسکره نك ذوقنی ولیلی ایله مجنونك عشقنی ترنم ایتمشدر؛ «روضة الشهدا» نامنده کی اثر فارسی یی ده «حدیقة السعدا» نامیله ترجمه ایلمشدر. جلالی وفکری حکایات نظمیله اسملرینه شهرت ویرمشلردر؛ برنجیسی خسرو وشیرین عنوانلی نظم فارسیدن وترکجه لیلی ومجنوندن اقتباس افکارایله بوایکی افسانه یی نظم ایلمش، شهنامه یی ده ترجمه ایتمشدر. فکری تماشای کواکبدن اخذ الهامات ایله «مهر وناهید» ی «بهرام وزهره» یی یازمش و «شکوفه زار» و «ابکار افکار» نامنده دیکر اثر براقمشدر. سلیمانك ایلك سنهٔ سلطنتنده وفات ایدن روانی عشرتنامه (۲) اسمنده کی اثر مصورانه سیله برنجی درجه ده کی عثمانلی شاعرلری آره سنه کچمشدر. بیدپایك حیوانات لساننده حکایاتی حاوی کتابنك علی واسع طرفندن یازیلان ترکجه ترجمه سی صورت عمومیه ده نثر عثمانینك ایلك کوزل اثری عد اولنمقله برابر برنجی ناثرلر آره سنده بولنان لامعی ده روانی کبی ایلك بیوك شاعرلرصیره سنده ذکر اولنمقده در. لامعی ذاتی کبی «شمع وپروانه» نامنده براثر خیالی نظم ایده رك ذاتی ایله، فتاحینك «حسن ودل» اسمنده کی اثرینی ترکجه یه ترجمه ایده رك آهی ایله رقابت ایلمشدر. سلیمانك امریله نظامینك [سمرقندی] «ویسه ورامین» ی، جامینك «ابسال وسلامان» ی، انصارینك «وامق وعذرا» سی، نظامینك [گنجوی] «هفت پیکری»، عارفینك براثری (۳) کبی ایرانك اك اسکی افسانه لرینی ترجمه ایتمشدر. فرهادك نلاکتنی

(۱) لطیفی، شاپه رك ترجمه سی، ص ۱۴۹. دیکر ایکی خیالیدن ده بحث ایدن عاشق چلبی ایله قنالی زاده یه دخی مراجعت.

(۲) شاپه رده لطیفی، ص ۱۵۹، و برلین کتبخانه سنده دیه زك ال یازیلری.

(۳) آلمانجه ده «Ballen und Schlagel» وفرانسزجه ده «Ballot et le Maillet»

حاکی بر « فرهاد نامه » ایله وقعهٔ کربلایی مصور « مقتل حسین » نامنده‌کی اثرلری و « شرف الانسان (۱) » اسمنده‌کی اثر عربی ایله جامینك تراجم احوال متصوفه‌یی حاوی «نفحات‌الانس» عنوانلی کتابنی و«شواهدالنبوه»سنی‌ده ترجمه‌ایلمشدر؛ بونلردن باشقه حکایات مضحکه‌یی حاوی بر « لطایفنامه » وسعدینك کلستانینه بر شرح یازمش و « شهر انگیز بروسه » نامنده‌ده براثر براقمشدر . بواون (۲) شاعر شهیردن ماعدا اولمق‌اوزره، منتخبات وتراجم احوال صاحبلری‌سلیمان‌زماننده‌یوز وسلیم ثانی‌زماننده اللی شاعر یازارلرکه بونلرك‌ده‌اکثریسی شاعر ربابیدر. بونکله‌برابر برچوغی‌شعرلرینه بعض وقایع حربیه‌یی ، یاخود بر پادشاهك مدت حکومتی ، حتی عثمانلیلرك تاریخ عمومیسنی موضوع اتخاذ ایتمشلردر ؛ ازجمله سودی میخال اوغلنك آثار شجاعتی ، مراقی‌والهی سیگه‌ت محاصره‌سی، شکری‌ودرونی سلیم‌اول‌سلطنتی(۳)، حیاتی‌ومحرمی سلیمان اول سلطنتی، حدیدی، شمسی ، عارف، هزارپاره بتون عثمانلی پادشاهلرینك فتوحاتی نظم‌ایلمشلردر. شاهنامه بتون ایران تاریخی حاوی اولدیغی کبی بوصوك‌درت شاعرك‌ده اثرلری هپ عثمانلی تاریخی متضمن اولدیغی ایچون بونلره « شهنامه‌جی » دینلمشدر (٤) . الك کوزل اشعاری احتوا ایدن مجموعه‌سنه ادریس بدلیسی‌یه تقلیداً «هشت بهشت» عنوانی ویرمش اولان ادرنه‌لی سهی(۵) هم مورخ(٦)، هم شاعردر؛ اصلی عجم اولان بغدادلی عهدی بن شمسی(۷) ده « کاشن شعرا » اثرنده اکا امتثال ایتمشدر . عهدی ، معاصرلرندن ایکی یوز کشی‌یه شاعر عنوانی اعطا ایله سماحت کوسترمشدر ؛ لطیفی ده (۸) قسطمونیلیلر حقنده بویله بر لطفده بولندیغی کبی زمانی شعراسنی اوچ‌یوزه قدر چیقارمشدر. عاشق چلبینك(۹) تراجم احوالنی‌یازدیغی درت

دینلمشدر، «کوی‌وچوکان» اوله‌جقدر. (مترجم)

(۱) قالکوته‌ده طبع اولنمشدر.

(۲) باقی، خیالی، ذاتی، غزالی، یحیی بك، فضولی، جلیلی، فکری، روانی، لامعی .

(۳) سلیمانمنه. ناثر سجودی واسحق چلبی سلیم‌اول، واصولی سلیم ثانی تاریخنی‌یازمشلردر.

(٤) القاص میرزا ایله نزد سلیمانی‌یه کلن فتح الله ایرانی شهنامه‌جی نصب اولنمشیدی.

(۵) سهی ۹٤۵ (۱۵٤۸)ده وفات ایتمشدر .

(٦) یعنی مترجم احوال شعرا. (مترجم)

(۷) عهدینك وفاتی : ۹۷۱ (۱۵٦۳) .

(۸) لطیفی ۹۹۰ (۱۵۸۲)ده وفات ایتمشدر.

(۹) «تذکرة الشعرا ومشاعر الظرفافی قواعد ادب الکتاب من‌الفضلا » اثر سید محمدعلی عاشق چلبی ، ف ۹۷۹(۱۵۷۱) مجموعهٔ مؤرخده وکتبخانهٔ ایمپراطوری وقراليده .

یوز شاعردن یوزی بیوك سلطان سلیمان عصرینه عائددر ؛ عاشق چلبی ایسه سلطنت سلیمانیه‌نك آنجق اون سنه‌سنی ادراك ایتمشدر [۷] .

سلیمان زمانینك بیوك فقیهلرندن مفتی کمال پاشا زاده وابوالسعودی، لسانئ شهیر سروری‌یی، « ملتقی البحرین » نامنده و حالا موقع تدریس و تطبیقده بولنان بر اثر فقهینك صاحبی ملا ابراهیم چلبی‌یی مقدما ذکر ایتمش ایدك [۸]. محیط العلومنده اوچ یوز یتمش علوم متنوعه‌دن بحث ایله بولندردن هربری حقنده باشلیجه اثریازان مؤلفلری ذکر ایدن طاش کوپریلی زاده‌یی‌ده موقع احترامده یاد ایتملی‌یز؛ ایلك اوله‌رق بوذات « شقائق النعمانیه » (۱) نامنده‌کی اثرنده بدایت سلطنت عثمانیه‌دن سلطنت سلیمانیه‌نك نصفنه قدر کذران اولان فقهانك تراجم احوالنی یازمشدر [۹]. حافظ عجم دخی [۱۰] « فهرس العلوم » (۲) و « مدینة العلوم » (۳) نامنده و محیط العلوم طرزنده ایکی اثرك صاحبیدر . جلال زاده صالح، نشانجیلق منصبنده بولنمش وبایزید ثانینك امری اوزرینه فارسی « جامع الحکایات » ی (٤) ترجمه ایده‌رك مؤخراً سلیم اول تاریخنی‌ده یازمش اولان برادری مصطفانك اثرینه اقتفاده لیاقت کوسترمشدر. هندستان پادشاهی همایون شاه خدمتندن سلاطین عثمانیه خدمتنه انتقال ایدن عجم لاری « مرآت الادوار ومرقات الاخبار » اسمنده برتاریخ عمومی یازمش وایکی جلال زاده‌نك قزاندیغی شهرتك مجموعه‌سنه مساوی بر شهرته نائل اولمشدر ؛ متعدد امهات کتب فقهیه‌یه حاشیه‌لری‌ده واردر [۱۱]. استانبولده اثاری اخیراً تکرار طبع اولنان برکیلی — که عثمانلیلرك قانیسیوسی و دوناتی دیمکدر — نحو و عقائده متبحر ایدی (۵). شهزاده‌لرك سنت دوکونی مناسبتیله ، سلطان سلیمانك خواجه‌سی خیرالدیندن بحث ایتمش ایدك ؛ خواجه خیرالدین ، مدرسین آره‌سنده وقوع بولان مباحثه‌لرده دائما نزد شاهانه‌ده بولنوردی .

(۱) شقائق النعمانیه مشایخدن اللی وفقهادن بش یوز یکرمی طقوزذاتك ترجمهٔ حالنی حاویدر.

(۲) پارس کتبخانه‌سنده .

(۳) سکز یوز علمدن باحثدر .

(٤) جمال الدین محمد العوفینك اثریدر. بواثرمقدما عرب شاه ونجاتی طرفندن ترجمه اولنمشیدی. [عرب شاهك ترجمه‌سی عربی‌یه اوله‌جقدر]

(۵) هدایه وصدرالشریعه‌یه حاشیه، فقه اسلامه دائر ایکی اثراساسی (دولت عثمانیه‌نك اصول تشکیلات واداره‌سنه مراجعت، ص ج ۱، ص ۷ و ۸)، کافیه‌یه شرح، علم کلامدن براثر، ادعیه‌یه دائر برکتاب یازمشدر . استانبولده طبع اولنان اك مشهور اثرلری — برکیلی رساله‌سی یاحود رسالهٔ برکوی اسمیله مشهور اولان — طریقت محمدیه ایله عواملدر . اونلردن باشقه امثله‌سی وکفایة المبتدی نامنده برادری دها واردر . ۹۸۰ (۱۵۷۳) تاریخنده وفات ایتمشدر .

وزیر اعظملرده علمانی تشویق ایچون اکثریا بویله مجلسلر عقد ایدرلردی : ازجمله آیاس پاشا محمد ثانینك سکز مدرسه سنده بولنان سکز مدرسی دعوتله مباحثه ایتدرمشدر. سلطان سلیمان زماننده هیئت علمادن معدود اولان التی طبیبك هیچ بری اثار فنیه ایله کسب امتیاز ایتمهمشدر. محمد القیسونی شهرت قزانمش ایسه بوده صوك خسته لغنده پادشاهه اعادهٔ عافیت ایتدرمسندن دکل، ارتحالنی مکتوم طوتمق خصوصنده صدراعظمه معاونت ایلمسندن دولایبدر [۱۲]. عصر سلیمانیده کی اوتوز شیخدن آنجق بر قاچی، سوزلرینك عسکره القا ایلدیکی شوق ایله اسملرینی پادشاهك فتوحاتی آره سنه قید ایتدرمشلر درکه بغداد فتحنده شیخ علاءالدینك، سیکهت محاربه سنده شیخ نورالدینك بویولده همتلری کورلمشدر. طاش کوپریلی زاده ایله انی تذییل ایدن عطاینك ترجمهٔ حالنی بزه ایصال ایلدکلری ایکی یوز فقیهدن ده شایان اهمیت براثر ایله معروفیت اکتساب ایدنلر اللی قدردن عبارتدر.

سلطان سلیمان زماننك علوم وادبیاتنه عائد بونظرهٔ شریعه یه، بو پادشاهك هیئت علمیه حقنده کی تعدیلاتنی وسلطان محمد ثانینك تأسیسات حکیمانه سنجه اکمالاتنی علاوه ایتمك لازم کلیر. سلطنت عثمانیه نك هم عقائد، هم ده فقه علماسی دیمك اولان هیئت علمیه اونك همتی سایه سنده درکه درجهٔ کماله واصل اولمش واوقدر اسباب انحلالك ظهوریله برابر زمانمزه قدر اودرجه ده قالمشدر. سلطان سلیمانك هیئت علمیه جه اجرا ایتدیکی اصلاحاتك باشلیجه سی مدرسلرك قطع ایده جکلری درجاتك — که محمد ثانی طرفندن یکرمیلی، اوتوزلو، قرقلی، الملی، التمشلی اولمق اوزره بشه تقسیم اولنمشیدی — دها مناسب برصورتده تنظیمدر؛ اوندن ماعدا سلیمان قانونی، مدرسلری داخل وخارج قسملرینه ده تفریق ایلمشدر. پای تخت ایله ولایتلرده کی مدرسه لر ایلك اوچ صنفدن بولنان مدرسه سی مدرسلری یومی اللی اقچه تخصیصات آلیردی؛ آیاصوفیه وایوب جامعنده ده یومی آلتمش آقچه آلیراوچ مدرس بولنوردی. سلطان سلیمان سلیمانیه جامعنك مدرسه سی مدرسلرینه دها یوکسك بردرجه یه ویره رك هر برینه کونده یمش اقچه تخصیص ایلدیکی کبی هیئت علمیه نك درجات احترامنی ده ترتیب آتی اوزره اونه ابلاغ ایلدی : ۱، خارج مدرسلر؛ ۲، ترقی ایچون اعداداولنمش خارج مدرسلر؛ ۳، داخل مدرسلر؛ ٤، ترقی ایچون اعداداولنمش داخل مدرسلر؛ ٥، ثمانیه (فاتحك مدرسه لری) مدرسلکی درجه سنه نامزدلر؛ ٦، یومی اللی اقچه تخصیصاتی اولان ثمانیه مدرسلری؛ ۷، التمشلیلر، یعنی ایاصوفیه وایوب مدرسلری؛ ۸، ینه اوقدر تخصیصاتی اولوب فقط درجه لری دها

یوکسك صاحبلان دیکر آلتمشلیلر؛ ۹. سلیمانیه مدرسه‌لری نامزدلری ؛ ۱۰ ، سلیمانیه مدرسلری (۱) . بلا استثنا بودرجه‌لرك جمله‌سندن کچمش اولان ذوات — اك بیوك مرتبهٔ علمیه اصحابنك انتخاب اولندقلری — بش صنفك برنجیسنه داخل اولمق حقنه منحصراً مالکدرلر . درجاتك جمله‌سنی کچمکه جسارتلری، یاخود زمانلری مساعد اولمیانلر ایکنجی مرتبه‌نك اون، یاخود اوچنجی مرتبه‌نك بش صنفنه داخل اولورلر. آنجق هانکی مرتبه‌دن اولورسه اولسون، بتون علما ایچی امتیازه مالکدرکه بونلرده ویرکیدن معافیتلری ، وفاتلرنده بیت‌المال نامنه مصادره‌دن مصونیتله مالرینك وارثلرینه تأمین انتقالیدر. بناءً علیه عثمانلیلرده یکانه اصیل صنفی دیمك اولان علمیه خاندانلری بطندن بطنه انتقال واجتماع ایدن ثروتلرله کسب قوت ایتمش بونور؛ شوقدرکه کبار علما مخدومرینك صغر سنلرنده مدرسین دفترینه داخل اولوب ده حد بلوغه وصوللرنده طریقت علمیه‌نك از چوق یوکسك برمرتبه‌سنده بولنمری استثنا ایدیله‌جك اولورسه ترقیاتی تعیین ایدن اصول هیچ برحالده تغییر ایدیله‌مز.

سلطان سلیمان طبعاً کریم ومائل احسان اولمقله برابرپاره محاربه‌نك اعصابی وحال صاحبده‌ده مسعودیت مملکتنك اك برکتلی منبعی اولدیغنی تمامیله تقدیر ایتمش ایدی . سلطنتنك ایلك سنه‌لرنده بلغرادوردوس سفرلری فوق العاده برتدبیرمالی یه مراجعتی ایجاب ایتمشیدی؛ موهاچ محاربه‌سیله شهرتیاب اولان مجارستان سفرندن اولجه‌ده بتون ممالکنده جنس و ثروت استثناسی اولمقسزین هرکسه اون بش اقچه ویرکی طرحنه مجبوریت کوردی(۲). سلیمان دورحکومتنك فوق العاده ویرکیلری بونلردن عبارت اولدی؛ لکن خلقك کفت وکوسنی دعوت ایتمکه کفایت ایتدی؛ مع هذا انجق بدایت سلطنتده اتخاذینه لزوم کورنمش وتجدیدی موجب مخاطره اوله‌جغی ملحوظ بولنمش اولان بوتدبیر مؤخراً بی‌لزوم حکمنه کیردی؛ زیرا پادشاهك ایلك سفرلری مصارف

(۱) ۱، خارج؛ ۲، حرکت خارج؛ ۳، داخل؛ ٤، حرکت داخل؛ ٥، موصلهٔ صحن؛ ٦، صحن؛ ۷، آلتمشلی؛ ۸، ایکنجی آلتمشلی؛ ۹، موصلهٔ سلیمانیه؛ ۱۰، سلیمانیه.

(۲)» Il Signor portò uno taio di aspri 15 per testa, cussi a zentilo-mini come villani in tutto il suo Domino , commenzado dalla persia, Egitto e Soria . « (ذات شاهانه ، عجمستان [یعنی ایراندن النان برلر] ایله مصر وسوریه داخل اولق اوزره ممالکنك هرطرفنده‌کی اهالی یه — کرك صاحب یسار، کرك فقیراولسون — آدم باشنه اون بش اقچه ویرکی طرح ایلدی) پیه‌ترو براغادینو P. Bragadino نك ۲۹ کانون‌اول ۱۵۲۵ راپوری و مارینی سانوتو .

کلیه‌یی استلزام ایتمش ایسه صوکره کی سفرلر ممالك مفتوحه‌نك یغماسی وحکمدارلری اوزرینه طرح اولنان ویرکیلرله مصارفی تمامیله تضمین ایتمشلردر. بالدفعات تالان ایدیلن مجارستان وکذلك ترانسیلوانیا سفرك کشادیله برابرسنوی بر ویرکی یه تابع طوتلمش ودفتردار خلیلك قویدیغی اصول پادشاهك احتشاماتی‌نك خالص قانیله تأدیه ایدن مجارستانی‌نك صوك منبعلرینه قدر قورو تمشدر. یالکز راغوزه، بوغدان، افلاق دکل، قبریس وکفالونیه ایچون وندیك ویوقاری مجارستانده کی مملکتلری ایچون مجارستان، دولت عثمانیه یه ویرکی تأدیه سیله مکلف طوتلمشلردر. والیلرینك امورمالیه جه غیرتلری سایه سنده مقدما ویرکیسی سکز یوز بیك دوقه‌دن عبارت اولان مصر، صوکرلری برملیون ایکی یوزبیك دوقه کتیرمشدر؛ آنجق اشبودرت یوزبیك دوقه فضله خزینهٔ حکومته کیرمیوب سلطان سلیمان بونی کمرلرك و سائر اوابدك انشاسنه صرف ایتمشدر (۱). دولتك واردات معتاده‌سنه گجرات هند حکمدارلرینك مکمیه براقدقلری خرینه‌لر واعدام اولنان وزیر وواليلرك — حقلرنده ابذال اولنان تصاحبلر سایه‌سنده خزینهٔ دولتـدن چیقدیغی حالده نهایت عودت ایتمش دیمك اولان — اموال مأخوذه سی کبی فوق العاده واردات انضمام ایلدی. شوصورتله درکه خزینهٔ دولت دفتردار اسکندر چلبینك وصدراعظم ابراهیم پاشانك ثروت مدخره‌سنه وقپودان بیری رئیسك عربستان ومصر التونلریله مالی کوپلرینه وارث اولمشدر. وزیراعظم رستم پاشانك خزائن جسیمه جمعنده کوستردیکی اعتنا سلیمانك نظرنده الك بیوك مزیتی ایدی؛ اکرچه پادشاه رستمك انتخاب وسائل خصوصنده پك موفق اولمادیغنی حتی، مأموریتلری اشیای تجاریه حکمنه قویدیغنی بیلمز دکلسه‌ده القا ایده‌جکی خوف، وزیرك جلب اموالده کی تعدیات عدیده‌سنی بر درجه‌یه قدر تحدید ایده‌جکی ملاحظه سیله کمال سربستی اوزره حرکتنه مساعده

(۱) ابراهیم پاشا مصرده ایکن قایتبای غوری زماننده وضع اولنان ویرکی یه خائن احمد پاشانك ضمایمی ابطال ایتمش، وشو صورت تعدیلك محافظه‌سی باخط همایون امر اولنمش ایدی. ابراهیم پاشانك مصر دفتردارلغنه تعیین ایتدیکی حمراوی یه پادشاه بالذات « مصرده اولا علوفه‌لری ویر، بقیهٔ اموالی کوندر ؛ فقط کیمسه یه زنهار ظلم ولامایلیدر ؛ شریعت خارجنده بدعتلر یاپلامایلیدر » دیه تنبیه ایتدی . حمراوی، سنوی سکزیوز بیك اتون کوندرردی. خسروپاشا مصر والیسی اولنجه برملیون ایکیوزبیك کوندردی. لکن پادشاه ظلم اولمق احتمالنه مبنی تحقیقات امر ایلدی. خسروپاشا، معزولاً استانبوله کلدکده کندیسندن سؤال اولنمسی اوزرینه پاره‌نك فضله‌سنی سلفی سلیمان پاشادن زیاده اقدامنه عطف ایتدیسه‌ده پادشاه، شبهه حاصل اولان بومالك حیراته صرفی جائز اولوب اولمادیغنی ابوالسعود افندیدن صوردی ؛ النان فتوی اوزرینه کمرلر بناسنه صرف اولندی . صولاق زاده‌دن خلاصه ، ص ٤٤٩ — ٤٥١ . (مترجم)

کوستردی. رستم پاشانك زمان اداره‌سنده درکه اوسترپا ایله منعقد صلحنامه‌لرده پادشاه ایچون تعیین اولنان اچه‌لردن باشقه وزیراعظم ایله دیکر وزیرلر ایچون دها آز مقداردہ مبالغ کوسترلمسی عادتی تأسس ایلشدر؛ عثمانلی وثائقنده بو پاره‌لر ویرکی عنوانیله یاد اولنورسه‌ده اوسترپا وثائقنده «هدیهٔ مفخرت بخش» نامیله مذکوردر. والیلری، ایالتلرینك وارداتنه کوره رسوم تأدیه‌سیله ایلك مکلف طوتان رستم پاشا اولدیغی کبی روم‌پطریقلك نصبنده‌النمسی محمدثانی زمانندہ قرارلاشدیرلمش اولان بش یوز دوقه‌یی‌ده اوچ بیك دوقه‌یه بوذات چیقارمشدر (۱). بونامنتظم ویرکیلر استثنا اولنورسه معتاد ویرکیلر غایت معتدل ایدی؛ املاك ویرکیسی خانه باشنه الی اچه‌دن التمش اچه‌یه‌قدر (تقریباً بردوقه)ایدی؛ فوق‌العاده ویرکی (عوارض)ده اودرجه‌لرده ایدی. هرعثمانلی ایکی قیون باشنه آنجق بر اچه ویرر، وتحصیل مأمورینه‌ده غلامیه نامیله اوچ اچه‌دن بش اچه‌یه قدرتأدیه ایلردی. املاك همایون بوعصرده درت بیك ایکی یوز قرق بریوك اچه[۱۳]قدربرمبلغ جسیم کتیررردی کەبش ملیون‌دوقه‌ایدر. دولتك واردات معتاده‌سی وندیك سفیرلرینك راپورلرنده‌یدی ملیون دوقه‌دن سکز ملیونه‌قدر تخمین اولنمشدر[۱۴].

والیلرله سنجاق بکلری رستم پاشاطرفندن معین اچه اعطاسنه مجبور طوتلمش ایسه‌ده اردونك مختلف رتبه‌لرده‌کی ضابطلری هنوز بویله برشی ایله مکلف دکل ایدیلر. بوخصوصده سلطان سلیمان، باباسی سلطان سلیمك اصولنی حرفیاً محافظه‌یه زیاده اعتنا ایلردی. التمش بیك دوقه‌اقراض ایتمش اولان برتاجر، اوغلی ایچون یومی‌ایکی اچه تخصیصاتی اولان برجبه‌جی (سلاحجی) خدمتی استدعا ایتمسی اوزرینه تاجرك وزیراعظم طرفندن تقدیم وترویج اولنان عرضحالنك کنارینه سلطان سلیم شو سوزلری یازمش ایدی: «خلق بوآدمك اقراض ایتدیکی التمش بیك التوندن قورتلق ایستدی‌ده اونك ایچون اولدردی دیه‌جك اولماسه‌لر اجدادیمه قسم ایدرم که هپکزی اعدام ایدردم؛ بو پاره همان اعاده اولنسون، وبعدما زنهار بکابویله‌شیلر عرض ایتمیکز(۲)». سلطان سلیمان طرفندن تنظیمات عسکریه‌جه اجرا اولنان باشلیجه تعدیلات یوروك تعبیراولنان روم ایلی پیاده عساکر منتظمه‌سنك لغوی ویکی‌چری اورته‌لری مقدارینك تزییدی‌ایدی. اونك زمانندہ‌قدر

(۱) « Fuerat Πεσχεσιον (پخشش) initio aurei 500 tunc vero ad 3000 pertuxerat» غروزیئی، ترك ـ یونان تاریخی، ص ۱۶۷.

(۲) قوچی بك، ص ۲۳، دیورکه: اوزمان التمش بیك اچه ایله یالکز بر جبه‌لی موقعی آلنه‌مازدی؛ بوکون ایسه (مراد رابع زمانی) آلتمش دوقه ایله التی دانه‌سی آلینیر.

یکی چریلر نهایت اون ایکی بیك قدره بالغ اولوردی؛ سلیمان یکرمی بیك چیقاردی. هریکی چرینك تخصیصاتی مقدما کونده بر اچه اولدیغی حالده هر سفرك نهایتنده، خدمات ممتازه ابرازینه موفق اولانلر ایکی اوچ اچه ترقی آلیرلردی. سلطان سلیمان تخصیصات مختلفه ایله اوچ صنف تأسیس ایلدی: برنجیسی، یعنی «کوجه کلر» (کهالفعل خدمتده دیمك اولان اشکینجیلردن مرکب ایدی) کونده اوچ اچه دن یدی اچه یه قدر آلیرلردی؛ «عملساندە»لردن مرکب اولان ایکنجی صنف یومی طقوز اچه دن یکرمی اچه یه قدر آلیر، و قرق نفری «قوروجی» عنوانیله پای تخت قیشله لرنده بولنوردی؛ اوچنجی صنف «اوتوراق» لردن، یعنی متقاعد ضابطان و نفراتدن عبارت اوله رق تخصیصاتلری یومی اوتوز اچه دن یوزیکرمی اچه یه قدر چیقاردی. بوصوك صنفه قبول ایدلمك پك مشکل ایدی؛ سلاح آلتنده صاچ آغارتمش، والدینی جریحه لردن خدمته اقتداری قالمامش اولانلردن باشقه سی اوصنفه کیرملزدی. عملساندەلرك قوروجیلری قرق نفردن عبارت اولدیغی کبی «چاوش» و «موجی» تعبیر اولنان سرآمدانی ده اونسبتده ایدی. دیکر عمومیکی چری میانندە اوچ چاوش واون ایکی موجی بولنوردی؛ آنجق چاوش و کدخدالر مؤخراً اولدیغی کبی صیق صیق دکیشدیرلمه رك یدی سنه دن اون سنه یه قدر موقعلرنده قالیرلردی (۱). محاربه لرده اله کچیریله رك اسیر ایدیلن چوجقلر یکی چریلکك ایلك تأسیسنده اولدیغی کبی حالا بوعسکرك باشلیجه فدائلغی حکمنده ایدی: اسیای صغراده بولندیریله رق کندیلرینه قرمزی البسه کیدیریلیر؛ درت بش سنه ظرفنده، یکی چری صنفنه ادخال ایدیلنجه یه قدر لسان وخدمت عسکریه تعلیم ایدیلیردی. سلطان سلیمان، یکی چریلر ایچون یکدن قیشله لر یاپدردی؛ بونلری ایلك زیارت ایتدیکی زمان قول کدخداسی تعبیر اولنان قوماندان معاونی طرفندن برقوروجی تخصیصاتی اولمق اوزره قرق اچه آلدی. اوزماندن بری کرك سلطان سلیمان، کرك اخلافی تخصیصات [مواجب] توزیعی کونلرنده برکسوهٔ مستعار ایله قیشله لرك اوکنه کیدرلردی؛ پادشاهك برنجی اوطه خدمتکاری دیمك اولان باش چوقدار. برنجی اورتهنك میرآلایندن تخصیصات شاهانه یی آله رق اوزرینه برآوچ التون علاوه سیله عسا کرخاصه یه توزیع ایدردی. پادشاهك شوصورتله برنجی اورته نفراتندن بولندیغی خاطرلره کتیرمك ایچون بواورتهنك قیشله سنده براوطه یه تخت قورلمش ودائما مسدود طوتلمشدر. یکی قیشله لرك انشاسندن بر قاچ سنه مقدم،

(۱) قوچی بك، ص ۱۱. برلین کتبخانهٔ قرالیسی، دیورکه: بوکون اردواوچ صنفه تقسیم اولنه بیلر: قوروجی، اوتوراق، علیل.

سلطان سلیمان — یکی چریلر حقنده کی توجهنی کوسترمك اوزره — التمش برنجی جماعتك قیشله‌سی اوکندن کچرکن کندیسنه تقدیم اولنان بر بارداق شربتی آلمش، وقیشله‌لرك اوکندن هرکچدکجه کندیسنه شربت ویرلمسنی امر ایلمشدر؛ بوالتفات ایله مشرف اولان یکی چری جماعتی ده برتخت اوطه‌سی یاپدرمشدر. پادشاه، بارداغی اغزینه کوتوردکدن صوکره سلحدارینه ویررك اوده التون ایله طولو اولدیغی حالده اعاده ایلردی؛ بریکی چری ضابطی ده پادشاهك معتنده بولنان قیزلر اغاسنه بربارداق شربت ویررردی(۱). بوعادت، تخته جلوس ایدن پادشاهلرك قیلیچ آلایلرنده‌ده تکرار ایدلمك معتادایدی؛ ذات شاهانه‌اسکی قیشله اوکندن کچرکن بارداغی یکی چری اغاسنك النده‌ن آلیرك «قزل الماده کوروشورز» دیرایدی؛ عثمانلیلر رومایه‌بواسمی ویرمشلرایدی. سیکه‌ت سفرنده، یعنی سلطان سلیمانك شوکت وعظمتی منتهای درجاتنه واصل اولدیغی زمان عساکر منتظمه قرق سکز بیك اوچ یوز اون التی کشیدن عبارت اولهرق بونلرك تخصیصاتی ایکی ملیون آلتی یوز قرق بیك طقوز یوز اچمیه (اللی ایکی بیك سکز یوز اون سکز دوقه‌یه) بالغ اولوردی. بومقدار، جلوس سلیمانیده کی اردوموجودینك ایکی مثلی ایدی(۲). سفرلرده برمعتاد عساکر منتظمه‌یه التحاق ایدن عساکر غیرمنتظمه ایکی یوز اللی بیك کشی‌یه واررردی. طوپچیلرك تام طاقمی اوچ یوز طوپدن، دونانمه اوچ یوز یلکندن مرکب ایدی.

سلطان سلیمان سواری‌یه مخصوص اولان تیمار و زعامتلرك تنظیمنه‌ده بذل همت ایلدی. اشبو تیمار وزعامتلره صاحب اولان سپاهیلر، منتظم سواراینك مرکب اولدیغی درت آلایك برنجیسنی تشکیل ایدن آیاقلی سپاهیلرله قاریشدیرلمامق لازم کلیر. یکی چریلری تنظیم ایتمش اولان مراد اولك وضع ایلدیکی اصول موجبنجه تیمار وزعامتلر ارککدن ارکك قاله‌رق آنجق عائله‌لرك انطفاسنده حکومته رجعت ایدردی. برتیمار و زعامت صاحبی ظرفندن ایقاع اولنان جنایت اونی بو حقدن محروم ایده‌بیلیرسه‌ده شوحرومیت اولادینه شامل اولهمازدی. برکشینك اوزرنده طوپلانان بر قاچ تیمار

(۱) صدر اعظم‌ده قیشله‌لر اوکندن کچدکجه بووجه ایله مظهر احترام اولوردی.

(۲) مارینی سانوتونك ٤ نجی جلدنده مندرج وندیك ایلچیسی راپوری اردونك موجودینی اون ایکی بیك یکی چری‌یه: درت بیك منتظم سواری‌یه (سپاهی، سلحدار، علوفه‌جی، غربا)، اون بیك عجم اوغلانیله آلتمش بیك مسلمه (تسلیم مصدرندن اسم مفعول) چیقارکه اقینجیلردن (غیرمنتظم سواری) وعزبلرله مارتولوزلردن (غیرمنتظم پیاده) ماعدا جمعاً سکسان آلتی بیك آدم دیمکدر.

برزعامته تبدیل اولنه بیلیرسه ده برزعامتك برقاچ تیماره تقسیمنه اصلا مساعده ایدلمزدی. هیچ برزعامت یکرمی بیك اقچه دن اکسیك اوله مازدی. بونلرك حق توجیهی وزیرلره، ولایات والیلرینه منحصر ایدی. سلیمان، سلطنتك اوتجی سنه سنده بوندن صوکره والیلرك مرکز حکومتك رخصتی اولمقسزین آنجق تیمارلری توجیه ایده بیلملرینی اراده ایلش اولدیغندن بونلره «تذکره سز» تسمیه اولنمسی اعتیاد ایدلمشدر. فی الاصل زعامتلر «توجیه فرمانی» دینیلن برفرمان ایله صورت موقته ده تفویض اولنوردی. زعامتلرك بولندیغی ولایات والیلرینه خطاباً اصدار اولنان اشبو فرمانلرده «مستدعینك حقیقةً سپاهی اوغلی اولوب اولمادیغنك (چونکه تیمار وزعامتلر سپاهیلردن باشقه سنه ویرلمزدی) وپدرینك وفاتی زمانده زعامتك محصولی نه مقداردن عبارت بولندیغنك تحقیقی امر اولنوردی. اکر تحقیقات استدعایه موافق ظهور ایدرسه مستدعی، پادشاهدن برتذکره آلیرەوبوتذکره نك عرضی اوزرینه دیوان همایوندن برات صادر اولورایدی. اولکیلردن تفریق اولنمق ایچون بونلره «تذکره لی» تسمیه قلنمشدر. یکرمی بیکدن اللی بیك اقچه یه قدر حاصلاتی اولان برزعامت صاحبی اوچ وغل براقه رق وفات ایدرسه قانون بونلره درت بیکدن التی بیك اقچه یه قدر حاصلاتلی بر تیمار توجیهنه مساعده ایدردی؛ لکن عائله سی ایچنده وفاتی واقع اولورسه ایکی قارداش برو جه اشتراك بش بیك اقچه لك بر تیماره متصرف اوله بیلوب یالکز بری درت بیك اقچه لك برتیمار آله بیلیردی. بالعکس اوغلر بابالرینك حیاتلرنده تیمار صاحبی اولمشلر ایسه تیمارلرینك حاصلاتنه کوره ایکی یوزدن ایکی بیك اقچه یه قدر ترقی آلیرلردی(۱). والیلر، توجیه فرمانلرینك ورودنده زعامت مستدعیلرینه «تذکره» ویره جك یرده «تحویل کاغدی» اعطاسنی اعتیاد ایتمش، ومستدعیلر مرکز سلطنتدن برات صدورینه انتظار ایتمکسزین بونلره زعامتلره تصرف ایتمکده بولنمش اولدقلری ایچون بوسوء استعمالك منعی ضمننده سلطان سلیمان — مؤخراً وزیراعظم اولان — لطفی پاشانك روم ایلی بکلر بکلکنده بعدما تحویل کاغدی اعطاسنی منع ایله عهده لرینه زعامت توجیه اولنه جق اشخاص سنجاق بکی، کدخدا، تیمار دفتر داری، یاخود صوباشی وعادی سپاهی بولنسون، حاصلی کیم اولورسه اولسون، تذکره لری براته تبدیل اولنمق اوزره التی آی ظرفنده باب دولته کوندرملرینی

(۱) موراجه دوسون، ۷، ص ۳۷۱. «دولت عثمانیه نك تشکیلات واصول اداره سی» اثرنده، ج ۱، ص ۴۹: دها زیاده تفصیلات ایله افاده اولنمش، واشبو احکام جدیده یی متضمن اولان ۱ رجب ۹۳۷ (۱۵۳۰) تاریخلی برفرمان درج ایدلمشدر.

امر ایتدی. بر زعامت متعدد حصه‌دار آره‌سنده حصه‌لره تقسیم اولنه بیلیرسه‌ده عمومی خزینه نقطهٔ نظرنده بر زعامت عداولنور، ودولتجه مساعده ایدلمکسزین زعامتلرك پارچه‌لانمسی شدیداً ممنوع بولنوردی. تیمار وزعامتلره دائر عصر سلیمانیده اتخاذ اولنان مقرراتك اکثریسی مفتی ابوالسعود افندینك فتوالرینه مستنددر. سلطان سلیمانك ارتحالی سنه‌سنده وسلطان سلیمك جلوسنی متعاقب دفتردار محمدچلبی بوفتوی وفرمانلری «قانوننامه» تعبیر اولنان بر کتابده جمع ایتمشدر. محمد چلبی بو اثرده ممالك اسلامیه‌ده آنجق اوچ درلو اراضی طائفه‌سی اولان مفتی ابوالسعود افندینك رأینه امتثال ایدر. اشبو اراضینك برنجی قسمی «ارض عشریه» درکه حین فتحده مسلمینه اعطا اولنه‌رق اونلرك ملکلری اولمش، و یالکز عشره تابع اولمه‌رق املاك ویرکیسنه (خراج) غیر تابع بولنمشدر. ایکنجیسی «ارض خراجیه» درکه حین فتحده غیر مسلم اولان صاحبلرینه ترك ایله شخص باشنه تأدیه‌سی لازم کلن «خراج» دن ماعدا املاك ویرکیسی مقامنه قائم اولمق اوزره بر «خراج موظف»، و برده محصول اوزرینه «خراج مقاسمه» ویرملری شرط اتخاذ قلنمشدر؛ بوقسمده قسم اول کبی تمام ملکیت ایله صاحبلرینه عائد اولوب اونلردن یالکز ویرکیلرینك آغیرلنی ایله تفریق ایدیلیرلردی. اوچنجی قسم «ارض مملکت» دینیلن اراضیٔ امیریه درکه دولت بونلرك حق تصرفنی کندیسی محافظه ایده‌رك محاربه‌زمانلرنده خدمت عسکریه ایفاسی شرطیله واردانی باقیدحیات ترك ایله؛ بونلری زراعت ایدن تبعه، یاخود کویلیلر (رعایا) اصل متصرفی اولان تیمار وزعامت صاحبلرینه طاپو بدلی اولمق اوزره «رسم چفت» و «رسم دونم» تعبیر اولنان املاك ویرکیسنی و برده عشر تأدیه ایدرلردی؛ اشبو عشر اکثریا حاصلاتك اونده برینی تجاوز ایله حقوزده وسکزده برینه وبعضاً دها زیاده‌سنه بالغ اولوردی.

مصرده حکومته عائد اراضی ایچون اتخاذ اولنان اصول الزام، مملکتك جهات سائره‌سی ایچون تفصیل ایتدیکمز اصولدن تخالف ایدر؛ فقط بوفرق، اساس تصرفدن زیاده ویرکیلرك صورت استیفاسنده‌در. احکام قرانیه موجبنجه اراضی جناب حقه عائداولوب ایستدیکنه احسان بیورور؛ بناءً علیه اساساً جناب حقه راجع اولان اراضی یریوزنده اونك کولکه‌سی اولان امامه (حکمدار) عائددر. لکن برملکك فتحندن صوکره امام کندی حقنی عشر ویرمك شرطیله مسلمینه و یاخود اراضی اوزرینه برویرکی، محصول اوزرندنده دیکر برویرکی ویرمك شرطیله غیرمسلملره اعطا ایدر: بووجه ایله یکی متصرفلر بواموال اوزرنده — صاتمق، تقسیم ایتمك، یاخود اوقافه

تخصیص ایلك اختیاریله — بابادن اوغله منتقل برحق تصرفه مالك اولورلر. حکمدار دخی عائله‌سندن انتقال ایدن اموالی و « خاص » تعبیر اولنان تخصیصات ارضیه‌سی اوزرنده بودرلو حقوقه مالك اولدیغی حالده بونلرك حاصلاتی اکثریا معاش اولمق اوزره بیوك مأمورلره تخصیص ایدر. خدمات عسکریه یه مکافات اولمق اوزره تیمار و زعامت تشکیلنده تفویض اولنان اراضیٔ مملکت بو منافعدن مستثنی دکلدرلر؛ اونلرك متصرفلری اراضی اوزرنده غیر محدود بر حق تصرفه مالك اولمیوب باشقه‌سنه صاته‌مازلر. تقسیم واوقافه تخصیص ایده‌مزلر. حقیقت حالده اراضی تیمار وزعامت اصحابنك ارکك اولادینه قالیر؛ شو قدرکه بونلرك متملکی یالکز حکومت اولدیغی جهتله هر تیمار و زعامت صاحبنك وفاتنده اولادی جانب حکمداریدن بر برات آلمق لازم کلیر. مصرده ایسه اناطولی وروم ایلیده تیمار وزعامت تعبیر، یعنی خدمات عسکریه مقابلی تفویض اولنان اراضی یه التزام عنوانی ویریلیر. انجق تیمار و زعامت صاحبلریله مصر ملتزملری آره‌سنده بربیوك فرق واردر. ملتزملر، تیمار وزعامت صاحبلرینك وظائفیله مکلف اولمادقلری کبی اونلرك منافعنه‌ده مالك دکلدرلر؛ چونکه قید حیات ایله اراضی یه متصرف اولان تیمار وزعامت اصحابی حکومته هیچ بر ویرکی ویرمیه‌رك کندی کویلوسندن ، یاخود رعایاسندن واردات مختلفه الدینی حالده مصر ملتزملری حکومته بر بدل التزام تأدیه ایده‌رك محصولاتنك فضله‌سنی کویلو ایله مقاسمه ایدر . بوندن دولایدرکه اوروپا واسیاده‌کی ایالات عثمانیه‌ده اراضی متصرفلری ، یعنی زعیملر و تیمارلیلر ایله کویلیلر «مصر ملتزملری» ایله کویلیلرندن (فلاحلر) زیاده استفاده ایدرلر[۱۵]. حین فتحده سلیم اوّل مصرده بو اصول التزامی مؤسس بولمش ایدی؛ اصول مبحوث عنها بهاری مملوکلری حکمدارلرندن ناصر بن قلاون طرفندن وضع ایدلمش ، انجق اونك وفاتندن صوکره مرعیتسزلکه دوشمش ایدی. وضع اصلی اقتضاسنجه اراضی انجق عسکره ویریله‌جك ایکن قصبه‌لر اهالیسنه ، ارباب صنعت اللرینه کچمش ، یاخود مؤسسات خیریه یه تخصیص ایله وقف حالنی آلمش، ویاحکومتدن مخصصاتی اولانلرك منافعنه اولمق اوزره برنوع رهن صورتنه کیرمش ایدی (۱). عثمانیلرك فتحندن تقریباً قرق سنه مقدم، سلطان قایتبای بر اراده نامه‌سیله بوسوء استعمالاتی رفع ایتمکه چالشدی؛ لکن صوکدن براولکی مملوك سلطانی قانصوغوری زمانینده تجدد ایدرك ایلك عثمانلی والیسی

(۱) انجمن دانش (Institut) مخطره‌لرینك ۷ نجی جلدنده سیاودستر دوساسینك اوچنجی مخطره‌سنه مراجعت .

خیری بك زمانده ایسه درجهٔ افراطه واردی. مصر والیسی خائن احمد پاشانك عصیانی دها بدایت سلطنتنده سلطان سلیمانك نظر دقتنی بو ولایت اوزرینه جلب ایتدی؛ احمد پاشانك عصیانی باعث دیر یلنجه پادشاه وزیر اعظم ابراهیم پاشانی تنظیم اصول مملکته نظارت ایتمك اوزره مصره کوندردی. لکن مصرك اصل قانوننامه‌سی ابراهیم پاشانك سیاحتی زمانده یاپلش اولمایوب هند دکیزلرنده قپودانلق ایدن ومؤخراً صدر اعظم اولان خادم سلیمان پاشانك مدت حکومتنده تنظیم ایدلمشدر [۱۶]. بو قانوننامه، کاشف تسمیر اولنان مملوك ضابطلرینك، شهرلر وکویلر مشایخنك، امور مالیه و مرکز ایالت مفتشلرینك، مصر والیسی اولان پاشانك، ملتزم وکاتبلرك، انبار مأمور و مفتشلرینك، مساحلرك، کویلیلرك حقوق و وظائفنی تعیین ایدر؛ مؤسسات خیریه‌یه، کمرك، ضربخانه‌یه‌ده شاملدر؛ اکثر مواده — ابقاسی بالخاصه نظر دقته بولندیریلان — قایتبای نظاماتی اساس اتخاذ ایدلمشدر. بتون اسکی ویرکی دفترلری بر یانغینده محترق اولدیغی جهتله بو قانوننامه‌نك وضعی وتحریر جدید اجراسی کسب مستعجلیت ایتمشیدی. عثمانلیلرك مصرده‌کی عساکر موظفه‌سی یدی صنفه تقسیم اولندی: یکیچریلر، عزبلر، چاوشلر، متفرقه‌لر، جبه‌جیلر، توفکجیلر، کوکلولر [۱۷].

زعامت وتیمار صاحبلریله ملتزملره عائد اولان بو خصوصات قانونیه‌یه، زعمایه، تیمارلیلره ویرکی وعوائد سائره تأدیه ایدن مسلم وغیر مسلم رعیه‌یه، تعبیر اخر له تبعه‌یه عائد اولان قانونلری علاوه مناسب اولور. سلیمان اوّل طرفندن وضع واحمد اوّل طرفندن تأیید واکمال اولنان « قانون رعایا »، تبعه‌نك تیمار و زعامت صاحبلرینه تأدیه ایده‌جکلری ویرکیی بروجه آتی تعیین ایدر: املاك ویرکیسی (رسم چفت، رسم دونم)؛ متأهل اولمایانلر ویرکیسی (رسم مجرد)؛ تأهل ویرکیسی (رسم عروس)؛ قیون ویرکیسی (رسم اغنام)؛ اوتلاق ویرکیسی (رسم اوتلاق)؛ قیشلاق ویرکیسی (رسم قیشلاق)؛ آری ویرکیسی (رسم قوان)؛ دکرمن ویرکیسی (رسم دکرمن)؛ ایچه‌جك توتون وبهارات ویرکیسی (رسم دخان)؛ اسیر ویرکیسی (رسم اسیران)؛ رسم قضا [دعاوی شرعیه‌دن آلنان رسم]. مملکت اسلامیه‌ده هپ ویرکیلر ایکی قسمه تقسیم اولنمشدر: ۱، حقوق ورسوم شرعیه (۱) که قرآن واحکام سیاسهٔ اسلامیه ایله وضع اولنمشدر؛ ۲، تکالیف عرفیه که انجق قوانین اداریه (قانون) ایله تأسیس و بو سببه مبنی « تکالیف دیوانیه » تسمیه ایدلمشدر. قران واحکام اساسیه ویاخود قانون ایله تعیین ایدلمه‌مش اولان ویرکیلر « اوانی » کلهٔ

(۱) حقوق Droits ورسوم impôts کلمه‌لرینك تام مقابلیدرلر.

عربیه‌سیله افاده اولنور که معناسنی محافظه ایده‌رك شرقدن غربه (avanies) شکلنده انتقال ایتمشدر. رسوم شرعیه: غیرمسلملردن نفوس باشنه النان ویرکی (جزیه‌وخراج)؛ عشر؛ اراضی ویرکیسی (خراج موظف)؛ محصولات ویرکیسی (خراج موظف)در؛ عمومنه بردن خراج دینلدیکی واردر. رسوم دیوانیه شونلردر: عوارض دیوانیه، مصدریه، رفتیه، باج، دربندیه، قصابیه، باغ، قپان، موازنه، تمغا، خدامیه، یساق قولی، مباشریه، دلالیه. رسوم، بری اشخاصدن، دیکری اشیادن النمق اوزره ایکی قسمه آیریلیر: برنجیسی غیرمتأهللر ویرکیسیله مقداری زوجه‌نك قیزوطول اولمسنه کوره تخلف ایدن تأهل ویرکیسی (رسم عروس)در؛ ایکنجیسی رسوم قضاایله بهاراتدن آلنان ویرکیلردر. جزای نقدیلر (جریمه) ضابطه نظامائیه مغایر جرائم ثقیله وخفیفه ایچون موضوعدر؛ بونلر، بادوهوا ایچون النان جزالر معناسنه «بادوهوا» دینیلیر. اشیای تجاریه‌دن آلنان کمرك ادخالات، اخراجات، [ترانسیت] مرور، رسملرندن مأکولات ومشروبات اوزرندن النان رسومدن، یعنی ات ایله شرابدن استیفا قلنان ویرکیلردن عبارتدر. باخاصه «رسم» دینیلن ویرکیلر انبار، میزان، تمغا، دلال، رسملریدر؛ اوشاق وبکجیلردن ده ویرکی آلنیر؛ «بدعت» نامی آلتنده‌ده دها برچوق رسوم واردر. احکام شرعیه‌یه مستند اولمایان بو ویرکیلرك جمله‌سی ولایاته کوره متخالف اولهرق هرولایتك ده برقانوننامهٔ مخصوصی واردر. دفتردار اکری عبدی اوغلی محمد افندی برنجی اولهرق سلیم ثانی سلطنتنده بونلری بر مجلده جمع ایتمشدر؛ احمد اول سلطنتنده‌ده دفتردار عینی افندی طرفندن تکرار ترتیب قلنمشدر. بونلرك حکمنجه مثلا سوریه‌ده اراضی اناطولی وروم ایلیده اولدیغی کبی دونم اوزرینه ویرکیه تابع اولمیوب برچفت اوکوزك صباحدن اوکله زمانینه قدر سوره بیله‌جکی یرك مساحه‌سه (فدان)، یاخود برحوضدن برمنفذ واسطه‌سیله آقه‌جق صویك یکرمی درت ساعت ظرفنده احاطه ایده‌جکی اراضینك مقدارینه کوره تعیین ایدیلیر. الزام اولنان برقطعهٔ اراضینك محصولی کرك نقداً، کرك عینا تأدیه اولنسون «عشر» (۱) تسمیه اولنور. زیتونلقلر، صاحبلرینك مسلم وغیرمسلم بولندقلرینه کوره ایکی قسمه تقسیم ایدلمشدر؛ بوصورت تقسیم ویرکیلرنجه اختلافی مستلزمدر. اسکله‌لرده بو سویادیکمز ویرکیلردن باشقه اشیای وارده رسمی، برات رسمی، مبادله رسمی، اشخاص موجوده رسمی، اوشاق وسائر خدمه رسمی، تنظیفات رسمی، توزیعاتدن یورطیلردن خلعتلردن وسائره‌دن آلنان رسوم کبی ویرکیلر واردر. پرنج تارلالرینك

(۱) Δῆμος

اسقامی ، حیواناتك اوتلادینی یابلالر، مرعالر ، جایرلر محصولی اوزرینه ده ویرکیلر موضوعدر. کویلر، آنغاریه‌لره، اردولرك حین مرورنده عیناً اشیا اعطاسنه ، حرب ویرکیلری ویرمکه مجبوردر .

سلطان سلیمان یکی چریلر، روم ایلی واناطولی تیماروزعامتلری، مصر التزاماتی ایله تبعهٔ مسلمه وغیرمسلمه حقنده کی قانونلرجه تعدیلات اجراسیله اکتفا ایتمه‌رك جمعاً یوزاللی سنجاغی مشتمل یکرمی بر ولایت اولمق اوزره ممالك عثمانیه‌یی تقسیم جدید آلتنه آلدی[۱۸]. سفر روزنامه‌لری « آیین » و«تشریفات» قانوننامه‌لرنجه‌ده بعض تبدیلاتده بولندیغنی متضمندر . ضابطه نظامنامه‌لرنجه وقانوننامه‌نك قوانین جزائیه‌دن باحث اولان وممالك عثمانیه‌ده اصول محاکمات جزائیه‌نك اساسنی تشکیل ایدن بش ماده سنجه تعدیلات اجراسنه باخاصه اهتمام ایلدی . افعال شنیعه‌یه متعلق اولان برنجی ماده‌سی بوجرمده بولنانلری درجهٔ ثروتلرینه کوره بیك اقچه‌دن اوتوز اقچه‌یه قدر جزای نقدی ایله تجزیه ایدر. بردلی قانلینك، یاخود بر کنج قیزك قالدیرلمسی ارککلك محوی جزاسنی مستلزمدر. برباشقه‌سنك زوجه‌سنی، یاخود کریمه‌سنی ترصدایدن، ویاخود اوپن تعذیر شدیده مستحق اولدیغی کبی هرسوز وهربوسه ایچون براقچه جزای نقدی ویرر؛ اکر قادین اسیر ایسه بو جزای نقدینك نصفی آلینیر . یالکز اتهام ودعوی اثبات مدعایه کفایت ایتمیوب اکر مدعی علیه معصومیتنه قسم ایدرسه [یعنی مدعینك بینه‌دن اظهار عجزینه مقابل یمین ایدرسه] مشتکی تعذیر اولنور، وبر اقچه جزای نقدی ویرر. اوغلنك جاریه‌سیله یاتان بابا جزای نقدی‌یه محکوم اولماز . فعل مذموم حیوانیده بولنانلر تعذیر شدید کورمکله برابر هردفعه‌سی ایچون برآقچه جزای نقدی ویرر . ایکنجی ماده شتم، ضرب، صقال یولمه، توقاد اورمه، باشده خفیف یاره آچمه ایچون موضوع اولان جزالردن وجزای نقدیلردن باحثدر . دیش قیرمق وکوز چیقارمق قصاصی[یعنی مجرمك دیشنك قیرلمسنی وکوزینك چیقارلمسنی] موجبدر؛ لکن مشتکینك موافقتیله مجرم بوجزایه بدل زنکین ایسه ایکی یوز، فقیر ایسه اوتوز اقچه ویرر. اکر مدعی اسیر ایسه افندیسی ایچون الته‌جق اولان اقچه نصفنه تنزیل اولنور. مخدرات صنفندن اولان قادینلر بربرلریله دوکوشدکلری حالده قاضی کندیلرینی تعذیر وتهدید ایتمکله برابر یکرمی اقچه جزای نقدی آلیر؛ مخدراتدن اولمیان قادینلر ایچون بوفعل هرضربه ایچون ایکی اقچه جزای نقدی‌یی ویالکز تعذیری مستلزمدر . اوچنجی ماده شراب ایچمك، خرسزلق ایتمك، یغما کرلك وحیدودلق یاپمق فعللرینه مترتب جزالری محتویدر . هر قدح شراب ایچون متهم بر اقچه جزای

نقدی ویرر؛ طاوق و امثالنك سرقتی‌ده اوقدر جزای نقدی‌یی موجبدر؛ لکن آت، قاطیر، اشك، مانده چالانك الی کسیلیر، و یاخود بوکا بدل ایکی یوز آقچه ویرر. بر خانه‌ده ساکن یاقین اقربا بربرندن اشیا چالدقلری حالده یالکز تعذیر کوررلر. حدت اثناسنده برمسلمانك صاریغنی باشندن چیقاران براقچه جزای نقدی‌یه محکوم اولمقله برابر تعذیر کورر. اسیر آشیران، دکانلره قپو کبی شیلری قیره‌رق کیره‌ن، بالدفعات عادی سرقتله محکوم اولان خرسزلر صلب اولنور. اویولده سرقت برقریه‌نك جوارنده ایقاع اولنمش ایسه اهالیسی تماسك صورتیله عموماً مسئول اولوب مال مسروقی تضمین ایتملری لازم کلیر. بر تیمار وزعامت صاحبی سرقت فعلنده بولنورسه درحال توقیف اولنه بیلیرسه‌ده اجرای جزادن مقدم باب دولته معلومات ویرلملیدر. یلانجی شاهدلر، ساخته‌کارلر، قلبزنلر اللری کسلمکه محکوم اولورلر. یومی بش نمازدن ایکیسنك واوروجك ترکی براقچه جزای نقدی ایله مجازات اولنور. افترا ایله، قدح ایله عائله‌لره ایراث خسار ایدنلر تضمینات کامله اعطاسیله جزا کوررلر. پاره‌لرینی یوزده اون ایکیدن زیاده فائضله اقراض ایدنلر حقنده دخی مختلف جزالر موضوعدر. دردنجی باب پازارلره دائر نظاماتی حاوی وبشنجیسی مختلف ارباب تجارت وصنعته [اصناف] عائددر. دردنجی بابده عثمانلیلرك ضابطه‌یه متعلق عاداتنك شایان دقت بر مثال مخصوصی اولمق اوزره یوك حیوانلری صاحبلرینه، بونلر حقنده اذا کوسترلمه‌مسی توصیه ایدلمشدر. بشنجی باب نسبتله دها اهمیتسز دیکر موادی‌ده تضمن ایدر: ازجمله فرونجیلرك، یاپه‌جقلری چورکلره مقدار متناسبده یاغ واون قویملرینی، اشجیلرك، باقیر قابلرینك قلایلانمش اولمسنه دائما دقت ایتملرینی آمر ماده‌لری حاویدر. حلوانك فیئاتی بال وبادام فیئاتنه کوره وضع اولنمشدر. قوری اوزوم وقوری یمش صاتانلر یوزده اون تجارت ایله اکتفا ایتملیدرلر. مختلف نوعده آیاق قابلرینك، چیزمه‌لرك، ترلکلرك، کذلك اکرلرك، کملرك ودیکر حیوان طاقملرینك فیئاتی دائمی برتعرفه‌یه ربط ایدلمشدر. دیوارجی عمله‌سنك، دولکرلرك، مرانغوزلرك اجرتی یومی اون اقچه اوله‌رق تعیین اولنمش، وبوندن باشقه کندیلرینه ییه‌جك ویرلمسی‌ده کوسترلمشدر. اودونك فیئاتی اوزونلغنه کوره کسلمش، واوزونلق‌ده اشك، قاطیر، دوه ارقه‌سنه کوتورلدیکنه نظراً طرز نقلی اعتباریله تعیین قلنمشدر. حمام صاحبلرینك حماملرینی مناسب درجه‌ده ایصتملری واوسته دلاك وبربر بولندرملری ومختلف حمام لوازمنی صورت مطلوبه‌ده احضار ایتملری شرط اتخاذ ایدلمشدر. مخصوص حولی بولندرملری، خرستیانلره ویریله‌جك حولیلره اشارت قونلمسی، «مسلمان»لرله

« کاور » لر ایچون عینی بربر طاقمی واوستره قوللانلمسنك بربرلرینه تنبیه ایدلمسی امر اولنمشدر. دیلنجیلرك پازار قورلدیغی کونلرجامعلردن باشقه یرلرده دیلنملرینه مساعده ایدلمش، جذاملیلرك سوقاقلره چیقملری منع قلنمشدر. شهر قاضیسی وپازارباشی طرفندن وضع ایدلمش برتعرفه یه مستند اولمادقچه هیچ برشی صاتیلهماز. سلطان سلیمان طرفندن وضع اولنان اشبو جزالردن کوریلیورکه اخلاقه وپولیس نظاماتنه دائر اولان قانونلر خلقی ممنون ایتمك لازم کلیردی؛ زیرا مواد اخیره بیه جك وکیه جك کبی حوایج ضروریه نك نفیس وفیضاتی معتدل اولمسنی تأمین ایلدیکی کبی ایلك ماده لر جرائم شهوانیه یه قارشی اوقدر آز شدتلیدرکه بونلری مانع دکل، بالعکس مروجدر [*]. سلیمانك مجلهسی بو جهتدن آزادهٔ تنقید دکلسه ده شریعت اسلامیه موجبنجه سرقت و زنایه قارشی موضوع اولان قطع ید ورجم جزالرینك احوال نادره یه تخصیصندن دولایی (۱) انسانیت پرورانك ورجال دولتك تقدیرینه سزاواردر. بوفکر انسانیت ومسامحه کاری، شریعت اسلامیه ده التون وکموش اوانی استعمالی حقنده کی ممنوعیت شدیدهنك تخفیفنده دخی کوریلور. حتی برکون عجم ایلچیلرینه ویریلن برضیافتده اطعمه ایچون التون وکموش اوانی استعمال ایتدرمش اولمسندن دولایی علما وخلق طرفندن بربیوك خشونت وسزلق کوسترلمشدر؛ بوسفاهتك اوزماندن بری امثالی کورلمدیکی کبی شمدی دخی سرایك اوانیسی یشیل رنکده چین فغفوریسندندر. سلطان سلیمان، ممالك عثمانیه یه مجدداً ادخال اولنان قهوهنك ادخالنی منع ایتمشدر؛ حال بوکه پیغمبرك بوکا مساعده ایده جکی پك مشکوك ایدی (۲). شرابك علناً صاتلمسنی ده خاتمهٔ ایام سلطنتنه دوغری منع ایتمش اولمسنه کوره اوزمانه قدر بوکاده مساعد بولنمش اولدیغی ظن اولنور. کنجلکنده محرمی اولان رومدن مهتدی ابراهیم ایله برلکده امرار زمان ایلدیکی صیره لرده شراب حقنده اوقدر شدتلی بولنمیوردی؛ لکن نقریس آلامی واختیارلق معلولیتلری بوندن اجتناب ایتمسنی برضرورت حالنه کتیردیکی زمان بتون خلقی ده اوندن منع ایتمك ایستمشدر. اووقتلر شاه طهماسبه یازدیغی برمکتوب (۳) تقوای اسلامه موافق اولان بوحرکتنی سرمایهٔ مفخرت عد ایدلدیکنی کوسترر؛ چونکه بتون ممالکنده شراب ایچلمسنی منع

(۱) اشبو جزالرك اجرا اولنه بیلمسی ذاتاً شریعت اسلامیه ده احوال نادره یه مخصوص اولدیغی — ندرت اجرالرندن دخی — اکلاشیلیر. (مترجم)

(۲) بومورخك کندی ظنیدر. (مترجم)

(۳) بومکتوب روزنامهٔ سلیمانیك ذیلنده الك صوکره و ٦٤ نجی نومروده مندرجدر. حاجی خلیفه. تقویم التواریخ ۹٦۷ (۱٥٦۰)

ایتدیکنی طهماسبه اشعار ایله برابر [حضرت] پیغمبرك « ام الخبائث » تسمیه ایلدیکی بوایچکی یی ذم وتقبیح ایدر . حافظ کوزل برغزلنده « بوام الخبائث، بزه کوزل قیزلری اوپمکدن زیاده طاتلیدر » دیور . کلام پیغمبری یه دوغریدن دوغری یه مخالف اولان بوسوز کوستررکه حافظ پك صاف برمتصوف دکل ایدی(۱) ؛ حتی بوندن دولایدرکه بعض ارباب اتقا شراب ایله برابر اونی بوقدر طنطنه لی برصورتده مدح ایدن دیوانی ده منع ایتمك مناسب اولوب اولمایه جغنی مفتیدن سؤال ایلدیلر. مفتی ابوالسعود، علمی درجه سنده احتیاط صاحبی اولدیغی ایچون ، بالطبع شرابك ممنوعیتی حقنده فتوا اعطاسنده تردد ایتمه مش اولمقله برابر، بوسؤاله اعتدال ایله مالی برجواب اعطا ایلدی: حافظك اشعارندن بعضلری بعض کسانك احتساساتنه مغایر اوله بیلیرسه ده اساساً بر صورت مساعده ده تفسیر واوکا کوره حکم ایدلمسی لازم کله جکنی بیان ایدیوردی . ابوالسعود، برنجیسنی ۱۵۵٤ [۹٦۱] سنه سنده — شمس نامنده بولنان و پای تخته اوچ سنه قالدقدن صوکره بش بیك التون کار ایله مسقط رأسنه عودت ایدن — بر حلبلینك آچدیغی قهوه خانه لر علیهنده فتوی ویرمکدن ده امتناع ایلمش ایدی . عرب شیخی شاذلینك — دوه لری قهوه اغاجی یاپراقلرینی یدکدن صوکره دها تندرست بر حاله کلدیکنه دقت ایتمك صورتیله — قهوه دانه لرنده کی خصائصی کشف ایتمسندن بری تقریباً اوچ سنه کچمش ایدی؛ دیکر برروایته کوره قهوه یی، اونك خلفاسندن عمر نامنده بر ذات زبید قربنده عساق طاغنده منفی بولندیغی زمان کشف ایتمشدر. مصرك فتحنه ومکه یه برچوق حجاج کاربانلری کیتمکده بولنمسنه رغماً قهوه نك استعمالی اوزمانه قدر عربستانه، مصره، سوریه یه منحصر قالمشیدی؛ استانبولده یالکز شهرق وحجاجك بو بابده کی روایتی معلوم ایدی . آنجق بو زمانلرده پای تخته ده استعمالی

(۱) حافظ: « آن تلخ وش که صوفی ام الخبائثش خواند احلی لنا و اشهی من قبلة العذارا » دیمشیدی. لکن بیتك مبنی علی الحکایه اولدیغی روایت اولنور: براقشام اوستی شیراز سوقاقلرنده بولنی غائب ایتمش اولان برکوزل قیز — ایرته سی صباح خانه سنه ایصال اولنمق اوزره — اوکیجه ایچون صلاح حال ایله معروف بر صوفینك خانه سنه امانت ایدلمش؛ بوصوفی شرابی دائما « ام الخبائث » نامیله یاد ایدرایمش. صوفی قیزك عارض کلفامنی نصلسه کوره رك کیجه قیز اویور ایکن بربوسه آلمقدن کندیسنی منع ایده مه مش . بو وقعه شهرده شیوع بولمش . حافظ بو حکایه یی تلمیح ایلمش. قبولی مشکل اولان شوحکایه دن قطع نظر بوبابده کی حدیث شریفك اصولاً صحتی حائزده دخی حافظك اوکا مخالفت قصد ایتمش اولدیغنه حکم ایدلمسی و « صوفی » دن مقصودی کیم اولدیغنك تعیینی غیر ممکندر . (مترجم)

عمومیت کسب ایده‌رك هر طرفده قهوه خانه‌لر آچلدی ؛ هرصنفدن بر طاقم ظرفا ، خصوصیله حیات متحیرانه‌یه وقف وجود ایتمش درویشلر و ایشسز آدملر بو مایع جدیددن حصه‌دار صفا اولمق ایچون قهوه‌خانه‌لرده طوپلانیر اولدی(۱). شرابك آدلرندن بری اولان واشتهایی قطع ایدرمعناسنه کلن «قهوه»(۲) اسم عربیسیله تسمیه اولندی [*]. عرب شاعری قهوه‌یی اویقویه، شهوته دشمن برزنجی‌یه تشبیه ایتمشدر. لسان عثمانیده قهوه‌خانه‌لره « مکتب عرفان » دینلمشدر.

بورایه قدر عطف ایلدیکمز نظرلر سلیمانك دیوانی ، مالیه‌یی ، هیئت علمایی ، اردویی، ویرکی اصولنی، تیمار وزعامت والتزام اصولنی، ولایاتك تحریرینی، تشریفات و حقوق و جزا قانونلرینی اصلاح ایتمکله قانونی عنوانله قازاندیغی استحقاقی بزه کوسترمشدر . بوندن صوکره‌ده اولا اصول سیاستنك — قانونلرینك او قدر اطرا اولنان حکمتنه رغماً — مؤخراً توسع ایدن برطاقم خطیئاتی نصل تولید ایتمش، ودولتك کمال سعادتی حائده نصل اولوب‌ده انحطاط آتیسی تخملرینی صاچمش اولدیغنی تدقیق ایتمه‌من قالیر. درجهٔ ثانیه‌ده‌دخی، قصورلرینه‌وضعفنه رغماً — بتون اوروپامورخلرینك ویرمکده اولدقلری — بیوك عنوانله نه‌وجه ایله کسب لیاقت ایتمش اولدیغنی ایضاح ایله‌من اقتضا ایدر.

عثمانلی دولتنك اسباب انحطاطی غرب مورخلری طرفندن اکثریا حقیقتی اوزره ارائه اولنمشدر؛ آنجق اونلرك هیچ بری بومسئله‌یی مراد رابع معاصرلرندن قوچی بك قدر حکیمانه، واونك قدر واقفانه بر صورتده بیان ایده‌مه‌مشدر . ابن خلدونك مقدمهٔ تاریخیه‌سی اونك ایچون « عرب مونتسکیوسی »عنوانله صلاحیت بخش اولدیغی کبی قوچی بکك دولت عثمانیه‌نك انحطاطی اسبابی حقنده‌کی اثری‌ده بونك ایچون «ترك مونتسکیوسی » عنوانله کسب استحقاق ایتدرمشدر. دولت عثمانیه‌نك اسباب انحطاطنی تحری ایله اشتغال ایدن انکلیز ، فرانسز ، ایتالیان ، المان ارباب قلمی ترکلرك اصول سیاست واداره‌لرینه صورت عمیقه‌ده و تمامیله ایصال نظر نفوذ ایده‌جك بر موقعده

(۱) استانبولك فتحندن صوکره خلقك قهوه‌خانه‌لره مشابه یرلرده طوپلانه‌رق « آیران » ایچدکلری اسکی بر عرب یازیسندن ترجمه ایدلش بررساله‌ده مترجمك منظوری اولمشدر.(مترجم)

(۲) « شهوه‌وزننده‌بادیه‌به دیور: (شرب القهوة ، ای الخمر) . مترجم دیرکه شاربنك طعامدن اشتهاسنی قاطع اولدیغی ایچون اطلاق اولندی، وحالا متعارف اولان مشروبه قهوه اطلاق اهل کیف تسمیه‌سیدر... ورایحه معناسنه‌در: (لهقهوة طیبة، ای رایحة) » ترجمهٔ قاموس، عاصم. معنای اخیردن آلنمش اولمسی‌ده خاطره کلیر. (مترجم)

بولنمدقلری کبی تحریات واقعه‌لرینه آنجق سلطان سلیمانك اخلافی زمانندن اعتباراً باشلامش اولدقلری حالده قوچی بك تدقیقاتنه بوپادشاهك سلطنتندن اعتباراً ابتدا ایتمش واوندن نقلاً زیرده بیان ایده جکمز وجهاوزره دها اوزماندن شویله سبب انحلالی کوسترمشدر.

سلطان سلیمان، سلطنتنك بدایتلرنده دیواندہ منتظماً حاضر بولندقدن صوکره اسلافنك کوسترد کلری مثاله مغایر اولهرق قفس آرقه‌سندن باقمله اکتفا ایدر اولدی. دیوان سرایده هفته‌ده درت دفعه طوپلانمقده دوام ایتدی؛ لکن بو زماندن اعتباراً — قابضك اخادندن دولایی تحدث ایدن مسئلهٔ دینیه کبی امور فوق العاده‌دن باشقه احواله، یاخود برحرب تصورینه وتدارکات حربیه یه دائر عقد ایدیلن آیاق دیوانلرندن ماعداسنده — مذاکرات جاریه‌دن بالذات حصه‌دار اولمادی. سلیمان، شوصورتله کندیسنی مجلسدن چکمك ووزیراعظمنه وکالت ایتدیرمکله شوکت شاهانه‌سنی اظارده دها واسع و مهیب کوسترمك ایستمش ایدی. حکمدارك امور سلطنتنی دوغریدن دوغری یه تسویه ایتمسنه مساعد اولمایان وحتی برتأثیر مقدس ایله احاطه ایتمك ایچون اونی انظارخلقدن مستور طوتان شو آسیاعادت قدیمه‌سنك احیاسی دولتك مسعودیتی ایچون بر ضربهٔ فلاکت اولمشدر.

دولت عثمانیه‌ده ابراهیم پاشایه قدر اولان صدراعظملر بومسنده آنجق ادارهٔ ملکیه وعسکریه‌جه خدمات مختلفه‌ده بولندقدن صوکره واصل اولورلردی؛ بدایت دولتده بونلر قاضی عسکرلردن انتخاب اولنورلردی؛ جندرلی سلاله‌سندن کان وزیراعظملر اولا قاضی عسکرلك ایتمشلردر؛ مؤخراً ایالات والیلرندن صدراعظم تعیینه باشلانلدی. سلطان سلیمان دوغانجی باشیسی ابراهیمی وزیر اعظم تعیین نصب ایتمکله سرای آدملرینك حکومت منصبلرینه تعیینه قنابر مثال کوسترد ی، وشوصورتله — خدمات مدیده‌ده تکمل ایتمش — تجربه یه محتاج اولان برمسلك ایچون مصاحبلرك خدعه‌لرینه ولیاقتسزلکلرینه یول آچمش اولدی. ختام سلطنتنه دوغری پیاله قپودان پاشانك مظفریات مهمه‌سنه مکافات اولهرق وزارت ویرمکدن ایسه شهزاده سلیمك قیزینی تزوج ایتمکی ترجیح ایلدی؛ آنجق قاین برادری ابراهیمك ودامادی رستمك وزارت عظماده اعتبار ونفوذلرینی تزیید ایله بربیوك خطای سیاسی ایقاعندن کری طورمادی. باباسی سلیمك دامادلره سنجاق بکلکندن بیوك منصب ودولتك امور مهمه‌سنه مداخله‌لرینه میدان ویرمه‌مك حقنده مرعی طوتدیغی اصولی شووجه ایلهاخلال ایتمسیله اکابرك حرصنه بربیوك قپو آچدی. رستم پاشانك صدارتنده — وفاتنه قدرسلطان سلیمان اوزرنده قوهٔ جاذبه‌سنی

محافظه ایدن — روکزه لان سلطانك [خاصکی سلطان] سایه سنده امور عامه اوزرنده حرمك تأثیری کورنمکه باشلادی. اوزمان رستمه مساعد اولان بوتأثیر وزیراعظملغه قوت ویرر کبی کورندیسه ده حقیقت حالده صدارت عظمای حرمه محکوم ایتمکله او مسندی ضعفه دوشوردی ؛ چونکه حرم ، اقتدارینك شو ایلك اثرینی کوردکدن صوکره مؤخراً صدراعظملرك قوتنه مداراستناد اولمقله اکثنا ایتمیه رك بالعکس اونلری دویرمکده استعمال نفوذ ایتدی ، ودها صوکره لری امور دولته یالکز قادینلر دکل ، اونلرك محافظلری ده ، خادملرده قاریشیر اولدی .

قوچی بکك کوستردیکی اوچنجی سبب رستم پاشانك ادخال ایلدیکی ارتکاب وارتشادر . والیلکلری ، سنجاق بکلکلرینی فیئات معینه ایله صاتدی ؛ اموال دولتی یهودیلره وعادی آدملره الزام ایده رك بونلرده اکتساب ثروت ایچون هردرلو خساراتی ایقاع ایلدیلر .

سلیمان ، صدراعظمی رستم پاشایه واردات عظیمه احسانیله تصرف عاقلانه حدودینی کچدی ، وپاشانك اموالنی وقف ایتمسنه ، یعنی الی الابد عائله سنك تصرفنده قالق اوزره باشقه سنه نقلی غیر ممکن برحاله کتیرمسنه مساعده ایتمکله اسرافی صوك درجه یه ایصال ایتدی . بو مساعده مؤخراً بوعائله نك ، وارداتنی اون ملیون اچه یه (ایکیوزبیك دوقه یه) چیقارمسنی مستلزم اولمشدر .

وزیراعظملرده پادشاهك اسرافات محتشمانه سنی تقلید ایلدیلر ؛ اسکندر چلبینك اعدامی ورستم پاشانك ترکه سی مناسبتیله سویلدیکمز کبی کوله لرینك مقدارنجه وتفریشات بیتیه جه بربریله رقابت ایدرلردی . صدراعظملرك دبدبه لری دیکر وزیرلرك ده اونلره امتثالنی موجب اولدی ؛ ازجمله رستمك دامادی اولوب سیکه ت محاصره سنده دردنجی وزارته ومؤخراً صدارته بولنان احمد پاشانك کوزل کورکلی عبارت اوپه درلو لباس استعمالی اصولنی ایجاد ایلدی : بونلرك برنجیسی خانه داخلنده ، ایکنجیسی مراسم عادیه ده ، اوچنجیسی دیوان اجتماعلرنده تلبس اولنوردی . احمد پاشانك کوله لری بش یوزدن اشاغی دکل ایدی ؛ هرچفتلکنده یوزدوه ویوزقاطیر بولندیررردی . سلطان سلیمان دیواندن چکلمسیله ، دامادلری ودیکر اکابر دولت حقلرنده مساعداتنی ابذال واسراف ایتمسیله ، اونلرك طنطنه لرینه ، حرصلرینه ، ارتکابلرینه کوز قاپامسیله تأسیسات حسنه سنه برطاقم مضر تخملر قاریشدرمش وبونلر صوکره لری مشئوم برصورتده دال بوداق صاییرمشدر . لکن اوروپا مورخلری ، سلطان سلیمانك شهزاده لری ایالاته چیقارمق اصولنی ابطال وحرمده تربیه لری اصولنی وضع ایتمش اولدیغنی بیان ایتمکله بی اساس برتنقیده بولنورلر .

زیرا کوچك یاشده وفات ایدن ایکی اوغلندن ماعدا هپ شهزاده‌لری برر پاشالق اداره ایدردی؛ حتی ارتحالندن آز وقت مقدم، سلیمك شهزاده‌سی اولان حفیدی مرادی مغنیسا والیلکنه نصب ایتدی. مع هذا قانونلرندن هیچ برنده شهزاده‌لرك ایالت والیلکلرینه نصبنی منع ایدر بر قید اولمادیغی کبی ایلریده دخی سلیم ثانی سلطنتنده شهزاده مرادك ومراد ثالث سلطنتنده اوغلی محمدك ایالت والیلکلرنده بولندقلرینی کوره‌جکز.

بی طرف بر مورخ، سلطان سلیمانك قانونی، فاتح، قدرتلی، محتشم عنوانلرینه نه درجه‌لره قدر کسب استحقاق ایلدیکنی تدقیق ایتمکله، — وزیر اعظم ابراهیم ورستم پاشالرك، مفتی ابوالسعود ایله کمال پاشا زاده‌نك، نشانجی ودفتردار جلال زاده اکری عبدی اوغلی محمدك اسکی قانونلرك تعدیلی، یکیلرینك تنظیمی، سفرلرك مظهر مظفریت اولمسی خصوصنده آلدقلری حصه نسبتنده — زمان سلطنتنك هر مسلکده یتشدردیکی اصحاب شان و رویتك قدرینی تنزیله چالشمسی لازم کلمز؛ چونکه بیوك تصورلرك اجراسی ایچون ماهر آلتلر اقتضا ایدر؛ ایی ناظرلر، ایی قوماندانلر انتخاب ایتمسنی بیلمکده بیوك برهنردر. آنجق مورخ شوراسنی آرامق لازم کلیرکه سلطان سلیمان وزیرلرینه لزومندن زیاده اقتدار ویرمه‌مشمیدر، حرمك بر نفوذ مفرط قزانمسنه مسامحه ایتمه‌مشمیدر، بعضاً ضعفه مبدل اوله‌جق قدر ملایمت، بعضاً ده وحشت درجه‌سنه واره‌جق قدر شدت کوسترمه‌مشمیدر؟ فی الحقیقه، ندیمی ابراهیمك واك زیاده سودیکی زوجه‌سی روس روکزه‌لانك [خاصکی سلطان] طبیعت علویه صاحبی بر آدم ایچون یاقشمیه‌جق صورتده کندیسنی تحت تحکمه آلملرینه مساعد بولندی؛ دوست اتخاذ ایلدیکی ابراهیمه کوستردیکی التفات فوق العاده‌یه مقابل مؤخراً اونی وحشیانه اعدام ایتدی؛ روکزه‌لانك وفاتندن صوکره ده ایدی ابوتنی شهزاده بایزید ایله اونك اوغللرینك قانی ایچنه صوقمقدن قورقمادی. زمان سلطنتنده وقوعه کلن اعداملرك اکثریسی محافظهٔ آسایش ایچون اقتضا ایتمش تدابیر شدیده‌دن معدود اولسه‌ده ابراهیم واحمد پاشالرك بر صورت خیانتکارانه‌ده اعداملری تاریخنده ناقابل ازاله برلکه اوله‌رق قاله‌جقدر. نشانجیلر مستثنی اولمق اوزره ملکی وعسکری بیوك منصبلرك جمله‌سی سلیمانك مدت مدیدهٔ سلطنتنده جلاد ایچون آدم یتشدرمشدر. بنابرین بر وزیر اعظم، بر قپودان پاشا، متعددیکی چری وسپاهی اغالری، دفتردار اسکندر چلبی، رئیس الکتاب پیری وحیدر، آمیرال پیری، فقیه قابض، شیخ حمزه، اشقودره‌لی بالی بك، بودینده‌کی ارسلان پاشا ایله روم ایلی بکلربکی داماد فرهاد پاشا کبی ممتاز عائله‌لردن متعدد والیلر، بیوك عموجه‌سی شهزاده جمك اوغلی و حفیدی ایله کندی

اوغلی مصطفی واونك کوچك اوغلی وینه کندی اوغلی بایزید ایله اونك بش اوغلی که جمعاً اون شهزاده بو حکمدارك ضربات اوامر خونینی آلتنده قالمشلردر. لکن سلیمانك خطالری کندیسنده وجودی قابل انکار اولمایان خصائل عظیمه‌یی بزه اونوتدرماملیدر؛ اجراآت عالیه‌سنی، آثار مختلفه‌سنی، فکر رفیع تشبثکاریسنی، شجاعت قهرمانیسنی، قواعد اسلامه تمامیله رعایت ایتمکله برابر بو رعایتی برچوق مساعدات ایله مزج ایتمش اولمسنی، اوقدر احتشام وعظمتیله برابر محافظه ایتدیکی فکر انتظام واقتصادی، علوم حقنده‌کی محبت منوره‌سنی، ارباب علومه سمیحانه کوستردیکی حمایه‌یی تخطر ایده‌لم. بالذات اداره ایلدیکی اون اوچ سفری، اوقدر محاربات وفتوحاتی نظر دقته آله‌لم: بری دکیزده، دیکری قره‌ده دولتك ایکی موقع مهمی اولان ردوس وبلغراد بدایت سلطنتنده فتح اولندی؛ یدی سنه ظرفنده بودین وبغداد تسخیر ایدلدی؛ حیاتنك صوك دقیقه‌لرنده‌ده سیگه‌ت وگیولا مجبور تسلیم اولدی؛ عثمانلی سنجاقلری ویانه ودیو حصارلری اوکنده التماع ایتدی؛ دولتنك حدودینی شرقده وان قلعه‌سنه، غربده اوستورغون قلعه‌سنه قدر کوتوردی؛ دائرهٔ استیلاسنی جنوبده جزائره، تونسه، طرابلسه، حبش حدودینه قدر توسیع ایلدی. اقینجیلری آرارات طاغنك دیك ذروه‌لرندن ونخجوان صحرالرندن سه‌مرینك تپه‌سنه وایستیریا طاغلرینه قدر — کندیلرندن صوکره خرابه‌لردن، ییقلمش بنالردن، یاقلمش کویلردن باشقه برشی براقمیه‌رق — رهکذارلرنده نشر دهشت ایتدی. دونانمالری آق دکیزده باربروس خیر الدین وطورغود قوماندەلریله فتح وتخریبلرینی جزائر بحر سفیده، پولیایه، قالابرایه، سچلیایه، قورسیقه‌یه ایصال ایلدکلری کبی رومایی لرزه‌ناك ایده‌رك رون شهری منصبلرینه قدر ایلریله‌مش ومارسلیایی محاصره ایتمشلردر؛ ایکنجی بر دونماسی ایسه عربستان دکیزلرنده وعجم کورفزنده دجله‌دن یوقاری چیقه‌رق بصره‌یی تسخیر ایلمشدر. سلطان سلیمانك انشاآتنی، معماریٔ عثمانینك نخبهٔ آثاری اولان سلیمانیه جامعیله پای تخت وولایاتده‌کی دیکر اون ایکی جامعی، اعمار وتزیین اولنان ژوستینیه‌ن کمرلرینی، مکه‌ده تعمیر اولنان هارون الرشید زوجه‌سی زبیده صو یوللرینی، ترمیم اولنان قدس بناسنی [*]، پای تخته ذخیره ایصالنی تسهیل ایدن چکمجه کوپریسنك یاپلمسنی خاطره کتیره‌لم؛ ادارهٔ ملکیه وسیاسیه‌نك هر شعبه‌سنی احاطه ایدن قوانین مختلفه‌سنی‌ده نظر اعتباره آله‌لم؛ اوحالده بو حکمدار حقنده برحکم ویره‌بیلیرز: اکر زوجه‌سنه مسحوریتی، اوغللری وحفیدلری حقنده‌کی مخالف انسانیت شدتی ترجمهٔ حالنده برلکه ایسه بیوك حکمدار عنواننه لیاقتی‌ده ناقابل اعتراضدر.

اوتوز بشنجی کتاب

سلیمك استانبوله، بلغراده وصولی . — سلیمانك وفاتی رسماً اعلان اولندقدن صوکره یکی چریلرك عصیانی . — پیالهنك ساقیز آطهسنه سفری . — بابوچا ایله ینوئهنك سقوطی . — قارنیولده جولان . — ایمپراطور ماقسیمیلهن ایله صلح قطعی مذاکره‌سی . — مجم سفارتی . — ادرنه‌ده ، بصره‌ده ، عربستانده، مولداویاده وقوعات . — لهستان ایله مصالحهنك تجدیدی . — فرانسه‌یه برعثمانلی سفیری اعزامی . — ادرنه‌ده سلیمیه جامعنك انشاسی . — دون ایله وولغا نهرلرینك برلشدیرلمسنه تشبث . — عربستانك موقع طوپوغرافیسی ، احوال طبیعیه‌سی ، مقدرات اخیره‌سی . — یمنك فتحی .

سیگه‌تك ضبطنی متعاقب صوقوللو محمد پاشا حسن چاوشی ، کندیسنك سرکاتبی فریدونك — وفات سلیمانی‌یی مشعر — یازدیغی برمکتوب ایله کوتاهیه‌ده والی بولنان (۱) شهزاده سلیمه کوندردی . حسن برطرفدن ده کیدرکن یولنك اوزرنده سلطان سلیمانك سیگه‌ت قلعه‌سنی تمامیله احکام ایتدیکجه اورادن آیرلمیه جغنی اشاعه‌یه مأمور ایدی . بونامه‌بر ، مأموریتنده اوقدر سرعت کوستردی که سیگه‌تدن عزیمتنك سکزنجی کونی کوتاهیه‌یه واصل اولدی . پادشاه نوجاه صدراعظمك دعوتنه اجابتده تأخر کوسترمیه‌رك مکتوبی آلدیغنك اوچنجی کونی خواجه‌سی عطاء الله ، لالاسی حسین پاشا ، التفات کرده‌سی جلال چلبی ، میراخوری خسرو اغا رفاقتنده اولدیغی حالده استانبولك قارشیسنده قاضی کوینه واصل اولدی [۱] (۹ ربیع الاول ۹۷۴ — ۲۴ ایلول ۱۵۶۶) (۲) . سلطان سلیم ، استقبالی ایچون هیچ بر حاضرلق کورلمه‌مش اولمسندن طولایی تبلیغ تعجب ایتمك اوزره علی چاوشی استانبول محافظی اسکندر پاشایه کوندردی . وقایعدن معلوماتی اولمایان محافظك جوابی حیرتله قارشیق اضطرابی متضمن ایدی . علی چاوش تکرار قائممقام پاشایه کوندردی . سلطان سلیم ، اردودن آلدیغی اوامری دقتله اوقومسنی ، بوستانجی باشی‌یه ویریلن امرلرله قارشیلاشدرمسنی ، باباسنك وفاتی قدر مهم اولان اسرار دولتك آچیق یازیله‌میوب کنایه صورتیله اشعار اولنه‌جغنی ، بونك معناسنی اکلامق کندیسنه قاله‌جغنی اسکندر پاشایه اخطار ایدیوردی . فی الحقیقه بوستانجی باشی سرای اغاسیله برلکده

(۱) المؤسینیویه نظراً سلیم ثانی قره‌حصار صحراسنده ایدی : En las llanas Carahi, ar» (que llaman Sijan Obagi) ص ۳۹ . »

(۲) بو تاریخلر ذیل مترجمه تدقیق وتصحیح اولنه‌جقدر .

خداوندکار جدیدك قبولی ایچون لازم کلن دائره لری احضار ایتمك اوزره امر آلمشیدی. بوستانجی باشی قادرغهٔ همایونی دکیزه ایندیره رك اسکداره ده مهروماه سلطان سرایینه کیتدی. سلیم، میر آخورینه سرایه چیقیله جق محلده ورودینه منتظر اولمسنی امر ایتدی؛ کندیسی ده قادرغهٔ همایونه بیندی، ساحلی ترك ایدرایتمز، اسکدار قربنده منفرد برقله اوزرنده کائن اولان له آندرقله سندن [قیزقله سی] آلتغه باشلایان طوپلر سلطان سلیمانك ارتحالیله سلطان سلیمك جلوسنی پای تخت اهالیسنه اعلان ایلدی. پادشاه جدید، قره یه آیاق باصنجه سرایك اصول مرعیه سی موجنجه بوستانجی باشی خنکاری آته بیندرمك اوزره قولتغنه کیردی؛ امیراخور مخالفت کوسترمك ایستدی؛ لکن پادشاه بر طور ملایمتله بوستانجی یه « آغا، سن اونك سوزینه باقمه؛ اوسرایده تربیه اولنمش دکلدر، اصولی بیلمز. سن اوکه کچ، بزه یول کوستر (۱). » دیه رك سوزی کسدردی. سرایك قپوسنه وصوللرنده قپو اغاسی پادشاهك آتدن اینمسنه یاردیم ایتدی. سلطان سلیم، اك اول همشیره سی مهروماه سلطان ایله کوروشدی؛ مهروماه کوزلرندن یاش دوکه رك قارداشنی دراغوش ایتدی، ومصارف عاجله سی ایچون اللی بیك التون اقراض ایلدی (۲). مفتی ابوالسعود، قائمقام اسکندر پاشا، استانبول قاضیسی قاضی زاده احمد افندی، دفتردار حسن چلبی، بلال زاده چلبی، هپ مدرسلر پادشاه نوجاهك الني اوپه رك بیعت ایلدیلر. بو راسمه دن صوکره پادشاه مهماندار پیغمبری ایوبك، فاتح سلطان محمدك، سلطان بایزید ثانی ایله جدی سلطان سلیم اولك تربه لرینی زیارت ایله هر برنده فقرایه اوتوز بیك اچه (آلتی یوز التون) براقدی (۲۴ ایلول ۱۵۶۶). سلیم ثانی ایکی کون صوکره استانبولدن چیقه رق کمال سرعتله حدوده توجه ایلدی. فرانسه ووندیك ایلچیلری ال اوپمك اوزره پای تخت قپولری خارجنده منتظر بولندقلرندن بو مسارعتلرندن دولایی بیان ممنونیتله غایت ملتفتانه معامله کوسترمدی. صوفیه یه وصولنده (۶ تشرین اول). سلطان سلیمانك وفاتنی وکندیسنك تخت عثمانیه جلوسنی خبر ویرمك اوزره وندیك وراگوزه جمهورلرینه، فرانسه قرالنه، ایران شاهنه چاوشلر کوندردی. استانبولدن حرکتلرندن اون کون صوکره بلغراده واصل اولدقلرنی اورادن ده همان ووقوعاره کیتدی. ووقوعاره صدر اعظمك بر مکتوبنی بولدی که اردوبه کلدیکی

(۱) سلانیکی، ص ۶۰، بووقعه یی بالذات امیراخوردن وصولاق زاده سلانیکیدن نقل ایدرك [*].

(۲) پادشاه خزینه یی آچدرمق ایستمدیکی ایچون همشیره سندن استقراضه مجبوریت کورمشیدی. سلانیکی، ص ۵۷. (مترجم)

حالده عسکر معتاد وجه ایله جلوس بخششی طلب ایده جکنی، بوکا ایسه شمدی خزینه نك مساعد بولنمدیغنی عرض ایله پادشاهك یولنده دوام ایتمیه رك بلغراده عودتنی توصیه ایلیوردی. سلیم، بو توصیهٔ احتیاطکارانه یی حسن تلقی ایله عودت و بلغرادده بایرام بکك خانه سنده وزیر اعظمك ورودینه انتظار ایلدی.

اردو، سلیمك استانبوله وصولنی خبر آلمش ایسه ده سلطان سلیمانك ارتحالنه او زمانه قدر واقف دکل ایدی. سنه نك دردنجی آیی ابتدالرنده (٣ ربیع الآخر ٩٧٤ — ١٨ تشرین اول ١٥٦٦) بو سفر ایچون تخصیص اولنان آقچه یی آلدی. (١) او صیره ده روم ایلی و اناطولی بکلربکلرینه عسکرلرینی عزیز دیمتریوس کوننه مصادف قاسم کونندن اول ترخیص ایتمه ملری امر اولندی. ٢١ تشرین اولده صدر اعظم کندی چادرینی بوزدردیغی کبی اوتاغ همایون ده چاوشلرك متکرر صدالری واردونك کورلتیلی آلقشلری آره سنده قالدیرلدی. سلطان سلیمانك نعشی — هنوز حیاتده ایمش کبی — اورتولو بر تخت روانه (٢) قونلدی؛ وفاتنی متعاقب صوقوللونك امری موجبنجه امعاسی بو سره واقف اولانلر طرفندن اوتاغك قورلدیغی یره دفن اولنمش و مؤخراً اوزرینه بر تربه یاپلمشدر. بلغراده درت منزل قالدیغی بر محلده صوقوللو اردوده بولنان حافظلری دعوت ایله تخت روانك [آرابه نك] اطرافنده قرآن اوقوملرینی امر ایتدی. پادشاهك وفاتنك قرق سکزنجی کونی صباحه درت ساعت قالدیغی، یعنی هنوز کیجه نك قاراکلغی هر طرفی محیط اولدیغی واردو براورمانك کنارنده بولندیغی حالده حافظلرك اوقومغه باشلادقلری آیات کریمه ایله صاغدن وصولدن بقانك جناب حقه مخصوص اولدیغنی متضمن تغنی اولنان دعالر و آلهیلر بردن بره ایشیلدلمکه باشلادی (٣) [٢]. عسکرلر صفلری بوزه رق فریاد و فغانه باشلادیلر. پاشالر بو انتظامسزلغی کورنجه وزیر اعظمك اطرافنده طوپلانه رق اکرچه پادشاهك خبر وفاتی اردوجه صورت خفیه ده شایع اولمش ایسه ده اعلان رسمیسنك بویله وقتسز وقوع بولمسندن دولایی اظهار تأسف ایلدیلر. طلوع

(١) یوم مذکورده علی العاده علوفه توزیع اولنمشدر. سلانیکی، ص ٦١ (مترجم)

(٢) بزم تاریخلره کوره پادشاهك نعشی تخت روانه دکل، آرابه یه قونلمشدر. (مترجم)

(٣) بلغراده درت منزل قالدقده صدر اعظم کیجه برقاچ حافظ جلب ایله « آرابه نك یاننده یاسین، فتح، کهف سوره لرینی، دیکر سوره لری اوقوسه کز، بعضاً ده ذکر ایده رك الهی سویلسه کز پادشاه پك محظوظ اولوردی » دیدی. صباحه درت ساعت قاله کوچلدی. التی حافظ ارابه نك ایکی کنارنده ترتیله باشلاینجه — براورمان کناری ایدی — پك مؤثر دوشدی. وزرا پادشاهك وفاتنی اظهار ایتدکلرینه نادم اولدیلر. سلانیکی وصولاق زاده (مترجم)

شمس صیره‌سنده صدر اعظم طاقم طاقم طوپلانمش عسکرلری دولاشه‌رق شویله خطاب ایتدی: « سلاح آرقداشلرم! نیچون یولکزه دوامدن امتناع کوستریورسکز؟ بالعکس نعشك اطرافنی احاطه ایله دعا ایتمه‌مز و حضور وحدانیته دعوت اولنمسندن دولایی پادشاهی بو صورتله تبریك ایلمه‌مز لازم کلمزمی؟ سلطان سلیمان مجارستانی دار اسلام یاپدی؛ هپمزی الطافنه غرق ایلدی. کندیسنه بویله‌می عرض شکران ایلملی‌یز؟ بالعکس، نعش ذی احترامنی باشمزه آلوب ده — بخششلر، ترقیلر احسان ایده‌رك باباسنك وصیتنی انفاذ ایلمك اوزره سزی بلغرادده بکلمکده اولان — اوغلی و خلفی سلیم خانه کوتورملی دکلمی‌یز؟ بنه جسارتی اله آلیکز؛ حافظلر قرآن اوقوسونلر، سزده یولکزه دوام ایدیکز. (۱)» اردو اوچ مرحله‌ده مترویچه واردی. اورادن وزیرلر سلیم ثانی‌یه بر هیئت مبعوثه کوندره‌رك سلطان سلیمانك بوسفرده برابر کتیرمش اولدیغی التون تخت اوزرنده اردونك یمین صداقتنی المسنی [یعنی رسم بیعتك اوصورتله اجراسنی] و بر معتاد جلوس بخششی احسان ایلمسنی عرض ایتدیلر. سلیم بو عرضی خواجه‌سی عطاءالله‌یه ارائه ایله رأینی سؤال ایلدی. خواجه شو جوابی ویردی: « ذات شاهانه‌لری استانبولده تخته جلوس بیورمشلردر؛ بو راسمه‌یی بوراده تکرار ایتمك زائددر.» پادشاه، بو جوابدن پك‌ده ممنون اولمادی، قپوجی باشی لالا حسین پاشانك رأینی استفسار ایده‌رك اوده بر طور شدت ایله شو جوابی ویردی: « اکر استانبولدن بلغراده کلمه‌مش اولسه‌یدق، اردو نه‌یاپه‌جق ایدی؟ بویکی راسمه‌نك نه‌فائده‌سی وار؟» سلیم ثانینك محرمی اولان جلال بك‌ده سوزه باشلایه‌رق دیدی که: « دولتك ایلك زمانلرنده پادشاهلر عسکرك قلیجی التندن کچمدکجه تخته چیقه‌مازدینیلیردی، بو اوزمان ایچون صحیح ایدی؛ لکن شمدی تخته جلوس برحق وراثت اولدیغی ایچون بو اسکی خاطره‌لری احیا ایتمك لازم کلمز (۲) ». بو صیره‌ده پادشاهك تختی بلغراد قربنده « خنکار تپه‌سی » دینیلن برمحله

(۱) سلانیکیده، ص ۶۲، نطقك اصلی بودر: « قرداشلر، یولداشلر، نیچون یوریمزسز؟ یورییه‌لم، بونجه ییللق اسلام پادشاهیدر، قرآن عظیم ایله تعظیم ایلیه‌لم. بودکلو غزوات ایدوب انکروس ولایتن دار اسلام ایلدی وجمله‌مزی نعمت احسانیله بسلدی. عوضی بومیدرکه مبارك جسدینی باشمزده کوتورمیه‌لم؟ ایشته اوغلی سلطان سلیم خان اون یدی کوندرکه بلغرادده سزه منتظردر. مرحوم غازی پادشاه، رحمة‌الله علیه، جمله بخشش و ترقیلریکزی توصیه ایتمشدر. بالتمام اخراج اولنور، هپ آلیرز. همان، حافظلر! دورماك، قرآن عظیم اوقیوب یورییه‌لم.» اردو «دردیمزه درمان قرآندر، دین وایمانمز قرآندر؛ ایمانله، قرآنله کیده‌لم» دیوب صباحه قریب ایدی که صحرای سرم کنارینه کلندی. (مترجم)

(۲) بو عرض ومذاکره‌یی سلانیکی شویله نقل ایدر: «اشبو قوناقده (مترویچ که سلانیکیده

قورلدی؛ سلیم، تختی شو صورتله حاضر کورمکله صوقوللودن خبر بکلمکسزین معیتی خلقیله برلکده اورایه کیتدی. صوقوللو بوحاله مطلع اولنجه محرمی اولان فریدون بکه دیدی که: «وزیر وظیفه‌سنه صداقتله حقیقتی عرض ایتمش ایکن پادشاه‌سرائره‌اشنا اولمایان آدملردن باشقه‌سنك رأینه مراجعت ایتمزسه‌ایشلر بویله اولور. بیلیرسك که نفرات معتاد اولان بخششك ویریله‌جکنی بالذات پادشاهك لسانندن ایشتمك ایسترلر. شوحاله قپواغاسنك مداهنه‌سی نه‌نتیجه‌ویره‌جك!». فریدون ایشك شوصورته منجر اولمه‌جغنی اولجه‌تخمین ایتمش اولمق کرکدرکه پادشاهه تقدیم‌اولنمق اوزره‌یکی برعرض‌حضرلامش ایدی؛ لکن صوقوللو مطالعات عمیقه‌ده بولنه‌رق: «خیر، دیدی، برتشبث دهایاپیله‌ماز؛ بنم‌حالا صدراعظم بولندیغم‌دن‌ه‌دن معلوم؟ پادشاه، بنم یرمه ایستدیکنی تعیین ایتمکده مختار دکیلدر؟» (۱)

«متروچه»در) صدراعظم پادشاهه تذکره کوندروب یازارکه «ان‌شاءالله، مفورك جنازه‌سیله واردیغمزده اوتاق‌هایون اوکنده چارطاق سایبان قورلسون؛ استانبولدن کان یکی تخت‌دولت توغلر آراسنه قونلسون که مرحوم « بلکه سلطان سلیم خانمه میسر اوله » دیمش ایدی. ارکان دولت صیره‌سیله یوزسوردیکی‌وقت قول‌طائفه‌سی بخشش وترقیلرینك اجدادیکز قانونی‌اوزره ویریله‌جکنی لسان‌هایونکزدن ایشتمك عادت‌مقرره‌لریدر: «جمله‌سی ویرلسون، مقبول‌همایونمدر» دیمکزی ایسترلر. یکی‌چریلر ایچنده رجال‌الله‌واردر. قدیمی قانونلری موجبنجه چاوشلری‌الارینی قالدیروب اوجاقدن کچن یولداشلرینه و ال‌عثمان پادشاهلرینه دعالر ایدوب جمله‌سی آمین دیمك معتادلریدر . خیر و برکت‌ده بوندەدر. بعده جنازه نمازی وتعزیت ایفا اولنور. ایرته‌سی کون دیوان اچیرده قوریله‌رق ارکان دولت تهنیت اچون یوزسوردکده خلعتلر ویریله.» پادشاهك جلب‌ایله رأینه مراجعت ایلدیکی‌خواجه عصاءاغاسی افندی حاقیت‌اندیشلك‌ایتمه‌رك «بورانره حاجت یوق؛ امر جلوس برطرف اولدی؛ مقصدلری حاکمی محکوم ایتمکدر » دیمش . پادشاه، لالا حسین پاشایی کتیروب « سن نه دیرسك » دیه سؤال ایتمش ؛ اوده « استانبولده اوطوروب بورایه کلمه‌لك نه‌دیرلردی؟ برتدارك دخی‌می ایدرلردی؟ » دیه جواب ویرمش. مصاحب جلال بك ایسه « اوّل زماندن بر سوز ایشیدیلیردی: « آل عثمان سلطنت تختنه کچمز، مادام که قول قلیجی آلتندن کچمیه» دیرلردی. واقع‌ایمش. وارث سلطنت حاضراولنجه بویله شیلردندغه‌در» مطالعه‌سنی بیان ایتمش . سلانیکیدن تلخیص ، ص ٦٤ و ٦٥. تجربه‌سز مداهنلرك بو رأیلری ایلریده کوریله‌جکی اوزره یکی‌چریلرك استانبولده کورولتی چیقارملریله‌اوجاغك بوزنسی مقدماتندن برینی تشکیل ایتمشدر. (مترجم) .

(۱) صدر اعظم کاتب فریدون‌بکه دیرکه : « وزیر ومشیرامور منکه متعلق احوال عرض ایدوب پادشاه حضرتلری باشقه‌لرینك رأییله حرکت ایتسه قاریشقلق‌ظهور ایدر. چونکه‌غیریلر احواله واقف واسراره محرم اولەمازلر. خطا بوندەدر. پادشاهمز ایسه مستغنی؛ کیمسه‌یه سوز سویلتمز ؛ کیمسه سویلمکده ایستمز . قول طائفه‌سی جلوس زمانی بخشش سوزلرینی بالذات

ایرته‌سی کون طلوع شمس ایله برابر بتون اردو ماتمه کیردی؛ وکلا و اکابر باشلرینه سیاه اورتولر [شمله‌لر] صاردیلر؛ صولاقلر سرغوجلرینی چیقاره‌رق کذلك باشلرینه ماوی [؟] پشتماللر قویدیلر. چاوشلر، چاشنیکیرلر، بتون اغالر قبا البسه کیدیلر (۱). بلغراد اهالیسی ده اونلری تقلید ایلدی؛ اوندن صوکره طونه کوپریسنی کچه‌رك — اوزرینه سلطان سلیمانك ایام رسمیه‌یه مخصوص قاووغی قونلمش — تابوتی حامل آرابه‌یی استقباله چیقدیلر (۲). سلیمك ماتم البسه‌سیله درونه چکلمش اولدیغی چادرك اوکنده حسابسز مشعله‌لر یانمقده ایدی (۳). اردو نظام حربده بولندیغی حالده اغلایه‌رق سلطان سلیمك چیقیشنه منتظر ایدی. سلیم ثانی، سیاه اطلسدن برلباس کیمش. باشنه ینه اورنکده چوقه‌دن برقاووق قویمش اولدیغی حالده اللرینی دعا ایچون یوقاری قالدرمش اوله‌رق چادرندن چیقوب جنازه آرابه‌سنه دوغری ایلریله‌دی (٤). خواجه افندی ایله لالا حسین پاشا قولتغنه کیردیلر (٥)؛ وزیرلر صاغ طرفنه، دیکر اکابر صولنه

پادشاهدن ایشیده کلمشلردر. بو آرالقده محمد لالا نیجه مدارا ایتسون؟ [محمد لالادن مقصد صوقوللونك کندیسی اولدیغی حالده هاممه‌ر لالا حسین پاشایی ظن ایده‌رك ترجمه‌سنی اوکا کوره یازمشدر]. باقه‌لم احوال دولت نه‌یه منجر اولور؟ ». فریدون بك « اوتاق همایونه کیرلدیکنی تبریك ایچون تذکره یازه‌لم؛ سریر سلطنت قورلسون، قول طائفه‌سی [یعنی عسکر] معتاد قدیملری وجه ایله دیلیه‌جکلرینی دیله‌سینلر، عاقبت ندامت چکلمسین دیه‌لم.» دیه‌رك کاغد وقلم حاضرلادی؛ آنجق وزیر اعظم « بزوزیر ایدوکمزنه‌دن معلوم؟ جائزکه ایستدیکنی استخدام ایلیه. خطا ایلدیکز! دیمك اولور » جوابنی ویره‌رك برشی یازدرمادی. سلانیکیدن تلخیص، ٦٦ (مترجم).

(۱) ارکان دولت ماتم لباسیله شمله صاریندی؛ صولاقلر، پیکلر سورغوجلرینی چیقاروب بورکلری [برنوع سرپوش] اوزرینه پشتماللر صاردیلر. چاوشلر، چاشنیکیرلر، سائر اغالر قره‌لر، دیلسزلر چوللر کیدیلر. جمله‌سی ناله وفریاد ایدیورلردی. سلانیکی، ص ٦٦ (مترجم).

(۲) بلغراد خلقی، لباس ماتم اوله‌رق چوللر کیمش اولدقلری حالده کوپری‌یی کچوب قارشی کلدیلر: افغان ایله تسبیح وتهلیل ایدیورلردی؛ جمله‌سی «اسرك دوه کبی» های وهوی ایلیورلردی. تابوت ایله سورغوجلو مجوزه‌یی کوردکلرنده جنازه‌نك اوکنه دوشدیلر. سلانیکیدن تلخیص، ص ٦٦. (مترجم)

(۳) «Se puso el Rei una toca mui pequeña en la cabeça, vistien-dose de honestos vestidos, con una capa ó albornoz de paño negro.»

(٤) ناکاه برج اسددن طلوع ایدر کبی پادشاه کورندی. لباس ماتم اوله‌رق مسکی اطلس جامه، سیاه چوقه سلیمی نیمتن، شمله کیمش ایدی. آرابه‌نك قارشیسنده اللرینی قالدیروب اغلایه‌رق دعا ایتدی. سلانیکیدن. (مترجم)

(٥) «هانی وزیر اعظم، هانی خواجه افندی» دیه ایستنلدی؛ مکر شمله صاریورلرمش؛ کلدیلر. صدر اعظم لالا وار پادشاهك قولتغنه کیردی؛ خواجه‌یی صاغ طرفه آله‌رق کندیسی ده

دیزیله‌رك مؤذنلر اذانه باشلادیلر. ختام صلاتده پادشاه یکیدن اللرینی قالدردی؛ صاغنه، صولنه سلام ویردی، چادرینه چکلدی. ایشته آنجق اوزمان کفت وکو باشلایه‌رق متعاقباً ایغاره‌یه، قارمه‌قاریشیق مناسبتسز سوزلره منجر اولدی. هرطرفدن دیورلردی که: « عادته رعایت ایدلدی؛ بزه ویرمك لازم کلن بخششدن هیچ بحث اولنمادی. ای وزیرلر، نیچون بویله یاپدیکز؟ متهملر اللریمزدن قورتیله‌مازلر. سنی ده، ای پادشاه، یا ادرنه قپوسنده، یاخود سرای قپوسنده « اوت آرابه‌سی یاننده » بوله‌جغز (۱) ». وزیرلر یاقینده برعصیان وقوعنی تخمین ایده‌رك سلطان سلیمانك نعشنی نقلده استعجال کوستردیلر. وزیر احمد پاشا، اخیراً مصردن کلمش اولان سفرلی علی پاشاباش امیر اخورلقدن چیقان فرهاد اغا، شیخ نور الدین بو نعش محترمی مقبر اجداده ایصاله مأمور اولدیلر. مع هذا وزیر اعظم دیوان عقد ایتدی؛ اکابر دولت، خواجه وقپوجیلر کتخداسی دلالتیله دست بوس شهریاری یه قبول اولندیلر. ختام دیوانده سابق تیمار دفترداری جلال بك اوزون مدت التفات مخصوص شاهانه‌یه نائل اولدی. بوصیره ده ایسه کوروتی بویومکده، نفرات سلطان سلیم ایله برلکده کلنلری تحقیر ایتمکده، سلطان سلیمانك نعشنه حرمتسزلکی متضمن سوزلر سویلکده ایدیلر (۲). نعش پادشاهی بی بومثللواحوالدن محافظه ایچون لالا حسین پاشا چاوشلره نعشك خفیاً استانبوله نقلنی امر ایتدی (۳). سلطان سلیم بوتهدیدکارانه نمایشلره نهایت ویرمك ایچون بربری اوزرینه اوچ کون اردو ضابطانی حضورینه قبول ایله صوکره عسکره پاره توزیع ایتدردی. بلوك خلقندن،

وزرا ایله برلکده صوله کچدی. سلانیکیدن تلخیص. کوریلیورکه پادشاهك قولتوغنه کیرن لالا حسین پاشا دکل، بالذات صدر اعظم ایدی. لالاتعبیری هامه‌ری‌ینه آلداتمشدر؛ مورخ صاغی، صولی‌ده یاکلش ترتیب ایتمشدر. (مترجم)

(۱) عسکر یوکسك سسله « بزم قانون قدیممزه رعایت اولنه‌جق ایدی؛ بخششلر سویلنمش ایدی. نصل اولهجق؟ » دیدیلر؛ وزرایه توجهله: « نیچون بویله یاپدیکز؟ ادرنه قپوسنده، یاخود سرای قپوسنده سزینه بزمسکز. » سوزلرینی سویلدیلر؛ پادشاه باباسی اوینه کیردکی (آلوب یوریوردیکنده) « بز سنی اولایه‌جق یری بیلیرز. » دیه خیلی سویلندیلر. سلانیکیدن تلخیص. (مترجم)

(۲) سلطان سلیمانه اردونك پك زیاده محبتی وار ایدی؛ بناءً علیه نعشی حقنده احترامسز سوزلر سویلنمسنه احتمال ویریله‌مز؛ بزم تاریخلرده اویله برسرزده کوریله‌مدی. اردونك انتظامی بوزلدیغی ایچون نعشك برآن اول ارسالنه « تقید » اولنمش ایدی. هامهر، تاریخلرك « تقید » کلمه‌سنی اکنه بوینه چکمش اولهجقدر. (مترجم)

(۳) خفیاً نقل دخی « تقید » دن النمش اولمليدر. (مترجم)

یعنی آلتی سواری بلوکندن (۱) هربری بیك اچه (یکرمی دوقه)، هر یکی چری اونك ایکی مثلنی (قرق دوقه) آلدیلر. انجق یکی چریلر سویلندیلر؛ اوچر بیك اچه وصوك محاربه‌دن دولایی برمکافات [ترقیٔ تخصیصات] ایستدکلری جهتله وزیر اعظم شمدیکی حالده خزینه دها زیاده ویرمکه مساعد اولمایوب زمان‌مناسبده‌چاره‌سنه باقیله‌جغنی بیان ایتدیکی کبی ترقیلرده اجرا اولندی. شویله‌که: یکی چریلر اون ایکی بیك اوچ یوز نفر حساب اولنه‌رق اوچر اچه الانلر بشرلی، بشرلیسی سکزرلی، سکزرلیسی طقوزرلی اولدی. التی بلوك سواری بش بیك‌سکز یوز سکسان بش نفر حساب ایدیله‌رك سپاهی زاده‌لره، سلحدارلره بشر، صاغ وصول علوفه‌جیلرینه‌اوچر، صاغ وصول غرباسنه دردر، مطبخ واخور خلقنه، جبه‌جیلره، طوپجیلره بردر، خزینه خلقنه، خواجکانه، مشاهره خوارانه [آیلق الانلر] بشر، شاکردانه بردر، اهل حرفه بردر اچه ترقی ویرلدی. صوك قسمه بشر یوز اچه، سایس شاکردلرینه ده اونك نصفی قدرانعام ایدلدی. فقط اله بیللر آلدی؛ المایانلر استانبوله قالدی (۲). نهایت بشنجی کون اردو استانبوله متوجهاً یولنه دوام ایتمك باشلادی. سمندره‌اووه‌سنده روم ایلی والاطولی قاضی عسکرلری مولانا حامدومولانا پرویز افندیلر پادشاهك یانینده بولونیورلردی؛ سلیم ثانی مشروبات مسکره‌دن ذوقیاب اولدیغی حالده [۳] اونلر بونی بیلمدکلرندن زمانی مساعد بوله‌رق مسکرات حقنده سلطان سلیمان طرفندن وضع اولنان ممنوعیتك محافظه‌سنی مصرانه اخطار ایلدیلر. سلطان سلیمك سمندره‌یه دخولنده هر ایکی قاضی عسکر معزول اولدیلر؛ طریق علمیه‌ده دیکر تبدلات ده واقع اولمه‌رق خواجه‌عطاءالله افندینك نفوذینه حمل اولندی. سلیم، صوفیه ایلیجه‌سنی وفلبه‌حمامنی کوردکدن صوکرا دورنه‌یه عزیمته مسارعت ایده‌رك وصولنده سلطان سلیمانك نعشنك استانبوله واصل اولوب مقبرهٔ مخصوصه‌سنه دفن ایدلدیکی خبرینی آلدی [٤] (۳).

استانبول جوارینه کلندکده ایرتهسی کون ایچون قرارلاشدیریلان راسمهٔ دخول تدارکاتنك اکمالنه انتظاراً پادشاه حلقه‌لیده صدراعظمه عائد اولان برچفتلکه اینیدی.

(۱) بلوك شمدیکی معناسنده اولمایوب «زمره»، «فرقه»، دیمکدر. (مترجم)

(۲) اشبو انعام وترقیات حسابنده هامه‌رك مأخذی اولان سلانیکی یه‌مراجعتله صحیح وصریحی یازلمشدر. تمثیل استانبول، ص٦٨. (مترجم)

(۳) ابوالسعود افندی نمازینی قیلدی. استانبول خاقی سلطان سلیمان سایه‌سنده کچیردکلری ایام اسایشی یاد ایله اغلاشدیلر. باقینك ترکیب بند مرثیهٔ مشهوره‌سی انتشارایله عالمی خروشه کتیرمش ایدی. جامع شریف محرابی قربنده کی مزارینه دفن اولنمشدر. سلانیکی، صولاق‌زاده. (مترجم)

لکن کیجه اثناسنده یکی چریلر مشعلهلریاقه‌رق وشراب فوچیلری اطرافنده طوپلانه‌رق انجمن مفسدت قوردیلر . مورخ سلانیکی ایله بر آرقه‌داشی لیتروو [لیتوروز] کوینده بویکی چریلرك برطاقنی کوره‌رك رئیس الکتاب محمد چلبی ایله کاتب اسرار فریدون بکه اخبار کیفیته شتاب ایتمشلردر؛ آنجق حاضر لانمقده‌اولان عصیانك اوکنی آلمق ایچون اولیلهٔ اضطرابده کیمسه برچاره بولهمامشدر. ٥ کانون اول ١٥٦٦ (١) کونی کونش طاوع ایدرکن قائمقام اسکندر پاشا، قپودان پیاله پاشا، مفتی ابوالسعود افندی ایله هیئت علما پادشاهی استقبال ایچون استانبولدن چیقدیلر. سلیم، کندیلرینی کمال التفات ایله‌قبول ایده‌رك مفتی ابوالسعود افندینك حقنده‌ده صاریغنه النی قویمق صورتیله احترام مخصوص کوسترمدی(٢). الای چاوشلری — کایام مخصوصه ایچون استخدام اولنان چاوشلردر — بیکلرجه دفعه‌لر « پادشاهم چوق یاشا! » دیه‌باغیره‌رق عزیمت اشارتی ویردیلر. خلق پك چوق ایدی؛ هرطرفدن بربرینی ایتوب صیقشدرمقده ایدیلر ؛ یکی چریلر حرکته کلدیلر ؛ صفلرینی صیقی صیقی ترتیب ایده‌رك ایلریله‌مك ایستینلری یرده‌دوشوریورلردی. شهزاده جامعنه‌دوغری اسکی قشله‌لره کلنجه عسکرك اوك صفلری طوره‌رق ارقه‌ده کیلری ده طورمغه مجبور ایتدیلر. پادشاهده باضروره ادرنه قپوسی قریبنده بولندیغی محلده قالدی. وزیرلر « نه‌وار؟ » دیه صوردیلر. « یولده بر اوت ارابه‌سی وار؛ ایشته اوبوریمکه مانع اولیور » -جوابنی ویردیلر (٣) . عسکر آره‌سنده — ویریلن جوربای آنلامق کبی — بوتعبیرده‌عدم خشنودی یه‌وبرفساد قورلدیغنه دلالت ایدردی. ایکنجی وزیر پرتوپاشایکی چریلره‌دوغری ایلریله‌رك: «یکیتلرم، سزك حرکتکز مناسبتسزدر» دیدی، هرطرفدن: «سن کندیکی گیولاده‌می صانیورسك؟» دیه باغیریشدیلر؛ ایچلرندن بردها جسارتلیسی حربه‌سیله اوره‌رق آتندن اشاغی دوشوردی،

(١) سلانیکی اواخر جمادی‌الاخری ٩٧٤ تاریخنی کوستریور .

(٢) بوالسعود کلنجه پادشاهك الیله عمامه‌سنه یاپیشوب التفات ایلدیکنی وبوحرمتك شمدی یه قدر امثالی کورلمدیکنی سلانیکی یازار. ص ٧٢ . (مترجم)

(٣) « Estando entretenidos en esto , y el Rei parado , sin saber la causa, de que estava algo confuso, por no darle a entender la descerdesia de los Geni,aros,fingieron las cabeças era por echar del camino algunos carros que venian al encuentro, y que hasta encaminarlos à otra parte no podian pasar, con que entretuvieron al Rei una hora. » آلوسنینو، ص٧٠، پادشاهك دخولنده بالذات شاهد اولق اوزره . بو مورخ، ص٦٣، سلیم ثانینك یدکده‌کی آتلری اسلافنك آتلری قدر دیمکده خطا ایدر.

وقاووغنی یره یووارلادی (۱). قپودن پاشاده کلوب: «عسکرلر! بوعیب دکلمیدر؟» دیه باغیردی. عاصیلر اوکاده «فقیر کمیجی، سن بزه نه سویلیه بیلیرسك؟» دیه‌رك اوروب دوشوردیلر (۲). فرهاد پاشانك مداخله‌سی‌ده بر نتیجه ویرمدی: کندیسنه و آتنه توفك قونداغی اوردیلر. وزیر احمد پاشا، صدر اعظم صوقوللو مخاطره‌نك کیتدکجه بویودیکنی کوره‌رك هیجانه کلمش عسکره اووج اووج التون طاغتدیلر؛ برطرفدن‌ده ملایمانه سوزلر سویلدیلر؛ شو صورتله سرای همایون قپوسنه دوغری، فقط بارخجالتله چکلمکه موفق اولدیلر (۳). یکی چری اغاسی مندیلنی بوغازینه صاردی که بو حرکت «سزك الکزده‌یم؛ آرزو ایدرسه‌کز بونکله بنی بوغه بیلیرسکز، فقط اولا بنی دیکلیکز!» دیمك ایسته‌دیکنه علامت ایدی. اوندن صوکره: «قرداشلر، لطف ایدك، احسان ایدك!» دیه باغیردی. عاصیلر ایسه «سن بزه سفر اثناسنده شکرلی پکسمات یدردك؛ لکن شو صورتله پادشاهك، صدراعظمك خزینه‌لرینی قورتاره‌جغم ظن ایدرسه‌ك خطا ایدرسك؛ سن ده المزدن قورتیله‌میه‌جقسك، سن ده دویرلمش آرابه‌نك یاننده حالکی کوره‌جکسك!» دیه مقابله ایلدیلر. اوصیره‌ده کورولتولرله ایلریلیه‌رك سرایك برنجی

(۱) ازدحامدن حرکته مجال یوق ایدی. آهسته آهسته ادرنه قپوسنه کلندی. یکی چری آلایلری خارجدن کیمسه‌یی کندیلرینه یاناشدیرمیه‌رق صیقشمش بر حالده یوریدیلر. شهزاده جامعی اوکنده اسکی اوطه‌لرباشنده‌کی جاده‌ده بربرینه «طوره! طوره» دیه باغیره‌رق برساعتدن زیاده طوردیلر. «نه‌دراصلی؟ یورییك، یولداشلر!» دینلدکده «قتلان اوتلق آرابه‌سی وار» دیه جواب ویردیلر. سلطان بایزیدحمامی اوکنه کلدکاری کبی پرتوپاشا «لایق دکل یولداشلر!» دیه‌جك اولدی: «بره واستق [قیصه بویلو؟ ماستی باجاق؟] فتنه، بونلرسنك کوله کمیدر؟ [استانبول مطبوعنده سهو یوق ایسه هامم رکیولا قلعه‌سندن بحث اولونیورصانمشدر] سن سردارمیسك که بویله سویلرسك؟» دیوب بریسی حربه‌ایله چارپدی. لکن اولدوره‌سی‌یه اورمدی؛ اتدن ییقلدی؛ باشندن مجوزه‌سی یووارلاندی. سلانیکی، ص۷۲ و۷۳. «قتلان» آرابه، عسکرك اره‌سنه قاتیلان، صوقیلان، یوروملرینه مانع اولان آرابه‌دیمك اولمالیدر. (مترجم)

(۲) درعقب (پرتوپاشانك یره دوشدیکنی متعاقب) قپودان پیاله پاشا: «نه‌یاپیورسکز، یولداشلر؟ عیب دکلمیدر؟ یولمیدر بویله ایتمك؟» دیدکده: «سن برکمیجی عزب آغاسیسك؛ بزه سوز سویلمك نه یولکدر؟» دیه‌رك آنی ده آتندن ییقدیلر. یاپان کلخن حوالیسنه قاچدی. سلانیکیدن (مترجم)

(۳) فرهاد پاشانك دخی آتنه وکندیسنه توفنك قونداغی یتشدردیلر. دیکر برطاقم عسکر ایله صولاقلرده طوپلانمش ایدی. فساد روزکاری اسیوردی. وزیر احمد پاشا ایله صوقوللو آووج آووج التون طاغیده‌رق و «لطف ایدیکز، یولداشلر!» دیه‌رك عرضلرینی صاتین آلدیلر؛ برقاچ یوز یکی چری قونوشه‌رق سرای قپوسنه ایصال ایتدیلر. وزیرمصطفی پاشا بوکون آته بینمیوب تمارضه اورمشیدی. سلانیکیدن تلخیص، ص۷۳. (مترجم)

حولیسنه قدر کیردیلر، و قپولری قپادیلر . اوندن صوکره وزرای آتلریله برلکده دردست ایده‌رك وقایجلرندن، اوروبه‌لرندن طوته‌رق پادشاهك یانینه‌قدر کوتوردیلر؛ پادشاه ایسه بیك دفعه تکرار اولنان « اسکی عادته اوی ! » صدالری ایچنده خاصکی سلطان حمامنه قدر کله‌بیلمشیدی. نهایت سلیم ثانی صدر اعظمنك اصراری اوزرینه شو سوزلری سویلدی: « اجدادمدن بکا انتقال ایدن تعامل موجبنجه بخشش وترقی‌یه مساعده اولنمشدر. » متعاقباً وزیرلر آتلرینه بینه‌رك سرایه کیدوب « الحمدلله! هرایش بیتدی؛ خنکار عسکرك ایستدکلرینه موافقت ایتدی. رجا ایدرز، قپولری آچیکز. » دیدیلر . آنجق قاریشقلغك هنوز ختام بولمدیغندن قورقمقده اولان سرای آذملری [« بز ایشتمه‌دك » دیه‌رك] وزرانك اصرارینه قارشی مدت مدیده اختیار سکوت ایلدیلر. مؤذنلر ایاصوفیه مناره‌لرندن ایکنندی نمازی ایچون اذان ویرمکده اولدیغی حالده پادشاه سرای قپولرنده انتظار اوزره بولونیوردی؛ نهایت دخوله موفق اولدی، وبودفعه شهر یکی چریلرك یغماسنه اوغرامادی (۱).

۱۰ کانون اول جمعه‌یه مصادف اولان ایرته‌سی کون خلق برمعتاد پادشاهك جامعه عزیمتنه منتظر اولدیسه‌ده بو انتظار بیهوده ایدی . دها ایرته‌سی عسکره پاره توزیعی ایچون دیوان عقد اولندی : یکی چریلر اوجه آلمش اولدقلری ایکیشر بیك اقچه‌دن باشقه عصیانلری اثناسنده ویریله‌جکی وعد اولنان بیکر اقچه‌یی آلوب‌ده شوصورتله

(۱) وقایع بالذات کورن سلانیکی، آبر دوویسك استانبولدن ۱۲ کانون اول ۱۵۶۶ تاریخلی راپوری. [سلانیکینك وقعه‌سك بوندن اولکی صفحاتنه عائد افاداتی الدینی کبی بو صفحه‌سنی ده اوندن بروجه آتی تلخیصاً آلیورز: یکی‌چری اغاسی علی‌اغا یایان اوله‌رق دستمالی بوینه‌طوپ «های مدد بولداشلر! بکا قییدیکز! نیچون بویله‌پاپیورسکز؟ لطف‌ایدك، احسان‌ایدك!» دیدکجه « سن بزه کرچه سفر یولنده شکرلی پکسماتلر ییدردك ، اما بکی‌پادشاهه وصدراعظمه خزینه آرتیرمق ایسترسه‌ك اوناز ! سن‌ده قورتلمازسك ، قتلان کوررسك [اصلی بویله‌در . هامه‌رك نقلی‌وجه‌ایله اوت آرابه‌سی‌ایما ایدیلیور]. »دیه جواب‌وبروب کیدرلر. مکرایلری کیدن‌یکی‌چریلر ارکانی یرلی‌یرندن آییروب طاقم طاقم سرای حولیسنه کیرمشلر . وزیرلر طشره‌ده قالمش: باب همایونی قاپامشلر. برطاقمی‌ده وزیرلری احاطه‌ایتمش اولدقلری حالده پادشاهه منتظر. ذات‌شاهانه خاصکی حمامی اوکنه‌کلدکده‌وزرای تلیجلری بالرنده‌اوله‌رق آتلرندن‌ایندیروب حضوره کتیردیلر. « اسکی‌قانونی‌ویره، ویره! » دیه باغیریشدیلر. وزرا وصوقوللو: «شوکتلو خنکارم یونلرمبارك لسانکزدن ویرکلرینی‌ایشتمنجه مقسلی اولمازلر. عنایت‌ایدیکز، فتنه دفع اولسون» دیورلردی. « ایچلرنده ترکجه بیلیورارسه کلسین سویلیه‌لم. » بیورلدی؛ لکن یکی‌چریلر پادشاهك حضورلرینه کلمکه جسارت‌ایتمیورلردی. عاقبت پادشاه «جمله بخشش وترقیلری ویرلسین، مقبولدر» دیملریله وزرا آتلرینه بیندیلر. (بقیه‌سی هامه‌رك نقلنه تماماً موافقدر). اواخر جمادی‌الاخری، ۹۷۴. (مترجم)

بخششلری التمشر دوقه‌یه بالغ اولنجه‌یه قدر طور تهدیدلرینی محافظه ایلدیلر . علمایه جلوس بخششی توزیع ایدن ایلك پادشاه سلطان سلیمدرکه بوندن‌ده مقصدی مفتی ابوالسعود افندی‌یه خوش کورنمك اولدیغی شبهه‌سزدر. اوزمان ایفای مأموریت ایتمکده اولان ایکی قاضی عسکره اوتوز بیك اقچه (التیشر یوز دوقه) وصیرمه‌لی بر رخلعت ویرلدی (۱). اخیراً انفصال ایدن ایکی قاضی عسکر بوپاره‌نك نصفیله برر صوف خلعت آلدیلر. بالفعل استانبول قاضیسنه اون بیك، معزوللرینه طقوز بیك، بغداد قضاسی معزوللرینه سکز بیك، یومی یوز اقچه تخصیصاتی اولان مدرسینه یدیشر بیك، فاتحك صحن ثمانیه مدرسلرینه التیشر بیك، «داخل» مدرسلرینه بشر بیك، «خارج» مدرسلرینه اوچر بیك اقچه وجمله‌سنه برر صوف خلعت احسان اولندی. کرك اختیاری، کرك اضطراری اولان بو احسانلر خزینه‌یی تهی براقدیغی جهتله اردونك بقیه‌سنه جلوس بخششی اعطاسیله اونلری‌ده ممنون ایتمك امکانسز اولیوردی. بنابرین سپاهی وعلوفه‌جیلر وزیرلری دیوانه کیدرکن رهکذارلرنده بکلمکدن چکنمیوب اوزرلرینه لعنتلر و طاشلر یاغدردیلر ؛ لکن وزیر اعظم بونلرك اغالری اولان فرهاد وعمری عزل ایتمك وبرقاچنك بیونلرینی اوردرمق، باغیلرك باشنه کچمش اولان برقاچ کورشجی‌یی صلب ایلمك صورتیله بویکی انتظامسزلغك اوکنی آلدی [٥] . بودرلو سماحتلرله خزینه‌ده حدوث ایدن بوشلق دیکر طرفدن جلوس مناسبتیله برچوق ایالات والیلرینك ودول اجنبیه سفیرلرینك تقدیم ایلدکلری هدایا ایله زائل اولیوردی. اك کلیتلی هدیه‌لردن بری، قپودان پیاله پاشانك تقدمه‌سیدر. پیاله پاشا، اردونك سیگه‌ته عزیمت ایتمك اوزره استانبولدن چیقیشندن اول موسم بهارده استانبولدن حرکت ایتمش ؛ ساقیز اطه‌سنه، پولیه ساحللرینه سفر ایده‌رك پادشاه جدیدك پای تخته وصولندن برقاچ کون مقدم عودت ایتمش ایدی .

پیاله، ١٤ نیسان ١٥٦٦ ده آلتمش قادرغه‌دن مرکب بردونانما ایله ساقیز اوکنده کورندی. جنویزلردن آغیر هدیه آلدقدن صوکره معتبراندن جزیره‌یی اداره ایتمکده اولان اون ایکی کشی‌یی کمی‌یه چاغیردی ؛ بونلر سفینه‌یه چیقار چیقماز زنجیرلره اوریله‌رق کفه‌یه نقل اولندیلر . اوزواللیلر آنجق درت سنه صوکره پاپا بشنجی پی ایله فرانسز ایلچیسنك مداخله‌سی اوزرینه قورتیله بیلدیلر. پیاله جزیره‌یی ومرکز اداره‌سنی ضبط

(۱) سلطان محمد ثالثك وقایعی یازیلیرکن جلوس بخششی حقنده کوستریله‌جك ارقامه نظراً شیخ الاسلامه اوتوز بیك، قاضی عسکرلره یکرمیشر بیك اقچه ویرلمش اوله‌جقدر . خلعتلرده هپ صوف اولمالیدر. (مترجم)

ایتدکدن صوکره پولیه سوا حلنه کیتدی؛ اوطرفلری سرتاپا خراب ایده‌رك غنائم ایله عودت وبوامو الی عتبهٔ سلیمی یه ایصال ایلدی (۱) . گیولا فاتحی پرتوپاشاده — پیاله کبی — ترانسیلوانیاده آلدیغی غنائم کثیره‌یی پادشاهه تقدیم ایتدی. خروات بر قوندره جینك اوغلی اولدیغی حالده سلطان سلیمك دامادی اولمش اولان پیاله بوخدمتنه مکافاةً «قبه وزیرلکی» درجه‌سنه ترفیع اولندی. قرق بیك اقچه تخصیصاتی اولان بووزیرلك دیوان همایونده صدر اعظمك یانده بولنمغه صلاحیت ویرردی. یکی چری اغاسی مؤذن‌زاده (یعنی برمؤذن اوغلی اولان) علی اغا پیاله‌نك یرینه قپودانلغه نصب ایدلدی. سلطان سلیم، قوت خارقهٔ بدنیه سیله مشهور اولان عجم پهلوانلرندن اسمیله «زال» دیه تلقیب اولنان اناطولی بکلربکی محمود پاشایه‌ده وزارت ویردی. بو محمود پاشا، سلطان سلیمك اوغلی مصطفانك اعدامی زمانده، بابا سنك یانه التجا ایتمك اوزره جلادلرك النده قورتلق ایچون اونلرله اوغراشمقده اولان بدبخت شهزاده‌یی طوتوب بوغمش اولدیغی ایچون اوعنوانه کسب لیاقت ایتمشیدی. صدر اعظم، قپوجی باشی لالا حسین پاشانی پادشاهك یانندن اوزاقلاشدیرمق نیتیله محمودك یرینه اناطولی بکلربکی تعیین ایتدردی . عبدالغفور افندی دردنجی دفتدارلغه نصب ایدلدی؛ یومی یکی یوز اقچه تخصیصاتی اولان خواجه عطاءالله افندی یه «آرپه‌لق» نامیله یتمش بیك اقچه ترقی ویرلدی. قیمتدار خلعتلر وهدایای سائره آلمش اولان مفتی ابوالسعود افندینك تخصیصات یومیه‌سی یوز اقچه آرتیریله رق یدی یوز اقچه یه (اوزدرت التونه) ابلاغ قلندی. (۱ شعبان ۹۷٤ — ۱۱ شباط ۱۵٦۷) (۲). پادشاه، ندیمی جلال بکك متصرف اولدیغی یوز اون بیك اقچه‌لك زعامته شاعر خیالی بکك یوز بیك اقچه‌لك زعامتنی ده ضم ایلدی. معیت ضابطانندن برقاچی چاشنیکیر و متفرقه خدمتنه (۳) تعیین ایدیله‌رك بوده یکی چریلرك خشنودسزلغنی ارتیردی . بونلری وقوروجیلری تسکین ایچون تخصیصاتلرینی تزییده مجبوریت کلدیکندن سلطان سلیمان زمانده تأدیه اولنان تخصیصات یومی اون یدی بیك بش یوز اوتوز اقچه‌دن زایدایلدی. رمضانده یکی چری ضابطلری عادت قدیمه یه توفیقاً وزراطرفندن مکلف افطارلره دعوت

(۱) حاجی خلیفه، تحفة الکبار فی اسفار البحار، ص ۳۷ و ۳۸؛ قنولله س، ۱، ص ۵۵۳ و ۵۵٤ .

(۲) سلانیکی ، مفتینك تخصیصاتی التی یوز اقچه یه ابلاغ اولندی دیمکده خطا ایدر . اولدن التی یوز آقچه آلیوردی.

(۳) قپوجی باشی فرهاداغا میراخور، اسکی میراخور خسرواغا ملاطیه سنجاق بکی، چوقه‌دار مصطفی اغا چاشنیکیر باشی اولدی.

ایدلدی؛ بوافطارلر صدر اعظمده باشلایه‌رق قپودان پاشاده ختام بولدی . شوائتلاف ظاهری صیره‌سنده الك فتنه جو اولان وصوك عصیانك مرتبی ، یاخود مرتبی اولمقله مظنون بولنان اشخاصك اورته‌دن قالدیرلمسنه اعتنا اولندی . رمضان‌بایرامی ده‌مراسم معتاده ایله اجرا قلندی . ایلك کونی پادشاه‌چاوشلرك متکررصدالری آره‌سنده‌دیوانده قوربلان تخته چیقه‌رق بربرینی تعقیباً وزیرلرك، اغالرك، علمانك، دفتردارلرك تبریکاتنی قبول ایتدی . قریم خانلك سیاه‌سمورایله مزین قالپاق کیمش اولان ایکی اوغلی بوراسمه‌ده جلب نظر دقت ایلدیلر . مفتی تقرب ایتدیکی زمان امتیاز مخصوص اولمق‌اوزره پادشاه ایاغه‌قالقدی . اوچنجی کون صدورایدن خط همایوندهاردونك مظفریتندن دولایی شنلك یاپلمسی معتادقدیم اولدیغی اخطارایله یالکز صوك سفرك نتیجه‌سندن بیان محظوظیت ایچون دکل، کندیسنك جلوس مسعودینك برخاطرهٔ لامعه‌داری اولمق اوزره بوعادته رعایت ایدلمسی لازم کله‌جکی علاوه ایدیلیوردی . وقار وشدت ایله متخلق اولان صوقوللو یوشنلکلرك یکی انتظامسز لقلره باعث اولمسندن قورقه‌رق کاتبی فریدون بکه بوندن صرف نظر ایدلمسی ایچون پادشاهه برعریضه تحریرینی امر ایتدی؛ لکن فریدون بك اهالی کندیسنی اداردایدنلرك شدتندن منفعل اولەبیله جکلرینی، کمال حریتله اظهارشادمانی یه براقمق صورتیله خلقك تزیید سروری اکثریا سیاست ماهرانه‌ایجابندن اولدیغنی بیان ایله ارادهٔ شاهانه جانب حقدن ملهم اولدیغی جهتله‌پادشاهك رأینه مخالفت ایدلمه‌مسی لازم کله‌جکنی ومع‌هذا مختلف‌عسکری‌فرقه‌لری رؤساسنه‌اوامرشدیده اعطاسیله‌هر درلوقاریشقلغك اوکنی المق ممکن اولەجغنی علاوه ایلدی .

شنلك یاپلدی . عثمانلیلرك الك بیوك شاعرربابیسی اولان باقی سلطان سلیمك جلوسی ایچون بر تاریخ تنظیمی صورتیله عرض عبودیت ایلدی ؛ کندیسنك هنر ورلکنه رغماً بو اثر سلطان سلیمانك وفاتیله ملهم اولدیغی مرثیهٔ مشهوره‌یه قیاس اولنه‌ماز . شاعر فوری ودیکرلری تاریخلر عرض ایتدیلرکه بونلرك صوك سطرلرینك حروفی سلیم ثانینك جلوسی سنه‌سنی تشکیل ایلردی [*] . مالطه اوکنده‌کی موفقیتسزلیکی بر شهرت‌سیئه ویرمش اولان‌قزل‌احمدلی مصطفی پاشا وزیرلره ویرلمسی معتاد اولان ایکی یوزبیك اقچه‌ایله‌تقاعدینی وحجازه‌عزیمتنه‌مساعده اولنمسنی طلب‌ایتمکه شوصیره‌ده‌بی‌مساعد کورمشیدی ؛ استدعاسی حسن قبوله مظهر اولەرق معتاددن زیاده یوزبیك که جمعاً اوچیوزبیك اقچه‌ایله تقاعد ایدلمسی ونصفنك نقداً کمرکدن ونصف دیکرینك متصرف اولدیغی خاصلرك هانکیسندن ایسترسه اوندن ویرلمسی ایچون خط همایون چیقدی ؛

حج ایچون ده اذن ویریلوب « بزی خیردعا ایله یاد ایتسون» بیورلمشیدی. مصطفی پاشا سا کن اولدیغی خانه یی وبتون تجملات وزارتی صاتوب یه زاون بیك التون تدارك ایله «اولاد و انسابمك حصه لرینی ویردم؛ حرمین فقراسی حصه لرینی ده کندی الله ویرمك واوراده قالمق ایسترم» دیه رك واموالنك برقسمنی ده قدسده مزارینك یاپلسنه تخصیص ایده رك(١) حجازه توجه ایلدی(٢). کیدرکن بولیده ودیکر بعض محللرده کی خیراتنی یوقلایه رق برمدت صوکره مکه دن اثنای عودتنده وفات ایلمشدر(٣).

بوصیره ده صدراعظم صوقوللو محمدپاشا، خزینه داریاشی یوسف اغانك اعدامیله تزیید نفوذ ایلدی. صدراعظمك وقپوداغاسی محمود اغانك دشمن علنیسی اولان یوسف آغا، ایکیسنی ده نظر توجه شاهانه دن اسقاطه چالیشیردی. بردیوانك ختامنده سلطان سلیم یوسف اغانك حکم اعدامنی امضا ایلدی. وزیراعظم خزینه داری بالذات یاقه لایه رق قپوجیلر کهیاسی کلابی اغایه واوده درعقب جلاده تسلیم ایتدی (٣١مایس ١٥٦٨) (٤).

شو وقایعك حکایه سی بزی سلیم ثانی سلطنتنك ایلك سنه سنده خیلی ایلری سوق ایتمشدر؛ شمدی سیگه ت محاصره سی زمانینده براقش اولدیغمز صحنهٔ حربه عودت ایدوب ده سفری تعقیب ایدن مذاکرات صلحیه یی بیان ایتمه نك زمانیدر. سلطان سلیمانك وفاتندن بر کون اول وسیگه تك ضبطندن اوچ کون مقدم، ایمپراتور اردوکاهنه قدر ایلریله مش اولان ستولوه یسه نبورغ بکی محمود و ژورژ توری طرفندن اسیر ایدلمشیدی؛ بونی متعاقب، سومه غ وچالادپالاتینلکی داخلنده اولوب محافظلری طرفندن ترك ایدلش بولنان برچوق قلعه لر تسخیر اولندی (٥). ژان سیگیسموندك اردوسنه معاون اولمق اوزره

(١) قدسده مزارفقره سی هامه رك ترجمه ده مأخذی اولان سلانیکیده یوقدر. اجنبی مورخلرندن منقول بریاکاشلق اولسه کرکدر. زیرده کوریله جکی اوزره سلانیکی، مصطفی پاشانك عرفاتدن عودتنده وفاتنی و ارض حجازده قالدیغنی یازار.

(٢) آلبر دوویس شو فقره یی شویله یازار : «*Pridie calendas Junii necati duo ex principalibus familiaribus Principis autores rebellionis priore hebdomade contra Mehmed Bassam suscitatae.*»

(٣) « عرفاتدن عودت ایتدکلرنده وفات ایدوب معلاده قالمشلردر.» سلانیکی، ص ٨٥ .

(٤) وزرا عرض اوطه سندن چیقارکن یوسف اغا خزینه داریاشی کدیکنده [موقعنده] سلام طورمش ایدی. وزیراعظم قفتانی لقمه سندن [قافتانك براوجندن] یاپشوب قپوجیلر کهیاسی کلابی اغایه ده «طوت» دیدی . اوده جست وچالاك طوتوب جلادلرك النه ویردی. امان وزمان ویرمیوب قپوجیلر اوطه سنده بوغدیلر. سلانیکیدن تلخیص، ص ٨٥. (مترجم)

(٥) « *Erancisci Frrgacsii, rerum Hungaricarum commentarii* » اثرینك ٦٣٨نجی صحیفه سنده بوقلعه لرك اسماری شویله کوسترلمشدر: بهرزه نچ، شورکو، زاپانی، لاآق،

ادخال اولنمش اولان اون بش بیك تاتار واقعا دبره چین وقاشوطرفلرنده برمغلوبیته اوغرادیلرسه‌ده بونك انتقامی اولمق اوزره‌تهئیس وماروش نهرلری اوزرنده‌کی خطه کاملاً اك مدهش تخریباته هدف اولدی . هرطرفده شهرلر، قصبه‌لر، کویلر کولدن عبارت قاله‌رق طقسان بیکدن زیاده سکنه‌سی اسارتله کوتورلدی . ترانسیلوانیاده پرتو پاشا ، گیولانك سقوطندن صوکره بربرینی متعاقب یدنو وویلاغوسواری ضبط ایتمشیدی . قارنیوله مدافع شجیعی هر برت دوئه‌رسبه‌رغ ایله تورن بارونی ژوبست خرواتستانده بغتةً بر جولان یاپه‌رق ایکی شهر یاقش واونانهرندن کچه‌رك نوویغراده قدر ایلریله‌مش ایدیلر (۲۶ایلول ۱۵۶۶). سارنا کنارلرنده بولنان بو قلعه‌دن اوزاق اولمایان برمحلده‌مدافعه‌لرینه کمکده‌اولان هه‌لوناپاشاسنك قارشیسنده‌بولندیلر؛ بونلری بالکلیه مغلوب ایده‌رك پاشایی ومعیتنده‌قوماندهایتمکده‌اولان سنجاق بکنی اسیرایتدیلر. بواسیرلر آرشیدوق شارله کوتوریله‌رك اوده ایمپراطوره کوندرلمرینی امر ایتدی . ترکلرده قریستوف آپفالته‌ره‌ری اسیر ایده‌رك استانبوله کوتوردیلر. استانبولده ایمپراطورك ایکی مأموری، یعنی فوق العاده‌نونس هوسوتوتی وسفیر آلبه‌ردوویس ۲۰ نیساندن بری برمحبوسیت شدیده آلتنده بولندیلمقده ایدی؛ تا ۱۰ تشرین ثانی تاریخنده ایدی که هوسوتوتی بلغراددن پای تخته عودت ایتمکده‌اولان پادشاهی استقباله اعزام اولندی. فلبه‌یه ایکی مرحله‌ده واقع قیالیده هوسوتوتی، رنکلری مختلف ایکی آتلی بربلغارلرآرابه‌سی ایچنده انجق درت یوز سواری ایله کتیرلمکده اولان تابوت سلیمانیه تصادف ایتدی: انسانلرك اقباللرنده‌کی قرارسزلغك مثال حزینی! هوسوتوتی استانبولدن کیدرکن کندیسنك وآبه‌رك توقیفنه ایمپراطورك هوستایله مونقاچی ایستمسی وسیگه‌تایله گیولانك تسلیمندن امتناع کوسترمسی سبب اولدیغنی متبوعنه افاده ایلمسی بیان اولنمشیدی؛ صالیوریسی‌ده آنجق صدراعظمك رجاسنه مبنی اولوب اکر ایمپراطور نائل صلح اولمق ایسترسه متداخل هدایا ایله بر سفیر کوندرمسی وتاتا و وه‌سپریم قلعه‌لرینی خالك ایله یکسان ایتمسی لازم کله‌جکنی علاوه‌ایده‌جك ایدی. وزیر، خاتمهٔ کلام اولهرق ارسلان پاشانك امر آلمقسزین پالوتانی محاصره ایتمش اولمسنك جزاسنی باشیله تأدیه ایلدیکنی وبرطرفدن‌ده به‌رزه‌نچ وشورکوکبی خیلی اشقیامأواسنك هدمنه‌امرویرلدیکنی سویلدی. اسکندروحمدپاشالردخی سفیرلره بو یولده سویلدکلری کبی وندیکده‌کی عثمانلی ایلچیسی ابراهیم ، ایمپراطوره

ویزوار، بهلوار، سه‌کسد (Berzentz, Chorgo, Zapanyi, Laak, Vizvar, Bele-var, Szekesd.)

کوندردیکی برمکتوبده اوزمینده افاداتده بولندی؛ درحال، سرای باش تشریفاتجیسی ترائوتسون ایمپراطورك اخیراً وندیکده وفاتی وقوع بولان سفیرینك کاتبنه ابراهیم ایله مذاکره یه کیریشمسنی امر ایتدی (۱)؛ بودین و الیسی صوقوللو مصطفی پاشاده بومألده اوله رق ایمپراطوره و باش قوماندان ئه‌ك دوسالمه، مجار، لاتین، آلمان لسانلرنده متعدد مکتوبلر یازدی. مصطفی، شو مخابره یه، سیکه‌تك ضبطی متعاقب و عموجه سنك امرینه اتباعاً، مراسم تدفین اجرا اولنه بیلمك اوزره زرینینك باشنی ئه‌که کوندردیکی زمان باشلامش ایدی؛ باش ایله برلکده کوندردیکی مکتوبده زرینی فدیهٔ نجات اوله رق اوچ بیك دوقه آلدقدن صوکره محمودی اتلاف ایلمش اولدیغی ایچون مقابله بالمثل اوله رق باشی کسلمك لازم کلمش ایسه‌ده اوقدر شهرتلی برآدمك رأس مقطوعی آو قوشلرینه طعمه اولمسی لایق اولمادیغنی بیلدرمش ایدی (۲).

ایرتهسی سنه‌نك ایلك بهارینه دوغری سلطان سلیم، ماقسیمیلیه‌نك، بری جلوسنی تبریك ایتمك و دیکری برایاچی ایچون یول رخصتنامه‌سی ایستمك اوزره کوندرمش اولدیغی ایکی مکتوبه جواب ویردی (۳). سلیم، جوابنده، ایمپراطورك مذاکرات صلحیه یه ابتدار ایتمك اوزره سفیراعزامی ارزوسنده بولندیغنه مطلع اولمش و طرفندن ده طمشوار والیسنه بتون حدوددده تعطیل مخاصمات ایدلمسی ایچون امر ویرلمش اولدیغنی بیان ایدیوردی (٤). صدر اعظم‌ده، پادشاهك نامه‌سیله برلکده کوندردیکی مکتوبده بو یولده بسط افکار ایده‌رك اوندن باشقه یکی برامر ایله قرق بیك تاتارك حرکتی تأخیر ایله اعادهٔ صلحه خدمت ایتمش اولدیغنی مفتخرانه اشعار ایلیوردی (٥). بودین والیسی ایمپراطوره قوردنامنده برمأمور کوندره‌رك اونکله بعض هدایا تقدیم و حدوددده بولنان مجار محافظلرینك المانلره تبدیل ایدلمسنی رجا ایلدی؛ ماقسیمیلیه‌ن، حواباً، محافظلرك صورت ترکیبی اهمیتسز برمسئله اولوب بونلرکرك مجار اولسون، کرك آلمان اولسون، کندیلرینی

(۱) اوستریا خاندان ایمپراطوری و قرالی حزینهٔ اوراق. ابراهم دائما « *Summus Interpres Moutferrika et Magnus Subaschi* » (باش ترجمان متفرقه، موقرصوباشی) دیه امضا ایدردی

(۲) بومکتوبك اصلی اوستریا خاندان ایمپراطوری وقرالیسی خزینهٔ اوراقنده‌در.

(۳) بومکتوب ۱۵٦۷ کانون ثانیسی تاریخیله‌در.

(٤) سلیمك ایکی مکتوبنك که بری رمضان ۹۷٤ (مارت ۱۵٦٦) و دیکری شوال ۹۷٤ (نیسان ۱۵٦٦) ایله مورخدر، اصلاری اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده‌در.

(٥) بومکتوب ۱۵٦۷ مایسی تاریخیله‌در.

متارکه یه رعایت ایتدیره جکنی بیلدردی(۱). بو افادات متقابله یه مخالف اوله رق اوستریا طرفندن شوه ندی مونقاچ وزاتماری، حسن پاشاده ترانسیلوانیاده پوتنوق ایله کووارق ضبط ایتمش ایدی(۲). ایمپراطور، متارکه نك انقضاعندن احتراز اً، ضبط اولنان محللرك دولت عثمانیه یه دکل، ترانسیلوانیایه عائد بولندیغنی مقام معذرتده بیان ایتمسی وبودین والیسنك ایلك تبلیغاتی اوزرینه هوست محاصره سنك رفعی ایچون امر ویرلمش اولدیغنی صدر اعظمه افاده ایلمسی ایچون آلبه ر دوویسه تعلیمات ویردی . مع هذا سلطان سلیم وصدراعظم ایمپراطوره کوندردکلری برقاچ مکتوبده مونقاچك برسنجاقدن باشقه برشی اولمایوب زاپولیایه دکل، بالذات پادشاهه عائد بولندیغنی درمیان ایده رك سرد مطالب ایلدیلر .

۱ مایس ۱۵۶۷ ده، ماقسیملیه ن، سفیری ایچون استانبولدن ایستدیکی رخصت نامه یی آلدی؛ حزیران نهایتنه دوغری اوچ ایلچیسنه، یعنی اصلاً دالماچیالی اولوب معلومات واسعه صاحبی اولان وخدمات عظیمه سی کورلمش بولنان ئه رلو باش پسقپوسی آنتوان وه رانتیوس، ایستیریالی قریستوف توفه نباخ ایله هنوز استانبولده آلیقو نلقده اولان بلچیقالی آلبه ر دوویسه پره سبورغ شهرندن تعلیمات کوندردی. صدر اعظمدن حسن قبول کورمك ایچون هدیه اولمق اوزره درت بیك دوقه ، درت کموش قوپه، برساعت کوندریلیوردی . بوندن ماعدا ، صوك عهدنامه احکامی موجبنجه ، صدر اعظم سنوی ایکی بیك دوقه، پادشاه اوتوز بیك دوقه هدیهٔ مخصوصه ایله برلکده یکرمی آلتونلو قوپه واکی اوچ ساعت آله جق ایدیلر . سفیرلر ، وزیر ثانی پرتو پاشایه ایکی بیك آلتون ، ایکی آلتونلو قوپه ، بر ساعت ، وزیر ثالث فرهاد پاشایه بیك التون ، ایکی کموش قوپه ، دیکراوچ وزیره سنوی بیکرلیرا تقدیمنه ده مأمور ایدیلر . لهستانلی مهتدی ترجمان ابراهیمه بش یوز، المانیالی مهتدی ترجمان محموده ده یالکز اوچ یوز دوقه ویریله جك ایدی ؛ « ناقسوس دوقه سی » عنوانله نائل اولمش و مصالح سیاسیه اوزرنده بیوك برتأثیری کورلمکده بولنمش اولان یهودی ژان میکه زه ایکی بیك دوقه، ذی نفوذ وکلایه ده هدیه لر اعطاسی سفیرلره امر اولنمش ایدی . ایلچیلر تعلیماتلری ایجابنجه ایمپراطورك توقای ووه سپریم استحکاماتنك هدمنه اصلا موافقت ایده میه جکنی

(۱) ماقسیملیه نك عیناً افاده سی: *Sive Germanicis, sive Hungaricis praesidiis: loca nostra finitima fuerint firmata sedulto curaturi · ut inducice observentur* » اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراق .

(۲) پادشاهك و وزیراعظمك مکتوبلری ایمپراطوری پراغده بولدی؛ ایمپراطور، جواباً، ویانه یه عودتنده استانبوله یکی برایلچی کوندره جکنی بیلدیردی .

بیان ایده جك وبالعکس پادشاهك بابوچا وبه‌ره‌نج قلعه‌لرینی بیقمغه موافقتنی استحصاله چالیشه‌جق ایدیلر. کذلك، ترانسیلوانیالیلر طرفندن ضبط ایدیلن کووار وناگیبانیانك اعاده‌سنی طلب ایله بوکا مقابل ایمپراطورك ده‌هوست موقعنی تقدیم ایتمسی مستبعد اولمادیغنی ایما ایله جکلردی. هیدوك ومارتولوزلر طرفندن ایقاع اولنان قاریشقلقلرك سریعاً ازاله‌سی. حدودك صورت دقیقه‌ده تحدیدی، تاجر وترجمانلرك امنیت وحریتلرینك تأمینی ایچون بالخاصه اصرار ایدوب صوك درجه‌ده دخی ترانسیلوانیالیلرك پادشاه نزدنده حائز اولدقلری اعتمادی رخنه‌دار ایتمکه سعی ایده‌جکلردی. نهایت، عهد نامه‌ده مه‌لخیور بالاسا ایله نیقولا باتوری یی ابقا ایتدیرمکه مأذون ایدیلر؛ لکن عهدك فرانسه یه و وندیك جمهوریته شامل اولمسنه ممانعت ایچون بتون اقتدارلرینی صرف ایلملری تعلیماتلری جمله‌سندن ایدی (۱).

ایلولك برنده (۲) اوچ ایلچی رسماً حضور شاهانه یه قبول اولندیلر. اساس مأموریتلرینی عرض ایتملری اوزرینه سلطان سلیم بك کوزل اکلامش اولدیغنی، و مقتضای موقعی نه ایجاب ایدیورسه انی یاپه جغنی جواباً بیان ایلدی. یدی آی ظرفنده صدر اعظمله اجرا ایتدکلری اون درت [٦] مذاکره‌اوچ مشکل اصلیدن دولایی آزدها هیچ نتیجه‌سز قاله‌جق ایدی. بو مشکللر، ترکلرك تاتاووه‌سپریمك، ایمپراطورك ده بابوچاوبه‌رنجك هدمنی طلب ایتملری و برده حدودك کیفیت تحدیدی وکویلیلرك صورت تقسیمی ایدی. صدر اعظم اصرار ایدیوردی که ئه‌رلو طاغندن اعتباراً و اورادن بر برینی متعاقب سولنوق، هتوان، فوله‌ك، ویغله‌س، له‌وه‌نج، غران، چوقا کیه اینه‌رك رینیا ایرماغنه قدر بتون اهالی ایمپراطوره ویرکو تأدیه‌سندن معفو بولنسونلر، ویالکز پادشاهه جزیه گذار اولسونلر. نهایت، ۱۷ شباط ۱۵٦۸ ده یکرمی بش ماده‌یی شامل سکز سنه‌لك برعهدنامه امضا اولندی که شروط اتیه‌یی متضمن ایدی: ایمپراطور ماقسیملیه‌ن وقاردیناشلری فردیناند وشارل مجارستانده، دالماچیاده، خرواتستانده، اسقلاووونیاده مملکتلرینی محافظه ایده‌رك بالمقابله ترانسیلوانیا، بوغدان، افلاق وویوده‌لرینك اراضیسنه رعایت ایلیه‌جکلردر؛ ایکی حکمدار، وویوده‌لرك صلحی اخلال ایده‌جك هیچ برسبب ایقاع ایتملرینه میدان ویرمه‌مك ایچون متقابلاً سعی ایله برابر هیدوکلر، عزبلر، مارتو-

(۱) آلبه‌ر دو ویسه کوندریلن و اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده موجود اولان تعلیمات بوکا تمامیله موافقدر.

(۲) ۱۵٦۷ تموزینك ایلك عشره‌سنه مصادف ۹۷۵ محرمی ابتداسنده سلطان سلیم ارکان دولت ایله برلکده ادرنه‌یه کیتمش اولدیغندن اوستریا سفیرلری اورایه کیتمشلردر. (مترجم)

لوزلر، لوندلر، حرامیلر، یعنی اشقیا حقلرنده شدتلی تقیدات کوسترمکی تعهد ایلیورلردی. کویلردن واشخاصدن سرقت اولنه جق هر نوع اشیا اعاده اولنه رق فاعللری جزا لاندیریله جق وفراریلر تسلیم اولنه جق ایدی. حدودك اسایشنی اکثریا اخلال ایدن منفرد مبارزه لر قطعیاً منع ایدلمشیدی. ایکی قومشو ملت آره سنده ظهوره کله بیله جك منازعه لر بودین ومجارستان والیلری حضورنده فصل اولنه جق، یاخود هرایکی طرفدن تعیین اولنه جق قومیسرلرك حکملکنه حواله ایدیله جك ایدی. ایلچیلر، مصلحتکذارلر، ایمپراطورك مأمورلری ایله بونلرك معیتلری خلقی دیکر دولتلرك مأمورلری کبی تعرضدن مصون اوله جق وخانه لرینه ترجمان ونامه برلر قبول وآرزولرینه کوره بلااستثنا استانبول وغلطه ده اقامت ایلیه بیله جکلر ایدی؛ صلحك انقطاعی حالنده حبس ایدلمیه رك کندیلرینه رخصت ویریله جك ایدی. حل ایدلمین تقسیم اهالئ قری وتحدید حدود مسئله لری بونك ایچون تعیین اولنه جق برقومیسیونك قرارینه حواله اولنه جق ایدی. ایمپراطور، هرسنه متفقی اولان سلطان سلیمه — اوتوز بیك مجار التونی هدیه سی تقدیمنه مأمور — بر سفارت کوندره جك ایدی (۱).

معاهده اساسلری قرارلاشدقدن اوچ کون صوکره صدر اعظم هیئت سفارته یکیدن اوچ تکلیفده بولندی: برنجیسی، فرانسه نك، وندیکك، بولونیانك معاهده یه داخل اولمسی؛ ایکنجیسی، ماقسیمیلیه ن، سلیمك دوستلرینه دوست ودشمنلرینه دشمن اولدیغنك بر مادهٔ مخصوصه ایله بیان اولنمسی؛ اوچنجیسی، ایکی دولته عائد کویلیلرك تقسیمی مسئله سنك دفتردار خلیلك تنظیم ایلدیکی ویرکی دفترلرینه کوره تسویه ایدلمسی. برنجی تکلیفی — که فرانسز سفیری غران قامپانی ایله کاتبی غران ریه نك اصرارلری اوزرینه درمیان ایدلمشیدی — سفیرلر شدتله رد ایلدیلر (۲)؛ ایکنجیسنی شمدیه قدر جریان ایتمه مش یکی برشی اولدیغنی بیان ایله مدافعه ایتدیلر؛ اوچنجیسی ایچون ده منازع فیه اولان ایشك مخصوص برقومیسیونه تودیعی قرارلاشدیرلمش بولندیغنی سویلدیلر. صدر اعظم، بواوچ ماده حقنده موافقت کوستردی؛ لکن کفه یه نفی ایدلمش اولان

(۱) Nos eudem Serenissimum Imperatorem Turcarum confœdera-» tum nostrom quotannis munere honorario triginta millium ducato- « um ungaricorum per speciales homines nostros invisemus.

(۲) قاتونادہ وه رانتیوسك مکتوبی آلبر دوویسك ۲۷ تشرین ثانی ۱۵۶۸ راپورنده بو ایلچی موسیو دوغران قامپانی deGran Camp agnes اوله رق یازلش وپروتستان اولدیغی بیان ایدلشدر.

ترجمان زه‌فینك اعاده‌سنی وایمپراطورك حیوانات باتچه‌سی ایچون ایستیلن برزرافه‌نك ویرلمسنی رد ایلدی؛ زرافه بحثنده شو حیواندن یالکز بر دانه‌سی موجود اولهرق بونك‌ده آتلر زرافه‌دن قورقدقلری جهتله اونلری آلشدرمق ایچون لازم اولدیغنی درمیان ایتدی. ترانسیلوانیا مأمورلری نیقولا اوربای وفرانسوا بالوغ عهدنامه‌نك عقدینه مانع اولمق اوزره هدیه‌لریله کلدیلرسه‌ده‌ماقسیمیلیه‌نك مأمورلری هداياوقرق بیك دوقه‌تخمین اولنان اچقه ایله معاهده‌یی صاتین آلمش بولندقلرندن ترانسیلوانیالیلر کچ قالمش اولدیلر (۱) ایمپراطورك ایلچیلری حضورنده‌اوربای وبالوغه‌تبلیغ اولندی که ژان سیگیسموند هرخصوصده انعقاد ایدن عهدنامه احکامنه‌تابع اوله‌جقدر؛ مع‌هذا اراضی. شهرلر، کویلرمبادله‌سی ایچون پادشاهك موافقتی‌اوزرینه‌مجارستان‌ایله‌مذاکره‌یه کیریشه‌بیله‌جکدر؛ اکر اولادسز وفات ایده‌جك اولورسه تبعه‌سی خلفنی کندیلری انتخاب ایتمك سربستیسنه‌مالك بولنه‌جقلردر. عهدنامه‌نك امضاسندن برآی صوکره (۲)، ایاچی وه‌رانتیوس وتوفه‌نباخ، فرانقفورتده ایمپراطوره صوك تصدیقنامه‌لری ویرمکه کلمش بولنان عثمانلی رجالی ابراهیم ایله برلکده، ویانه‌یه عزیمت ایتدیلر. سزاوار تخطر اولان بو سفارت حقنده ئرلو پسقپوسنك روزنامه‌سندن وماقسیمیلیه‌نه تقدیم ایتدیکی راپوردن ماعدا براوچنجی اثر ادبی موجوددرکه ایلچیلرك سیاحتنك وه‌رانتیوسك کاتبی ایتالیان مارقوانتونیو پیغافه‌تا طرفندن قلمه آلنان تعریفیدر (۳)؛ آنجق بواثر قیمتدار تأسف اولنورکه زیاده‌سیله کسب ندرت ایتمشدر.

اوسترپا هیئت سفارتنك ادرنه‌ده بولندیغی زمان، جلوسندن دولایی سلطان سلیمی

(۱) «Specificatio honorariorum (میلله‌رده، ص ۳۸۳)» و «consignatio munerum honorariorum in quantum se extendant jam Constantinopolim ad Imperatorem Turcarum et Bassa ratiocinium oratorum Caesareorum super dispensatione pecuniarum et munerum honorariorum Constantinopoli. (کذلك ص ۴۰۲ — ۴۰۸)»

(۲) قوواشیشده، ج ۱، ص ۱۵۳، Darium ه نظراً ۲۰ مارت؛ پیغافه‌تا Pigafetta، ص ۱۱۹، دیورکه: «ادرنه‌دن ۲۰ مارتده حرکت ایتدك» یه‌تله‌ن. ك ه ص ۱۷۶، شوصورتده یازمقله سهو یتمشدر: «Legati Viennam redeunt pridie calendas Junii anni sequentis, videlicet 1568»

(۳) Itinerario di Marco Antonio Pigafetta gentiluom Vicentino» all' Illmo, Sgr. Eduardo Seymer conte d'Hertford. Londra appresso Giovani Wolfio Inghilese 1585»، ۱۴۱ صحیفه. بو اثر اوقدر نادردرکه یالکز پك زنکین اولان کوتینکه Gættingue [المانیاده] کتبخانه‌سنده برنسخه‌سی واردر.

تبریکه کان برعجم سفارتی ده اوراده ایدی دولت عثمانیه‌نك شرق وغربده‌هم حدودی اولان ایکی دولتك ایاچیلری اون ایکی سنه مقدم ایلك دفعه‌اوله‌رق اماسیه‌ده تصادف ایتمشلردی؛ هرایکی دفعه‌سنده او آدملر ایدی : پسقپوس ودرانتیوس ، روان والیسی شاه قولی سلطان‌خان. شاه قولنك حدوده مواصاتی حقنده ایلك النان خبر اوزرینه ارضروم والیسی دائرهٔ حکومتنده‌کی عسکری وتیمار وزعامت صاحبلرینی‌طوپلایه‌رق سکز بیك کشی ایله استقبالنه کیتمش ایدی. والینك معیتندن ایکی بیك کشینك سلاحلری التون وکموش ایشلمه‌لی اولدیغندن جالب انظار اولیوردی ؛ بواحتشام ، معیتنده کی اشخاصك دبدبه‌سیله برتأثیر مخصوص ایقاع ایتمك امیدنده بولنمش اولان ایلچی‌یی حیرتده براقدی (۱) . شاه قولی ارضرومه کچن سنه نك نهایتنه دوغری واصل اولمشیدی (۱کانون‌اول۱۵۶۶)؛ خوش آمدی رسمنی ایفا ایتمك وپای تخته قدر کندیسنه رهبر اولمق اوزره برچاوش استقباله کوندرلمشیدی. ایلچینك معیتی خاتی ، کنارلری آلتون ایشلمه‌لی عمامه‌لابس یوز یکرمی عجم اصیل‌زاده‌سیله صیرمه البسه‌ایکی‌یوزسواریدن ودرت یوز تاجردن‌که جمعاً یدی یوز کشیدن، آت، قاطیر، دوه‌اولمق‌اوزره‌بیك‌یدی یوز یوك حیوانندن مرکب ایدی . سفارتك موزیقه طاقمنده هربرینی بردوه کوتورور بش بیوك طبل (داوول) بش اوزون واوچ کوچك‌بوری، بش‌نای، بردودوك، بر طنبور وبرچوق‌دیکر الات موسیقیه وارایدی؛ براورغ چالغیجیسی، برنایزن، درت جاریهٔ‌مغنیه‌بولنوردی. ایکی‌ده‌قرآن‌خوان‌وارایدی. شاهك‌هدیه‌لری شونلرایدی: ایکی چادرکه سایبانی آلتوندن اولدیغی کبی یانلرنده کنارلری صناعتکارانه ایشلنمش قیمتدار قماشلر عرض ایدردی؛ کوزل جلدلی برمصحف ایله بر شاهنامه؛ ایکیسی اون‌مثقالی (قرق درهم) کچر ایکی بیوك ایجی؛ کوچك آرمود حجم وشکلنده برلعل‌بدخشانی؛ اون میلیون ایکی یوز بیك اقچه (یوز التمش درت بیك دوقه) قیمتنده ایپك وکتان قماشلر (۲). عجم ایاچیسی پادشاهه صید ایچون تعلیم اولنمش قرق شاهین تقدیم ایتمکله برابر بدبخت‌بایزیدك سلاحلرینی،دوه‌لرینی‌ده ایصال‌ایدیوردی. بوصوك‌هدیه‌لراولکیلر قدر قیمتلی اولمادیغی کبی عاماً پیش انظاره قونلمامش ایسه‌ده سایم طرفندن آز تقدیر اولنمامش اولمق لازم کلیر. شاه قولیله برابر بولنان تاجرلر استانبولده قالدیلر؛ اوسترایا

(۱) پیغافه تاده «وزیره محرر مکتوب»، ص ۱۱۲. بومکتوب استقباله کوندریلن چاوشك راپورندن عبارتدرکه سفارت ایمپراطوریه ترجمانی طرفندن ایتالیانجه‌یه ترجمه ایدلشدر .

(۲) باره مقدارنده مبالغهٔ عجمانه واردر؛ هیچ اولمازسه برصفری — متعدد ترجمه‌لردن برینك سهوی دکلسه — فضله اوله‌جقدر. (مترجم)

معاهده‌سنك امضاسندن برکون اول سفیر طنطنهٔ معتاده‌ایله ادرنه‌یه داخل اولدی (۱۶ شباط ۱۵۶۷). استانبولدن کچرکن دبدبهٔ عظیمه‌ایله قبول اولنمشیدی؛ پیاله‌پاشا فوق العاده احترام کوستردی؛ لکن ادرنه‌ده سرای پادشاهینك بتون احتشامی ارائه اولنمشدر که المانیا ایمپراطورینك، فرانسه ولهستان قرالرینك، راغوزه جمهورینك کوندرمش اولدقلری ایلچیلرك حضورنده بو احتشام برقات دها آرتمش ایدی؛ دعوت سلطانی اوزرینه هپ سفیرلریله برلکده، عجم ایلچیسی الاینك کچه‌جکی سوقاقلره چیقمشلردی. سلطان سلیم، تشریفاتجی اولمق اوزره — موقعنك ویردیکی نفوذایچون دکل، پاشانك شاعر و بدیهه‌کو بولندیغی ایچون — محرمی شمسی پاشایی تعیین ایتدی. چونکه شاه قولی نکته شناس واهل معارف برذات اولمق شهرتنه بحق مالك ایدی. پادشاه تشریفات مأمورینك هنر وعرفانجه ایلچیدن دون قالمامسنی التزام ایدیوردی. شاه قولی شهره کیردیکی زمان التون وکموش ایچنده، الوان متنوعه‌ده البسه‌یی لابس عسکری کورنجه شمسی پاشایه: «ایشته حقیقةً کلین الانی!» دیمش ایدی. شمسی پاشاده: «اوت، چالدیرانده کلینلرینی آرامغه کیدن بوعسکردر» جوابنی ویردی. اوروپالی سفیرلرك اوکندن کچرکن بونلر شاپقه‌لرینی یاخود دیکر سرپوشلرینی چیقارمقده اولدقلری جهتله شاه قولی بونك معناسنه اولدیغنی صوردی؛ شمسی پاشاده باشلرینی زیر اقدام پادشاهی‌یه وضع ایتمکه مهیا بولندقلرینه اشارت اولدیغنی سویلدی (۱).

ایکی کون صوکره برمتعصب، صدراعظم‌ایله ملاقاته کیتمك اوزره بولنان سفیره قصد ایتدی؛ ایلچینك اوزرینه براتشلی سلاح توجیه‌ایلدی؛ لکن اصابت ایتدیره‌میوب

(۱) بوفقره تأسف اولنورکه بویله دکلدر. شمسی‌پاشا هامه‌رك دیدیکی کبی جواب ویرمش اولسه‌یدی، سویلدیکی قبابرسوزیرینه حقیقةً کوزل برسوز سویلمش اولهجق‌ایدی. سلانیکینك یازدغی وجه‌ایله اصل فقره‌شودر: شاه‌قولی، سفرنك معاملهٔ مشروحه‌سی اوزرینه: «بونلرك همه‌سی تقیه‌لرین باشلرندن بیله [بویله] که چیقاروبدررلر، آیا، نه‌منه‌در؟» دیه سؤال ایتدکده شمسی پاشا: «عادتلریدر؛ بربرینی کوردکجه مرحبا یرینه بویله یاپارلر» دیمش. بوندن مقصدی، ایران ایلچیسنی اوته کیلردن صایمق کبی اوزمانك احتساساتنه کوره قبا برمعنی ایدی. نصل‌که هامه‌رك اکلایه‌مادیغی جهتله بسبتون ترك ایتدیکی شوفقره‌دن‌دخی اودرلو فنابرشاقه اکلاشیلیر: شاه قولی خان سرحدامراسندن تشکرایله «بزه چوق حرمت وعزت کوسترديلر؛ پادشاهك نعمتی حلال اولسون» دیمسی اوزرینه شمسی‌پاشا: «البته یاپه‌جقلر. (اکرموا الضیف دینلمه‌مشمی؟)» جوابنی ویرمش. [عباره‌نك تمامی (اکرموا الضیف ولوکان کافراً) در]. ایلچی «سلطانم. بوکون چوق نکته وکنایه‌سویلدیکز» دیمکله پاشا: «سزنکته شناس اولماسه‌کز بنی سزه کوندرمزلردی؛ بن‌ده سزك کوزل وچابوق کلادیغکزی بیلیورم‌ده بویله‌شیلر سویلیورم» جوابیله ایشی طاتلی‌یه بوغمشدر. (مترجم)

میتندن برینی یاره‌لادی. صدراعظمك امریله متهم درحال دردست ایدیله‌رك بر آتك قویروغنه باغلاندی؛ اولنجه‌یه قدر، ایلچی الاینك کچه‌جکی سوقاقلرده سوروندرلدی. شاه قولی، حقوق بین‌المللك مغایر بو حرکتدن دولایی همان عودت ایتمك ایستدی ایسه‌ده وزیراعظمك اصراری اوزرینه مأموریتنده دوامه راضی اولدی. ایران ایلچیسی نکته‌سنجلکی وهرصنف ذوات ایله الفتی سایه‌سنده بو واقعهٔ مؤلمه‌یه رغماً وزیراعظمه برصورت حسنه‌ده عرض توقیرات ایله بتون شرفی صوقوللویه عطف ایتمکده اولدیغی سیگه‌ت فتحندن دولایی پاشایی تبریك و سلطان سلیمانك ارتحالندن صوکره اردوده انتظامی محافظه وسلطنتی تدابیر عاقلانه ایله سلطان سلیمه تأمین ایتمش اولمسنی ثنا ایلدی. دیدی که: اویله بر بیوك وزیرك نامی بتون خطهٔ روم علماسی مؤلفاتنك دیباجه‌لرنده درج اولنمغه هرصورتله سزاواردر؛ حتی علمای ایران‌ده اثرلرینی اونك افعال حسنه‌سنك بیانه بحق حصر ایتمشلردر. صوقوللو محمدپاشا، متواضعانه اولدیغی قدر وقورانه اولمق اوزره، جواباً، خاندان عثمانینك سلطنتی ابدی اولدیغنی و کندیسنك مزیتی بوخاندان شوکت‌پناهك اعضاسندن ایکی ذاتك خدمتنه حصر نفس ایتمکه سوق قدراسمانی ایله مظهریتدن عبارت بولندیغنی سویلدی(۱). عادت قدیمه‌یه توفیقاً ایلچی وزیراعظم ایله دیکر وزیرلره مملکتك محصولات طبیعیه وصناعیه‌سندن منتخب اشیا تقدیم ایلدی: همدان ودرکزین ایپك قالیچه‌لری، غاجان [قاشان؟] سرپوشلری، ارجان صابونلری، مهرویان فوطه‌لری، دارابجرد قالیچه‌لری، جهرم غاشیه‌لری، نیرین مومیالری، یزدك خفیف قماشلری، «قم» ك دها قوتلی اقمشه‌سی، بزا لباسلری، شیراز قلیچ تیمورلری. سفیر اوچ کون صوکره برمعیت ذی احتشام ایله حضور شاهانه‌یه داخل اولدی. اوکده ساتندن، شام قماشلرندن، قطیفه‌لردن، صیرمه‌لی چوقه‌دن معمول البسه کیمش سپاهیلر، چاوشلر، متفرقه‌لر کیدیورلردی؛ اونلردن صوکره اوچ یوز عجم کلیوردی که اکثریسی مختلف

(۱) سلانیکینك، ص۹۳، افاده‌سنه کوره ایلچی صدراعظمك نزدینه کلنجه «شاه‌حضرتلری سلام ودعالر ایدرلر. بیوررلرکه: «اونلرا تابك اولمشلردر؛ سلطنت صاحبنه تسلیم اولنجه یه‌قدر مستقلاً حکمدارلق ایتمشلردر؛ بونك ایچوندرکه بزده کندیلرینه ایریجه سلام ودعا ایدیورز. دشمن طوپراغی ایچنده شوحال ظهور ایلمش ایکن دین ودولتی حسن محافظه ایتدیلر. خدمتلری اخرتده دخی تقدیراولنه‌جقدر» بویوله سوزلردن صوکره هامه‌رك نقلی وجه ایله کندی طرفندن ده بیان تعظیمات ایتمش وصدراعظم سلطان سلیمانك هم غازی، هم شهید اولدیغی سلطان الشهداء عنوانیله کسب لیاقت ایتدیکنی سویلمشدر. ایلچی ختام مجلسده شربتلر ایچلدکدن صوکره ادرنه‌نك قیمق محله‌سنده کی اقامتکاهنه کیتمشدر. (مترجم)

رنگلرده وکنارلرینه متنوع حیوان رسملری ایشلنمش الای اوروبه‌سی وپك آزی ساده چوقه‌دن لباس کیمش ایدیلر. سفیرك آتلرینی اللریله یده‌رك کوتورمکده اولان وآلای اوروبه‌لرینی کیمش بولنان پیاده اوشاقلری ده متعاقباً کلیوردی. نهایت، ایکی یوزیکی چریدن صوکره سفیر کوردی که باشنده صیرمه‌لی عمامه وآرقه‌سنده ارغوانی لباس اولدیغی حالده غاشیه‌سی التون، کموش، فیروزه، شبچراغ ایله لامعه‌دار بر آته بینمش ایدی. بو آذیبوز قرق عجم سواریسی اکمال ایلیوردی. اوقدر احتشامه رغماً، عجملر — دها قولی برینیه‌یه‌ودها آز اسمر برچهره یه مالك اولان — ترکلرقدر رونقلی کورنمیورلردی. [٧]؛ ذاتاً ترکلرك وندیکدن کلن البسه‌سی رنگلرینك شدتنجه عجملرك جامه‌لرندن بالاتر ایدی. شاهك هدایاسنی قرق اوچ، سفیرك هدیه‌لرینی اون دوه کتیریوردی. بونلرك اك قیمتداری بالذات علی طرفندن یازلدیغی ظن اولنان برمصحف شریف ایله برشاهنامهٔ فردوسی (ایکیسی‌ده صیرمه‌لی قماش ایله مجلد و جلدلری مرصع ایدی)، بدخشان یاقوتلرینی حاوی برمجوهرات چکمجه‌سی، ایکی اینجی، زهره، مقارن اولنجه قیریلیر اولمق اوزره معروف سکز کاسهٔ فیروزی (١)، محتشم صحرائی رسملرله مزین ایکی چادر ایدی. بوچادرلر عربلرك بیوك شاعر ربابیسی اولان متنبینك شعرنده ستایش ایلدیکی سوریه چادرلرندن دها کوزل ایدیلر (٢). سفیرك هدیه‌لری ایچنده یکرمی اپکلی بیوك قالیچه، دها آز بیوکلکده دیکر برچوق قالیچه‌لر سزاوار دقت ایدی؛ بونلرك اوزرینه صیرمه ایله چیچکلر، قوشلر، مختلف حیوانلر نقش ایدلمشیدی. کذلك، چادر اوکلرینه قونلغه مخصوص طقوز پرده، دوه توبندن طقوز قالیچه، التون و کموش ایشلمه‌لی ومرصع طقوز اکر، — قدیم ایرانیلرده ومؤخراً رومالیلرده کی فیل دیشی یوزوکلر کبی جهاندارلق علامت قدیمه‌سی اولمق اوزره — یدی کموش یوزوك، قرمزی قطیفه‌لی غلاف ایچنده یدی قلیچ، نهایت غایت اینجه و هر برینی انجق آلتی کشی کوتوره‌جك قدر بیوك ایران قالیچه‌لری جالب انظار اولیوردی. اکر ایران سفیرینك طنطنهٔ هدایاسی شمدیه قدر کورینلرك جمله‌سنه فائق ایسه اعتمادنامه‌سی ده غایت طمطراقلی اسلوبی وحددن افزون اوزونلغی ایله ممتاز ایدی. بو اعتمادنامه شو اعتبار ایله شرق سرایلرینك اوراق دیپلوماتیقیه‌سنده بر آبدهٔ یکانه‌در. (٣). ایلچی

(١) پیغافه‌تا بونی «فیرواری» یازمشدر.

(٢) یمش یدنجی قصیده‌ده، ص ١٠٨.

(٣) بواعتمادنامه رئیس صاری عبدالله افندینك مجموعهٔ منشأتنده مندرج اولهرق بیوك قطعه‌ده

حضور شاهانه‌یه کیردیکی زمان پادشاه‌بی تکلفانه: «نصلسك؟» دیدی (۱). لکن شاه‌قولی شرق سرایلرنده دیپلوماتلرك وندیملرك سربستیسی نه‌قدر محدود اولدیغنی بیلدیکی ایچون موافق احتیاط برسکوت محافظه‌ایده‌رك پادشاهك نکاهی وشوکتی قارشیسنده لال و بر ملاحظه ایرادینه بی مجال قالمش کبی کورندی. کندی نامنه اوله‌رق برمصحف، بر چادر، قلیچلر، کمانلر واوقلر، ایپکدن ودوه توبندن قالیچه‌لر تقدیم ایلدی. سرایدن عودتنده راسمهٔ عزیمت محافظه اولندی. سلطان سلیم، مصارفی ایچون سفیره خزینه سندن یومی بش بوز دوقه تعیین واولکی عهدنامه اساسلری اوزرینه یکی برصلح عهدنامه‌سی عقد ایلدی.

عجم ایلچیسنك ورودندن برقاچ کون مقدم، دیوان، ابدال نامنده برکردبکیله معیتنده بولنان اوتوزایکی کشینك — صدراعظمك امریله بونلری یکی جامعده توقیف ایده‌جکی صیره‌ده چاوش باشی‌یی اولدرمش اولملرندن دولایی — اعدامنه حکم ایلدی. آبدالك باشی کسلدی؛ اوتوز ایکی کردده هربری اوتوزایکی روز کاردن برینك اسدیکی طرفه توجیه اولنه‌رق مختلف اشکنجه‌لره قونلدی (۲). عجم واوسترپا ایلچیلرینك مثولندن برقاچ کون صوکره ادرنه‌ده بریانغین واقع اوله‌رق اللی خانه یاندی. بنه اوآره‌لق خبر آلندی که علیان اوغلی ومطهرننك بصره ویمن حوالیسنده رفع‌لوای عصیان ایتمشلردر. دولتی عربستانی غائب ایتمکله تهدید وعثمانلیلرك بوخطه‌ده توسیع فتوح ایلمرینه وسیله تشکیل ایدن مطهرلنك حادثه‌سی قریباً نظر دقتمزی دعوت ایده‌جکدر؛ اکر علیان

قرق طقوز ورقه تشکیل ایلر. بنم نسخه‌مده هربری اللی سطرلی اوتوز ورقه اشغال ایدر؛ قونت رزه‌ووسکینك Rzewuski مجموعه‌سنده دخی بیوك قطعه‌ده یمش ورقلق برکتابدر. ایقورنده «تاریخ ادبیات عثمانیه» یه مراجعت، ص ۱۶۵۰.

(۱) بویله دکل، «پادشاه سلیمان حشم (شاه کرم حضرتلرینك حالی ایوی، خوشمی) بیوروب غیری کلام اولمادی؛ سطوت شهنشاهی خوفندن ایلچی خانك دها نطقه مجالی قالمایوب چیقدی.» سلانیکیدن تلخیص، ص ۹۴.

(۲) ابدال بك حقنده شکایت وار ایدی. صدر اعظم یکی چاوش باشی اولان بکتاش‌زاده محمد اغایه «کرد ابدال بکك خانه‌سی نره‌ده ایسه بول؛ حبسی فرمان اولنمشدر.» دیمش ایدی. محمد اغا، بکك اوچ شرفه‌لی جامعده بولندیغنی خبر آله‌رق واوراده قرائت قرآن اوزره بوله‌رق توقیفه قالقشمقله خطا ایتمشدر. برچاوش‌ده چاوش باشی ایله برابر مقتول اولمش ایدی. آبدال قاچارکن ریحان قیزی دینیلن محلده طوتلدی. یانجه برقاچ کشی دها اولدیرلدی. سلانیکی، ص ۹۹. معیتنده اوتوز ایکی کشی بولنه‌رق هربری برروز کاره دوغرو چویرلدیکی واشکنجه ایدلدیکی سلانیکیده مندرج دکلدر. (مترجم)

اوغلی ده عجملردن بکلدیکی امداده نائل اولسه‌یدی دها آز مخاطره‌لی اولمایه‌جق ایدی؛ لکن امیدینه نائل اوله‌مایوب بر قاچ بیك یکی چری ایله اوزرینه شتاب ایدن بصره وشهرزور بکلر بکی طرفندن محو ایدلدی. سلطان سلیم ۲۶ نیسان ۱۵۶۸ تاریخنده ادرنه‌دن استانبوله عودت ایتدی. ۱ مایسده لهستان قرالنك ایلچیسی سوهورووسکی معیتنده اوچ یوز کشی ایله پای تختده داخل اولدی. هدایای قیمتدار(۱) کثیر مکده اولان بو ایلچی صلح عهدنامه‌سنك تجدیدینه، ومولداویه‌ایله‌لهستان‌ارا ضیسنده جولانلرندن دولایی شکایته مأمور ایدی. بوندن باشقه اسکی قاپیتولاسیونك عنا نلیلردن فرار ایدنلرك اعاده‌سنه، تاتارلره سنوی ویرکی اعطاسنه، مولداویه‌ایله‌لهستاندن موافقت آلمقسزین وویوده‌تعیین ایده‌بیلملرینه عائد اولان اوچ ماده‌سنك طی ایدلمسی تکلیف ایده‌جك ایدی وویوده‌نصبنه‌تعلق ایدن بو تکلیف بحثنده قرال سیگیسموند — سیاوشك، پدری الکساندر مقامنه اقعاد ایلدیکی — بوغدان‌ایله خفیاً واقع اولان اتفاقه استناد ایدیوردی؛ بو اتفاق، ایرتمی سنه — بوغدانك لهستانه‌اوامر کذارلغنی مصدق ولهستانك، ذات شاهانه مستثنی اولمق اوزره، دیکر حکمدارلرله واقع اوله‌جق محاربانك جمله‌سنده بالذات معاونت ایده‌جکنی متضمن — عقد ایدیلن بر عهدنامه ایله تأیید ایدلمشیدی. لهستان ایله مصالحه‌اوچ سنه‌دن بری اسارتده‌طوتیلان تاتارایلچیسنك سربست براقلمسی شرطیله تجدید اولندی (۲).

مع‌هذا پادشاه، ترانسیلوانیاوویوده‌سنه چیچوکوکولووارقلعه‌لرینك مولداویه ووویوده‌سنه تسلیمنی امر ایتمشیدی؛ افلاق اهالیسنك شکایتی اوزرینه‌وویوده‌لری بیه‌ر میرچه‌که — اوتوزاوچ یاشنده‌ایدی — درزنجیراوله‌رق استانبوله‌اعزام‌اولنمش ایدی. فقط میرچه، کندیسنك وصولندن مقدم درت ملیون اقچه (سکسان بیك دوقه) ایصال ایتمه‌نك یولنی بولدی. بو اقچه‌نك یاریسی باب دولته‌تعهد ایلدیکی ویرکی ایدی؛ اوته‌کی یاریسی ده

(۱) (۱۰ مایس) L'ambassador di polonia a bacciato la main al Sgr. a fatto li presenti X mazzi di zibellini. X copi e dorate IV orolgi, e III grossi comi di caccia» اوستریاخاندانی خزینهٔ‌اوراقنده‌سفیر سورانزونك (Scranzo) راپوری. سلطان سلیمك لهستان قرالنه ۱۵۶۸ تاریخلی مکتوبی — که احمد چاوش ایله کوندرلمشدر — قازاقلر طرفندن اق کرمانده ایقاع اولنان تعدیاتدن شکایتی متضمن اولوب قرالك جوابی بوبابده اعتذاری و تاتارلرك جولانلرندن دولایی شکاتی حاویدر.

(۲) Gautum, ut rex polonie legatum Tatarum jam 3 annos deten-» tum dimittat. ویسك راپوری. خزینهٔ مذکوره‌ده، وندیك اوراقنده سورانزونك راپورینه مراجعت.

کندیسی، دهادوغروسی — اخلاقنك بوزوقلغی قدرخدعه کاراولان(۱) — والدهسی طرفندن هدیه عنوانیله تقدیم اولنه جق ایدی که بوقادین شوفدا کارلق ایله اوغلنك عفوینه نائل اولهجغنی امید ایدیوردی. بوندن باشقه میرچه نك والدهسنك ترتیبی اوزرینه پرنسك مجلسی اعضاسندن بری یوز اوتوز بیك دوقه نك اخفا ایدلمش اولدیغی برمحلی پادشاهه خبر ویرهرك بوپاره ده دولت حسابنه آلندی (۲). لکن پادشاه، وویوده نك مقامنه اعاده سنی ردایده رك برینه حلبه نفی ایدلمش بولنان قارداشی آلکساندری تعیین ایلدی؛ یاکز میرچه حیاتی قورتاروب آناسیله برلکده قونیه یه نفی ایدلدی؛ برمدت صوکره اوراده ترك حیات ایلدی.

سنه نك نهایتنه دوغری پادشاه سیگیسموندك ایلچیسی میشل گیولابی یی ترانسیلوانیایه کوندردی؛ برسنه مقدم سباستیان اردل وفرانسوا بالوغلك تبلیغ ایتمش اولدقلری وجه ایله میشل دخی وویوده نك حدوده رعایت ایتمسنی واردوده، ناگیبانیا، زه شوارشهرلرینك سکون ایله تصرفنده ایمپراطوره راحتسزلك ویرمه مسنی اخطار ایده جك ایدی. اوزمانه قدر پادشاهه و ایمپراطوره ویرکی ویرمش اولان بواوچ بلدهنك تصرفی خیلی زمانلدن بری ایکی دولت آره سنده سرمایهٔ مباحثه اولمش واخیراً مجارستان والیسی مصطفی پاشا ایله ایمپراطورك باش مابینجیسی پرنس تراانوستون ارا سنده مکتوب(۳) واولاق تعاطیسنه سبیت ویرمش ایدی. مصطفی پاشانك باب دولته کوندریکی راپوره نظراً عثمانلی ایلچیسی ابراهیم (ستروزه نی) بودیندن کچرکن او وقته قدرهرایکی طرفه ویرکی ویرمش اولان کویلردن ایمپراطورك ترك حقوق ایلدیکنی بیان ایتمش ایدی. بوبابده مذاکراته کیریشمك اوزره بودینه کیتمش اولان آخاز چابی ده مصطفی طرفندن پرنس تراانوسونه کوندریلن چاوش کبی برموفقیته مظهر اولهمدی (٤). ابراهیمك ایکی اسیرك اخذایدلمسی ویولده کندیسنه بیتوتت ایچون پنجره سز یرلرکوسترلمسی حقنده ایمپراطوره کوندردیکی متعدد

(۱) In petri locum Alexander ex Aleppo redux,— mater, salax» ایلچی « scortum , a Sultano et scrore (vidua Rustemi) obtinuit vitam . البردوویسك اوسترپا خاندان قرالی وایمپراطوریسی خزینهٔ اوراقنده کی راپوری.

(۲) البردوویسك مایس ۱۵۶۸ تاریخلی راپورندن مأخوذ اولان بوتفصیلات مولداویه نك هیچ برمورخنده یوقدر.

(۳) مصطفی پاشا مکتوبنده کندیسنه شو عنوانی ویرر : « Nos Mustafa - Bassa divinaProvidentia et Cæsarea clementia illustratus Budæ et partium regni Hungariæ Gubernator Consiliarius. »

(٤) تراانوسون ایله ۷ ایلوله کوروشدی . چابی بودینه انجق ۵ اغستوسده کلدی .

مکتوبلرده سرد ایلدیکی شکایتلر آز دها یکی اختلافلری موجب اولهجق ایدی؛ مع هذا ماقسیمیلیه‌نك اعتمادنامه‌سنده پادشاهه ویردیکی ایضاحات فوقطنه‌یی چکشدیره‌رك ایش اوراده قالدی . لهستان ایلچیسی ، مأموریتندن پك‌ده خشنود اولمادیغی حالده یکی قاپیتولاسیونی لهستان قرالنه تقدیمه مأمور حسن چاوش ایله برلکده وطننه عودت ایتدی. بو اثناده درکه بالیوز سورانزونك یرینه باربارو تعیین اولندی.

ایرتهسی سنه‌نك ابتداسنده (۸ کانون ثانی ۱۵۶۹)، سلطان سلیم — بو پادشاهك مدت سلطنتنده پك فاصله‌لی تصادف اولنان — خواهش بی‌دوام استقلالك برنمونه‌سنی دها کوسترردی: مقدماقپوجی باشیسی اولوب برمدتدن بری نظر التفاتدن مهجور طوتیلان لالا حسین پاشانی حقیقت حالده حکمدار دیمك اولان صوقوللونك رأینی آلمقسزین صوك قبه وزارتنه تعیین ایتدی. سلیمك صدراعظمدن قورقوسی اودرجه‌ده ایدی که بو تعیینی اول خبر ویرمکه جسارت ایده مدی ؛ صوقوللو ایله یالکزجه کوروشمکدن تحاشی ایله برآودن عودتنده آت اوزنده بردیوان [آیاق دیوانی] ترتیب ایده‌رك برینی متعاقب وزرایه خطاب ایتدیکی صیره‌ده لالا مصطفایه و صدر اعظمه‌ده توجیه کلام ایلدی؛ شویولده صدراعظمله ضمناً ائتلاف ایتمش اولیوردی. مالطه جزیره‌سی اوزرینه مأمور اردونك قوماندانی اولان مصطفانك قرداشی — معتاد اولان ایکی یوز بیك اچه‌نك اوزرینه ربعی ضم ایله (۱) — وزارتدن عزل اولندی . بو اثناده سلطان سلیم مقدما افلاق پرنسی میرچه‌نك تخصیصاتنه — آناسی طرفندن تقدیم اولنان اوتوز بیك دوقه‌یه مکافات اوله‌رق — یومی یکرمی اچه ضم ایلدی؛ آناسی‌ده خبرویردیکی پاره‌لره مقابل یالکز اون بیك دوقه آلدی. جزائر بکلربکی صالحك اوغلی محمد — که حبسه آتلمش وبتون اموالی النه‌جق‌دیه تهدید ایدلمش ایدی — مالك اولدیغی اراضیٔ جسیمه‌دن بر قسمنی ترك ایتمکله حریتنی صاتین آلدی .

بوصیره‌ده بعض مواد مهمهٔ سیاسیه پادشاهك نظر دقتنی دکزك اورته طرفنه وموره‌یه توجیه ایلدی. والیدن خشنود اولمدقلری ایچون اونی برتوفك آتشیله اولدرمش اولان (۲) طرابلس محافظلرینك شوعصیانی وموره‌ده ماینوتلرك طغیانی عاجلاً تأدیبلرینی ایجاب ایدیوردی. قپودان پاشا، بیوك کمیجی خیرالدین باربروسك روحانیتندن استمداد و تربه‌سی

(۱) «250,000 aspri, che fauno scudi 5000» باربارونك راپوری .

(۱)« Il bassa di Tripoli amazzato con una archibuggiata da questi Barbereschi per mala sadisfazione del suo governo. » باربارونك ۱۲ مارت ۱۵۶۹ تاریخلی راپوری.

اوزرنده قربانلر ذبح ایتدکدن صوکره (۱) بش بیك یکی چری یی حامل اون بش قادرغه وطرابلس پاشالغنه تعیین ایدیلن برخادم ایله برلکده استانبولدن حرکت ایتدی. دیکر اون قادرغه‌ده سپارتلرك اخلافنی ضبط ایتمك اوزره بر قلعه انشاسی مأموریتیله ماینه اوزرینه کوندرلدی(۲). اسکندریه‌ده متعدد فرانسز سفینه‌لری آمبارغو(۳) صورتیله ضبط اولندی؛ بوتدبیری حکومت عثمانیه‌ده‌یك ذی نفوذ اولان یهودی ژان میکه‌ز فرانسه دن آلاجغی بولنان مبالغك تأمینی ایچون القا ایتمش ایدی؛ فرانسه ایلچیسی شکایت ایتدیسه‌ده فائده‌سی اولمادی (٤).

ایرته‌سی سنه‌نك بهارنده (۲۸ مارت ۱۵۷۰)، غاسپار مینقوویچ وادوارپروویزیونالی نامنده ایکی نونس صوك عهدنامه‌ده هدیهٔ مفخرت بخش اوله‌رق پادشاهه ویریله‌جکی بیان اولنان اوتوز بیك دوقه ایله وزرایه مخصوص آلچه‌لری استانبوله کتیردیلر. صورت رسمیه‌ده حضور شاهانه‌یه قبوللرنده ترانسیلوانیالیلرك زه‌هوار، اردود. ناگیبانیا بلده‌لرینی استیلایه تشبثلرینك قطعیاً منع ایدلمسی وفرانسا فورغاچ، لادیسلاس یولافی، بله‌زغوماتی کبی عاصیلره هیچ برصورتله امداد ایدلمه‌مسی طلب ایتدیلر. صوقوللو محمد پاشا، تسخیری ایچون اوقدر مسلمان قانی دوکلش واوزماندن بری خرابه حالنده بولنمش اولان کوچك اردود قلعه‌سنك ترانسیلوانیالیلره براقلمسی مناسب اوله‌جغی فکرینی درمیان ایتدی. لکن نونسلرله ایلچینك اصراری اوزرینه بوندن واز کچدی. مع هذا، دیکر ماده‌لر حقنده دها آز ائتلافکار بولنه‌رق پالوتا، وه‌سپریم، استونی بلغراد اطرافنده بولنان کویلرك پادشاهدن باشقه سنه ویرکی ویرمه‌مسی و تاتا وپاپا قلعه‌لری اطرافنده اولوب اوزمانه قدر دولت عثمانیه‌یه ویرکی ویرمکده بولنان قرانك‌ده قاضیلری واسطه‌سیله ویرکیلرینی کوندرمکده دوام ایتملرینی مصرانه ایستدی. نونسلره صناعتکارانه ایشلنمش ایکی یای اهدا ایده‌رك بالمقابله ویانه‌دن کندیسنه کوزل بر زره کوندرلمسنی سویلدی.

(۱) ایلچی سوراتزونك ۲۰ مایس ۹۷۰ تاریخلی راپورندن «Avendo fatto secondo il solito sacrifizio alla sepoltura di Barbarossa.»

(۲) «Al Fraazzo di Maina per fabricar il castello, per tener in freno quella gente inquietissima.» باربارونك ۲٤ مایس ۱۵٦۹ تاریخلی راپوری.

(۳) برسفینه‌نك اثنای حربده بولندینی لیماندن خروجنك موقتاً منع ایدلمسی. (مترجم)

(٤) مقدما پارسده سفیر بولنمش باربارو دیورکه: «Giovanni Miches, credi-tor del Christianissimo Re per il disposito del gran partito del lione di circa 150,000 scudi, a fatto più d'una volta pretensione per i suoi Ciausi mandati in Francia.»

ترانسیلوانیا مأمورلری میشل گیولاوغاسپار گه‌بهس یوقاریده ذکر اولنان اوچ موقع حقنده‌کی طلبلرینی تکرار ایتدیلر سه‌ده بر شیئه نائل اولمقسزین عودت ایلدیلر. درت آی صوکره فرانسوا بالوغ نامنده بر مأمور، رفاقتنده ترجمان فرهاد اولدیغی حالده طمشوار بکلر بکیله سولنوق سنجاق بکندن شکایته کلدی. ضعیف الاخلاق اولان سیگیسموند زاپولیا اوزرنده بر تأثیر سالم اجرا و ترانسیلوانیانی حسن اداره ایتدیکی ایچون صدراعظم محمد پاشانك غاسپار بکه‌شه محبت مخصوصه‌سی اولدیغندن بو مأموری ملتفتانه قبول ایلدی.

صدر اعظم، ترانسیلوانیاده حکومت ایدن سیگیسموند ایچون پرنسس مارغریتی ایستمك اوزره ترجمان محمود بکی فرانسه قرالنه کوندردی که شو صورتله سیگیسموندی لهستان تختنه ایصال ایتمك ایستیوردی (۱). دولت عثمانیه‌نك فرانسه قرالنه ایکنجی سفارتی کوندرمسی ده بوسنه ظرفنده وقوع بولدی. لهستان قرالی نزدنده نتیجه‌سز بر مأموریتدن عودتنده ابراهیم‌بك، طقوزنجی شارله یکی قاپیتولاسیونی تقدیم ایتمك اوزره پارسه کوندرلدی (۲۷ تشرین اول ۱۵۶۹)(۲)[۸]. بنه بوسنه ظرفنده دولت عثمانیه وقایعنامه‌لری استانبول تاریخنك قید ایتدیکی حریقلرك اك بیوکلرندن برینی خبر ویررلر؛ اوروپا ایاچیلرینك راپورلرینه نظراً اوتوزالتی بیك خانه یاندی که بر صفری تنزیل اولنسه بیله بیوك کورینور. یانغین یهودی محله‌سندن ظهور ایده‌رك[۹] سوندرلمسی امر نده‌کی هردرلو تشبثاته مقاومت ایتدی. سرایتنی منع ایچون موقع حریقه شتاب ایتمش اولان وزیراعظم صوقوللو محمد پاشا بیوك بیوك مخاطره‌لرده قالدی؛ آزدها، غیرتنك قربانی اوله‌جق ایدی. یکی چریلر یهودی خانه‌لرینه امداد ایتمك شویله طورسون، سکنه‌سنی قتل ایلدیلر؛ حتی برخرستیان دلی قانلیسنی

(۱) البهر دو ویس یله اوسترپا خاندانی خزینهٔ اوراقنده وندیك ایلچیسنك راپوری: Mahmud mandato in Francia per persuader il Re di sposar la sua » sorella Margerita al Transilvano con promessa di farlo Re di Polonia dopo la morte del Re « ۲ تشرین اول ۱۵۵۹؛ بنه اوسنه‌نك ۱۷ نیسانده: Mamut porta tre lettere da quel Signore «

(۲) Si sta qui in aspettazione del ritorno d'Ibrahimbeg di Polonia e di Cubat Ciaus di Transilvania. « بالیوزبارباروئك اوسترپا خاندانی خزینهٔ اوراقنده ۱۰ حزیران ۱۵۶۹ راپوری. باربارونك دیکر بر راپوری ده شویله یازیور: Richiesto il Re di Polonia per Ibraimo a mover contra il Moscovita, ripose non poter romper la tregua, nondimeno, che troverebbe modo a compiacer a sua maesta quando la volesse attendere alla promessa fatta prima che morisse sultano Soleimano suo padre, che era di voler subito entrato nell' impero metter un signor Polaco in Moldavia. «

صلب ایتدیلر (۱). یکی چری اغاسی جعفر اغا برخسته لقدن دولایی یناغندن چیقه مدینی جهتله عسکرلرینك انتظامسزلغنی منع ایده مه مش ایدی؛ عزل ایله یرینه مجار ویاخود خروات اولان باش امیراخور سیاوش تعیین اولندی؛ اونك ده منصبی باش سلحدار قیطاس اغایه ویرلدی [۱۰]. استانبول بیوك حریقنی متعاقب ولایتلرده یانغینلر وقوعه کلدرك بروسه، سلانیك، تانا (آزوف) همان بسبتون کول اولدی؛ صوك شهرده طوپ باروتی مخزننك اشتعالیله بیك عسکر تلف اولدی. یانغینی سوندرمکده اهمال وحتی ایقاع ایتمش اولمقله اتهام اولنان یکی چریلرك اسکی انتظامنی اعاده ایچون بو عسکرك ایچنه — هم دینلری حقنده اخیراً وقوعه کتیریلن وحشیلکلرله بابالرینك دینی ترکسوق ایدلمش اولمقلری محتمل بولنان — یهودی وخرستیان مهتدیلری آلندی (۲). ایمپراطورك ایلچیسی البه ر دوویس شوصیرده ده استانبولده وفات ایتدی؛ بك اوغلنده کائن عزیز به نوا کلیسا سنه دفن اولندی [۱۱]؛ بو مناسبتله پادشاه و صدر اعظم ایمپراطوره مکتوبلر یازدیلرکه بونلر سفیرك فعالیتنه و وطنك تشکراتنه لیاقتنه شاهددرلر [۱۲]. یرینه تعیین اولنان بلچیقالی شارل ریم ده ستبه ك، ویسك سافی اولان بوسبه كك نصایحنی آلدقدن صوکره درت سنه سی کچن سکز سنه لك عهدنامه نك تجدیدی ایچون صدراعظمله مذاکره یه کیریشدی. محمد پاشا منازع فیه اولان کویلرك تسلیمی خصوصنده اصرار ایلدی؛ ایمپراطوره پك مساعد اولان ۱۵۶۲ صاحبی صدراعظم علی پاشانك خطاسی عدایده رك سلفنك سلطان سلیمان زماننده یاپدینی بر خطایی سلطان سلیم زمانننده تصحیح ایتمك کندیسنه دوشه جکنی بیان ایلدی. شونی ده علاوه ایتدی که اکر طلب محققك اسعافنده دها زیاده تأخر کوستریلیرسه بودیندن بر اردو ایله ایلریلیه رك برقاچ کونلك مسافه یه قدر ایمپراطورا راضیسنی تسخیر

(۱) سلانیکی، ص ۱۰۰. آلبردوویسك ۲۷ ایلولراپوری: « Noctu ingens incendium, in quo Mohammed p. periclitatus lapsis, in Hebraeorum aedibus flamma coruit, aliquot Hebraei ibidem conventi a Janissaris interfecti et juvenis Christianus crucifixus. » سلانیکینك بو یانغین حقنده کی افاده سنك خلاصه سی شودر: ۹۷۶ ده استانبولده بیوك یانغین اولدی؛ برکون برکیجه یاندی؛ یهودیلرك بیوك بنالری حائل اولهمادی؛ یکی چری اغاسی جعفر اغا خسته بولندیغی ایچون یکی چریلر کندی فائده لرینه چالیشوب خلقه خسارت اولدی؛ وزیرلرده اطفا ایچون چوق زحمت چکدیلر. صدر اعظمك دامادی اولان یکی چری اغاسی جعفر اغا منصب ویرلنجه یه قدر علوفه سنی آلیق اوزره، یرینه میر اخور اول سیاوش اغا، اونك یرینه ده ایچریدن چیقان سلحدار خاصه قیطاس اغا نصب اولندی. استانبول طبعی ۱۲۸۱، ص ۱۰۰ مترجم]

(۲) بزم تاریخلرده بویله برفقره کورلمیور. یهودی وخرستیانلر یکی چری یازلمش ایسه — او

ایده‌جك و شو صورته حدودك سلامتی تأمین ایچون بتون مملکتی تخریب ایله بر واسع چول حالنه قویه‌جقدر[۱۳]. مذاکراتك نهایتنه دوغری ایران شاهنك وفاتی خبر آلنه‌رق(۱) وان و ارضروم حدودی قلعه‌لرینه طوپ وبش ملیون خارتوچ ارسالنه مسارعت کوسترلدی(۲).

آسایش حدودی تأمین ایچون ایکی کونلك مسافه‌یه قدر برقومشو مملکتی چوله چویرمك فکری (۳) شبهه‌سز که باربارلق زمانلرینه لایقدر؛ بونکله برابر اصابتدن عاری اولمایان بیوکلکی تضمن ایدر برمطالعه‌در. بتون سلیمان سلطنتنك اوقدر یوکسك درجه‌ده عرض ایتمکده اولدیغی طنطنه و احتشام سلیم ثانینك تشبثاتنده‌ده اکثریا منقوشدر؛ شوقدر که بونك استحقاقی پادشاهدن زیاده صدر اعظم صوقوللویه عطف اولنمق لازم کلیر. سلطان سلیمك تشبثاتی صیره‌سنده تاریخ. الك اوکده اولمق اوزره ادرنه جامعنك ختامی و — نتیجه‌سز قالمش اولمسیله برابر — وولغاودون نهرلرینك برقتال ایله برلشدیرلمسی تصورینی قید ایتمك ایجاب ایدر. سلیمك سلطنتنك ایلك سنه‌لرنده سلیمیه جامعنك تملری اتمشدر که بونك قبه‌سی ایاصوفیه قبه‌سنه نسبتله ایکی دراع دها واسع بر قطرده‌در. معمار سنان — که نامی معماری عثمانینك الك کوزل زمانینه کسب مقارنت ایتمشدر — بوبنا ده صنا عتنك کافهٔ منابعندن استفاضه ایلمشدر. مختلف انشا آتندن بحث ایدرکن کندیسی دیردی که:

زمانلر یکی جریلك غبطه اولنور برخدمت اولدیغی جهتله — بومساعده بر چوقلرینك تبدیل دین ایتملرینه سبب کافی اولمه‌جغندن جمله‌سی ایچون هم دینلرینك تضییق احتمالنك تصورینه محل یوقدر . (مترجم)

(۱) Questa settimana gionti Ciausi di Esdron (ارضروم) che confir-mano la morte del vecchio Sofi.» بالیوز باربارونك ۲۵ حزیران ۱۵۶۹ راپوری، اوسترپا خاندانی خزینهٔ اوراقنده .

(۲) وندیك ایلچیسی باربارونك راپوری اوزمان نشر اولنان سکز فرمانك محتویاتی بیان ایدیور . « ۱، اون ایکی معونه [بیوك یوك کمیسی] انشاسنه دائر ازمیده فرمان ؛ ۲ ، ایکی یوزقادرغه ایچون ارزاق تدارکنه دائر کلیبولی قاضیسنه؛ ۳، فرقتین ارزاقی ایچون مدللی ومودره قاضیسنه؛ ٤ ، ذخیره ایچون سانتوم قاضیسنه؛ ٥ ، استانبولده صال انشاسی ایچون لوازم کوند. رلسنه دائر بحرسفید مأمورلرینه؛ ٦ ، کچن سنه طوپ اعمالی ایچون احضار اولنان موادمعدنیه‌نك وان وارضروم‌ه کوندرلسی ایچون ایران حدودینه؛ ۷ ، اوچ ملیون خارتو چ حاضر بولندیرلسی ایچون وان بکلر بکنه ؛ ۸ ، ایکی ملیون خارتو چ حاضر بولندیرلسی ایچون ارضروم بکلر بکنه .

(۳) Hoc amplius tolerare non potuisse, et nisi legatus (Wyss)obi-isset, Budæ hibernare voluisse, ut aliquot dierum solitudinem faciat pro finibus.» ریمك راپوری، اوسترپا خاندانی خزینهٔ اوراقنده .

«شهزاده جامعی برشاکردك، سلیمانیه برعمله‌نك ایشیدر؛ سلیمیه ایسه براستادك اثریدر.» قبه‌یی حامل اولان سکز ستون ایچری یه چکلمش و ممکن اولدیغی قدر آز چیقنتی کوستر مکده بولنمشدر؛ بووضعیت ماهرانه ایله جامعك درونی توسع ایدیور. ظریف وخفیف درت مناره اسمانه دوغری تعالی ایده‌رك مؤذنلره مخصوص اولان اوچ شرفه ایله تتوج ایدرلر؛ بومناره‌لردن برنده — مراد ثانینك مشهور جامعی مناره‌سنده اولدیغی کبی — ذروه‌یه بربری اوزرینه قونلمش حلزونی اوچ مردیونله چیقیلیر؛ اوصورتده که بومردیونلردن، اوچی بردن چیقان اوچ کشی بری اوبرینك عادتاباشی اوزرنده یورییمکده اولدیغی واوچی بربرینه سسلرینی ایشتدیره بیلدیکی حالده یکدیکرینی کوره‌مزلر. بو جامعك ده دارالفنونی [مدرسه‌سی] اولوب باش مدرسه «رئیس المدرسین» عنوانی ویریلیر. جامعك انشاسی یدی سنه سوردی؛ سلیمك ایلك سنهٔ سلطنتنده باشلانلمش، آنجق ارتحالی سنه‌سی ختام بولمشدر. شایان حیرت برآبده‌در که اسلافه مؤسسندن زیاده معمارینك اسمنی نقل ایتمك لازم کلیر.

دون ایله وولغا نهرلرینك برلشدیرلمسی تشبثی بسبتون موفقیتسز قالدی؛ کفه سنجاق بکلکنه تعیین اولنمش اولان دفتردار چرکس قاسم بك بوبیوك ایشی برنجی اولمق اوزره دوشونمش واداره‌سنه مأمور اولمشدر. اوچ بیك یکی چری ایله یکرمی بیك سواری بونك ایچون اژدرخانه کوندرلدیکی کبی اون بش قادرغه آزوفه بش بیك یکی چری واوچ بیك عمله کوتوردی (٤ اغستوس ١٥٦٩) (١) بوندن باشقه، اژدرخانك محاصره‌سی وقتالك قازلمسنده پیاده‌لره معاونت ایدلمسی ایچون اوتوز بیك تاتارك یکی چریلره التحاقی امراولندی. لکن پرنس سره‌بیانوو قوماندهسنده اون بش بیك روس عمله‌نك اوزرینه دوشه‌رك بونلری طاغتدیلر (٢)؛ دیکر طرفدن ده اژدرخان محافظلری قوتلی بریوریش یاپه‌رق محاصرلری ضایعات عظیمه ایله پوسکورتدیلر. ترکلرك صوك امیدلری اولان تاتارلر دوسنی روسلر کاملاً پریشان ایتدیلر؛ قورتیلانلرده اسیر ایدلدیلر. ترکلرك بطاقلقده، چوللرده قلاغوز اولمق اوزره آلدقلری برطاقم تاتارلرده سوءنیت ایله یوللرینی شاشیرتدیلر؛ بوتشبثك نتیجهٔ حسنه یه اقترانده محکومیتك آرتمسندن باشقه

(١) قارامسین، ص ١٥٦، اون بش بیك سپاهی وایکی بیك یکی چری دیور.

(٢) بومناسبتله درکه روسلر ترکلردن برنجی دفعه اولهرق اطروفهٔ حرب آلمشلردر؛ چونکه اوقا (Oka) ساحللرنده ١٥٤١ ده آلدقلری و قارامسینك بونلر حقنده «ایشته او وقت برنجی دفعه اولهرق ترك اطروفه‌لرینی المزده کوردك» دیدیکی شیلر برعثمانلی دکل، جنکیز زاده اولان صاحب کرایدن آلنمش ایدی.

برشی کورمین قریم خانی دولت گرایك القاآت خائنانه‌سی، مغلوبیت وضایعات ایله جسارتلرینه خلل کلن عثمانلی عسکرینك معنویاتنك بوزلمسنه برضمیمهٔ اسباب تشکیل ایلدی . دولت گرایك آدملری ترك عسکرینه القا ایتدیلر که بوایالات شمالیه‌ده قیش طقوز آی دوام ایده‌رك یازین‌ده انجق اوچ ساعت سوردیکی جهتله یااستراحتدن محروم اوللری، یاخود غروب شمسدن برچق ایکی ساعت صوکره یاتسی نمازی وطلوع شمسده صباح نمازی قیلملرینی ایجاب ایدن اوامر دینیه‌یی اهمال ایتملری لازم کله‌جکدر. بوسوزلر منتظر اولان نتیجه‌یی تامیله استحصال ایتدی؛ عسکر خشنودسزلقدن علنی عصیانه کچدیلر؛ قاسم، تصوراتی ترك ایله عسکری آزوفه کوتوروب اورادن کیلره بیندردی؛ دکیز اورته‌سنده دونانما شدتلی برفورطنه‌یه طوتلدی؛ کیلر پریشان اولدی، برقاچی‌ده باتدی؛ الحاصل بتون عثمانلی اردوسندن استانبول لیمانینه انجق یدی بیك کشی کله‌بیلدی (۱). بوحادثه ایله موقتاً منقطع اولان صلحی اعاده ایچون نووسسیلتوف نامنده بر روس ضابطی ایرته‌سی سنه‌نك بهارنده (۱۵۷۰) قورقونج ژان طرفندن استانبوله کلدی. اون اوچ سنه مقدم سلطان سلیمانك روسیه حکمدارینه کوندردیکی ودرسنده حکمداره «مقتدر چار، حاکم عاقل دیه» خطاب ایده‌رك موسقوه‌دن کورك مبایعه ایتمك اوزره کوندریلن تاجرلری توصیه ایتدیکی مکتوبدن بری روسیه‌ودولت عثمانیه آره‌سنده ایلچی کیدوب کلمسی واقع اولمامشیدی .

نووسسیلتوف پادشاهه متبوعندن برمکتوب تقدیم ایتدی؛ بونده روسیه حکمداری تعبیرات مودتکارانه ایله روسیه ودولت عثمانیه‌نك اسکی مناسبات دوستانه‌سنی اخطار وعثمانلی اردوسنك روسیه ممالکنه صورت غیرمنتظره‌ده وقوع بولان استیلاسندن دولایی اظهار تعجب ایده‌رك مصالحه، اتفاق، دوستلق تکلیف ایدیوردی. نووسسیلتوف وزیرلره دیوردی که: «متبوعم، دین محمدینك دشمنی دکلدر. اوامر کذارلرندن برچوغی علناً دین اسلام اوزره بولنورلر، جامعلرده عبادت ایدرلر : قاسیموفده چارشاهین پولاد؛ یه ریبه‌فده قایبولا؛ سوروجقده ایباق؛ رومانوفده نوغای پرنسلری بوزمره‌دندر؛ زیرا روسیه‌ده هرپیانجی حریت اعتقادیه ایله یاشار . مجه‌را ولایتنده قادومده چارك مصالح

(۱) پچوی ، ج ۱ ، ص ٤٦٨ — ٤٧٠ ، بو قتال مسئله‌سندن بحث ایدرکن روسلرك هجومنه دائر برشی یازمیوب عسکرك ایچنه برکفتکودوشدیکنی، وبعض کیمسه‌لرك ظننه کوره بوده تاتار خانتك القاسی اولدیغنی یازار ؛ لکن روسلرك ده مدافعه‌سی وقوع بولمش اوله‌جغنده شبهه یوقدر . بوقتال مسئله‌سی مهم برشی اولدیغندن ذیل مترجمده پچوینك ویردیکی معلومات تلخیص اولنه‌جقدر . (مترجم)

عامه‌یه مأمور برچوق مأمورلری اسلام ایدی. واقعامتوفی قزان چاری سیمه اون وچاروپچ مورتوزا [مرتضی ؟] تنصر ایتمش ایسه‌لرده تعمید ایدلملرینی ایستینلر اونلردر . » تووو سسیلتوف، ممنون اوله‌جق قدرپادشاهك قبول التفاتکار انه‌سنه مظهر اولدی؛ لکن یالکز شوکا دقت ایتدی که ذات شاهانه روس آمر مطلقنك صحتنی استفسار دن بالا تزام صرف نظر ایتمش وحضور پادشاهی‌یه قبولدن صوکره دولت عثمانیه‌جه معتاد اولان ضیافت ویرلمه‌مشدر .

بونکله برابر دون وولغا نهرلرینك برلشدیرلمسی تشبث بی نتیجه‌سی دولتك ولایات جنوبیه‌سی حقنده صدراعظمك تصورات واسعه‌سنی اصلا یوزمدی. التزام ایتدیکی تصورلردن بری. اوزمان بتون عربستانی زیر وزبر ایتمکده اولان عصیانك اطفاسنی متعاقب، سویش برزخنك حفریله بحراحمر ایله اق دکیز آره‌سنده، عثمانلی دونانمالرینك یردکیزدن اوته کنه کچمسنه مساعد اوله‌جق برطریق مواصله تأسیس ایتمك ایدی(۱). برطرفدن‌ده تدارکات بحریه‌یه فعالیت عظیمه ایله دوام اولنمقده ووندیکلیلری دهشته دوشورمکده ایدی؛ قبریس جزیره‌سنی بالذات اداره ایتمك ایستین صوقوللو دکل، بالذات سلطان سلیم ایدی؛ برمدتدن بری عثمانلی کیلری اطه‌نك او کنده کورینیورلردی .

عربستان عصیانیله بونك تسکینی ایچون کوسترلمسی لازم کلن مساعی ایشته شو صیره‌ده نظردقتمزی دعوت ایدر. شرق جغرافیونی عربستانی، اوچ طرفدن دکیزلر (عربستان وعجمستان کورفزلری، هندستان دکیزی) وشمالاً فرات ایله محدود وقاره‌یه یالکز ایکی چول ایله متصل برجزیره اولمق اوزره کوسترلرکه دکیزه تشبیه ایتدکلری او ایکی چول‌ده آفریقایه کسب اتصال ایتدیرن سویش ایله سوریه وفرات ایله مواصله‌سنی تأسیس ایلین قطعهٔ ارضیه‌در . برنجیسی اولاد بنی اسرائیلك دولاشدیغی صحرا ایله جبل سینا وایکنجیسی بیوك عربستان چولیدر. بوعربستان اطه‌سی، دائراً مادار آنجق طقسان یدی مرحله‌ده دولاشیله بیلیر. یونانیلر بومملکتی طوپراغك طبیعتنه کوره ماوچه تقسیم ایتمشلر درکه شمالدن جنوبه دوغری «جول عربستان»، «طاشلق عربستان»، «مسعود

(۱) ایلچی ریمك اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده‌کی راپورندن : « Capudan Bassa cum 65 triremibus solvit in fama augusta a Venetis humanissime exceptus, septembre 1565». عثمانلیلر اینه‌روزدن کچرکن مناسترلری یغما ایتدیلر. خزینهٔ اوراقنده‌کی ویسك حزیران ۱۵۶۸ راپورندن : « Monasterium in monte Athos a classe crudeliter direptum, cum omnes Imperatores Ottomani illud qua tributarium hucusque intaclum reliquissent.»

یاخود منبت عربستان‌در. بو ایکی تقسیم زمانمزك عربلری طرفندن‌ده یمن و حجاز نامله‌یله قسماً قبول اولنمشدر که برنجیسی مسعود عربستانی، ایکنجیسی طاشلق عربستانی کوسترر. طاشلق خطه‌یی اونلر نجد تسمیه ایدرلر؛ طاتلی برمیلان ایله ساحل بحره اینن خطه‌یه‌ده تهامه تعبیر ایدرلر. بتون عربستان جزیره‌سی اونلرجه اون درت قسمه منقسمدر: ١، بنی اسرائیل چولی؛ ٢، بیوك عربستان چولی که شمالی عربستانی قاره‌دن آیران برنوع دکیزدر؛ ٣، حجاز یعنی «خارجی دیوار» (١) که [حضرت] پیغمبرك ولادتگاهی اولان مکه ایله روضهٔ نبویه‌نك بولندیغی مدینه بلدهٔ مقدسه‌لرینی حاوی نجد و تهامه قطعه‌لری ایچون سد حکمنده اولدیغی ایچون بویله تسمیه اولنمشدر؛ ٤، عربستان کورفزی اوزرنده کائن حجر؛ ٥، بحرین که قرمطیلرك عجمستان کورفزی اوزرنده مقر قدیملریدر؛ ٦، بحرین و حجاز آره‌سنده طاشلق عرض[*] مملکتی که مرکزی اولان درعیه وهابیلرك محل اقامتیدر. ٧، یمامه که منبت قطعه‌لری اوچ ایرماق ایله اروا اولنور، وبغدایلری، خرمالری، صوبی ضرب مثلدر (٢). جنوب شرقیده بر طرفدن عجمستان کورفزی ودیکر طرفدن هندستان دکیزی ایله محدود اولان عمان (٣)، سکزنجی قسمی تشکیل ایدرکه جزیره‌نك الك منبت ومع هذا صحته الك مخالف طرفیدر. طقوزنجی واونجی قسم اولان احقاف وشیحار کاملاً بی‌محصولدر. عربستان کورفزی وهندستان دکیزی ایله محدود بولنان غرب جنوبی پارچه‌سی اصل مسعود عربستان دینیلن اون برنجی، اون ایکنجی، اون اوچنجی، اون دردنجی قسملری، یعنی نجدی، تهامه‌یی، حضرموتی، یمنی تشکیل ایدرلر (٤). بنایرلر ایچون مخزن حکمنده اولان یدی واسع لیمانی وطقوز بلده‌سی عربستانك شرق وغرب شهرلریله، ایران ومصر ایله تجارتنی تأسیس وتسهیل ایدرلر. بو لیمانلردن ایکیسی عجمستان کورفزنده — قرمطیلرك پای تخت اقدیمی احسا بلده‌سنك واسطهٔ تجارتی اولان وایران تجارینی طاقم طاقم حلب ایدن اینجو صیدیله مشهور — «غفر» وهندستان

(١) حجاز، حاجز ومانع اولان دیمکدر. (مترجم)

(٢) «لیس اطیب طعماً من حنطة الیمن ولا اشد حلاوة من تمرها.» (آندن صوکره) «ارق من ماء الیمامة». جهانما، ص ٥٢٨.

(٣) عمانك برکتی اشبو حدیث پیغمبریده بیان بیوراشدر: «من تعذر علیه الرزق فعلیه بعمان» جهانما، ص ٤٩٥. [جهانما، صحیفهٔ مذکوره‌ده «یأتین من کل فج عمیق» قول کریمندن مراد، عمان اولدیغی مروی بولندیغی‌ده قید ایدر. مترجم]

(٤) جهانما. ص ٤٨٤، احقافی عربستانك دردنجی قسمی اولق‌اوزره کوسترر، ویمنی اصل یمن ایله حضرموته تقسیم ایلر.

ایله تجارت واسعه‌سی سایه‌سنده اوندن دون برشهرته مالك بولنمیان «مسقط» در. جنوب غربی ساحلنده وعجمستان کورفزینك مدخلنده «عدن» و « مخا » لیمانلری بولنور که بری عربلرك دیکری قهوه محصولینك دارصفای خیالیسیدر؛ جده لیمانی ایسه افریقادن کلن تجار وحجاج دکیزدن قاره‌یه چیقدقلری یردر. هرسنه معین کونلرده پنایرلرده تشهیر اولنان اشیای تجاریه‌نك مخزنی اولان طقوز بلده‌دن بری « دومة الجندل » در که عرب تاریخنده ده [حضرت] پیغمبرك احرازایلدیکی مظفریت وحفید نبوی حسینك — خصمی معاویه‌نك مأموری اولان شخصك خیانتندن دولایی — اوغرادیغی هزیمت ایله مشهوردر [١٤] ؛ اوندن صوکره « مشقر » کلیرکه بوراده اشیای تجاریه حیله‌یی منع ایچون معاینه‌یه تابع طوتیلور (١) ؛ صحار(٢)، شحر، علان، ربیعه، حضرموت قطعه‌سنده یالکز طاش وحصیر صاتیشنه مخصوص اولان یمامه، مسعود عربستانك پای تختی اولان صنعا، بوکون دخی جمله‌سنك اك مشهوری اولان، ومشاعرلری تقدیر عمومینك نشانهٔ ظفر اولمق اوزره توزیع ایتدیکی خرما دالرینه توقیر ایدیلن عکاظ چارسولری [سوق] بونلردندر (٣). یمامه‌نك خرماسی، اونی، یمنك جزعی [*] وطمارلی عقیقی، عمانك مسکی، عنبری، مخانك قهوه‌سی، مکه‌نك پلسنکی، اوطرفلرك بخوری، صبری، اینجوسی، التونی کبی عربستان محصولاتی هندستانك، عجمستانك، اوروپانك قماشلری، بهاراتی، دیکر اشیای تجاریه‌سیله بوپنایرلرده مبادله اولنور .

عربستان موقعیله، محصولاتنك تنوعیله جغرافیاوزراعت اربابنك نظر دقتنی جلب ایتمکه مستحق ایسه اهالیسیله ده علم اقسام بشر علماسنك ومورخلرینك نکاه تدقیقنه دها آز شایان دکلدر. بومملکت سکنهٔ قدیمه‌سی اسامیسنك یونانیلر، رومالیلر طرفندن نقل اولنان شکللری شمدیکی اسملریله متعدد مشابهتلر کوسترر. «دوماده»، «وتامودی» عرب روایات قدیمه‌سنده وحتی قران [کریم] ده مذکور اولان وازمنهٔ حاضره تاریخلرنده هیچ براثرلری قالمیان طسم(١) وثمود قوملرندن باشقه برشی دکلدرلر؛ بنی حمیر ونبط

(١) جمادی الاولی. بومعاینه‌یه «مس» تعبیر اولنور.

(٢) صحار سوقی ١٠ رجبده، شحر ١٥ شعبانده. علان رمضانده، ربیعه محرمك برندن اون بشنه قدر، یمامه ١٥ ذی القعده‌ده، عکاظ ١٥ ذی القعده‌ده قورپلور . بو طقوز پنایردن بری (واحتمال که عکاظ) مطلقا پلینك «عقره» دیدیکیدر : « Aera, oppidum in quo omnis negotiatio convenit. »

(٣) «طسم، رسم وزننده عاد قومندن برقبیله‌درکه شمدی منقرضدر.» ترجمهٔ قاموس. رسم وزننده طسم قرآن کریمده اولمایوب فقط عاد وثمود واردر. معلومدرکه سوره اولانده «طسم» باشقه‌درلو اوقونور. (مترجم)

اسملری آلتنده قدیم « هومه‌ریته » و «ناباته‌ی» اسملرینی طانیق قولایدر. لاتینلرك «اومانی»، «میناری»، «سابه‌ی»، «آترامیته»، «زاماره‌نی»، دیدکلرك قوملرك ناملری عمان، مینا، سبا، حضرموت، ضمار قطعه وشهرلرینك اسملریله یاشامقده درلر. مأرب سدینك قیرلمسی تاریخ اسلامده قدیم «ماریاب» اسمنی تأیید ایتدیکی کبی حجر (طاش) شهری اسمنده دخی قدیم «پتره آ» نامی طانیمقده‌در (۱). مورخلرك بعضاً «شرق سارازنلری» (شرقیون) وبعضاً خرسزلر (سارقین) یاخود سراجلر (سراجین) تسمیه ایتدکلرینه کلنجه اونلرك بووجه ایله توسیملری عرب لساننده موجود اولیوب شحر خطه‌سی، تعبیر اخرله صحرا سکنه‌سندن (۲) عبارت اولملری محتملدر. سه‌نیتلر، یعنی بدویلر زمانمزده دخی بیك سنه اول اولدیغی کبی توراتك اوقدر حقیقتله تصویر ایتدیکی وجه ایله: «هر کسه قارشی قوللرینی قالدیران وهر کسك کندیلرینه قارشی قوللرینی قالدردیغنی کورن » اولاد اسماعیلدر . بوچوللرده عائله‌دن باشقه تأسیسات بوقدر؛ حکومت ایدن بابادر . جول چوجغی — که دلدادهٔ فتوحات وسیاردر — برمزراق اعانه‌سیله بایراقلرینی دنیانك اوچ قسمنده دیکمشدر؛ فقط هیچ برطرفده مدت مدیده‌دوام ایتمش بردولت تأسیس ایده‌مه‌مشدر . عربك باشلیجه اوچ خصیصه‌سی: مسافر پرورلك، تحکم قبول ایتمز بر مزیت معنویه، سهل ورونقدار برقدرت بیاندر . النك سخاوتی درجه‌سنده لسانده بلاغت، کاننك اوقی درجه‌سنده سوزنده اصابت اولان، الی ده‌قلیجی قدر قوتله اوران ولادتدن اعتباراً نجیب عداولنمق حقنه مالك وبوحق اوکامنحصردر. شعرلری کعبه‌یه تعلیق اولنان ارباب بلاغت، تفوقلرینی محافظه ایچون رقیبلرینه مصارعه‌ده دخی غلبه ایتملری لازم کلیر؛ اکر شجاعته مخصوص علامت ظفری شعرلرینك نشانهٔ تقدیرلریله برلکده المازلرسه شاعر عنوان افتخارینی غائب ایدرلر . قبل الاسلام کلن عرب شاعرلرینك الك مشهورلرندن بری اولان عنتر شهرت طلاقتنه اوچوللرده قهرمانلر باباسی وقهرمانلغك تمثال خیالیسی عنوانیله اثبات لیاقت ایتمك مزیتنی علاوه ایلمشدر. عنترك قهرمانلقلرینی تصویر ایدن روایات بونلرك محل ظهورلرینی اکثریته عربستان اولمق اوزره کوستررر؛ بوندن اکلاشیلیرکه جزیره‌نك بلده‌لری مسلمانلرك تقدیس ایتدکلری محللر قدر چوقدر.

(۱) اشبو اشارت ایچنده‌کی کلمه‌لرك لاتینجه املاسی بونلردر : Homeritæ هومه‌ریته ، Nabatæi ناباته‌ی ، Omani اومانی ، Minari مینای ، Sabæi سابه‌ی ، Atramitæ آترامیته ، Zamareni زاماره‌نی ، Mariab ماریاب ، Petræa پتره آ .

(۲) بدویلری عجم وترکلر «صحرانشین» تعبیریله یاد ایدرلر .

عرب روایات قدیمه سنه کوره آدم وحوا روی ارضده ساکن اولمق اوزره جنتدن چیقدقلری وقت مروه وعرفات طاغلری اوزرنده کورنمشلردر؛ ابراهیم کعبه یی بنا ایتمشدر که حالا ایاغنك ایزی اوراده مشاهده اولنور؛ جبرائیل اولاد اسماعیلی محافظه ایتمك ایچون هاجره ماء زمزمی ارائه ایلمشدر. حجاج کاربانلری حجردن مرور ایدرکن — قیالرك درونده محبوس اولوب ثمود قومنك ضلالتنی حالا زمانمزده دخی حکایت ایله قاتللرینك اوغرادیغی رجم جزاسنی اخطار ایتمکده اولان — ناقهٔ صالحك صدای شکایتنی تسکین ایچون سسلر چیقاررلر. حضر موتده «بئر معطله» (۱) حنظله پیغمبره «پیغمبر کاذبدر، دیس بت پرستلرك افتراده بولندقلرینی تصدیق ایلر؛ «قصر مشید» (۲) وهود پیغمبرك مزاری عاد قومندن — یریوزنده کی جنتله التجا ایدوب ده متکبرلری تعقیبه استعجال کوسترن انتقام ازلیدن قورتلق تصورنده بولنان — شدادك خاطره سنی هنوز محافظه ایلمکده درلر (۳). موسی پیغمبرك نامی بحر احمری، جبل سینایی، سویشك اون ایکی منبعنی قدسیتله ستر ایلدیکی کبی قاین پدری شعیب پیغمبرك اسمی ده بحر احمر اوزرنده واقع وشعیبه اقامتکاه اولان مدین شهرینه برصورت قدسیت ویرمشدر. «سبا» شهری — معمالری ملوك بنی اسرائیلك اك عقللیلرینی عاجز براقان — سبا ملکه سی بلقیس طرفندن انشا اولنمشدر؛ «نجان» ده — کندی ملتنك دینی قبول ایتدرمك ایچون اودون پیغمبرلری ایچنده یاقمقده اولدیغی مظلوملر حقنده کی وحشتنك جزاسی اولمق اوزره — ظالم یهودی ذو نواسی احراق ایدن آلاولرك چیقدیغی خندقلر بولنمقده در. ابرهه غمدان سرایی و کعبه یه قارشی زیارتکاه یاپمق ایستدیکی صنعا معبدینی انشا ایتمشدر؛ آنجق تخریب ایتمك اوزره مکه یه کیدرکن چیچك علت ساریه سیله کندیسی واردوسنك بر قسمی تلف اولمغله یولنده دوام ایده مه مشدر. [حضرت] پیغمبردن آزوقت اول، ناقص الاعضا اولان ایکی کاهن — که بری باجاقسز «سطیح» ودیکری یالکز برباجاغی، برقولی، برقولاغی، برکوزی اولان «شق» در — سماره ده یاشامش وبشت پیغمبرینك قریباً وقوعنی خبر ویرمشلردر.

اسلامیته تقدم ایدن زمانلرده عربستان تاریخی — شو چوللرده سیاحلره رهنما اولان نقطه لره مشابه — منفرد مبارزه لردن باشقه برشی کوسترمدیکی کبی او یاقیجی

(۱) جهانما، ص ۴۹۱.
(۲) کذلك.
(۳) ارم ذات العماد.

قوملرده کی منبعلر قدر نادر برقاچ بیوك آدم اسملرندن باشقه‌سنی قید ایتمزلر . عرب مورخلری تاریخلرینك اصلنه چیقدقلری وقت ، بو ازمنهٔ ابتدائیه‌یی هنوز یموشاق اولان طاشلرك باطچق کبی دواملی بر شکل آله‌میه‌جق حالده بولندیغی بر دوره (۱) اولمق اوزره بیان ایدرلر . دهاياقين زمانلرده خبرویردکلری کعبه‌نك انشاسی ، سیل العرم ، سنهٔ فیلدرکه اشبو فیل سنه سنده حبش حکمداری کعبه اوزرینه یورركن قوشلرك عسکری اوزرینه آتدیغی طاشلرله ، احتمال که بر چیچك علت ساریه‌سیله (۲) مجبور توقف اولمشدر . الك مشهور محاربه‌لری صیره‌سنده ، وقتیله متفق بولنمش اولان طسم وغادس قبیله‌لرینك بربرینی محو ایتمك اوزره وقوعه کتیردکلری محاربه‌یی قید ایدرلرکه بوغوغا طسم حکمدارینك ، قوجه‌یه ویریله‌جك کنج قیزلرك بکارتندن حصه‌دار ذوق اولمق ادعاسنی رد ایتمك ایچون ظهور ایتمش وبنی حمیرك مداخله‌سیله ختام بولمشدر ؛ حمیرلر بو مناسبتله متحرك براورمان خدعه‌سنی استعمال ایتمشلردرکه مؤخراً انکلیز تاریخنده بیرمینغام محاصره‌سنده دخی کورینلور . غبرا نامنده‌کی قیسراق ایله داهس نامنده‌کی آتك مسابقه‌لرندن دولایی عبس وذبیان قبیله‌لری آره‌سنده تحدث ایدن محاربهٔ شدیده وبسوس نامنده اختیار بر قادینك دوه‌سنك دیشیسی اولان سرابدن دولایی بکر وتغلب قبیله‌لری اره‌سنده ظهور ایدن جنك بونلردندر . غبرا وداهس نامنه‌کی الك بیوك فلاکتلری اخطار ایتمك اوزره ضرب مثل اولهرق استعمال اولنور . عرب مورخلرینك حکایه ایتمکده اولدقلری اللی محاربه‌نك هیچ بری بر محاربهٔ خارجیه دکلدر ؛ هپسی قبائل جنکلریدر . بومورخلر ، طاشلق عربستانده « پەترا » نام محله‌قدر ایلریله‌ین رومه اردولرینك موفقیاتنی هیچ بیلمیورکبی کورینیورلر ؛ رومالیلرك تفاخراتی سوقیله «عرب» اسمی ویرلمش اولان ایمپراطور آدریه‌ندنده هیچ بحث ایتمیورلر عربستانده دوغمش اولمسیله برابر — برمدت شرقی روما ایمپراطورلغی تختنده کورنمش اولان — فلیپ‌ده طانیمیورلردی .

بو محاربه‌لر حجاز قبائلنی دوچار تفرقه ایتمکده اولدیغی صیره‌ده یمنده بنی حمیر ،

(۱) « *Specimen præcipuorum Arabum regnorum rerumque ab iis ges-* *tarum ante Illamimum , collegit , evertit Rasmussen Hauniæ 1817* . حمزهٔ اصفهانی و نوبری یه نظراً . سیلوه‌ستر دوساسینك لوایح ادبیات انجمن دانشی مخطره‌لرینك ۸ ٤ نجی جلدنده «عرب تاریخنك وقایع مختلفه‌سی حقنده مخطره‌لر» نام اثری . پوقوق Pococke ، عربستان تاریخی منخباتی .

(۲) چیچك علتی مسئله‌سی هامه‌رك زعم شخصیسی اولوب تذییلات مترجمه ایضاحات ویریله‌جکدر .

یاخود بنی حِمیر، یعنی البسه‌لرینك رنگندن دولایی قرمزمتراق تسمیه‌اولنان قبیله‌ظهور ایلدی. عربلرك سودکاری بورنك دها صوکره‌لری غرناطه پادشاهلرینك «احمراء» اسمیله موسوم اولان سرایلرنده‌ده کوریلور. بنی حمیر، اصللرینی عرب قبائلنك باباسی اولان قحطان وعدنانه چیقاریورلردی؛ ملتلرینك تاریخ انسانی علمنده و علم نجومده ماهر ایدیلر. جداول انسابیه اوزرنده (۱) آتلرینك و کندی عائله‌لرینك سلسلهٔ نسبنی اشارت ایدرلر، چوللرده نجوم ویر التنده‌کی منابع حقنده‌کی علملریله حرکت ایده‌رك شوصورتله صوسزلق اشکنجه‌سندن قورتلغه‌موفق اولورلردی. بنی حمیرك تُبّع نام عمومیسی آلتنده یاد اولنان اللی حکمدارلرندن دردینه آسیاوافریقاده فتوحات اسناد اولنور: عبدالشمس که بابیلونی تسخیر ایتمشدر؛ ذوالقرنین که دربندسدینی یاپمشدر؛ شمرکه سلاح ظفرینی ماورای جیحونه ایصال ایله‌سمرقند [*] شهرینه کندی اسمنی ویرمشدر؛ ذوالازهارکه افریقاصحرالرنده — چهره‌لری آرقه‌لرینه‌دونمش — غایت اوزون بویلو وچرکین برقومه (۲) غلبه ایلمشدر. بنی حمیرك دیکر حکمدارلری آره‌سنده جنان هندستان بانیسی جالب نظر دقت اولورکه اسمی غرب ملتلری آره‌سنده سبا ملکهٔ شهیره‌سی بلقیسك پدری اسمندن‌دها معروفدر؛ کاربانلره یول کوسترمك ایچون صحراده قله‌لر انشا ایدن ذوالمنار، براحتراص شنیعنی تسکین ایلدیکی مغدورلرینی پنجهٔ موته تسلیم ایله یونلری دیشلرینی قاریشدیره‌رق برنجره‌دن تماشا ایدن ذوالشناتر (۳). خرستیانلری تضییق ایله کندی دینه چویرمك ایچون انشده یاقان یهودی الاصل ذونواس (٤)،

(۱) جهانمانك تقسیم تحت‌التقسیم اولق‌اوزره بیان ایلدیکی یدی درجهٔ قرابت — که اوروپا لسانلرنده معادللری یوقدر — شونلردر: ۱، شعب؛ ۲، قبیله؛ ۳، عماره؛ ٤، بطن؛ ٥، فخذ؛ ٦، فصیله؛ ۷، حی. [جهانمانك ٥۳٥ نجی صحیفه‌سنك بالتأمل مطالعه‌سندن اکلاشیله‌جنی اوزره کاتب چلبینك بوبابده‌کی افاده‌سنك تلخیصی‌شودر: علم انسابده طبقات‌سته اعتبار اولنور (یدی دکل). برنجیسی نسب ابعد ذیمك اولان شعبدرکه حضرت پیغمبره نسبتله عدنان کبی. ایکنجیسی قبیله‌درکه کذلك افندیمزه نسبتله ربیعه‌ومضر کبی. اوچنجیسی عماره‌در، کنانه کبی. دردنجیسی بطندر، عبدمناف وبنی مخزوم کبی. بشنجیسی فخذدر، بنی هاشم وبنی امیه کبی. التنجیسی فصیله‌در، بنی‌عباس وبنی‌عبدالمطلب کبی. دیکر برتقسیمه کوره «عشیرت» و «حی» تعبیرلری واردرکه عشیرت برکیمسه‌یه حیدن دها قریب عداولنانلردر. مترجم]

(۲) تسناس، جهانما، ص ٥٤٦.

(۳) هامر، «ذوالشناتر» ی possesseur des curdents (دیش قاریشدیره‌جقلر صاحبی)دیه ترجمه ایتمشدر. قاموس ترجمه‌سنه نظراً «شنتره» ایکی پارماغك آرالغیدر؛ بوحکمداره شولقبك ویرلمسی زائد پارمانی اولمسندندر. (مترجم)

(٤) «ذواءاطلال اولنان ملوك یمندن زرعة بن‌حسّان لقبیدر. دائما صیرتنه صالنور صاچی

عربستانی حبش اقلیمندن طاقم طاقم کتیردیکی آدملرله طولدیران ابرهه، یعنی «فیللر صاحبی»، اوچ تبع، یعنی ذوالقرنینك باباسی اولوب بوینك اوزونلغندن دولایی کندیسنه بواسم ویرلمش اولان حارس الطویل، اورته بویلو، یهودی الاصل اولوب ایلك دفعه اولمق اوزره کعبه‌یی براورتو ایله ستر ایدن ابوکرب، کوچك تبع دینیلن تبع ابن حسن کذلك شایان نظر دقت اولان یمن حکمدارلرندندر. اشبو ابن حسنك اوغلی اولان، اعمال سنانده مهارتندن دولایی «معدی کرب» دینیلن دلاور یوز یاشندن زیاده معمر اولەرق عصر پیغمبری یه یتشمشدر [۱۵]. بنی حمیر قبیله‌سنك صوك حکمداری اولان سیف ذی یزن ایران شاهی خسروك سفیرینه ویردیکی برضیافتده اعدام اولنمش، واوندن صوکره بتون یمن قبول اسلام ایلمشدر.

اوزماندن اعتباراً بتون عربستان یمنه امتثال ایله شریعت احمدیه‌یه تابع اولدی. لکن اسلامیتده یالکز حجاز ویمن قطعه‌لرنده، یعنی طاشلق عربستان ومسعود عربستان قطعه‌لرنده حکمدار عائله‌لری ظهور ایتمش، و بونلردن بری زمانمزه قدر عثمانلیلرك حکومتی آلتنده بقا بولمشدر. بو سلاله‌لردن دردی حجازده، دردی یمنده حکومت ایلمشلردر. حجازده اولا برعصر نظر فنده بنی اخیضر (۱) سلاله‌سندن درت حکمدار سلطنت ایدوب بونلره سلالهٔ هاشمیه‌دن «بنی موسی» دینیلن مکه شرفاسی خلف اولەرق اونلرده ایکی بچق عصر حکومت ایلمشلردر (۲)؛ متعاقباً قدرت سلطنت ینه سلالهٔ هاشمیه‌دن مدینه شرفاسنه (۳) انتقال ایلمشدر که سلطنتلری بنی قتاده‌نك مکه‌ده سلطنتلرینه مصادفدر (٤)؛ بنی قتاده‌دن برکاتك اوغلی ابونمی کعبه‌نك مفتاحلرینی قاهره‌ده سلیم اوله ایصال ایتمشدر؛ او زماندن بری وزمانمزه قدر بنی قتاده شریف صفتیله سلالهٔ عثمانی تخت سلطنتنده برسایهٔ حکومت محافظه ایتمشلردر. مکه ومدینه کرك موقعك یاقینلغندن، کرك کندی

اولغله ملقب اولدی. زیرا نواس صالنان شیئه دینور.» ترجمهٔ قاموس، ج ۲، ص ۳۰۲ (مترجم).

(۱) بنی اخیضر، ۲۵۱ (۸۵۵) دن ۳۵۰ (۹۶۱) یه قدر. بومدت [که هجری حسابیله ۹۹ ومیلادی حسابیله ۹۶ سنه‌در] ظرفنده اون برحکمدار کلمشدر. تقویم التواریخ ص، ۱۶؛ نخبة التواریخ، ق ۳۱۵.

(۲) بنی موسی ۳۵۰ (۹۶۱) دن ۵۹۸ (۱۲۰۱) سنه‌سنه قدر. حاجی قالفه‌یه نظراً بو خاندان یالکز التی حکمدار کلوب ۲٤۰ سنه حکومت ایتمشلردر. تقویم التواریخده «بنی هاشم» دیه کوستریلن خاندان ایچون نخبة التواریخده، ق ۳۱۶، «اولاد موسی» دینلمشدر.

(۳) بنی هواشم، ۵۹۹ (۱۲۰۲) دن ۸۵۵ (۱٤۵۱) ه قدر ۲٤۹ [۱۷ نفر، دار ملك مدینه] حاجی قالفه، تقویم التواریخ، ص ۱۶۶؛ نخبة التواریخ، ق ۳۱۷.

(٤) بنی قتاده، ۵۹۸ (۱۲۰۱) دن زمانمزه قدر. تقویم التواریخ ونخبة التواریخ.

ذخیره محصوللرینك کفایتسزلکی جهتیله مصردن جلبه مجبور اولمرندن دولایی اوزون برمدت مصرك ومصر حکمدارلرینك تحت اداره سنده بولنه رق مؤخراً — برآره لق چرکسلرك حکمنده بولندقلری مثللو — عثمانلیلرك زیر حکمنه کچمشلردر . یمنده ایسه بالعکس مصردن اوزاقلغی، محصولاتنك برکتی، تجارتنك وفرتی سایه سنده تحت تحکمه آلنمسی وبو تحکمك دوامی دائما مشکل اولمش ووقتیله مصریلرك حکومتنه قارشی طغیان ایتدیکی کبی مؤخراً عثمانلیلرك ده حکومتنه قارشی مقابله ایلمشدر. قبول اسلامدن بری مسعود عربستان خطه سی بر برینی تعقیباً سکز مختلف سلاله طرفندن اداره اولنمشدر.

بونلرك برنجیسی بنی زیاددر؛ مؤسسی اولان محمد بن عبیدالله خلیفه مأمون طرفندن والیلکله کوندرلدیکی حالده عربستان قبائلنی تحت حکمه آلمش، وبونلری اطاعت آلتنده طوتمق اوزره زبید موقع مستحکمنی بنا ایتمش ایدی (۱) . ایکی عصر صوکره بنی نجاح (۲) بنی زیادی برعصردن بری قان ایله تلویث ایلدیکی تختندن طردایلدی. اصل یمن دینیلن خطه نك صنعاشهرنده التمش ایکی سنه بنی صلیح پایدار اولدی(۳). عرب تاریخنك مهدی نامیله قیدایتدیکی سرسری سعادتمندکه — بواسمده کی اون ایکنجی امام اولمق ادعاسنده بولنمش ایدی — غصب ایتدیکی شوعنوان ایله قناعت ایتمیه رك حکومتی النه آلمق ایسته مش وبنی نجاحك حکومتنه خاتمه ویرمشدر(٤). حفیدی عبدالنبی، جدینك قبری اوزرینه برقبه (ذی الخلاصه) یاپمش وحجاجك کعبه یه کیتملرینی منع ایله اوراسنی زیارتکاه اتخاذ ایتمك املنده بولنمشدر. آنجق اون بش سنه کچمش ایدی که صلاح الدینك بیوك قارداشی شمس الدوله تورانشاه، بنی مهدی یی طرد ایله حکومتی آلدی؛ اوزماندن بری ایوبیه عائله سندن (٥) بش حکمدار یاریم عصر ظرفنده بربیوك خاندان تأسیس ایتمشلردر که یدی شعبه یه منقسم اولدقلری حالده بردن قاهره ده، حلبده، دمشقده، حمصده، حماده،

(۱) بنی زیاد، ۲۰۳ (۸۱۸) دن ٤۰۸ (۱۰۱۷) سنه سنه قدر، ۱۹۹ سنه، بش حکمدار. حاجی قالفه، ص ۱٦۲. [دارملك، زبید]. جنابی خاندان ایمپراطوری وقرالی کتبخانه سی. ق ۳۷۸.

(۲) بنی نجاح، [آل نجاح] ٤۱۲ (۱۰۲۱) دن ٥٥۳ [۱۱٥۸] ه قدر ۱۳۷ سنه؛ یدی حکمدار. [پای تخت، زبید]. حاجی قالفه، ص ۱٦۳؛ جنابی ، ق ۳۷۹ .

(۳) بنی صلیح ٤۲۹ — (۱۰۳۷) دن ٤۸٤ (۱۰۹۱) سنه سنه قدر، التمش درت سنه. [تقویم التواریخ ٤۲۹ — ٤۸٤ کوسترر؛ اوچ حکمدار . مترجم]

(٤) عبیدالله مهدی، فاطمیه مؤسسی، ۲۹۷ (۹۰۹) ده. مهدی، بن تومرت، موحدین مؤسسی، مغرب واندلسده، ٥۱٤ (۱۱۲۰) ده. محمد مهدی ، شرفای فاس مؤسسی، ۹۲۰ (۱٥۱٤) ده. حاجی قالفه. نخبة التواریخ، ق ۳۲۷ .

(٥) بنی ایوب یمن، ٥٦۹ (۱۱۷۳) دن ٦۲٦ (۱۲۲۸) سنه سنه قدر الی بش سنه، الی حکمدار.

اخلاطده، یمنده حکومت ایلمشدر. ایوبیه‌یه بنی رسول خلف اولدی؛ بونلردن اوچ حکمدار علمایه کوسترد کاری حمایت منوره سایه سنده عرب تاریخ ادبیاتنده بر شرف لایموت قزانمشلردر. ملك مؤید داود، تعزده برمدرسه انشا ایتمشدرکه نامنه منسوب بولنمش ونعشنی حفظ ایلمشدر؛ کتابه پك مراقلی اولدیغی جهتله وفاتنده یوز بیك جلدلك برکتبخانه‌سی قالمشدر. ملك مجاهد وملك افضل مکه وتعزده ایکی مدرسه تأسیس ایلدیلرکه ناملرینه نسبتله مجاهدیه وافضلیه تسمیه اولنور. شجاعتی درجه‌سنده علم صاحبی اولان ملك افضل «بهجة‌العیون» اسمنده براثر تاریخی یازمشدر. اوغلی ملك‌الاشرف تعزده «اشرفیه» مدرسه‌سنی تأسیس وزمانك الك بیوك عالملرینی سراینه دعوت ایلمشدر؛ مصردن عسقلانلی مورخ ابن حجری، ایراندنده — الك بیوك، الك معتبر و بحق قاموس عنوانی حائز اولان — عرب لغتی مؤلفی محمد فیروز آبادی‌یی کتیرتدی. بنی‌رسول اوتوز ایکی سنه حکومت ایتدکدن صوکره یرلرینه آل طاهر دن(۱) درت حکمدار قائم اولمش واونلرده عثمانللره مغلوب دوشمشدر. مع هذا، زیدیه عائله‌سی حکومت عثمانیه‌یه قارشی استقلالنی مدافعه ایده‌بیله‌رك بواستقلالی یمنك برقسمنده زمانمزه قدر محافظه ایلمشلردر(۲). سلیم اول زمانننده منطفی اولان آل طاهر وبیوك سلیمان زمانننده ظهور ایدن زیدیه امامللری عائله‌سی بزی بالطبع تاریخمزك موضوع بحثی اولان زمانلره ارجاع ایدر.

ال طاهرك صوك حکمداری عامر بن عبدالوهاب یکرمی سکز سنه‌دن بری حکومت ایله علوم وعلمایی حمایه ایتمکده ایکن سلطان غورینك آمیرالنه ملاحظه‌سز جه کوستریلن بر رد معامله‌سی عامرك محوینی مستلزم اولدی. چرکس حکمدارلرینك صوکدن بر اولکیسی اولان غوری، اوزمان پورتکیزلرله محارب بولنان گجرات حکمداری مظفر شاهك امدادینه دونانماسی آمیرال امیر کرد حسینی کوندرمشیدی. حسین، عربستان سواحلنه وصولنده، قمران اسکله‌سنده تیمور آتمش اولان دونانماسی ایچون یه‌جك ایستمك اوزره، آل طاهر حکمدارینه هدایایی حامل برسفارت کوندردی. عامر، بو طلبه موافقت ایده‌جك اولورسه سند اطاعت عداوانه جغندن قورقه‌رق ردایله جواب ویرمسی اوزرینه امیر حسین، اونی ممالکندن طرد ایتمك صورتیله اخذ انتقامه قرار ویردی. عامرك دشمنلرینك، یعنی زیدیه قبائل جبالیه‌سنك وجازان (۳) ولیه (٤) رؤساسنك

(۱) ۸۵۸ (۱٤٥۳) سنه‌سندن ۹۲۳ (۱٥۱۷) سنه‌سنه‌قدر التمش درت سنه، درت حکمدار.
(۲) زیدیه، ۹٥۳ (۱٥٤٦) دن زمانمزه قدر.
(۳) شریف عزالدین بن احمد.
(٤) فقیه ابوبکر.

اعانه‌سیله قوتنی آرتیره‌رق اولازبیدی ضبط ایتدی. بوشهرده امیر برسبای قومانده‌سیله برقوهٔ محافظه براقدقدن صوکره عدن اوزرینه یوریدی. عدن، اوزمانه‌قدر عربلرجه مجهول اولان طوپ آتشندن دوچار دهشت اولمقله برابر شجیعانه مقاومت کوستردی. حسین، بومقاومته غلبه ایده‌مدیکندن لیمانده بولدیغی برقاچ کمی‌یی آله‌رق اورادن چکیلوب جده‌یه کلدی؛ اونك امری اوزرینه جده‌ده اسیرلردن برطاقمی آصلدی، برطاقمنك باغیرساقلری چیقارلدی، هپسنه بیك درلو اشکنجه‌لر یاپلدی؛ لکن حسینك ده‌جزاسنی کورمسی تأخر ایتمدی. دولت عثمانیه‌یه اطاعت ایتمش اولان شریف ابوالبرکات — تخطر اولنه‌جغی وجه ایله — پادشاهه کعبه‌نك مفتاحلرینی تسلیم ایتمك اوزره اوغلی ابونمی‌یی مصره کوندردیکی زمان حسینی دکزه آتدرمق امرینی آلمش ایدی. دیکر طرفدن امیر حسینك زبیده‌ده براقمش اولدیغی برسبای، عامرك اردوسی اوزرینه حرکتله تعز شهرینی ضبط ایلدی؛ وقوع بولان میدان محاربه‌سنده‌ده عامر وقارداشی تلف اولمه‌رق آل طاهر حکومتی ختام بولدی. متعدد شاعرلر نجیب وبد بخت حکمدارك وفاتنه مؤثر مرثیه‌لرله اسف خوان اولدیلر (۲۳ ربیع الاخر ۹۲۳ — ۱۵ مایس ۱۵۱۷) [۱۶]. برسبای، صنعانی یغما ایتدردیکی زمان غنائم محمول سکسن بیك دوه کتیردی. لکن نجران یولی اوزرنده عربلر تاکهانی برهجوم ایله هم خزینه‌لری، هم حیاتنی آلدیلر. زبیدقوماندانلغنده بر سیاه خلق اولان چرکس اسکندر بر مدت صوکره سلطان سلیم طرفندن یمن والیلکنه تعیین اولنه‌رق یمنده ایلك عثمانلی پاشاسی اولمشدر. لکن اسکندرچوق زمان حکومتده قاله‌مادی؛ کمال نامنده بریکی چری ضابطی اونی اولدیره‌رك زبیدی ضبط ایتمش وبوشهری «کمالیه» اسمنده برجامع ایله تزیین ایلمشدر. کمال ده قره‌مانلی اسکندرك خنجریله مقتول اولمه‌رق حکومت اسکندره کچدی. جده سنجاق بکی حسین ایله عثمانلی دوناتماسی اسراسندن سلمان، قتل اوزرینه مؤسس اولان شو تعاقب حکومتله برخاتمه ویرمك ایچون قوتلرینی جازان شریفنك قوتیله برلشدرمك اوزره امر آلدیلر. قره‌مانلی اسکندرده اسلافندن چرکس اسکندرك نتیجهٔ حالنه اوغرادی؛ سلمان، وحشیلکلری سببیله زبید اهالیسنك لعنتلریله تعیب اولندیغی حالده اوردن چکلدی؛ یالکز باشنه بلده‌یه حاکم قلمش اولان حسین، تعزه قدر توسیع دائرهٔ حکومت ایلدی؛ لکن اوده آز وقت ظرفنده وفات ایده‌رك مصطفی رومی اونك یرینه کچدی. شووقایع اوزرینه، هنوز مصرده بولنان ابراهیم پاشا، خیرالدین حمزه‌یی زبید حکومتنه اقامه ایتمك ویمنی اونك واسطه‌سیله اطاعت آلتنه آلمق اوزره، بوحمزه‌یی درت بیك کشی ایله آمیرال سلمان

رئیسه کوندردی. مصطفی رومی زبید حکومتندن انعزالی قبول ایتمدیکندن سلمان صلیفده مصطفایه غلبه ایده‌رك زبید وتعزه مظفرانه دخول وتاب وجبله‌یی یغمایه تسلیم ایلدی؛ رومی‌ده جلاده‌ویرلدی. سلمان، خیرالدین حمزه‌نك قربان رقابتی اولمقده‌تأخرایتمه‌رك خیرالدین‌ده سلمانك یکنی مصطفانك دست انتقامنه‌دوشوب باشی کسلدی. مصطفی وسلاح آرقه‌داشی صفر کندیلرینی زبیده‌ده دائرهٔ سلامتده کوره‌مدکلری ایچون گجراته التجا ایله گجرات سلطانندن خان‌عنوانی آلدیلر؛ بوندن ماعدا مصطفی دیولیمانی قوماندانلغنه، صفر سورات حکومتنه نصب اوندی. زبید شوصورتله والیسز قالدی؛ امیراسکندر موز استیلا ایده‌رك سلطان سلیمان نامنه اداره ایلدی. عدالت واحسانیله کندیسنی علمایه وعسکره سودیره‌رك زبیده «اسکندریه» نامیله برده جامع عالی یاپدی. اسکندر، حکومتنك یدنجی سنه‌سی، حکومتی قلاغوزاحمدنامنده بروزیرك وصایتی آلتنده اوغلنه براقه‌رق ارتحال ایلدی.

ایشته بو زمانده‌درکه یمن جبالنده زیدیه خاندان جدیدی ظهور ایده‌رك زمانمزه قدرقالمشدر. بوخاندانك مؤسسی شمس‌الدین بن احمد، سلسلهٔ نسبنی [حضرت] پیغمبره قدر ایصال ایله هم سلطنت، هم امامت ادعاسنده بولنمشدر. زیدیه طائفه‌سی بواسمی، فرزند علی حسینك اوغلو امام ثالث زین العابدینـك مخدومی اولان محمد الباقرك برادری زیددن آلمشلردر. زید، بنی امیه‌نك اوچنجی خلیفه‌سی هشام اوزرینه قیام ایده‌رك مغلوب وسلاحی انده مقتول اولدی. ایرماق مجراسی التنده بر مزاره وضع اولنمش اولان نعشی اورادن چیقاریله‌رق آصلدی؛ بش سنه‌صوکره‌ده هشامك خلفی[۱۷] اولان خلیفه ولیدك امریله آتشه آتلدی. سنیلر زیدك سهوه مقارن بعض اجتهاداتنی، از جمله یغمایه اوغرامش برمحلده، یاخود دشمندن آلتمش برلباس ایله نمازقیلمق جائز اولمادیغی فکرنده بولندیغنی انتقاد ایله برابر زیدیه‌نك عقائداعتزالیه‌سنی اوکا اسناد ایتمیوب زیدك معلمی اولان واصل بن عطایی بو عقایدك ناشری عد ایدرلر. واصل بن عطا اعاظم اسلامدن حسن بصرینك شاگردی اولدیغی حالده حسن بصری: «سن بزدن اعتزال ایتدك» دیه‌رك اونی اعدام ایتدرمشدر(۱)؛ اوزماندن بری زیدیه، سنیلر طرفندن

(۱) مشهور اولدیغی اوزره واصل بن عطا حسن بصری حضرتلرینك مجلسنده بولندیغی حالده قیام ایله کندی هم فکرلرینه «مرتکب کبیره نه‌مؤمندر، نه‌ده کافردر» سوزیله‌منزله بین المنزلتین، یعنی کفروایمان آره‌سنده برمنزله اثباتی زمیننده بسط مطالعاته باشلامسی اوزرینه حسن بصری، واصل حقنده «قداعتزل عنا»، یعنی «واصل بزدن اعتزال ایتدی [آیرلدی]» بیورمشلردرکه معتزله.

معتزله اسمیله یاد اولنمشدر. مذهبلری قدر بحثیله دیکر بعض مباحثده عقائداهل سنتدن آیریلیر؛ ازجمله زیدیه ارواح ایچون جنت وجهنمدن باشقه برقرارکاه وجودینه قائل اولهرق اسلامك قواعد حکمیه سنه مخالف اولمق اوزره بعض افکار سرد ایدرلر که امام شمس الدین احمدك آیری آیری ایکی اثرنده تفصیل اولنمشدر [۱۸].

زیدیه امامی شرف الدین ایکی اوغلی مطهر وشمس الدین علی یه زبید والی وکیلی اولان قلاغوز احمداوزرینه هجوم ایتملری امر ینی ویردی؛ لکن بونلر مغلوب وعسکر-لریله برلکده رجعته مجبور اولدیلر. بوصیره ده مصر والیسی خادم سلیمان پاشاکه — مؤخراً صدر اعظم اولمشدر — گجرات سفرندن عودت ایدیوردی؛ سلیمان پاشا، گجرات سلطانی محمودك خداوندکارعنوان احترامنی ویردیکی خواجه صفرك برخدعهٔ حربیه سندن دولایی بورجته قرار ویرمشیدی؛ عربستان سواحلندن کچرکن آل طاهرك صوك حکمداری اولان عامر بن داوددن بقیهٔ ممالکنی نزع وعدنی ضبط ایلدی. آسیادن عودتنده مخایه یناشه رق قلاغوز احمدی اسکندر موزك حال صباوتده بولنان اوغلیله برابر کلمك اوزره کمیسنه دعوت ایتدی. احمد طوزاغه دوشه رك یانندہ بولنان ایکی کنج حکمدارزاده ایله برابر اعدام اولندیلر؛ زبید حکومتی پادشاهك نامنه، غزه سنجاق بکی مصطفایه ویرلدی. سلیمان، شریف مکه ابونمیك اوغلی سید احمد برابراولدیغی حالده جده ومکه طریقیله استانبوله عودت ایلدی (۸ شوال ۹۴۵ — ۲۷ شباط ۱۵۳۹). مصطفی، تعزك تسخیری ایچون بیهوده بر تشبثده بولندقدن صوکره — النه دوشن حیدودلری و دشمنلری ایکیه بیچدردیکی ایچون «نشّار(۱)» عنوانی ویرلمش اولان — دیکر برمصطفی اونك یرینه قائم اولدی. یمنده بکلربکی عنوانی آلان ایلك والی بودر. اونك خلفی اولان، سلیم اولك کوله سی اویس، زیدیه امامی شرف الدینك ایکی اوغلی آره سنده ظهور ایدن اختلافدن ماهرانه استفاده ایده رك اراضیسنی توسع ایلدی؛ شرف الدینك بیوك اوغلی مطهره — پدرینك کندیسنه خلف کوستردیکی کنج قارداشی شمس الدین علیهنه اولمق اوزره — معاونت ایده رك تعزی اله کچیردی (۱ ذی الحجه ۹۵۱ — ۱۳ شباط ۱۵۴۵). لکن عسکره وضع ایتمك ایستدیکی انتظام شدید لوندلرك انتقامنی دعوت ایده رك بونلرك رئیسی اولان حسن پهلوان اویسی خنجرله اتلاف ایلدی. متعاقباً چرکس

عنوانی ده حسن بصری حضرتلرینك اوسوزندن قالمشدر. حسن بصری واصل کبی برفکر مخصوص پیدا ایدنلری اعدام قدرتنده اولمادیغی کبی اویله بر فکره ده سالك دکل ایدی. (مترجم)

(۱) یچمق دیمك اولاز منشار خاطره کتیرلنجه نشارك ده معناسی تظاهر ایدر. (مترجم)

اوز دمیرك قلیجی اویسك اعدام انتقامنی آلدی ؛ عثمانلیلره صادق اولان اوز دمیر ، پادشاه نامنه صنعایی فتح ایتدی. اویسك خبر قتلی اوزرینه پادشاه اونك یرینه بکلربکی فرهادی نصب ایلدی . فرهاد ، عصیان ایتمش اولان عدنی اطاعته ارجاع ایتدیکی کبی جازان طرفلرنده ابو عریش نام موقعده شرفادن برقاچنك عساکر متفقه‌سی اوزرینه احراز ایلدیکی غلبه ایله جبل وتهامه‌ده، یعنی طاغلق ودوز یرلرده اعادهٔ سکونه موفق اولدی . فرهاد استانبوله چاغیرلمسی اوزرینه حکومتی اوز دمیره براقدی. شجاعتی درجه‌سنده عاقل اولان اوز دمیر آل مطهرك واوکا منسوب فرقه‌نك حکومتنه خاتمه ویرمکی قرارلاشدردی. بومقصده مبنی استانبولدن معاونت ایستدی؛ اوزمان مصر والیسی بولنان داود پاشا، پادشاهك امری اوزرینه — مقدماً مأموریتندن عزل اولنمش اولان — مصطفی نشار قوماندهسیله بیك پیاده ، بیك سواری کوندردی . اوز دمیر و مصطفی ایکیسی برلکده ، مطهرك تحصن ایلدیکی ثله‌یی محاصره ایلدیلر؛ آنجق ایکی قوماندان آره‌سنده چیقان براختلافدن دولایی مصطفی کندیسنه ویرلمش اولان مأذونیت کامله‌یی استعمال ایله مطهره — سنجاق بکی عنوانی اعطا وحکومتنك نزاعسز تصرفی تأمین ایتمکده اولان — بر برات سلطانی یی (۱) ویردی. اوز دمیر یدی سنه مدت اداره‌سنده یدی قلعه‌نك فتحیله توسیع اراضی ایلدکدن صوکره(۲) حکومتنی مصطفی نشاره ترك ایله سواکن طریقیله استانبوله عودت و پادشاهه حبش خطه‌سنك تسخیرینه دائر(۳) تصورینی عرض ایلدی. بیوك تشبثلری اجرایه دائماً حاضر اولان سلطان سلیمان بو تصوری تحسین ایتدی. اوزد یراوتوز بیك کشی ایله حبشه عزیمت ایتدی؛ ابریمده ونیلك دیکر مواقع بریه‌سنده متعدداً استحکاملر یاپه‌رق « دواروه »ده حبشستانك ایلك عثمانلی والیسی اولهرق وفات ایلدی؛ مصوعده دفن اولنه‌رق اوغلی عثمان پاشا طرفندن اوزرینه محتشم برقبه انشا اولنمشدر.(٤) یمن حکومتنده خلفی اولان مصطفی نشار بوایالت جدیده‌ده حجاج

(۱) ۱۰ شوال ۹۵۷ تاریخله مورخ اولان اشبو برات ومطهرك محرم ۹۵۸ تاریخلی جوابی بنده کی قطب الدین نسخه‌سنده، ق ۴۳ ، وکتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالیده مصر دفترداری ابراهیمك انشاسنده ، ق ۸۷ و ۸۸ ، مندرجدر .

(۲) قطب الدین ، یالکز حیدر طرفندن ضبط اولنان زبیدك تکرار اشغالنی یازار (پارس کتبخانه‌سی ایضاحات ومستخرجاتندن ، ج ٤ ص ٤٤٩) ؛ لکن جهانما ، ص ۵۵۰ ، [اوز دمیر پاشانك فتح ایلدیکی] دیکر آلتی مواقع مستحکمه اسملرینی ویررکه شونلردر. کهلان، حبش، سواکن[اصلنده سواقی اولوب هامه‌ر بحق تصحیح ایتمشدر] عتره، مخلاق، خنفر .

(۳) اکمال تسخیرینه دائر اوله‌جقدر چونکه بعض محللرینی اوز دمیر اوله آلمشیدی.(مترجم)

(٤) اوز دمیر پاشا « مصره واصل اولدقده سعید (صعیداوله‌جقدر) دن سواکن طرفنه عزیمت

کاربانلرینی تحت انتظامه آلهرق دمشق وقاهره‌دن کلن قافله‌لر کبی یمن قافله‌سنه‌ده بر امیرالحاج نصب ایتدی (۹۶۷ — ۱۵۶۰). مصطفی نشار، حکومتنی — کوزلرینك شدتندن ورنکنك اسمرلکندن دولایی — قره شاهین لقبی ویرلمش اولان مصطفایه (۱) براقدی. قره شاهین برسنه صوکره مصر والیلکنه ترفیع اولنه‌رق یرینه محمود پاشا تعیین اولنمشدر کهاوده مؤخراً مصر والیلکنه کچمش ومظالمندن دولایی قتل اولنه‌رق وفاتندن صوکره «مقتول» لقبنی آلمشدر. محمود، مدت اداره‌سنك ایلك اجراآتندن اولمق اوزره سلفی زمانینده وقوعه کلن عیارسکه تغییرینك مسئولیتنی منحصراً کندیلرینه عطف ایتدیکی ضربخانه مدیرینی اعدام ایلدی [۱۹]؛ بونکله برابر، مؤخراً، یینه بو محمود مصر والیلکنده — علی پاشانك یاپدیغی کبی — مسکوکات عیارینه فساد قارشدرمشدر. تعزی اقامتکاه اتخاذ ایله اوچ بطندن بری نزاری عائله‌سنك تملکنده قالمش اولان حب قلعه‌سنی محاصره ایلدی. نزاری رئیسنی مخابرات خیانتکارانه ایله اردوکاهنه جلب واعدام ایتدی؛ بوقتل، شهرك ضبطنه سبب اولمش ایسه‌ده عربلرهاوقدر نفرت ویردی که اوزماندن بری جالب محجوبیت افعال خائنانه‌یی «محمودیه» (۲) تسمیه ایدرلر؛ کلمه‌نك دیکر برمعنای استهزائیسنه کوره «ستایشه لایق ایشلر» دیمکدر.

عثمانلیلرك استملاکاتنی تزیید ایدن بو خیانته مکافات اولمق اوزره محمود مصر والیلکنه ترفیع واونك یرینه اولکی والی قره شاهینك اوغلی رضوان یمن والیلکنه تعیین اولندی. رضوان محمودك صورت اداره‌سی حقنده باب دولته مفصل برعریضه تقدیمنده تأخر کوسترمدی (رجب ۹۷۲ — شباط ۱۵۶۵). محمود بوندن دولایی انتقام آلمش اولمق ایچون استانبوله یمنك وسعت اراضیسندن دولایی بروالی ایله حسن

ایدوب اول‌سمتده برقاچ قلعه بناسنه مباشرت ایلشدر. مقدما سواکنده مصر جانبندن برامین اوتوررردی؛ صوکره بکلر بکلك اولمشدر. بعده اوزدمیر حبشده برقاچ ولایت آلوب ۹۶۷ده دواروه شهرنده وفات ایتمکله مصوعده دفن اولنمش، واوغلی عثمان پاشاقبرینك اوزرینه برعالی قبه بنا ایلشدر. جهانما، ۵۵۰ (مترجم)

(۱) جهانماده مصطفی پاشانك یرینه کدخداسی «یوسف پاشا» کچدیکی محرردر؛ مصطفی پاشا دها صوکره کلمش اولمیدر. (مترجم)

(۲) «حتی بودرلو حیلهٔ خائنانه‌یه‌محمود اسمنی ویردیلر، واونلری محمودیه تسمیه ایتدیلر» استانبولده الیوم ضرب اولنان برسکه‌یه بویله تعبیر اولنور. [یمن ایشلرینه هیچ مناسبتی اولمایان محمودیه آلتونلرندن هامه‌رك بوصیره‌ده بحث ایتمسی برغرض کارلق اولدیغنی سویلمکه حاجت یوقدر. محمود پاشا یمنده سوء حرکت ایتمش اولمه‌یلر؛ فقط افعالنك پای تخته عکس ایتمسندن انفعالی بو حرکتك مرکزجه تصویب اولنمادیغنه دلیل قطعیدر. مترجم]

اداره‌سی ممکن اولمایوب ایکی‌یه تقسیمی‌یك فائده‌لی اوله‌جغنی بیلدردی. بونك‌اوزرینه یمن، بری‌یوقاری‌یمن، دیکری اشاغی یمن‌اولمق‌اوزره ایکی‌یه‌تقسیم‌اولندی. رضوانده ابقا اولنان برنجیسی‌اراضیٔ جبالیه‌یی‌حاوی‌اوله‌رق مرکزاداره‌سی‌صنعا ایدی؛مرکز اداره‌سی زبید اولان ایکنجیسی یك چشم مراد پاشایه ویرلدی. مراد پاشا زبیده چیقدیغی زمان رضوان — حدندن آشیری‌مطالبندن‌دولایی‌عصیان‌وحتی‌دشمن‌طبیعیلری اولان‌زیدیلرله‌اتفاق‌ایتمش‌اولان — اسماعیللرله محاربه‌حالنده ایدی. رضوان مراددن استمداد‌ایده‌رك‌اوده وعد ایلدی؛ لکن متعاقباً، مراد کندی‌حکومتی‌بلده‌وقریه‌لرینی حاوی دفتری آرقاداشنه کوستروب‌ده اووقته قدر صنعا حکومتنه تابع اولان جبله، الکندر، ذوالسفاله کویلری‌ده بونلرك ایچنده، داخل بولندیغی آکلاشیلنجه آره‌لرنده اختلاف‌ظاهر اولدی. برمدت صوکره رضوان عزل ویرینه‌اصلی روس اولان‌حسن پاشا تعیین اولندی. رضوانك عزیمتی برعصیان عمومی‌یه اشارت اولدی. اوزمانه‌قدر مراد پاشانی نمایش دوستی وصداقت ایله آلدتمش اولان مطهر نقابی یوزندن آتەرق صنعانی محاصره ایتدی. بودان، شوافی، تعکر، صحیان، غرمین عربلری (۱) اتفاق وحب (۲) قلعه‌سی ترك محافظلرینی اخراج ایلدیلر. مراد تعزیوللیله چکیلیرکن عربلر باصه‌رق مغلوب ومقتول ایتدیلر؛ بو مغلوبیت‌ده صنعانك تسلیمنی موجب اولدی. مطهر، بیك درت یوز کشی‌یه بالغ و اون یدی سنجاق بکی و درت اغا قوماندەسنده اولان عساکر محافظهٔ عثمانیه اوکنده بولندیغی حالده داخل اولدی. لکن کندیسنی صنعایه صاحب کورر کورمز شهری‌یغما ایده‌رك عساکر محافظه‌یی‌ده‌اسارت‌التنه آلوب برقسمنی‌شهرك مخزنلرینه، برقسمنی‌ده طاغلرده‌کی قلعه‌لره آتدی (۳ صفر ۹۷۵ — ۹اغستوس ۱۵۶۷). قلعه آلندقدن صوکره ایلك جمعه کونی‌خطبه‌مطهر نامنه‌قرائت اولندی: خطیب پیغمبری، دامادی علی‌یی واونك زوجه‌سی‌فاطمه‌یی تصلیه‌دن‌صوکره مطهرك بابای زیدیه امامی شرف‌الدینی یاد ایلدی؛ وبعده یالکز اوچ خلیفه‌یی، یعنی ابوبکر وعمر وعثمانی، اسلامك قهرمانی اولان‌حمزه‌یی، عباسیه مؤسسی اولان عباسی، عشرهٔ‌مبشره‌یی، زوجات مطهره ایله اصحاب نبوی‌یی ذکر ایتدی: بوندن صوکره مطهری خلیفه وامیر المؤمنین اولمق اوزره اعلان ایده‌رك اونکله مسلمانلر ایچون،

(۱) پارس کتبخانه‌سی ایضاحات ومستخرجاتی، ج ٤، ص، ٤٦٢، «الاعرابین».

(۲) ایضاحات ومستخرجاتده «حب Habb»یرینه آب Ab» کوریلور. بوایسه‌بریاکلشلغه سوق ایده‌بیلیر؛ چونکه آب باشقه برکویدر.

حجاج ومجاهدین وسیاحین ومطهرك رفقای مظفریتی ایچون دعا ایلدی (۱). رضوانك یرینه جبال والیلکنه تعیین اولنان حسن پاشانك زبیده وصولنده زیدیه لیلر تعزی محاصره ایلدیلر؛ قوماندان یکی والیدن امداد ایستدی ایسه ده نائل معاونت اوله مادیغندن کرك تعز، کرك قاهریه قلعه سی تسلیم اولدیلر (۳ ربیع الاخر — ۷ تشرین اول). برمدت صوکره تهامه حسنك حکومتنه علاوه اولنه رق حسن — عاصیلری اطاعته مجبور ایتمك ایچون پادشاهك کوندردیکی قوتك ورودینه انتظاراً — بتون یمنك والیلکنی درعهده ایتمش اولدی. محمود پاشانك تکلیفات غرضکارانه سی اوزرینه یمن حکومتنك حکومت عثمانیه نك ضررینه اوله رق ایکی یه انقسامنه شوصورتله خاتمه ویرلدی. عدنك سقوطی ده تعزك سقوطنی تعقیب ایلدی. دیکر طرفدن حب، برمدت محاصره دن صوکره مطهرك قارداشی علینك الته دوشدی. علی، باباسی طرفندن کندیسنه خلف اولمق اوزره کوسترلمش ایدی؛ آنجق شرف الدینك وفاتنده علی زیدیه مذهبی ترك ایله امام عنوانی برادری مطهره براقمش ایدی. زیدیه لیلرك رؤساسندن بردیکری علی بن شویع — که تعزی وعدنی ضبط ایدن ده اودر — «موسی(۲)» یی آله رق مخا اوزرینه ومخادن زبیده یوریدی؛ فقط محافظلرك شدتلی بر یوریشی اوزرینه اورادن رجعته مجبور اولدی. شوصورتله زبیددن ماعدا بتون یمن زیدیه لیلرك النده قاله رق امام مطهر خلیفه عنوانی آلمقدن قورقمادی. زمام حکومتی قبضهٔ اقتدارینه آلمش وپادشاه اوزرنده کی نفوذلری کندی نفوذینه مضر اوله بیله جکلری سرایدن اوزاق طوتمق آرزوایتمکده بولنمش اولان صوقوللو محمد پاشا اسکی قپوجی باشی لالا مصطفی پاشایی یمنی یکیدن فتح ایچون سرعسکر عنوانیله عزیمته مأمور ایلدی. مع هذا بومأموریتك مصطفی پاشایه توجیهی سببسز دکل ایدی (۳)؛ چونکه مراد پاشا الك یاقین اقرباسندن اولدیغی ایچون شومأموریتیله اونك اتلافی انتقامنی آله جق ایدی. پادشاه اوز دمیر اوغلی عثمان پاشایی یمن بکلربکلکنه نصب ایله مصر بکلربکلکنی سلطان سلیمان زماننده شهزاده بایزیدك فراریی تسهیل ایتمسندن دولایی اعدام اولنان آیاس پاشانك قارداشی جاهل، خود

(۱) صورت عمومیه سنه مخالف اولان بوخطبهٔ مهمه ایضاحات ومستخرجاتك برحاشیه سنده کوسترلمشدر، ص ۴۶۳.

(۲) هامه رده «Mewset» شکلنده ایسه ده «موزع» اوله جقدر. جهانما، ص ۳۸۰. (مترجم)

(۳) بوانشاده مصطفانك کاتبی بولنان عالی اونك نصبی وعزیمتندن برنتیجه حاصل اوله مامسی اسبابنی برتفصیل بیان ایلر.

بین، معند ارناوود سنان پاشایه (۱) توجیه ایتدی؛ اواعدامدن بری سنان لالامصطفی پاشایه دشمن علنی اولمشیدی .

صوقوللو عربستان اردوسی قوماندانلغنی مصطفایه ویرمکله سرعسکرلر حقنده معتاد اولدیغی وجه ایله معیتنه برقاچ بیك یکی چری و اوتوز قرق چاوش ویره‌جك یرده سوریه‌دن سرسری اشخاصی مصر یکی چریسی نامیله قید ایتمسنی و معیتنده‌کی منتظم سوارىلردن (زعمادن) اون اون ایکیسنی چاوش یاپمسنی امر ایلدی. مصطفی، معتاده مخالف اولان بودرلو باش قوماندانلق حقنده خیلی ملاحظات سردایلدیسه‌ده فائده ویرمدی. کندیسنی قاهره‌ده دیکر برتحقیر بکلیوردی: والی سنان پاشا، کندیسنی سرایینه مسافر ایده‌جك یرده خصوصی برخانه ارائه‌سی صورتیله انفعالی اظهار ایلدی. قاهره‌ده، سرعسکر مصطفی پاشا، والی سنان پاشا، یمن بکلربکی اوزدمیر اوغلو عثمان پاشا، قاهره مفتیسی شیخ محمد افندی، دفتردار چیوی‌زاده محمود افندی، مصر دوتنه‌سی قپودانی خضر بك ومصرك بتون بکلری واغالری حاضر اولدقلری حالده عقد اولنان دیوانده، عالی، عربستان سفرینه دائر صادر اولان فرمانلری اوقودی. بوفرمانلرك اون ایکیسی مصطفی، اون بری سنان، یدیسی عثمان طرفندن کتیرلمشیدی. بومختلف فرمانلر — طلب ایدنلرك نیاتنه موافق اولمق اوزره — اوقدر اختلافاتی حاوی ایدی که بو بابده افکاری بر نقطه‌یه طوپلامق ممکن اولمادی . سرعسکرك فرمانلرندن برنده شو عباره نظر دقتی جلب ایدیوردی : «اردونك کافه‌لوازمنی تدارك ایتملیسك و باب همایوندن استیذان بهانه‌سیله، اعطا اولنان اوامرك اجراسنده تأخر کوسترمه‌ملیسك». حال بوکه مصر والیسنه محرر برفرمانده‌ده شویله اوقونیوردی: «سرعسکر مقتضی اولان اشیانی تدارك ایدوب شوقدرکه مملکته تحمل ایده‌میه‌جکی درجه‌ده یوك تحمیلندن احتراز ایده‌جکسك» . بوایکی فرمان ضمناً برینه مباین اولدیغی ایچون سرعسکر و والی آره‌سنده اختلافی موجب اولدی : ازجمله سرعسکر درت بیك عسکر ایستدیکی حالده والی آنجق درت یوزویردی. مصطفانك دوستلری شارح مثنوی رئیس الکتاب درویش چلبی، کدخدالی مفرح مصطفی بك، مصر امراسندن مصطفی ومحمود، سرعسکر نزدنده نزل امینی خدمتنی کورمکده بولنان متفرقه عجم ملا، یکی شهر سنجاق بکی بکلی

(۱) «جاهل عنود وهیچ بر فرده خلوص ومحبتی یوق بر ذمیم الوجود ارنبود» . سنان پاشانك مداحی اولان قطب الدین تراجم احوال وزراده وبتون عثمانلی مورخلرنده مذکور اولان ذمائم اخلاقی سویلمز .

زاده محمد بو اختلافلر مناسبتیله، سر عسکرلك عنوانیله مصر والیلکنه علاوه ایتدرمدکجه سفرده موفق اولهمایه جغنی اخطار واصرار ایتدیلر؛ واقعا لالا مصطفی پاشاده باب دولته بویولده مراجعت ایلدی؛ لکن سنان پاشاده اردونك لوازمنی تدارك ایتمش اولدیغنی، سر عسکرك مجرد معناسز بهانه لرله و مصر حکومتنی سر عسکرلکه علاوه ایتدرمك غرضیله محاربه یی تأخیر ایتمکده بولندیغنی پادشاهه بیلدردی . جملهٔ مفتریاتندن اولمق اوزره مصطفی پاشانك، سلطان غورینك اقرباسندن برقادیندن اولان اوغلنی مصر سلطانی اعلان ایتمك تصورنده بولندیغنی و بر ضیافتده سر عسکر کندیسنه زهرلی شربتلر ویردردیکندن آز دها حیاتنی غائب ایده جك اولدیغنی ده یازدی. وزیر اعظم سر عسکری محو ایتمك ایچون بو القاآت خیانت کاریدن استفاده ایلدی: صدر اعظمك امری اوزرینه برونسز لقبیله معروف چاوش باشی یدی چاوش ایله برلکده قاهره یه کلهرك مصطفانك عزلی وصورت حرکتندن حساب ویرمك اوزره استانبوله عزیمتی امرینی کتیردکلری کبی یمن اردوسی سر عسکرلکی ده سنان پاشایه تفویض اولندی. لالا مصطفی پاشانك تحریکیله اوز دمیر عثمان پاشا محل مأموریتنه کیتمیه جك اولورسه چاوش باشی اونك باشنی کسمکه ومملوك بکلرندن مصطفی و محمدی ده صلبه مأمور ایدی. مصطفی پاشا عودته حاضر لاندی؛ لکن استانبولده باشنه کله جکی بیلدیکندن پادشاهه نهایت متواضعانه برعریضه یازه رق احوال جاریه یی حقیقتی اوزره عرض وبرائتنی صورت قطعیه ده اثبات ایلدی[۲۰]. مع هذا ایکی مملوك بکی آصلدی ؛ اعدامی ایچون چاوشلره مأذونیت ویرلهمش اولان عجم ملا بیك درلو اشکنجه یه قونیلهرق بالدفعات اعدام محلنه قدرده کوتورلدی. اوز دمیر پاشا، چاوش باشینك وصولندن یدی کون مقدم یمنه کیتمش ایدی؛ شو صورتله، پك آز قالمش ایدی که آتیده وزیر اعظم کوره جکمز بو یمن و قفقاس فاتحی جلادك قلیجیله ترك حیات ایتسین .

سنان پاشانك عربستانه وصولندن مقدم عثمان پاشا، یمنك طاغلق جهتنك اکمهم مواقعندن الیوم بوخطه نك امامنه پای تخت اولان تعزك فتحیله محاربه یی کشاد ایتمشیدی. ایوبی تفتکین طرفندن بنا اولنان تعز، معموریتی بالخاصه بنی رسول سلاله سیله قزانمش ایدی . بونلردن عمر بن منصور ایکی مدرسه تأسیس ایلدیکی کبی ملك مجاهد وملك افضل مجاهدیه و افضلیه مدرسه لرینی آچمشیدی . تعزك اك زیاده هندستان و اوروپا امتعه سندن مرکب اولان ثروت عظیمه سی عثمانلیلرك یغماسنه معروض اولدی. قاهره(۱)

(۱) پچوی ، ج ۱ ، ص ۴۷۹ ، « قاهره » یازار، فتحنه شهابینك شو: « جنك بسیار اولدی

شهرینك قلعه‌سی هنوز مقاومت ایتمکده‌ایکن سنان پاشانك ورودی محاصرلرك غیرتی آرتیردی. پاشا، قاهره‌دن ٥ کانون ثانی ١٥٦٩ (١٧ رجب ٩٧٦) تاریخنده چیقمش، وتعزه، ینبع، مکه، جازان یولندن کلمش ایدی. اردوسی زیدیه طاقمی الاغبرطاغندن چیقاره‌رق برمدت صوکره قاهریه حکومت عثمانیه‌یه‌عرض تسلیمیت ایلدی. اووقتدن اعتباراً سنان عدن وصنعانك تسخیرینی دوشندی. ذاتاً عدن اوزرینه قورد اوغلی محمد قوماندا سنده کی بحر احمر دونانماسنی کوندرمشیدی؛ بو دفعه‌ده بوسفرك وقایعنی بر منظومهٔ ترکیه‌ده نظم ایتمش اولمقله مشهور اولان میمائی بك قوماندهسنده اردوسندن برفرقه کوندردی (١). سنان پاشا، صنعانك محاصره‌سنه باشلامازدن اوّل، اردونك بتون رؤساسنی برمجلس مشورته چاغیردیغی کبی ایکی چاوش واسطه‌سیله بکاربکی اوز دمیر عثمان پاشایی‌ده دعوت ایلدی. عثمان، سرعسکر طرفندن بر خیانته اوغرامق قورقوسیله، اردوسنی هر طرفدن سنجاغی آلتنه قوشوب کلمکده اولان عربلرله، سرعسکر اردوسنك فراریلریله زیاده تزیید ایتدی. سنان پاشا مأذونیت کامله‌یه‌مالك اولدیغی و الندہ ایستدیکی کبی طولدرمق اوزره آچیق فرمانلر بولندیغی جهتله بکلر بکنی عزل ایله یرینه روس‌حسن پاشایی نصب ایتدی؛ لکن حسن‌پاشا مظالمیله‌هرکسك نفرتی قزانمش اولدیغندن سر عسکر اوکا او مأموریتنك یالکز عنوانی ویره‌رك بتون قدرتی کندیسنه حصر ایتدی [٢١]. عثمان پاشا، سنان‌پاشانك تعقیباتندن قورتلمق مقصدیله، دائما ایکی رقیب قوماندان آره‌سنده متموج اولان عرب شیخلرینك معاونتی قزانمق ایچون مکه‌یه قدر اولان طاغلردن یالکز باشنه کچمك جسارتنده بولندی؛ استانبولدن بکلربکی صفتیله دکل، عادی برشخص صفتیله ایستلمش اولدیغنی شیخلره یازدی. جلادك ساطورندن، عربلرك مزراقلرندن بوصورتله قورتیله‌رق بر حادثه‌یه اوغرامقسزین استانبوله واصل اولدی. اولجه سنان پاشانك مکتوبلرینی آلمش اولان وزیراعظم — مقدما لالا مصطفی پاشانك محوینه چالشدیغی کبی — بو دفعه‌ده عثمان پاشانك محوی ایچون اوغراشدیسه‌ده موفق اولهمادی. مصطفی پاشا پای‌تخته وصولنده حبس ایدلدی؛ لکن سلطان سلیم، تاج سلطنتنی لالامصطفانك خدمه‌لری سایه‌سنده

صلحیله الندی قاهره» «مصراع تاریخیسنی قید ایدرکه ٩٧٦ یی کوسترمکده‌در. (مترجم)

(١) عالی، ق، ٣٥٠، بوسفری یازان اوچ مؤلف خبرویررکه رموزی، میمایی، شهابیدر؛ اثرلری «فتوح یمن» عنوانیله‌در. ویانه کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالیسنده ن ٤٧٩، یته‌بوعنوان ایله بردردنجی اثر موجوددر.

دردست ایلش اولدیغی جهتله کندیسنی سربست براقدرمغه استعجال کوسترمش ایدی. صوقوللو، اوزدمیر اوغلنی محو ایتمك ایچون هردرلو خدعه یی استعمال ایتدی[۲۲]. عثمان پاشانك شهرده بولنمسی اسایشی اخلال ایده بیله جکی بهانه سیله چادرلرینی استانبول قاپیلری خارجنده قورمسی امرینی تبلیغ ایتدی. عثمان پاشا، نائل حقانیت اولمق ایچون هرشیئه تحمل ایتمکی کوزینه آلمش اولدیغندن چادرلرینی — شدتلی برقیشك یاغمور وقارلری آلتنده ومعیتنده کی آدملری افنا ایله کندیسنی اونلرك مزارلریله احاطه ایتدیرن وبایه رغماً — ادرنه قاپیسی خارجنه قوردردی. سلطان سلیم ، ادرنه دن پای تخته عودتنده عثمان پاشانك چادرلرینك یاننده برملاحظه ایراد ایتمکسزین وبر سوز سویلمکسزین کچدیکی صیره ده — حقنده کی توجه شاهانه عودت ایتمش اولان — لالا مصطفی پاشا، محبی عفو ایتدرمك ایچون بوفرصتی مساعد کوره رك : « پادشاهم، بوچادرلرك آلتنده کیمك اوتورمقده اولدیغنی بو قولکزدن سؤال بیورمیه جقمیسکز ؟ » دیدی . ذات شاهانه : اوطرفه عطف نظر ایده رك « کیم اوتوریور ؟ » دیه سؤال ایلدی . مصطفی پاشاشویله جواب ویردی: « عثمان پاشا قولکزدرکه بابا کزمرحوم سلطان سلیمان زماننده دولتی یمن و حبش کبی ایکی ولایتك فتحیله توسیع ایتمشدر . عثمان ده یمنده پدرینك مسلکنه کیتدیکی حالده هرخدمتدن محروم اوله رق بویله شدتلی برموسمده یاغمورلر، قارلر آلتنده قالمشدر. » ایرته سی کون بر خط همایون عثمانه بصره والیلکنی تفویض ایلدی . صوقوللو بو توجیهه بعض ملاحظات ایراد ایلمسی اوزرینه پادشاه بر صدای تهدیدکاری ایله: « صاقین عزل ایتمه! » دیدی. مع هذا صوقوللو بوامر اوزرینه ده عثمان پاشایه، بصره ایالتی یرینه عربستانك شمال شرقیسنده حسابی ویردی که الیوم(۱) وهابیلرك مقریدر.

عثمان پاشا کیتدکدن صوکره سنان پاشا، اردوکاهنی تعزجوارنده القاعده دینیلن محله قورمشیدی. اوراده عدنك ، دونانما قوماندانی قورد خیرالدین طرفندن ضبط اولندیغی خبر سرورینی آلدی (۲۹ ذی القعده ۹۷۶ — ۱۵ مایس ۱۵۶۹) . یکنی حسینی بوشهره سنجاق بکی نصب ایده رك درحال صنعا اوزرینه یوریدی. تعزدن صنعایه اوچ یول کیدیوردی : برنجیسی نقیل الاحمر طاغندن، ایکنجیسی صحبان وادیسندن، اوچنجیسی میسمدن کچردی. بو اوچنجی یول هرنه قدر اك اوزون ایسه ده اك امین ومشکلاتی اك آز اولدیغندن سنان پاشا بونی طوتدی. اثنای راهده جبله وتعکر آره سنده اردو قوره رق تعکری ضبط واسماعیللردن کندیسنه صداقتی اولان برامیرك یاردیمیله

(۱) بو « الیوم » لرهپ مورخك زمانیدر. (مترجم)

زیدیه‌لیلری حتیش طاغی اوزرنده‌کی موقعلرندن اخراج ایلدی. اوندن صوکره بودان طاغی اتکنده کائن اب موقعنی تسخیر ایلدی. عسکرینك شجاعتنی تحریك ایچون بر طاقنه مکافات توزیع ایده‌رك برطاقنه‌ده ترقی وعد ایلدی. خط رجعتنی تأمین ایتمك و آرقه‌سنده‌هیچ دشمن براقامق ایستیه‌رك عرض تسلیمیت ایدن دمار موقعی قربنده‌کی حب قلعه‌سنی محاصره ایچون برمفرزه کوندردی. حصاری وکوزل‌باغچه‌لری اولان دمار برچوق‌علمانك مسقط‌رأسیدر. زیدیه‌نك‌اوراده برمدرسه‌سی واردرکه بش‌یوز یوزطلبه‌سی بولنورواومذهبك اکثر علماسی بوندن‌یتیشیر. اردوذراع‌الکلب بوغازینی کچدکدن صوکره دماره دوغری اینن کوچك بر نهر اوزرنده کائن ویمنه پای تخت اولان صنعایه واصل اولدی (۱۱ صفر ۹۷۷ — ۲۶ تموز ۱۵۶۹). صنعا اقلیمجه بتون‌عربستانك اك ایی شهریدر؛ هواسی اوقدر صاف‌ورطوبتدن اوقدر ازاده‌درکه ات‌بوزولمقسزین سکز کون محافظه اولنه‌بیلیر؛ بنابرین هرطرفدن‌اعادهٔ عافیت ایچون بلده‌یه خسته‌لر کلدیکی کبی قوتسز قالمش‌ات ودوه‌لری‌ده صنعا مرعالرینه کوندررلر. خسته‌لر، حوینات‌مضره‌قدر آزدرلر؛ تموز، اغستوس، ایلول آیلرندن‌باشقه‌زمانلرده، وهیچ‌بروقت‌غروبدن‌اول‌یاغموریاغماز. یاغمورلوبرکون وقوع بولسه ایشلرك‌تعطیلنی موجب اوله‌رق فوق العاده بر شی عد اولنوردی. صنعانك منبت طوپراغنده یتیشن میوه‌لرك‌مشهوری عنبار[*]در، ومحصولات صناعیه‌سندن‌اك‌معروفلری صاریقلر، پارلاق رنکده چیزکیلی منسوجات، ماروکن، سختیاندر(۱). عرب تاریخنده‌سدیر وخورنق قدر شهرتکیر اولان غمدان سرایینك خرابه‌لری صنعاده‌در؛ بوسرایك درت‌جبهه‌لری مختلف رنکلرله ملون ایدی: بری قرمزی، دیکری بیاض، اوچنجیسی صاری، دردنجیسی یشیل ایدی. اورته سنده یدی قاتلی یوکسك بر کوشك وار ایدی که اك یه‌قاریسنده‌کی قمریه‌سندن اوچ میله قدر کوریلوردی. خلیفه عثمان، بیقان کیمسه‌نك اجل قضایه اوغرایه‌جغنه دائر اولان روایته باقمایه‌رق بوکوشکی بیقدرمش، وواقعا برقاتلك خنجری آلتنده‌وفات ایلمشدر. غمدان سرایینك کوزل‌خرابه‌لری یاپنده‌حبش قرالی ابرهه‌نك‌انشا ایتدردیکی خرستیان کلیسای‌وقتیله‌جالب انظار حیرت‌اولوردی؛ بومعبد التون وکموشدن برچوق اشیای قیمتدار ایله تزیین اولنمش، و حجاجی مکه‌دن صنعایه جلب ایتمك ایچون یاپلمش ایدی. سنانك بو شهره دخولندن صوکره ممی بك،

(۱) جهاننما، ص۴۸۶. جهانناده «سختیان‌وصغر» کله‌لری مندرج‌ولوب‌اوروپا لسانلرینه برنجیسی، یعنی ماروکن‌صافیون(safian) وایکنجیسی شاغرون(chagrin) صورتنده کچمشدر.

مطهر اردوسنك الك قوتلی رؤساسندن قطرانه عائداولان خولان قلعه‌سنی ضبط ایتدی. بوقلعه ایله یمنك الك مهم موقع مستحکمی اولان کوکباندن آز برمسافه‌ده واقع شیبام شهری تخریب (٤ ربیع الاول — ١٧ اغستوس ١٥٦٩) وهمان کوکبانك محاصره‌سنه مباشرت اولندی. بکلربکی حسن پاشا ایله محمود پاشا امیرعبدالله الحمدانی ایله برلکده بوقلعه‌نك آرقه طرفنه کیتمکه مأمور اولدیلر؛ سنان‌پاشاده اردونك قسم کلیسیله جبهه‌دن تعرض ایده‌جك ایدی . مطهر ایله ایکی اوغلی الهادی و لطف الله جوار اولان ثله شهرینه پاپانه‌رق عثمانلی اردوسنه متعدد هجوملر یاپدی، والهادی بونلردن برنده مقتول اولدی.

حسن وعبدالله الحمدانی متعدد طاغ قلعه‌لرینی وسنان پاشاده — اولجه آله‌میوب مجبور رجعت اولدیغی حالده — بیت‌العز قلعه‌سنی تسخیر ایتدکدن صوکره کوکبان محاصره‌سی شدت بولدی. وزیر، محاصره عملیاتنی بکلربکنه تودیع و اردوکاهندن اوکا آغیر طوپلر ارسال ایلدی. کوکبان غایت دیك قیالر اوزرنده مبنی اولدیغی جهتله طوپلر آنجق ال قوتیله وماکنه‌لر واسطه‌سیله تعبیه اولنه‌بیلدی. درین وبطاقلقلی خندقلرك تحت‌الارض بریول و اسطه‌سیله قلعه‌درونه مواصله‌سی اولدیغی ایچون محصورلر، بونلرك طولدیرلمسی مقصدیله قونیلان طاشلری واشیای سائره‌یی آلیورلردی. قلعه‌نك قوماندانی اولان شمس‌الدین اوغلی محمد ، هرنه‌قدر صوك درجه‌یه قدر مقاومته قرار ویرمش ایسه‌ده مدت مدیده طیانه‌میه‌جغنی اکلایوب اولجه اسیرایدلمش اولان یدی بکی ترکلره کوندردی(١). برطرفدن‌ده طاغ اوزرنده، علامت مظفریت اولمق اوزره آتش یاقدردی. بوخدعه نتیجه‌بخش اولدی؛ کویا دشمندن آلنان غنائمی تقسیم ایتمك اوزره عربلری دعوت‌یرینه‌کچه‌رك بونلر اردوکاهه کلدیلر. شوصورتله بیك سواری وسکز بیك پیاده طوپلایه‌رق آنجق اون‌ایکی بیك مقدارنده بولنان وزیرك عسکرینه هجوم ایلدی؛ لکن عربلرك شدت صولتی عثمانلی پیاده‌لرینی یرندن قوپاره‌مادی؛ مطهر مغلوب وسلامتنی فراره آرامغه مجبوراولدی. مع‌هذا بومغلوبیت کندیسنك جسارتی قیرمادی؛ یکی طرفدارلر بولمق ایچون باشقه حیله‌لره مراجعت ایلدی : کویا [حضرت] پیغمبرك کورونمش اولدیغنه دائر عربلر آره‌سنده ماهرانه بررروایت نشر ایده‌رك او آره‌لق وقوعه کلن برخسوفی ده کندی دعواسنك حمایهٔ آسمانی‌یه مظهر اولدیغنه دلیل کوستردی. مطهرك

(١) عالی، ق ٣٥٤، بونلری بروجه آتی تعداد ایدر: ١، شیخ علی‌بك؛ ٢، نسیمی چاوشك برادری؛ ٣، قزل‌باش محمدبك؛ ٤، یمن دفتردار سابقی محمدبك؛ ٥، حسن‌بك؛ ٦، قره‌کوزبك؛ ٧، قائق بك .

اك صادق طرفدارلرندن بری اولان زید ناصراوندن آیرلمشیدی؛ لکن المجنون لقبیله ا کیلان قطران‌ایله علی‌بن طاهر بتون خطه‌یی مطهرلهنه قیام ایتدیره‌رك صنعاوعثمانلی اردوسی آره‌سنده مخابره‌یی همان کاملاً قطع ایتدیلر . صنعا ، ترك بکلرندن ممتاز خیانتیله عربلرك النه دوشدی (۲۶ رمضان ۹۷۷ — ٤ مارت ۱۵۷۰)؛ سنان‌پاشانك محاصره ایچون حبه براقمش اولدیغی عسکرده برهجوم نا کهانی ایله مغلوب اولدی . بوقدر مختلف نقطه‌لر اوزرنده عربلرك قزاندیغی موفقیتلر عثمانلیلره امداد ایچون یکی‌عسکر کوندرلمسنی ایجاب ایلدی. قره‌کوز ، پرویز، صوباشی احمدبك زیدیه‌لیلری زمار طاغندن چیقارمق ایچون امر آلدیلر ؛ ضمر سنجاق بکی عبدی و رضعه بکی بونلری بولدقلری یرلردن اخراج ایلدیلر؛ اوصورتده که اللرنده بودان قلعه‌سیله حب قلعه‌سندن باشقه برشی قالمادی [۲۳]. مع هذا کوکبانك محاصره‌سی پك چوق بطائت ومشکلات ایله ایلریلیوردی . خندق اوزرینه آتمق وشو صورتله محاصرلرك قلعه‌یه دخولنه یول آچمق ایچون صنعادن کتیردلمش اولان تیمور پارمقلقلی برکوپری کندی ثقلتیله یقلدی . یکی برکوپری یاپمق اوزره چالیشان عمله‌یی محافظه ایچون برکوپری باشی استحکامی یاپلدی ؛ لکن بو تمام اولوب‌ده قلعه هجوم ایله آلنمق امکانی حاصل اولنجه ایکی‌طرف‌طقوز آیدرسورن برمحاصره‌دن بیتاب قالمش بولنه‌رق شمس‌الدینك اوغلی محمد، ایله امام قاضی ووزیرك محرم کاتبی‌جمال‌الدین طرفندن واقع اولان‌صلح تکلیفی مسارعتله قبول ایلدی . یاپیلان مقاوله‌یی تأمین ایچون ایکی طرفدن رهنلر مبادله اولندی. بومقاوله موجبنجه محمد کوکبان سنجاغنی التی بیك اقچه تخصیصات ایله محافظه ایده‌جك ایدی (۱۲ ذی‌الحجه ۹۷۷ — ۱۸ مایس ۱۵۷۰) . کوکبانك دوشمسی مطهری‌ده شرائط اتیه ایله صلحه اجبارایتدی : اسلامك ایکی‌حق‌سلطنتی اولان خطبه وسکه‌نك بتون یمنده نام پادشاهی‌یه اولمسی قرارلاشدیرلدی ؛ دولت ، اولجه مالك اولدیغی محللری ینه آله‌رق مطهرده حب عاصیلرینه اصلا معاونت ایتمه‌مکی تعهد ایلدی .

شو وقایع صیره‌سنده ، یمن خطه‌سنك یکی والیسی اولان ، رضوانك برادری و قره شاهینك اوغلی بهرام پاشا زبیده کلمش ایدی . بو شهردن تعز طریقیله البدایه واورادن حب پیشکاهنه کیتدی ؛ باروت پاتلامسی و المطهرك قارداشی علینك تسمیم اولنمسی جهتله‌قلعه‌نك تسخیرینه‌موفقیت بولدی. بوموقعك وشاعر نهالی‌طرفندن شعر عثمانی ایله اطرا اولنان یدی سنه‌لك حکومتی ظرفنده بهرام پاشامعرفتیله ضبط ایدیلن

دیکر برچوق قلعه‌لرك تسلیمیله یمنك فتحی اکمال اولندی. سنان پاشا مملکتك صورت اداره‌سی حقنده بهرام پاشایه تعلیمات ویردکدن صوکره ایرته‌سی بهار موسمنده مخادن کمی‌یه بیندی (٤ شوال ۹۷۸ — ۱ مارت ۱۵۷۱)؛ جده‌ده قره‌یه چیقه‌رق حج ایچون مکه‌یه کیتدی. شریف، حرم کعبه مفتشی ورئیس العلمایی قدومنی تبریك ایله رهبرلك ایتمك اوزره استقبالنه کوندردی. سنان پاشانك معیتنده کی امرانك باشلیجه‌لری ایاس پاشانك اوغلی مصطفی، یکنی ابراهیم بك، امیر حماد، بنی خیبر عرب شیخی، جیزه شیخی، صولاق احمد بك ودیکرلری ایدی. سنان پاشا محتشم ضیافتلره دعوت ایدلدی؛ سادات ایله ملك اشرف قایتبای مدرسه‌سنده ملاقات ایده‌رك شریف ابونمی ده کندیسنی زیارته کلدی. اوندن صوکره عرفان منبعی انشا آتی معاینه ایده‌رك «جبل ثور» ده [حضرت] پیغمبری قریشك تعقیباتندن محافظه ایتمك ایچون کوکرجینلرك یووه و اوروجکلرك آغ یاپمش اولدقلری غاری زیارت ایتدی. تام برآی، موسم حجك ورودینه انتظاراً اسلامك مقابر ومحال مبارکه‌سنی زیارت ایله وقت کچیردی.

سوریه، مصر، یمن کاربانلری، امیرالحاجلری اداره‌سیله اجتماع ایتمش اولدقلری حالده سنان پاشا ذی الحجه‌نك سکزنده برمعتاد کیجه‌یی کچیرمك اوزره «منی» یه چیقدی؛ ایرته‌سی ماشیا، عرفات اوزرنده کی مسجد ابراهیمه کیده‌رك «سلطان البرین وخاقان البحرین، خادم الحرمین الشریفین، سلطان السلاطین السلطان سلیم خان بن سلیمان خان» نامنه قرائت اولنان خطبه‌ده حاضر بولندی [۲٤]. مؤمنین، مزدلفه‌ده امرار لیل ایده‌رك ایرته‌سی کون منی ومکه‌یه قدر یوللرنده دوام ایتدیلر. صفا ومروه آره‌سنده یدی کره سعی ایتدیلر؛ هر حاجی جمرهٔ عقبه‌ده، دشمن اولاد آدم اولان خائن و ملعون شیطانك اوزرینه یدی کره طاش آتمه‌رق [حضرت] ابراهیم زماننده اولدیغی وجه اوزره ذبح قربان ایله بیت معظمی یدی دفعه طواف ایلدیلر. غروب شمسدن صوکره هرکس شیطانه یکیدن اوچ طاش دها آتدی. ایرته‌سی کون بوصوك اوچ اصول حج تکرار ایتدی (۱). سنان پاشا مکهٔ مکرمه‌ده بولنیشنك مخطری اولمق اوزری برچشمه یاپدردی، واوتوز قاری قرآن تعیین ایلدی؛ بونلرك هربری کونده برجزء اوقویه‌جقلری جهتله هرکون کتاب کریمی بردفعه ختم ایده‌جکلردی.

(۱) هامه‌ر، مناسك حجی دوغرو وکوزل تعریف ایده‌مه‌مشدر؛ موضوعدن خارج اولمق جهتیله آرزو ایدنلر «علم حال» کتابلرنده وکتب مبسوطهٔ فقهیه‌ده تفصیلاتی کورمك اوزره تنبیه ایله اکتفا اولنور. (مترجم)

لکن ابقای نام ایچون دها مؤثر بر چاره بولدی ؛ بوحج مناسبتیله محمد بن محمد مکی یه برچوق احسانلر ویره رك عربستانده کی سفرینك تحریرینه اقناع ایتدی؛ وقایعی بالذات نقله اعتنا ایده رك یمن فتحنی انشاد ایتمش اولان شاعر رموزینك اثرینی ده دیکر برمنبع اولمق اوزره کوستردی. ایشته بوتشویقی سایه سنده درکه سان پاشا عثمانلی مورخلرینك افاده ایلدکلری ثنای یکانه یه نائل وادبیات دخی — یمن سفری حقنده اك زیاده تفصیلاتی جامع وتاریخمزك بوقسمنده بزه دخی رهبر اولان — اثر تاریخی(١) یه مالك اولمشدر.

(١) البرق الیمانی فی الفتح العثمانی.

اوتوز آلتنجی باب

وندیکله مصالحه‌نك انقطاعی. — قبریس جنکی. — ماغوسه‌نك محاصره وفتحی. — براغادینو دیری دیری شیشه کچیریلیور. — دالماچیاده وقایع حربیه. — اینه‌بختی محاربه‌سی. — وندیکله عقد صلح. — تونسك تسخیری. — مولداویا پرنسی ابوان اوزرینه سفر. — آوسترپا ایله مصالحه‌نك تجدیدی. مهتدیلر. — سلطان سلیمك وفاتی. — سلطنتنك اوایدی وکندیسنك طبیعتی.

عثمانلی سلاحلرینك ایکنجی دفعه اوله‌رق موفق اولدیغی عربستان فتحی سلیم ثانینك ولی‌عهدلکی زمانندن بری ترجیحاً آرزو ایتمکده اولدیغی تصوراتندن بری اولان قبریس فتحیله اشتغالنه مساعده ویرمش وسلطنتنك بشنجی سنه‌سنده بو آرزونك حصولی میسر اولمشدر. اوتشبثك باشلیجه سببی بریهودیدر که سلیم ثانی حکومتنده برقاچ وزیردن زیاده نفوذ وقدرته مالك اولمش وصحنهٔ وقایعده اویناديغی وظیفه‌دن دولایی کندیسنی وزیردن زیاده طانیمقلغمزه کسب استحقاق ایلمشدر. ژوزف ناسی دینیلن بوشخص پورتکیزده متولد واوراده دون میکه‌ز نامنی حائز اولوب مورانا تسمیه اولنان وباجبوریه صورت ظاهره ده خرستیان دینندن کیرن یهودیلردن اولدیغی حالده سلطان سلیمانك سلطنتده قارداشیله برلکده استانبوله کلمش ایدی. هم زنکین، هم کوزل بریهودیه‌نك عشقی بابالرینك دینته عودته شتاب ایتمسنی موجب اولمشدر. مؤخراً اینجودن ومجوهراتدن هدیه‌لریله، پاره اقراضیله، خصوصا نفیس شرابلریله سلطان سلیمه اوقدر خوش کورنمشدر که هنوز کوتاهیه والیسی ایکن شهزاده‌نك اك محرم ندماسندن بری اولمشدر. حتی بوتوجه غریب سلیمك، سلطان سلیمانك اوغلی اولمایوب ده کوچك یاشنده کیزلیجه حرمه النمش بریهودینك اوغلی اولدیغنه دائر عوام آردسنده برخرافه دوران ایتمسنی ایجاب ایتمشدر. ژوزف ناسی اووقتدن بری وندیك دوقه‌لرینی وقبریس شرابنی ابذال ایله شهزاده‌نك تمایلاتنی اوقشایه‌رق هرایکیسنی حاصل ایتمکده اولان اطه‌نك فتحیله بو آلتوندن وبوشراب قیمتداردن پك چوق تدارك ایتمك قولای اوله‌جغنی عرض ایتمکدن کری دورمازدی. قبریس شرابندن زیاده ایچمکله حاصل اولمش برمسحوریت صیره‌سنده سلیم — دین موسویه عودتندن بری میکه‌ز نامنی ژوزف ناسیه تحویل ایتمش اولان — ندیمی مجتمله قوجاقلایه‌رق: « فی الحقیقه ارزولرم حصول بولورسه سن قبریس قرالی اوله‌جقسك »

دیدی . عالم مستیده ویرلمش اولان بووعد یهودیی او قدر آمال حریصانه ایله اشباع ایتدی که خانه‌سنه اشبو : « قبریس قرالی ژوزف [۱] » کتابه‌سیله برلکده قبریس حکومتی آرمه‌سنی تعلیق ایلدی . شهزاده‌نك جلوسنده نائل اولدیغی شرف و آلدیغی مالکانه‌لر یهودینك امیدینی قوتلشدردی. پادشاه نوجاغك بلغراددن عودتنده میکه‌ز آیاقلرینه قپانمسی اوزرینه سلیم کندیسنی یردن قالدیره‌رق بیونینه صارلمش ، و « ناقسوس و اون ایکی سیقلاد بیوك آطه‌لرینك دوقه‌سی » عنوان افتخارینی احسان ایتمشدر . ژوزف نامی مالك اولدیغی اراضیٔ عظیمه ایچون خزینه‌یه آنجق اون درت بیك دوقه ویره‌جکی کبی کندیسنه اون بش بیك قورون سکه‌سی کتیرمکده اولان شراب رسومی ایچون‌ده یالکز ایکی بیك دوقه تأدیه ایتمسی لازم کلیوردی. دفتردار ، بوالتفات افراط پرورانه حقنده عرض ملاحظات ایده‌جك اولدیسه‌ده تأثیری کورلمیوب پادشاه ، شوصورتله پدرینك وصایاسنه توفیق حرکت ایتمکده اولدیغنی بیان ایله دفتردارك سکوتنی امر ایدیوردی . ناقسوس دوقه‌سی استانبوله جلب ایله عزل ایدلدی (۱)؛ ایشته بوصورتله، وندیکلیلرك جزائر بحر سفیده‌ده کی تفوقلری ناقسوس ایله پاروس، اندروس ودیکر سیقلاد آطه‌لری دوقه‌لغنه ترفیع ایدلمش بریهودینك منفعتنه اوله‌رق محو اولدی. سلیمك سلطنتنك دها ایلك سنه‌لرنده وندیك ایلچیسی پادشاهك قبریس اطه‌سنه دائر اولان تصوراتندن بحق اندیشه‌لنمکه باشلامشیدی [۲]. فی الحقیقه صدراعظم بوتصوره قارشی کلمکده وپادشاه ایسه اطورایله مصالحه ایتمزدن وعربستان اختلالی اطفا ایدلمزدن اول وندیك ایله بر محاربه مسئله‌سی اورته‌یه چیقاریله‌میه‌جغنی ا کلامقده ایدی . لکن مجارستانده وینده سکون اعاده اولنور اولنماز دون ژوزف — کندیسنه موعود اولان قرالغی الله کچیرمك ایچون — یکیدن سلطان سلیمك احتراصاتنی تحریك وهردرلو خدعه‌یی اجرا ایلدی. وندیك ترسانه‌سنك یانمسی — که ناسینك آدملرینك ایشی اولمق محتملدر — استانبولده وندیك ایله محاربه آرزوسنده بولنانلره قوت بخش اولدیغی قدر جمهوره‌ده فتور آور اولمشیدی . ۱۳ تشرین اول ۱۵۶۹ کیجه‌سنك اورته‌سنده وندیکده مدهش

(۱) «Il povero duca di Naxos arrivato a Costantinopoli (nov.1566) per dir le sue ragioni contra quel Ebreo Giovanni Miches, quondam «GiuseppeNassy, per esser stato datoli solennamente Naxos et Andros. اوسترپا خاندانی خزینهٔ اوراقنده وندیك ایلچیسی راپوری.

براشتعال وقوعه کلدی . قاریشقلغك ایلك زمانلرنده اصیلزاده‌لر سلاحه‌مراجعت ایتمکده، خلق شوراده بوراده متولهانه‌کزینمکده بولندیغی حالده بریانغین شعله‌سی فلاکتك‌سببی ودرجهٔ اتساعنی میدانه قویدی . ترسانه اتش‌ایچنده ایدی؛ باروت مخزنی برهوا اولمشیدی . استانبولده حرب طرفدارلرینه ژان میکه‌زدن باشقه ایکی وزیر، یعنی سابق‌قپودان پیاله پاشا وسلیمك اسکی‌لالاسی مصطفی‌پاشا ریاست‌ایتمکده اولهرق بونلرك ایکیسی‌ده اولکی مغلوبیتلرینك‌غائب ایتدیرمش اولدیغی اقبالی یکی موفقیتلری سایه‌سنده‌تکرار قزانمق‌امیله‌بی‌قرار ایدیلر(۱). ناسینك‌یمنلی‌دشمنی‌اولان صدراعظم(۲) صلحه مائل ایدی؛ لکن‌مفتی‌ابوالسعود افندینك اوتهکی‌طرفه میلانی صوقوللویی اك قوتلی ظهیرندن محروم ایتمشیدی ؛ ابوالسعود افندی ادرنه‌ده انشا اولنمقده اولان‌جامع مصارفنك مسلمانلردن دکل، خرستیانلردن آلنمسی فکر اسلامه موافق اولهجغنی عرض ایتدیکی کبی اوصیره‌ده برده فتوی ویردی‌که مألی وارنه محاربه‌سی زمانده پاپانك وکیلی چه‌زارینینك غیر مؤمنلره [یعنی اهل اسلامه] یمین‌ایله ویریلن سوزك حکمی اولهمایه‌جغنی‌ادعاسیله اورتهیه قویدیغی مسلکی اخطار ایلیوردی. مفتی شوصورتله حقوق بین‌المللك مبادیٔ اولیه‌سنی پامال ایدرك‌برفتحی موجب اولان هردرلو نقض عهدی‌شایان مکافات برحرکت دیندارانه اولمق اوزره کوستریوردی . عثمانلیلرده صلح وحرب حقوقنك شوسز اوار تخطر وثیقه‌سی

(۱) جزائر سفید تاریخی، ص۳۰۳: «J. Miches christianus allicitus hebraico virginis conjugio, olim Josephus de Nassis, gulosus, apud Selimum dum adhuc Magnesiae ageret gratus, dux Nassiae creatus» اوسترا خاندان ایمپراطوری وقرالیسی خزینهٔ اوراقنده آلبر دوویسك ۱۵۶۷ تاریخلی راپوری . بوفقره‌ده یهودینك‌اسکی‌آدی یکی آدیله قاریشدیرلش کورینیور؛ چونکه‌بر طلبه دائر وندیك دوجنه کوندرمش اولدیغی مکتوبنده (آوسترا خاندانی خزینهٔ اوراقنه‌موضوع «محررات ترکیه») کندیسنه یوسف ناسی عنوانی ویردیکی کبی خاخام آلموسینو دخی بویله تسمیه ایدر : «Don Jose Nassi, Judio de nacion, gentil-hombre de su casa (que Halman Mutfarraca» ص۷۷ . کرلاش «Garlach» ك *Tagebuch* اثرینه‌ده‌مراجعت ، ص ۴۲۶.

(۲) «*Der hat zwar den Mehmed Bassa* (صوقوللو محمد) *zum aergsten Feind,ist aber bey dem Kaiser in desto grasseren Gnaden, also er auch nichts esse, als wass dieser Jud zurichtet oder ihm schickt*» کرلاش ، ص ۵۹ .

آچیق برخیانت علامتنی حائز اولدیغی وعثمانلی مورخلری بونی شئون سنیلرنده تحریر ایتمکدن قورقمادقلری جهتله بوراده تماماً درج ایتمکی وظیفه صایارز (۱) .

« سابقا برولایت دار اسلامدن اولوب، بعدزمان کفار خاکسار مستولی اولوب، مدارس ومساجدین خراب ومعطل ومنابر ومحافلن کفر وضلالت ایله مالامال ونیجه درلو افعال خبیثه ایله دین اسلامه اهانت قصد ایلیوب، واطراف عالمه اوضاع قبیحه لرین اشاعت ایلسه لر، پادشاه دینپناه حضرتلری حمیت اسلام مقتضاسنجه، دیار مذکوری کفار خاکسار الندن آلوب، دارالاسلامه الحاق ایلکه عزیمت وهمت بیورسه لر، سابقا مذکور کفره نك تصرفلرنده اولان آخر ولایتلر مصالحه اولندقده اللرینه ویریلن عهدنامه ده مذکور ولایت داخل اولمغله، شریعت مطهره موجبنجه مذکور عهدنامه نقضنه عزیمت بیورملرینه مانع اولورمی؟ بیان بیوریله. الجواب : الله اعلم، اصلا مانع اولمق احتمالی یوقدر . پادشاه اسلام، اعزالله انصاره، کفره ایله صلح ایلك اول زمان مشروع اولورکه کافهٔ مسلمینه منفعت اوله . اولمایجق، اصلا صلح مشروع دکلدر ؛ منفعت مشاهده اولنوب، مؤبد، یاخود موقت اولدقدن صوکره منفعتلو زمانده بوزلمسی انفع کورلسه البته بوزمق واجب ولازم اولور. حضرت رسول، علیه السلام، هجرت نبویه نك التنجی یلندن اون یيله دکین صلح ایدوب، حضرت علی، کرم الله وجهه، مؤکد عهد نامه یازوب، معاهده مقرر قلندقدن صوکره کلهجك ییل بوزمق انفع کوریلوب، هجرتك سکزنده اوزرلرینه واروب مکهٔ معظمه یی فتح بیورمشلردر . حضرت خلیفهٔ رب العالمین، خلدالله تعالی ظلال سلطنته علی مفارق المسلمین، وایدبالنصر العزیز والفتح المبین، عزیمت هایونلرنده جناب رسالتپناه، صلی الله تعالی علیه وسلم حضرتلرینك سنت شریفلرینه اقتدا بیورمشلردر .

کتبه الفقیر

ابوالسعود (۲)

---

(۱) هامه‌رك ترجمه‌سنه بدل، پچوی، ج ۱، ص ٤٨٧ ، عیناً نقل اولندی (مترجم).

(۲) هامه‌رك مؤاخذه‌سی خرستیانلق تعصبندن منبعث اولدیغی بسیط برملاحظه ایله آکلاشیلیر: ایکی ملت آره‌سنده منعقد برمصالحهٔ دائمه هردرلو سوائق منفعت وافکار حرب جویانه بر طرف ایدیلنجه صورت معقوله‌ده هیچ برسبب اخلاله معروض اولدمازء نه‌درلو وقایع تحدث ایدرسه ایتسین، حقانیت صرفه دائره‌سنده چارهٔ تسویه‌سی بولنمق ممکندر. نه‌چاره‌که بوقاعدهٔ

بوفتوی موجنجه سلیمك قبریس جزیره‌سنی تملکه حقی اولدیغی ادعاسنك اساسی بوجزیره‌ده [حضرت] عمر زمانینده عربلرك واونلردن صوکره مصر سلطانلرینك حکومت ایتمسی ایدی(۱) . اوندن ماعدا جزیره‌نك وارداتی مقدما مصر سلطانلری طرفندن مکه ومدینه‌نك اعاشه‌سنه مخصوص اولدیغی ایچون ایکی بلدهٔ مقدسه‌یه واردات قدیمه‌لرینی اعاده ایتمك بروظیفهٔ دینیه عد اولونیوردی . سلیم ، اولا ، دوجه تبلیغ شکایات ایچون ترجمان محمودی (۲) واوندن صوکره بدل دوام صلح اولمق اوزره قبریسك ترکی ایستمك ایچون چاوش قبادی وندیکه کوندردی . وندیك مجلسنك منعقد اولدیغی برزمانده قبادك دوجه ویردیکی مکتوب پادشاهی دولتك جمهور حقنده‌کی شکایاتنك تعدادیله باشلایوردی . بوشکایتلر ، دالماچیا طرفندن حدوده تعرض اولنمسنه ، برقاچ مسلمان قورصانی حقنده اشکنجه ایدلمسنه ، خصوصیله سوریه دکیزنده هرفنالغی ایقاع و تبعهٔ شاهانه‌نك تجارتلرنده و حجاجك سیاحتلرنده راحتلرینی اخلال ایدن دکیزحیدودلری ایچون قبریس جزیره‌سنده التجا کاه

اصلیه هیچ بر وقت مرعی اولیور. زمانمزده ایکی ملت ، آره‌لرنده برنزاع تحدث ایتدیکی زمان، اکر محاربه‌یه کیریشمکی حسابلرینه موافق بولمایورلرسه یاآره‌لرنده تسویهٔ نزاع ویاخود هیأت حکمیه‌یه حواله ایدیورلر. محاربه حسابلرینه کلنجه هیچ دکرسز برماده سبب حرب اولیور . ایتالیانك ۱۳۲۹ ده عثمانلیلر علیهنه آچدیغی محاربه‌نك نه‌سبب معقولی وار ایدی ؟ بالقان دولتلرینك ۱۳۳۰ محاربه‌لرنده نه‌حق تصور اولنه‌بیلیر ؟ غایتی ، دولتلر بربریله اولان مناسبتلرنده هنوز فعلاً بر اساس معقول و محق قبول ایتمش دکلدرلر . مع‌هذا ، قبریس سفری مرکز سلطنت ایله مصر آره‌سنده تأمین مواصلاه نقطهٔ نظرنجه ضروری اولدیغی وزیرده کوریله‌جکی وجه ایله محاربه‌نك کشادندن اول هردرلو مراجعاتك ایفاسیله قواعد دیپلوماسی زمانمزده رعایت اولنمایان درجه‌ده محافظه اولندیغی کبی صحائف تاریخه مراجعت ایدیلنجه عثمانلیلرك مجبوریتسز حربه کیرمکده الك زیاده امساك ایتمش بر ملت اولدیغنه شبهه قالماز. ایشته زمانمزدن کری‌یه طوغری براز دوشونه‌لم : ۱۳۳۰ بالقان، ۱۳۲۹ طرابلس غرب وبنغازی، ۱۳۰۸ یونان، ۱۲۹۳ روسیه محاربه‌لرندن هانکیسی دولت عثمانیه‌نك اختیار صحیحیله اولمشدر ؟ دینیله بیلیرکه عثمانلیلر اوچ یوز سنه‌دن بری ناچار حرب ایدیورلر ؛ فقط موقعی محافظه ایده‌جك قدر حربه حاضر لنمایان ملت، محاربه‌سز قاله‌ماز . بزم خطامز ایشته بونقطه‌ده‌در . (مترجم)

(۱) زمانمزده‌بیله اوروپالیلرجه «صلیب»ك چیقدیغی یره «هلال» کیره‌مز دیه‌ادعا اولنمقده‌ایکن قبریسك وقتیله ممالك اسلامیه‌دن بولنمسنك تکرار فتحی مستلزم اولمسی اصلا محل نزاع اولمامق لازم کلیر . (مترجم)

(۲) « Mahumed secundus interpres Venetiis absens » اوسترپا خزینهٔ اوراقنده ریمك Rym راپوری.

کوسترلمسنه متعلق ایدی. پادشاه خاتمهٔ تحریراتنده، بودرلو احواله دهازیاده تحمل ایتمکه شرف وشانی مساعد اولمادیغنی واکر جمهور دوستلغنی محافظه ایتمك ایستیورسه اشبو اسباب اختلافی کاملاً اورته‌دن قالدرمق لازم کله‌جکنی بیان ایدیوردی(١). بوقدر آمرانه بر صورتده درمیان اولنان تکلیفك سناتوده مذاکره‌سی جائز اولمادیغی جهتله رد ایله جواب ویرلدی. خلق اوقدر هیجان کوستریوردی که چاوشك حیاتی تهلکه‌ده قالمامق ایچون سرایك برارقه قاپیسندن چیقارلمسنه مجبوریت کلدی. صدر اعظم، جمهوری تهدید ایدن فورطنه‌یه چاره ساز اولمغه وکمال فعالیتله دوام ایدن تسلیحاتك باشقه برطرفه توجیهنه برکره دها چالشدی. دولت عثمانیه‌دن استمداد ایچون کلن اندلس سفارتی اولانجه قوتیله التزام ایتدی. لکن هپ مساعیسی بیهوده اولدی (٢). سلیمك، دوقه التونلرینه وقبریس شرابنه ابتلاسی مسلمانلره اعانه‌نی وظیفه کوسترن احکام دینیه‌یه غلبه ایده‌رك قبریس سفری صورت قطعیه‌ده قرارلاشدیرلدی.

نامی برچیچکدن، یاکینیراسك قیزندن، یاخود عشق آلهه‌سی کیپریسدن مأخوذ بولنان «کیپروس» اطه‌سی بلاد مشهوره‌سی اولان «آماتوزیا»، «پافیا»، «سالامینیا» نامله‌یلده معروفدر. «قریپتوس»، «اوفیوزا»، «کهراستیا»، «سفه‌کیا» اسملری‌ده ویریلیردی. الك اسکی آدی «هه‌تیم» (٣) درکه استعمار ایچون کلن فنیکلیلر طرفندن ویرلمشدر [٣]. اساطیر، انسان باشلی بیکیر شکلنده حیوانك بورادن چیقدیغنی یازار (٤). پك منبت اولمسی و «آفرودیت» نامنده

(١) فوغلیه‌تتا Foglietta، پاروتا، ص ٣٨ — ٤٢، ساغره‌دو، قارانیولو متفق الکلام وسوزلری موافق حقیقتدر. غراتیانی، ص٦٨، عثمانلی ترجمانی ابراهیم ستروزه‌نی ایکنجی دفعه‌اولهرق وندیکه کلدیکنی یازدیغی زمان اونلره مخالف وسوزی سهوه مقرون بولنمش اولیور.

(٢) ینه اونلر وغراتیانی، عالی، ٥نجی وقعه، ق٣٥٨. پچوی، ق ١٥٧. صوقوللو شخصا وندیك ایله محاربه‌یه معارض ایدی؛ آنجق صدر اعظم اولق جهتیله ارادهٔ شاهانه‌یه امتثال ایتدی، ووندیك بالیوزینه محق اولق اوزره کوستردی؛ نصل که ٣١ کانون ثانی ١٥٧٠ تاریخنده بالیوز ایله اوزون بر مذاکره‌سی بونی کوسترر: « *Che altre volte questa isola era stata delli Soldani di Cairo, non la possedendo vostra Signoria che da cento anni in qua, et che essendo il Signor subentrato in «quelle ragioni ed essendovi state in esse diverse moschee di Musulmani.* باربارونك دوجه راپوری.

(٣) سبق ایدن اسملرك لاتینجه املاسی شونلردر: Cypris ، Kyniras ، Kypros، Amathusia ، Paphia ، Salaminia ، Sphekia ، Chetim. عربیده قافك ورانك ضمه‌سیله «قبرس»در. «قبرس، باقر قسمنك پك ایسنه دینیر.» قاموس ترجمه‌سندن. (مترجم)

(٤) Ἦν ποθέων ἀκιχήτα γονὴν ἔσπειρεν ἀρούρης . دیونیسیوس، ٥٠،١.

بر آلهه‌نك سوگیلی قرارگاهی بولنمسی جهتله مورخ وشاعرلر منبت، زنکین، معمور، دلنشین، جاذبه‌دار، صفا انکیز، مقدس، آلهی صفتلرینی حقنده ابذال ایتمشلردر. استرابون بحرسفیدك باشلیجه یدی اطه‌سنك اوچنجیسی تسمیه ایدر. حقیقةً بوکاده لایقدر؛ چونکه عرضاً یتمش، طولاً یوز اوتوز ایکی میل وسعتنده‌در؛ محیطی‌ده التی یوز اللی میلدر. بحرسفیدك منتهای شرقیسنده وکیلیکیا وسوریه سواحلندن اوزاق اولمایان برموقعده کائن اوله‌رق شمال‌شرقیده واسکندریه واسع کورفزینك قارشیسنده سنت اندره آ (نام‌قدیمی ده‌ناره‌توم) آدنده وساتالیا [آدالیه] کورفزینك قارشیسنده ئه‌پیفانیا (نام قدیمی آقاموس) اسمنده دکیزه‌دوغری برر چیقنتیسی واردر. بوایکی چیقنتی آره‌سنده نام قدیمی قرومیون اولان قورنا که تی برونی یوکسلیر؛ اسیا ساحلنده کیلیکیاده واقع آنه‌موری [آنه‌مور، عموریه] چیقنتیسنه الٔ قریب اولان نقطه بودر. قبریس اطه‌سی شکلی جهتیله قدما طرفندن بعضاً برقیون وکچی پوسته ، بعضا قالقان ، یاخود یونس بالغه تشبیه ایدلمشدر . قرومیون طاغندن آز یوکسك ایکی سلسلهٔ جبال امتداد ایدرکه بری آطه‌نك تامنتهاسنه قدر شرقه‌دوغری توجه ایلر، ودیکری بردائره شکلنده غرب وجنوب طرفلرینه کیدر . مرکزده اولیمپ واردرکه بوطاغلرك جمله‌سنه حاکمدر ؛ اوریپیدك زهره‌یه وکندی پریلرینه اقامتکاه کوسترديکی ریان ذروه‌لرنده مؤخراً خرستیانلر طرفندن ملك اعظم میکائیله منسوب برکلیسا یاپلمشدر؛ مملحه قربنده‌کی برتپه‌یه‌ده — که وقتیله بوراده مشتری معبدی بولنوردی — برصلیب رکنز اولنمشدر. اساطیره کوره، زهره، آدونیسه — برافتراق الیدن صوکره زیاده کریان اولدیغی حالده — آفرودیزیونده وئه‌ریتره‌لی فه‌بوسك معبدنده ملاقی اولمشدر. هیله وتنه‌بروس شهرلری بورالرده هیلات نامیله احترام کورن آپولون مذهبیله شهرت بولمشلردر . کوریوم بلده‌سنده بومعبدك محرابنه حرمتسزجه ال اوزادان دکیزه آتیلیردی . زهره‌یه عبادت دینی قبریس آطه‌سنه فیکیه‌نك آسقالون [عسقلان] شهرندن کلمش اولدیغی کبی سوریه‌لیلرك حالا برآیك اسمی اولان تموز کله‌سیله یاد ایلدکلری آدونیسه عبادت‌دخی، آطه‌یه اونلردن انتقال ایتمشدر . آدونیس یورطیلری ماتم ایچنده، کوز یاشلری ایچنده امانوس بلده‌سنده یاپلدیغی کبی زهره یورطیلری — سرائر نامی ویریان — سفاهتلر ایچنده حظوظات رذیلانه ایچنده اولمق اوزره پافوسده اجرا اولنوردی. مصریونك معبودلری اولان ایزیس ایله سه‌راپیسك سولی شهرنده معبدلری وار ایدی .

آباء نصرانیونك روایتنه کوره آلهلر ایچون حیوان احراقی صورتنده قربان ویرلمسی ایلك دفعه لرنده بواطه ده وقوع بولمشدر؛ دیکر منابعدن ویریلن معلوماته کوره ده مرحمتلی عنوانیله عرض احترام اولنان زهره یه منسوب ایلك معبدلر بوراده انشا اولنمشدر . قبریس ، معروفیت اساطیریه سنی طبیعتك ابذال ایلدیکی نم قیمتدار سایه سنده اکتساب ایلمشدر . پك اسکی زمانلردن بری بغدایله ، شرابیله ، زیتون یاغیله ، بالیله ، بخوراتیله ، قره کونلك یاغیله ، شاب معدنلریله ، طوزیله ، خصوصا باقیریله مشهوردر ؛ اکثر اوروپا لسانلرنده باقیرك اسمی بوآطه نك نامندن ، یاخود شومعدنك کندیسنه تخصیص اولندیغی آلهه نك آدندن آلنمشدر (۱) . اراضیسنك سرو ، کوك بویا ، زهره یه تخصیص اولنان مرسین ، صو کره ویزی ، مارول ، یر الماسی ، قلع [دیکنلی چوکن] ، ابوجهل قارپوزی ، تره منتی ، راوند ، لاودانوم کبی اشجار ونباتات ایله معروفیتی دها یوقاریده صایبلان محصولات ایله شهرتندن آز دکلدر . قبریسده طونوق عقیق ، قان طاشی ، قارتال طاشی [شیطان قایاسی] ، پاموق طاشی [یانماز طاش] کبی قیمتدار احجار ایله مختلف بلورلر وعین الشمس دخی بولنور . قوشلری ایچنده زهره یه تخصیص اولنان کوکرجینلر وخصوصا یالکز برکمینك ایتالیایه برقاچ بیکنی بردن نقل ایلدیکی انجیر غاغه لی نوعی شایان دقتدر . برزمان اوکوزلرینك شهرتی یونانستانده ضرب مثل اولمش ایدی ؛ انجیر ایله بسلنن طوموزلری ده تألیه مراسمنده اکل اولنوردی .

قبریس جزیره سی محصولات طبیعیه سیله ، افسانه طرزنده کی روایاتیله مشهور ایسه تاریخ سیاسیسی الك اسکی زمانلردن بری مؤلم ویك نسق ظلم واسارتدن ، عطالت وسفاهتدن ، فتح ویغمادن باشقه برشی عرض ایتمز . پك قدیم تاریخلرده جزیره طقوز ظالمك تحت حکمنده بولنمش ایدی که بونلرشوبلده لرده اقامت ایدرلردی : یکی واسکی پافوس ؛ زهرهٔ ریشداری ، اوزیریس ایله ادونیسی تعظیم ومسافرپرور مشتری نامنه یابانجیلری قربان ایلین آماتوس (لیماسول قربنده)؛ لارناقه قربنده چیتیوم که اصلی فنیکه لیلره منسوب کتابه لرله ده اثبات ایدلمکده در؛ بالیله شهرت بولمش اولان

(۱) باقیرك لاتینجه سی قوپروم cuprum درکه کیپریس Cypris کلمه سندن مأخوذدر؛ کیپریس کلمه سی ایسه هم جزیره نك آدی ، همده باقیر معدنك کندیسنه تخصیص اولندیغی زهره نك براسمیدر . فرانسزجه ده کی کوئیور cuivre دخی لاتینجه نك قوپروم کلمه سندن آلندیغی اشکاردر . (مترجم)

چیتری؛ ترسانه‌لریله مشهور اولان لاپاتوس؛ ال طوقوندیرانلره پك مشئوم اولان آپولون معبدی جوارنده‌کی کوریوم ؛ سولی ؛ مؤخراً قونستانتیا تسمیه اولنمش ، وچیمون زمانده یونانیلر طرفندن تخریب وترایان زمانده یهودیلر طرفندن یغما اولنوب بیوك قسطنطین زمانده برحرکت ارضدن خراب اولمش اولان سالامیس. یوطقوز شهرك طقوز حاکم ظالمی مستغرق حظوظات سفیهانه اولدقلری حالده جاسوسلر، غدار مستنطقلر ایله محاط بولنورلردی. جاسوسلر خلق ایچنه قاریشوب ایشتدکلرینی افندیلرینه خبرویررلر، ایکنجیلر بونلرك اخباراتی اوزرینه استنطاق ایدرلردی. ظالملرك زوجه‌لری ده ایکی طاقم قادینلر آره‌سنده بولنورلردی که بوقادینلرك برقسمی «مداهنه‌کار» تسمیه اولنه‌رق مداهنه ایله خانملرینك جذب قلوبنه چالیشیر، ودیکر قسمی خانملری ارابه‌یه بیندیکی زمان بینك طاشی خدمتنی کورورلرایدی. قبریسك ایلك قرالری تاریخدن زیاده افسانه‌یه عائددرلر؛ سه‌فال ایله شفقدن متولد اولان آئوس؛ ازمیر ایله پافوس بلده‌لری مؤسسی اولوب فه‌بوس ایله واقع اولان مستلزم فلاکت جدال موسیقیسیله، خصوصا سرو اغاجنه تحول ایدن قیزینك بدبختئ عشقیله مشهور اولان کینیراس؛ وجوده کتیردیکی هیکل القا ایتدیکی عشق آتشین ایله حیات بولدیغنی کورن پیغمالیون اسملرینی بزه قدر ایصال ایدن هپ افسانه‌در . نامله‌ری تاریخی اولان قرالری ایچنده: انسان قربانی منع ایدن دیفیلوس؛ قابریاس نامنده آتنه‌لی برجنرالك یاردیمیله جزیره‌یی تحت حکمنه آلان ئه‌واغوراس ؛ آخیوته‌ئا اسمنده‌کی زوجه‌سی مصرلیلره تسلیم نفس ایتمکدن ایسه زوجنك وقارداشلرینك اثرینه اقتفاءً کرك کندیسنی، کرك چوجقلرینی اولدرمکی اختیار ایدن نیقوقله‌س؛ بطلمیوسدن قبریس والئ مصریسی عنوانی آلمش وحکیم آناقزارخوسك ظالمانه اعدامیله نفرین ابدی قزانمش اولان نیتوقره‌ن ؛ سولونك نصیحتی اوزرینه ئه‌گه شهری اهالیسنی اوحکیم قانونینك نامنه نسبتله سولی تسمیه ایتدیکی دیکر برشهری اعمار ایتمك اوزره هجرت ایتدیرن فیلوکیپوس ؛ اسکندر کبیره ایرانی فتح ایتمکده استعمال ایلدیکی قلیجی ویرن پیماتوس تعداد اولنور . بوقرالرك جمله‌سی مصرك ، ایران ویاخود یونانك اوامر کذاری اولدقلرینی طانیرلردی. جزیره آپریه‌س وآمازیس زمانلرنده مصرك تحت تابعیتنده بولندی؛ کیخسرو وکیکاوس زمانلرنده ابراز مطاوعت ایله چیمون وخاره‌س زمانلرنده یونانه تابع اولمش ومؤخراً اسکنده تسلیمیت کوسترمشدر . قاتون، قبریس خزینه‌لرینی روما منفعتنه یغما ایلدی. ژول سه‌زارایله مارق ـ آنطوان

بربرینی تعقیباً جزیره‌یی آرسینوئه ایله قله‌بوپاترایه احسان ایلدیلر . ترایان زمانده یهودیلر؛ بیزانتیلر زمانده معاویه ، یزید ، هارون الرشید اردولرینی تشکیل ایدن عربلر طرفندن تالان ایدلدی (۱) ؛ معاویه قبریسه ایکی دفعه خرابی ومأیوسیت القا ایتمشدر. یزیدك نزولندن یدی‌سنه‌صوکره‌لری بیله — اکثر اهالیسنك سوریه‌یه طاغلمش اولملرندن‌دولایی — جزیره همان‌سراپا ایصسزقالمش‌ایدی؛ لکن زوجه‌سی قبریسده دنیایه کلمش بولنان ایمپراطور ژوستینیه‌نك طابی اوزرینه خلیفه بواهالی‌یی یرلرینه اعاده ایتدی. مأمون بوجزیره‌دن یونان حکماسنك اثرلرینی کتیرتدی (۲). قدس قرالی بودوین وانکلتره قرالی ریشار جزیره‌ده عربلری استخلاف وانلرك مسلك تخریبنه اقتفا ایتدیلر . ریشار یکرمی بش بیك کموش مارقلق براستقراضه رهن اوله‌رق قبریسی معبدیون شوالیه‌لرینه ترك ایتمش ایدی ؛ اهالی بویکی ظلمه‌یه قارشی قیام ایتدکلرندن ریشار اون بیك التون مقابلنده لوزینیانلی گوئی‌یه صاتدی. کوچك پیه‌رك قتل عاملرندن صوکره نیقوزیا وفاماغوسته جنویزلره ترك اولندی . قرال، مصرسلطانی برسبایك عسکری‌طرفندن اسیر ایدیله‌رك کوتوریلوب اوزمانلدن بری مصر سلطانلرنجه قبریس مفتوح وخراجگذار برملك عد اولندی . قرال ژاق، قرالیچه شارلوتك‌زوجی ساووالی آلوئیس‌علیهنه امداده کلمش اولان‌ملوکلرك اوچ‌سنه آطه‌یی‌تخریب‌ایتدکلرینی کوردکدن‌صوکره قاهره‌ده سلطان طاهرحضورنده صداقت آندی ایچدی. اون دردنجی عصرك بدایتندن اعتباراً وندیکلیلر قبریسك باشلیجه شهرلرنده، یعنی لیماسولده، نیقوزیده، فاماگوستاده ، پافوسده مؤسسات صاحبی اولدیلر ؛ کلیسالر، پازارلر، بالیوز ایچون برخانه انشا ایتدیلر ؛ سوقاقلری قاعدهٔ عمومیه خلافنه اوله‌رق غیرمسدود بولندیغی‌کبی‌بویولده دیکر امتیازاته‌دنائل اولمشلر ایدی [٤] . وندیك اصیل عائله‌لرندن بولنان قاته‌رین قورنارا، قرال‌ژاق ایله ازدواج‌ایتدی؛ بوقرالك واوغلنك — ظن‌اولندیغنه کوره وندیکلیلر طرفندن مسموماً — وفاتلرندن‌صوکره قورنارا، جمهورك قیزی اولمق‌اوزره اعلان اولنه‌رق قراللغی‌وطننه ترك ایلدی. روما سناتوسی قرالیچه حقنده‌کوستریلن اجباره مقابل

(۱) سیوطی، تاریخ خلفا، ۲۶ (٦٤٨) سنه‌سی واوندن صوکره ۹۰ (۷۰۸) سنه‌سی.

(۲) سیوطی، تاریخ خلفا، بنده‌کی‌نسخه‌ده مأمون سلطنتی نهایتنده لوزینیان ایله‌ره‌ینارده دخی مراجعت؛ انحق ره‌ینارد ، لوزینیانی اکلامامشدی؛ چونکه لوزینیان قبریسك صورت عمومیه‌ده یکرمی درت دفعه یغما ایدلدیکنی سویلدیکی حالده ره‌ینارد عربلرك یکرمی درت استیلاسندن بحث ایدر.

اولمق اوزره هردرلو احتراماتی ابذال ایلدی؛ مخلوعه قرالیچه بوچانتور تعبیر اولنان آلای قادرغه سیله صورت مطنطنه ده عزیزمارق کلیساسنه کوتورلمش، ووفاتندن صوکره هیکلتراش قونتینونك اثر صناعتی اولهرق برهیکلی یاپدیریلوب مخلص مقدس کلیساسنه قونلشدر (۱) .

قرالرك وظالملرك اوقدر متخالف وقاریشیق اولان وقبریس تاریخنی عصرلرجه برنقاب مشکوکیت التنده بولندیران بوتوالیسی ایچنده حقیقی بربیوکلك ایله شعشه دار اولهرق انجق سولون وزه نون کبی برقاچ اسم کوریله بیلیر . لکن زه نونك قواعد اخلاقیه سنه پك مخالف برعطالته مستغرق وسوئلرینی اوقدر علنی برصورتده استحقار وانکار وبو ایکی حکیمی وطنلرندن اخراج ایدن ظالملره مطیع اولان قبریس اوبیوك آدملره مسقط رأس اولمسیله افتخار ایده میه جکی کبی بوبیهوده عنوان، جزیره ایچون برشرف ده صایله ماز. برمملکت بونلرکبی بیوك آدملرك مسقط رأسی اولمسنی انجق کندیلرینی تقدیر ایتمش وسوزلرینی دیکله مش اولدیغی حالده برعنوان مفخرت اتخاذ ایده بیلیر ؛ بالعکس اونلرك قدرینی بیلمه مش ایسه نصیبهٔ افتخاری محجوبیت ومعیوبیتدن عبارت قاله رق اونلره مهدظهور اولمق شرفی یابانجی برصاحب مزیتی قبول ایله مستحق اولدیغی تقدیری رونقلی برصورتده کوسترمش اولان مسافر پرور مملکته عائد اولور. قبریس اطه سی سولون وزه نوندن باشقه عالم طبیعی کینه زیاسه ، طبیب اپولونیوسه ، مورخ اقسه نوفون وده متریوسه ، برچوق اعزه یه، ازجمله هیلاریونه ، بارناباسه، ئه پافراسه ، مسیحك یتمش ایکی شاکردندن وطنلرنده شهیداً ارتحال ایتمش ایکیسنه ، نامی مقبره سنی حاوی قورفو شهرنده بالخاصه مظهر تعظیم اولان عزیز اسپریدیونه دخی مسقط رأس اولمشدر. لوزینیانالك ووندیکلیلرك اوزون مدت استیلالرنده — وندیکلیلرك قبریس جزیره سندن اخراجی زمانلرنده ترك حیات ایدن — براغادینودن باشقه برنام شهیر ظهور ایتمه مشدر .

قبریس تاریخ قدیمنك شومختصر حکایه سنی متعاقب موضوعه رجعتله ترکلرك نیقوزی یی، فاماگوستایی(۲)، بتون جزیره یی استیلالرندن صوکره ایلك ظالملرك اثرینه اقتفا ایده رك وحشیلکلریله چانتورلرك واوفیوژه لیلرك افسانه طرزنده کورینن مظالمنی

(۱) رسام تیتیه ن دخی قونارانك برتصویرینی یاپمشدرکه مانفرین سرایینده در.
(۲) نیقوزی ، نیقوزیا لفقوشه در ؛ فاماگوستا ماغوسه در . (مترجم)

ودهـا حقیقی اولمق اوزره معبدیون ایله سراجیلرك یاپدقلری تعدیاتی نه‌صورتده کچمش اولدقلرینی کوسترمه‌مز لازم کلیر (۱) .

سلطان سلیم، قبریس سفرینك قوماندانلغنی بونی‌توصیه ایدنلره ویرمش‌ایدی؛ لالا مصطفی پاشاجزیره‌یه چیقاریله‌جق‌قوهٔ عسکریه‌نك سردارلغنه ، پیاله پاشادونانما باش قوماندانلغنه تعیین اولندی ؛ اسکی قپودان مؤذن زاده علی پیاله‌نك امری آلنده ایدی. سرعسکرك امری آلتنده اناطولی بکلر بکی اسکندر پاشا، قره‌مان وسیواس والیلری حسن وبهرام پاشالر ، ذوالقدریه والیسی مصطفی بك ، حلب سنجاق بکی درویش پاشا، اخیراً شهرزول والیلکندن عزل ایدلمش اولان مصطفی پاشا بولندیغی کبی روم‌ایلیدن ترحاله، یانیه، ایلبصان، پرزرین، موره بکلری‌ده‌اونك معیته مأمور ایدیلر. دونانما اوچ قسمه منقسم اولمق‌اززره بربرینی متعاقب اوله‌رق اوچ آی ظرفنده حرکت ایتمش ایدی : مارتده مراد رئیس یکرمی بش قادرغه ایله ردوسه توجه ایتدی؛ نیساندہ پیاله التمش بش قادرغه واوتوز قالیون ایله اونی تعقیب ایلدی (۲). مایسده دخی‌مؤذن‌زاده اوتوزالتی قادرغه، اون ایکی چکدیری، سکز ماعونه (۳) ، حیوانات نقلنه مخصوص قرق کمی، عسکرایله یه‌جك وطوپ مهماتی نقلنه مخصوص قرق قره‌مرسل ایله دکیزه چیقدی . بواوچ طاقم دونانما ، جمعاً اوچ یوز التمش یلکندن مرکب ایدی (٤) .

پیاله پاشاآغریبوز جزیره‌سنده ذخیره‌سنی اکمالدن صوکره بغتةً استیلا امیدیله وبلکه سلیمك منظور التفاتی اولان یهودی میگه‌زك دوقه‌لغنه الحاق ایلمك مقصدیله

---

(۱) قبریس اطه‌سنده حالا اکثریتك سکنهٔ قدیمه‌دن اولان رومله‌رده بولندیغی ، یکی واسکی خرستیان اقوامنك اسلامدن وعثمانلیلردن الدقلری محللرده ایسه اونلردن فرد متنفس قالمیان‌یرلراولدیغی دوشونیلنجه هامه‌رك‌بوراده دخی‌مقتضای‌تعصبه قاپلدیغی‌تظاهرایدر.(مترجم)

(۲) بالیوز باربارو ۲۰ نیسان ۱۵۷۰ تاریخلی راپورنده پیاله‌نك یمش بش قادرغه‌ایله ساحلدن حرکت ایتدیکنی یازار. سفرك قبریس اوزرینه‌می، یوقسه کریت اطه‌سی اوزرینه‌می اولدیغی هنوز بیلمدیکی شو عباره‌سندن اکلاشیلیر : « *Mustafa avendo eletto per* *sua galea quella dell' altro Mustafa disgraziato a Malta essendone stato avertito la muto* » . (محاصره‌نك رفعندن دولایی)

(۳) ترکلرك پالاندریه‌لری رومالیلرك Hippagogis تسمیه اولنان و ماعونه‌لری کذلك رومالیلرك Oneraiœ دینیلن سفینه‌لرینه معادلدر .

(٤) قونتاری، ق۵و۹، وندیك طبعی ۱۵۹۵؛ بو مورخك کوستردیکی یکون ایکی یوز قرق سکز یلکندر ؛ بومقدار ایسه حاجی قالفه‌نك (اسفارالبحار، ق٤۰) کوستردیکی اوچ یوز التمش عددینه توافق ایتمز .

تینه اطه‌سنه عسکر چیقاردی. سکز بیك کشی بوجزیره‌یی باشدن باشه تخریب ایلدیلر؛ لکن والی ژه‌روم پاروتانك ناقابل مغلوبیت اولان شجاعتی بودفعه‌ده استحکامی قورتاروب تینه‌یی عثمانلی استیلاسندن محافظه ایندی. پیاله؛ عسکرینی یلکنلره آله‌رق فه‌نیقا (قدیم فونیقوس) کورفزینه دوغری یلکن آچدی که بوراده طقوز عصر مقدم معاویه‌نك دونانماسی ایمپراطور قونستانسك دونانماسنی مغلوب وعلی العجله بیزانسه چکلمکه مجبور ایتمش ایدی (١). قبریسك عربلر طرفندن ایلك فتحندن یدی سنه صوکره بوجزیره‌نك ممالك اسلامیه‌یه الحاقی فه‌نیقا کورفزینی ملل مختلفهٔ اسلامیه‌نك برمهم اجتماعکاهی یاپمش اولدیغی جهتله عثمانلی دونانماسی بوکورفز صولرینه کلدکجه جزیره‌نك تسخیری آرزوسنده بولنمامسی ممکن اوله‌مازدی. ١٥٧٠ اغستوسنك ایلك کونی قدیم آماتوس قربنده کائن اولان ووقتیله معبدیون شوالیه‌لرینك مرکز اقامتی بولنان لیماسول لیماننه تیمور آته‌رق عسکر قوماندانی آستورباغلیونینك مقاومت کوسترمسنی منع ایدن وندیك والیسی نیقولا داندولونك اداره‌سزلکی ولیاقتسزلکی سایه‌سنده بلامزاحم قره‌یه عسکر چیقاردی. کوز اوکنده‌کی مخاطره‌لره رغماً والینك احتیاطسزجه حرکتی او درجه‌ده ایدی که ساحللری محافظه‌یه مأمور عسکر اراسنه آلنمش اولان کویلیلرك اخیراً خانه‌لرینه عودتلرینه مساعده کوسترمش ایدی [٥]. علاوهٔ مصیبت اولمق اوزره والینك جهالتنه، باغلیونی‌یه خلف اولان قونت روقاس ایله اوزمانه قدر آنجق برطوپ کوره‌بیلمش اولان طوپجی قوماندانی طرابلس قونتی ژاق دونوره‌سك جهالتلری انضمام ایلیوردی. آطه‌نك میلیس عسکری سنغلیتیقو قرداشلر، منتظم سواری (یعنی استرادیوتلر) اندره قورته‌زه، غیر منتظم سواری (کوآستادوریلر) چیپیون قارافا قوماندا سنده ایدی؛ پیه‌ترورونقادی‌ده ارناودلرك باش قوماندانلغنده بولونیوردی. لیماسول قربنده‌کی لفتاری قلعه‌سی ایلك اخطارده تسلیم اولمش وسرعسکر مصطفی پاشا — شواعتدال جعلیسیله دیکر مواقعی‌ده تسلیمه تشویق ایتمك ایچون — سکنه‌سنك جان ومالنی محافظه ایتمش ایدی. لکن وندیکلیلر لفتارینك کندیلرینه کوستردیکی خیانتدن دولایی برانتقام مدهش آله‌رق باشقه‌لرینك اونلره امتثالنی منع ایتدیلر؛ شوصورتده که برکیجه لفتاری‌یه بغتةً هجوم ایله اهالیسنك اکثریسنی اولدردیلر، وچوجقلرله قادینلری طاغلره چیقاردیلر. بوایلك وقایع صیره‌سنده عثمانلی دونانماسندن یکرمی درت

(١) Φοινικα، ته‌ئوفانده، قونستانسك اون اوچنجی سنهٔ سلطنتی، ٦٥٤ میلادی.

قادرغه تفریق اولنه‌رق قوهٔ امدادیه آلمق ایچون قره‌مان ساحللرینه کوندرلمش ایدی [٦] . بوخدمته مأمور اولان وعسکرك قبریس ساحللرینه اخراجنه نظارت ایدن اشخاص آره‌سنده مقدما هانا کهر اسمیله معروف بولنمش اولان ایسیتریالی مهتدی شعبان چاوش‌ایله وقتیله دیوان همایون کتبه‌سندن بولنان وایلریده کفه بکلر بکیلکنه تعیین ایدیله‌جك‌اولان دال محمودی ذکر ایده‌جکز. مترجم مثنوی اولان دال محمود مؤخراً اوز دمیر اوغلی عثمان پاشانك دیوان افندیسی اولەرق شروان محاربه‌سنده اسیر ایدلمش وحشیشیلرك الك اسکی التجا کاهلرندن بری اولان الموت قلعه‌سنده برقاچ سنه قالمش ایدی . نهایت تبریزك تسخیرنده قورتیله‌رق شروانك فتحی حقنده منظوم ومنثور براثر تنظیم ایلدی. دال محمود — لالا مصطفی پاشانك کاتب السری صفتیله قبریس سفرینی تعقیب ایتمکده‌اولان — مورخ عالینك دوستی ایدی.

اغستوس اورته‌سنه دوغری اغیرطوپلر قره‌یه‌چیقارلدیغندن سرعسکر برانجمن حرب قوردی. بومجلسده لالا مصطفی پاشانك رأیی موجبنجه نیقوزینك محاصره‌سی قرارلاشدیرلدی؛ پیاله‌پاشا ایسه فاما گوستامحاصره‌سیله باشلانمسنی رأی ایتمش ایدی.

مقدما قالی نیقوزیا ودها اسکیدن لیموسیا (اشبو روجه اسملر شمدیکی ترکلرك ویردیکی لفقوشه اسمنی اخطار ایدرلر) جزیره‌نك وسطنده واقع اولوب پای تخت ایدی . برتپه اوزرنده بولنمسی جهتله مواقع مستحکمه‌دن صایيليردی؛ انجق محیطی، طقوز میلدن اوچ میله قدر قصر ایدلمش اولمقله برابر ینه مدافعه‌سنی زیاده اشکال ایلردی . برسنه‌ده نه‌قدر کون وار ایسه نیقوزیده‌ده همان اوقدر کلیسا وارایدی. سلیمك ایلك سنهٔ‌سلطنتنده وندیکلیلر اسکی قلعه‌یی کاملاً یيقه‌رق اون برطابیه واوچ قپو یاپمق ودائره‌سنی سکزبیك یوز سکسان ذراعه، یعنی اوچ میله ایندرمك صورتیله شهری منتظم براستحکام حالنه کتیرمشلردی [٧] . اوزمان سکسان کلیسا ایله‌قدس قرالرینك ، لوسینیانلرك ، جلیله وانطاکیه پرنسلرینك ، حاکملرك ، آمیرالرك ، قوماندانلرك ، قدس وقبریس قرالری مابینجیلرینك ، قونت وبارونلرله تیبه‌ربا [طبریه] ، قورون [صور] سیدون [صیدا] ، به‌ریت [بیروت] ، سزاره ، ژوپه ، نیقوپولی شهرلرینه منسوب دیکر اصیلزاده‌لرك وپاپاسلردن، پسقپوسلردن، پطریقلردن اون آلتیسنك مزارلرینی حاوی اولان بیوك کلیسا بیقلمش ایدی . سکسان راهب خدمه‌سی اولان بومناسترده آره صیره کلوب زیارت ایدن قرال وقرالیچه ایچون دائرلر تخصیص اولنمش ایدی . روم ایمپراطورلری ، وخصوصا

بیوك قسطنطین زمانده یاپلش اولان مقدس بنالر وقدیم دیوارلر شوصورتله استحکامات جدیده احداثی الزمیتله فدا ایدلدی. بواستحکامات ایکی یوز اللی طوپ ایله مدافعه ایدیلیر ایدی . هر طابیه ، ایکی جهتندن اوتوز قدم طولنده اولهرق فراخ فراخ ایکی بیك کشی ودرت طوپ الهبیلیر ایدی . قوهٔ محافظه اون بیك کیشیيه بالغ وشوصورتله مرکب ایدی : بیك بش یوز ایتالیا عسکری ، اوچ بیك وندیك قاره عسکری (چهرنده) ، ایکی بیك بش یوز سربست میلیسلر (فران قوماتی)، ایکی یوز اللی ارناوود ، بیك نیقوزی اصیلزادهسی .

بتون اراضیٔ مستویهیی اله کچیرمش بولنان مصطفی پاشا تموزك یکرمی ایکیسنده نیقوزی دیوارلری اوکنده کورونهرك محاصرهسنه باشلادی. اورایه وصولنده ایکی بیك بش یوز سواری ایله التی بیکی یکیچری اولان اللی بیك منتظم پیاده یه رسم کچیدیا پدردی. عثمانلی اردوسی اقنجیلرله برابر جمعاً یوزبیك کیشی تخمین اولنه بیلیردی. مصطفی پاشا منتظم پیاده یی تقریباً یدیشر بیك کیشیلك یدی فرقهیه تقسیم ایدهرك موقعك یدی طابیهسی مقابلنه یرلشدردی . قوماندانی امرا ارهسنده شوصورتله توزیع ایلدی . قاپیسی جنوبده مملحهلره ناظر اولان قوستانزا طابیهسنك غربنده کندیسی اردوکاه قوردی؛ مملحهلر قاپیسنك صولنده واقع پودوقاتارو طابیهسنك قارشیسنه اسکندر پاشایی قویدی(۱) ؛ سرعسکرك صاغنه دوشن داویلا طابیهسنه مصطفی پاشا طرفندن وتریپولی [طرابلس] طابیهسنه حلب بکلر بکی درویش پاشا طرفندن تعرض ایدیلهجك ایدی؛ دیکر لرینك مقابللرینه دهیکیچری اغا وکهیالری، قرهمان وذوالقدریه بکلر بکلری حسن ومصطفی پاشالر مأمور اولدی [۸] .

محاصرهنك سوردیکی یدی هفته ایچنده پیاله دونانمایله ردوس صولرنده دولاشدی. بوصیرهده جزائر بکلر بکی قالابرهلی مهتدی اوچیالی — که ترکلر طرفندن اولوج علی، صوکرهده قلیج علی تسمیه اولنمشدر — تونسدن بنی حفص حکمدارینی چیقارمش وبوشهری اسپانیولرك دست ضبطندن قورتامش اولدیغی باب همایونه عرض ایتدی؛ اوندن باشقه برطاقم قورصان کمیلریله لیماندن چیقارق درت مالطه قادرغهسنه راست کلوب بونلری ضبط ایله کمیلرینی تعمیر ایچون تونسه عودت ایلدیکنی بیلدیریوردی . اولوج علینك الدیغی بایراقلر قبریس اردوسنه کوندرلدیکندن مصطفی بونلری نیقوزی دیوارلری

(۱) مورخ قوغلیهتتا ، پاروتا، غراتیانی بواسکندر پاشایی اسکندریه متصرفی یاپارلر . درویش پاشایی ده دره‌ویس تسمیه ایدرلر . قوغلیهتتا، ص ۸۷.

التنده آچدیردی . بومنظره محصورلرك فتورینی آرتیردی ؛ واقعا ایکی هجومی شجیعانه دفع ایتمشلردی ؛ لکن عروج مریم کونی وقوع بولان اوچنجی هجومده ضابطلرینك اك ایيلرندن خیلیسی ضایع ایتمشلردی. پیاله ردوس صولرنده جولاندن عودتنده سرعسکر اونك وایکنجی دوناتمه قوماندانلنك بوقوهٔ امدادیه ایله صوك برهجوم عمومی اجرا ایدلمك اوزره هرقادرغه دن یوز کیشی چیقارملرینی امر ایتدی. بوامرك اجراسی ایچون علی سرعسکر اردوسنه یکرمی بیك کیجی وبحریه عسکری کتیردی؛ هجوم ایرتهسی کون ایچون قرارلشدیرلدی (٩ ایلول ١٥٧٠). پودوقاتارو، قوستانزا ، تریپولی طابیه لری کونش طوغمه دن ضبط اولندی؛ محافظلری انتظامسز برحالده موقع داخلنه چکلدیلر؛ اهالی حیاتلرینك باغشلانمسنی استرحام ایتمك اوزره غالبلرك ایاقلرینه قاپاندیلرسه ده فائدهسی اولمایوب مرحمتسزجه قتل عامه اوغرادیلر. والی، باش پسقپوس، شهرك دیکر حاکملری هنوز ولایت قوناغنده ایدیلر؛ درویش پاشا التی طوپ ایله قوناغی دوکدیردی؛ سرعسکرده تسلیم اولملرینی اخطار ایتمك وجانلرینه ایلیشلمیه جکنی وعد ایتمك اوزره برپاپاس کوندردی. بونلر سلاحلرینی اشاغی المش اولدقلری حالده پاپاسك عودتنده ترکلر سرایه کیرهرك اوکلرینه کلن اشخاص و اشیایی قتل وتخریب ایتدیلر ؛ کیمسه قورتولمدی . والیده جهالتنه ، اداره سزلکنه قربان اولهرق تلف اولدی . بودقیقه دن اعتباراً ، ترکلرك هجوم ایله ضبط ایتدکلری یرلرده وقوعی معتاد اولان وحشیلکلر باشلادی. برچوق قادینلر تحت تهدیدنده بولندقلری ناموسسزلقدن قورتلمق ایچون کندیلرینی طاملردن آشاغی آتدیلر، وقیزلرینی کندی الریله اولدیردیلر . بونلردن بری اوغلنی : « خیر ، سن ترکلرك احتراصات شنیعه سنه اسیرانه خدمت ایتمه جکسك ! » دیهرك خنجر ایله اوردی. اوندن صوکره ده کندینی اولدیردی . یکرمی بیك کیشی غالبك قانلی حدتنه قربان اولدی؛ ارکك ، قیز ایکی بیك کنج اسیر ایدلدی . بدبخت شهرك اوزرنده سکز کون قتل وغارت دوام ایتدی (١) ؛ لکن وندیکلی یاخود روم برقادینك برحرکت قهرمانیسی غالبی، فتحنك باشلیجه ثمره سندن محروم ایتدی . برانتقام اصیلانه ایله متحسس اولان بوقادین، صدر اعظم محمد پاشانك قالیونلرینی والتون، کودوش، طوپ، اك معتبر عائلهلره منسوب کنج قیزلر اولمق اوزره غنائمك اك قیمتدار قسمنی حامل اولان دیکر ایکی کمیی لیماندیلکن آچمق اوزره بولندقلری

(١) مغلوبلرك مبالغهلری نقل ایدلش اولیور. (مترجم)

حالده آتشله‌دی؛ باروتلرك اشتعالی صدراعظمك کیسنی برهوا ایتدی، آتش دیکر ایکی کمی‌یی ده یاقدی؛ بیك کنج اسیر آتشلر ایچنده قالوب انجق برقاچ کیمجی یوزه‌رك قورتوله‌بیلدیلر (۱). نیقوزینك سقوطی معبوده چیته‌رك معبدی اولان پافوس ایله لیماسولك (آماتوس) دخی دوشمسنی موجب اولدی [۹]؛ ترکلر جزیره‌نك اسکی پای تختی اولوب آتنه جنرالی سیمونك وفاتیله شهرت بولان چیتیوم خرابه‌لری قربنده کی طوزله (لارناقا) یی‌ده ضبط ایتدیلر. لارناقا، صحابیاتدن ام حرامك قبرینه یاقین اولمق جهتیله مسلمانلرجه محترم بر محلدر [۱۰]. چرچینه (وقتیله قارکینیا) — که قبریس تاریخ قدیمنده طقوز ظالملردن برینك مقر اقامتی اولمقله، تاریخ جدیدنده شارلوت دولوسینیانك مدافعهٔ مصر انه‌سیله مشهور در — عثمانلی سلاحلرینه تسلیمیت کوسترمدی. مرعش بکلربکی، مصطفی پاشانك مکتوبی یرینه داندولونك باشنی کوسترمه‌رك متصرفنی عرض اطاعته دعوت ایتمك اوزره فاماکوستایه کوندرلدی. سرعسکرده ۱۵ ایلول ۱۵۷۰ده [قبریسده کی] آیاصوفیه جامعنده جمعه نمازینی قیله‌رق اوچ کون صوکره مظفر پاشایی ایکی اوچ بیك کشی ایله نیقوزیده براقوب بالذات فاماگوستا حصارلرینی آلتنه کیتدی.

مصطفی پاشا فاماگوستایه وصولنی متعاقب براستحکام یاپدردی؛ بوندن شهره، لیمانه طوپ آتلمغه باشلانلدی. بوانشاآت صورت کافیده کوستریوردی که هرنه‌قدر موسم ایلریله‌مش ایسه‌ده عثمانلی قوماندانی محاصره‌یه فاصله‌سز دوام ایتمکه قرار ویرمشدر. بونکله برابر قپودان پیاله وعلی دونانمایی استانبوله کوتوره‌رك قبریسده اردوخدمات تقلیه‌سنده قوللانلمق اوزره ردوس متصرفی حمزه‌بك قوماندهسنده قرق قادرغه‌دن زیاده براقامامش اولدقلرندن شوحال وقیشك شدتی محصورلری مساعیلرینی آزالتمغه اجبار ایلدی. مصطفی، بهارك حلولنه وامداد ورودینه انتظار آموقعك محاصره‌سنی تشدید وکافهٔ مواصلاتنی قطع ایتمکله اکتفا ایتدی. اونك دقتنه رغماً مارق — انتوان — کیرینی قوماندهسنده اون ایکی ونديك کمیسی فاماگوستایه بیك آلتی یوز کشی ایله مهمات چیقارتمغه موفق اولدیلر (۲۳ کانون ثانی)؛ بوقادرغه‌لر متعدد ترك کمیلرینی باتیردقلری کبی استانبولدن عسکرك آیلغنی کتیرمش اولان کمی‌یی ده اله کچیردیلر. پادشاه، بو مصائبدن دولایی، جزیره اوکنده بکلمکه مأمور اولان ساقیز وردوس بکلرینی مسئول طوتدی؛ برنجیسنك باشی کسیله‌رك ایکنجیسی امرای بحریه‌نك علامت افتخاری اولان فاردن محروم ایدلدی. بوصیرده اغریبوز بکی بحرسفیده

(۱) اسفارالبحار، ق ٤١. بواشتعاله سکز یوز قیرك تلف اولدیغندن بحث ایدر.

بولونمغه مأمور اولان بتون کمیلری ساقیزده طوپلایوب اوراده قپودان علی پاشانك ورودینه انتظار ایتمکه مأمور اولدی. علی پاشا قرق قادرغه ایله استانبول لیمانندن چیقه‌رق اغریبوز بکنك قرق کمیسی ایله برلشدی ؛ اوندن صوکره ایکیسی بردن ۱۵۷۱ نیسانده قبریس آطه‌سنه عسکر چیقاردیلر. بومدت ظرفنده مصطفی، آسیا ساحلندن قبریسه عسکر ومهمات نقل ایتمك اوزره قره‌مرسل وماونه‌لردن مرکب فعال برخدمت نقلیه تشکیل ایتدی.

۱۶ نیسانده مصطفی پاشا، اردوسنه عمومی رسم‌کچید یاپدیردی. محاصره عملیاتنه شایان حیرت بر فعالیت ایله دوام اولندی: مایس اواسطنه دوغری — قرق بیك آقینجینك چالیشمقده‌اولدیغی — خندقلرك جمله‌سی اتمام اولنه‌رق محصورلر هیچ بروجه ایله ممانعته مقتدر اوله‌مدیلر. اوچ میلدن زیاده برمسافه‌ده مصطفی پاشا — اکثریا قپالری یارمغه مجبور اوله‌رق — اوقدر کنیش، اوقدر درین یول آچدیرمش ایدی که برآتلی هیچ کورلمکسزین کچوب کیده‌بیلیردی ؛ بوخندقك آرقه‌سنده انشا اولنان قلعه‌یه یرلشدیریلن آوجیلر محصورلری دائمی اندیشه ایچنده طوتارلردی . موقعك دیوارلری، قله‌لری، طابیه‌لری یتمش درت طوپدن مرکب بش بطاریه طرفندن کمال شدتله دوکیلیوردی؛ بوطوپلرك آره‌سنده درت دانه‌سی استانبول، اشقودره ، بلغراد ردوس محاصره‌سنده کوردیکمز قدر فوق العاده جسیم ایدی که اوروپا مورخلری کاه هله پول، کاه بازیلیك تسمیه ایدرلر(۱). محصورلر طرفندن طوپ آتشی طوپجی جنرالی مارتینه‌نغو طرفندن اداره اولنوردی که بو ادمك ردوس محاصره‌سنده قازانمش اولدیغی شهرتی بودفعه دخی محافظه‌ایده‌جکی امیدایدیلیوردی. مارقو — انتونیو براغادینو شهر واستحکامك باش قوماندانلغنده وقارداشی جیووانی آندرا اونك امری آلتنده ایدی. هکتور باغلیونی عمومی‌سردارلقده وجیووانی — آنتونیو کیرینی قوهٔ محافظه‌نك اداره مأمورلغنده ایدیلر. محاصره اولنان برموقعده کرك فتور آور سوزلریله، کرك استهلاکات کثیره‌لریله مضر اولان افواه بی‌فائده‌دن قورتولمق ایچون براغادینو اهالیدن سکز بیکنی خارجه‌چیقاردی؛ عثمانلیلر معتاددن زیاده انسانیت کوسترەرك بونلرك کچملرینه‌واطه‌نك کویلرینه یاییلملرینه مساعده ایتدیلر. شوصورتله موقع محصوره یاریسی ایتالیان، یاریسی روم اولمق اوزره سلاح طاشیمغه مقتدر یدی بیکدن زیاده

(۱) هله‌پول (Hélépole) متقدمینك قله شکلنده ومحاصره‌لر ایچون مستعمل برنوع حرب ماکنه‌لریدر. بازیلیك (Basilic) شاهانه، سلطانی دیمکدر. بونلر بزده شاهی دینیلن طوپلردر (مترجم)

آدم قالمدی. فاما گوستا فناحالده و آزمقدارده استحکاملرله مدافعه اولنمقده ایدی؛ لکن قوماندانی متین برطبیعته وایجاد تدابیره قادر برذکایه مالك ایدی. براغادینو دیوارلری تعمیرایتدیردی، دوکمخانه یاپدیردی، طوپلری استحکاملر ایچنه آلدی؛ هرکسه اوقدر غیرت ویردی که ضابطلر استحکامات اوزرینه یرلشه‌رك باشقه اقامتگاه ایسته‌مدیلر.

بر مایس صباحی عثمانلی اردوسنده بغتةً بر عظیم کورلتی ایشیدلدی ؛ اوآنده طوپلرك مدهش برآتشی ایله محافظه اولنمقده اولان محاصرلر ذاتاً زیاده خسارکورمش اولان دیوار دیبلرینه قدر خندقده ایلریلدیلر؛ مردیون قوروب چیقمغه موفق اوله‌مدیلرسه‌ده خندقده موقع طوتدیلر؛ محصورلرك اقداماتی اونلری یرلرندن چیقاره‌مدی. بوصره‌ده یر آلتی عملیاتنه هرایکی طرفدن فعالیتله دوام ایدیلیوردی. محصورلر قله واستحکاملرك یوقاریسندن — متصل کیدوب کلمکده و باروت نقل ایتمکده اولان — عثمانلی لغمجیلرینك حرکاتنی تعقیب ایده‌بیلیورلردی . لغمك نره‌لره قونلدیغی ایی تخمین اولندی ؛ لکن لغمك بوزولمسی ممکن اوله‌مدیغی کبی بونك تهدید ایتمکده اولدیغی محافظلر دقیقه بدقیقه برهوا اولمغه منتظر ایدیلر. نهایت لغم پاتلادی، بتون شهری صارصدی، قله دیوارلرینك برقسمنی زیر وزبر ایلدی ؛ متعاقباً محاصرلر موقعی دردست ایتمك امیدیله خرابه‌لر اوزرینه آتیلدیلر؛ انجق بوهجوم‌ده اولکندن زیاده نتیجه ویرمدی. مصطفی پاشا طوپ آتشنی ولغم عملیاتنی کسمیه‌رك باشقه برواسطهٔ تخریبه مراجعت ایتدی. خیلی کونلر، آتیلان بومبه‌لرك برعمومی یانغین چیقاره‌جغندن قورقلدی. لکن براغادینونك، محافظلرك شجاعتنه خلل کلمدی. محاصره هرایکی طرفدن بری دیکرینه معادل اقدامات ایله ایکی بچق آیه وارمش وترکلر متعدد هجوملرده کلی ضایعاته اوغرامش اولدیغی حالده عثمانلی قوماندانی قلعه دیوارلرنده کدکلر آچلدیغنی کوره‌رك عمومی برهجوم اجراسنه وبونی بالذات اداره ایتمکه قرار ویردی. غوغا پك مدهش اولدی؛ محصورلر دشمنی هرنقطه‌ده رجعت ایتدیردیلرسه‌ده یالکز بر نقطه‌ده موفق اوله‌مادیلر . عثمانلیلر بر قپویی مدافعه ایتمکده اولان یاریم آی شکلنده براستحکامده غلبه‌ایتدیلر. لکن محصورلرطرفندن بونك التنه لغم قونلمش اولدیغندن مهاجملرك چیقارلمسنه بر چوق چالیشلدیغی حالده نتیجه‌سز قالنجه لغمه آتش ویریله‌رك مسلمان، خرستیان جمله‌سی بردن برهوا اولدیلر. محصورلر براغادینونك دیوارلر ایچنده یاپدرمش اولدیغی طوپراق استحکاملره چکلدکدن صوکره‌ده دشمنه ثبات ایله مقابله ایتمکه عزم ایتمش کورینیورلردی. ترکلر یاریم آی

استحکامنك مدافعه ایتدیکی قپویه بردها هجومه مجبوریت کوردیلر. براغادینو کدك اوزرنده و ایاقده دشمنله اوقدر یاقین جنك ایتدی که نیقوزیده عثمانلیلره کچمش بروندیك بایراغنی کندی الریله آلدی. ترکلرك بتون مساعیسی فائده‌سز قالدی. لکن محافظلر یکی بردشمنله اوغراشمغه مجبور اولدیلر که بوکا قارشی هردرلو شجاعتك هیچ برتأثیری اوله‌مازدی؛... قحط!... آطه‌نك محاصره‌سنه باشلاندیغی برسنه‌دن بری مهمات ومأکولات اوقدر ازالمش ایدی که یدیفیچیدن زیاده باروت قالمامش، اهالی آت، اشك، کوپك یمکه مجبور اولمش ایدی. محافظلر یدنجی برهجومدن قورقه‌رق (۱) ضرورت کسب ایتمش اولان برتسلیم مقاوله‌نامه‌سنه موافقت کوستردیلر. اغستوسك برنجی کونی استحکام اوزرینه بیاض بایراق دیکلدی؛ سر عسکر کدخاسیله یکی چری کدخاسی رهن صفتیله شهره کیردیلر، محصورلرده بالمقابله سرعسکر اردوسنه ایکی وندیك اصیل زاده‌سی کوندردیلر؛ بونلر مصطفی پاشانك اوغلی طرفندن احترامات کامله ایله قبول وصیرمه‌لی خلعتلر اکسا اولنه‌رق یکی چری اغاسنك چادرنده اضیاف ایدلدیلر.

اوکون شرائط آتیه ایله تسلیم مقاوله‌نامه‌سی امضا اولندی: محافظلر سلاحلریله، اشیالریله، بش پارچه طوپ ایله، باشلیجه قوماندانلرینك اوچ آتیله چیقه‌جق ودرحال کرید اطه‌سنه نقل ایدیله‌جك ایدیلر؛ اهالی شهری ترك ایله بتون مالاری الوب کیتمکده مختار ایدیلر؛ قاله‌جقلرك مالاری نه، جانلرینه ایلیشلمیه‌جك ایدی. محافظلرك نقلنه تخصیص اولنان اون درت عثمانلی کمیسی درحال لیمانه کیردیلر. ترکلر اوچ میل مسافه‌یه چکلدیلر؛ محافظلردن سائقهٔ مراق ایله اردوکاهه کانلری تظاهرات محبانه کوسترمدرك قبول ایتمك صورتیله محصورلرك فداکارانه مدافعه‌لری کندیلرینك حیرت وتقدیرینه مظهر اولدیغنی کوستردیلر. اوچ کون ظرفنده بتون محافظلر کمی یه ارکاب اولنه‌رق موقعده باشلیجه قوماندانلردن باشقه کیمسه قالمادی. براغادینو اغستوسك بشنده طوپجی قوماندانی هانری مارتینه‌نغونك ینه بونامده کی یکنجی شهرك اناختارلرینی سرعسکره بالذات تسلیم ایده‌جکنی خبر ویرمك اوزره عثمانلی اردوسنه کوندردی. مصطفی پاشا نازکانه جواب ویره‌رك ماغوسه‌نك مدافعلریله کوروشمکدن پك محظوظ اوله‌جغنی براغادینویه تبلیغ ایتدی. کونشك باتمسندن اوچ ساعت اوّل براغادینو، باغلیونی، لویی مارتینه‌نغو، آنتوان کیرینی، دیکر خیلی ضابطلر — قرق محافظ ایله برلکده — عثمانلی اردوکاهنه کیتدی.

(۱) فوغلیه‌تتا وقونتارینی ۲۱، ۲۹ حزیران، ۹، ۱٤، ۲۰، ۳۰ تموز تاریخلریله التی مجوم تفصیلاتنی ویررلر.

براغادینو قرمزی لباس کیمش وباشنك اوزرنده رنبه‌سنك علائمندن اوله‌رق قرمزی برشمسیه طوتلمقده بولنمش اولدیغی حالده بونلرك اوکنده وآت اوزرنده ایدی . کمال احترام ایله قبول اولندی؛ پاشا برقاچ دقیقه کندیسیله ومعیتنده‌کی آدملر ایله محاصره وقایعنه‌دائر قونوشدی؛ لکن بوتظاهرات مغفلانه‌نك درحال آرقه‌سی کسلدی. سرعسکر، محافظلری نقله مأمور کیلرك کریددن سربست عودت ایده‌بیلملری ایچون نه‌درلو تأمینات ویره‌جکلرینی صوردی؛ براغادینونك، تسلیم مقاوله‌نامه‌سنده بوکا دائر برشی مندرج اولمدیغی جوابنی ویرمسی اوزرینه سرعسکر کنج انتوان کیرینینك رهن اوله‌رق براقلمسنی بیان ایتدی. براغادینو، شدتله وموقعنك مساعد اولمدیغی برنفرتله انفعال کوسترردی؛ بونك اوزرینه سرعسکر کتم حسیاتنه لزوم کورمیه‌رك قوماندانه‌وبتون‌وندیکلیره لعنت ایتدی، وکندیلرینی تسلیم مقاوله‌نامه‌سیله تأمین اولنان مصونیتلرینه رغماً اللی مسلمان حاجیسنی اعدام ایتمش اولمقله اتهام ایلدی. براغادینو بوجنایتی اسباب معقوله‌یه مستند کوسترمك، یاخود انکار ایتمك مجبوریتنده‌بولنه‌رق برطرفدن‌ده رهن طلبنی جسورانه واوله‌یسز سوزلرله رد ایلمکده دوام ایتدی . مصطفی پاشا، سوزله تحقیردن فعلیاته کچه‌رك باغلیونی، مارتینه‌نغو، کیرینی ایله‌براغادینویی باغلاتدیره‌رق شوحالده چادرك خارجنه سورودملرینی امر ایتدی ؛ براغادینودن باشقه‌لری درحال اولدرلدیلر. ارقداشلرینك ترك حیات ایتدیکنی کورن براغادینو دها اوزون اشکنجه‌لر ایچون صاقلانلمش ایدی ؛ شمدیلك برونمك ، قولاقلرینك کسلمسیله اکتفا اولندی. آنجق اون کون صوکره، برجمعه‌ایدی که قورقونج اشکنجه‌سی ختام بولدی؛ یرکرسی‌یه اوتوردیلوب ایاغنك آلتنه‌ده برتاج قونیله‌رق ردوس بکنك قادرغه‌سنك سرنه چیقارلدی، وبعده صویه آتلدی. عثمانلی مورخنك افاده‌سنه کوره اوده عثمانلی اسیرلرینه بویله یاپمش ایدی . اوندن صوکره‌ده بیونه طوپراق طولو ایکی سپت کچیریله‌رك تعمیر ایدیله‌جك اولان ایکی استحکامه نقل ایتمکه اجبار ایدلدی؛ سر عسکرك اوکندن هر کچدکجه مطلقا یره قاپانمسی لازم کلیردی . نهایت قلعه‌ده حکومت قوناغنك اوکنه کوتوریله‌رك ترك اسیرلرینك دکنك جزاسی ایچون چیقارلمرك معتاد اولان دیرکه چیقارلدی ؛ صوکره عثمانلی قوماندانك شو : « مسلمان قانی دوکنك قانی دوکولمیدر» سوزی اوزرینه یره یاتیریلوب دریسی یوزلدی. سرعسکر وجلاد ثبات قهرمانی کوسترن بو آدمه خطاباً ایکیسی بردن: « سنك مسیحك نره‌ده؟ نه ایچون امدادیکه کلیور؟ » دییورلردی (۱). براغادینو هیچ برشکایت ایتمکسزین

(۱) بوتفصیلات روم ووندیك مورخلرندن منقول خیالات اولمیدر . (مترجم)

دهشتلی اشکنجه‌لر ایچنده انجیلدن « مرحمت » آیتلرینی تذکار ایلیوردی؛ بودعانك صوکی اولان «یارب بکا قلب طاهر احسان بیور!» سوزلرینی سویلیه‌رك تسلیم روح ایلدی. اردوکاهده بولنان اوچ یوز خرستیان کذلك اعدام اولندی. تسلیم مقاوله‌سندن اول اردویه کوندریلن رهنلر — مرحمةً ویاخود خادم ایدلمك مقصدیله — سرعسکرك ایلك حدتی اثناسنده اونك خادم اغاسی طرفندن صاقلانمامش اولسه ایدی بونلرك‌ده اوته کیلرك حالنه اوغرایه‌جقلرنده شبهه یوق ایدی . فی‌الواقع هانری مارتینه‌نغوده عثمانلیلرك قانلی قلیجندن انجق اوصورتله مؤبداً اسارته واقتدارسز لغه‌محکوم ایدیله‌رك قورتیله‌بیلمشدر. مصطفی پاشا خیانتی تزیید ایله کمیله قونلش اولان اشخاصی‌ده اخراج ایتدیروب اسیر ایلدی. براغادینوبی دوچار ایلدیکی بی‌رحمانه اشکنجه ایله قناعت ایتمه‌رك بوقهرمانك درت‌پارچه ایدیلوب هرپارچه‌سنك درت بیوك‌بطاریه‌دن برینك‌اوزرینه قونلمسی ودریسنه صمان طولدیریله‌رق اینك اوزرنده اردوکاه وشهر ایچنده طولاشدیرلمسی امرینی ویردی. قوماندانك نعشی قادرغه سرننه آصیلدقدن صوکره براغادینونك، باغلیونینك، مارتینه نغونك، کیرینینك باشلریله برلکده‌پادشاهه کوندرلمك‌اوزره برصندوقه قونلدی. استانبولده براغادینونك‌دریسی کورکده‌بولنان خرستیان اسیرلرینه تماشا ایتدیرلدی[۱۱]. مؤخراً وندیکه ویریله‌رك عزیزجیووانی وپائولو کلیساسنك مقبره‌سنده بردستی ایچنه قونلدی . کیکلری‌ده احترام دیندارانه ایله طوپلانیله‌رق عزیز غره‌غوریا کلیساسنه دفن اولندی .

وحشی‌مصطفی پاشانك حرکتنی محق کوسترمك ایچون عثمانلی مورخلری طرفندن درمیان اولنان اسباب معقول کوریله‌مز؛ چونکه براغادینونك برثبات نابهنکامه دلالت ایدن سوزلری سرعسکرك غضبنی اشعال ایتمش ایسه محافظلرك حیاتنی وسربستانه چکیلوب کیتملرینی تأمین ایدن شرط تسلیمك نقضی‌هیچ برشی معذور کوسترمز. برده مصطفی پاشانك حدتی فی‌الحقیقه براغادینونك جوابلرینه عطف ایتمك اقتضا ایدرایسه بوندن دولایی اك اول ویالکز اونك قربان اولمسی لازم کلیردی. مع‌هذا وقایع بوملاحظه‌یی‌ده تکذیب ایدر . براغادینونك وحشیانه اشکنجه‌سی اون ایکی کون‌سوردی، وتسلیم مقاوله‌نامه‌سی‌هرنقطه‌سنده نقض اولندی؛ بناءً علیه بوآلچاقجه حرکت برغضب آنی نتیجه‌سی اولمایوب‌اوزون اوزادیه تصور وتصمیم اولنمشدر. ایکی قارداش آره‌سنده مشئوم برمحاربه ایقاع وسلطان سلیمانی‌اوغلی بایزیدك اعدامیله خون آلود اولمغه تشویق ایتمش برآدمه یاقیشیرمعامله‌ده بوایدی. بوحرکت جانیانه

برمنفعت ملحوظ اولدیغی زمان غیرمسلملره ویریلن سوزی طوتمامق جائز اوله جغنی بیان ایله شو محاربه‌یی توصیه ایدن فتوایه موافق ایدی(۱). مع‌هذا یالکز بوامری ویرن آدمك وحشت خونریزانه‌سی دکل، اوزمانك فکر عمومیسی نظر ملاحظه‌یه آلنجه بودرلو احواله تعجب ایدیله‌مز. سلیم ثانی، طقوزنجی شارل وقورقونج ایوان ایله معاصر ایدی. سنت بارتله‌می قتل عامنك اوروپا اقوامنه دهشت‌انداز اولمسندن بری هنوز برسنه‌کچمش اولدیغی کبی برسنهٔ جدیده‌نك ختامندن اول ویتانستاین استحکامنك ضبطنده بتون محافظلرك اعدام اولندیغی وقوماندانك آتشده قیزارلمق اوزره میزراغه کچیرلدیکی کورلمشدر[۱۲]. اکر فرانسه‌ده، فلاندیاده بودرلو افعال وحشت وقوعه کلیورسه — یتشدردیکی شاکرد الکزیاده جالب حجاب اولان سیئات اخلاقیه‌یی لاقیدانه اجرا ایتمك صورتیله الك مقدس قوانین اسلامی پامال ایدن — برآدم نه‌درلو افعاله مستعد دکل ایدی؟ سلیمك ومربیسنك محکوم اولدیغی ابتلانك تأثیری نیقوزینك تسخیرینی متعاقب وقوعه کلن بعض حکامك ترفیعی مسئله‌سنده قولایجه آکلاشیلیر. ارباب ذکادن اولمغله معروف وهرایکیسی ده مبتلای شراب وخمور اولان قاضی روحی ومفتی اکمل بالذات میخانه آچوب ایشلتدیلر: بونلرك معتادی، صباحلری قاضی مفتینك خانه‌سنده، آقشاملری مفتی قاضینك خانه‌سنده سرمست اولمق ایدی. بودرلو مثالدرسایه‌سنده سرخوشلق اردوده عمومیت شکلنی آله‌رق اکثریا نفراتك «شرابك الك ایسی بوحا کمدن هانکیسنده بولنور؟» دیه غوغا چیقاردقلری کوریلیردی. بوندن دولاییدرکه ماغوسه‌نك ضبطنده ترك عسکرلری ملل سائره عسکرندن باشقه درلوحرکت ایتمدیلر: شراب مخزنلرینك قاپیلرینی قیره‌رق قبریس شرابیله ایستدکلری قدر سرخوش اولدیلر. قوماندان پاشاده عزیز نیقولا باش کاتبیاسنی پامال حقارت ایتدی؛ قبرلری آچدیروب ایچنده‌کی رمادی پریشان ایلدی؛ اعزه تصویرلرینی ییرتدی؛ معبده ایشیدلمه‌مش شنیعه‌لر یاپدی. برتعصب اینجه‌لکی اولمق اوزره بر اغادینونك اعدامی منظرهٔ مدهشه‌سنك، جامعه تحویل اولنان کلیسانك کشاد رسمیسنی اجرا ایچون انتخاب ایدیلن بر جمعه کونی وقوعنی ایستمش ایدی (۱۷ اغستوس ۱۵۷۱).

(۱) فتوای مبحوث‌عنه مناسبتیله ۲۴۴ نجی و ۲۴۵ نجی صحیفه‌لرده تحشیه اولندیغی اوزره قبریسلیلرك مسلمانلره متمادیاً ایقاع ایلدکلری مضرته کوره بو جزیرنك ضبطی چوقدن بری الزمیت حالنی کسب ایتمش اولدیغی کبی هامه‌رك آرزو ایتدیکی، برمعاهده‌نك ابدیاً محافظه‌سی ایسه زمانمزده بیله بونك مرعی اولمادیغی آشکاردر. بورعایتك تطبیقی آنندن اعتباراً روی ارضده هیچ برمحاربه وقوع بولمامسی لازم کلیر. (مترجم)

تاریخ قدیمده زهره عبادتنه وشریعت اسلامیه‌ده استراحته تخصیص اولنمش اولان بوکون، وقتیله زهره یورطیلرینك واوصیره‌ده ایقاع ایدیلن سرائر تعبیر اولنان شنایعك وآلهه شرفنه انسانلر قربان ایدلمك مراسمنك کوستردیکی مناظر هول انکیزك تجدد ایلدیکنی کوردی. شوقورقونج تماشادن برقاچ کون صوکره مصطفی پاشا آطه‌دن چیقدی (١٥ ایلول ١٥٧١)؛ برقاچ هفته صوکره‌ده — فتحی تقریباً اللی بیك کشینك حیاتنی افنا ایتمش اولمقله برابر (١) — ظفر الاییله استانبوله کیردی. جزیره‌نك وارداتی — که چرکس سلطانلری طرفندن حرمینه تخصیص ایدلمش اولمسی بهانهٔ حرب اولمش ویهودی میکه‌زقبریس قرالی عنوانیله النه کچیرمکی امید ایلمش ایدی — صدراعظمك مصارفنه تعیین ایدلدی. مؤخراً بو وارداتك قسم کلیسی والده سلطانك تخصیصاتی میاننه قونلدی؛ شوصورتله وه‌نوسه [زهره‌یه] منسوب اولوب روما ایمپراطورلری طرفندن هدیهٔ نسوان اولمق اوزره مصر قرالیچه‌لرینه تقدیم اولنان قبریس اطه‌سی ینه اویولده حرم سلطانی قادینلرینه ویرلدی [١٣].

ماغوسه محاصره‌سی اثناسنده عثمانلی کمیلری دالماچیا ساحللرینی اندیشه‌یه دوشورمکدن خالی قالمامش ایدی. اعلان حربی متعاقب، ودها ترکلر جزیره‌یه چیقمازدن مقدم وندیك آمیرالی وه‌نه‌یرو ارناودلقده سوپوتویی بغتةً ضبط ایتمشیدی؛ مقابله بالمثل اولمق اوزره قپودان علی پاشا واولوج علی دخی کرید وچه‌ریغو (٢) آطه‌لریله زهره‌یه تخصیص اولنان قدیم چیته‌ر بلده‌سنی اوره‌رق بوشهردن ایکی معبده حرمتسزلك کوستردیلر. قپودان پاشا ناواریندن زانته، کفالونیه، بوترینتو ساحللرینی یغما ایچون عسکر کوندردیکی کبی سوپوتو اوزرینه‌ده قرق قادرغه سوق ایلدی. برطرفدن‌ده اولوج علی قورفو اوزرلرنده میشل بارباریغو وپیه‌رو برتولازینك قادرغه‌لریله له‌زا وموچه نیغانك کمیلرینی ضبط ایتدی. قپودان علی پاشا سوپوتویه بیك بش یوز

(١) پاروتا. ص ١٩٨. قونتارینی، ص ١٣١، ماغوسه اوکنده‌کی اردونك مقدارینی شووجه ایله کوسترر: سکسان بیك ایلقلی عسکر، اون درت بیك یکیچری، غیر منتظم عسکردن آلتمش بیك کشی. پاشالر دفترنده بونلرك اسملرینی طانمسی قابل اوله‌جق صورتده یازار، یالکز شهسوار پاشا ایله مرعش پاشاسنی سیویزاری وماراسقو پاسالری (il Bassa di Scivisari et Marasco) یاپدیغی کبی دیوریکی سنجاق بکنی‌ده Famburian Diveric یاپار.

(٢) پاروتا عثمانلی دونانماسنك مقدارینی بر وجه آتی کوسترر: پرتو پاشا یوز قادرغه ایله قاسته‌ل روسوده؛ علی پاشا اللی بش، اولوج علی یکرمی، باربروسك اوغلی حسن یکرمی قادرغه ایله؛ احمد یکرمی قادرغه، اون معونه، بش دیکرکمی ایله قبریس اوکنده؛ جمعاً ایکی یوز اللی یلکن. بو معلومات حاجی قالفه‌نك اسفار البحارده، ص ٥٥، ویردیکی معلوماته تمامیله موافقدر.

یکی چری چیقاردی؛ لکن شهر اوزرینه برهجومنده طالعك مساعده سزلکنه اوغرایوب عسکرینك اوچده برینی ضایع ایده‌رك همان کری چکلدی. دولچینو موقعی علی پاشا ایله اولوج علینك قره‌دن، دکیزدن شدتله صیقشدرملری اوزرینه تسلیم اولدی؛ ایلچی الهساندرو دوناتونك الچاقلغی ده انتیواری بی‌تسلیم مجبوریتنده بولندردی؛ بودنا، متصرفی اغوسته‌ن پاسکوآلیغونك اهلیتسزلکندن دولایی بوحاله اوغرادی. قپودان پاشا یکرمی قادرغه ایله‌قاسته‌ل نوئووو اوکلرنده دولاشمقده اولدینی حالده اولوج علی وقارا قوزا (قره کوز) له‌زینا وکورزولاجوارینی خراب ایتدیلر. اغستوس اورته‌لرینه دوغری ایکی مهتدی‌قورسان له‌زیناده آلدقلری غنائم کثیره ایله والونا (اولونیه) ده توقف ایتدیلر؛ بواشیا ارەسنده بالخاصه — له‌زیناده مادونه کلیساسندن آلمش اولدقلری — والی فنارینی مفتخرانه کوسترردی. آولونیه‌دن قپودان علی پاشا ایکی قادرغه‌یی سیچلیا ساحللرینه کوندردکدن صوکره سازه‌نویه کیتدی که کرك استانبولدن، کرك خرستیان‌حکومتلرینك متحد دونانمالرندن معلومات‌قطعیه آلمادقجه بولیماندن چیقمامق نیت قطعیه‌سنده ایدی (۱).

نیقوزینك سقوطندن‌صوکره صدراعظم‌صوقوللو محمدپاشاخرستیان‌حکومتلرینك اتفاقی لوای‌عثمانی ایچون‌موجب‌فلاکت‌اوله‌بیلمسندن قورقه‌رق، یاخود رقیبی‌مصطفی پاشانك قبریس سفرنده‌کی پارلاق‌موفقیتنه غبطه‌ایده‌رك استانبولده مقیم‌وندیك‌بالیوزیله ملاقاتلرنده صلحه دائر برقاچ سوز قاچیروب بروندیك‌مکالمه مأمورینك ورودینه انتظار کوسترردی؛ بوندن باشقه بالیوزی سناتونك نیاتنی اکلامق ایچون قنچلارینی وندیکه کوندرمکه تشویق ایلدی. الك زیاده مشغول‌اولدینی اتفاق مسئله‌سنك تأثیریله فرانسز مرخصی غراچینانی — باب همایون ایله جمهور آره‌سنده فرانسه قرالنك توسطیله اعادهٔ صلح ایتلسی ارزوسنی‌متضمن پادشاهك وکندیسنك مکتوبلریله — وندیك‌یولندن‌پارسه کوندردی. بونك‌اوزرینه‌وندیك‌حکومتی‌ژاق‌راغوزونی‌بی‌استانبوله اعزام‌ایتدی، وپاپانك‌تشکیلنی غیورانه تعقیب ایتمکده اولدینی اتفاق ایچون برمدت کوشکلك کوسترردی. ایشته یوصورتله‌درکه متخالف‌مقصدلرله استانبولده‌راغوزینی ووندیکده پاپا وکیلی‌قولوناطرفندن تعقیب اولنان مذاکرات‌بربرینی تأثیرسزبراقه‌رق برطرفدن صلحك انعقادینی، برطرفدن‌ده اتفاق مقدسك تشکل قطعیسنی تأخیر

(۱) قونتارینی، ق ۳۳. حاجی قالفه، اسفارالبحار، ق ۳۲. دولچینو ترجمه‌ده «اولغوم» [اولکون] انتیواری «بار»؛ سوپوتو «سوبوت»؛ والونا «اولونا» [آولونیه] تسمیه اولنور.

ایلمشلردر. لکن متعاقباً کرید اطه‌سنك تخریبی وماغوسه محاصره‌سنه تکرار باشلانلمسی سناتونك قرارسزلغنه نهایت ویره‌رك ۱۵۷۱ مایسنك یکرمی بشنده پاپا، اسپانیا قرالی، وندیك جمهوری تعرضی وتدافعی براتفاق امضا ایتدیلرکه موضوعی — خرستیان نامنك دشمن ابدیسی اولان — عثمانلی دولتی قدرتنی دوشورمکدن عبارت ایدی. بو اتفاقك قوای مجتمعه‌سی ایکی یوز قادرغه‌دن، یوزی دیکر کمیلردن، اللی بیك پیاده‌دن، درت بیك بش یوز آتدن مرکب اوله‌جق ایدی. مصارفك صورت تسویه‌سی شویله تعیین ایدلمشیدی؛ پاریسی قرال، آلتیده بری پاپا، اوچده بری وندیك طرفندن ویریله‌جك ایدی. اردو مایسده حاضر بولنوب مسینه‌ده طوپلانه‌جق ایدی. پاپانك همان هیچ حرب کمیسی اولمادیغی جهتله وندیکلیلر طوپلری وتجهیزاتی مکمل اون ایکی قادرغه اعطاسنی تعهد ایدیورلردی . باش قوماندانلق اسپانیول سرداره تفویض ایدیله‌جك ایدی . حکومات متفقه آره‌سنده کی عهدنامه اسپانیا ایلچیسی طرفندن عزیز مارق کلیساسنده طنطنه‌لی بردعا اوقوندقدن صوکره ۲۲ تموزده اعلان اولندی [۱٤] . فرانسز ایلچیسی استانبوله کیتمك اوزره وندیکدن کچرکن سناتویی نیتندن چویرمکه چالشدیسه‌ده فائده‌سی اولمادی (۱). بو اتفاق، دولت عثمانیه‌نك تشکیلندن بری اوروپا حکومتلرینك، خرستیانلغك دشمن صمیمیسی علیهنده اون اوچنجی اتفاقلری اولوب جمله‌سنك ده باشلیجه محرکلری پاپا ایله وندیك جمهوری ایدی (۲). قاردینال قارافانك ـ عزیز پیه‌ر کلیساسنده حالا کورلمکده اولان ساتالیا زنجیرینی اطروفهٔ حرب اوله‌رق کتیرن اتفاق مشهوری تشکیلندن بری برعصر کچمش ایدی. ینه اوحکومتلرك، یعنی پاپا، اسپانیا قرالی ایله وندیك جمهورینك بوندن اولکی اتفاقلری ده اوتوز درت سنه مقدم وقوع بولمشیدی.

شارل کنك ولدمادر بخطاسی دون ژوآن دوتریش — که اقتداری وباباسنه مشابهتی

---

(۱) پاروتا بو ایلچی‌یی شویله تسمیه ایدیور : « il vescovo di Aox » .

(۲) ۱، بشنجی اوریه‌ن زمانندهٔ کی حرب صلیبیون، ازمیرك ضبطی ۱۳٤٤؛ ۲ ، بشنجی اوریه‌ن زمانندهٔ مراد اول علیهنه؛ ۳، طقوزنجی غره‌غوار زمانندهٔ نیکبولی محاربه‌سی، ۱۳۹٦؛ ٤، دردنجی اوژه‌ن زمانندهٔ وارنه محاربه‌سی ؛ ٥، بشنجی کالیکس زمانندهٔ بلغراده خرستیان عسکرینك امدادی، ۱٤٥٥؛ ٦، ایکنجی پی زمانندهٔ ۱٤٦٤؛ ۷، دردنجی سیکیست زمانندهٔ ازمیر وساتالیا (آدالیه) نك ضبطی، ۱٤۷۲؛ ۸، سکزنجی اینوسان زمانندهٔ بایزید ثانی علیهنه؛ ۹ ، دردنجی الکساندر طرفندن ینه اوپادشاه علیهنه؛ ۱۵۰۱؛ ۱۰ ، اونجی لئون زمانندهٔ سلیمان اول علیهنه، ۱۵۲۰؛ ۱۱، دردنجی آدریه‌ن طرفندن موهاج محاربه‌سندن آز اول، ۱۵۲٦؛ ۱۲ ، اوچنجی پول طرفندن ۱۵۳۹ .

شمدیدن بیوك امیدلر ویرمکده ایدی — ۲۵ ایلول ۱۵۷۱ ده مسینه دن یتمش اسپانیا، اون مالطه، اوچ ساووا قادرغه سیله یلکن آچدی. پاپانك مارقو آنتونیو قولونا، دوق دوپالیانو، دوق دوتالیاقوزو قوماندهسنده اون ایکی قادرغه سیله وندیکلی آمیرال سباستیه‌ن وه‌نیه روقوماندهسنده یوزسکز قادرغه وغایت جسیم التی یوك کمیسی اوته کیلره التحاق ایتدی. آمیرال کمیسنده عقد اولنان برمجلس حربده اولونیه اوزرینه‌می ، قاسته‌ل نوئوویه‌می، یوقسه سانتاماوارایه‌می کیدیله‌جکی مذاکره اولندی؛ وه‌نیه‌رو ودونانما سرداری دون ژوآن بحر سفید صولرینه کیدلمسنی رأی ایده‌رك اونلرك رأیی غلبه ایتدی. دونانما قورفه‌نك قارشیسنده سیروس اطه‌سنك لیمانی اولوب ترکلرك هولومیج تسمیه ایتدکلری کومه‌نیج نام موقعه توجه ایلدی؛ انجق عثمانلی دونانماسنك اوصولرده بولندیغنی خبر آله‌رق کفالونیا آطه‌سنده واقع آله ساندریایه (قدیم ساموس) کیتدی. سکز قادرغه‌دن مرکب برقسم، سیچلیا آمیرالی ژان قوردونا قوماندهسیله، استکشافه مأمور ایدی. اوندن صوکره ژان آندره آ دوریا قوماندهسنده اللی درت قادرغه پیشدار اوله‌رق کلیوردی. وندیکلك التی یوك کمیسی دوئودو قوماندهسنده مرکز قوتندن یاریم میل ایلریده بولونیوردی . ایلك صف حرب آلتمش برقادرغه‌دن مرکب اوله‌رق بونلرك اورته‌سنده دوق دوپالیانو ایله سردارك، وندیك جمهورینك بایراقلری تموج ایدیوردی. بونلر پرووه‌دیتور باربارینغو قوماندهسنده ایکنجی برصفه استتاد ایلیوردی. نهایت مارکی دوسانتاقروسه عنوانی حائز اولان ناپولی آمیرالی آلوارو دوبازانو اوتوز التی قادرغه ایله صوك قوتی تشکیل ایدیوردی. اولدن قرارلاشدیریلان ترتیب موجنجه پیشدار ودمدار جناحلرده صف قوره‌جقلر ایدی.

ایکی یوز قرق قادرغه، قرق قالیون ایله یکرمی کوچك چکدیریدن، جمعاً اوچ یوز یلکندن مرکب اولان عثمانلی دونانماسی قپودان مؤذن زاده علی پاشانك باش قوندانلغی آلتنده له‌پانتو [اینه‌بختی] کورفزنده توقف ایتمش ایدی. جزائر بکلر بکی اولوج علی، طرابلس بکلر بکی جعفر پاشا ، باربروس خیرالدین اوغلی حسن پاشا وامرای بحریه‌دن معدود اوله‌رق قادرغه‌نك پوپه‌دیرکنده فنار طاشیمق حقنه مالك اولان بش دیکر سنجاق بکی قپودان پاشانك امری آلتنده ایدی [۱۵]. کیلره قونیلان قره عسکری پرتوپاشا قوماندهسنده ایدی . پرتوپاشا ایله اولوج علی طائفه‌نك تجربهٔ طالعه چیقشمغه مساعد درجه‌دن پك ناقص اولدیغنی اخطار ایتدیلرسه ده تأثیری کورلمدی؛ قپودان پاشانك حسابه مستند اولمایان غیرتی اونلرك احتیاطنه غلبه ایده‌رك امری آلتنده‌کی دونانمانك کاملاً ضیاعنی موجب اولدی.

٦ — ۷ تشرین اول ۱۵۷۱ کیجه‌سی خرستیان دونانماسی تیمور قالدیروب فرداسی — که برجمعه ایرته‌سیدر — اوکله‌دن برچق ساعت صوکره (ساحللرنده پك چوق سولوك بولنمسندن، یاخود کاهن ئه کیناسك بورالرده طوغمسندن دولایی) روملرك ئه گینه، یعنی سولوك تسمیه ایتدکلری بش آطه اچیقلرنده کورندی. بو آطه‌لر آرناوودلق ساحلنده واقع آخه‌لوس (الیوم آسپروپوتاموس) منصبی قارشیسنده واقع اوله‌رق کورزولاری اسمیله‌معروفدرلر. خرستیان دونانماسندن استکشاف ایچون اینه‌بختی‌یه دوغری کوندریلن فرقتینك عثمانلی دونانماسنك یاقینلاشدیغنی خبر ویرمسی اوزرینه دون ژوآن کمیسنك آرقه دیرکنه مربع بریشیل‌بایراق آصمق‌صورتیله‌صف‌حرب تشکیلی امرینی ویردی. اللی درت کمی ایله صاغ جناحی تشکیل ایدن ژان آندره دوریا کورزالوری‌اطه‌لرینك‌صوایله‌برابراولان‌ایکی‌طاشلغنی‌کچرکچمز عثمانلی دونانماسنی کوردی. خرستیان دونانماسنك صول جناحی اطه‌لر آلتنده مستور اولدیغی ایچون عثمانلی دونانماسی دشمنك قوتنی حقیله تعیینده یاکیله‌رق موره ساحللرینه موازی اولمق اوزره‌صف حرب قوردی. اللی‌اوچ قادرغه‌دن مرکب‌بولنان بوصول جناحه قوماندہ ایدن پرووه دیتوربارباریغو آخه‌لوس متصبنه‌دوغری کیدوب — اوزماندن بری‌خرستیانلر طرفندن‌فابرون (مال‌قانتونه)، عثمانلیلر طرفندن قانلی برون تسمیه اولنان چیقنتینك قارشیسنده‌کی پەلیا یاخودویللا ـ دی ـ مارمو اطه‌سی کنارندن کیتدی. مرکزده، هلال شکلنده ترتیب اولنان صف اصلی بولونیوردی. بوقوت، ساووا امیرالی پرنس‌دوپارمه، جنوه آمیرالی‌دوق‌دوربه‌ن، ناپولی آمیرالی‌ایله قوماندور قاستیل‌قوماندہ‌سنده ایدی. بوصفك قادرغه‌لرندن بری‌بیقاری قوتی قاراچیولی(۱) طرفندن قوماندہ ایدیلیوردی که مؤخراً دون‌ژوآن دوتریشك — کندیسی‌ده حصه‌دار اولدیغی — وقایع حربیه‌سنی یازمشدر. سانتا ـ قروسه مارکیسی اولان دون‌آلوارو دمداری اداره ایدیوردی. باشلیجه صف‌حربك باشنده اوچ آمیرال ایلریلیورلردی؛ اورته‌ده دون‌ژوانك، صاغده پاپا آمیرالی مارقوآنتونیو قولونانك، صولده وندیك آمیرالی سباستیه‌ن وه‌نیه‌رونك سفینه‌لری وارایدی. هکتورسپینولا قوماندہ‌سنده اولان وایچنده پارمه دوقه‌سی الکساندرو فارنه‌زه بولنان جنوز

(۱) « ترکلرله محاربه » نام اثر (I Commantari delle guerre fatte con Turchi) ، ۱ : « *Ferrante Caraccioli conte di Biccari scrittor di questa istoria, il qual con la sua galea andava a destra di quella del Quirino*

قپودان کیمسی صاغ جناحده قولوناتی تعقیب ایدیوردی ؛ صولده ووه نیه رونك پك یاقینده له ینی سینیورینك قوماندهسنده واوربه ن پرنسی حامل اولان صاووا قپودان کیمسی کیدیوردی. مرکزده دون ژوآنی تعقیباً قاستیل بیوك قومودورینك امری آلتنده بولنان پاترونه ، یعنی اسپانیا ویس امیرال سفینهسی کلیوردی. صاغ جناحك منتهاسنده مسینه باش دعاجیسنك راکب اولدیغی مالطه آمیرال کیمسی، صول جناحك منتهاسنده لومه لینینك قپودان کیمسی بولنیوردی. ترکلر طرفنده صاغ جناحك قوماندهسی جزائر بکلربکی اولوج علی یه، صول جناحك قوماندهسی آغریبوز بکی چولاق محمده ویرلمش ایدی. مرکز خطنك ایلریسنده واوچ خرستیان آمیرالنك قارشیسنده قپودان مؤزن زاده علی پاشانك آمیرال کیمسی بولنه رق بونك صاغنده وزیر وسرعسکر پرتو پاشانك وصولده اردو خزینه داریسك قادرغهسی کیدیورلردی.

ایکی قوت بحریه برمدت حیرت متقابله ایله بربرینی تماشا ایتدیلر: خرستیان دونانماسی ایکی یوز ، عثمانلی دونانماسی اوچ یوز یلکنی حاوی ایدی . کونش بتون شعشعه سیله پارلایوردی؛ متفقلرك مغفرلری، زرهلری، قالقانلری ترکلرك کوزلرینی قاشدیرمش اولدیغی حالده بونلرده کیلرك وترك طائفهلرك قویو ومتنوع رنکلرینه، آلتون فنارلرینه، آلتوندن، کوشدن کتابه لری حاوی قرمزی سنجاقلرینه، عثمانلی آمیرال کیلرینك —ایکی طرفدن کسرسیف علی [ذوالفقار]، آی، یلدیزلر، پادشاهك اسمنی کوسترن کرفت یازیلر ایله مزین — سنجاقلرینه متحیر ایدیلر(۱). بوسکوت، عثمانلی آمیرال کیمسنك سلام اشارتنی وخرستیان آمیرالنی اوصورتله کندیسنی طانمغه دعوتی متضمن اولمق اوزره آتدیغی باروت طولو طوپ صداسیله فاصله بولدی ؛ دون ژوآنك جوابی بیوك چاپده برگوللهسی اولدی .

خرستیانلرك صول جناحنده جنك باشلادی، ومتعاقباً بتون خط اوزرنده بش یوز کمی محاربه یه کیردی. اوکله دن درت بچق ساعت صوکره(۲) چولاق محمد ایله کاوور علینك متفقلرك صول قولنی چویرمك اوزره مانوره یاپدقاری وباربارینونك

(۱) ترکلرك قپودان پاشا کیمسنی تعقیب ایدن برنجی، ایکنجی، اوچنجی امیرال کیلرینه ده ایتالیانجه دن مأخوذ اوله رق (قپودانه *Capitana*)، (پاترونا *Patrona*)، (ریال *Reale*)، تعبیر اولنور. قپودان پاشا کیمسنه ده (باشتاردا *Baschtarda*) دینیلیر. عثمانلی بحریه سنك متنوع سنجاقلری حقنده «دولت عثمانیه نك اصول اداره و تشکیلاتی» اثرینه مراجعت، ج۲، ص ۲۹ .

(۲) دیه دو (Diedo)، ص ۱۹. قونتارینی ساعت یدیده، یعنی غروب شمسده دیور.

هر طرفدن محاط واولمك درجه‌سنده مجروح اولەرق بر اوق یاغموری التنده یره دوشمکده اولدیغی صیره‌ده مؤذن زاده کمی کمی‌یه وانسان انسانه اوروشمق‌اوزره دوغری دون‌ژوانك گمیسی‌اوزرینه یورودی . لکن همان اوآنده دون ژوآنك ووه‌نیه‌رونك ایکی گمیسی بردن هجوم ایتدیلر؛ پرتوپاشا، قولونانك قادرغه‌سنه‌رامپه ایتدی. عثمانلی امیرال گمیسنده‌کی اوچ‌یوز یکی چری ایله‌یوز تیرانداز دون‌ژوانك گمیسنده بولنان ساردونیالی درت یوز تیراندازه‌قارشی‌صوك درجه‌ده شجاعتله‌حرب ایلدیلر. غوغابرساعتدن زیاده سوردی؛ برقاچ دفعه متفقلر عثمانلی قپودان گمیسنك گوگرته‌سنك یاریسنی ضبط‌ایتمش وفقط رجعته مجبور اولمش اولدقلری حالده‌مؤذن زاده‌برقورشون‌ایله اوله درجه‌سنده یاره‌لانه‌رق دوشدی؛ اسپانیوللر ترکلرك ایللك ترددلرندن فرصت بوله‌رق یکیدن عثمانلی گمیسنك گوگرته‌سنه صیچرایوب‌قادرغه‌یی ضبط ایله ترك سنجاغنی ایندیردیلر . براسپانیول نفری هنوز نفس المقده بولنان قپودان پاشانك باشنی کسدی، ومهاجملری « پاره‌بولورسکز! » دیه‌رك گمینك ایچنه اینمکه‌دعوت‌ایلدی؛نفر،باشی‌دون‌ژوآنه‌کوتوردی؛ دون ژوآن‌بونی‌نفرتله رد ایده‌رك دکیزه آتلمسنی‌امر ایتدی ایسه‌ده برمزراق اوزرینه کچیریله‌رك باش دیرکه‌آصلدی. آولونیا قپودانی قره‌کوز، مدللی سنجاق بکی محمود بك فناری‌حامل‌دیکر درت‌کمی ایله امیرال سفینه‌سنك امدادینه کله‌رك شدتلی برمحاربه‌یه طوتوشدیلر ؛ سانتا قروسه مارکیسی متفقلر دونانماسنك اوچ باش قوماندانی تهدید ایدن مخاطره‌یی کوره‌رك دمدار کمیلریله دون ژوآنك امدادینه قوشدی . وندیکلی لوره‌دانو و مالپیه‌ری آدلرنده ایکی قپودان ترکلرك‌آره‌سنه کیردیلر؛ باش قوماندانی قورتارمش ومحاربه‌نك نتیجه‌سنی‌تعیین ایتمش اولمله‌برابربرقاچ عثمانلی قادرغه‌سنك‌هجومیله‌شانلی برصورتده ترك حیات ایلدیلر. قره‌کوزك وپرتوك قادرغه‌لری ضبط ایدیلوب خرستیان‌کمیلرینه باغلاندی. قره‌کوز اولدیرلدی؛ پرتو دکیزه‌آتیله‌رق برشالوپه‌یه کیرمك‌امکانی‌بولدی.

متفقلرك صاغ جناحی اوقدر مساعدهٔ طالعه مظهر اوله‌مادی . محاربه‌یه کج باشلامش‌اولان‌اولوج علی‌مانوره‌سایه‌سنده دوریانك گمیلرینی چویرمکه موفق‌اولمش، واونی‌محاربه‌مرکزندن‌اوزاقلاشمغه‌اجبارایلمش‌ایدی.خرستیان‌گمیلرینك‌یوریشلرنده‌کی تخالف بونلری بربرندن آیرمش ، وآره‌لرنده اوزون مسافه‌لر قالمش ایدی . اولوج علی اون‌بش اسپانیول، وندیك، مالطه گمیسنك خیلی اوزاقده طوپلاشمش اولدقلرینی کوره‌رك بتون‌قوتیله‌اونلرك‌اوزرینه یوریدی؛ بوگمیلر مقداری کندیلرندن

پك چوق دشمن سفائیله محاط قالملریله برابر شدتله مقابله ده قصور ایتمدیلر. اولوج علی مالطه طریقتنك قپودان گمیسنی ضبط ایله مسینه قوماندورینك باشنی کندی الیله کسدی؛ لکن عثمانلی دونانماسی مرکزینك بوزولدیغنی کوره رك هپ یلکنلرینی آچوب درت قادرغه ایله خرستیانلرك اورته سندن کچدی. ایشته بوقانلی محاربه دن یالکز بو گمیلر قورتلدی. ترکلر ایکی یوزیکرمی درت گمی ضایع ایتدیلر که بوندن طقسان دردی قره یه اورمش، یاخود باتمش ودیکرلری متفقلر آره سنده تقسیم ایدلمشدر. خرستیانلر بیوك چاپده یوز اون یدی، کوچك چاپده یوز اللی التی طوپ و اوچ بیك درت یوز التمش سکز اسیر دخی آلدیلر. عثمانلی دونانماسنده بولنان اون بش بیك خرستیان اسیری قورتارلدی. التی عصر اولینه بو موقعده اوگوست وآنطوانك جهانکیرلك سوداسی ایچون وقوع بولان جنکلرندن صوکره کی محاربانك الکبیوکی اولان شو مصادمهٔ بحریه ده عثمانلیلر اوتوز بیك کیشی ضایع ایتدیلر. متفقلرك ضایعاتی اون بش قادرغه وسکز یوز عسکر وگمیجی ایدی؛ محاربه نك اوچنجی کونی یاره لرندن ترك حیات ایدن باربار یغو ایله تریسینو، قورنارو، وه نیه رو، پاسقالیغو، قونتارینی، لوره دانو، مالطه دعاجیسی کیرینی والمانیابیوك قوماندوری کبی وندیکلك برنجی درجه ده عائله لرندن یکرمی طقوز اصیل زاده بومقتول لردندر. مجروحلر دها زیاده ایدی؛ دون کیشوت مؤلف ابدی الحیاتی سروانتهس بونلردندر که صول قولنی غائب ایتمشدر. بونجیانی جیانفیغلیازی اسیرلرآره سنده بولنمش اوقورتلدقدن صوکره فلورانسه حکومتی طرفندن سلطان مراد ثالث نزدنده سفارت خدمتی کورمشدر. ترکار قپودان علی پاشادن باشقه چوروم، قره حصار، آنقره، نیکبولی، اینه بختی، ساقیز، مدللی، صغوجق، بیغا، اسکندریه بکلریله کدخدای، ترسانه مفتشی[۱۶]، ورؤسادن خیلیسنی غائب ایتمشلردر. خرستیانلرك اللرینه دوشن اسرا آره سنده ده جزائر بکلر بکنك حفیدی محمد، صالح رئیس، سنجاق بکی کاوورعلی وجعفر، قپودان علی پاشانك ایکی اوغلی، متعدد اغالر بولنیوردی(۱). التون فنارلر، یلدیزلر، آیلر التون یازیلی کتابه لرایله منقوش قرمزی سنجاقلر، سرعسکرك توغلری غالبلره شکار اولدی. بك شایان تذکار اولان بوجنکده کی موفقیت خرستیان اردوسنك شجاعتنه وبالخاصه وندیك قادرغه لرینك طوپ آتشنی اداره ده کوسترد کلری تفوقه عطف اولنمق لازم کلیر: التی استحکام کبی اوکه موضوع اولان بوقادرغه لر عثمانلیلره انتظامسزلق ویرمش وترك سفینه لرینی خرستیان صفلرینه یتشمك ایچون کندی صفلرینی

(۱) دیه دو — قارابیوخ شکلنه قوبدینی — قره باطانی ساقیز سنجاق بکی دیورسه ده بوسنجاق بکلکنده «فردوس» وار ایدی.

بو زمغه مجبور ایلمشدر. مارقوآنتونیوقولونیا رومایه ظفرآلایيله داخل اولهرق قاپیتوله چیقوب مریمك «آرا ئه‌ن چولیس *Aro in Calis*» اسمنده کی معبدی محرابنه تقدمه اولهرق برکموش ستون اعطا ایتمشدر ده اوزرنده کندی نامنه برتمثیلی حاوی اولان هوراسك شو کتابه‌سی محرر ایدی[*]: «*Præsens superbos vertere funeribus triumphos:* *in jurioso ne pede proruas stantem columnam*». سناتو، مارقو ایچون برهیکل انشا ایتدرمشدر؛ مظفریتك مخطره‌سی اولمق اوزره آرا ئه‌ن چولیس کلیساسنده ده ملت مصرفیله یالدیزلره مستغرق وتصاویرایله مزین برطوان یاپلمشدر. یونلر الیوم شاه اثر عداولنمقده‌در. بشنجی پی نامیله پاپالق ایدن واتفاقك روحی بولنمش اولان گیسلیه‌ری نائل ظفر اولمش اولان آمیرالنه آلتمش بیك دوقه اعطاسیله مکافات ایلدیکی کبی سردار دون ژوان دوتریشك جسارتنی ده انجیلك «بو، یحیی نامنده، الله طرفندن گوندرلمش برآدم ایدی» سوزینی اونك حقنده تطبیق ایله تقدیر ایلمشدر [۱۷].

اتفاق مقدسی وله پانتو محاربه‌سنی مخطره اولمق اوزره ونديك حکومتی عزیزجیووانی وپائولو کلیساسنده هیکلتراش ویتوریاورسام تینتوره تتونك آثار صناعتیله مزین برشاپه‌ل(۱) تخصیص ایتمشدر که حالا بو معبدك اك گوزل آبده‌سیدر. ترسانه‌نك جبهه‌سی ظفر الاینی مصور برهیکل ایله تزین اولنهرق ترسانه بناسنك سقفنده ده — یورطیسی له‌پانتو محاربه‌سنك یوم وقوعنه مصادف اولان — عزیزه ژوستینك هیکلی قونلدی. بوکونك (۷ تشرین اول) اوزماندن اعتبارآ عید ملی ودینی اولمسی قرارلاشدیرلدی. پادوشهرنده ده عزیزه ژوستین نامنه اصول معماری قدیم اوزره وساده طرزده برکلیسا انشا اولندی.

مورخ، ونديك دوجلرسرایندهویچنتینو نك لوحه‌سنی، ترسانه ده سانیسوفینو شاکرداننك آثار نقریه‌سنی، آقاده میده ونیه‌رو وباربارغونك[۱۸] تونجدن هیکللرینی، روزه‌ر شاپه‌لنده تینتوره تتونك لوحه‌لریله ویتوریانك قابارتمه نقوشنی، پادوده‌کی عزیزه ژوستین کلیساسنه معلق اطروفه‌لری، قاپیتوله‌ده قولوناهیکلنی، رومادهکی آرا ئه‌ن چولیس کلیساسنك مذهب قبه‌سنی کوردکدن صوکره شو محاربه‌نتایجنك — اکثر مورخینك بیان ایلدکلری وجه ایله — هیچدن عبارت قالدیغنی درین برحزن حس ایتمکسزین دوشنه‌مز(۲). فی الحقیقه رؤسای اتفاقك اختلاف افکار واهمالنه مبنی خرستیان اردولری

(۱) شاپه‌ل، کلیسا ایچنده کوچك بر معبد. (مترجم)

(۲) هامه‌ر، خرستیانلق حسبیله اینه‌بختی محاربه‌سنی ممنونیتله تصویر ایتدیکی کبی نتیجه‌سز قالمسندن ده محزونیت حس ایتمی طبیعیدر. (مترجم).

ایچون اوقدر شرفلی اولان مظفریت هیچ برفائدهٔ مهمه‌یی موجب اولمادی. دیکر طرفدن عثمانلیلرك اوقدر فلاکتلی هزیمتلری بودولتك، مبتلای ذوق شراب اولان، بر حکمدارك زمانتده بیله صوقوللو محمد پاشا ایله مفتی ابو السعود افندینك فعالیت ثباتکاریلری سایه سنده نه قدر ثروت ومعموریت ایچنده بولندیغنی میدانه قویمشدر. عثمانلیلرك له پاتوده ویردکلری ضایعات سریعاً تعمیر اولنه‌رق برقاچ آی صوکره قلعهٔ سلطانیه بوغازندن همان اولکینك مقدارنده کمیلردن مرکب بردونانمانك چیقدیغی کورلدی. پیاله، محاربه موقعندن یوز یکرمی قادرغه واون اوچ نقلیه کمیسی(۱) آلوب کتیرمش وکانون اول نهایته دوغری اولوج علی سکسان یدی کمی ایله استانبول لیمانته داخل اولمش ایدی. لکن عثمانلی دونانمانسك اوغرادیغی ضایعاتك درجه‌سنی پای تخت خلقنك انظارندن کیزله‌مك ایچون اولوجك کتیردیکی بو کمیلرك اره‌سنه اونك فلاکتدن قورتاردیغی قادرغه لرله برابر بحر سفیدك مختلف لیمانلرندن جلب ایتدیکی سفائن دخی قونلمشیدی (۲). سلطان سلیم اولوج علی یی قپودان پاشالق مسندینه ترفیع واولوج لقبنی قلیچ تحویل ایلدی. یکی قپودان پاشا دونانمانی مدهش برقوته اعاده ایچون وزیر اعظمله تشریك مساعی ایلدی. ترکلر، وندیکلیلر کبی ترسانه‌لرینی هیکللرایله تزیین یرینه قبه‌لی سکز قیزاق تأسیسنه مقتضی اراضی ایچون حدیقهٔ خاصه‌دن برمقدارینی آله‌رق اعمارات دستکاهلرینی توسیع ایتکله اشتغال ایلدیلر. ایشته بوراده له‌پانتو محاربه‌سنی متعاقب سکز آی ظرفنده یوزاللی قادرغه وسکز قالیون وبیوك معونه یعنی متفقه دونانمانسك مقدارندن زیاده سفائن انشا اولنمشدر. قلیج علی صدراعظمله برملاقاتنده برقیش ایچنده یوزاللی کمینك اکمالی قابل اولورایسه‌ده بوقدر قیصه برمدت ظرفنده بش یوز تیمو رایله تجهیزاتك وطائفه‌لره مقتضی هردرلو اشیانك تدارکی بلکه ممکن اوله‌میه‌جغی ملاحظه‌سنی ایرادایلدی. صدراعظم «پاشاحضرتلری، دیدی، دولتك ثروت وقوتی اودرجه‌ده‌در که اقتضا ایدرسه تیمورلری کموشدن، ایپلری ایپکدن، یلکنلری اطلسدن یاپیله بیلیر؛ اکر کمیلریکزك برنقصانی بولنورسه کلیکز، بندن ایسته‌یکز.» بوسوزلراوزرینه قلیج علی، اللرینك آرقه‌سی یره کله‌جك قدر اکیله‌رك کمال هیجان شوق

(۱) وندیك ایلچیسنك ۲۹ تشرین ثانی ۱۵۷۲ تاریخلی راپوری: « *Gionto l'ale passa con 120 galere et 13 maone. In quel arsenal erano 282 galere, tra queste «15 innavigabili, si aumentera l'armata fin a 300 galere e 30 maone. Uluzali gionto col resto dell' armata al numero di 87 galere,* » (۲) « *rimaste fuori 12della guardia di Rodi, e Carazali con altre tre e fuste.*

ایله: «اوت، دونانمایی اسکی حالنه ایصاله موفق اوله جغکزی پك ایی بیلیردم!» جوابنی ویرمکه مسارعت کوستردی(۱).

قبریسك فتحنه واینه بختی بوزغونلغنه رغماً استانبولده ومأموریتنده قالمش اولان وندیك بالیوزی باربارو صدراعظمك صلحه می، حربه می مائل اولدیغنی اکلامق ایچون برکون حضورینه کلمسیله صوقوللوشوسوزلری ایرادایلدی: «حادثهٔ اخیره دن صوکره جسارتمزك نه درجه ده بولندیغنی شبهه سز کوریيورسك؛ لکن سزك ضایعاتکزله بزم ضایعاتمزك آره سنده بیوك برفرق واردر. سزدن برقراللق یر آلمقله برقولکزی کسمش اولدق؛ سزایسه دونانمامزی مغلوب ایتمکله یالکز صقالمزی تراش ایتمش اولدیکز. کسلمش برقول یکیدن بیتمز؛ لکن تراش ایدلمش صقال اولکندن دهازیاده قوتلی چیقار». بوجواب بیهوده برطفره فروشلق دکل، حقیقته تمامیله موافق ایدی[۱۹]. چونکه حزیران ابتداسنده

(۱) پچوی، صوقوللوایله قلیچ علینك بوقونوشمه لرینی شویله یازار، ص٤۹۸: «منقولدرکه قپودان قلیچ علی پاشا هرزمان صدر اعظم محمد پاشایه (تکنه ایجاد واحداثی ممکندر؛ لکن ایکی یوز سفینه یه بش التی یوز لنکر، بوکا کوره اصحاب سفینه نك تعبیرلری وجه ایله الات — که پیلمار ورسن وهرسفینه یه یلکندر — بونلرهرکز تکمیل اولنمق احتمالی یوقدر) دیرایمش. محمد پاشاجواب ویررلرکه: (پاشاحضرتلری، سن هنوز بودولت علیه یی بیلمه مشسك. به، والله، بویله اعتقاد ایله: بودولت او دولتدرکه مراد ایدینورسه جمله دونانمانك لنکرلرین کموشدن، رسنلرین ابریشمدن، یلکنلرین اطلسدن ایتمکده صعوبت چکمزلر، وهرهانکی کمینك معتاداوزره الاتن ویلکنی یتشدرمزسه م بومنوال اوزره بندن آل!). علی پاشاقالقوب الن اوپر، و(تحقیق بیلدم که بودونانمایی سزتکمیل ایدرسز) دیر». کاتب چلبی، اسفارالبحار، ق۳۳، بومکالمه یی همان عیناً بوصورتله یازه رق فقط علی پاشانك تقدیر متحیرانه سنی هامه رك یازدیغی کبی «علی پاشا الارقه سن یره قویوب تحسین ودعاایلدی» صورتنده افاده ایلر. شونی ده علاوه ایدرکه: اکرچه پچوی بوکیلرك هپ میری مالیله انشااولندیغنی بیان ایله «نه برفرده کمی صالدیلر، نه اچه وامداد آلدیلر» دیمش ایسه ده ترسانهٔ عامره ده بعض اختیارقپودانلر، اوعصرك رجالندن یتشدکلری آدملردن نقلاً، اعیان دولتدن هرکسه حالی حالنجه کمی صالمشلردر، دیرلر. (یعنی برر، ایکیشر کمی پادرملری امراولنمشدر). ادیب اعظم اومکالمه یی شولوحهٔ بدیعه ده ترسیم ایتمشدر: «..... یالکز اوخون وآتش طوفانلری آره سنده یکرمی قدرسفینه قورتاره بیلمش واوروپانك قوای مجموعه سنه قارشی اوقدر دهشتلی برانهزام ایچنده بیله قلبنك جوهرصلابتنه خلل کلمه مش اولان سیف مسلول جلادت قلیچ علی پاشابیله ایرته سی سنه یه بردونانمایتشدیره بیلمك فکرینی ایشیدنجه خیالات ایچنده قالانلرکبی تتره مکه باشلامش ایکن «پاشا، مأیوس اوله، اقتضا ایدرسه دونانمانك تیمورلرینی کموشدن، یلکنلرینی اطلسدن، ایپلرینی حریردن یاپمق بودولت ایچون ممکندر» دیین وفی الواقع برقیش ایچنده قرق بیك عسکر وطائفه ایله مجهز ایکی یوزدن زیاده سفینه وجوده کتیرن، قپودان علی پاشا کبی عمرنده فلکه باش اکه مش برمجاهده بیله یدغالبانه سنی اوپمك ایچون حضورنده باش اکدیرن اوصوقوللودر.» (مترجم)

ایکی یوز اللی یلکندن مرتب برعثمانلی دونانمسی دکیزه چیقدی. اسپانیا قرالنك ایقاع ایلدیکی اوزون تأخیر لردن صوکره کندینی طوپلایه بیلمش اولان خرستیان دونانماسی ایسه ترکلرك دونانماسنه مقدارجه فائق ایسه ده رؤسانك اهمال واختلاف افکاری تفوق عددیسندن وطائفه سنك مهارتندن برفائده استحصالنه مانع اولدی. ایکی خصم ایکی دفعه چه ریغو آطه سنده وماتابان برونی قارشیسنده تلاقی ایتدیلر سه ده قطعی برجنك وقوعه کلمدی. عثمانلی دونانماسی مودونه وناوارینه چکلدی؛ خرستیان دونانماسی عثمانلی دونانماسنك مختلف اقسامنك برلشمسنی منع ایچون چه ریغو اوکنده قالدی؛ مع هذا بو برلشمك وقوعه کلدیکی کبی پارمه دوقه سی مودونه محاصره یه مأمور اولدی ایسه ده بوکا جسارت ایتمدی. قلیچ علی یالکز برقاچ قادرغه ضایع ایتدکدن صوکره دونانمای استانبوله کتیردی. دالماچیاده، سورانزو عثمانلیلرك قاتارو پیشکاهنده انشا ایتدکاری قلعه یی بیقدی. وندیك حکومتی اسپانیا طرفندن هیچ براشتراك فعلی کوره میه جکنی قطعیاً اکلایه رق دولت عثمانیه ایله یکیدن صلح مذاکراتنه کیریشمك اوزره مراجعته مجبور اولدی. وندیك ایلچیسی «اونلر» مجلسی طرفندن شرائط ثقیله یه مستند اولسه ده برعهدنامه عقدینه مأمور اولدی؛ لکن ترکلرده بعض اندیشه لر ملاحظه سنه باشلادقلری وونديكك مراجعتی فرانسه دن ایکنجی دفعه سفارتله استانبوله کوندریلن ئه کس پسقپوسی نوآی طرفندن شدتله ترویج ایدلدیکی جهتله وندیك ایلچیسی پك چوق مشکلات کورمدی(۱). ترجمان اورام وصدراعظمك طبیبی یهودی سالومون بومذاکراتده طرف دولتدن مرخص تعیین اولندیلر[۲۰]. مذاکرات متعدده دن صوکره شرائطهر ایکی طرفدن قرارکیر اولمقله برابر نشانجی فریدون بك وندیك وثیقه سنك متضمن اولدیغی موادی خود بخود تعدیل ایده رك ایلچی نتیجه سز عودت ایتمه مك ایچون بوصورتله تعدیل اولنان سندی امضایه مجبور اولدی. نهایت ۷ مارت ۱۵۷۳ تاریخنده وندیك مرخصلری اولان پروکوراتور[قدیماوندیکده بربیوك پایه صاحبی] انتونیو باربارو ایله وندیك بالیوزی آلوازیبو موچه نیغو شویدی ماده یی حاوی برعهدنامه امضا ایلدیلر: ۱، وندیك حکومتی — قورفو عهدنامه سیله ختام بولان محاربه دن صوکره سلطان سلیمانه تأدیه اولنان مقداره معادل اولمق اوزره — اوچ یوزبیك دوقه حساب اولنان قبریس سفری مصارفنی اوچ سنه ظرفنده تأدیه ایده جك ایدی؛ ۲، سوپوتو قلعه سی بتون طوپلریله عثمانلیلره

(۱) *Monsignor A' Aox, il quale ritornato pur dianzi da Costanti-nopoli, havendo avuto novo ordine del suo Re di trasferirsi di nuovo a quella Porta* » پاروتا، ك ۳، ص ۳۱۲ . فلاسان، ج ۲ ص ۳۲ .

اعاده اولنه جق ایدی؛ ۳، زانطه اطه سنك تملکنه مقابل وضع اولنان بش یوز دوقه بیك بش یوزه ابلاغ اولندی؛ ٤، سلطان سلیم، پدری طرفندن امضا وکندی طرفندن تجدید اولنان قاپیتولاسیونلرك حرفیاً محافظه سنی تعهد ایدیوردی ؛ ٥، وندیك حکومتی قبریس جزیره سی ایچون هرسنه ویردیکی سکز بیك دوقه ویرکیدن قورتیلیوردی ؛ ٦، ارناوودلقده ودالماچیاده کی وندیك وعثمانلی ممالکی حدودی حال قدیمنه اعاده ایدلمش ایدی؛ ۷، ایکی دولت متعاهده تاجرلرندن اثنای محاربه ده مصادره اولنان اشیا وسفائن تضمین ایدیله جك ایدی [۲۱]. باربارو، تحدیدا یشبو تسویه ایچون بالذات دالماچیایه کیتدی. دولت عثمانیه تزدنده کی فوق العاده ایلچیلك مأموریتنده اندره آبادوه رآ کا خلف اوله رق انتونیو تریپولی اسپانیولده مقیم وندیك بالیوزلغنه تعیین اولندی. بو معاهده نك شرائطی نظر ملاحظه یه النجه «اینه بختی محاربه سنی ترکلر قازانمش ظن اولنورلر ».

وندیك وعثمانلی حکومتلری آره سنده عقد صلحی متعاقب دون ژوآن دوتریش تونسك تسخیرینی قرارلاشدردی. اولوج علی لفقوشه محاصره سی صیره سنده یالکز تونس شهرینی آلمش وحلق الواد (غوله تا) تسمیه اولنان قلعه اسپانیولرك النده قالمش اولدیغی ایچون بوتشبث قولای ایدی. اینه بختی محاربه سنك یوم دوریسی اولان ۷ تشرین اول ۱۵۷۲ تاریخنده دون ژوآن سیچیلیاده واقع فاوینیانا لیمانندن کیلرینه یلکن اچدیره رق طقسان قادرغه ایله افریقاساحلنه کیتدی. بوخبر النجه ترکلر شهری تخلیه ایتملریله اوتوزاوچ طوپیله اسپانیولرك النه دوشدی. مولای حسنك فاسد الاخلاق اوغلی حامد — که باباسنك کوزینی چیقارمش وایمپراطورك حمایه سنه نعمت ناشناسانه مقابل ایتمش ایدی — اسپانیولرکندیسنی تخته اعاده ایده جکلرامیدیله تونسه قوشدی؛ آنجق بتون مراجعتلری فائده سز قاله رق زوجه لریله، چوجقلریله برلکده ایکی قادرغه ایله ناپولی یه کوتورلدی. سانتاقروسه مارکیسی شهری والقصر دینیلن قلعه یی اله رق حامدك قارداشنه نفانت [یعنی اسپانیا پرنسی] وتونس خدیوی عنوانی ویردی (۱). دون ژوآن، بوشهر ایله گول آره سنده التی

(۱) *Relazione di Tunisi et Biserte con le osservazioni della qualità e costumi degli habitanti fatta l' anno dopo della impresa di esse per il serenissimo Signor Don Gyiovanni d' Austria, 1573.* کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالیده «رانفون» ال یازیلری، ن ۹، ق ۱٤۸ - ۱۵٤. اشبو ایتالیان وثیقه سی تفصیلات اتیه یی ویریور: « یوم تسخیر اولان ۱ تشرین اول ۱۵۷۲ تاریخنده دون ژوآن بیوك جامعی تزیین ایدن ایکی یوز ستوندن ك کوزلی آلدی . تونس حکمدارلرینك اوغلی ۲۲ ایلولده دون ژوآنك حضورینه چیقدی و۲٦ ده بیزه رتا مرابطلری هدیه اوله رق برقویون سوریسی

برجی(۱) حاوی بر یکی قلعه یاپدیره رق قوماندهسنی غاربیوزه ربه لونی یه تفویض ایلدی؛ بونك معیتنه پاغانو دوریانك قوماندهسی التنده درت بیك ایتالیان، سالازارك امری التنده درت بیك اسپانیول، دون لوپه ز هورتادو دی مهندوزانك قوماندهسنده یوز سوارایدن مرکب بر قوهٔ محافظه براقدی .

تونسك ضبطی ویکی استحکامات انشاسی پادشاهك، صدراعظمك وخصوصا بو موقعی برکره اسپانیولرالدندن المش بولنان قپودان قلیج علی پاشانك شدت تأثرینی موجب اولدی. بناءً علیه اون سکز آی صوکره، ۲۳ محرم ۹۸۲ (۱۵ مایس ۱۵۷٤) تاریخنده ایکی یوز التمش سکز قادرغه وچکدیریدن، اون بش معونه دن مرتب عثمانلی دونانماسی قلیج علی قوماندهسنده قلعهٔ سلطانیه دن چیقه رق افریقا ساحلنه دوغری یلکن آچدی. یمن فاتحی سنان پاشا قوماندهسنده یدی بیك یکیچری، یدی بیك سپاهی، التی بیك سوریه نفرات غیرمنتظمهسی که جمعاً قرق بیك کیشی تونس قومسالرینه چیقدی. سهولتله ضبط اولنان بلده اوچ کون یغما ایدلدی. اندن صوکره سرعسکر سنان پاشا تونس وطرابلس بکلربکلری حیدر ومصطفی پاشالری حلق الوادك محاصره سنه باشلامغه مأمور ایلدی (۲ ربیع الاخر — ۲۲ تموز). بو قلعه اوتوز اوچ کونلك برمدافعهٔ شجیعانه دن صوکره هجوم ایله ضبط اولندی: ایکی یوز طوپ واوتوز اوچ بایراق غالبلرك اللرینه دوشدی. قوماندان دون پیه ترو وتونس خدیوی محمد ایکی بیك کیشی ایله اسیر ایدلدیلر؛ محاصره اثناسنده بش بیك کیشی تلف اولمش ایدی (٦ جمادی الاولی — ۲٤ اغستوس). ترکلرك اموالی آره سنده یکی چریلرك ایکی کدخداسی بولنیوردایدی. سنان، اسپانیولرك بردها اورالرداستیلا ایدبیلملری امیدینی کسمك ایچون حلق الوادقلعه سنی برهوا ایتدی(۲)، وحاجی قالفه نك «بستیون» تسمیه ایتدیکی یکی قلعه نك

تقدیم ایتدیلر . بوسفرده یوز یدی قادرغه واوچ کمی، اون اوچ بیك ایتالیان، طقوز بیك اسپانیول ، بش بیك آلمان، یعنی جمعاً یکرمی یدی بیك پیاده واوچ بیك خفیف سواری استخدام اولنمشدر»

(۱) قاراچیبولی «زه ربه لونی، دوریا، سن جیانوبو، سن جیووانی، سالازارو غاربیو» اسملرینی ویریور .

(۲) کاتب چلبی، اسفارالبحار، ق ۳۵، حلق الواد (اوزمان خلقنك عقلبند دیدکلرینی کاتب چلبی سویلیور) تخریبنی شویله یازار: «حصار مزبور تونس شهری اوکنده خندق دریایه متصل عرضی اوتوز ذراع وعمقی اون ذراع داخلی برمتین حصار صغیر ایدی که قرق اوچ سنه دن بری اسپانیانك اول حصار استحکامنه سعی ایدردی، عموماً مغرب یاقه سنی انکلیز تسخیر ممکندر، دیرایدی. کرچه متانته نظیری یوغیدی؛ لکن ابقاسنك ضرری مقرر دیو اتفاق اولنمغله اوتوز یردن قلعه لرآلته لغم آتیلوب ایچی تخلیه ودونانما کمیلری آلارغه قلندقدن صوکره آتش ویریلوب زلزله وصیت وصدا ایله برآنده قلعه اجزاسی هوایه پران اولوب اول محله بنادن اثر قالمادی .» (مترجم)

محاصره سنه درحال باشلادی. پاغانو دوریاوجیووانی سینوگه راهر ایکیسی ده مجروح اولمقله برابر جسارت قهرمانی ایله مدافعه کوسترديلر. هرنقطه یه بردن وقوعه کلن اوچ شدتلی هجوم، مظفرانه رجعت ایتدیرلدی (۵، ۸، ۱۱ ایلول)؛ لکن دردنجیسی محافظلرك ثباتنه غلبه ایتدی. قوماندان غاربیو، سنانك حضورینه کتیرلدی؛ سردار، محقرانه بونك صقالندن طوتهرق حلق الوادك ضبطندن صوکره مدافعهٔ قلعه یه نه جرأتله دوام ایتمش اولدیغنی صوردی. اسپانیولرك اللرنده یالکز کولك اطه لرندن برنده انشا اولنان قلعه قالمش و پاغانو-دوریاوسینوکه را بو رایه چکلمش ایدی. قپودان پاشاوسرعسکر کندیلری طرفندن امضا اولنمش یراخطارنامه ارسالی صورتیله بونلرك شجاعتلرینی تقدیر ومحافظلرك حیاتنه ایلیشلمیه جکنی وچکیلوب کیتملرینه مساعده ویریله جکنی تعهد ایلدیلر. پاغانو ترکلرك سوزلرندن زیاده یرلیلرك سوزلرینه اعتماد ایده رك کندیسنی قورتاردقلری حالده بیك التون وعد ایتمش اولدیغی درت مرابطه تسلیم نفس ایتدی: لکن بونلر پاغانونك باشنی کسوب سرعسکره کوتوردیلر. سینوگه را بو حاله اوغرامامق ایچون تسلیمیت کوسترهرك ترکلرك ویردکلری سوزی نقض ایتمه ملرینی تأمین ایدرملاحظه سیله سرعسکره خزینهٔ قرالیدن المش اولدیغی اون بش بیك دوقه یی تقدیم ایلدی. فقط سنان پاشا یالکز قلعه نك سقوطندن اول قلعه ده بولنانلرك چکیلوب کیتملرینه مساعده ایده جکنی ومؤخراً اورایه التجا ایدنلرك بویله برلطفه استحقاقی اولمادیغنی بیان ایلدی. سینوگه رانك بتون محافظلری قورتارمق ایچون اصراری اوزرینه سرعسکر، پاغانونك باشنی کوسترهرك کندیسنك ده اوحاله دوچار اولهجغنی افاده ایله تهدید ایلدیکندن سینوگه را برتسلیم مقاوله نامسی امضا ایتدی که بونك حکمنجه بتون محافظلردن یالکز اللی کیشی بی اسارتدن قورتاره بیلیوردی. ایشته تونس انجق اوچ قلعه نك سقوطندن صوکره ینه ترکلرك النه کچه رك جزائر وطرابلس کبی برعثمانلی ایالتی اولدی. بواوچ شهر قورصانلغك باشلیجه التجا کاهی اولهرق بری روم، بری مجار، بری قالابرامهتدیسی اولان باربروس، پیاله، قلیچ علی زمانلرنده بوقورصانلق بیوك بروسعت المش وعصرلرجه بحرسفیدی تهدیدی التنده بولندیره ق ایتالیانك اك کوزل ساحللرینه هرسنه یغما وخرابی کوتورمشدر.

خرستیان عالمنك قهرمان بی محاباسی دون ژوان دوتریشك موفقیاتنی (۱) ایرادایلدکدن صوکره مولداویا سرسریسی ژان ایوونیادن بحث ایتمه مزقالیر. افلاق پرنسی بوغدانك لهستان ایله جریان ایدن مناسباتی اوزرنده حکومت عثمانیه نك نظارت فعالانه سنی اولجه

(۱) هامهر ینه اثر تعصب کوستریور. (مترجم)

اشارت ایتمش ایدك. ایوونیا — که اوزمانلر پك مظهر قبول اولمش برظنه کوره بیوك لهستانده مازوویه ده تولد ایتمش اولمقله برابر اتیه ن (استفان) وویوده نك ولد طبیعیسی اولدیغنی ادعا ایدردی — عثمانلی حکومتنك کوستردیکی شوامنیتسزلکدن استفاده ایده رك برقاچ بویارك تشویقی اوزرینه افلاق پرنسلکنه تعیینی ویکرمی بیك کشیلك برقوه امدادیه ارسالنی باب دولتدن استدعا ایلدی (۱). بوتشبثدن خبرالان لهستان قرالی، ایلچیسی تارانووسکی معرفتیله محمیسی بوغدان لهنده حرکت ایتدیسه ده فائده سی اولمادی. برقاچ لهستان مانیاتی ایسه میه له کی قوماندهسنده بیکلرجه عسکر کوندرمك صورتیله بوغدانه دهامؤثر بریاردیمده بولندیلر. بونکله برابر ایوونیا ایستدیکی عثمانلی عسکرینی آلمش ومحاربه یه کیریشمش ایدی. ستانیسلاس لانقورونسکی ایله دیکر لهستان اصیللری عثمانلی پیشدارلرینی برکوچك مصادمه ده رجعت ایتدردیلر؛ لکن کندیلری ده متعاقباً یکانه اولمق اوزره هنوز بوغدانك اندهقالمش اولان خوتین قلعهسنه چکلدیلر (۲). بوغدان کنج راده چکی یی دعواسندن واز کچیرمك اوزره غاصبه کوندردی؛ ایوونیا بونی استانبوله کوندرمسیله برقادرغه ده زنجیره اورلدی. لهستان ایلچیسی وترجمانی دزیه رسکی صدراعظمه مراجعتله تخلیصنه چالشدیلر. ایسه ده صوقوللو — لهلرك مولداویایه استیلالرندن پك منفعل اولان — پادشاهك آرزوی صریحندن باشقه برشیئه تابع اولمادی. بووقایع صیره سنده لهستان قرالی سیکیسموند اوغوست وفات ایده رك پیاستلر خاندانی سونمش اولدی (۷ تموز ۱۵۷۲). لهستانی برترك استیلاسندن محافظه ایتمك ایچون یاسلوویه کی خوتینی ایوونیایه ترکه کندیسنی مجبور کوره رك اوده بالمقابله لهستان ایله دائما مصالحه ده بولنه جغنه یمین ایتدی. لکن ایوونیا خوتینه کیرر کیرمز بوغدان ایله قارداشنك تسلیمنی ایستدی؛ بوغدان ویریله مزدی: چونکه «سرت ایوان» بونك پروتستان اولمق ارزوسنده بولندیغندن شبهه لنه رك برچوال ایچنده صویه آتدرمش ایدی. ایکنجیسی ایسه عثمانلیلره تسلیم اولنمش وظن اولندیغنه کوره مسموماً استانبولده ترك حیات ایتمشدر. ایوونیا، مولداویانی الهکیرنجه مملکتی مظالم واعتسافاتیله خراب ایتدی. پسقپوسلری، پاپاسلری کویامخفی اولان خزینه لری تسلیمه اجبار ایچون دیری دیری کومدردی. لهستان ممالکنه ترکجه برکاغد یازه رق بونده اوسترپا ویاخود روسیه خاندانلرینه منسوب برپرنس انتخابندن اجتناب ایتمزنی پادشاه نامنه اوله رق نصیحت

(۱) غوره کی بیك ، لازیکی ایکی بیك دیور .

(۲) *Joannis Lasicii, historia de ingressu Polonorum in Valachiam cum Bogdono Voivada a 1572, ad calcem Gorecii.* ، ص ۱۳۸ .

ایلدی؛ لکن شوصیرده بر طرفدن ده کندیسنك ایلچیسی مانیاتلری زنهار ایمانسزلره [مقصد، ترکلردر] امنیت ایدلمه‌مسنی اخطار ایدردی؛ چونکه افلاق وویوده‌سنك استانبولده کی خدعه‌لرینك اعداد ایتمکده اولدیغی فورطنه‌یی ایوونیا شمدیدن حس ایتمکه باشلامشیدی. انجق مانیاتلره اخطاراتی نه قدر خالصانه اولورسه اولسون — اوله مسلمان دینه کیرمش ودهایقین برزمانده خرستیانلغه عودت ایتمش بولندیغی ایچون — مانیاتلر جه سزاور اشتباه کورلدی(۱).

ایوونیانك قورقدیغی احوالك ظهوری کجیکمدی. ۲۱ شباط ۱۵۷٤ تاریخنده برچاوش یاش دیوانه کلدی؛ اوزمانه قدر التمش بیك التون اوله رق تأدیه اولنان ویرکینك یوز یکرمی بیکه ابلاغی طلبنی مشتمل برفرمان ابراز ایلدی. بونك اوزرینه ایوونیا بویارلری عصیان عمومی یه دعوت ایدره‌ك هپسی برلکده یاشامغه، یاخود برلکده اولمکه یمین ایتدیلر. بونکله برابر اوقدر قوتلی بردشمنه مقاومتدن عاجز اولدیغی ایچون قزاقلرك هاتمانی سیوییه‌ر- زه‌وسکی ایله لهستان قرللغنه یکی انتخاب اولنان والوا پرنسی هانریدن استمداد ایلدی؛ لکن لهستان سناتوسی روسیه ایله یکی بر محاربه‌یه کیریشیله جکنی حساب ایده‌رك معاونتدن امتناع ایتدی. ایوونیا هاتمانك عسکریله قوت بولمش اولدیغی حالده اوچ محاربه‌ده ترکلره غلبه ایلدکدن صوکره رقیبی پیه‌ری ارامق اوزره قرونشتاده واورادن برآیلایه [ابرائیل] کیتدی، ابرائیل ترك قوماندانلرندن پیه‌رك طرفدارینی ایستدی؛ قوماندان، جواب مقامنده درت آدمیله اون کوللهٔ وایکی اوق کوندردی. ایوونیا بوزوالیلرك قولاقلریله دوداقلرینك کسلمسنی وقلعه دیوارلری اوکنده ایاقلرندن اصلمسنی امر ایتدی. ابرائیل هجوم ایله ضبط ایدیله‌رك درت کون قتل عام کوردی. تهین نام دیکر بندر، بیه‌لوغرود، یاخود آق کرمان شهرلری ده بوحاله کلدیلر. انجق ترکلر طونه‌نك اوته طرفنده یوزیکرمی طوپ ایله کلیتلی عسکر طوپلامش وخوتینده‌کی مولداویا قوماندانی اوتوز بیك دوقه‌یه صاتین آلمشلر ایدی. ۹ حزیران ۱۵۷٤ تاریخنده اکثریسی انتظامسز وسلاحلری فنا کویلیلردن اولمق اوزره اوتوز بیك پیاده‌یی، چارنیه چکی قوماندهسنده اون اوچ بیك سواریی، سکسان طوپی اولان مولداویا اردوسی بلغارستانده واقع اوبلوچده عثمانلی اردوسنك قارشیسنده بولندی. دهاجنکك ابتداسنده سواریلرینه سنجاقلرینی ایندیروب باشلرینی اکملرینی ومغفرلرینی مزراقلرینك اوجنده صالللاندیرملرینی امر ایدن چارنیه چکینك خیانتنه رغماً محاربه اوچ

(۱) Gorecii, descripto belli Joannis voivodœ Valachiœ, quod anno 1574 cum Selimo II Turcarum Imperatore geesit» اثری. فرانقفورت ۱۵۷۸.

کون کاه او وکاه بوطرفه مساعد صفحه لرله دوام ایتدی. ترکلر دشمنك تسلیم اولمسی ایچون شرائط تکلیف ایتدیلر. قزاقلر ردایتمك ایستدیلر ایسه ده مولداویالیلر صوسز قالمش اولدقلریچون قبولنه شدتله طرفدار اولدیلر. مکالمه مأمورلری یدی دفعه کوریشه رك بونلرك هر برنده ترکلر قزاقلرك سربست چکیلوب کیتملرینه مساعده ایده جکلرینی، مولداویالیلره عفو عمومی ویره جکلرینی، وویوده یی امنیت کامله التنده بولندیره جقلرینی یمین ایله تأمین ایلدیلر؛ بونك اوزرینه ایوونیا قپوجی باشی یه تسلیم اولدی. بوضابط درت ساعت محبوس ایله کورشدکدن صوکره ایوونیانك برسوزندن دولایی بردن بره حدتلنه رك بری یوزینه ودیکری قارنه ایکی قلیچ ضربه سی ایندیردی. اوآنده یکی چریلر ده اوزرینه هجوم ایده رك باشنی کسوب برمزراغه کچیردیلر؛ جسدینی، اوزرندن دوه لریوریده رك پارچه پارچه ایتدیلر؛ حاصل قلیجلرینی قانیله بویایه رق اجزای وجودینی اطروفهٔ حرب کبی مقاسمه ایلدیلر. قزاقلر ترك اردوسی اره سندن سلاح اللرنده برکذرکاه آچمغه چالشدیلر سه ده سیوییه رزه وسکی ایله برابر اون التی کیشیدن ماعداسی تلف اولدیلر. سلطان سلیم افلاق بکنك اوغلی پیه ری وایوده لغه تعیین وحربه جنکنده اسیر ایدلمش اولان چیقالا [جیغاله] نك اوغلی قپوجی باشی جغاله زاده واسطه سیله مقامنه اقعاد ایلدی. ایوونیانك باشی — عاصی اوامر کذارلردن پادشاهك نصل انتقام الدیغنی انظار عبرته قویمق اوزره — یاشده وویوده سرایندك قپوسنه میخلاندی.

شوصوك وقایع عسکریه ووندیك مصالحه سی بزی اوزمان دولت عثمانیه نك لهستان، روسیه، فرانسه، اوستریا کبی دیکر اوروپا دولتلریله اولان مناسباتنك ارائه سنه سوق ایدر. آلوازیوغریتی تحدید حدود ایچون کوندرلمش اولدینی وندیك دالماچیاسنده ترکلرك زارا، سبه نیقو، سپالاترو شهرلری اراضیسنی ضبط ایتمش واعاده سندن امتناع کوسترمکده بولنمش اولدقلرینی خبر آلدی. اونك طلبی اوزرینه بالیوز سورانزوایله بوسنه والیسی فرهادپاشا پادشاهك امریله وقومیسر صفتیله اورایه کلمشلردی؛ بواوچ بلدیه مربوط کویلر حقنده برچوق مباحثه لر اولدقدن صوکره وندیکلیلر زارا اراضیسندن قرق، سبه نیقودن اوتوز کوی ایله پوسیداریا ناحیه سنی کری آله بیلدیلر. بوصیره ده لهستانلی تارانووسکی یه، بری قاپیتولاسیونك تجدیدی ودیکری مولداویه وویوده سی بوغدانه حمایه کوسترمسندن دولایی لهستان قرالنك عرض اعتذاری اولمق اوزره عثمانلی حکومتی نزدنده ایکی مأموریت ویرلمشدی(۱) ئه کس پسقپوسنك بری دیکرینی متعاقب اولان ایکی سفارتی ده وندیك

(۱) وندیك ایلچیسنك ۱۰ نیسان ۱۵۷۳ راپورندن: «Gionto un ambassador di polonia»

مصالحه سنه فرانسه نك مداخله سنه و والوا پرنسلرندن هانرینك لهستان قرالغنه اقعادینه متعلق ایدی. فرانسز ایلچیسی متبوعندن هیچ برهدیه کتیرمدیکی ایچون صدراعظم بو اصوله رعایت ایدلمه سندن منفعل اولهرق حضور پادشاهیه چیقارمامق ایستدیسه ده پسفیوس فرانسه قرالنك هدیه کوندرمکدن اجتنابی خسیسلکندن دکل، بونك ترکلرجه زیرکی صایلمسندن ایلری کلدیکنی سویلدی؛ صدراعظم زیاده اصرار ایتمهرك ایلچی حضورجه قدن باشقه قدسه کیدن فرانسزلرحقنده معاونت و حمایت کوسترلمسنی متضمن برده فرمان آلدی(۱)

قورقونج ژان، موسقوه دیوارلرینه قدر ایلریلهمش اولان تاتارلرك استیلاسندن شکایت ایتمك اوزره برایلچی کوندردی؛ لکن بالمقابله طرف شاهانه دن برایلچی کوندرلمسنه موافقت ایدلهمسیله ایلچی استانبولدن پك منفعلانه عودت ایتدی (۱۵ ایلول ۱۵۷۱)[۲۲]. برسنه مقدم روسیه چارینك مکتوبنی حامل دیکر برایلچی(۲) حضور پادشاهیده آیاقده طورمغه مجبوراولمشیدی. دولت عثمانیه نك مناسبات دیپلوماتیقیه سی اك زیاده المانیا ایله جریان ایدردی؛ حدود منازعات دائمه سی، هدایای سنویه ارسالی، فاصله سز مذاکرات صلحیه ایکی دولت آره سنده مخابره یه برآن عطالت ویرمزدی. ایمپراطور، ریمله مأموریتی زمانسنده کاتبی هانیوالدایله پادشاهه کوندیکی برمکتوبده موادمختلفه حقنده شکایات واخطاراتده بولنمش ایدی. ترکلر تهئیس وساموس نهرلری اراضیسی آره سنده کی

« che gia due anni era stato alla Porta, per far querela contra i Tartari تارانووسکی ایلك ملاقاته ۱۳ مایس ۱۵۷۰ تاریخنده نائل اولمشدر. وندیکك ۳ تموز ۱۵۷۳ راپورندن: «Gionse qui il Giaus ritornato da Polonia et portò la canfirma-zione della elezione di Mr. d' Angiu figlio del Re christianissimo in Re «di quel regno, arrivò in campo che già era fatta l' elezione بونکله برابر حکومت عثمانیه فرانسه یه قارشی بو انتخابی کندیسی یاپمش کبی کورینه رك فرانسه ایلچیسی بو ادعایه قارشی بر سوز سویلدی. درت آی مقدم لهستانه برچاوش کلمش اولدیغی وندیك بالیوزینك ۱۰ مارت ۱۵۷۱ راپورنده شویله دینلمسندن اکلاشیلیر: « E ritornato il Ciaus, che fu mandato al mese di novembre al Re di Polonia, e dolesi « della novita, che quel Re fece confra i Tartari

(۱) فلاسان، ج ۳۳ . ریم واونغاندك کانون اول ۱۵۷۳ تاریخلی راپورندن: «Gionta «di Persaolt ambassadore di S. M. ehristiana

(۲) پیتی دولاقرا، فرانسه ایلچیسی موسیو دونوایلك حضور شاهانه یه کیرکن برمعتاد تخت اوکنه کوتورمك اوزره قولغنه کیرمك ایستین قپوجی باشینك الندن کندیسنی قورتاروب یالکزجه کیتدیکنی یازیورسه ده بوافاده دوغری دکلدر؛ بوخصوصده فلاسان، ج۲، ص ۳۳ ، دها زیاده شایان اعتماددر .

ناحیه‌یی ضبط ایتمك ایچون برقاچ جولان یاپمش اولدقلری کبی بودین والیسی لیپس پالاتینلکی اهالیسنی عثمانلی تابعیتنی قبوله تشویقدن خالی قالمیوردی. نئوغراد سنجاق بکی عیسی بك، وارداتی طرف شاهانه‌دن کندیسنه بخش اولنان قورپوناو باقابانیا کویلرینی جبراً ضبطه قیام ایلمشیدی. دیکر جهتدن سکدین وویوده‌سی نصوح، مقرحکومتنه جوار اولان کویلرك هرنه‌قدر ایمپراطوره عائد ایسه‌ده کندیسنه براقلمسنی مصرانه ایستیوردی. بونلردن باشقه ترکلرخرواتلق حدودی اوزرنده مارچالی، چنت ـ ژیورزی، زاقانی، چورغه قلعه‌لرینی تکرار انشاایتمکه حاضر لانیورلردی؛ حتی سگه‌سد قلعه‌سنی یکیدن وجوده کتیره‌رك اوراردن بتون خطه‌یی تخریب ایلیورلردی؛ قارنیول ایالتنده دخی پوئیغ نهری ساحللرنده کائن برقاچ ناحیه‌یی یغما ایتمشلردی.

ایرته‌سی سنه (۱۵۷۱) قنیژه سنجاق بکی علی فیروز، ضابطانندن مالقوچ نامنده برینی برفرار ایتمایشیله ژورژتوری‌یی رایق قلعه‌سی خارجنه جلب ایتمکه مأمور ایلدی. مالقوچ خدعه‌یی یاپدی؛ ژورژ، یوزسواری وایکی یوز پیاده ایله چیقدی؛ هرطرفدن احاطه اولنه‌رق عثمانلیلره قارشی جسورانه محاربه ایتدیسه‌ده نهایت دشمنك کثرتنه مغلوب اولدی. بودین والیسی فولهك قربنده‌کی قلعه‌سنی ده حیله ایله بغتةً الهکچیردی، وییقدی (۱۰ حزیران).

ایلچی ریم، استانبوله وصولندن بری، ذات شاهانه‌نك جامعه کیتمك اوزره سفارتخانه اوکندن کچرکن سلامنه چیقمغی اهمال ایلدی. بوعادتی سیگه‌ت فتحندن بری البه‌ردوویس اتخاذ ایتمشیدی. ۱۵۷۲ سنه‌سنده مینکوچ ایمپراطورك هدایای فخریه‌سنی حاملاً ایکنجی دفعه اولهرق سفارتله استانبوله کلدی (۱). اوسنه حزیرانك طقوزنده سفیر صفتیله بربرینی متعاقباً فرانقفورته، ویانه‌یه، وندیکه، پارسه، وارشویه کوندرلمش اولان له‌مهتدیسی ترجمان دولت ستروزه‌نی وفات ایلدی. ایرته‌سی کون علی فیروز دیوان همایونه اطروفهٔ مظفریت اولمق اوزره تورینك ودیکر طقوز رؤسانك باشلریله اون درت اسیر، اوچ بایراق، ایکی داوول ایصال ایلدی. صدراعظم تورینك شجاعتنی تقدیراً — دیکرلری انظار خلقه تشهیر اولندیغی

(۱) وندیك آژانی ادوار تروویزیونالی ۱۴ تموز ۱۵۷۰ راپورنده چارك پادشاهه اولان مکتوبنده کندیسنه « روسیه، المانیا وبتون موسقوویا ایمپراطوری وقزان واژدرخان خانی» عنوانی وبردیکنی سویلیور. چارك ایلچیسی ۳ تموز تاریخنده حضور شاهانه‌یه چیقدی. پچوی، ق ۱۶۲، وجنابی، ص ۴۳۱، تاتارلرك موسقوویه قدر استیلالرندن بحث ایدرلر؛ قانته‌میرده (سلیم ثانی سلطنتی، باب ۱۰) اونلردن نقلاً یازار.

(۲) *Redit Minkuiz* (۲ تموز ۱۵۷۱) *consiliarius, qui cum a duobus* « *annis* (۱۵۶۹) *huc legatus primum venisset acceptissimus fuit* ». ریمك راپوری.

حالده — اونك باشنك مراسم دینیه ایله دفنه مساعده کوستردی. مینکوچ صدراعظمه اولان اعتمادنامه سندن باشقه پادشاهك ندیم ذی اقتداری یهودی ژان میکزه ده ایمپراطورك بر مکتوبنی کتیریوردی. صدراعظم بوکا مطلع اولمسی اوزرینه، کندی تعبیرنجه، لفقوشه نك صاحبی دکل، بواطه نك شراب رسمی ملتزمی اولان ویالکز بالقجیلرله یهودیلردن مرکب وندیك اهالیسنك دولت عثمانیه ایله ایشلرینه مداخله ایتمك صورتیله برازنفوذ قازانمش بولنان بریهودی یه ایمپراطورك مکتوب یازمش اولمسندن دولایی بیان تعجبدن کندیسنی آلهمادی.

پادشاه، ژان زاپولیانك ۱۵۷۰ سنه سی ابتدا سنده آوستریاسرایيله باشلامش اولدیغی مذاکره دن خبر آلهرق مهتدی پروانه یی، ایلچیلرینك پراغده اوزون مدت قالمسی سببنی زاپولیادن سؤاله مأمور ایلدی. سیگیسموند، کوندردیکی سفارتنامه سنده دها زیاده رعایت اولنمسنی تأمیندن باشقه مأموریتی اولمادیغنی بیان ایتدی؛ لکن بونکله برابر ایمپراطور ماکسیمیلیانك یکنرندن برینی ویره جکنه دائر وعدی اوزرینه بومذاکرات عثمانلیلر علیهنده ایکی طرف آره سنده تعرضی وتدافعی برانفاق عقدینه منجر اولدی. آنجق بوعهدنامه نتیجه اعتباریله حکمسز قالدی؛ زیرا ایرتهسی سنه نك ۱۳ — ۱٤ مارت کیجهسی زاپولیا وفات ایلدی. ترانسیلوانیا حکومتلری، اوکا خلف اولهرق باتوری دی سوملیویی انتخاب ایتدیلر. یکی پرنس، میشل گیولای ودیکر ایکی ایلچی واسطه سیله ویرکسنی پادشاهه ایصال ایلمکه مسارعت کوستردی؛ سلطان سلیم بوکا ممنون اولهرق انتخابنی تصدیق واحمد چاوش واسطه سیله فرمان ایله برلکده سنجاق وطوپوز ارسال ایلدی. عثمانلی مأموری مستغرق هدایا اولدیغی حالده عودت ایده رك باتوری طرفندن سبه زی نامنده برده مأمور کتیردی. بونك یرینه ایرتهسی سنه کندی اسمنده بری کلهرك اوده مملکت وپرنس حقنده حمایهٔ پادشاهی یی استدعا ایلدی. بوسنه ایچنده ایمپراطور، ادوارد پروویزیونالی ایله اونغاندی هدایای معتاده یی توصیله مأمور ایدوب بوفرصتدن استفاده ایله سیمار چارشیسنك یغما ایدلمسندن دولایی تبلیغ شکایات ایلدی. ۱۵۷۲ ده اونغاندریمه خلف اولهرق ایکنجی دفعه استانبوله کلوب تقدیم هدایامناسبتیله ایکی سنه صوکره ختام بوله حق صلح عهدنامه سنك تجدیدی مقدماتنی اعداد ایتدی. لکن بدایةً ایلچینك بتون مهارتی غرانیزانك یاقلمسندن، ابراهیم وامین نامنده ایکی ترکك اسیر ایدلمسندن، ئه گیفالوده یکی برقلعه یاپلمسندن دولایی شدتله شکایت ایدن صدر اعظمك انفعالی قارشیسنده ثمره سز قالهرق جکی کورندی؛ معهذا یدی هفته مذاکره دن صوکره صوقوللو ایاچیلرده، پادشاهك ۱۵۶۸ قاپیتولاسیونی — یالکز زاپولیایه عائد موادك طی شرطیله — تجدیداً امضایه حاضر بولندیغنی بیان ایلدی (۳ تشرین اول ۱۵۷۳). ایلچیلر

سکز سنه ایچون عقد اولنان عهدنامه نك طرفینك وارث وخلفلری طرفندن مجبوری القبول اولمسنی ایستدیلر؛ لکن صوقوللو عثمانلیلرده بابانك اوغل نامنه عهدایتمسی جاری اولدیغنی بیان ایده رك اوتکلیف ردایدلدی؛ بالکز صدراعظم ایمپراطور ایستدیکی حالده ارشد وقلری عهدنامه یه ادخال ایده بیله جکنی سویلدی. ایکی حکومته ویرکی ویرن کویلرده کلنجه صوقوللو محمد چاوش واسطه سیله بیلدردی که اسکی موادك تبدیلنه اصلا موافقت ایتمه مکده در. ایرتهسی سنه، صدراعظم — ویرکینك ایستیلن زمانده تأدیه اولنمادینی ایچون — اونغانده بر بانچه ترك ایده جکی حقنده کی وعدینی کری آله رق حتی آت ایله چیقمسنی ده منع ایتدی. مع هذا هدیه نك ابراهیم پاشا ایله استانبوله کلن بروکسللی فلیب واسطه سیله وصولی تأخر ایتمدی. ابراهیم، پادشاهك — اونك سربست براقلمسی طلبنی وغرانیزانك استیلاسندن وقللونك بیقلمسندن شکایتی متضمن — برمکتوبی اوزرینه براقلمش ایدی. صدراعظم ایله وزرای سته — که پرتو، پیاله، احمد، محمد، مصطفی، سنان پاشالردر — کندیلری ایچون مقاوله اولنان هدایایی متبوعلرینی کبی آلدیلر. بعض مباحثاتدن صوکره صلحی سکز سنه ایچون تجدید ایدر برعهدنامه امضا اولندی؛ صدراعظم برقاچ تعدیلات یاپمق ایستدیسه ده اونغاند بونلردن صرف نظر ایدلسنه موفق اولدی؛ ترجمان دولت محمد ایله برلکده ویانه یه عزیمته حاضر لاندی [۲۳] .

عثمانلی واوستریادولنلری آره سنده بومذاکره لرجریان ایدرکن بهك آدنده برافلاق، ترانسیلوانیا پرنسلکنی النه کچیرمك اوزره استانبولده ویانه ده خدعه لرقوریوردی. مولدا- ویالی بوغدانی ارامق اوزره صوقوللونك ویانه یه کوندردیکی مصطفی چاوش ایله روم سقارلاتی اویلده ده واپمپراطورك یوزیرمدیکی ایچون بتون مساعیسنی دولت عثمانیه طرفنه چویرمکه قرارویرمش اولدیغی برصیره ده به که تصادف ایتدیلر. پاپاس آدام نه یسه ر ومارق بنکنه ر — که ایکیسی ده ترانسیلوانیالی مهتدیلردر — بهك طرفندن کندیسنك ترانسیلوانیا پرنسلکنه تعیینی حقنده استانبوله مذاکره یه مأمور اولدیلر: بونلر، مقصدلرینه وصول ایچون صوقوللویه قرق بیك دوقه ایله اون بیك دوقه قیمتنده برآلتون زنجیر وعدوبهك ترانسیلوانیا والیلکنه تعیین اولندیغی صورتده معین اولان ویرکینك ایکی قاتنك تأدیه سنی تعهد ایلدیلر. لکن باتورینك مأموری پنه رئه گرودهدایای کثیره تقدیمیله بومذاکراتی بوزدی. بناء او آره لق قریستوف اسمنده برارمنی لهستان قرالنك کمال اخلاص تأمیناتی حاوی برمکتوبیله استانبوله کلدی. دیکر طرفدن پادشاه، فرانسه قرالی طقوزنجی شارله — اونك وفاتندن آز برزمان اول (۱۵۷٤) — برمکتوب یازدیغی کبی قلعهٔ سلطانیه دن چیقمق ایچون حاضر-

لانمقده اولان سنان پاشاده یازمشیدی. استانبولده فرانسز ایلچیسی، ئه کس پسقپوسنك قارداشی موسیو دونوآیل ایدی .

دیپلوماسی مناسباتی حقنده کی شونظرهٔ سریعه، مناسبتیله اخطار ایده جکز که مصالح خارجیه نك جمله سی اوزمانلرده ترجمانلر واسطه سیله اجرا اولنمقده ایدی؛ بونلرك اکثریسی ایسه — سلطان سلیمان وسلطان سلیم زمانلرنده دولتی ذروهٔ سعادته اصعاد ایتمش اولان — الك ایی جنرالرواك بیوك رجال دولت کبی مهتدیلر عبارت ایدی. بوایکی پادشاه سلطنتنك اون صدر اعظمندن سکزی مهتدیدر. ابراهیم وخادم سلیمان پاشالر روم؛ آیاس، لطفی، احمد پاشالر آرناوود؛ شیشمان علی پاشا، پرتوپاشا، هرسك اوغلی، دوقه کین اوغلی هرسکلی ایدیلر. رستم، قارداشی سنان، وزیر فرهاد وخائن احمد، داوود، یمن فاتحی سنان پاشالرك جمله سی یاخروات، یاآرناوود ایدی. صدر اعظم صوقوللو محمد پاشا وزیر مصطفی پاشا، خسرو پاشا، یحیی اوغلی عائله سی، یایلاق مصطفی پاشا، زال محمد پاشا، قبریس فاتحی لالا مصطفی پاشا، مصر والیسی مقتول محمود پاشا، بالطه جی احمد وجنابی احمد پاشالر، تمرد علی پاشا، سیکهت اوکنده وفات ایدن مصر والیسی صوفی علی پاشا بوسنه ده طوغمش ایدیلر. یمن والیسی حسن پاشا ایله خادم جعفر پاشانك مسقط رأسلری روسیه ایدی. عثمانلی قورصان وآمیرالرندن صالح پاشا روم اولوب تروا[قلعه جك]صحراسنك برکویندن اولدیغی کبی بیاله پاشا مجاروياخود خروات، قیلیج علی قالابریالی، باربروس رومی الاصل[*]ایدی. بناءً علیه دولت عثمانیه اوقدر ملتلری پامال ایتمش ایسه بونتیجه عثمانلیلرك اهالکار وقاباطیعتلرینه دکل، روم واسلاو ملتلرینك مابه الامتیازی اولان خدعه کارلغه وانجه لکه، آرناوودلرك ودالماچیالیلرك جسارت وخیانتنه، بوسنه لیلرك وخرواتلرك متانت وثباتلرینه، حاصلی ممالك مفتوحه مهتدیلرینك شجاعت وهنرلرینه عطف اولنمق لازم کلیر (۱) .

تاریخ عثمانینك الك شایان تخطر اولان شو دوره سنی اوستریا مصالحه سنك امضاسندن اون درت کون صوکره وقوعه کلن وفات سلیمی ایله اکمال ایتمزدن اول عثمانلی مورخلرنجه بوارتحاله اشارت اولمق اوزره تلقی اولنان وپادشاهك فکر توهم پروریسنده تأثیر عظیم ایقاعندن خالی قالمامش بولنان بعض وقایعی بوراده ایراد ایتمکلکمز لازم کلیر. برقویروقلی ییلدیزك ظهوری، استانبولده درت یوزخانه یی خراب ایدن حرکت ارض، مکه اهالیسنی کعبه بیت مقدسی ایچون اندیشناك ایدن برطغیان میاه وبونلرك جمله سندن زیاده سرای مطبخنده حدوث ایدن بریانغین پادشاهه موجب خوف وخشیت اولدی؛ چونکه جدی سلیم اولك وفاتندن

(۱) هامه‌ر، خرستیانلق حسبیله تربیهٔ اسلامیه فضائلی کورمك ایستمز . (مترجم)

اولجه‌ده ادرنه‌سرایننده یانغین اولمش ایدی. شوحادثه‌ایله مفتیٔ اعظم ابوالسعودك وفاتی سلیم ثانی‌یی مستغرق حزن ایلدی (ایلول ۱۵۷٤). ایکی سنه‌اول اوغلنك وفاتنه‌عثمانلی قوهٔ تشریعیه‌سنك الك بیوك مدار استنادی اولان شیخ‌الاسلامك ارتحالندن دها آز آجیمش ایدی؛ پادشاه، جلوسنك ایلك کونلرندن بری ابوالسعوده فوق‌العاده حرمت کوسترمش ومحرم خاصی جلال بکی بیله مفتی حقنده ملاحظه‌سز برقاچ سوزسویلمه‌سندن دولایی برسنه مقدم مناسترەنفی ایله‌اوکافدا ایتمش ایدی. حریق کیلار ومخزنلری تخریب ایتمش اولدیغی ایچون سلیم ثانی کبی مبتلای شراب اولان برپادشاهك بونده بربیوك امارهٔ ادبارکورمسی طبیعی ایدی. بودرلو لوازم حیاتی ضایعاتنك تدارکی ایچون کیلارجیسی مسیح اغایی مصره کوندردی. برمدت صوکره، حمامك (حضور حمامی) یکی یاپیلان ایچی ختام بولدیغی جهتله دیوارلری هنوز قورومامش ایکن سلیم حمامه کیردی وبراحتیاط صحی اولمق اوزره برشیشه قبریس شرابنی ده بردن بوشالتدی؛ لکن بوشرابك کیفی یورویشنه اهتزاز آوراولدیغندن حمامك بخاری ایله ایصلانمش مرمرلرك اوزرینه‌قایه‌رق دوشدی. یتاغه کوتورلدی. شدتلی برحمایه‌طوتیلوب اون برکون صوکره‌وفات ایتدی (۲۷ شعبان ۹۸۲–۱۲ کانون اول ۱۵۷٤) [۲٤]. جالب خجالت سفاهتیله تخت عثمانی‌یی الك زیاده لکه‌دارایدن پادشاهلرك بری اولان بوحکمدار بی‌اعتدالك نتیجهٔ حالی ایشته‌بودر [۲۵].

سلیم ثانی مراد، محمد، سلیمان، مصطفی، جهانکیر، عبدالله نامنده آلتی شهزاده براقدی. عثمان اسمنده یدنجی براوغلی کندیسندن ایکی سنه‌اول وفات ایتمش ایدی. اوچ قیزی برر وزیره تزویج اولندی. اسماسلطان صدراعظم صوقوللویه، کوهرسلطان، سلطان سلیمانك حیاتنده وسلیم ثانینك برادرزاده‌سی شاه سلطانك، یکی چری اغاسی حسنه تزویجی صیره‌سنده قپودان پیاله‌پاشایه ویرلمش ایدی؛ فاطمه‌سلطان دخی مؤخراً برادری مراد ثالث زمانننده ایکی یوز بیك آلتون جهاز ایله‌سیاوش پاشایه عقد اولندی.

سلطان سلیم ادرنه‌ده، اولجه‌سویلدیکمز سلیمیه‌دن باشقه، قان پیکار محله‌سنده برجامع یاپدی. بوشهرك دیوارلرینی تعمیر وناوارین لیمانه حاکم برقله بنا ایتدردی. مکده مشرف خراب اولان صویوللرینك ترمیمی، کعبهٔ معظمه حریم وحولیسنك اوچ یوز التمش قبه‌ایله تزیینی امر ایتدی. وفاتندن آزاول ده ایاصوفیه جامعی جوارنده ایکی مدرسه‌ایله ایکی مناره وصوك حرکت ارضدن رخنه‌دار اولان جامعك احکامی ضمننده ایکی استاد دیواری انشاسنه باشلانمش ایدی. لکن بو دیوارلر، آبده‌نك شکلنه خلل ویره‌جك صورتده قونلدی. سلطان سلیمان — انشا آتی ایچون دفتردار حسن چلبی‌یه وروم ایلی مفتشی خسرو بکه درت یوز بیك

آلتون ویرمش اولدیغی — چکمجه بیوك کوپریسنك اتمامنی سلیم ثانی یه براقدیغی کبی سلطان سلیم ده ذکر اولنان انشا آتك اکمالنی خلفنه ترك ایتدی. چکمجه کوپریسنك اکمالی، بصرف اراضی حقنده ابو السعود وك ونشانجی محمدك قانوتنامه لری، عربستانك، قبریسك فتحی، براً وبحراً دیکر شانلی سفرلر سلیمان سلطنتی آثار عظیمه سنك تتویجی عداولنه بیلیرسه ده قانونینك اوصاف عالیه سی — اویله بابایه نالایق برحکمدار اولان — اوغلنه انتقال ایتدیکنه حکم اولنه مماز. اوشرفك بتون استحقاقی سلطان سلیمانك صوك زمانلرنده صدارته ترفیع ایتمش وخلفنه میراث براقمش اولدیغی صدراعظم صوقوللویه عطف اولنمق لازم کلیر. بناءً علیه سلیم ثانی سلطنتنده کوریکمز رونق، سلفنه عائد اولدیغی کبی عثمانلی سلطنتنك زیرا اداره سنده کی اقوام، آنجق — عثمان غازی اخلافنك الکبیوکی والکقدر تلیسی اولان — سلیمان نامنك نشر ایلدیکی دهشت سایه سنده اطاعتده دوام ایتمشلردر.

آلتنجی جلدك متنك ختامی.

تذییلات

مورخك حواشی وایضاحاتی

التنجی جلد

اوتوزبرنجی کتاب

۱، ص ۹ — بلغراد، ردوس، موهاچ، ویانه، گونش سفرلری، برنجی ایران سفری، قورفو وبغدان سفرلری ایچون یازدیغمز وجه ایله ایکنجی ایران سفری ایچون ده برمراحلنامه درج ایتمك ایستردك؛ آنجق شیمدی یه قدر اوروپاده موجود اولان «روزنامهٔ سلیمانی» برنسخه دن عبارت اولدیغی حالده اوندهدخی اشبو ایکنجی ایران سفرینك مراحلنامه سی یوقدر. شوقدر که له وانقلونك ترکیه تاریخنك اوچنجی جلدینه مراجعتله بونقصانی بردرجه یه قدر اکمال ایتمك ممکندر. له وانقلو ۱۵۴۸ سفرنده اردونك وقفه گاه اتخاذ ایلدیکی یرلری بروجه آتی صورت صحیحه ده کوسترمکده در:

نیسان (صفر) - ایران سفری ۲۲ صفر ۹۵۵ (۳ نیسان ۱۵۴۸) ده قرارلاشدیرلدی؛ اوکون بوسنه سنجاق بکی اولامه ارضروم والیلکنه تعیین اولندی. ۲۵ نیسان، شاهك برادری القاص میرزا ایکی بلوك غربا ایله یوله چیقدی. ۲۶، یکی چری اغاسنك عزیمتی. ۲۸، پادشاه اوتاغنی اسکدارده قوردیریور؛ فرانسه ایلچیسی پادشاه ایله برابر کیتمك اوزره امر آلیر؛ بودین والی سابق یحیی پاشا اوغلو محمد بك سنجاق بکی صفتیله سمندره یه عزیمت ایدر. سلطان سلیمانك ایکنجی مرحله سی مال تپه اولدی. ۳ نجی مرحله، تکفورچایری (ایلك ایران سفرلرنده اولدیغی کبی). له وانقلوده، «کیشون کوپری» اولق اوزره کوسترلشدر. ٤، دیل. ٥، چنارلی (له وانقلوده گینارلی)، هرکه قلعه وکوپریسی (له وانقلوده هره کی). ٦، ازمید قربنده ستاره کوپریسی. ۷، قازیقلی. ۸، دیکیلی طاش. ۹، پانوق [پاموق] کوبی. ۱۰، یکیشهر. ۱۱، آق بییق. ۱۲، قورتاران. ۱۳، بوزاویوك، یاخود بوزاوکی. ۱٤. ارمنی دربندی. ۱۵، سلطان اوکی. ۱٦، اسکیشهر. ۱۷، آق اورن. ۱۸، سیدغازی. له وانقلونك بوندن صوکره کوسترديکی شوایکی کوی، نه خریطه لرده وار در، نه ده دیکر منابع معلومه ده: ۱۸. لولاپا جیه ر (چایری) و ۱۹، بایاتتو. ۲۰، بولوادین. ۲۱، سلام علیك چشمه سی (له وانقلوده قره مان و رمیان آره سنده حد فاصل اولق اوزره کوسترلشدر). ۲۲، تاتارکوبی. ۲۳، آفشهر. ۲٤، آرق چایری. ۲۵، ایلغین. ۲٦، قره زنکی (احتمال که بریول بونجه جریان ایدن قره زنکی صوبیدر. مناسك الحج، ص ۲۳) ۲۷، کیلپه ژی (کلامیخ اولق کرکدر). ۲۸، قونیه. ۲۹، قرق پیکار. ۳۰، قره پیکار. ۳۱، آجه شهر. ۳۲، آطه بك؛ دودن کولی یانندن کچیلیر. ۳۳، آطه لی، آق تپه قارشیسنده، ارکلی قربنده. ۳٤، نقاره زن چایری. ۳۵، نیکده. ۳٦، بوژیه ت (؟) ۳۷، دوه لی قره حصار. ۳۸، اینجه قره صو کناری. ۳۹، قیصریه. ٤۰، انجیر

کولی کناری. ٤١، پالاس اووه‌سی (؟). ٤٢، چبوق اووه. ٤٣، کدك اووه، صارمیساقلی صو کنارنده. ٤٤، خان اوسقوقجی [اوسقوقجی خانی]. ٤٥، لطیفه خان. ٤٦، سیواس، قزل ایرماق (هالیس قربنده). ٤٧، راحت. (له وانقلو بونی مرحله کبی کوسترمش ایسه ده کلمه‌نك معنای لغویسنه کوره اردونك بر کون استراحت ایتمش اولمسی ملحوظدر؛ خصوصیله روزنامهٔ سلیمانی‌یه نظراً ١٥٣٤ ایران سفرنده دخی اردو [بورالرده] توقف ایتمشیدی) ٤٨، قوچ حصار، اك قریب مرحله اولمق اوزره. ٤٩، یاپاق کویی چایری. ٥٠، پاپاس یایلاسی، اوزکیجی قایاسی قربنده. ٥١، قویولو حصار. ٥٢، آقشهر. ٥٣، صوشهری. ٥٤، آق تپه یایلاسی. ٥٥، یازیجینك یایلاسی. ٥٦، کیرمانه کویی (؟) ٥٧، ارزنجان. ٥٨، چبوق اووه. ٥٩، بریایلا (اسمی ذکر اولنمامشدر). ٦٠، قره کین خان (؟). ٦١، قلعهٔ خوبنار. ٦٢، پیك یایلاسی. ٦٣، سانسیف کویی. ٦٤، ارضروم صحراسی. ٦٥، ابلیجه قربنده وارضروم قپولری اوکنده. ٦٦، پاسین اووه‌سی. ٦٧، حسن قلعه (له وانقلوده ال-اسکه‌ل El-ezkel) (؟) ٦٨، چوبان کوپریسی. ٦٩، الاکوز دربندی مدخلی. ٧٠، ایمان قایاسی. ٧١، بربوغازاغیزی (مخرجی). (له وانقلو آغیزیرینه اغیریازیور). ٧٢، ایران حدودی، آلشکرد صحراسنده چادر قوریلور. ٧٣، سیرت اووه‌سی. ٧٤، باش سیف. ٧٥، قره جه قلعه. ٧٦، چافربك کویی. ٧٧، آکهی کویی. ٧٨، ارجیش حصاری پیشکاهی. ٧٩، بندماهی کویی، قره دره وادیسنده. ٨٠، حامی علم (؟). ٨١، دربند دره‌سی مدخلی. ٨٢، سکمانادا کویی جواری. ٨٣، سکمانادانك اوته‌سنده براورمان. ٨٤، کوی جواری. ٨٥، کول تپه. ٨٦، قرمزی کوپری (له وانقلوده کیردمیزه) (؟) ٨٧، طاغ دیبی. ٨٨، یان یدیکی. ٨٩، سفیان. ٩٠، شام غازان (یعنی تبریز اوکنده غازان خان تربه‌سی). ٩١، تبریز.

تبریزدن عزیمت

٩٢، صاروآن کوللو (؟). ٩٣، شبستر که برچوق شعراو علمانك واز جمله کلشن راز صاحبی محمود شبسترینك مسقط رأسی اولمسیله مشهوردر. ٩٤، تسوج قصبه‌سی: المالی، شیروان، طوپاکی کویلرندن کچیلیر. ٩٥، سازچنار. ٩٦، سلماس قصبه‌سی. ٩٧، خانزور. ٩٨، آلاباغ. ٩٩، طاغ دیبی. ١٠٠، محمودیه قلعه‌سنك بوطرفی. ١٠١، قلعه‌نك اوته طرفی. ١٠٢، قرق پیکار. ١٠٣، آونیك قلعه‌سی صحراسی (Καστρον του Ἄονικον)، پیتی دولاقروا بو مرحله‌یی وان شهریله قاریشدیرر. ١٠٤، وان. ١٠٥، مالدود گیاگی (؟) [قایاسی؟]. ١٠٦، بندماهی. ١٠٧، آرجیش. ١٠٨، چوبان تکه‌سی. ١٠٩، وان کولی اوزرنده عادلجواز قربی. ١١٠، کول قربنده. ١١١، بولانیق کول قربنده قزغان یوکی. ١١٢، ملازگرد. ١١٣، قلعهٔ زرنیج؛ کوك صو ایرماغی قربنده اردو قورولدی. ١١٤، قره کوپری. ١١٥، قریهٔ آق کلین. ١١٦، اوچ بوداق (وجه تسمیه‌سی بوراده ایرماغك برلشمسنه مبنیدر: ملازگرد صحراسندن کلن مراد (اومیراس)؛ زرنیچودن اینن کوك صو؛ ترجاندن کلن وارطو (؟). ١١٧، مراد اوزرنده سقاوی کویی. ١١٨، موش. ١١٩، قلعهٔ سرکیت، موش قربنده (له وانقلویه نظراً). ١٢٠، آتورماغ (؟). ١٢١، قوشلو کویی؛ بیتلیس قربندن کچلدی. ١٢٢، اردو کفندر شهری قربندن مرور ایله که نه‌ك (؟) کوینده قالمشدر. ١٢٣، قوناقدار کوپریلرندن عبور. ١٢٤، اردو بیتلیس نهرینی کچه‌رك دخان کوپریسی قربنه قونمشدر. ١٢٥، دوه جیلر قیران زاویه‌سی. ١٢٦، ارزن شهری قربی ل که. ١٢٧، بزه‌ری (احتمال بشری ویاخود التون صویی). ١٢٨، پانبوقجی ایرماغی قربی. ١٢٩، آبارهان کاربانسرایی، قره امد، نام دیکرله دیاربکر.

سلطان سلیمان دیاربکردن خرپوت اوزرینه یورویوب شو مرحله‌لردن صوکره عودت ایدر: ١، دوه

کچیدی. ۲، معدن کوبی آلتنده ارغنی. ۳، قوشلوجه. ٤، کول قربی. ٥، صاری قامیش ایرماغی اوزرنده. ٦، سیدلر کوبی؛ اردو مرادین کچر. ۷، پزنك (؟). ۸، خرپوت. ۹، پاسکی (؟)، بر کول قربنده. ۱۰، قوشلوجه. ۱۱، ارغنی. ۱۲، دوه کچیدی. ۱۳، دیاربکر.

حلبدن دیاربکره عزیمت

۱، قاغره‌د (؟) ایرماغی کنارلری. ۲، قزل تپه. ۳، المالی کوبی. ٤، قریهٔ قوجه. ٥، عابدیاخود عابدون پیکاری. ٦، خزینه پیکاری. ۷، رها، نام دیکر اورفه (ته ده س). ۸، شیخ مسلم کوبی. ۹، بش تپه. ۱۰، بیره جك شهری اوته سی. ۱۱، قریهٔ نزیب. ۱۲، سه جیور ایرماغی (هامه ربونك آق صوسی اوله جغنی سؤال ایتمش ایسه ده ساجور اوله جقدر]. ۱۳، باب (دابق؟). ۱٤، حلب.

۲، ص ۱٤ — ایستو آنفی، ك ۱٤، سلطان سلیمانك ایلچیسنی محمد چلبی تسمیه ایدر؛ فورغاچ ایسه محمد نامنی ویرر؛ اوستریا خزینهٔ اوراقنده محفوظ بولنان فردیناندك سلطان سلیمانه کوندرمك نیتنده بولندیغی جوابنامه‌نك ۱۹ مارت ۱۵۵۰ تاریخلی مسوده‌سندن محمود اولدیغی اکلاشیلیر.

۳، ص ۱٦ — حاجی قالفه‌نك تقویم التواریخی؛ عثمان افندینك تراجم احوال وزراسی. بوصوك اثرده صوقوللونك سلطان سلیمانك حفیده‌سی اولوب ۹۵۱ — ۱۵٤٤ سنه‌سنده تولد ایتمش اولان اسما خان سلطان ایله ۹٦۹ — ۱۵٦۱ ازدواج ایتدیکی اوقوتور. مجار مورخلری بوازدواجی متن کتابده بحث ایتدیکمز تاریخده قید ایدرلر. فهسلره ده مراجعت، ج ۷، ص ۷۱۸.

٤، ص ۱۹ — اوستریا خاندان قرال وایمپراطوری خزینهٔ اوراقنده کی وندیك راپورلرنده ۹۷۷ رمضان (مارت ۱۵۵۱) تاریخیله دوجه یازلمش برفرمان عالی واردر. بوفرمان همایون ذات شاهانه‌نك اوبرو واچده انشا ایتدیردیکی قایقلرك سیر وسفرینه ایراث مواقع ایدلمه‌سنی وندیکلیلره اخطار ایدر.

٥، ص ۱۹ — ایستو آنفی بوقوماندانی میخال اوغلی تسمیه ایدر؛ لکن میخال اوغلی خضر بك اووقت سگدین قوماندانی ایدی. ایستو آنفی دها صوکره اشبو خالپاقوماندانی هدر اسمیله کوسترر.

٦، ص ۲۲ — ایستو آنفی، فورغاچ، آسقانیو سانتوریو. بچوی، ق ۹۲، اولامه‌نك بووقعه‌ده تلف اولدیغنی یازمقله آلدانیور. دیکر عثمانلی مورخلری بومغلوبیتی ذکر ایتمزلر.

۷، ص ۲۲ — فورغاچ. دها زیاده معتمد اولان آسقانیو سانتوریو بوخصوص ایچون Stava appoggiato sovra una tavola ove haveva un orolgio, un' orologio» un breviario allo Romana. » دیور.

۸، ص ۲۲ — ایستوآنفی «Pugione ejus jugulum,» وآسقانیو «Gli dette una ferita sopra del petto e nella gola,» دیرلر . فهسلهرك ج ۸ ، ص ۱۳۹ یازدیغی کبی اکسهسنده دکل .

۹، ص ۲۳ — مارتینوچینك خیانتنه دائر تفصیلات، وقاستالدونك بوآدمی اولدرمسی اسبابنه دائر شویله بر رساله واردر: «*Instructio earum rerum, quas R Cregorius episcopus Zagrabiensis nec non nobilis Don Didavus Lasso de Castiglio nostri consiliarii oratores et commissorii devoti fideles nobis dilecti apud beatissimum in Christo patrem et Dominum D Julium III divina providantia Sacrosanctæ Romanæ ac universalis Ecclesiæ summun Pontificem Dominum nostrum rvdm. nomine nostro reverenter proponere, agere, tractare et expedire debent.* پراغ، ۲ کانون ثانی ۱۵۵۲. بوهیئتك وظیفهسی قاردینالك قاتللری علیهنده پاپاطرفندن نشر اولنان آفوروزی ابطال ایتدیرمك ایدی. کوندریلن ادملرك تعلیماتنامه لرنده شوفقره کوریلور: «Sin tamen intelligeret (Castaldo) rem aliter transigi non posse, quam quob aut manum sibi inferri pateretur, aut ipsi fratri Georgion tam nefaria molienti manum inferret, tunc potius ipse eum præveniret ; atque hoc quidem nostrum mandatum dictus bellicus Locumtenens secutus, اردلی ترکلره تسلیم ایچون قاردینالك قوردیغی پلانی ایضاحدن صکره مکتوب شویله دوام ایدر: «Simulque supradictum proutgravissima mandatum in memoriam revocans tandem dictum fratrem Georgium ejus demeritn requirebant interfici curaverit et prædictos duos turcicos Chiaussios, qui recenter ad eundem fratrem Georgium venerunt in custodiam receperit, adeoque coram Deo et Sanctitate Sua et universo mundo non solun nullas pœnas censuræ incurrerimus, sed potius laudem et præmium commeruerimus, utpote qui vim nostris militibus per interfectum monachum inferendam sine aliorum cæde et sanguine vi repulerimus.» ایکی چاوشك کتیردیکی مکتوبلر اوستریاخزینهٔ اوراقنده مجارستان اوراقی اره سنده در؛ بومکتوبلر ترك جنرالی، مارتینوچینك خدمات فدا کارانه سندن امیدوار ایدیسه ده ینه ده چاوشلرك فریبانده تسلیم ایدلمسندن قورقدیغنی بداهته ایصال ایدرلر. برترك پاشاسنك چیچه روندن بحث ایتمسی وبرقاردیناله قوانین انجیلیه یی تخطر ایتدیرمسی زیاده موجب حیرتدر! «[Imperator noster semper Augustus de censu benigne acceptо nobis mandavit, ut a regno Transylvaniæ felicissimum erigeremus

exercitum et arma totaliter deponeremus, quapropter expugnationem castri Themisvar dereliquimus et castrum Chianad cæteraque castra deseruimus felicissimoque exercitui licentiam dedimus ac (nos) ad castrum Peciai contulimus, dominatio quoque vestra cum gladiis, fustibus et lanternis ad debellationem civitatis Lippa venit committatus caterva Pharisæorum atque latronum et aliquantulo Turcarum cuniculo fugam arripiendo interfecto ad præfatæ civitatis castri expugnationem, ubi Holamabeg cum aliquibus Cæsareis militibus inclusus est debellare studet, quo intellecto ad Illustrissimum Halipassa Budum Beglerbegi cum toto felicissimo exercitu sibi comisso venit Nos autem cum nil innovare a Cæsare permissum sit, licentiam dedimus cum tale committere ultra totius orbis terrarum leges sit; nam, ut Cicero fides hostibus servanda est, et quæ in prætceritis litteris nobis D. V. nuntiavit, cognovimus ea fide carere. Verumtamen finis omnium rerum et potentia magni Imperatoris semper Augusti ac ejus ferocitas considerandæ est, hisque perspectis operari sagacissimum est; quamobrem D. V. nobis Mahamet Ciausium et Dervis famulum nostrum cum responso universali mittere dignetur. Nam eorum retentia quid ut prodest,quod D. V. utile sit et ne quidem tædium his meis præstem finem do. Dat. in castro Peciaidie vere primo mensis Decembris 1551 .

ایکنجی مکتوب .

Principum laus et gloria in manibus eorum ministrorum consistit, e conversoque zizania discordia et seditio in eorum malignitate constat; Hoc ideo ne aliquid innovetur scandalum cum tua erga Cæsarem fidelitas animique sinceritas e commissis manifesta fuerit talique modo Holama dimittendo et regium exercitum placondo, cujus causa fidesque versus Dm. Vm. inter tales et tantos principes est prævaricari debeatur, Imperatorque noster semper Augustus bellum facere teneat, quod si firmiter ac pacifice per manebit non officeret, nam D. V. nobis missis litteris nuntiavit, quod castrum Pecia et Beckerek et civitatem Lippa, neque alia castra usque ad rivum Chiris non esse in possessione sua, neque suæ cenveniere jurisdictioni; nos autem omnia, quæ a D. V. exposita fuerunt, Invictissimo Imperatori certificabimus. Hæc ideo causa prestata et retardatio census, qui si ante missus fuisset, non talia succederent, nec hujus discordiæ bellique causa fuisset; nunc vero D. V. Holama Pasciae ordi-

urvit, ut ex parte D. V. a nobis castra Pecia et Becscherech peteret, nobisque clarum et manifestum est, nullam ex eis suam Csm. Mem. utilitatem et commodum habere nam non nestrum est castra accipere ac tribuere, id praeter Caesari (neminem) decet, nos autem praedicta castra mandato Caesareo accepimus Deo dante conservabimus, sed, si voluntas D. V. fuerit haec, habere castra, nuntio litterisque a Celso Summoque Imperatore petat, tuncque cognita fidelitate et voluntate non denegabit, benigne et gratiose concedet, nos igitur prout posse erit nostra ad principes pacificandos laborabimus, D. quoque Vestra castro Pecia, Becscherech et Charagh derelicto Domino, qui Malchoych (Malkodj) Begi nuncupatur ex consan guineis Morat Begi bene se habere dignetur. Cum itaque commissio Caesarea illic permanist, nos autem hucusque nihil combussimus atque devastavimus, quod si voluissemus hicce cum inedictato (°) Romaniae exercitu regnum istud Transylvaniae devastassemus; ideo finem omniun rerum considerare debet secundum suam prudenitiam atque doctrinam religionemque. cuiminime decet meos non mittere homines, itaque talis est nostra spes, ut his visis mittere dignetur. Nos in castro Belgrado invernari praeceptum fuit; felicissimos exercitus instruere et exstruere; facundissimis litteris nos participes reddere dignerit, ipsosque fideles mittere bene potest. ut in dies nostra bene convalescat amicitia, et amor, qui omnibus totius orbis terrarum hominibus palam sit, et semper amoris vinculis pulillamina, amicitiæque accresere nitemur. D. quoque Vestra Revma. Illma. felix et prospere valeat.Dat in Bellograd Die VIII. mensis Decembris 1551 « سرلوحه‌سی: » *Illmo. Revmo. Do. Fratri Georgio Archiepiscopo Varadensi nec non Regni Transylvaniæ Thesaurario Cæsareoque Locumtenenti Generali Dignissimo* ».مذکور ایکی مکتوبدن وآفوروزك ابطالی ایچون سفیرلره ویریلن تعلیماتدن باشقه (بونلر مارتینوچینك قتلی ایچون الده موجود وثائقك اك مهملریدر)اوسترياخزینهٔاوراقنده تاریخی ال یازیلری آره‌سنده ۹۰۸نومرولو *Morte di Frate Giorgio con alcune altre cose di Transylvania et Ungaria succesce negli anni 1551 à 1552,* « سرلوحه‌لی برال یازیسی دهابولنور. بووثیقه‌ده Avvisi da Constantinopoli come il detto frate an-» ق٤٣شوسوزلرواردر: chor che seco fingesse di dare ciancie al Turco per tenerlo pacifico

nondimeno in effetto nascostamente pratticava di riaccordarsi seco, offerendogli maggior tributo del solito de promettendo i mandare in pertizione i Spagnoli e Todeschi, con che lo confirmasse suo Vaivoda e lo lasciasse governar pacificamente di che sua Maestà, per cambio habea avvertito il Castaldo, commettendogli espressamente, che quando si accorgesse, che il Frate fosse per venir a tal effetto lo prevenisse. مؤلف بو جنایتك مسئولیتنی ایکی ایتالیان کاتبه، فرانسیسقو ده کای سترەپاتی دی میلانو ایله الهساندرو مارقو آنتونیوفه رراری یه تحمیل ایدر. ینه اومؤلفه کوره بو ایتالیانلر جنایتی سفورزاوپاللاویچینی ایله ارتکاب ایتمشلردر. مارتینوچینك خنجرك تیمورینی حس ایتدیکی زمان «*O Domine, quare hoc mihi?*» دییه باغیردیغنی ادعا ایدرلر. چاوشلر آرلیچ قلعه‌سنده توقیف اولندی واوزرلرنده بولنان قاردینالك مکتوبلری ویانه‌یه کوندرلدی.

۱۰، ص۲۳ — ایستوآنفی، ك۱۷، ص۳۱۹ خضری، هدر تسمیه ایدر. فورغاچك تفصیلاتی، ص، ٤۲. آسقانوسانتوریو، ق۱۵٦، توب میشلك اسمنی اوتومیال (*Ottomiale*)ه واوبرنستورفك اسمنی ده اوره ستولفو (*Ourestolfo*) یه تحویل ایدر. وولف غانغ دوبه تله نه، فه‌سله‌ره، انگله، جلال زاده یه، صولاق زاده یه، عالی یه (قرق یدنجی وقعه)، عبدالعزیزه وپچوی یه مراجعت. پچوی تفصیلاتی بودین والیسنك چاوش باشیسی حمزه اغادن آلدیغنی سویلر.

۱۱، ص۳۱ — ۱۷۹۰ سنه‌سنده ساروج پالاتیناسنده بولنمش واثار عتیقه موزهٔ ایمپراطوریسنده حفظ ایدلمش اولان آلتون وازولر آره‌سنده کی برکاسه‌ده شو عباره محکوکدر: ΒΟΥΤΑΟΥΛ ΖΩΑΠΑΝ. ΤΑΓΡΩΓΗ. ΗΤΖΙΓΗ. ΤΑΙΣΗ. تاغروژه‌س ایله یازیکسلر، اکسیلیفنوسك دییوقاسیوس نام اثرنده؛ (ك۲۱)، Δάκριγοι και Ιάζυγες اسملریله مذکوردر.

۱۲، ص ۳۱ — بو اخطارنامه‌نك محتویاتنی سامبوکوس (*de Agriæ obsidione*) ده دوغری درج ایتمش ایسه‌ده، *Ego Natulai Bassa* (بن که اناطولی پاشاسی یم) اولان ایلك سوزلری اصلنه نظراً دوغری دکلدر. بلکه بوسهو مترجمك اصلنده کی «بعنایة الله» کلمه‌سنی یاکلیش اوقومه‌سندن ایلری کلیر.

۱۳، ص۳٤ — بو اسملر سامبوکوس (سیندروموس ص۸۹) وایستوآنفی (ك۱۸) ده اولدقجه دوغری یازلمشدر. قاتونا (۲۰ ص۳۵۹) شویله ذکر ایدر: آمباتەس *Amhates* (احمد)، اولامانەس درویسیوس *Ulamanes Dervisius* (اولامه درویش)، ولیژیانه‌س

Ueligianes (ولی‌جان)، ارسلان، حسن. عجم‌قانبه‌ر *Canber* وده‌ریل *Deriel* ك کیملر اولدقلرینی بولمق مشکلدر . [قانبه‌ر ، « قنبر » اوله‌جقدر]

۱٤، ص۳٦ — ایستوآنفی، ك۱۸؛ سامبوکوس، اثرمذکور؛ فورغاچ، ص ۷۰ — ۹۰؛ آسقانیوسانتوریو ، اردل محاربانی وقایعنامه‌سی ، ص۲۲۱ — ۲۲۵ وبالخاصه ژاپولیانك وفاتندن مارتینوچینك زمانه قدر کچن زمانده وقوعه کلن بالجمله محاربه ومحاصره‌لری کونی کونینه‌طوتیلان مفصل تاریخده‌تصویر ایتمش اولان سه‌باستیه‌ن تینودی؛ قاتوناده۲۲، ص۲۳۱ — ۲۳۹. بچوی(ق۹۷) مستثنا اوله‌رق دیکر عثمانلی مورخلری اکری محاصره‌سندن پك مختصر بحث ایدرلر .

۱۵، ص۳۷ — [حضرت] پیغمبرك امرای عسکریه‌سندن اولان خالدبن ولیدك نسلنه مربوطیتی ادعا ایدن شمسی پاشابرینی متعاقباً سوریه، اناطولی، روم ایلی بکلربکیسی تعیین اولندی. شهزاده سلیمه زیاده صادق اولدیغندن بالآخره خدمت شاهانه‌یه داخل ومهارت شاعرانه‌سندن دولایی اعتماد وحرمت همایونه نائل اولدی. عهدی، لطیفی، عاشق حسن زاده وقینالی زاده‌نك تراجم احوال شعراسنه مراجعت .

۱٦، ص ۳۸ — پچوی. صولاق‌زاده [۱۲۹۷ استانبول تمثیلی، ص۵۲۳] شویله یازار: « عزیمت همایونلرنده شهزادهٔ سابق‌الذکرك رفعی ایجاب ایتمکله سفردن فراغته مساعده بیورلدی . »

۱۷، ص ۳۹ — پولاویده پرنس چارتوریسکینك خزینهٔ اوراقنده بویدی سفارت ویاهیئت حقنده شووثیقه‌لر موجوددر: ۱، ۱۵۵۱ حزیران استانبول تاریخلی برمکتوب. بومکتوبده سلطان سلیمان نُه‌یه‌ن [استفان] ك مجارتاجی اوزرنده کی حقوقنی مدافعه‌یی وعد بیوریوردی؛ ۲، ۱۵ ایلول ۱۵۵۱ تاریخلی بردیکر نامهٔ همایون. سلطان سلیمان بونامه‌سنده دیمتری ویسنوویسکینك جزالندیرلمسنی ایستیوردی . ۳، تأمینات دوستانه ایله مالی و۹۵۹ — ۱۵۵۲، ادرنه تاریخلی مکتوب . ٤، سیکیسموند اوکوستك، همشیره‌سی الیزانك ایشلرینه وترکلرك لهستانده یاپدقلری خساراته متعلق اولان مکتوبنه جواب. ۵، ایستانیسلاس ته‌نیزیسنکینك ایلچیسی طرفندن کتیرلمش استانبول، ۳ اغستوس ۱۵۵۳ تاریخلی مکتوب. ٦، اردل ایشلری حقنده شعبان ۹٦۰ (۱۵۵۳) تاریخلی مکتوب. ۷، کوتاهیه‌دن‌بنه اوسنه تاریخیله مورخ وتأمینات دوستانه ایله‌مالی اوله‌رق یازلوویسکی واسطه‌سیله کتیرلمش مکتوب. ۸، ۱۵۵٤ تاریخلی نیقولا برزوزووسکینك مأموریتنه دائر مکتوب. ۹، محرم ۹۲٦ (تشرین ثانی ۱۵۵٤) پیه‌ربیله کینك مأموریتنه‌دائر. ۱۰،

دنیسته‌ر ودنیه‌په‌رآره‌سنده رعی حیوانات حقوقنه دائر حلبدن مورخ (نیسان۱۵۵۳) برمکتوب. ۱۱، بیالوغرادیغماسنه دائر ذی القعده ۹٦٤(ایلول ۱۵۵٦) تاریخلی استانبولدن محرر برمکتوب؛ بومکتوبده سلطان سلیمان دیمتری ویسنو ویسکینك تأدیبنی تکرار طلب ایدیور. ۱۲، دیمتری حقنده یکیدن شکایتی وقریم خانك یوریدیله جکی تهدیدنی حاوی مایس ۱۵۵۷ تاریخیله ادرنه‌دن محرر برمکتوب. پرنس آدام چارتورسکینك اشعار ایلدیکی بووثیقه‌لردن باشقه قونت ستانیسلاس رزه‌وسکی‌دها اولکی لهستان سفارتلری حقنده معلومات آتیه‌یی تبلیغ ایلمشدر: ۱، قازیمیریا گه‌للون زمانندہ و ۱٤٤۰ سنه‌سنده — قرال لادیسلاس حقنده نه‌معامله اولنه‌جغنی آکلامق اوزره — ژان رزه‌زووسکی (بوسفیر مؤخراً قراقوویا اپسقوپوسی اولمشدر) وسوشودولسکی استانبوله کیتدیلر؛ ۲، ۱٤۷۸ سنه‌سنده برترك سفیری لیتوانیاده برهزه‌ج شهرینه کلمش وقرال دخی بالمقابله دولت عثمانیه‌یه برایلچی کوندره‌جکنی وعد ایلمشدر؛ ۳، ۱٤۸۹ سنه‌سنده نیقولافیرله‌ی لهستان ایله ایلك عهدنامه‌یی عقد ایلدی. ٤، ۱٤۹۲ سنه‌سنده آلبریا گه‌للون معاهدهٔ موجوده‌یی تجدیده مأمور برترك ایلچیسنی رسماً قبول ایلمشدر؛ ٥، ۱۵۰۰ کانون ثانیسنك بشنده ینه اومقصد ایله برترك ایلچیسی کلمش و ۱۵۰۱ کانون ثانیسنك طقوزنده پتریقا وملت مجلسی طرفندن عودته مأذون اولمشدر. اونك لهستانده اقامتی صیره‌سنده قریم خانك ایلچیسی صفتیله احمد خان کلمش وبوذات ۱۵۰۲ ده آلکساندر یا گه‌للون زمانی بردها ورودا یتمشدر.

۱۸، ص ۳۹ — اوستریا خزینهٔ اوراقنده ۵۲۷ نومروده بالیوز ناویجه‌رونك ۱۵۵۲ تاریخلی راپورینه مراجعت. بوراپورده ناویجه‌رو سلطان سلیمانی بویله تصویر ایدیور: «ایمپراطور سلطان سلیمان ٦۲ یاشنده در (حال بوکه اوزمان اللی سکز یاشنده ایدی)؛ قامتی وسطدن زیاده، یعنی اوزونجه، بنیه‌سی نحیف، اسمر چهره‌لی اولوب یوزنده مهابت وملایمت ایکیسی بردن تجلی ایدر؛ طعامده اعتداله رعایتکاردر، قرمزی دریلی اوغلاق اتلدن باشقه ات یمز؛ شراب استعمال ایتمز، یالکز ایی صوایچر». (بونکله برابر ندیمی ابراهیم ایله برلکده اکثریا شراب ایچدیکی اسناد اولنمشدر؛ فلجدن مضطرب اولوب استسقایه اوغرامق تهلکه‌سنده ایدی.) «دینك احکامنه رعایت ایلر؛ وفای عهدی کندیسنه مسلك ایتمشدر.» ناویجه‌رونك نقل ایتدیکی برفقره‌یه کوره، روکزه‌لان، رقیبه‌سی وسلطان مصطفانك والده‌سی اولان برچرکسدن کوردیکی معاملهٔ سیئه‌دن دولایی سلطان سلیمانك محبتنی کندیسنه حصره موفق اولمشدر. بوچرکس حدتلی زماننده روکزه‌لانه «آتنی صاتمش» (۱)

(۱) بوروایت صحیح ایسه «تجبه» کلمه‌سنی سویلمش اولسی مظنوندر. (مترجم)

[یعنی عفتنی پامال ایتمش] مألنده بر کله ایله خطاب ایتمش وطیر ناقلریله یوزینی ییرتمش. سلطان سلیمان برکون قیزلر اغاسیله روکزه لانی چاغیرمسی اوزرینه روکزه لان، اتی صاتلمش وبتون یوزی ییرتلمش اولدیغی جهتله افندیسنك حضورینه چیقمغه لیاقتی اولمادیغنی بیان ایده رك اعتذار ایتمشدر. ناویجیه رو، بوفقره دن صوکره شهزاده لری موافق حقیقت برصورتده تصویر ایدر. دهاصوکره بعض معلومات احصائیه ویره رك بوزمانده دولتك وارداتی طقوز میلیون یکرمی بیك دوقه یه بالغ اولدیغنی بیان ایلر. شویله که :

دوقه التونی	
۱,۵۰۰,۰۰۰	نفوس ویرکیسی (آدم باشنه بردوقه وحیوان باشنه برپچق اقچه)
۱۰۰,۰۰۰	رخصیته، امتیازات [کدکلر]، براتلر، فرمانلر خرجی.
۳۰۰,۰۰۰	وارث مشروع اولمامسندن دولایی خزینه یه قالان ثروتلر.
۱,۸۰۰,۰۰۰	مصر وعربستان [یمن] وارداتی . (بوپاره نك یاریسی مصارف اداره وعسکریه ایچون محللرنده صرف اولنوردی.)
۶۰۰,۰۰۰	سوریه وارداتی (بونك یاریسی مصارف اداره یه قالیردی.)
۲۰۰,۰۰۰	الجزیره وارداتی (بونك ده ربعی محلنده قالیردی.)
۱,۵۰۰,۰۰۰	معادن
۸۰۰,۰۰۰	بوغدای عشری
۱۶,۰۰۰	مولداویه ویرکیسی
۱۲,۰۰۰	افلاق ویرکیسی
۱۲,۰۰۰	ترانسیلوانیا (اردل) ویرکیسی
۱۰,۰۰۰	راکوزه
۸,۰۰۰	قبریس ویرکیسی

[یکونی التی ملیون سکز یوز اللی سکز بیك]

ناویجیه رو، بونك طقوز میلیونه قدر بقیه سنك نره دن آلندیغنی سویلر. مصارفی ده شویله کوسترر: اردونك مخصصاتی: طقوز ملیون، تصرف اولنان: اوچ ملیون. بونك یاکلش اولدیغنده شبهه یوقدر. ینه ناویجیه رونك یازیشنه کوره: آسیاده اون درت بکلربکی وسکسان بیك سواری؛ اوروپاده قرق بیك سواری؛ سنجاق بکلرینك ایکی یکدن درت بیك دوقه یه قدر وارداتی وارایدی؛ تیمار[وزعامت]صاحبلری درت یکدن قرق بیك اقچه یه وارداته مالك اولوب هردرت اقچه ایچون سلاح وطاقمی مکمل برسواری چیقارمقله مکلف ایدیلر؛ اوروپاده کی یتمش سنجاق قرق بیك کشی ویررردی؛ آسیاده کی یوز اللی سنجاق سکسان یکدن یوز بیکه قدر عسکر تدارك ایدردی. «وصایای پیغمبری موجبنجه کرك روملر وکرك موسویلر اسیر اولهرق استخدام اولنه مازلردی.» سرایك درت بیوك آمری

قپواغاسی، قیزلراغاسی، خزینه‌دار، کیلارجی‌باشیدر. زمان‌حربده پادشاهك سواری محافظلری‌سپاهیلردن، سلحدارلردن، صاغ‌وصول‌جناح علوفه‌جیلرندن، کذلك‌صاغ وصول‌جناح غرباسندن‌مرکب‌اولمق‌اوزره آلتی‌بلوك‌تشکیل‌ایدرلر. عثمانلی دونانماسنده اوچ‌یوز رئیس (یعنی‌قپودان) بولنوب بونلرك هربری برکمینك آمریدر؛ هرقادرغه‌ده برطوپ ایله اللیدن سکسانه قدر کوللە ودرت توفك وهربری‌ایچون یکرمی مرمی بولونوردی. ماعونه‌لرمهمات نقلیه کمیسی ایدیلر. ناویجیه‌رونك‌چاپولی‌تسمیه ایتدیکی قادرغه رؤساسی‌طقوزیوز اچه‌تخصیصات ویوزقرق‌درهم پکسمات تعینات الیردی؛ پادرونیلریومی‌اوندن‌اون‌درت‌اچه‌یه‌قدر، کوچك‌ضابطلر درت‌دن‌سکز اچه‌یه‌قدر اخذ ایدرلردی. [«چاپولی»، «چاپه‌لی» یعنی‌چاپه‌اشارتی‌طاشیان‌قپودانلرا وله‌جقدر؛ «پادرونه» «پطرونه»در]

۱۹، ص ٤٠ — جلال‌زاده، ق۳۰٦؛ صولاق‌زاده، ق۱۱۸؛ پچوی، ق۱۰۹؛ عالی، ٤۸ نجی‌وقعه؛ ق۲٦۲؛ بلیغ بروسوی، ق۲۲؛ قنالی‌زاده وعهدی، سلطان‌مصطفی زمانی شعراسنك تراجم احوالنده؛ روضة‌الابرار؛ حاجی‌قالفه، تقویم التواریخ .

۲۰، ص ٤٠ — توآن، ۱۲؛ ربیبه‌نك خاطراتی، ۲، ٤٤۷؛ موروچه‌نی‌ایستوریا، ۱، ۷؛ آسقانیو وقنوللەس‌سلطان مصطفایی‌اماسیه والیسی‌یاپارلر، حتی روبرتسون «دیاربکر والیسی» دیر. قنوللەسك احمدپاشانك‌صدارتده آنجق برقاچ آی‌قالدیغنی بیان‌ایتمسی‌ده یاکلشدر؛ دوغریسی‌بودر که‌ایکی‌سنه‌اومقامده‌قالمشدر. ایستوانفی‌ده‌بوخطاده‌بولونور. روبرتسون،أخذ اولمق‌اوزره‌بوسبه‌کك‌دردنجی‌مکتوبنی‌خطاءً برنجی‌کوسترر. متأخر مورخلرك باشلیجه،أخذلری‌شوعنوانده‌کی‌اثردر: « سلطان‌سلیمانك‌بیوك‌اوغلی‌سلطان مصطفایی وحشیانه‌اعدامی، مؤلفی: نیقولاموفان بورغاندو [ایتالیانجه] . » مؤلف ، سلطان‌سلیمانك‌ندامت ایده‌رك قدس‌شریفه قربان‌کوندردیکنی یازار! — وه‌رانتیوس‌ایله زایك اماسیه‌یه‌سیاحتلرنده معیتلرینه‌قاریشمش‌بولنان آلمان‌سیاحی ده‌رنشوامب، یاخود تورنشوامده شهزاده مصطفی‌وجهانکیرك‌وفاتلری‌حقنده‌بعض‌تفصیلات‌ویرر. شمدی‌یه قدرمجهول‌اولان‌بواثر پراغ‌ملی‌موزه‌سنده‌در. اوستریا کتبخانهٔ ایمپراطوری‌وقرالیسی (نومرو ٤۹۰، تاریخ غیردینی)۱۵۵۳ ایران‌سفری‌حقنده‌ایتالیانجه برراپوره مالکدر ؛ بووثیقه‌نك مندرجاتی بیزارینك اون برنجی‌کتابیله موافقدر .

۲۱، ص ٤٠ — عهدی‌وقنالی‌زاده‌نك تراجم احوالی؛ صولاق‌زاده، عالی، پچوی.

۲۲، ص ٤۱ — عالی، بومرثیه‌دن شواوچ مصراعی یازار :

ایا سریر سعادتده پادشاه زمان ،
اوجان آدمیان اولدی خاك ایله یکسان؟
دیری قاله نه روادر فسادایدن شیطان؟

۲۳، ص ۴۲ — یحیی بکك اصلی ارناوددر؛ کنجلکنده یکی چری یازلق اوزره آلنمشیدی. بربرینی متعاقب بروسه ده مراد واورخان واستانبولده بایزیدثانی جامعلری متولیسی اولمشدر. رستم پاشانك وفاتنده معیشت اولق اوزره یکرمی یدی بیك اقچه لق برزعامت آلمشدر. «شاه وگدا» و«یوسف وزلیخا» منظومهٔ حکائیلرندن باشقه «اصولنامه» اسمنده برکتاب اخلاقی یازمشدر. «شهرانکیز» نامنده کی اثرنده استانبول کوزللرینی تصویرایدر. « استانبول وبوغازایچی » اثرینه مراجعت ۶،۱ .

۲۴، ص ۴۲ — عثمانلی مورخلری شهزاده مصطفانك اعدامنی آچیقدن آچیغه یازارلر؛ بناءً علیه، اوروپا مورخلرینك بیان ایتدکلری وجه ایله جهانکیرك، برادری مصطفانك قتلندن دولایی پدرینی شدتله تعیب ایلدکدن صوکره اونك فارشیسنده کندیسنی خنجرله اوروب ولدردیکی صحیح اولسه یدی بو اتحاری مستورطوتملرینه هیچ برسبب اوله مازدی. عثمانلی مورخلری متحداً سویلیورلرکه جهانکیر خسته لانمش، واطبانك مساعیسی چاره ساز اوله مامشدر .

۲۵، ص ۴۶ — بومکتوب پچویده (ق ۱۰۶ و ۱۰۷) وروزنامهٔ سلیمانیده (ن ۳۹) مندرجدر. هیچ برعثمانلی مورخی ایران مکتوبلرینی درج ایتمز. پچوی دیرکه: «کوندریلن [یعنی ایران طرفندن] نامه سی نتیجه سی بوندن (یعنی جوابندن) معلوم اولور.» [استانبول طبعی، ص ۳۲۲]

۲۶، ص ۴۶ — پادشاهلرك فرمانلرنده اك زیاده مستعمل اولان خاتمه «شویله بیله سز» تعبیریدر؛ برده غیرمؤمن ویاخود سنیلردن باشقه حکمدارلره کوندریلن مکتوبلرده عربلردن مأخوذ اوله رق «والسلام علی من اتبع الهدی» جمله سی یازیلیر. بودفعه برنجیسنك یرینه «احوالکزی سز بیلیرسز» وایکنجیسنك یرینه «والسلام علی من اتبع الکلام» دینلمشدر؛ کلام اکثریاقران معناسنی افاده ایدر. [پچویدن عیناً مأخوذ اولان عباره ده «احوالکزی یك بیلورسز؛ والسلام علی من اتبع الهدی» مندرج ایدی. مورخك نسخه سنده فرق اولدیغی اکلاشیلیور. برنجیسی بزم نسخه یه، ایکنجیسی مورخك نسخه سنه کوره اولمق کرکدر. بوراده کلامدن مقصدده « سوز » اولمالیدر.]

۲۷، ص ۴۸ — بومکتوب پچوی (ق ۱۱۰ — ۱۱۲) وروزنامهٔ سلیمانیده (ن ۴۲)

مندرجدر. روزنامهٔ سلیمانینك ٤١ نومرو سنده ده ایران بکلری معصوم خان صفوی یه، شاه قولی خلیفه یه، بدرخانه، سویندك قوروجی باشی یه التون قلعه سنك تسلیمنه دائر براخطار نامه واردر. بومکتوبده یالکز مالارینك وجانلرینك محفوظیتی دکل، معاش تخصیصی ده وعد ایدییور.

۲۸، ص٤٨ — موراجه دوسون، ج۷، ص٤٨٢، شاه وپادشاهك عنوانلرینك ترجمه سنی یازار. «صلح تصدیقنامه سی ۲۹ مایس ۱۵۵۵ ده استانبولده امضا اولندی» دیمسنده سهووار در؛ عهدنامه استانبولده دکل، اماسیه ده امضا اولنمش، وذات شاهانه اماسیه یه انجق حزیرانده کلمشدر. موراجه دوسون، فرانسه ایله سلطان سلیمان آره سنده کی ایلك عهد نامه نك ۱۵۳۵ ده استانبولده امضا اولندیغنی ظن ایتمکله فلاسانك اوغرادیغی خطایه دوشمشدر.

۲۹، ص ٤٩ — « Dice (Roustem) che il Sgr. non ha mai molestato Orator di alcuno impero, quello che S. Altezza ha fatto hora a me, che «l'ha fatto non come Oratore ma come fidejussore della Maesta Vostra. [رستم پاشانك متنده مندرج سوزلرینك ترجمه سیدر] مالوه زینك خزینهٔ اوراق ایمپراطوری وقرالیده ۱٤ تشرین اول ۱۵۵۱ راپوری. پادشاهك، انجق یونس بکك خلفی ترجمان ابراهیم طرفندن یازلمش برترجمه سی موجوداولان مکتوبنك اشبو ترجمه سنی ابراهیم شویله امضا ایلمشدر: « Ibrahimbei interpres major Majestatis suae invictissmae Ime- « ratoris Turcarum.

۳۰، ص۵۲ — جهانمانك ۵۹۰ نجی صحیفه سنده [«صهیون قلعه سی برصخره اوزرنده برقلعهٔ متینه در؛ میاه کثیره سی وقربنده وادیلری واردر. بونلرده اولان لیمونلرباشقه یرده اولماز. لاذقیه دن برمرحله در؛ بونك قومی اسماعیلیه دندر» مألفنده معلومات ویرلدکدن صوکره] زیرده تلخیص اولنان فقره یازلمشدر:

«بوقلعه ده حاکم اولان فداویه طائفه سی [قرمطیلر، اسماعیلیلر] ملك ظاهر بیبرس عصرنده شهرت بولمشلردر. بونلرپك شجیعدر. هربرطاقمك برقلعه سی واردر. طرابلس وصیدادن حلبه قدروحوران سمتلرنده یمش قلعه لری واردر؛ باش قلعه لری صهیوندر؛ الك بیوك رئیسلری معروف بن حمزه بوراده اوتورردی. بونلرك الك حیله کاری شیخدکه کچر. امرنك طائفه سیله خیلی محاربه ایتمشلردر. بونلره برچوق علاوه لر یاپه رق «حمزه نامه» وادیسنده افسانه لر ترتیب ایلمشلردر.» [اصلندن الندی].

۳۱، ص۵۳ — قاستالدو فردیناندیازدینی ۹ مایس ۱۵۵۲ تاریخلی راپورده — یکرمیدن زیاده سی اوستریا خزینهٔ اوراقنده موجودوصدراعظم احمدپاشانك مهر واشارتنی حاوی اولان — بوفرمانلرحقنده شویله یازیور: « Unde autem emanent hae litte-

rae Turcales et valachae jam prius compertum habeo, aut enim est illa-rum Ciaus ille, qui penes Transalpinum Voivodam manet. » پرهی، ص ٤٨١، قاتونا، ٢٢، ص ١٨٢، ایله مقابله .

٣٢، ص ٥٣ — مجار آلتونلری که اوزمان قیمتلری التی لیوره لق برئه گوطوتارنده ایدی. بوسبه‌ك، مکتوب ۱؛ وه‌رانتیوس، قاتونادہ، ٢٢، ٥٥٧.

٣٣، ص ٥٥ — ابراهیم طرفندن ممضی لاتینجه ترجمه‌سی؛ رجب ٩٦٢ (١٥٥٥) تاریخلی اصلی ترانسیلوانیانك سیکیسموند زاپولیایه ترکی حقنده افادات طویله‌یی حاویدر.

٣٤، ص ٥٥ — حاجی قالفه وروضة الابرار صاحب گرایك وفاتی ٩٦٠ (١٥٥٣) تاریخنده کوسترلر؛ ده کینی تاریخنده وپترسبورغده ١٨٢٤ ده مطبوع برقریم تاریخنك ٢٧ نجی صحیفه‌سنده دینلدیکی کبی ١٥٥١ ده دکل. بوقریم تاریخنده « ایمپراطور سلیم وزیر اعظمی خانك خلفنه کوندردی » سوزی مضاعف برسهوی متضمندر؛ زیرا اووقت پادشاه سلیمان ایدی، سلیم دکل؛ ثانیاً صدر اعظم مجارستانده ایدی، قریمده دکل.

٣٥، ص ٥٦ — czar و tzar (چار) صورت عمومیه‌ده سزار (قیصر) کلمه‌سنه معادل عد اولنمشدر؛ لکن اسیا حکمدارلرینك اسکی برعنوانیدر. بوکادلیل اولمق اوزره کرجستان حکمدارلرینك عنوانده (شار) کلمه‌سی واردر. معادن شرق، ١، ص ٣٢٦ و Siebienmeer اثرنده ٣، ص ٢٠٠، مراجعت. سیتارك چارین Zapiv کلمه‌سی ده کذلك بونك دلیلیدر.

اوتوز ایکنجی کتاب

١، ص ٥٨ — تقویم التواریخ، ص ١٧٦، دفتر وزرا. شایان دقتدر که بودفترده ٩٦٠ تاریخی یرینه ٩٧٠ کوسترلمش ومتعاقباً « احمدپاشا، برادر رستم پاشانك صدارتی ذکر اولنمشدر. اشبو برادر کلمه‌سی حقیقی قارداش دیمك اولمایوب وزارتده رفاقت دیمك اوله‌جقدر؛ زیرا احمد ارناوود، رستم خروات اولدیغندن بونلر قارداش دکل ایدیلر. عثمان افندی، حدیقة الوزرا، وعالی .

٢، ص ٥٨ — تاریخ مصر قدیم وجدید، اثر سهیلی، استانبول طبعی، ج ١، ص ٥٥، سمیز علی، صوفی علی، خادم علی پاشالری قاریشدیرر. سلیمان پاشا ١٥٣٨ مایسنده هند سفری قوماندانلغنه کوندرلدیکی زمان اوکاداود پاشا خلف اولمش، و ١٥٤٩ تاریخنده وفات ایتمشدر؛ داود پاشانك یرینه سمیز علی پاشا کلوب اوده سهیلی یه نظراً ٩٦٠ (١٥٥٣) ده ختم حیات ایلمشدر. لکن علی پاشا بوآره لق ورستم پاشانك سقوطنی متعاقب استانبوله کیتمش، ومصرده

وه‌ر انتيوسك (قاتونا، ١٢، ص ٧٥٥) يازديغى كبى اون برسنه دكل، درت سنه و اليلك ايتمشدر. اونك يرينه ده دوقه كين محمد پاشا نصب اولنمشدر (عالى، حاجى قالفه، مصر واليلرى دفترى، ص ٢١٩). سهيلى ايسه سميز على پاشانك يرينه صوفى على پاشايى كتيرر. شوحالده سهيلى سميز على يى ٩٦٠ ده اولدرمكله خطا ايتديكى كبى سميز على ايله دوقه كين احمد آره‌سنه صوفى على يى ادخال ايتمكله ده‌يا گيلير. حاجى قالفه والمنح الرحمانيه مصر واليلرينك دفتر صحيحنى يازارلر.

٣، ص ٥٩ — عالى، احمد پاشا ترجمهٔ حالى؛ رسمى احمد افندى، سفينة الرؤسا. لاله زار محمد افندى باش دفتردار ايكن سنبل مى ايكنجى دفتردار ومى چلبى رئيس الكتاب ايدى.

٤، ص ٦١ — جلال زاده، ق ٣١٦. الموسنيويه نظراً، ص ١٤٦، بودرت ستون قاهره دن كتيرلمشيدى؛ بونلر غرانيت طاشندن اولوب الموسنيو *Marmar fino del Cairo* قاهره‌نك نفيس مرمرى ديور.

٥، ص ٦٢ — اشبو كتابه‌لر بروجه آتيدر: محرابك اوزرنده * كلما دخل عليها زكر المحراب * محرابك اوزرنده كى بيوك پنجره‌لرك كنارلرنده * الله نور السموات والارض مثل نوره كمشكوة فيها مصباح المصباح فى زجاجة الزجاجة كانها كوكب درىّ يوقد من شجرةٍ مباركةٍ زيتونةٍ لاشرقيةٍ ولاغربيةٍ يكاد زيتها يضىء ولولم تمسسه نار نور على نورٍ يهدى الله لنوره من يشاء * قبله قاپوسنك قارشيسنده كى ياريم قبه‌لرده * انى وجهت وجهى للذى فطر السموات والارض حنيفاً وما انا من المشركين * منبرك صاغده‌كى پنجره اوزرنده * قال الله تعالى يابنى آدم خذوا زينتكم عند كل مسجد * محرابك صولنده * وان المساجد لله فلاتدعوا مع الله احدا * آق دكيز قاپوسنك ايچ طرفنده * قل يا عبادى الذين اسر فوا على انفسهم لاتقنطوا من رحمة الله * قره دكيز قاپوسى اوزرنده * ان الله يغفر الذنوب جميعاً انه هو الغفور الرحيم *

٦، ص ٦١ — سليمانيه‌نك توصيفيله ختام بولان جلال زاده تاريخى حريمك، مسجدك، مكتبك، مدرسه‌نك، دار الحديثك، عمارتخانه‌نك، خسته خانه‌نك، حمامك تعريفاتنى يازار. (ق ٢٦٦ — ٣٧١) بو معلوماتى الديغمز جلال زاده نسخه‌سى صولنوقده ٩٩٣ (١٥٧٥) سنه‌سنده يعنى جلال زاده تاريخنك تاريخ انتهاسندن يكرمى سنه‌صوكره ابراهيم بن على طرفندن يازلمشدر.

٧، ص ٦٢ — «استانبول وبوغازايچى» اثرنده سهواً دينلديكى كبى مصطفانك دكل، سليمك والده‌سى. موراجه دوسون، ج ٢، ص ٤٩٢، سليم ثانى يرينه سليم اول يازار.

٨، ص ٦٤ — قنالى زاده الك اسكى اخلاق كتابلردن برينك مؤلفيدر. بوائرك اسمى

«اخلاق علائی» جلال الدین محمد الدوانینك اخلاق جلالیسی ایله نصیر الدین طوسینك اخلاق ناصریسی بوکا اخذ اولنمشدر. متنده دخی کچدیکی اوزره قنالی زاده نك تلویحه، تجریده، مواقفه، هدایه یه تعلیقاتی واردر؛ قلمیه وسیفیه نامله عربجه ایکی اثر دها یازمشدر. تراجم شعرا صاحبی قنالی زاده حسن پدری علیدن وباباطرفندن جدی امیریدن وآناطرفندن جدی قادریدن باشقه عموجه لری کرامی، مسلمی، نهالی ودایی لری مانکی، عنایة الله، قادری، برادرلری فهمی، فیضی، یکنی وافی ایله اوغلی کرامینك وفیضینك اوغلی بولنان یکنی عبدینك دخی ترجمهٔ حالنی یازار. مورخ عالی، قنالی زاده حسنك بتون اقرباسنی شاعر یاپمش اولدیغنی مقام استهزاده سویلیور.

۹، ص ٦٦ — وندیك ایلچیسی براغادینو (مارینی سانوتو ٤١) طرفندن نقل اولنان فقرهٔ اتیه روکزه لانك حسد سنه برمثال غریبدر: «پادشاهه روسیه دن غایت کوزل ایکی قیزهدیه کلمشیدی. بونلرك بری والده سنه، دیکری کندیسنه ایدی. قیزلر سرایه کلنجه پادشاهك ایکنجی زوجه سی شدت کدردن یره قاپانوب اغلامغه باشلامش، بوحالی کورن والده سلطان [کندیسنه کلن] قیزی سنجاق بکلرندن برینه زوجه اولمق اوزره ویرمشدر. پادشاه دخی کندیسنه کلن جاریه یی دیکر برسنجاق بکنه ویرمکی مناسب کوردی. بویله یاپمامش اولسه زوجه سی کدرندن ترك حیات ایده جك ایدی. نیکهر، والیخ، واغنهر، روکزه لانك سیهن قصبه سندن نانی مارسیغلی نامنده برینك قیزی اولوب ۱۵۲۵ سنه سنده قاسته للو قوللهخیوده دکیزحیدودلری طرفندن قالدیرلدیغنی یازارلر؛ لکن روکزه لان ۱۵۲٤ سنه سنده شهزاده سلیمی طوغورمشیدی.

۱۰، ص ٦٦ — معلم سانقووسکینك «ترك ومغوللرتاریخ عمومیسنه علاوه سی» براثر معتبر اولمقله برابر هربه لوایله ده کینك «لب التواریخ» دن اقتباس ایلدکلری معلوماته ترجیحاً بخارایه کوندریلن روس ایلچیسنك راپورندن آلدیغی تفصیلات ایله برقات دها قاریشدیرمشدر؛ ایلچی ایسه بو معلوماتی ایرانی محمد یوسف قزوینینك تاریخندن آلمشدر که هم ناقص، هم یاکلشدر.

۱۱، ص ٦٧ — سانقووسکی جدول انسابنده ابوالخیرك یالکز قوچقونجی وشاه بوداق اسملرنده ایکی اوغلی اولدیغنی یازار؛ لکن دیکر اوچ اوغلی دهاوار ایدی. بوچوجقلرك ایکی ووالده دن اولدیغنی والده لردن برینك تیمورك حفیده سی بولندیغنی ده بیلمز.

۱۲، ص ٧٦ — سانقووسکی، عبد اللهك مرو محاربه سنی متعاقب تخته چیقدیغنی یازار؛ چونکه النده کی تاریخ قوچقونجیدن واوغلی ابوسعیددن بحث ایتمز.

۱۳، ص ۶۸ — سلطان سلیمانك بوراق خانه [فریدون «اوزبك خانی» دیر.] جوابنده شو سوزلرمندرجدر: «عتبهٔ علیه مزه..... نامهٔ نامیٔ صداقت دثار... ایله عمدة الاقران والامثال معتبر لریکزدن قتلق فولادی زید قدره یی ارسال قیلوب ..... عبیدالله خان و ... عبد العزیز خان علیهما الرحمة والرضوان استانه مزله... کمال موالات وحسن مصافات اوزره اولوب ...» [فریدون، ج ۲ ص ۷۳. اصلندن] .

۱۴، ص ۶۸ — بوراق خانك سلطان سلیمانه اولان عریضه سنده عثمانلی سفیرلریله برابر اوچ یوزیکی چرینك بیوك و کوچك طوپلر کتیردیکی مندرجدر. سانقووسکینك مأخذ ایدندیکی عجم مورخی ایسه اوزبك پادشاهلرینه ایلك عثمانلی ایلچیسنك مرادثالث زمانی کوندرلدیکنی یازار؛ روس مورخی ده اومعلوماته بناء «سوب خان — قولی Soub Chan-quoli» وقتنده بخارایه کوندریلن سفارت، ایلك ایلچی ایدی» دیور، ص ۱۱۴. بو معلوماتك نه قدر یاکلش اولدیغی فقرات منقوله دن اکلاشیلیر. [سبحان قولی لفظنك بی اختیار «سبحان الله!» دیدیره جك برشکل آلدیغنه کوره روس مورخنك یاکلشلری عجم مورخنك یاکلشلرندن آز اولماملیدر .]

۱۵، ص ۶۹ — [متنك بو صحیفه سنده کی «قوتلق قودای» ك صحیحی «قتلق فولادی» اوله- جغی یوقاریکی ذیللردن اکلاشیلیر] سانقووسکینك بولدیغی الیازیلرنده برهان دینیلن حکمدارك عنوانی «جیحون حکمداری» در. ینه بوال یازیسی بوراق خانك جلوسنی سهواً ۹۵۰ (۱۵۴۳) ده کوسترر؛ حال بوکه عبداللطیف سلطان سلیمانك کوندردیکی یکی چریلرك وصولندن آزوقت صوکره ۹۶۱ (۱۵۵۴) ده وفات ایتمشدر. برده برهان ۹۷۲ ده دکل، ۹۶۷ ده وفات ایتمشدر؛ شو حالده اونك مدت سلطنتی آلتی سنه دن عبارتدر. اونی متعاقب تیمور خان تخته کچوب برسنه، بعده جانی بك زاده پیر محمد خان حکمدار اولهرق اون سنه حکومت ایلمشلردر؛ سانقووسکینك یازدیغی کبی تیمور خانك یرینه پیر محمدك برادری اسکندر بك کلمش اولمایوب اسکندر بك پیر محمددن صوکره حکمدار اولمشدر.

[علاوهٔ مترجم: نخبة التواریخه نظراً ماوراءالنهر حکمدارلرینك سلسله نامه سی عبداللطیف خانه قدر شودر :

مؤسس خاندان : بوداق سلطان بن ابوالخیرخان .

۱، بوداق خانك اوغلی شاهی بك خان، نام دیکر شیبك. ۹۰۴ ده اولاد تیموردن ماوراءالنهر سلطانی علی میرزایی اولدیروب اورالری ضبط ایلدی؛ شاه اسماعیل ۹۱۶ ده مرو محاربه سنده غلبه ایده رك شاهی بکی اولدردی .

۲، شاهی بك اوغلی کرجم خان که «کوچنجی خان» عنوانیله مشهوردر. ۹۱۸ ده نجماره غلبه ایتدی ؛ ۹۳۶ ده ماوراءالنهرده وفات ایلدی .

٣، کرجم خانك اوغلی ابوسعید خان. ٩٣٩ده وفات.

٤، بوداق سلطانك اوغلی محمود سلطان زاده عبیدخان. والیٔ هرات «خلیفه روملو»یی ٩٤٤ده نیشابور طرفلرنده اولدرمشیدی. ٩٤٦ده فوت.

٥، عبدالله خان بن کرجم خان. عبیدخاندن صوکره التی آی خانلق ایتمشدر.

٦، عبداللطیف خان. قارداشی عبدالله خاندن صوکره خانلق ایتمشدر. هاممه رمتنده بوذاتك اسمنی یاعبداللطیف، یاخود عبدالعزیز دیمش ایسه ده نامهٔ سلیمانیده عبدالعزیز نامیله مذکوردر؛ اکر «عبداللطیف» مورخلرك سهوی دکلسه بری «عبداللطیف» ودیکری «عبدالعزیز» اسمنده ایکی برادر حکومت ایتمش اولمق لازم کلیر؛ چونکه بر حکمدارك بو یولده ایکی اسمی اوله جغنه پك احتمال ویریله مز. متنده وذیلده «بوراق» شکلنده کچن اسملر «بوداق» اولمق اقتضا ایدر.

١٦، ص ٧٠ — بوکا دائر اولان مکتوبلر اوستریا خاندان ایمپراطوری وقرالیسی خزینهٔ اوراقنده در. اونغاندك په تاودن ایمپراطوره ٥ اغستوس ١٥٦٤ تاریخلی اشعاراتی عسکر وپاره بولنمادیغنه دائردر: « Denn ich an Pferden nur 826, an Fussvolk hie Niemanden hab-also dass ich vom bemelten landt Steyer so das meiste Geld reicht, kheinen Kriegsrat habe. » سونه غ بارونی اولان داوید اونغاندبوراپوری شویله امضا ایلمشدر: «Lanshaubtmann in Steyer, Haubtmann und Vizedom zu Zilli, Oberster Spann der Grafschaft Warasdin, Obrister Feldhaubtman der dreyen Landt Steyer, Cherndt, und Krein auch Crobaten und des windisch Lands Grenizen. »

١٧، ص ٧٠ — طویغون بکك مهری شو عباره یی حاویدر: «نقش مهر طویغون بندهٔ شاه ربع مسکون»

١٨، ص ٧٤ — « Fuit discessus collegarum meorum sub finem Augusti anno supra mi llesimum quinquagesimum septimo. »

١٩، ص ٧٥ — اوستریا خزینهٔ اوراقنده موجود بر وثیقه نك کوستردیکی اوزره متارکه شو مواقع قوماندانلرینه ١٤ شباط ١٥٥٨ تاریخیله بیلدیرلمشدر: آغریا، زیگه ت، گیولایی، پالوتا، قومورن، تاتا، گه زنه ك، تیژهان، له وا، اولاهوینا، سیوران، خورغو، برزه نچه، میوران، زنجیورجیا، سه گه د، ویزوار، پاپا، قوریونا، ده وشه ر. ترکلرك متارکه اثناسنده آلدقلری قلعه لرده بونلردر: مجارستانده گیارمات، زیهه ن، دره گه ل، ساغ، خیه وار، زنتجیورغو، وایز، تاتا، سامبو، کره ته، وه سپریم، ویلانیق، به رله ئو، زه کسارد، هه گیزه تمارتو، زه نتیاقوب، بابه خه، قوروتنا، قاپوسوییاوار، واردان، په ته ك، هولوکه، فیله ك؛ خرواتستانده: قوستونیزا، نوویغراد؛ اسقلاوونیاده: تاسما، ویه رکوب.

٢٠، ص ٧٦ — عربیده تلبه کلمه سی لاله فدانی معناسنه در. [هاممه رده (Talbe) شکلنده

یازیلان بوکله قاموس ترجمه‌سنك «تلب» و«طلب» ماده‌لرنده بولنه‌مادی .]

۲۱، ص ۷۹ — «نادرة المحاریب» که نثر و نظمدن مرکبدر. عالی، بو اثرینی تاریخنه همان کاملاً کچیرمشدر. پچوی، «مقدما شام شریفده لا لا مصطفی پاشانك کاتب دیوانی وصوکره عجمه‌سردار ایکن تذکره‌جیسی» اولان عالینك اوزمان شاه عجمه یازیلان مکتوبلرك کاتبی اولدینی کبی وقایعك برطاقمی کندیسنك مضبوطی، برطاقمی موثوق ذواتدن مسموعی اولدیغنی بیان ایدر. [استانبول طبعی، ج ۱ ، ص ۳۸۶]

۲۲، ص ۸۰ — وندیك ایلچیسنك ۷ تشرین ثانی ۱۵۵۸ راپورندن: کلاشیلیور که بایزید سوریه‌والیلکنی آرزو ایدیوردی: « Bajezid, doppo la morte della ma- dre avendo perduto la speranza di ottener la Soria, spera di conseguire « sua intenzione colle arme..

۲۳، ص ۸۱ — بوسبه‌لی اوچنجی مکتوبنده پادشاهك «۵۹ حزیرانك بشنجی کونی » استانبولدن حیقدیغنی یازیور. پچوی ۲۸ شعبان تاریخنی کوستریور. بوسبه‌کك بایزیدك اعتمادنه نائل دیدیکی شخص اونك یازدینی عن اصل کره اولان کوویرتوس Chuirtus دکل، پچوینك سویلدیکی قوده‌زفرهاددر که بشنجی وزیر فرهادپاشا وقونیه اوواسنده سلیمیلرله برلکده جنك ایدرکن صاغ الینی غائب ایدن صولاق فرهادایله قاریشدیرملیدر.

۲۴، ص ۸۴ — بایزیدك ایران تختنی الهکچیرمك تصورنده بولنمسی مسئله‌سنه دائر عثمانلی مورخلرینك یازدقلری بوندن عبارتدر. صولاق‌زاده بوروایتی بسبتون بی‌اساس عدایدر، واویله برتشبث وقوعنده سنیلرك دشمن قدیمی اولان عجملرهرطرفدن ایاقلانه‌رق شهزاده بایزیدمعیتنده کی عثمانلیلرك جمله‌سنی اعدام ایده‌جکلری جهتله عقول سلیمه اصحابی بوکا امکان ویرمیه‌جکلرینی سویلر (۱). بوسبه‌کك بوکا دائر دوران ایلدیکنی حکایه ایتدیکی روایتلرشایان اعتماد اولمادینی کبی پادشاهك شهزاده حقنده انفعالی اسبابنه متعلق بوسبه‌کك افاده‌سی دخی اعتماده لایق دکلدر. بوسبه‌کك افاده‌سنه کوره کویا ساخته مصطفانی اورته‌یه چیقاران شهزاده بایزید ایمش؛ بایزیدك بوخدعه‌سی اکلاشیلنجه آنجق والده‌سنك شفاعتیله باشنی قورتاره بیلمش. ساخته مصطفانك عصیانندن بحث ایدن عثمانلی مورخلری بویله برشی سویلزلر.

۲۵، ص ۸۵ — پچوی، بومکتوبی کتیرنلر حقنده وقایعه بالذات شاهد اولانلردن

(۱) «اماعقلاغایت بعیدایدی؛ زیرا [ایران] رعایاوبرایاسی عموماً سنیلر عدوسی اولغله هرجانبدن هجوم ایله عسکر روم عاقبت مقهور ومذموم اولمق مقرر ایدی.» پچوی، ص ۳۹۷. غالباهامه‌ر، پچوی یرینه «صولاق زاده» دیمشدر. (مترجم)

کشیدن روایة تفصیلات ویررکه بونلرك بری طوراق چلبنك خدمتندن یتشمش وسلطان سلیمك شهزاده لکی خدمتنده علوفه خواراندن اولوب مؤخراً سرم سنجاغنده تیمارالمش اولان سنان اغادر؛ دیکری سنان پاشا زاده محمد پاشانك ندیمی اولان پیری افندیدر. پیری افندی اصحاب معارفدن اولوب عجم سفرنده اغا قپوسنده کدخدا یری [یعنی یکی چری اغاسی کهیاسنك مأمور مخصوصی] کاتبلك شا کردلرندن ایمش. بچوینك، ایلچی توبت اغانك بغدادی ایستدیکنه ورستم پاشانك کندیسنی تو بیخ ایلدیکنه دائر بونلردن نقل ایتدیکی روایتده بعض حقایق بولنمق ملحوظ ایسه ده بینه بچوینك شاه طهماسبه اسناداً درج ایلدیکی مکتوب بزه غیر صحیح کورینور؛ زیرا فارسی دکل، ترکی اولهرق یازلمشدر.

[شاه طرفندن شهزاده سلیمه محرر اشبو مکتوبك مألی شودر: اشعاریکز وجهایله بایزیدك شناعتی بی نهایه اولدیغنی بزده بلیورز. لکن خاندانکزه اخلاصمزی بیله رك نزم یانمزه کلدی، دشمنه کیتمدی. کندیسی ده اعمال سیئه سنه نادمدر. عفو بیورمکز مناسبدر. خصوصیله بزه التجا ایدنلری پدریکز پادشاه حضرتلرینك بازدینی وجهایله تسلم ایتمك شانمزه یاقشماز. بزدائما بومثللو لری حمایه ایدرز. شهزاده بایزیددنی (بکا شفاعت ایتمه دن کوندرسه کز سلطان مصطفانك اوغرادیغی فلاکته اوغرارم) دیور. بناءً علیه برعفو نامه احسان بیورلسون که کندیسنی طرفینك ناموسنه لایق برصورتده کوندره لم. سز

نکویی بابدان کردن چنانست * که بدکردن بجای نیك مردان.

بیورمشسکز. بوقطعه یی ده برابر ایراد بیورسه کز دها کوزل اولور:

فریدون کفت نقاشان چین را * که این برگرد درکاهش نویسند.
بدانرا نیك دارید ای عزیزان، * که نیکان هرکجا باشند عزیزاند.

بایزیدی یا بغداد، یاخود کلی پاره مقابلنده صاتمقدن برشی دوشنمین شاه طهماسبك مسلك نفاقنه وخصوصا شهزاده نك انجام حالنه پك موافق اولان بومکتوب، صحتنه بالذات بینه در. مکتوبك ترکجه اولسنه کلنجه بچوی (شاه شهزاده یه مکتوبنده عینیله بو تعبیری درج ایتدی) دیمش اولدیغندن هامه بونی مکتوبك اصلی ظن ایتمش ایسه ده بچوینك مقصدی — صولاق زاده نك اکلادیغی وجهایله (مکتوبك مألی بوایدی) دیمك اولهجقدر؛ شوحالده مکتوبك فارسی یازلمش اولدیغی اکلاشیلیر. مترجم]

۲۶، ص ۸۷ — سانقووسکینك الیازیسی نه ماورای جیحون حکمداری اولان بوپیر محمددن، نه ده براق خانك وفاتندن صوکره برسنه حکومت ایدن سلفی تیموردن هیچ بحث ایتمز.

۲۷، ص ۹۱ — صولاق زاده: «ابداللرك زحمتك وسینه چاك اولدقلری هفته ایامنده ایدی»، دیور. بوهفته محرمك اونه قدر اولان هفته در. موریه یه، «Second journey through Pers.»، مراجعت، ص ۱۷۵.

۲۸، ص ۹۲ — صولاق زاده، شهزاده نك بری ترکجه، دیکر فارسی سی ایکی غزلی یازار. [بوغزللر — بری درت بیت اولمق اوزره صولاق زاده دن نقلاً — زیرده درج اولنمشدر:

بدنی ضایع ایدوب طول امله نفسی، * قالمدی ذره قدر دله بودنیا هوسی.
کاربان ره اقلیم عدم منزلنك * طوقنور اولدی قتی سمعمه بانك جرسی.

اضطرابی قو، کل ای مرغ روان، صبر ایله * اسکیوب ایشته خراب اوله ده بوتن قفسی.
شاهئ بیدل وبیمار وکنهکارم بن * سن اولورسك کر ای بارخدا دسترسی.

صولاق زاده نك مطبوعنده اوچنجی مصراعك صوکی «اولدی بوتن قفسی» ودردنجی بیتك اولی «شاه بیدیل» شکلنه کیرمشدر. بونلرك بالتأمل تعمیری ممکن اولمش ایسه ده بربیت ناقص قالمشدر.

غزل فارسی شهزاده نك دلیل علوهمتیدر :

اکر تاج جهانداری میسر میشود مارا * که تیغ قهرمانی برکشایم روی دنیارا !
سر طهماسب ازتن بضرب تیغ بردارم * بزیر حکم خویش آرم سمرقند وبخارارا.
اکر بختم دهد یاری بایین سلیمانی * بانس وجن بفرمان آورم ازقاف عنقارا.
محب چارپار وآل و اصحاب محمد شو * بیاای رافضی برجان خود کن ان تبرارا.
امیدم هست ای شاهی خدایم کر معین باشد * بشمشیر جهانکیری کشایم روی غبرارا.

صولاق زاده نك روایتنه کوره شاه طهماسب شهزاده نك التجاسندن مقدم بوغزلی کورمش ومؤخراً کندیسنه کوسترهرك وسیلهٔ حقارت اتخاذ ایلمشدر. مترجم]

اوتوز اوچنجی کتاب

۱، ص۹۶ — اون ایکی علم دینلمسی ایکی کره اتی اولمق اوزره، مدرسه لرده تدریس اولنان علوم مقدما بیان اولندیغی اوزره اوندر.

۲، ص۹۶، س۱۵ — غالماتیا Galimatias کلمه سی عربینك «غلطات» کلمه سندن مأخوذدر. [بوذیل هلالینك اثارنده کی «غلطات» مناسبتیله یازلمش اولیور]

۳، ص۹۸ — بوعهدنامه نك ترکجه اصلی اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده موجود دکلدر؛ آنحق ایستوآنفی واوندن نقلاً فاتونا، ج۲۳، ص۵۹۹، وبه تلن، ك۵، ص۲۶، حرفیاً ترجمه سنی یازارلر؛ بوترجمه سرای ترجمانی غولیه سیدیکه طرفندن یاپلمشدر. روزنامهٔ سلیمانی ذیلنده ۱۵۴۷ قاپیتولاسیونی — ۱۵۶۱ سنه سنده تجدید اولندی اخطاریله — مندرجدر. بوسبه ك بوعهدنامه نك لاتینجه یه ترجمه سنی یازار. اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده ایمپرا طورك ۸ کانون اول ۱۵۶۲ تاریخیله پادشاهه مکتوبی وعلی پاشایه جوابنامه سی واردر.

۴، ص۱۰۲ — ایستوآنفی، ك۲۱، وفورغاچ، ك۱۲؛ سیغله روس ووه رانتیوس (فاتونا ده۲۳، ص۵۶۷ و۶۱۸). وه رانتیوسك بودیندن محرر ۲۶ ایلول ۱۵۶۲ مکتوبی رستم پاشایه خطابدر. ایستوآنفی، بودین سنجاق بکی ابراهیمك زاتمار محاصره سنك رفعنی متعاقب وبادن وفات ایتدیکنی یازمقده خطا ایدر. اوستریا خاندانی خزینهٔ اوراقنده به به کك موفقیتنه دائر برمکتوب واردر. بنه مذکور خزینهٔ اوراقنده فردیناندك مأمور مخصوصنك راپورلریله ایلچیسنك ۱۴ تموز ۱۵۶۲ تاریخلی راپورینه مراجعت.

۵، ص ۱۰۸ — چارتوریسکینك پولاویده کی کتبخانه سی اوزمانك لهستان ایلچیلرینه دائر ترکچه دن لهستانجه مترجم وثائق آتیه یی حاویدر: ۱، سلطان سلیمانك ادرنه دن مایس ۱۵۵۷ تاریخلی مکتوبی که ده متریوسدن شکایتی متضمندر؛ ۲، اماسیه دن محرم ۹۶۹ (ایلول ۱۵۶۱) تاریخیله دیکر برمکتوبی که بیان اخلاصی متضمن اولوب لمبرغ واسطه سیله سیگیسموندہ ایصال اولنمشدر؛ ۳، افلاق وویوده سی استفانك اخراجی حقنده ۹۷۱ (۱۵۶۳) تاریخلی برمکتوب؛ ۴، بیه لوغرودا راضیسنده وقوع بولان حید ودلغه دائر ذی القده ۹۷۱ (تموز ۱۵۶۳) تاریخلی دیکر برمکتوب؛ ۵، ینه بوخصوصه دائر ربیع الاخر ۹۷۱ (تشرین ثانی ۱۵۶۳) تاریخلی دیکر برمکتوب؛ ۶، موسقوویه کیتمك ایستین برتاجر حقنده مرورتذکره سی طلبنی متضمن حزیران ۱۵۶۳ تاریخلی دیکر برمکتوب؛ ۷، افلاق ایشلرینه ومرعی مسئله لرینك تسویه سنه مأمور اولان یازلوویه کینك صورت ایفای وظیفه سنه دائر صفر ۹۷۲ (ایلول ۱۵۶۴) بروثیقه؛ ۸، ربیع الاول ۹۷۲ (تشرین اول ۱۵۶۴) تاریخلی برمکتوب که پادشاه بونده قرالی افلاق غوسپوداری الکساندره معاونته دعوت ایدیور؛ ۹، نیقولا برزه سکینك مأموریته دائر محرم ۹۷۳ (اغستوس ۱۵۶۵) تاریخلی راپور.

۶، ص ۱۰۹ — سلانیکی: «ایچ اوغلانلرندن برکوربوزی ارقه سنه اوب موصاندیره یه چیقارمق ایله خلاص ایلدی». «توانا» دیمك اولان «کوربوز» کلمه سی لاتینجه نك «قورپوس Corpus» کلمه سندن مأخوذ اولمسی محتملدر. موصاندیره دا کثر ترك خانه لرنده یاپیلان طوان آلتیدر که کوچك یرلی، یاخود متحرك نردبان ایله چیقیلیر. اوشاقلر، چوجقلر بوراده یاتارلر؛ قادینلرده خیال اویونلرینی، رقصلری، دیکرا کانجه لری اورادن تماشا ایدرلر.

[شمدی هیچ براوده یوقدر اولدی.]

۷، ص ۱۰۹ — تاریخ سلانیکی، ق ۱۳. انتونیو بیغافه تتانك ۱۵۶۳ تاریخنده لوندره ده مطبوع مراحلنامه سی [ایتالیانجه] «یوز اللی یوك اچه که اوچ یوز بیك سلطانی التون» دیور. آلموسنینو یه نظراً، ص ۱۶۰، بوانشاآت بش یوز یوك اچه یه مال اولمشدر که اوزمانك سکه سنه نظراً برملیون یوز بیك دوقه التونیدر.

۸، ص ۱۱۳، س ۱۰ — موراجه دوسون «مهدی» اسمنی دوغریجه یازیور؛ «لوحهٔ دولت عثمانیه» اثرنده، ص ۲۸۶، اشبو مهدیٔ منتظرك بعض اثار ایرانیه دن نقلاً رسمنی پامشدر.

۹، ص ۱۱۶ — استانبول محاصره سی مناسبتیله ذکر اولنان بودرلوسفائن امراری وقایعندن باشقه دیوقاسیوسك ۱۶۰۶ سنه سی هانوورادہ مطبوع اثرینك ۴۲۶ نجی صحیفه سنه مراجعت.

۱۰، ص ۱۱۷ — قاستیغلیونی بوخاندانك تاریخ تأسیسنی حاجی قالفه‌یه عطفاً ۷۲٤ کوسترر ؛ لکن تقویم التواریخك قارلی طرفندن یازلمش ترجمه‌سندن باشقه‌سنی کورمدیکی اکلاشیلیر. بو ترجمه‌ده «عمار» یرینه «عُمر» دینلمشدر. حاجی قالفه‌نك ملوك دفترنده، ص ۱٦۷، بنی عمار خاندانك تأسسی ۷۲٤ وزوالی ۸۰۲ کوسترلمشدر ؛ ۱٦ حکمداردن مرکبدر که ۷۸ سنهٔ قریه حکومت ایتمشلردر. «عمّار» یاشامسنی بیلیر تربیه‌لی آدم دیمك اولوب «یاشامش» و «اکتساب معرفت ایتمش» دیمك اولان «عَمَرَ» کلمه‌سندن مأخوذدر. عربلر بو کلمه‌یه وظائف دینیه‌سنی تماماً ایفا ایتمك، مرکسلره خوش گچنمك، ایش کورمکه مستعد اولمق، رایحه قوقلامسنی سومك معنالرینی ویریورلر .

۱۱، ص ۱۱۸ — حاجی قالفه، اسفار البحار، ق ۳۲؛ روسینوسك *Appendix Chronici Turici Drechseri* نام اثرنده دراغوت (طورغود) طرابلسك فتحنی متعاقب ۱۵۵۱ سنه‌سنده بوایالتك والیسی اولمق اوزره کورینور. روسینئی طرفندن نشر اولنان Agricola (*de bello adversus Turcum*) وروزاریئی طرفندن یازیلان *Christiana ad Echinadas* اثرلرینه وسترومك ایکی منظومه‌سنه مراجعت . لپسیقه ۱۵۹٤ .

۱۲، ص ۱۱۸ — حاجی قالفه، اسفار البحار، ق ۳۰، شاعر سحرینك سنان پاشا ایچون یازدیغی کتابهٔ‌سنك مزاری نقل ایدر؛ بونك صوك مصراعی پاشانك تاریخ وفاتی اولان ۹٦۱ (۱۵۵٤) سنه‌سنی کوسترر .

[سحرینك تاریخی بودر :

ویرر آخر فنایه فلك تنی * نوح دخی اولوریسه کشتیبان ؛
هر چکان چکه نهنك اجل * قطره‌جه کلیه اکا عمان .
یوسف ثانی ایدی احبابه * کورینوردی عدوکوزینه سنان.
سحریا کل، دعاء خیرایده‌لم * روح پاکینی شاد ایده سبحان.
هاتف غیبی دیدی تاریخن * طالدی رحمت دکزینه قپودان.

سنان پاشانك اسکدارده دفن اولندیغی اسفارالبحارده مندرجدر. مترجم]

۱۳، ص ۱۲۰ — بو اثر قیمتدار برلین کتبخانه‌سنده‌در. دیه‌زك «اسیا حقنده خاطرات» اثرنده، ج ۱، ص ۳۳، خلاصه‌سنی یازمشدر. دره‌سد، واتیقان، بولونیا کتبخانه‌لرنده نسخه‌لری اولدیغنی کبی برنسخه‌سی ده بنده واردر .

۱٤، ص ۱۲۱ — «مرأت الممالك» ك — دیه‌زك اسیا حقنده خاطرات اثرنده مندرج — قسماً ترجمه‌سی. بومبای جمعیت آسیائیه‌سی مجموعه‌سنك ایلك جلدنده دخی برخلاصه‌سی واردر . «کاتبی» ترکلرك «اوله آریوس» یدر .

١٥، ص ١٢١ — «محیط» غایت نادردر؛ استانبول واوروپا کتبخانه‌لرینك هیچ برنده نسخه‌سنی بوله‌مادم؛ یالکز ناپولیده بوربونیقو موزه‌سنده برنسخه‌سی واردر.

١٦، ص ١٢١ — حاجی قالفه‌نك «اسفار البحار»ی سلطان سلیمانك پیاله وطورغوده برامرینی حاویدر؛ فقط صحیح دکلدر. حاجی قالفه کبی برمقتطف منورك بویله بروثیقه‌یی درج ایتمسی شایان تعجبدر. امر مذکور ترجان صحراسندن محرر اولوب حال بوکه ١٥٣٥ سفرندن بری سلیمان ترجانه کلمه‌مشدر. ١٥٣٦ سنه‌سنده وفات ایتمش اولان ابراهیم پاشا بونده صدراعظم اوله‌رق کوستریلیور. مع هذا بوسویلدیکمز زمانده نه پیاله‌دن، نه ده طورغوددن بحث اولنماز ایدی. [*]

١٧، ص ١٢١ — ترکلرك «ریجه» دیدیکلری شهرك «ره‌جیو» اولدیغی اکلاشیلیر؛ لکن پچوینك، ق ١١٧، صندالجیقو، پولیه، خارول قلعه‌لریله نره‌لرینی تعیین ایتمك ایستدیکنی بیلمك مشکلدر. ناپولی قربنده دیدیکی قاساتا، کیت، ئه‌لینا، قاسته‌لیا (بلکه قاسته‌لامار؟)، کبلیادخی اکلاشیله‌ماز. پچوی، پیاله‌نك کیلیایی پادشاه نامنه فرانسه قرالنه هدیه ایتدیکنی یازار. آرامونك اماسیه‌ده اقامتی اثناسنده فرانسه قرالنك شارل کندن آلدیغنی ذات شاهانه‌یه عرض ایلدیکی شهر وقلعه‌لرك اسامیٔ صحیحه‌سنی ده بوله‌مادم. جلال زاده، عالی، اونلردن نقلاً پچوی (ق ١١٥) بونلری موئیقا، مرینوس، سپس، مارانور، سنتیل تسمیه ایدرلر. ایلچی‌یی ده مونتس آدیله یاد ایلرلر. [*]

١٨، ص ١٢٣ — خرستیان دونانماسنك اوغرادیغی ضایعات مقدارنده عثمانلی واوروپا مورخلری متفق کبیدر. اوللو آ اون طقوز قادرغه صایار؛ حاجی قالفه یکرمی؛ روسینوس یکرمی یدی بیوك واون درت کوچك کمی یازار. احتمال که یکرمی درت دیمك ایستیه‌جکدر؛ چونکه حاجی قالفه اسفار البحارده صنداللرك مقدارینی یکرمی التی‌یه چیقارر.

١٩، ص ١٢٤ — اوستریا خاندان ایمپراطوری وقرالیسی خزینهٔ اوراقنده تاریخ غیردینی قسمی ال یازیلرنده ٩٨٤ نومروده بروثیقه واردرکه جربه محاربه‌سی حقنده تفصیلات جدیده‌یی حاویدر. بوراپورك صاحبی اولان فرانقونیه ایالتنده واقع بارکلوت قصبه‌سندن توماس هولزهایمه‌ر — شه‌لوئه‌س Chelues تسمیه ایلدیکی — جربه محافظلرندن بولنوب موقعك تسلیمندن صوکره ترکلرك النه دوشمشدر. بوراپوره، جربه قلعه‌سیله اسپانیوللرك سه‌ردا، قونزاغا، زان زوآن، اندره آدوریا ناملریله انشا ایتدکلری استحکاملرك رسملرینی حاویدر. اسپانیول، ایتالیان، مالطیز، آلمان الای وبلوکلری میرالای ویوزباشیلرینك اسملری راپورده مذکوردر. قوهٔ محافظه، مجموعی بیك ایکی یوزه بالغ اولان اون سکز بلوك اسپانیول؛

سكز يوز موجودلى طقوز بلوك ايتاليان؛ ايكى يوز موجودلى بر بلوك آلماندن مركب ايدى. خرستيان دونانماسنك مختلف كميلرى حقنده تفصيلات ويرلمش، وبونلره قومانده ايدن قپودانلرك اسمى ذكر ايدلمشدر. دونانما، اوتوز التى كميدن، قرق يدى قادرغه‌دن، درت قاليوندن مركب ايدى؛ اون بر كمى، يكرمى سكز قادرغه، بر قاليون غرق اولمشدر؛ اون طقوز قادرغه و بر قاليون ضبط ايله استانبوله كوندرلمشدر. شمدى يه قدر مجهول قالان اشبو راپورده جربه اطه‌سنك تعريفى ده واردر؛ «خريطه» اثرى جربه‌نك دها ياقين بر زمانده تعريفنى حاويدر. اسپانيوللر استحكاملرى زيتون وخرما اغاجلرى كوكلريله انشا ايتمش ايديلر؛ ييه‌جكلرى مبذول ايدى، وهر كون محافظلره يدى بيك تعيينات طاغيديليردى؛ لكن ايچه‌جك صولرى يوغيدى. اهالى يى طوزلو صو ايچمكه اجبار ايتمكى قاعده طوتمش ايديلر؛ طوزلو صولرده تركلرك آتديغى حيوانات لاشه‌لرندن قورودیغى، ياخود ايچيله‌ميه‌جك حاله كلديكى جهتله اهالى كاملاً اوته طرفه [عثمانليلره] كچمشلردر. يكى چريلر اركبوز دينيلن توفكلرى استعمال ايديورلردى كه يدى قاريش اوزونلغنده اولوب بر قاچ اونچه اغيرلغنده تورشون آتيوردى.

٢٠، ص ١٢٧ — سلانيكى، ص ١٦؛ وه‌رتونك وديكرلرينك يازديغى كبى ضبط اولنان سفينه‌نك قيزلر اغاسنه عائد اولمديغى اكلاشيلير. انجق حاجى قالفه‌نك اسفار البحارنده دها بيوك بر خطا واردر كه شبهه‌سز ناسخه، ياخود طابعه عطف ايتمك لازم كلير. بويا كلشلق، مالطه محاصره‌سنك ٩٧٢ (١٥٦٥) يرينه ٩٦٨ (١٥٦٢) سنه‌سنده كوسترلمسيدر.

٢١، ص ١٢٧ — عالى، ٥٦ نجى وقعه. عالى بو محاصره اثناسنده بر كون مصطفى پاشانك اويويه بيلمك ايچون طوپچيلره آتشى كسملرينى امر ايتديكنى علاوه ايدر.

٢٢، ص ١٢٨ — حاجى قالفه اسفار البحارده بونلرك مقدارينى [سفائن ضايعاتنى] اوچ پوز اوله‌رق تعيين ايدر. بو محاصره‌دن بحث ايدن اوروپا مورخلرينك زيرده مندرج اثرلرينه دها زياده اعتماد ايتمك لازم كلير: ١، *Comitis Secundi Curionis de bello Melitensi* فرانقفورتده مطبوع؛ ٢، *Hyeronymi Comitis Alexendrini Commentarii de acerrimo bello in insulam Melitam gesto.* وندیك، ١٥٦٦؛ ٣، *Alfonso Ullua terza parte della storie, il successo della potentissima armata mandata dal Turco sopra l'isolo di Malta l'anno 1565* وندیك، ١٥٦٦؛ ٤، *Impressa di Malta di Pier Gentile di Vandomo*، سانسووينوده، ١، ص ٤١٨؛ ٥، بوسيوس؛ ٦، وه‌رتو؛ ٧، قونت ژه‌رومك اثرى كه شه‌هو بر كلى ژه‌روم گه‌بر

طرفندن المانجه یه ترجمه اولنمشدر. اشبو آثار مطبوعه دن باشقه ال یازیسی اوله رق ویانه کتبخانهٔ اپمپراطوری وقرالیسنده «انتونییٔ غریفییٔ»نك لاتینجه بر کتابی واردر. مؤلف ترك اردوسنك قوتنی بر وجه آتی تعداد ایدر: یدی بیك سپاهی؛ اون بش بیك قره مان عسکری؛ ایکی بیك ایکی یوز موره لی؛ بش یوز مدللیلی؛ ایکی بیك اوچ یوز یکی چری؛ اون اوچ بیك دیکر آیلقلی عسکر؛ اوچ بیك بش یوز کوکللو. مودون اسکله سندن چیقان دونانمایی شویله حساب ایدر: یوز قرق قادرغه، سکز معونه (نقلیه کمیسی)، اون بر بیوك حرب کمیسی که بونلردن درونده ایکی یوز سپاهی بولنان بر عددی درت بیك فوچی باروتی حامل ایدی. ینه بو مورخه نظراً جزائر بکلربکنك اوغلی بیك بش یوز طائفه یی حامل اون ایکی قادرغه وطورغود بیك التی یوز کشی ایله اون اوچ قادرغه کتیرمشیدی. اسکندریه دن کوندرلمش التی قادرغه والتی یوز طائفه دها وار ایدی؛ طرابلسدن اون التی قادرغه وسکز یوز کشی، جزائردن التی عدد اوچ قات کورکلی ویکرمی ایکی عدد ایکی قات کورکلی کمی وایکی بیك ایکی یوز آدم کلمشیدی. پیکون دووه له زدن ایکی عدد ایکی قات کورکلی* ویوز سکسان کشی ارسال اولنمشیدی. مجموعی ایکی یوز اوتوز آلتی کمی واوتوز التی بیك کشیدر.

٢٣، ص ١٢٨ — مارساجیر وققوحاجی قالفه نك اسفار البحارنده «مارساشولق» [ق ٣٦] دینلمش، ومورخ لیمان دیمك اولان ومارسیلیانك ده مأخذی بولنان «مرسی» کلمهٔ عربیه سنی طانیه مامشدر. انتونیو غریفیوسك ویانه کتبخانه سنده کی ال یازیسی بو لیمانی هالوق تسمیه ایدر.

٢٤، ص ١٣٠ — آلفونسو اوللوآ بو بابده دیرکه: «عزیز ژان باتیست ایله عزیز پول اولملری ظنی غالبدر». اوللوآ، بو کوکرجینك لیه باینسیه ده لده کی مریم آنا کلیساسنك چاڭ قله سنك قونمش اولدیغنی بیان ایله طقوزنجی الفونسك ١٢١٢ ده میر المولین (امیر المؤمنین محمد الموحد) ایله وقوع بولان جنکنده یعقوب پیغمبرك خرستیانلره بر بیاض اته سوار اوله رق کورنمش اولمسنه وکذلك او پیغمبرك ومریم آنانك کورینوب ده فرناندقورته س معیتنده کی خرستیانلرك ١٥١٩ سنه سنده آمریقانك یرلی اهالیسندن پوتوسیلره غلبه سنی تأمین ایتمش بولنمسنه تمثیل ایدر.

٢٥، ص ١٣١ — ویانه کتبخانه سنده بو سفارته دائر ژاق به چه کك بر وقایعنامه سی واردر. ژان به چه کك نامه بر صفتیله داخل اولدیغی بو سفارت حقنده کی روزنامه لری اونه بالغدر. اشبو کتبخانه نك ال یازیلری آره سنده سلطان سلیماندن ماقسیمیلیه نه یازلمش اولمق اوزره ساخته بر مکتوب واردر. بونده «اللهلرك عنایتیله دائرهٔ سلطنتی قوری اغاجدن آخایا طاغنه قدر کیدن حکمدار» دینلش اولمسی ومکتوبك باشنده کوریلن «سلطنتمزك برنجی وحیاتمزك یکرمی

ایکنجی سنه‌سی» تاریخ غریبی سلطان سلیمان طرفندن یازلمش برشی اولمادیغنی اثباته کافیدر. ۱۵۶٤ سنه‌سنده سلطان سلیمان، سلطنتك قرق دردنجی سالنده ویتمش یاشنده ایدی.

۲۶، ص ۱۳۲ — ایستوانفینك دیدیکی کبی اوچ سنه ایچون طقسان بیك دکل. سلانیکی، مقاوله اولنان یکرمی بش بیك غروش کچن سنه تأدیه اولنمامش اولدیغنی یازار. اوتوز بیك دوقه‌نك قیمتنی تعیین ایدن بو یکرمی بش بیك غروش اوزمان دوقه‌نك رایجنی کوسترر؛ دیمك اولیورکه بر دوقه بر غروش ایله آلتیده بر قسمنه معادل ایدی. سلانیکی، غروشدن بحث ایدن ایلك عثمانلی مورخیدر؛ آنجق بر غروشه یوزیکرمی اچقه قیمتنی ویرمکله خطا ایتدیکی بی‌اشتباهدر؛ چونکه اوزمانکی رایجه کوره اللی اچقه بر دوقه طوتاردی؛ بناءً علیه سلانیکینك تخمینه کوره بر غروش تقریباً ایکی بچق دوقه طوتمق لازم کلیردی.

۲۷، ص ۱۳۲ — آلبر دوویس ایله انترتونسلرك راپورلرینه وبونلره ویریلن ۲۷ تشرین اول ۱۵٦٤ تاریخلی تعلیماته مراجعت. ایمپراطورك مصالحه تصدیقنامه‌سی ده اوتاریخ ایله‌در. ماقسیمیلیه‌نك مکتوبلرینه؛ سلیمانك ربیع الاول ۹۷۲ (تشرین اول ۱۵٦٤) تاریخنی حاوی وصلح عهدنامه‌سنی تجدیده مساعد بولندیغنی متضمن مکتوبنه؛ بنه ماقسیمیلیه‌نك ایکی جنوه اصیل زاده‌سنك، یعنی چیقالا ایله اوغلنك تخلیهٔ سبیلی حقنده کی مکتوبیله رجب ۹۷۲ (٤ شباط ۱۵٦۵) تاریخی حاوی اوله‌رق اوچ انترتونسه ویریلن عودت رخصت نامه‌لرینه دخی مراجعت.

۲۸، ص ۱۳۳ — صلح وحربدن هانکیسی مناسب ایله جغنه دائر قونفرانس طرفندن ایمپراطور ماقسیمیلیه‌نه تقدیم اولنان راپوره نظراً. اکثریت آرا حرب طرفنده ایدی. ایستیریا والیسی آرشیدوق شارل، اوستریا ایالتی والیسی آرشیدوق فردیناند، سیله‌زیا حکومتلری، باویرا منتخبی صلح ایچون رأی ویرمش ایدیلر. آرشیدوقلرك رأیی — اعضاسی کاملاً بوهمیا، سیله‌زیا، اوستریا، ایستیریا، مجارستان حکومتلرینه منسوب — برقومیسیونه عرض اولندی.

۲۹، ص ۱۳۳ — ۱۵٦٦ سنه‌سی مصطفانك بودین والیلکنده ارسلانه خلف اولدیغی اثناده اسمی نامعلوم برمؤلف طرفندن یازلمش وبودین قاضیسی احمد [احمدویاخود حامد اوله‌جقدر] نامنه اهدا اولنمش براثرکه مصطفی پاشانك ترجمهٔ حالنی متضمندر. مصطفانك نظماً ونثراً مدایح مبالغه‌کارانه‌سنی شامل اولان اثر مذکور «گنجینهٔ اخلاق» نامنه‌در.

۳۰، ص ۱۳۵ — سلانیکی، اردو صوفیه‌یه کیدرکن باباسنی غائب ایتمشدر؛ بونك اوزرینه سلانیکینك مسقط رأسنه عودتی اقتضا ایدردی؛ لکن بکلربکنه رفاقت ایدن

ظرفانك صحبتلرندن آیریله مامشدر. سلانیکی، تیمارلر دفترداری قایته زاده احمد افندی یی، زعامتلر دفترداری، خیالی بك زاده عمر بکی، قاضی عشرتی افندی یی، کاتب خدایی افندی یی ذکر ایدر. بکلربکی ذوالقدر اوغلو احمد پاشانك ترجمهٔ حالی تذاکر شعراده وخصوصا قنالی زاده نك تذکره سنده مندرجدر. سلیم ثانینك ومرادثالثك سراینه خوش صحبت اولمسندن دولایی قبول اولنان احمد پاشا — عالینك سلیمان زمانی وزراسی دفترنده بیان ایلدیکی وجه ایله — حرمت کامله یه مالك برآدم ایدی ؛ شعرده مخلصی « شمسی » ایدی.

۳۱، ص ۱۳۷ — سلانیکی. عالی وپچوی یه نظراً ۹ تاریخنده ایدی؛ انجق عالی هفته نك کونندهوحتی سنه ده آلدانیر. ۹ شوال، یعنی ۲۹ نیسان ۱۵۶۶ برپازار ایرتسی یه مصادف ایدی، پنجشنبه یه دکل؛ سلطان سلیمانك عزیمتی ده ۹۷۳ سنه سنده وقوع بولدی، ۹۶۳ ده دکل. ایستوانفی ده سلطان سلیمانك عزیمتنی حزیران ابتداسنده یازمقله خطا ایدیور.

۳۲، ص ۱۴۲ — مجارستان مورخلری ووقوعاتکوپریسنك انشا اولندیغنی بیلمیورلر؛ عثمانلی مورخلری ده — ایستوانفی وبودینانك روایتلرینه نظراً — حمزه بکك اوسه ك کوپریسنی تعیین اولنان مدت ظرفنده اکمال ایتدیکی حالده باشی کسیله جکنه علامت اولمق اوزره سلطان سلیمان طرفندن کندیسنه برسیاه قاش [خلعت] کوندرلمش اولدیغنه واقف دکللر در. حقیقت حال ایسه حمزه بکك اشبو کوپری انشاآتنه مأمور بولنمامش اولمسندن عبارتدر.

۳۳، ص ۱۴۶ — بیزارینك تاریخنده بو مجموعه دائر مندرج واوندن صوکره کی مورخلرك جمله سی طرفندن منقول اولان فقره ردوسك فتحیله چالدیران وحلب محاربه لرینك برکونه تصادف ایتدیکی حقنده عموماً قبول اولنمش برسهو دیمدن ویرمشدر. حال بوکه ردوس ۲۳ کانون اولده فتح اولنمش، چالدیران محاربه سی ۲۲ اغستوسده، حلب محاربه سی ۲۴ اغستوسده وقوع بولمشدر.

۳۴، ص ۱۴۸ — زرینینك صورت اعدامی حقنده مجارمورخلرنجه مجهول، یاخود مسکوت عنه اولان بوخصوص بالذات شاهد اولان سلانیکینك افادهٔ آتیه سیله مصدقدر: «قوچیان طوپی اوزره یوزی قویو قویوب تبر معتبر ایله اکسه مندن بریکی چری چاوب...» [طبع استانبول، ص ۴۴]

۳۵، ص ۱۴۸ — بیزاری وبودینایه نظراً ۹ ایلول. عثمانلی مورخلرندن برطاقمی ۷ وبرطاقمی ۸ تاریخنی کوسترلر؛ سلانیکی وپچوی سلطان سلیمانك تاریخ وفاتنده آلدانیرلر (جمعه ایرتسی ۶ ایلول ۲۰ صفر)؛ بونلر، بری آیك کونله، دیکری هفته نك کونله عائد اولهرق مضاعف برسهوده بولنورلر. ۱۵۶۶ مجارستان سفرینه دائر براثر یازمش اولان الفونس

اوللو آدن باشقه سیگه‌ت محاصره سنه‌دائر اسمی نامعلوم بر مؤلفك (سانسووینو ده، ج ۱، ص ۴۵۱) دیکر بر اثری وار در. اوستریا خاندان ایمپراطوری وقرالیسنده تاریخ غیر دینی قسمنده ۱۰۶ نومرو ده «سیگه‌تك ۷ ایلول ۱۵۶۶ تاریخنده ضبطنه دائر» اولان الیازیسنه مراجعت.

۳۶، ص ۱۴۹ — بو زمره‌دن اولمق اوزره خزینه‌دار سنان اغا سیگه‌تده، سابقا دفتردار اولان توقیعی محمد بك پچویده وفات ایلدکلری کبی بصره بکلربکی درویش علی پاشا و قپوغاسی یعقوب اغا ارتحال ایتمشلردر. سیگه‌ت محاصره‌سی حقنده بیان اولنان مأخذلردن باشقه عالی، پچوی، سلانیکی، صولاق‌زاده، روضة‌الابرار، جامع‌التواریخ، نخبة‌التواریخ، جنابی، هزارفن، تابعی‌زاده [؟]، عزیزچلبی (سلیمانتامه)، حاجی‌قالفه ایله مراقینك اثر منظومنه دخی مراجعت اولنه بیلیر.

اوتوز دردنجی کتاب

۱، ص ۱۵۱ — ادریس دخی بایزید ثانی مناسبتیله بو اون وصفدن بحث ایدر. قونده، مورلر [مرابطین] تاریخنده، ج ۱، ص ۳۳۹، بو نلری بعض تعدیلات ایله سیدبن سلیمان بن جودی حقنده تطبیق ایدر: ۱، استقامت؛ ۲، شجاعت؛ ۳، حسیات مردانه؛ ۴، لطف؛ ۵، قدرت شاعرانه؛ ۶، بلاغت؛ ۷، قوت بنیه؛ ۸، مزراق استعمالنده مهارت؛ ۹ قلیچ استعمالنده مهارت؛ ۱۰، اوق آتمقده مهارت. ادریس ایسه شواون وصفی ایرادابلر: ۱، احتیاط؛ ۲، جسارت؛ ۳، پرهیزکارلق؛ ۴، قوت بنیه؛ ۵، حسن معامله؛ ۶، ثبات؛ ۷، وقار؛ ۸، فکر تشبث؛ ۹، عفت؛ ۱۰، سماحت.

۲، ص ۱۵۱ — عالی، ق ۲۲۴، بوفتوحاتی شویله صایار: ۱۵۲۰ سنه سنده شاباج، سملین، سلانقامن، کولپه‌نیك، قنین، برقلاس، باردیش، سربرنیك، صوقول، بلغراد. ۱۵۲۲ سنه سنده استانکوی، بودروم (الیقارناسوس). له‌روس، پیسقوپیه، نیساری [انجیراطه‌سی]، سیمه [سومبکی]، ته‌لوس. لیمونیا، قالیمنه، [قالیمنوس]، ردوس. ۱۵۲۶ سنه سنده پته‌رو ارادین، ایللوق، اوسك، راتاحا، غره‌غوروو وچ، برقاسوه، متروویچ، توقای، سویلان، موهاچ، پشته، سگدین، باچ، بچه، تیتل، پارقان، چه‌وه‌ك، اردود، کیپاخ (؟)، بودین. ۱۵۳۲ سنه سنده اگرسه‌ك، نشوار، بابوچا، برزنزه، به‌لووار، قاپلونا، قاپورناق، کرمندوار، پوزه‌غا، گونش. ۱۵۳۳ سنه سنده عادلجواز، آرجیش، اخلاط، وسطان، آونیك، اهتمان، آهول، تنك، بیقار، بغداد، دان، شهربان، هارونیه، آرتوق، کرکوك، شهرجیل، سجاده، لورستان، قوزستان، دیهیم، قورون. ۱۵۴۱ سنه سنده والپو، استولوه‌یسه نبورغ [استونی بلغراد]، غران [اوستو-

رغون]، تاتار، فونفکیرهه‌ن [پچه، پچوی]، شیقلوش، طمشوار؛ آسیاطرفنده واسط، وان، بصره. ۱۵۴۹ سنه‌سی، ایران سفرنده، طورتوم، اچقه‌قلعه، بنگرد، براقان، نیاق، قوبیکی، قوچوق، سامغان، آخو، نخجوان. ۱۵۵۷ سنه‌سی محاربه‌سی مجارستان سفرنده غالاد، ناگی، فه‌لنك، اپه‌ریه‌س، بودورلاق، زادورلاق، آراد، چاناد، ایلالادیا، ده‌وا، لیپا. آنجق عالی ۱۵۲۷ سنه‌سی دالماچیا و خروات استانده فتح اولنان قلعه‌لری اونوتدیغی کبی ۱۵۳۷ سنه‌سنده پادشاهك دست تسخیرینه آلدیغی اق دکیزاطه‌لرینی ده ذکر ایتمیور.

۳، ص ۱۵۳ — جهانما، ص ۵۱۶؛ دیمك که برمدرسه‌نك مصارف یومیه‌سی سکسان درت اچقه [برمعلم ۵۰؛ برمعید ٤؛ اون بش طلبه، بهری ۲] ودرت مدرسه‌نك اوچ یوز اوتوز التی اچقه ایدی.

٤، ص ۱۵۶ — ایمپراطور وقرال کتبخانه‌سنك ۲۲٤ نومرو سنده انشای ابراهیمده وثائق آتیه بولنور: شاه اسماعیلك تبریکنامه‌سنه جواب (ق ۱۲ و ۱٤)؛ بروزیره مأموریت فرمانی (ق ۱۶)؛ دیاربکر والیسنك مأموریت فرمانی (ق ۱۷)؛ صدراعظم ابراهیم پاشایا چون دیکر برفرمان (ق ۱۸). جلال زاده تاریخی: مصر والیلکنك قرق ملیون اچقه تخصیصات ایله سلیمان پاشایه توجیهنه دائر ۹۳٤ (۱۵۳۶) تاریخلی برفرمانی؛ سلطان سلیمانك خیریایه ۹۲۶ (۱۵۳۶) تاریخلی برمکتوبی (ق ۲٤)؛ شاه طهماسبك بایزیده دائر برمکتوبی (ق ۲۵، ۲۶، ۲۷، ۵۱) حاویدر. روزنامهٔ سلیمانی یه‌ده مراجعت. اونلردن صوکره شهزاده سلیمك ولالاسنك مکه مفتیسنه (ق ۵۹) مکتوبلری؛ سلطان سلیمانك مکه شریفنه ۹۵۷ (۱۵۵۱) تاریخلی فرمانی؛ صدراعظم رستمك وزیرعلی واحمد پاشالره دیکر وزیرلره تبریکنامه‌لری؛ قاین والده‌سنك وفاتندن دولایی رستم پاشایه تعزیت مکتوبلری؛ قاضیلرك، سنجاق بکلرینك دیکر مأمورلرك محرراتی موجوددر. قونت لوچووك بکاویرمش اولدیغی انشای فاسیده مندرج سلطان سلیمانك شاه‌قولنه برمکتوبی (ن ۱۵)، فرخزادك جوابنامه‌سی (ن ۱۶)، سلطان سلیمانك او مکتوبه جوابی، طهماسبك بایزیدلهنده توسطی متضمن مکتوبی (ن ۱۷) روزنامهٔ سلیمانیده بوقدر؛ پادشاهك بومکتوبه جوابی (ن ۱۸)، روزنامهٔ سلیمانیده ۶۰ نومروده‌در.

۵، ص ۱۵۶ — تراجم احوال ومنتخبات صاحبلری سلطان سلیمانك درت اوغلی نامنه انجق برقاچ بیت یازمقده‌درلر. فوری سلیمانك بعض اشعارینی اخلاق سلیمانی اثرینه درج ایتمشدر؛ بواثر سلطان سلیمانك وفاتندن التی سنه مقدم ۹۷۹ (۱۵۶۰) سنده‌سنده ختام بولمشدر. [سلطان سلیمانك اشعاری دیوان محبی نامیله اخیراً استانبولده طبع ایدلمشدر].

۶، ص ۱۵۶ — بوکادائر فورینك اخلاق سلیمانیه‌سندن مأخوذ اولان ابیات، اشعار باقینك المانجه‌یه ترجمه‌سنده موجوددر، ص ۱۵۵.

۷، ص ۱۵۹ — سلیمان اولك زمان سلطنتنده زیرده محرر شاعرلر ارتحال ایلمشلردر: ۱، ادائی، شهزاده مصطفانك، صدراعظم صوقوللونك مجلرندن؛ ۲، اسحق چلبی، سلیمنامه صاحبی (سلیم اولك تاریخ منظومی)؛ ۳، افلاطون شروانی، القاص میرزانك کاتب السری؛ ٤، الهامی، درویش نقشبندی؛ ٥، امیری چلبی؛ ٦، امیدی ۷، آماسی؛ ۸، انوری؛ ۹، بلیغی؛ ۱۰، بهشتی؛ ۱۱، بیداری؛ ۱۲، بیانی؛ ۱۳، ثبوتی؛ ۱٤، سنانی؛ ۱٥، جامی (سعادتنامه و شهدای کربلا تاریخنه دائر بر اثر صاحبی)؛ ۱٦، جلیلی (خسرو و شیرین، لیلی و مجنون، کل صدبرك صاحبی)؛ ۱۷، جنابی (پاشا)؛ ۱۸، جوهری؛ ۱۹، حالتی؛ ۲۰ حبسی (صدراعظم ابراهیم پاشا اون سنه محبوس بولندردینی ایچون بویله تسمیه اولنمشدر)؛ ۲۱، حیرتی (یحیی پاشا اوغلی، طورخان، میخال اوغلو عائله لرینك محمیسی)؛ ۲۲، سینه چاك مولوی (اولکینك برادری)؛ ۲۳، خاوری؛ ۲٤، خدایی ۲٥، خیالی بك؛ ۲٦، دانشی؛ ۲۷، ذاتی؛ ۲۸، رحمی؛ ۲۹، رحیتی؛ ۳۰، رضایی؛ ۳۱، رمزی (پیری پاشاده بو مخلصده ایدی)؛ ۳۲، ریاضی؛ ۳۳، دیکر ریاضی؛ ۳٤، زینتی؛ ۳٥، زیرکی (مهر و ماه صاحبی)؛ ۳٦، ساغری؛ ۳۷، ساقی؛ ۳۸، ساعتی [؟] (امام غزالینك کیمیای سعادتی مترجمی)؛ ۳۹، سحری؛ ٤۰، دیکر سحری؛ ٤۱، سروری؛ ٤۲، سفالی (ارسلان پاشا)؛ ٤۳ سلیکی؛ ٤٤، شانی؛ ٤٥ شاهدی (مثنوی وکلشن توحید شارحی)؛ ٤٦، شکری (بر سلیمنامه صاحبی)؛ ٤۷، شمسی؛ ٤۸، صابری؛ ٤۹، صانی [؟]؛ ٥۰، صیفی؛ ٥۱، عارف (القاص میرزانك کاتبی، سلطان سلیمان حقنده بر شاهنامه مؤلفی، بر خط و ادبیات مدرسه سی مدرسی)؛ ٥۲، عارفی؛ ٥۳، عبدی؛ ٥٤، دیکر عبدی؛ ٥٥، عسکری؛ ٥٦، عشقی، درویش بکتاشی؛ ٥۷، علی چلبی، قنالی زاده، بر اثر معتبر اولان اخلاق علائی صاحبی، لامیهٔ طغرایی مترجمی؛ ٥۸، غباری، درویش نقشبندی؛ ٥۹، غزالی، دلی برادر؛ ٦۰، فراقی (مورخ فراقی اولمسی ملحوظدر)؛ ٦۱، فردی؛ ٦۲، فلسی [؟] لك؛ ٦۳، فضولی؛ ٦٤، ففانی؛ ٦٥، فکری؛ ٦٦، فیضی؛ ٦۷، فائقی؛ ٦۸، قدسی؛ ٦۹، قدری؛ ۷۰، قیاسی؛ ۷۱، کاتبی (قپودان سیدی علی)؛ ۷۲، دیکر کاتبی؛ ۷۳، کشفی؛ ۷٤، کناهی؛ ۷٥، لامعی؛ ۷٦، ملا لایحی؛ ۷۷، لطیفی (تذکرهٔ شعرا صاحبی)؛ ۷۸، لعلی؛ ۷۹، لمعی (لامعینك اوغلی)؛ ۸۰، لوایی؛ ۸۱، مألی؛ ۸۲، محرمی؛ ۸۳، محوی؛ ۸٤، مدامی؛ ۸٥، مردمی؛ ۸٦، معطلی؛ ۸۷، مسلمی؛ ۸۸، مشربی؛ ۸۹، مصطفی چلبی (مهر و وفا صاحبی)؛ ۹۰، معیدی (وامق و عذرا صاحبی)؛ ۹۱، مؤمن (سفرنامه [یاخود ظفرنامه] صاحبی)؛ ۹۲، میلی؛ ۹۳، نزاری؛ ۹٤، نشانی، طبقات الممالك اسمنده سلطان سلیمان سلطنتنه دائر بر تاریخ ایله مواهب الاخلاق صاحبی بیوك نشانجی [جلال زاده]؛ ۹٥، نظمی؛ ۹٦؛ نعمتی (یوسف و زلیخا

صاحبی)؛۹۷، نعیمی؛۹۸، دیکر نعیمی؛۹۹، نقابی؛۱۰۰، نقشی؛۱۰۱، نکاهی؛۱۰۲، نوحی؛ ۱۰۳، نوری؛۱۰۴، نهاری؛۱۰۵، نهانی؛۱۰۶، واحدی؛۱۰۷، وصالی؛ ۱۰۸، هجری؛ ۱۰۹، هدایی؛۱۱۰، هلاکی؛۱۱۱، دیکر هلاکی؛۱۱۲، یحیی (یوسف وزلیخا واصولنامه صاحبی). سلیم ثانی زمانندهوفات ایدن شعرا:۱۱۳، آگهی؛۱۱۴، الهی؛۱۱۵. امانی چلبی؛ ۱۱۶، بیانی؛۱۱۷، تراشی؛۱۱۸، ثانی؛۱۱۹، حاجی بك؛۱۲۰، جلالی (سلیم ثانینك ندیمی اولوب کوزللکیله مشهور)؛۱۲۱، جمالی؛۱۲۲، جنانی؛۱۲۳، حکمی؛ ۱۲۴، خاتمی؛ ۱۲۵، خسرو؛۱۲۶، درونی؛۱۲۷. درویش چلبی؛۱۲۸، راعی؛۱۲۹، دیکر راعی؛ ۱۳۰، رفیع لنك، (طوپال)؛۱۳۱، روحی؛۱۳۲، سری؛۱۳۳، دیکر سری؛ ۱۳۴، شانی؛ ۱۳۵، دیکر شانی؛۱۳۶، صادق؛۱۳۷، سعدی؛۱۳۸، ملاعاشق (تذکرهٔ شعرا صاحبی)؛۱۳۹، عیاری؛ ۱۴۰، عبیدی؛۱۴۱، عذاری؛۱۴۲، عشرتی؛۱۴۳، علمی؛۱۴۴، علوی؛۱۴۵، عهدی؛ ۱۴۶، فضلی (کل وبلبل ناظمی)؛۱۴۷، فنونی؛۱۴۸، فوری (اخلاق سلیمانیه صاحبی)؛ ۱۴۹، مجدی (طاش کوپری زاده نك عربی تراجم احوالك ترکجه یه مترجمی، بر حدیث اربعین صاحبی، شمسیه مترجمی)؛ ۱۵۰، ماهی؛۱۵۱، دیکر ماهی؛۱۵۲، مختاری؛۱۵۳، مردمی؛ ۱۵۴ مشامی؛۱۵۵، مألی؛۱۵۶، دیکر مألی؛۱۵۷، نکاری؛۱۵۸، نهانی؛۱۵۹، وصولی؛ ۱۶۰، یتیمی بونکله دیکر دفتر شعراده ایکی بیوك شاعر — که بری مراد ثالث عصرنده ارتحال ایدن عبدالباقی ودیکری عصر سلیمانی اوائلنده وفات ایلین روانیدر — داخل اولمایوب عالی بونلری سلیم اول شعراسی صیره سنده تعداد ایلر [محمد ثالث زمانی ۱۰۰۸ده وفات ایدن باقینك ۹۲۶ده ختام بولان سلیم اول دورینه مناسبتی یوقدر.]

۸، ص۱۵۹ — بیوك نشانجی جلال زاده، دفتردار ابوالفضل، شاعر غزالی، باقی، فوری، فتح الله، عارف، رمضان زاده، اسحاق چلبی دخی علم فقهه منسوب ایدیلر.

۹، ص۱۵۹ — دیکر اثرلری شونلردر: کشاف وتجریده تعلیقات؛ مفتاحه «فوائد العنایه فی علم المعانی» اسمیله شرح؛ جزریه نام تفسیره وعوامله شرح؛ ابن خلکانك تراجم احوالنی، تاریخ صحابه یی، تاریخ حکمایی، عطائینك تعداد ایلدیکی دیکر بعض آثاری ده ترجمه ایلمشدر.

۱۰، ص۱۵۹ — نصیر الدین طوسینك مابعد الطبیعیاتدن اولان تجریدینه «الحاکمات» و «تجریدیه» نامیله شرح دخی یازمشدر. «معارك الکتاب» و «السبعة السیاره» اسملریله ده اثرلری واردر. ۹۵۷ (۱۵۵۰) سنه سی ارتحال ایلمشدر. عطائی؛ عالی، ق۳۰۰.

۱۱، ص۱۵۹ — حدیث اربعینه، فرائض سراج الدینه، مطوله، کافیه یه، تهذیب المنطقه، تذکرة فی علم الهیأة نامنده کی اثره شرحلر؛ مواقفه تفسیر قاضیخانه، شمائله

[یعنی شمائل حضرت پیغمبری یه]، برده هدایه یه تعلیقات یازمشدر.

۱۲، ص ۱۶۰ — عالیده حکیم سنان، عیسی، عثمان، اسحاق، احمد چلبی، محمد القیسونی . قیسونینك سلیم ثانی عصرنده وجودی ایستوآنفی، بیزاری، بودینا ایله فورغاچك کویا سلطان سلیمانك ارتحالنی کتم ایچون بوطبیبك اولدیرلدیکنه دائر اولان افاده لرینی تکذیبه کافیدر .

۱۳، ص ۱۶۰، س ۱۱ (عبارتدر کلمه سندن صوکره) — ۱، اختری، لغات صاحبی ؛

۲، شبستری، سلطان سلیمان سلطنته دائر فارسی برقصیده، کافیه یه شرح وجرجانینك شرح مطالعه یازدیغی حاشیه یه حواشی صاحبی؛

۳، خیرالدین اردبیلی، ابن خلکانك تراجم احوالی مترجمی. حامیسی اولان خائن احمد پاشا ایله برلکده مقتول اولمشدر ؛

٤، جمالی زاده، برتاریخ عثمانی مؤلفی (ف ۹٦۸ — ۱۵٦۰). بوتاریخی غوتیه سپگهل ایمپرطور فردیناندك امریله المانجه یه ترجمه ایتمشدر. اثر برلین کتبخانهٔ قرالیسنده دیه رك الیازیلری آره سنده ۳۲ نومروده در. عالی، عطائی، قره چلبی زاده عبدالعزیز؛

۵، عبدالکریم رلف نکار (ف ۹٦٤ — ۱۵۵٦) که تجریده حاشیه، هدایه نك عتاق کتابنه ومفتاحه تعلیقات یازمشدر ؛

٦، عبدالاول القزوینی (ف ۹٦٦ - ۱۵۵۸) که ایساغوجی یه شرح، سیدجرجانینك فرائضنه تعلیقات تحریر ایلمشدر ؛

۷، غریق عرب زاده که شعرده مخلصی اولان «قدسی» نامیله ده معروفدر. ۹٦۹ — ۱۵٦۱ ده ردوسدن اسکندریه یه کیدرکن بوغولمشدر. تفسیر بیضاوی یه، هدایه یه، عنایه یه صدرالشریعه یه، مفتاحه تعلیقات یازمشدر.

۸، ابن نجیم، ف ۹۷۰ — ۱۵٦۲ .

۹، معمارزاده مصطفی بن محمد که درروغرره، هدایه یه، مواقفه، مفتاحه، جامینك کافیه شرحنه تعلیقات براقمشدر. ف ۹۸۵ — ۱۵۷۷ .

۱۰، عصام احمد چلبی، ف ۹۷۱ — ۱۵٦۳؛ لطائفنامه اسمیله برکتاب صاحبیدر ؛

۱۱، حلبلی حنبلی زاده، ف ۹۲۹ — ۱۵۲۲، اسکندریه لی عطاءاللهك براثر متصوفانه سنه شرح یازمش اولدیغی کبی برحلب تاریخی ، « در الذهب » نامنده بر تاریخ ادبیات، معمایانه دائر بررساله، صدرالشریعه یه، سیدجرجانینك فرائضنه تعلیقات، انوارالملك اسمیله مناره شرح، عدةالحاسب وعمدة المحاسب نامیله بررسالهٔ ریاضیه براقمشدر؛

۱۲، فکاری که کشافه، تفسیر بیضاوی یه، تجرید شرحنه تعلیقات، عربی وفارسی خیلی اشعار یازمشدر ؛

۱۳، ساعی که عربی، فارسی ترکی اوله رق برانشا، یعنی مجموعهٔ محررات براقمشدر؛

۱٤، محمد المغوشی، شرح مطالع اصفهانی، شرح مواقف، شرح مطالع رازی کبی برچوق اثار مهمه یی حفظ ایتمشدی؛

۱۵، شاه قاسم، ایرانی، تبریز فتحنده استانبوله کتیرلمشدر. یازمقده اولدیغی دولت عثمانیه تاریخنی اکمال ایده مکسزین ۹٤۸ (۱۵٤۱) تاریخنده وفات ایلمشدر.

۱٦، محمد القرمانی که کشافه، تفسیر بیضاوی یه، تلویح تفتازانی یه تعلیقات ودوانینك اثبات الواجبنه شرح یازمشدر؛ وقایه یه، صدر الشریعه یه تعلیقات وشرح براقمش وجالب السرور عنوانلی براثر تحریر ایتمشدر؛

۱۷، عبیدالله الفناری، قصیدهٔ برده یه اك کوزل برشرح واون بیك جلدی حاوی برکتبخانه براقمشدر؛

۱۸، محمد بن شیخ محمود المغولتایی، ف ۹٤۰—۱۵۳۳؛ کافیه یه شرح، مولانازاده نك هدایة الحکمه سنه شرح وتعلیقات یازمشدر؛ اشبو هدایه برهان الدین مراغینك هدایه سندن باشقه در . جرجانینك تجرید اوزرینه تعلیقاتنه حاشیه لر والضحی سوره سنه تفسیر یازمشدر ؛

۱۹ ، محیی الدین عبدالاول که ترکی ، عربی ، فارسی بر انشا و بر رساله براقمشدر ؛

۲۰، خیر الدین، سلطان مصطفانك نزدنده بولنوردی. شمسیه اثر مشهورینی شرح ایتمشدر ؛

۲۱، حسام الدین حسن تالیشی (ف ۹٦٤—۱۵۵٦) ؛ قصیدهٔ برده یه شرح واداب نامیله بر رساله یازمشدر .

۲۲، بالدرزاده، بروسه علماسی تراجم احوالنه دائر براثر مؤلفی؛

۲۳، ملاصاچلی انوری، تبریزلی، ساعی وفکاری وعبدالاول کبی برانشاجمع ایتمشدر؛

۲٤، یوسف بالی، شمس الدین فارینك اوغلی، هدایه یه تعلیقات، مفتاحه شرح یازمشدر، ف ۹۵٤—۱۵٤۷؛

۲۵، قره چلبی، عثمانلی علماسندن خیلیسنك مختصر ترجمهٔ حاللرینی یازمشدر. واقعات قره چلبی، اوغلنك تاریخنده، ق ۵۷۰؛

۲۶، قنالی‌زاده‌علی، مشهور تذکرهٔ شعرای عثمانیه صاحبنك باباسی؛ قلمیه، سیفیه، اخلاق علائی مؤلفی؛

۲۷، زیرك‌زاده، ف ۹۷۵ (۱۵۶۶)، هدایه ومفتاح اوزرینه تعلیقات صاحبی؛ سلطان سلیمانك خواجه‌سی زیرك زاده محیی‌الدینك باباسی؛

۲۸، محمد بن النجار، ف ۹۷۷ (۱۵۶۹)؛

۲۹، مصطفی بستان، ف ۹۷۷ — ۱۵۶۹، سید جرجانینك شرح مفتاحنه وبرعربی ساچوقیلر تاریخنه تعلیقات یازمشدر. شاه وگدا وخسرو وشیرین نامنده ایکی منظومه صاحبیدر؛

۳۰، فوری، ف ۹۷۸ — ۱۵۷۰، درر وغرره تعلیقات واخلاق سلیمانیه صاحبی؛

۳۱، ملا عطاءالله برکوی، برتفسیره ومفتاحه تعلیقات یازمشدر.

۳۲، بهشتی، خیالینك شرح عقائدینه، مسعود افندینك «اداب بحث»ینه، مفتاحه، جامینك اثر نحویسنه تعلیقات یازمشدر.

۳۳، ام ولدزاده، ف ۹۸۰ — ۱۵۷۲، قلمیه، سیفیه، شمعیه صاحبی؛

۳۴، اخی‌زاده یوسف چلبی، که سلیم اولك طبیب مشهوری اخی‌زاده‌دن باشقه‌در، مفتاحك بعض مباحثنی شرح ایلمشدر؛

۳۵، شیخ غرس‌الدین بن ابراهیم، ف ۹۶۱ — ۱۵۵۳؛ حسابه وفرائضه دائر برائر، مواقفه شرح، فلکیاته وطبدن موجزه تعلیقات، کافیهٔ جامی‌یه شرح یازمشدر؛

۳۶، پیری‌زاده جمالی، باباسی وزیر اعظم پیری پاشایی تسمیم ایتمش اولمقله مظنون [؟]؛

۳۷ — ۴۰، مفتی سعدالدین، چیوی‌زاده، قادری افندی، محیی‌الدین الفناری که متن تاریخنه ذکر ایدلمشلردر؛

۴۱ — ۵۰، متنده ذکر اولنان اعاظم فقهادن اون ذات: کمال پاشازاده، ابوالسعود، ابراهیم حلبی، سروری، طاش کوپری‌زاده، حافظ عجم، جلال‌زاده صالح، لاری، برکوی، ملاخیرالدین.

[اشبو تراجم احوال خلاصه‌لرندن برطاقمی شقائق وذیل شقائقه تطبیق اولنه‌رق تصادف اولنان سهولری تصحیح اولنمشدر؛ تفصیلاتنی آرزو ایدنلر شقائق ذیلنه وعالی‌یه مراجعت ایتملیدرلر.]

۱۳ مکرر، ص ۱۶۳ — هزارفن. «دولت عثمانیه‌نك تشکیلات واصول اداره‌سی»نه مراجعت، ۲، ص ۱۸۲. خالقوندیلاسه نظراً سلطان محمد ثانی زمانتده واردات درت یوز میریاد(۱) آلتونه (درت ملیون دوقه‌یه) بالغ ایدی؛ موراجه دوسونه کوره اوزمان اون ملیون

(۱) میریاد روجه برکلمه‌در که اون بیك دیمکدر؛ فارسیده مقابلی واردر: «بیه»، «ور زیور» زننده. «اون بیکه بیوردینور، یوزبیکه‌دی صدهزار.» تحفه. (مترجم)

غروش یعنی ۱۲۰۰ ملیون اچه ویکرمی درت ملیون دوقه؛ سلیمان زماننده یکرمی التی ملیون غروش یعنی ۳۱۲۰ ملیون آچه وآلتمش ایکی ملیون درت یوز بیك دوقه ایدی. پیه‌تروبراغادینونك راپوری (مارینی سانوتو، ٤١) بوبابده منابع عثمانیه ایله موافقدر: «واردات اون ایکی ملیون دوقه‌در؛ دفتردارلرك حسابلری موجنجه [یعنی باشقه‌جه] سکز یوزبیك دوقه؛ قاهره‌دن ایکی یوزبیك وسوریه‌دن دخی ایکی یوزبیك دوقه خزینهٔ پادشاهی یه کلیر.» لکن یالکز مصر ویرکیسی سکز یوزبیك دوقه‌یه بالغ اولوردی.

١٤، ص١٦٣ — بالیوزبار بارونك راپورینه نظراً (شواندتنه‌رك الیازیلری مجموعه‌سنده، ن٧٤٦، ق٣٩٥) تیمار وزعامت صاحبلرندن عبارت اولان سواری عسکریوزاوتوز بیك نفر اولوب سکسان بیکی روم ایلیده، اللی بیکی اناطولیده ایدی. «بوتیمارلراوصورتله تعیین ایدلمشدر که [بالذات کیتمك ویاخود] یالکز برسواری کوندرمك مجبوریتنده بولنانلره ۳۰۰۰ اچه (آلتمش دوقه) حاصلات ویرر محل تخصیص اولنمشدر؛ بوندن زیاده حاصلاتی اولان محللر اصحابی بش بیك اچه‌دن زیاده‌سی ایچون هربش بیك اچه‌ده برسواری چیقارمقله مکلفدر». بونلردن باشقه اون بش بیك منتظم سواری اولوب کونده اون ایکیدن اون بش اچه‌یه قدر آلیرلردی. (حرب زمانلرنده فضله اولهرق آدم باشنه [بردفعه‌لك] یکرمی دوقه) اون ایکی بیك یکی چرینك یومی درت اچه‌دن طقوز اچه‌یه قدر تخصیصاتی وار ایدی. ترسانه‌ده اوچ یوزقادرغه اولوب بونلردن اون دردی معونه وغیرمعین برمقدارآت نقلنه مخصوص اولان وپالاندریاتعبیراولنان نقلیه کمیسی ایدی. برقادرغه انشاسی ایچون بیك دوقه‌دن زیاده صرف اولنمازدی؛ هرقادرغه‌ده یکرمی عزب بولنوردی. «عزبلر دومنجی، مایاستروء پاتروه، رئیس ایدی. ظن عمومی یه کوره ذات شاهانه‌نك [دولتك] سکز ملیون التون ایرادی ویالکز التی ملیون مصارفی اولوب دیکر ایکی ملیونی حفظ اولنور». باربارو بوصوك فقره‌حقنده‌اشتباه‌ایدر، وشویله‌حساب ایلر: «خراج ایکی ملیون، تکالیف برنجق ملیون، معادن یاریم ملیون، تسجیلیه یاریم ملیون، وارثی اولمیان اموال یوزبیك، امارات ویرکیسی یوزتمش بیك، جمعاً یدی ملیون التی یوزتمش بیك» [هامه‌رك المانجه وفرانسزجه نسخه‌لرنده عیناً مندرج اولان ایتالیانجه عباره‌نك ترجمه‌سی بودر؛ فقط یکون طوتمیور].

١٥، ص١٦٨ — «دولت عثمانیه‌نك تشکیلات واصول اداره‌سی، ج، ١؛ و «لوایح وادبیات افاده‌میسی مخطره‌لری، نك ٨ نجی جلدنده ٦٠ نجی صحیفه‌ده سیلوستروساسینك «مصرده حقوق تصرفیه‌نك تحولاتی صورتلری حقنده» اوچنجی وصوك لایحه» ایله مقایسه. رونغون الیازیلرنده، ن١٠، ص٢٠٩، شوعنوانلی براثر واردر: «مصر، عربستان،

بحر احمر ایله جبل سیناده سیاحت ایتمش اولان وندیك اصیلزاده‌سی سنیور فلیپ پیغافه تتانك سیاحتنامه‌سی»؛ بونده شو فقرهٔ غریبه کوریلور: «مصر قطعه‌سی داخلنده برقاریش یره مالك کیمسه یوقدر؛ بالعموم اراضی عثمانلی [یعنی حکومت عثمانیه] مالی اولوب برمقدار اچه وبرمقدار بوغدای [نقدوعین] مقابلنده ایجاراولنور. نته کیم فیوم خطه‌سندن — که توراتده غوشن اسمیله مذکوردر — پادشاه اون بیك ریبه‌ب (احتمال که اردب) ذخیره وقرق بیك سلطانیه [التون سکه] آلیر، وسائر طرفلرده دخی بو اصول جاریدر. مستأجرلره کاشف تسمیه اولنور.» فقرهٔ آتیه، ق ۲۵، اوزمانك مصر سکه‌سنك قیمتی حقنده تفصیلات ویریور: «سولتانینو (سلطانیه سکه‌سی) وندیکك زه‌که‌نی دوقه‌سی قیمتنده‌در؛ برسولتانینو ۴۱ مائهٔ دینیه ومائهٔ دینی برغروسه‌یه [غروشه] وبرغروسه ٤ سولدویه مساویدر؛ برکیسه دخی ۶۲۱ سلطانیه قیمتنده‌در.» نهایت، کویا ابوالهول اوزرنده منقوش بولنمش اولان شو مصراعلری:

راح ذاك الزمان والناس،
وجاء هذا الزمان بذاس،
کل من عاش ینکسر راس (رأسه)

یازار، وبویله ترجمه ایدر:

Passó quel tempo et qulla gente,
E venuto questo tempo con la seure,
E ognuno che dice il vero, gli vien rotto il capo

« اوزمان واوآدملر کچدی، بوزمان شونکله کلدی؛ دنیاده یاشایانك مطلقا باشی قیریلیر »
(چونکه ابوالهولك باشی مکسوردر) [بو مصراعلر اویدیرلمش شیلردر]

۱۶، ص ۱۶۹ — بوقانوننامه ۹۳۹ (۱۵۳۲) تاریخیله مورخدر.

۱۷، ص ۱۶۹ — دیزون، ج ۱، ص ۸۶، بویرلی عسکرك اسملرینی اکلاشیلمیه حق صورتده بوزار، وابوالسعود سلطان سلیمان حقنده مرثیه یازمقدن امتناع ایتدی دیمکله خطا ایدر. مرثیه «المنح الرحمانیه» ده تماماً مندرجدر. دیزونك مصرده کی عثمانلی والیلری حقنده کی سهولرینی تصحیح ایتمك قولایدر. حاجی قالفه تقویم التواریخنده، ص ۲۱۹، اونلری شو ترتیب اوزره یازار: خسروپاشا، عزل ۲۶ جمادی الاخری ۹۴۳؛ خادم سلیمان پاشا (ایکنجی دفعه) عزل ۱۰ محرم ۹۴۵؛ داود پاشا، فوت ۱۳ ربیع الاول ۹۵۶ جمعه کیجه‌سی؛ سمین علی پاشا، عزل سلخ محرم ۹۶۱؛ دوقه کین محمد پاشا، عزل ۲۱ ربیع الاخر ۹۶۳؛ اسکندر پاشا، عزل سلخ رجب ۹۶۶، خادم علی پاشا، فوت ۳ ذی الحجه ۹۶۷؛ لالا

شاهین مصطفی پاشا، عزل ۱۱ جمادی الاخری ۹۷۱؛ صوفی علی پاشا، سلخ رمضان ۹۷۳.
[اصلندن آلنمش، وهامه‌رده اولمیان تاریخ عزل ووفاتلرینی مترجم علاوه ایتمشدر]
۱۸، ص ۱۷۱ — ۱، روم ایلی؛ ۲، جزائر بحر سفید؛ ۳، جزائر؛ ٤، طرابلس غرب؛ ٥، بودین؛ ٦، طمشوار؛ ۷، اناطولی؛ ۸، قرمان؛ ۹، روم یاخود سیواس واماسیه؛ ۱۰، ذوالقدریه [مرعش]؛ ۱۱، طربزون؛ ۱۲ دیاربکر، ۱۳، وان؛ ۱٤، حلب؛ ۱٥، شام، ۱٦، مصر؛ ۱۷، مکه ومدینه (اوروپالیلر طاشلق عربستان دیرلر)؛ ۱۸ یمن وعدن (مسعود عربستان) ۱۹، بغداد؛ ۲۰، موصل؛ ۲۱ بصره . «دولت عثمانیه‌نك اصول وتشکیلات اداره‌سی» ج ۲، ص ٤۳۷ — ٤٥۷، مراجعت.

اوتوز بشنجی کتاب

۱، ص ۱۸۰ — سلطان سلیمانك وفاتی تاریخی حقنده حتی اك ایی عثمانلی مورخلرنجه کوریلن اختلاف اینانلیه‌جق درجه‌ده‌در. بوندن اولکی کتابك خاتمه‌سنده اشارت ایتمش اولدیغمز وجه‌ایله سیگه‌تك تاریخ تسخیرینی صحیح اوله‌رق یازان یالکز عالیدر (۲۲ صفر — ۸ ایلول)؛ حال بوکه پچوی پادشاهك تاریخ وفاتنده (۲۲) وهفته‌نك کوننده (پنجشنبه) الدائمشدر. سلانیکی ده هفته‌نك کوننده آلدانه‌رق جمعه یرینه جمعه ایرته‌سی دیمشدر؛ بونکله برابر سلانیکی سلطان سلیمانك تاریخ وفاتنی دوغرو اوله‌رق یازیور (۲۰ صفر — ٦ ایلول). سلیمه کوندریلن مکتوب سیگه‌تك ضبطندن برکون اول اولمق اوزره ۷ ایلول تاریخلیدر. سکز کون صوکره مکتوبی کوتاهیه‌ده شهزاده‌یه ایصال ایدن چاوش سلانیکی وصولاق زاده‌نك دیدیکی وجه‌ایله کوتاهیه‌یه برجمعه کونی واصل اوله‌مامشدر؛ زیرا سیگه‌تك ضبطندن اول حرکت ایده‌مه‌مشیدی. بنابرین بوایکی مورخك سلطان سلیمك استانبوله تاریخ دخولی اولمق اوزره قیدایتدکلری ۱٤ ربیع الاول (۲۹ ایلول) تاریخی دوغری برشی دکلدر؛ زیرا ۱٤ ربیع الاول پازار ایرته‌سی دکل، پازار ایدی؛ بوندن باشقه سلیم — وندیك واوستریا ایلچیلری راپورلرینك اثبات ایتدیکی وجه‌ایله — ۲٦ ایلوله استانبولدن عزیمت ایتمشیدی [*].
۲، ص ۱۸۲ — سلانیکی ایسه شوسوزلری درج ایدر: «یامالك الممالك نجنامن المهالك، انت الابدی الباقی، وکل شیٔ هالك.» و«یاآلهی ویاصمدی من عندك مددی وعلیك معتمدی».
۳، ص ۱۸۷ — سلانیکی، ص ۷۱، صولاق زاده؛ روضة الابرار، ص ۳۰۱؛ بوصوك اثرایله متفق اوله‌رق آلبردوویسك راپورلری. سلیمك سرخوشلغی، سلیمان سلطنتنك صوك سنه‌لرنده نظردن سقوطنك باشلیجه سببلرندن ایدی. عثمانلی مورخلری صورت

عمومیه ده کندیسنه «مست» عنوانی ویرر لر؛ لالا مصطفی پاشانك کاتب محرمی اولان عالی وبابده سربستانه بیان فکر ایدر. سلیمك دائرهٔ محرمیته قبول اولنان فضلی، شانی، علوی، راعی، قسمی، فرقی، مقالی، مردمی، نکاری، سرای مدیری بالی چلبی، ندیم خاصی جلال بك کبی یکرمیدن زیاده شاعر وصاحب ذکا شهزاده سلیمك اذواقندن حصه دار اولمشدر. برکون سلیم جلال بکه «خلق بنم ایچون نه دیور؟» دیه سؤال ایدر؛ جلال بك شوجوابی ویرر: «عسکر، پدریکه خلف اولمق ایچون قرداشك مصطفایی ایستر؛ قرداشك بایزیدی ده پدری» والده سی سویور؛ لکن کیمسه سندن بحث ایتمیور؛ چونکه کیمسه سنده برهنر کورمیور».

سلیم اوکا شوجوابی ویرمشدر: «عسکر مصطفانك پادشاهلغنی ایسته سین؛ بابام، آنام ده بایزیدی زیاده سوسینلر؛ اکر دیلنجیلرك اللهی ایسترسه سلطنت سلیمه قاله جقدر» [«دیلنجیلرك اللهی» «کیمسه سزلرك، معینسزلرك یاردیمجیسی» کبی برمعنی ایله آلنمالیدر]

٤، ص ۱۸۷ — بیوك سلیمانك جنازه آلایی — اون دردنجی لوئینك جنازه سی کبی — دنیایی احاطه ایدن شانه پك لایق اولمیان برصورتده وقوع بولمشدر. « E stato Soliman spelito miserabilemente, levato solamente per i Aga » راپوری. آلموسنینو ایله مقابله، ص ۵۱ — ۵۳.

۵، ص ۱۹۱ — سلانیکی، ص ۷۹. سلانیکی شویله برفقره درج ایدر: سلطان سلیم کوتاهیه دن حرکتنك ایرتسی صباحی صباح نمازینی قیلدیغی محلده اسکی اغالر طوپلانوب میراخور خسرواغانك ممانعته رغماً ترقی طلبنی متضمن برعرضحال ویررلر. پادشاه (بزتخته جلوس ایتدکمی؟ ارکان دولتله کورشدکمی؟ آل عثمان شمدیه قدر کیمسه نك خدمتی ضایع ایتمه مشدر) دیه رك خسرو اغایی معاتب طوتار، وخسرواغا کندی ممانعتی فائده ویرمدیکنی افاده ایتمسی اوزرینه عرضحالی ییرتوب اتمه ویرر. خسرواغا عرضحالدن سپاهی اغاسی فرهادوعلوفه جی باشی عمر اغالرك اسملری ییرتلمش اولدیغنی کورنجه بونلره (سزك باشکزه خیر کلمز) دیمش وفی الحقیقه اویله اولمشدر. سلطان سلیم بلغراده کیدرکن ارکان دولت حقنده اسناداتی متضمن ارباب اغراض طرفندن ویریلان عرضحالاری ده (خصم حاضر اولمایجه دعوی مسموع اولماز) دیه رك باقدرمشدر. [بوفقرات دوغریدن دوغری یه سلانیکیدن تلخیص اولندی، ص ۵۸ . مترجم]

٦، ص ۱۹۸ — فه سلراون اوچ مذاکره ده دیور (ج ۷، ص ۹۱)؛ لکن آلدانیور؛ چونکه وه رانچینك روزنامه سنده بیان اولندیغی اون درت ملاقات اولمش وبونك ایکیسی حضور شاهانه ده وقوع بولمشدر.

۷، ص ۲۰۴ — مجارستان رئیس روحانیلکی کتبخانه‌سنده جمع اولنان ۱۱۹ قطعه اوراق دیپلوماتیقیه آره‌سنده بو معاهده‌یه دائر ادرنه‌دن ۲۰ مارت ۱۵۶۸ تاریخیله مورخ راپوره مراجعت. اوراق مذکوره اوستریا ایلچیلری وه رانتیوس، زای، توفه‌نباخ، بوسبه‌ك، ویس طرفندن یازلمشدر.

۸، ص ۲۱۰ — البردوویس، ووندیك ایلچیلری راپورلری مستخرجاتی. فلاسانده بو ایکی سفارته دائر هیچ برسوز کورلمز؛ حتی فلاسان سلیم ثانی طرفندن تجدید اولنان فرانسز قاپیتولاسیونی وفرانسز ایلچیسی (قامپانی) ك مأموریتی ده بیلمیور. وه رانیتوس (قاتونامه ۲۵، ص ۱۸) ایلچی یی غران قامپیو (Gran Campio) وکاتبی کیلیوم دوغران ری Gran Rie تسمیه ایدر.

۹، ص ۲۱۰ — عالی، ق ۵۵۶، وقعه ۱۰، بویانغین کندیسنك کوردیکی حریقلرك الك بیوکی اولدیغنی سویلر. لکن بونی سنانك یمندن عودتنه تصادف ایتدرمکله تاریخ وقعه‌جه خطا ایدر؛ چونکه سنان یمندن انجق ۱۵۷۱ ده عودت ایتمشدر. عالی، ق ۳۵۷، قینالی زاده‌یه یازلمش برمکتوبده بویانغینی تصویر ایدر. بومکتوب اوزمانك اسلوب عثمانیسنه نمونه عد اولنه بیلیر.

۱۰، ص ۲۱۰ — سلانیکی، ص ۱۰۰؛ البردوویس: «*Supremus stabuli magister natione Ungarus Sultano carissimus, ita ut illi filiam dare et in Vezi-ratum exaltare cogitet* .» عثمان زاده افندی یه نظراً، تراجم احوال وزرا، اوده پیاله کبی خروات ایدی.

۱۱، ص ۲۱۱ — کاتب آنسه‌لم ستوکل وژورژسوره رایله ترجمان ماتیاد وفاروو ته ئودوریق دوبه‌ریخ بوایلچینك وفاتی حقنده شویله یازارلر: «Corpus ex Constantinopoli ad Po-rotenses transtulimus in fano S . Benedicti ad Franciscanos — vir a Turcis tum propter vitae sanctimoniam, morum suavitatem et actionum probitatem valde amatsu, tum ob prudentiam solertiamque etiam nunc laudatus, cujus obitum viri hujus Portæ spectabiles, Mufti, Passae, Veziri Hic » : مزارنده‌کی کتابه بودر « condolent , imprimis Mohammetes. iacet Illustrissimus Dominus Albertus de Wyss, Sacratissimorum Principum ac Dominorum Diui primum Ferdinandi Augustæ Memoriæ, ac deinde D. Maximiliani Secundi Romanorum Imperatorum etc . dum uiueret Consiliarius, et in Curia Ottomanica complures Annos Orator , Qui obijt XXI. octobris Anno Domini M. D. LXIX. »

۱۲، ص ۲۱۱ — ویس حقنده ایذال اولنان ستایش ایله برابر بوسنه سنجاق بکی طرفندن سلوین Sluin بانلغی داخلنده ایقاع اولنان حرکات تعرضیه حقنده تقییحی متضمن اولان صدر اعظمك مکتوبی ۱ تشرین ثانی ۱۵۶۹ تاریخیله مورخدر. حمزه بکك سربست براقلمسی طلبنی حاوی اولان نامهٔ شاهانه جمادی الاخری ۹۷۷ (۳۰ کانون ثانی ۱۵۶۹) تاریخیله در. ماقسیمیلیه نك بو مکتوبه جوابنامه سنده شو فقره جالب دقتدر : « Quantum enim nos tam rari viri ac fidissimi ministri, qui nobis adeo longo tempore in arduis maximique momenti rebus post positis quibuscumque difficultatibus atque periculis eximia fide integritate et constantia præclare admodum inservivit, quin et totius Christianæ Reipublicæ insignia ac imprimis utilia præstitit officia, jacturam fecerimus, id sane nemo rectius quam nos æstimare poterit.»

۱۳، ص ۲۱۲ — اوستریا خاندانی اوراقنده ریمك راپوری. ریم، استانبوله عودتندن آز صوکره یازدیغی بر راپورده یرلیلردن کنجلر انتخاب ایده رك بونلری تعلیم ایتمك و ترجمانلق ایچون یتشدرمك لزومنده اصرار ایله دیورکه: « Posthac Majestatis Vestræ turcicis negotiis tractandis maxime successu temporis proderit si Venetorum more cum singulis novis oratoribus certo termino avocandis et aliis substituendis duos aut tres bonæ indolis et ingenuosæ docilitatis juvenes, unum Germanum et alterum Croatam, ex duabus quippe nationibus fidelioribus et sincerioribus genitos, mittat, quos oratores novi in Turcarum lingua institui curent, ut ubi hanc illi calluerint M. Va. his interpretibus utatur, nec opus habeat, ut Principis Turcharum Vasallos aut alterius territorii homines huic operi adhibeat, unde multa incomoda et difficultates nascuntur, quæ quales sint inde colligi potest, quod nequaquam tutum sit exteriorum ministerio uti imprimis eorum, qui referundant hos, apud quos res gerendæ sunt, tamquam subditi, aut cogitent aliquo modo gratificari illis, quorum in ditione nati sunt, semper homines aliorum, sui sanguinis hominum rebus adjuvandis sunt fidiores et studiosiores, et quisque erga suum Principem et nationem sincerius affectus est et consultius illi vult. »

۱۴، ص ۲۱۷ — دومة الجندل محاربه سی هجرتك بشنجی سنه سنده (۶۲۶) ودومة الجندل مجلس حکمی ۳۷ ده (۶۵۷) وقوع بولمشدر.

۱۵، ص ۲۲۲ — «معدی کرب» نك قلیجی صمصامه اسمیله مسمادر. جهانمای، ص

٥٤٦. عرب شاعری لبید بوذات حقنده شو بیت مشهوری سویلمشدر:

لوان حیاً مدارك الفلاح * ادرکه ملاعب الرماح

«اکر دنیاده ابدی قالیر برکیمسه اولسه‌یدی رماح زن بوکا نائل اولوردی.»

۱٦، ص۲۲٥ — قطب الدین برق الیمانیده عامر طرفندن حمایه اولنان علما آره‌سنده تعبیر رؤیا حقنده برکتاب صاحبی علاء الدین محمد نقشبندی‌یی، هیئت شناس علی قوشجی‌یی، زبیده دائره «مزید فی تاریخ زبید» مؤلفی شیخ عبدالرحمن بن ربیعی ذکر ایدر.

۱۷، ص۲۲٦ — قطب الدین امویلرك قبرلرینك تخریبنه دائر مسعودینك برحکایه‌سنی نقل ایدر: بوصیره‌ده مورخ مسعودی عبدالله بن علی ایله برابر ایدی. دابق وقنسرینده هشام وسلیمان بن عبدالملکك وشامده ولید بن عبدالملك ایله باباسی یزید بن معاویه‌نك مزارلرینی، اچه‌رق کیمکلرینی قیردیلر، وآتشه آتدیلر. قطب الدین علاوةً دیرکه: «هشام وولیدك امام زیدك نعشی حقنده اختیار ایتدکلری جنایتك بوصورتله انتقامی آلندی.» نهایت، شاه اسماعیلك ده برچوق عالم ومتقی ذواتك قبرلرینی آچدرمق جنایتنده بولندیغنی اتیان ایدر.

۱۸، ص۲۲۷ — بارون سیلوه‌ستر دوساسی «قرال کتبخانه‌سی الیازیلری حقنده معلومات واونلردن مستخرجات» اثرنده، ج٤، دیورکه: «تاریخ بوراده مذاهب معتزله‌یه دائر تفصیلات عظیمه‌یه کیریور. بوتفصیلات یالکز زیدیه حقنده دکل، علی العموم معتزله‌یه شاملدر.» ابلیسك ملکلری اضلال ایچون سردایلدیکی یدی سبب ایچون بارون دوساسینك اثرمذکوره انجیل وتورات حقنده برشرحدن اولان مستخرجاته مراجعت. ابلیسك اغواسندن مصون اولمق ایچون اوزرنده برترك تعویذی طاشیان لوردبایرون بوسیلره مطلع اولسه‌یدی «قابیل» عنوانلی شعرنده یاخود دیکر براثرنده بونلردن مطلقا استفاده ایدردی. شمدی پرنس دومترنیکده بولنان بونسخهٔ تعویذ اوغسبورغ عمومی غزته‌سنك ۱۸۲٥ ومجموعهٔ کلیه‌نك ۱۸۲۷ سنه‌لری نسخه‌لرنده مندرجدر. جهاننما، ص۵۳۳، زیدیه‌دن بحث ایتدکدن صوکره بعض احکام اسلامیه‌نك اسکی عربلرطرفندن مرعی بولنمش وبونلرك جانب پیغمبریدن تأیید ایدلمش اولدیغنی یازارکه ابدست، ختان، طرناق کسمك، عمامه صارمق بونلردندر (۱) جهاننما متعاقباً اسکی عربلرك اون صنمنی وبونلره

(۱) جهانمانك عباره‌سنك تلخیصی بودر: جزیرة العرب قومنك اسلامدن اول بعض احکامده شریعت احمدیه ایله اتفاقلری واردر: آنایی، قیزی آلمق، ایکی قیزقرداشی جمع ایتمك حرام وبابانك منکوحه‌سنی تزوج ایتمك عیب ایدی؛ حج، غسل، مضمضه، استنشاق، استنجا، مسواك، قلم اظفار، ختان، عمامه صارمق، قولتوق آلتنی تمیزله‌مك، خرسزك صاغ الی کسمك وارایدی. (مترجم)

حرمت ایدن قبائلك اسملرینی بروجه آتی تعداد ایلر: ۱، اصاف که صفاتپه سنك باشنده ایدی؛ ۲، نائله که مروه تپه سنك باشنده ایدی؛ ۳، «ود» که دومة الجندلده ایدی؛ بوکا بنی کلیب عبادت ایدرلردی. ٤، سواغ که بنی هزیلك صنمی ایدی؛ ٥، یغوث که بنی مدلج طاپینیردی؛ ٥، نسر که بنی ذی القلاعك معبودی ایدی؛ ۷، یعوق که همدانیلرك صنمی ایدی؛ ۸ لات که بنی ثقیفك معبودی ایدی؛ ۹، نمیری که بنی کنانه نك صنمی ایدی؛ ۱۰، هبل که اوس وخزرج عبادت ایدرلردی. [اشبو علملر جهانمایه بالمراجعه یازلمشدر؛ فقط « همدانیلر » ك دوغریسی بنی همدان اوله جقدر.] امام شرف الدینك کندی مذهبی حقنده کی ایکی اثرینك اسملری شونلردر: « البحر الزخار فی مذهب الزیدیه »؛ « الاحکام فی اصول الزیدیه ». جهانمایه بوایکی اثری برعدایدر.

۱۹، ص ۲۲۹ — قطب الدین دیرکه سلطان آلتونی (بردرهم وایکی قیراط ثقلنده) روم ایلیده آلتمش ومصرده سکسان اقچه ایدرکن یمنده اوچ یوزدن ایکی بیکه قدر زیوف اقچه طوتاردی؛ شونی ده علاوه ایدرکه شهری اوچ بیك اقچه معاش آلان حقیقتده بربچق دوقه آلیر دیمك اولوب بوپاره ایسه قهوه بهاسنه انجق کفایت ایدبیلیردی.

۲۰، ص ۲۳۳ — بومکتوب تاریخ عالیده مندرجدر؛ اونك شهادتی شبهه کوتورمز، چونکه بایزیدایله سلیم آره سنده کی محاربهٔ داخلیه حقنده اسکی افندیسی اولان لالا مصطفی پاشانك علیهنه سویلر، واونك سوزلرندن اکلاشیلیر که سنان پاشانك بواسنادی بی اساسدر. سلطان غوریدك سرایندهویریلن بوضیافتده حاضر بولنمش اولان عالی، تسمیم روایتی محض کذب اولوب یالکز سنان پاشا اغزینه آلدیغی شربتی توکورمکله بوکا اینانیور کورنمش اولدیغنی یازیور. علاوةً دیرکه سنان پاشا لالا مصطفی پاشانك یانندن براقمش اولدیغی بارداغی آلوب لالا مصطفانك قارشیسنده ایچمشدر.

۲۱، ص ۲۳٤ — قرال کتبخانه سی کتابلری حقنده معلومات واونلردن مستخرجات اثرنده، ج ٤، ص ٤۳۷، قطب الدین. سنان پاشانك مداحی اولان مؤلف، سنان وعثمان پاشالر آره سنده کی منازعه — مصطفی وپیاله پاشالرك امتزاجسز لقلرندن مالطه محاصره سنده حاصل اولدیغی قدر — نتایج وخیمه ویره جك اولدیغنی سویلیه رك عثمان پاشانك عزلنی محق کوسترر.

۲۲، ص ۲۳۵ — عالی، ق ۳۵۰، صدراعظم صوقوللو سنان پاشالرك هر ایکیسی حقنده بی طرفانه لسان قوللانیر. برنجیسی حقنده دیرکه: کافر ومسلمان عثمان پاشانك اعتدال ایله حرکتنی تسلیم ایدرلردی؛ بالعکس احمق صدراعظمك کینی تقبیح ایله پادشاهك اهمالنه تعجب ایدرلر، ومع هذا بوحاله ممنون اولورلردی. ایکنجیسی حقنده ایسه شویله سویلر:

سنان پاشا فکر ندن اصلا دونمین عناجی ارناوودلردن اولوب مصالحده مجرب کیمسه لرك، شعرا وعلمانك دشمنی ایدی، وبونلرك حقنده عداوتی صوك درجه یه کوتورردی؛ یندارلنی خطوط سیاه جیننده اشکار ایدی .

۲۳، ص ۲۳۸ — « قرال کتبخانه سی حقنده معلومات واونلردن مستخرجات »، ج ٤، ص ٤٩٦، قطب الدین؛ عالی، ق ۳٥٤. فلورانسه ده «مه دیچیلر» کتبخانه سنده، ن ۱۲۸، شوعنوانده براثر واردر: «دلیل السالك فی خیر المسالك»، مؤلفی: قائت الداودی. یکرمی کره حج ایتمش اولان بوذات بتون مرحله لری بیان ایلر. طریق حج حقنده ۹٤۱ (۱٥۳٤) سنه سنده برسیاحتنامه یازمش اولان شمس الدین محمد بن محمد بن احمد مصر والیلری داود وسلیمان پاشالرخدمتنده بولنه رق داود پاشانك استقبال حجاجه کوندردیکی عسکره رهبرلك ایدردی؛ سنان پاشا ایله برلکده عربستان سفرنده دخی بولنمشدر (۹۷٦ — ۱٥٦۹). اثرینك ذیلنده شو مرحله لری ذکر ایدر: ملکان، صویوقدر؛ ادام، کوزل صویی واردر؛ سعدیه؛ الحدب؛ اللیس؛ سوقات، صوسز؛ الرباط، بورادن برازمسافه ده صو بولنور؛ سوقه، صو مبذول؛ الاحساء کذلك؛ قنفده؛ بورادن مکه یه واریلیر، رمضانده اون برکون اورادہ توقف اولنور؛ یبا؛ هالی، صو مبذول؛ شفقت، هیچ صویوق؛ البرق، کذلك؛ سهبان، صویی چوق منبعلر؛ حمضه، درین قویولر؛ المغابر، صویی چوق؛ غدیر سلعه، صویی چوق؛ الشقائق؛ آتود، درین قویولر؛ بیش، صوسز؛ صبیا، کذلك؛ ابوعریش قربنده بروادی؛ ابوعریش، صوسز، حلول عید؛ العالیه، سکسان ذراع درینلکنده برقویو؛ الخفیره، یتمش ذراع درینلکنده برقویو؛ خیران، صو آز؛ قطیه، کذلك؛ مور، کذلك؛ بیت الفقیه (محل مشهور)؛ الضحی، قویولر؛ الغمیة، اللی ذراع درینلکنده برقویو؛ وادی الرمی؛ بورایه ۱٥ شوالده وزبیده ۱٦ ده واصل اولدق؛ ترعة الحلیفی، ۲۲؛ حبائس (حتیش؟)، محل مشهور؛ حائط سمار، ۲٤ شوال؛ ترعه بنی زبید والکدن، محل معروف؛ موزع (معوذه؟) ۲٦ شوال؛ مخا، ۲۸؛ ۳ ذی القعده ده عقمه واردق؛ القاشبه؛ رأس الحصب، خارجیلر مملکتی؛ حباب، شجرة الیاقوت قربنده؛ تعز، ۸ ذی القعده؛ اورادن ۲۷ ده خوبانه عزیمت ایتدك؛ القاعده، ۲۸؛ وادی العمید؛ نجدسدا، قاع الجربه؛ وادی عنان؛ قاع المجید، برصحراده واقعدر؛ سیدسوادوادی هینم (هیتم)؛ سیدحداد؛ نجدالایزری، جبله قربنده؛ الشبکة، اب قربنده؛ اب شهری؛ نصیره، نام دیکر صحول؛ المحفد؛ اشاغی نقیل سماره؛ یوقاری نقیل سماره؛ الحقل؛ بریم؛ سیدجذب؛ دمار؛ بیاض دمار؛ محجر دمار؛ هجر منقده؛ سیدراج؛ ذراع الکلب، یر آلتی مغاره لر؛ الزیله؛ سیاره؛ ریمه؛ سنحان؛ صنعا؛

یمن[صنعاء یمن؟]؛ سلعه؛ منکب ۷ ربیع الاول؛ سهیبان ۹؛ الدعره، کشیبام وثله آره سنده در؛ کوکبان، ۲۸ جمادی الاولی؛ ابوعریش، التمش ذراع درینلکنده قویولر؛ بیت الفقیه، یتمش ذراع درینلکنده قویولر؛ الزیدیة، التمش ذراع درینلکنده قویولر.

شمس الدین محمدك اثری درت بابه تقسیم اولنمشدر. برنجیسنده قاهره — عقبه یولی تعریف اولنمشدر. ایکنجیسنده عقبه — اسلام؛ اوچنجیسنده اسلام — ینبع؛ دردنجیسنده ینبع — مکه. قاهره دن مکه یه یوز قرق بر بریددر؛ بر برید درت فرسخ اولدیغی ایچون مجموعی بش یوز التمش درت فرسخ دیمکدر؛ بر فرسخ اوچ میلدر؛ بر میل بیك قولاجدر؛ بر قولاج اوچ قدمدر؛ هر میلك بعد هندسیسی درت بیك ذراع حساب اولنمشدر؛ بر ذراع یکرمی درت پارمقدر؛ بر پارمق التی بوغدای دانه سی اوزونلغنده در؛ هر بغدای دانه سی التی فلفل دانه سی طولنده در؛ بوحسابه کوره مکه یولجیلری درت یوز للی اوچ (لیو) اولوب عودتده دخی یوز یکرمی یدی (لیو) قطع ایدلدیکندن عزیمت وعودت التمش التی کونه توقف ایدر.

۲۴، ص ۲۳۹ — قطب الدین، ق ۲۰۳، بو مناسبتله قصیدهٔ برده نك بعض ابیاتنی نقل ایدر. « استانبول وبوغاراینچی » اثرنده، ج ۱ ص ۶۵. مراجعت.

اورتوز التنجی کتاب

۱، ص ۲۴۲ — اوبه رتو فوغلیه تتانك سلیم عنهنه اتفاق مقدس حقنده یازدیغی تاریخ، ص ۵، جنوه ده ۱۵۹۸ ده مطبوع. مارقوغراتیانینك قیریس محاربه سنه دائر تاریخی، ك ۱، ص ۲۴. سلیم عثمانی ووندیکلیلر محاربه سنه دائر پیه ترو قونتارینینك تاریخی، وندیك ۱۶۱۴. اتیه ن گه رلاشك ایلچی داوید اونغاندك روزنامه سنی متضمن اثری، فرانقفورت، ۱۶۷۴. خزینهٔ اوراق ایمپراطوریده وندیك ایلچیسنك ایلول، تشرین ثانی، کانون اول ۱۵۶۶ تاریخلی مورخ راپورلری مستخرجاتی.

۲، ص ۲۴۲ — پیاله خصوصا قبریسدن کتیریلن غنائمی کندی منفعتنه استعمال ایتمش اولدیغی ایچون عزل ایدلمشیدی. آلبر دوویسك مایس ۱۵۶۸ راپوری. فوغلیه تتانك صدراعظمه ووزیر مصطفی وپیاله پاشالره ایراد ایتدردیکی نطقلر صرف اختراعیدر.

۳، ص ۲۴۶ — مورسیوسك « قبریس تاریخی » عنوانلی اثر نفیسی، دومینیکه ن راهبی اتیه ن لوزینیانك « قبریس جزیره سی شئونی ومختصر تاریخی »، دراپه رك « جزائر بحر سفیدك تعریف صحیحی »، ژونانك « قبریس تاریخی » ایله ره ناردك ینه اوعنوان ایله ۱۷۶۶ ده نه زلانکه نده مطبوع اثرینه مراجعت.

٤، ص ٢٥٠ — « Lib. dei patti » نك ایکنجی جلدنده، ص ٩٧، قریس آطه سنده وندیکلیلره ایلك ویریلن امتیازات مندرجدر؛ اشبو امتیازات ٣ حزیران ١٣٠٦ تاریخیله مورخدر: « *Actum in insula Cypri in Civitate Nicosiæ in palatio infrascripti Domini Gubernatoris,* » عهدنامه التنجی هوغو طرفندن ٤ ایلول ١٣٢٠ تاریخیله ممضادر: « Pactum inter Serenissimum Principem Dominum Hugonem Dei Gratia Jerusalem et Cypri Regem illustrem et tractatores per eundem Regem deputatos — et Joannem Venerio Syndicum et procuratorem inclyti et magnifici Domini Joannis Superantio Ducis Venetia rum, etc.» دوج شونلری طلب ایتدی: «Petit franchisiam per totum regnum et insulam Cypri : nullus Venetus ullam dationem (ویرکی) vel tholonium dirictum (رسوم) padagrium vel commercium (باج) emendo, vendendo, ponderando, mensurando solvat aliquo modo intrando, exeundo, morando; petit, quod habere debeant in Nicosia, Limesso, Famagosta , Bafe ecclesiam, domum pro Bailo et plateam convenientem non clausam suis ubi morari possit Bailus sive officiales communis Venetiarum et alii Veneti possint emere domos salvo quod si de dictis locis habitationum deberet solvi sensiva vel affictus (اجاره) Regi quod propterea Bajulus et Veneti non teneantur aliquid solvere. — Item quod dicti Veniti sive eorum officiales possint habere bastonem et portare per totum (صوك صنف عسكرك جمعی) regnum et facere poni pannum seu gridam «in omnibus terris regni. (دیکر طرفندن ده دوج شونلری تعهد ایدیور): «Dux offert amicitiam — item quod Veneti non habeant societatem contra præfatum Regem Cypri; — item quod omnes Veneti erunt pro defensione locorum in quibus se reperuerint — Rex possit extrahere de civitate Venetiæ equos et arma — Bajulus nullum affrancabit pro Veneto nisi Venetum — item offert Domino Regi finem remissionem et pactum de non petendo nec ulterios inquietando de omnibus et singulis jurisdictionibus et possessionibus, quas Veneti et commune Venetorum solebant et ascerebant habere in insula Cypri. » بو عهدنامه قبریس قرالی پیه ر ایله دوج ژان ده لفین آزه سنده تجدید اولنمدر (Lib. dei patti ج ٣): « Confirmatio pactorum inter Serenissimum Principem Dominum petrum Dei gratia Jerusalem et Cypri Regem et inclytum Dominum Ducem Delphyn, eadem gratia Ducem Venetiarum, etc., ex tractatu egregiorum virorum Dominorum Joannis Dandulo et Pantaleonis , Barbo Ambaxatorum et Syndicorum dicti Domini Ducis Venetiarum. التنشنجی ورقده ١٠ اغستوس ١٣٣٠

تاریخیله دعاوی جزائیه وبحریه‌نك رؤیتی حقنده فرانسه‌ایله برعهدنامه‌و اردر ؛ التمش ایکنجی ورقه‌دخی بووثائقی حامل ایلچیلرك نیقوزیدن ۲۰ ایلول ۱۳۶۰ تاریخیله مورخ اعتمادنامه‌جوابلری مندرجدر.

۵، ص ۲۵۳ — غرانیاتینك قبریس محاربه‌سی اثرنده، ك ۲، ص ۱۱۷، «Militibus ex liberfino genere» دیور. بولیبرتینلر (سربستلر، خلیع العذارلر) لوزینیان ایله قاله پیونك « فرانقوماتی Francomati » دیدکلریدر؛ بونلر احتمال که لیبرتین دینیلن اولادطبیعیه ایدی. اشبو لیبرتینلر، روماعسکرینك اسپانیول قادینلریله مناسبتندن حاصل اولوب سناتو طرفندن قارتیایه مستعمر اولهرق کوندردیکی درت بیك ولدمادر بخطایه (تیت لیو، ۳، ۴۳) مماثلدرلر. بولیبرتین وفرانقوماتیلرك تركاردوسنده مقابلی غرباومتفرقه‌لردر، نصل که کزیده دیمك اولان ایتالیان «چرونه‌ده cerone »لری یکی چریلره، ستراديوتلر سپاهیلره، گوآستادوریلر اقینجیلره معادلدر. [غرباماد بخطااولمدقلری معلوم اولمایوب شورادن بورادن کلوب ده کوکللو قید اولنور بر عسکر ایدی؛ متفرقه ایسه اوزمانك معنای اصطلاحیسنجه معتبر برتبه ایدی.]

۶، ص ۲۵۴ — ریمك تموز. ۱۵۷۰ تاریخلی راپورندن : «Discordia Hectoris Boleonis et Collateralis Comitis Bocanii, qui nullus alteri cedere volebat, est factum, ut classi non occuretur, itaque copiis ad Tusla (Larnaca) expositis recte Nicosiam ductore Mustafapassa contendere, quo 25 Julii pervenere — Summa rerum erat apud Comitem Jacobum de Tripoli præfectum tormentorum, qui vix unquam antea tormenta viderat; Comes Rocani Magister arabiorum rei militaris valde ignarus. Colonellus Bonchon Gubernatorem civit, inter quos male conventum fuit. — præfecto Famagostæ provisoris Nicosiæ Danduli caput « abscissum missum.

۷، ص ۲۵۴ — فوغلیه‌تتا. ص ۸۱ . پاروتا، ص ۷۹. لوزینیان، ص ۱۶. اشبو اون بر استحکامك اسملری شونلردیدی: پودوقاتارو، قوستانزا، داویلا، تریپولی، روقا، مولا، کدرینو، باربارو، لوره‌دانو، آبرا، قارافا. ترك مورخی زیرك (ق ۱۱) اون بریرینه اون ایکی صاییور.

۸، ص ۲۵۵ — عالی، ق ۳۵۹، بوراده یدی دیمك اولان «سبعه »ایله پیرتیجی حیوانلر دیمك اولان «سباع» کلمه‌لریله اوینایه‌رق یدی استحکامك قوماندانلرینی سباعه تشبیه ایدییور.

۹، ص ۲۵۷ — بوتاریخك مؤلفی [هامه‌ر] پافوس و آماتوس معبدلرینك خرابه‌لرینی

بولمق شرفنه نائل اولمشدر: *Topographische Ansichten auf einer Reise in die Levante, et Petrestini Papiri greco-egizi,* اثرینه مراجعت، ص ٧٠ .

١٠، ص ٢٥٧ — ام حرام بنت ماحان [صحیحی ملحان] که معاویه‌نك ٢٧ (٦٤٧) سنه‌سنده جزیره‌یه سوق عسکر ایلدیکی اثناده اوراده وفات ایلمشدر. قبری زمانمزده دخی لارناقه [طوزله] خارجنده برمسیره‌در. روضة الابرار، ق ٣٤، قبریس جزیره‌سی مملوکلره سنوی التی بیك دوقه ویردیکنی یازار. [تذییلات مترجمه]

١١، ص ٢٦٢ — پاپانك جاسوسی اولمق اوزره ترسانه‌ده حبس ایدلمش اولان دومینیکه‌ن پاپاسی قالیپیو اشبو دری یی چالمغه چالشمش، اله کچیره‌مه‌مشدر. لوزینیانه مراجعت، ص ١٣٠

١٢. ص ٢٦٣ — روسیه تاریخی، له‌وه‌سك. پارس ١٨١٢، ج ٢، ٨٩، پوفاندورفدن نقلاً. وندیکده راهب ماچینی فاماغوستا محاصره‌سنه دائر برال یازیسنه مالکدرکه پادو معلملرندن انتونیو ریقوبونی طرفندن یازلمشدر، *Cicogna iscriziani venete* کراسه ٣، ص ٢٦٢

١٣، ص ٢٦٤ — قبریس محاربه‌سی ایچون بیان ایتدیکمز اثرلردن ماعدا شونلره دخی مراجعت :

Paruta, Foglietta, Gratiani, Contarini, Calepio, Lusignan, Bizari Petri, *Cyprium bellum inter Venetos et Selimum.* Antonii Guarneri *de bello cyprio libri tres.* Cristoforo Silvestrani *vita e fatti del Capitano Bagliani con la guerra di Cipro,* Verona 1591. Gas Gianotti Parere, *sopra il ristretto delle rivoluzioni di Cipro* Francof. 1633. *Impresa di Brevis ac vere.* (سانسووینوده) *Selim del regno di Cipro d'incerto autore narratio belli cyprii inter Venetos et Turcas gesti . a . 1570 et 1571 . Arrighi de bello Cyprio . Patavii 1764. Conti le istorie dei suoi tempi, tradotte da Gian Carlo Saraceni sopra l'originale latino accresciuto dall' autore prima della morte. Venez 1589 II L'assedio et presa di Famagosta , dove s'intende minutissimamente tutte le scaramuccie et batterie, mine ed assalti dati ad essa fortezza et ancora i nomi dei capitani, et numero delle genti, morte, cosi de Christiani, come de Turchi, et medesimamente di quelli che sono restati pregionieri. Venezia 1572. Relazione di tutto il successo di Famagosta, dà Martinengo . Venez . 1572. und Brescia 1572. Narrazione della guerra di Nicosia fatta nel regno di Cipro da Turchi l'anno 1570. Bologna 1571 . Il ragguaglio*

مارتینه‌نغونك ذكر *della perdita di Nicosia da Giovanni Sosemeno1570* اولنان راپوری؛ بولونیاده، برەسیاده، وندیکده مطبوع؛ شوعنوانله آلمانجه‌یه مترجمدر : *Wahrhaftige Relation und Bericht was massen die gewaltige Stadt und Befestigung Famagusta in Cipro so von mæniklich für ganz ungewünnlich gehalten, von den Türken im August des 1571. Jars mit umerhœrten Gewalt erobert und eingenommen worden. Beschrieben durch den wohlgebornen Graven und Herrn Nestor Martinengo, so mit seinen untergebenen Knechten selbst inne der Besatzung vom Anfang bis zum End, bey allen Dingen mit und dabey gewesen; mæniklichen zu einer Gewarnung durch ein gutherziger aus welscher sprach in teutsch transferirt in guter Vollendung in Druck geben. Wahrhaftige und umstendliche Beschreibung wie die Türken anfenglich das treffliche Kœnigreich und Insel Cypern mit grosser Macht überfallen, und darinnen die Hauptstadt Nikosia mit Gewalt erobert, auch folgent solches ausser der eynigen statt und Port Famagusta unter ihren Gewalt gebracht; Erstlicht beschrieben in italienischer Sprach durch Philippum Nembre grossen Tollmetsch in türkischer und arabischer Sprach zu Nikosia und jetzt in Teutsch verfertigt sambt einer kurzen Vored und sumarische* ویانه‌ده شو *Beschreibung der Insel Cypern sehr nützlich zu lesen 1571. Newe Zeitung, wie der Türk die Stadt Nicosiam* عنوان ایله مطبوع رساله: *in Cypern dieses verlaufene 1571 Jar eingenommen, auch wie viel tausent Christen er gefangen, etliche tausent gesebelt, was von gemeinem Kriegsvolk gewesen ist, was aber Junker und ansehnliche Leute waren, hat er gen Constantinopel und Alexandria geschicht, etliche Tausent haben sich und Weib und Kindt , dass sie den Türken nit in die Hande kamsn jemmerlich erstochen und umbbracht 1571* . Petri Contarini, *De bello super Venetiis à Selimo II Turcarum Imper. illato.* Basileæ 1573.

عالی. پچوی. سلانیکی حسن‌بك زاده. تاریخ فتح قبریس ، اثر زیرك ، وفات ۱۵۷٤. ینه‌بوعنوان ایله دیکر بر تاریخ، اثر احمد،ف۱۷٤٦. حاجی‌قالفه، تحفة‌الکبار فی‌اسفارالبحار .

۱٤،ص۲٦٦ — پاروتا، ق۱٦۲. بواتفاق فوغلیه‌تناده مندرجدر، ق۲۱۵.

۱۵،ص۲٦۷ — حاجی‌قالفه، اسفارالبحار،ق٤۲، خرستیان‌کیلرینی‌تعداد ایدر: [تفصیلاً اصلندن‌الندی] : «یوزقادرغه‌وندیکدن که هم‌برنده‌یوزجنکجی‌وار ایدی؛

۱۲ پاپادن؛ ٤ مارینه‌دن؛ ٤ مالطه‌دن؛ ۳۰ اسپانیا اناپولیسندن؛ ۱۰ جنویزدن که اسپانیایه تابع اولوب باشلری «اوغلان قپودان» دیدکلری اندریا ایدی؛ ۱۰ فلورینا [فلورانسه] دوقه‌سندن که لیغورنانك ده حاکمیدر؛ ٤ قلاوریدن؛ ۱۲ چچلیه‌دن؛ ٤ پورتقالدن [یعنی پورتکیزدن]؛ ۱۲ ده کوکالو کیسی، جمعاً: ایکی یوز ایکی پاره چکدیرر؛ یکرمی طقوز ویکرمی یدی اوتوراق، الك اشاغیسی دردر اوتوراقدر. یدی ماونه دخی وندیکدن که هر برنده اوچ یوز جنکجی وار ایدی؛ ایکی قلیون وندیکدن که هر برنده بیکر جنکجی وار ایدی؛ یکرمی پارچه دوندیکدن که هر برینه یدیشر یوز نفر قونشیدی؛ بوکمیرك سرداری روما قپودانی مارقه انتوان واسپانیا قپودانی جوان اوستریالی، یعنی بشنجی قارلوس [شارل کن] ایمپراتورك .... [ولد مادر بخطاسی] ایدی؛ وندیك قپودانی ساستیانو وزیر بوکه وندیك بکلرندن ایدی؛ دوقه قپودانی، جنویز قپودانی، ترانده نامنده کوکالولر قپودانی ده وار ایدی.» حاجی قالفه عثمانلیرك دونانماسنی ایسه یوزسکسان یلکن کوسترر. قونتارینی، ق ٤٢، مرایکی دونانما کیلرینك دفترنامنی درج ایلر؛ لکن فنار طاشیر ترك قادرغه‌لرینی یکرمی یرینه قرق کوسترمکله خطا ایدر کورینیور.

۱٦، ص ۲۷۱ — حاجی قالفه، اسفار البحار، ص ٤۳، بونلرك اسملرینی سویلیور. [شهدا: چوروم بکی کلابی، قره حصار شرقی بکی احمد بك، انکوری بکی معمارزاده نیکبولی بکی احمد بك، اینه‌بختی بکی فردوس، ساقز بکی عبداجبار، مدللی بکی خضر، صفه‌جق بکی قره‌بتاق، بیغابکی علی، مصر اسکندریه‌سی بکی شولوق، وبردیکربك که جمله‌سی اون بر سنجاق بکی؛ ترسانه امینی وکدخداسی؛ قپودانلردن دوم دوم ممی وعلی مسلمان. بوسنجاقلرك سپاهیلری شهید اولدی؛ قورتیلانلر آز ایدی. دشمن التمش قادرغه آلدی] دیه‌دونك، ص ۲۷، وقونتارینك، ص ٤٤ — ٤۷، سهولرینی دوغرولتمق قولایدر: سیروقویرینه شولوق، صالایرینه صالح [فقط صالح چکمدی]، صایدر یرینه خضر.

۱۷، ص ۲۷۲ — اون التنجی عصرك هیچ بر وقعه‌سی حقنده‌که پانتو محاربه‌سی حقنده کی قدر معلومات یوقدر. بیان اولنان مورخ پاروتا، فوغلیه‌تتا، قونتارینی وغراتیانینك اثرلرندن باشقه شونلره ده مراجعت:

Commentarii delle guerre fatte coi Turchi da D. Giovani d' Austria doppo che venne in Italia, scritti da Ferrante Caracciolo Conte di Biccari. Fiorenza 1581. Lettera del Clarissimo S. Girolamo Diedo nobile Venetiano all' Illmo. Sgr. Marc.Antonio Barbaro, Venesia 1588. Gior-

nata navale de' Venetiani col Turco (سانساوینوده) *Relacion dela guerra de Cipre y successo de la batalla de Lepanto por Fernando de Herrera Sevilla 1572. Wahrhaftige Beschreibung des glücklichem freidenreichen wassersigs,so die Christenheit erlangt hat an den türkischen Erbfeind 27. Oct 1571 Augsbourg. Zeytung und Bericht, von der ganz herrlichen und ser gewaltigen Obsigung und Viktoria der Christlichen wider die türkische Armade dergleichen hiervor niemahls vorgangen ist, beschechen 40 welscher Meil oberhald Lepanto Sonntags den. Tag Oktobris dieses 1571 Jars ged· Augsburg. Vollkommene wahrhafte und gründtliche Beschreibung der christlichen Armada aussfart erlangten herrlichen viktorie wider den Erbfeind christlichen Nammens alles das nœchst verschinenen 71 Jars verloffen. in welcher kürzlick zu finden alle particulariteten und was zu vollkommener historischer wahrhaften Beschreibung zu wissen, dergleichen hievon niemals in Druck ausgangen Alles von ansehnlichen Befehlsleuten, die selbsten mit und dabey gewest, beschrieben und aus italienischér in teutsche Sprachen veadollmetscht, mit R. K. M. Freyheit . Dillingen 1572 . Ordentliche und mehr dann hier und zuvor noch niemals ausgegangene eigentliche Beschreibung : mit was (von Gott dem Allmachtigen verliehenen) grossen Sieg und wunderbarlichen Glück etliche der Christeinheit hohe Potentaten und Bundesverwandte dess allgemeinen türkischen Erbfeindes gantze Armade erobert und auff dem Mer geschlagen auch bis auffs Haupt erlegt haben. Wie solches nit allein der fürnembsten Haubtleut ob der christlichen Armade gethane schriftliche Urkunden, sondern auch etlicher nahmahfien und gen Venedig gebrachter gefangener Türken selbs eigene Aussag erweissen, sambt angehenkter hernacher gefolgeter Confirmation und Bestetigung aus italianischer sprach in unsere hoch deutsche Gebracht1571.*

۱۸، ص۲۷۲— وندیکده صناعات بدیعه اقاده‌میسی .

۱۹، ص۲۷٤— برسنه‌مقدم باربارونك‌قبادایله مکالمه‌سی‌باربارونك صوقوللو ایله مکالمه‌سنه‌برذیل‌لایقدر. وندیك‌بالیوزینك۱۲تشرین‌ثانی۱۵۷۲راپوری‌دیورکه :«دون قبادکله‌رك‌بکاشویله‌سویلدی: پاشانك‌امریله‌سکاتبلیغ ایدیورم: بالقجی‌اولدیغکز ایچون بالقلری آغ ایچنه طوپلامه‌یی بیلدیککزی‌سویلیور ایدك؛ شمدی شوکتلی اقدیمز نه یاپدیغکزی وعسکریکزك نره‌ده بولندیغنی‌سؤال ایدیور. قپودانکز قدیمه‌یه‌کیتمش

واورادن قاچمشدر؛ «دونا» ایسه جنرالکز مداریلوب آیرلمشدر؛ بو پادشاه ایله دوستلقدن ایی بر دوستلق اولمادیغنی اکلاملیسکز.» بو صلح حقنده شو ایکی الیازیسنه ده مراجعت: «ترکلرله محاربه ومصالحه حقنده واقع اولان اسناداته وندیك امراسنك [مدیران جمهور] جوابلری، ق٤٠٦ — ٤٦٧؛ ترکلرله عقد اولنان مصالحه حقنده وندیك رئیس امراسنك مدافعاتنه جواب، ق٤٦٩ — ٤٩٢.» رانغون الیازیسی، ن١٨، کتبخانهٔ ایمپراطوری وقرالی.

۲۰، ص۲۷۵ — لوژیه ودارو ۱۵ مارت تاریخنی کوسترلر؛ فلاسان ۱۳ نیسان دیر؛ یالکز قاراچیولی ۷ مارت تاریخنی اشارت ایدر. وندیك ایلچیسنك ۲۵ مارت راپوری شویله یازیور: «باسمه تعالی، نامنامئ حاکمانه لرینه عقد ایلدیکمز مصالحه نامه یی تقدیم ایدیورم. افندیمز، بو عهدنامه نك تنظیمنده ایکی مقصد اصلی یی استحصاله موفق اولدم که بری کلمات احترامیه ایله تحریر ایدلمش اولمسی ودیکری طرفکزدن تعیین بیوریلان حکومتلرك داخل معاهده اولوب مشکلات ایقاع ایتملری ملحوظ بولنانلرك خارج قالمسیدر. شرائط مماثله ایله ایکی معاهده نامه یاپلمشدر. بونلرك بری مقدماً عقد اولنان معاهده نامه لرك عینی اولمق اوزره تنظیم ایدلمش، ودیکری مذاکره اولنان مواد حقنده بالموافقه قرارلشدیریلان نتایجی متضمن اولهرق طرفدن تسطیر اولنمشدر. — ترجمه لری بیوك ترجمان اورام بکه [خرم بك ؟] یاپدردم. اوقس پسقپوسی [فرانسه ایلچیسی اولان ئه کس پسقپوسی]، یکنی موسیو دومونتانیاقك ورودینه منتظر اولدیغنی سویلدی.»

۲۱، ص۲۷۶ — باربارونك راپوری: «ذات حضرت پادشاهی کافهٔ مواد عهدیه نك محافظه سی ایچون اوامر شاهانه اعطا ایلدکلری کبی معاهده نك تأییدینی وعد ایلدیلر». قاراچیولی، ۳ ص۱۰٤، دهاریاده تفصیلات ویرر؛ اوکا نظراً سلیم دالماچیاده فتح اولنان دولچینو، آنتیواری، بودنا کبی شهرلری محافظه ایتدی؛ وندیکلیلر سوپوتو، مارغاریتو، مارینو یی اعاده ایله بوصوك لیمانده ایقاع اولنان خساراتی تضمین ایلیورلر. وندیکلیلر دکزه آلتمشدن زیاده قادرغه بولندرمامنی تعهد ایدیورلر. «محررات ترکیه» آره سنده زانطه نك سنین آتیه ویرکیلرینك مقبوض سندلری واردر: ۱۴۹۱، ۱۵۰۲، ۱۵۱۹، ۱۵۲۵، ۱۵۳۶، ۱۵۳۸، ۱۵٤۰، ۱۵٤۲، ۱۵٤٤، ۱۵٤۷، ۱۵۵۰، ۱۵۵۲، ۱۵۵۵، ۱۵۵۷، ۱۵۵۹، ۱۵۶۲، ۱۵۶۶، ۱۵۶۷، ۱۵۷۳، ۱۵۷۷، ۱۵۷۹، ۱۵۸۳.

۲۲، ص۲۸۲ — ۱۵ ایلولده واصل اولدی، چونکه باربارو ۱۸ تاریخیله دیورکه: «اوچنجی برموسقوف ایلچیسی کلدی» [متنده کوستریلن تاریخ ایلچینك عودتی دکل، ورودی تاریخی اولهجقدر] وندیك ایلچیسنك ۹ تشرین اول ۱۵۷۱ راپوری ده موسقوف

ایلچیسی تاتارلر علیهنه شکایتدن باشقه برشی کتیرمیوردی» دیور. متبوعندن برمکتوبی حامل اولهرق استانبوله ۱۲ مایس ۱۵۷۰ده واصل اولان روس مأموری ۱۶ده لهستان ایلچیسندن اوچ کون اول حضور شاهانهیه چیقمشدر.

۲۳، ص ۲۸۵ — محاربهدن اول وندیکه کوندرلمش وبتون محاربه مدتجه ورونهده الیقونلمش اولان محمددر. [اوزمانلر بزم ایلچیلرده «یدی قله»ده توقیف معاملهسندن باشقه برشی یاپلمادیغی آشکار کوریلور.]

۲۴، ص ۲۸۷ — عالی سلطان سلیمك وفاتی ۲۷ ربیع ۱۸ شعبانده کوستر مکلهیا گیلیر.

۲۵، ص ۲۸۷ — ایلچیلرك راپورلری سلیمك سرخوشلغه معتاد اولدیغنه شهادت ایدیورلر. بونلردن یالکز برفقره آلهجغز : « Quod tertius indigne ferens, cum Cicadæ, nobilis istius Pyratæ Siculi hic in carcere mortui, filio, summa apud Selimum in gratia constituto, altercari et sibi prætendere cœpit; altercans irato ictu illum pugione petit in præsentia duorum Eunuchorum (le khaznedar et le khassodabaschi) Selimus illi femur sagitta trajecit, dein foras elato cervicem per carnificem præcidi jussit; dein pœnitentia motus exstincto juveni magnificum monumentum erigi jussit. Selimum vino æstuasse, juvenem concubitui ultimæ noctis fretum contra suam prærogativam sese opposuisse. Selimus bellua vitiis monstruosa, gulæ, crapulæ, venerique» «(proh scelus!) masculæ indulget. Ibid.

ستوکدلك ۱۵۷۰ سنهسی راپوری:

۳۲۵ نجی صحیفهده «قیمتنده در» کلهسندن صوکره شوفقره یازیلهجق ایکن اونوتدلمشدر :

پیغافه تتا قاهره صوکمرندن بحث ایتدیکی صیرهده دیورکه : « قامپسونهغا اوری (قانصوغوری) نامیله مسمی اولوب سلطان سلیم طرفندن اعدام اولنان مصر سلطانی نیل صولرینی قلعهیه ایصال ایتمك ایچون طاشدن کوزل و یوکسك کمر یاپدرمشدر. بوکمر قلعهدن نیل نهرینه قدر اك قیصه خطی تعقیب ایتمکدهدر، وتقریباً اوچمیل طولندهدر».

مورخك تذیلاتنك ختامی.

دولت عثمانیه تاریخنك بشنجی وآلتنجی جلدلرنده ذکری کچن
حکمدارلر ایله اکابر مأمورینك
تعاقب ترتیبی اوزرینه

جدولی .

١

پادشاهلر	شهزاده‌لر
سلیمان اول .	١ ،عبدالله؛ ٢، محمود، ف٩٢٨ — ١٥٢١؛ ٣، مراد، ف
ف١٩ — ٢٠ صفر ٩٧٤	٩٢٨ — ١٥٢١؛ ٤، محمد، ف٨ شعبان ٩٥٠ — ٦ تشرین ثانی
(٥ — ٦ ایلول ١٥٦٦)	١٥٤٣؛ ٥، مصطفی، ارکلیده مقتول، ٢٦ شوال ٩٦١ — ٥
	تشرین اول ١٥٥٣؛ ٦، بایزید، مقتول، ١٥ حزیران ٩٦٩ — ٢٥
	ایلول ١٥٦١؛ ٧، جهانگیر، ف ٩٦١ — ١٥٥٣؛ ٨،
	سلیم ثانی، ولادت ٩٣١ — ١٥٢٤؛ ٩، مهرماه (رستم پاشا
	زوجه‌سی)؛ ١٠ ، بردیکر سلطان (قیز).
سلیم ثانی.	١، مراد ثالث، ولادت ٩٥٣ — ١٥٤٦؛ ٢، محمد؛ ٣، سلیمان؛
ف ٢٧ شعبان ٩٨٢	٤، مصطفی؛ ٥، جهانگیر؛ ٦، عبدالله؛ ٧، عثمان؛ ٨ — ١٠،
(١٢ کانون اول ١٥٧٤)	اوچ سلطان کوزرایه تزویج اولنمشلردر.
مراد ثالث	(بوندن صوکره کی جدوله مراجعت).

٢

اوروپالیلرك سهو اً صوفی دیدکلری صفویه ایران شاهلری.

٢. شاه طهماسب.	وفات، ٩٨٤ — ١٥٧٦ .
٣. شاه اسماعیل ثانی.	قتل، ١٣ رمضان ٩٨٥ — ٢٤ تشرین ثانی ١٥٧٧ .
٤. سلطان محمد خدابنده.	وفات، ٩٩٣ — ١٥٨٥ .

٣

ماورای جیحون اوزبك سلاله‌سی .

١. شیبانی، یاخود شیبك (محمود). ابوالخیرك اوغلی، ف٩١٦ (١٥١٠)

٢. قوچقونجى، ياقوجقوم.	ابوالخيرك اوغلى، ف ٩٣٦(١٥٢٩).
٣. ابوسعيد.	قوچقونجينك اوغلى، ف ٩٣٩(١٥٣٢).
٤. عبدالله، ياخود عبيدالله.	ابن شاه بوداق بن ابوالخير، ف ٩٤٦(١٥٣٩).
٥. عبدالله، ياخود عبيدالله.	قوچقونجينك اوغلى، جلوسندن التى آى صوكره فوت.
٦. عبداللطيف.	قوچقونجينك اوغلى، ف ٩٦١(١٥٥٤).
٧. بوراق.	ابن سونجوق بن ابوالخير، ف ٩٦٧(١٥٥٩).
٨. تيمور.	بشنجى حكمدار عبدالله اوغلى، ف ٩٦٨(١٥٦٠).
٩. پير محمد.	بن جانى بك بن قوچقوم بن ابوالخير ٩٧٨(١٥٧٠).
١٠. اسكندر بك.	اولكينك بيوك قارداشيدر.

٤

قتاده خاندانندن شرفاى مكه.

١٩. ملك العادل محمد.	ابن بركات، وفات ٩٠٣(١٤٩٧).
٢٠. بركات ثانى.	ابن ملك العادل، وفات ٩٣١(١٥٢٤).
٢١. خزاعه.	ابن بركات.
٢٢. حميصه.	ابن بركات.
٢٣. قايتباى (؟).	ابن بركات
٢٤. ابونمى.	ابن بركات ثانى، وفات ٩٣٦(١٥٥٥).
٢٥. حسن.	ابن ابونمى.
٢٦. ابوطالب.	ابن حسن.
٢٧. ادريس.	ابن حسن
٢٨. محسن.	ابن حسن.

٥

مغول حكمدارلرى.

١. ميرزا بابر.	فوت ٩٣٧(١٥٣٠).
٢. ميرزا همايون.	فوت ٩٥٩(١٥٥٢).

٦

قریم خانلری

٢. محمد گرای. ٩٢٩ده مقتول. (زیرده کوریله جك غازی گرایدن باشقه بابا گرای، اسلام گرای، اوزبك گرای دخی بونك اوغللریدر).

٣. غازی گرای.

٤. سعادت گرای. ٩٣٩(١٥٣٢)ده چكلدی.

٥. صاحب گرای. ٩٦١(١٥٥٣)ده مقتول اولدی.

٦. دولت گرای. مبارك گرایك اوغلی ومنكلی گرایك حفیدی ؛ ٩٨٥ (١٥٧٧)سنه سنه قدر حكومت ایدر.

٧

وزیر اعظملر.

سلیمان قانونی زمانی.

٢٦. محمد پیری پاشا، عزل، ١٣ شعبان ٩٢٩(٢٧ حزیران ١٥٢٣).

٢٧. ابراهیم پاشا، مقتول، ١٥ مارت ١٥٣٦.

٢٨. آیاس پاشا، وفات، ١٣ تموز ١٥٣٩.

٢٩. لطفی پاشا، عزل، ٩ مایس ١٥٤١.

٣٠. سلیمان پاشا، عزل، ١٥٤٤.

٣١. رستم پاشا، عزل، تشرین اول ١٥٥٣.

٣٢. احمد پاشا، اعدام، ٢٨ ایلول ١٥٥٥.

٣٣. رستم پاشا (دفعهٔ ثانیه)، وفات، ٩ تموز ١٥٦١.

٣٤. سمیز علی پاشا، وفات، ٢٨ تموز ١٥٦٥.

٣٥. صوقوللو محمد پاشا، قتل ١٩ شعبان ٩٨٧ — ١١ تشرین اول ١٥٧٩ .

٨

قپودان پاشالر.

١٢. جعفر بك. مصلوب، ٩٢٦(١٥٢٠).

١٣. یایلاق مصطفی پاشا (١) ردوس محاصره سی اثناسنده عزل، ٩٢٩(١٥٢٢).

(١) الموسنینو، ص ١٠١. اولاق مصطفی تسمیه ایدر. بو صورخ اوندن صوکره کی ایکی قپودان پاشایی یازمدینی کبی خطاءً رستم پاشایی قپودان پاشا ایلمش کوسترر.

١٤. بهرام پاشا (فردی ذکر ایتمشدر؛ حاجی قالفه‌نك تقویم التواریخنده، ص ٢٢٤، قپودان پاشالر دفترنده یوقدر.)

١٥. سلیمان پاشا (فردی، ف ٧٩. حاجی قالفه‌ده یوقدر.)

١٦. کمانکش احمد بك، عزل، ٩٤٣ (١٥٣٦). (فردی، ق ٩٩).

١٧. خیر الدین پاشا باربروس، وفات ٦ جمادی الاولی ٩٥٣ (٥ تموز ١٥٤٦).

١٨. صوقوللو محمد پاشا، روم ایلی بکلربکلکنه کچمشدر.

١٩. سنان پاشا، رستم پاشانك قارداشی، وفات ٩٦١ (١٥٥٤).

٢٠. پیاله پاشا، ٩٦١ (١٥٥٤) ده کلیبولی سنجاق بکی نصب اولندی. جربه‌نك فتحندن صوکره جزائر بکلربکی اولدی (٩٦٧ — ١٥٦٠)؛ سلطان سلیم ثانی یه داماد دخی اولمشدر. ساقیزك ٩٢٣ (١٥٦٦) ده فتحندن صوکره اوچ طوغلو پاشالغه نائل اولوب ٩٧٥ (١٥٦٨) ده اوچنجی وزیر اولدی. وفات، ١٢ ذی القعده ٩٨٥ (٢١ کانون ثانی ١٥٧٨).

٢١. مؤذن زاده علی پاشا، اینه‌بختی محاربه‌سنده مقتول، ٧ تشرین اول ١٥٧١.

٢٢. اولوج علی که مؤخراً قلیچ علی اولمشدر (اوخیالی). وفات، ٩٩٥ (١٥٨٦).

٩

مفتیلر.

١٠. کمال پاشازاده، وفات، شوال ٩٤٠ (مایس ١٥٣٤). [ارتحل العلوم بالکمال ٩٤٠]

١١. سعدی افندی، وفات، شوال ٩٤٥ (مارت ١٥٣٩).

١٢. چیوی زاده، عزل، ٩٤٨ (١٥٤١).

١٣. قادری افندی، عزل ٩٤٩ (١٥٤٢).

١٤. محیی الدین فناری، عزل ٩٥٢ (١٥٤٥).

١٥. ابو السعود افندی، ٩٨٢ (١٥٧٤)، قدر بو مقامده بولندی.

١٠

خواجهٔ پادشاهی.

سلیمان قانونی زمانی.

١٥، ملا خیر الدین، کفه‌ده سلطان سلیمانك خواجه‌سی اولمشیدی. ف ٩٥٠ (١٥٤٣)؛ ١٦،

محیی الدین سیرك، شهزاده سلیمك خواجه‌سی، وفات ٩٤٧ (١٥٤٠)؛ ١٧ ، ملا بخشی، شهزاده سلیمك خواجه‌سی، وفات، ٩٤٧(١٥٤٠)؛ ١٨ شمس افندی، وفات ٩٥٥ (١٥٤٨)؛ ١٩، عطاءالله افندی، شهزاده سلیمك خواجه‌سی، وفات ٩٧٠(١٥٦٢).

سلیم ثانی زمانی.

٢٠ ، ابراهیم افندی، شهزاده مرادك خواجه‌سی، وفات ٩٨١(١٥٧٣).

مصر والیلری.

یاوز سلطان سلیم وقانونی سلطان سلیمان زمانلری.

١ . خیربای (چرکس)، مصری سلیم اول فتح ایتدکدن صوکره عثمانلیلر طرفندن ایلك والی اوله‌رق ٧ شعبان ٩٢٣ (٢٥ اغستوس ١٥١٧) ده نصب اولنوب ٨ ذی القعده ٩٢٨(٢٩ ایلول ١٥٢٢) ده سلیمان قانونی رودسی محاصره ایدرکن وفات ایلمشدر.

٢ . مصطفی پاشا، ١٢ رجب ٩٢٩ (٢٧ مایس ١٥٢٣) ده عزل.

٣ . کوزلجه قاسم پاشا، اوتوز درت کون والیلکده بولندقدن صوکره ١٦ شعبان ٩٢٩ (٣٠ حزیران ١٥٢٣) ده عزل .

٤ . خائن احمد پاشا، ربیع الاخر. ٩٣ (شباط ١٥٢٤) ایکنده قتل .

٥ . کوزلجه قاسم پاشا، ثانیاً، اواخر جمادی الاولی ٩٣١ (اواخر مارت ١٥٢٥) عزل.

٦ . ابراهیم پاشا ، صدر اعظم ، ٢٢ شعبان ٩٣١ (١٤ حزیران ١٥٢٥) ده استانبوله دعوت .

٧ . خادم سلیمان پاشا، ٢ رجب ٩٤١ (٧ کانون ثانی ١٥٣٥) عزل .

٨ . خسرو پاشا، ٢٦ جمادی الاخری ٩٤٣(١٠ کانون اول ١٥٣٦) عزل.

٩ . خادم سلیمان پاشا، ثانیاً، ١٠ محرم ٩٤٥(٨ حزیران ١٥٣٨) ده استانبوله دعوت.

١٠ . داود پاشا، ١٣ ربیع الاول ٩٥٦ (١١ نیسان ١٥٤٩) ده وفات .

١١ . سمیز علی پاشا، که صوکره صدر اعظم اولمشدر، سلخ محرم ٩٦١ (٥ کانون ثانی ١٥٥٤) ده استانبوله دعوت .

١٢ . دوقه کین محمد پاشا، ٢١ ربیع الاخر ٩٦٣ (٥ مارت ١٥٥٦) ده عزل .

١٣ . اسکندر پاشا، سلخ رجب ٩٦٦ (٨ مایس ١٥٥٩) ده عزل .

١٤ . خادم علی پاشا، ٣ ذی الحجه ٩٦٧ (٢٦ اغستوس ١٥٦٠) ده عزل .

١٥ . لالاشاهین پاشا، ١١ جمادی الاخری ٩٧١(٢٦ کانون ثانی ١٥٦٤) ده عزل.

١٦ . صوفی علی پاشا [کیلون]، سلخ رمضان ٩٧٣ (٢٠ نیسان ١٥٦٦) ده عزل اولنمشدر.

سلیم ثانی زمانی

١٧ . محمود پاشا، ٢٤ جمادی الاخری ٩٧٥ (٢٦ کانون اول ١٥٦٧) ده مقتول.

١٨ . سنان پاشا، ٢٣ جمادی الاخری ٩٧٦ (١٣ کانون اول ١٥٦٨) ده یمن سفری قوماندانلغنه مأمور .

١٩ . چرکس اسکندر پاشا، سلخ محرم ٩٧٩ (٢٤ حزیران ١٥٧١) ده عزل.

٢٠ . سنان پاشا، یمن سفرندن صوکره ثانیاً والیٔ مصر اولوب سلخ ذی الحجه ٩٨٠ (٢ مایس ١٥٧٣) تاریخنه قدر بووالیلکده قالمشدر .

٢١ . حسین پاشا، سلخ رمضان ٩٨٢ (١٣ کانون ثانی ١٥٧٥) ده عزل (١) .

١٣

بودین (اوفه‌ن، بودا) والیلری.

سلیمان قانونی زمانی.

١، سلیمان پاشا، اصلی مجار، ٩٤٨ (١٥٤١) سنه سنده ٢٠، بالی بك، ٩٤٩ (١٥٤٢) ده. ٣، محمد، یحیی پاشا اوغلی، ٩٥٠ (١٥٤٣) ده . ٤، قاسم پاشا، ٩٥٥ (١٥٤٨) ده . ٥، علی پاشا، ٩٥٨ (١٥٥١) ده . ٦، طویغون پاشا، ٩٦٠ (١٥٥٣) ده . ٧، علی پاشا، ثانیاً، ٩٦٤ (١٥٥٦) ده . ٨، قاسم پاشا، ثانیاً، ٩٦٥ (١٥٥٧) ده . ٩، طویغون پاشا، ثانیاً، ٩٦٦ (١٥٥٨) ده . ١٠، رستم پاشا، ٩٦٧ (١٥٥٩) ده . ١١، ارسلان پاشا، یحیی زاده محمد پاشانك اوغلی، ٩٧٤ (١٥٦٦) ده اعدام. ١٢، صوقوللو مصطفی پاشا، صدر اعظم صوقوللو محمد پاشانك یکنی.

(١) سهیلینك مصر تاریخنده ، ق ٥٥ ، ودیژونده، ج ١، ص١١٣، سمیز علی وخادم علی وصوفی علی پاشالرك اوچنی بریاچق صورتیله ایقاع اولنان خطایی بودفتره کوره تصحیح ایتمکدیر؛ تاریخ ابی السرور کك بارون سیلوه ستر دوساسی طرفندن ترجمه سنده ده (قرال کتبخانه‌سی ایضاحات ومستخرجاتی، ١، ص١٧٣—١٧٦) بویا کلشلق واردر . عالی ، دفتر وزرای سلیمانیده بواوچ علیدن آیری آیری بحث ایله صوك علی پاشایی (کیلون) تسمیه ایدر. بووالینك صوفی لقبی قدیم مصر قرالرینك دردنجی سلاله سندن برحکمداره ویریلن (صوفیس) عنوانك عینیدر. (مصرك مقدساتی حقنده براثر صاحبی مانتونویه مراجعت. *Syncelli chronographia* ، ص ٥٦ و ٥٧ . پارس)

١٣

رئیس افندیلر

رسمی افندینك تراجم احوال رؤسایی متضمن سفینة الرؤساسنه نظراً ایلك رئیس الکتاب حیدر افندیدر. اوندن اول ریاست کتاب منصبی برمأموریت مهمه دکل ایدی. [سلطان سلیمان قانونی زماننه قدر «رئیس الکتاب» لقبی مسموع اولمایوب رؤسادن بدائع الوقائع مؤلفی حسین افندینك روایتنه کوره نشانجیلردن باشقه محررات دیوانیه یه مأمور اولانلره «امین احکام» دنیلیرایدی. قانونی عصرنده برنجی اولهرق حیدر افندی «رئیس الکتاب» اولمشدر. بیك تاریخنه قدرامور مهمه یه نشانجیلر مأمور اولوب حتی رئیس الکتابلرك یازدقلری اوامر واحکامی دخی اونلر کوروب تطبیق وتصحیح ایدرلردی. احمد رسمی افندیدن تلخیص . مترجم]

١ . حیدر افندی، ٩٣١(١٥٢٥) ده اعدام، صدر اعظم ابراهیم پاشا مصرده بولندیغی حالده یکی چریلرك پای تخننده وقوعه کلن عصیانلرنده مدخلی اولمسندن دولایی استانبولده اولدیرلمشدر .

٢ . جلال زاده مصطفی، مؤخراً بیوك نشانجی عنوانیله مشهور اولمشدر؛ ٩٤١ (کانون اول ١٥٣٤) سنه سنه قدر ریاست منصبنده قالوب اوزمان بغداده نشانجی نصب ایدلمشدر.

٣ . رجب چلبی، جلال زاده نك خلفی؛ رسمی احمد افندی بونی درج ایتمه مش ایسه ده روزنامهٔ سلیمانیده ٢ کانون اول ١٥٣٤ تاریخنده مذکوردر.

٤ . محمد بك، اکری عبدی افندی زاده، مؤخراً نشانجی ودفتردار لقله معروف؛ تیمار وزعامت قانوننامه سی صاحیدر. ٩٦١ (١٥٥٣) ده رئیس اولمشیدی.

٥ . رمضان زاده محمد چلبی، مورخ؛ مؤخراً ٩٦٤ (١٥٥٦) ده نشانجی اولمش، وکوچك نشانجی عنوانی آلمشدر.

٦ . عبدالرحمان (مؤخراً پاشا اولمشدر) ؛ ٩٦٩ (١٥٦١) سنه سنه قدر ریاست منصبنده بولنمشدر.

٧ . ممی چلبی، رستم پاشانك وفاتندن صوکره ٩٧٠(١٥٦١) سنه سنده دفتردار اولمشدر.

٨ . نعیمی چلبی، سمیز علی پاشا صدارتنده ٩٧٠(١٥٦٢) سنه سی رئیس اولمشدر.

٩ . درویش چلبی، ینه اوسنه نصب اولنمشدر.

١٠. بويالى محمد (پاشا)، جلال زاده مصطفانك يرينه ٩٧٤ (١٥٦٦) تاريخنده نشانجى اولمشدر.

١١. محمد چلبى، سيكلت محاصره سى اثناسنده رئيس اولوب ٩٧٨ (١٥٧٠) تاريخنه قدر بو مأموريتده قالمشدر.

١٢. فريدون احمد بك، ٩٧٨ (١٥٧٠) ده بو مأموريته كچمش وسليم ثانى زمانى هپ اومأموريتده بولنمشدر.

جدولك نهايتى

مترجمك تذیلاتی

التنجی جلد وقایعنك جریان ایلدیکی هجری سنه‌لر ابتدالرینك مصادف بولندقلری میلادی سنه‌لرله آی وکونلری

۹۵٤	۲۱	شباط	۱۵٤۷	۹٦۹	۱۱	ایلول	۱۵٦۱
۹۵۵	۱۱	»	۱۵٤۸	۹۷۰	۳۱	اغستوس	۱۵٦۲
۹۵٦	۳۰	کانون ثانی	۱۵٤۹	۹۷۱	۲۱	»	۱۵٦۳
۹۵۷	۲۰	»	۱۵۵۰	۹۷۲	۹	»	۱۵٦٤
۹۵۸	۹	»	۱۵۵۱	۹۷۳	۲۹	تموز	۱۵٦۵
۹۵۹	۲۹	کانون اول	۱۵۵۱	۹۷٤	۱۹	»	۱۵٦٦
۹٦۰	۱۸	»	۱۵۵۲	۹۷۵	۸	»	۱۵٦۷
۹٦۱	۷	»	۱۵۵۳	۹۷٦	۲٦	حزیران	۱۵٦۸
۹٦۲	۲٦	تشرین ثانی	۱۵۵٤	۹۷۷	۱٦	»	۱۵٦۹
۹٦۳	۱٦	»	۱۵۵۵	۹۷۸	۵	»	۱۵۷۰
۹٦٤	٤	»	۱۵۵٦	۹۷۹	۲٦	مایس	۱۵۷۱
۹٦۵	۲٤	تشرین اول	۱۵۵۷	۹۸۰	۱٤	»	۱۵۷۲
۹٦٦	۱٤	»	۱۵۵۸	۹۸۱	۳	»	۱۵۷۳
۹٦۷	۳	»	۱۵۵۹	۹۸۲	۳	نیسان	۱۵۷٤
۹٦۸	۲۲	ایلول	۱۵٦۰				

طقوزیوز اللی درت سنه‌سی محرمنك برنجی کونی بیك بش یوز قرق یدی سنهٔ میلادیه‌سی شباطنك یکرمی برینه تصادف ایدر دیمکدر.

ص٤٤س۲٦— عثمان زاده‌نك حدیقة الوزراسنده — «محمد پاشای طویل» دیه یازیلان — صوقوللونك ترجمهٔ حالی حقنده‌کی معلومات بروجه آتی تلخیص اولنور:

« بوسنه‌دیارندن صوقول قصبه‌سندندر. حرم پاشاهیده یتشمشدر. قپوجی باشیلق ایله چیقوب ۹۵۳ده قپودان پاشا وصوکره روم ایلی والیسی اولدی. طمشوار فتحنده وزارت آلدی. ۹٦۹ده اسماخانی تزوج ایتدی. وزارت ثانیه ایله قبه‌نشین ایکن ۹۷۲ ذی القعده سنده سمین علی پاشا یرینه صدراعظم اولدی. سلیم ثانی زماننده متمادیاً صدراعظم بولنه‌رق مراد ثالث سلطنتنده دخی آلتی آی صدارت ایتدکدن صوکره شهید اولمشدر [شعبان ۹۸۷]. ایوبده مدفوندر. حرم همایونه دخولندن شهادتنه قدر التمش سنه متمادیاً استخدام اولنوب هیچ برصورتله لکه‌دار اولمامشدر. مراد ثالث زمانی قاضی زاده‌نك ودفتردار اویس پاشانك مکرلریله داغدار اولمقدن باشقه برجفا کورمه‌مشدر. »

تاریخ ولادتی کوسترلمیورسه‌ده‌حرم همایونه دخولندن‌وفاتنه‌قدر التمش سنه‌کچدیکی بیان‌اولنمسنه کوره‌حین‌دخولنده‌اون‌بش‌اون آلتی‌یاشلرنده بولنمش‌اولسه‌طقوزیوز اون تاریخلرنده‌دنیایه‌کلدیکی تخمین‌اولنور.

«حدیقة‌الوزرا» خزینه‌دارلغنه دائر برشی‌یازمیور.

ص۵،س۹ — عطائینك ذیل‌شقائقنده ابوالسعودك ترجمهٔ‌حالی‌مندرجدر: علمادن عمادیه‌لی(۱) شیخ محمدبن‌مصطفانك اوغلیدر. ۸۹۶صفرینك اون‌یدیسنده [وعلی روایة ۱۹صفر۸۹۷. روضة‌المشایخ] استانبول‌جوارنده مدرس کوینده دنیایه‌کلمشدر. بایزید ثانی‌زمانینده آیریجه‌پادشاهك الی‌اوچمك‌شرفنه نائل‌اولمشدر. دور مدارس‌ایله ۹۴۰ده استانبول قاضیسی، ۹۴۴ده روم ایلی‌قاضی عسکری اولدی. قاضی‌عسکر اولمسندن برهفته مقدم رؤیاده فاتح جامعنده سکز رکعت ایکندی نمازی‌قیلدیرمشدی؛ قاضی عسکرلکی‌سکز سنه‌سورمشدر؛ «کاشکی اقشام نمازی قیلدیرسه ایدك ! » دیه لطیفه ایدرایدی. ۹۵۲شعبانده‌شیخ‌الاسلام اولمشدر. ۹۸۲سنه‌سی جمادی‌الاولاسنك بشنجی پازارکونی ارتحال ایده‌رك حضرت ایوب جوارنده بنا ایلدیکی‌مکتب ساحه‌سنه دفن اولنمشدر. ابن کمال ایله ابوالسعودك علمای عثمانیه آردسنده درجه‌لری شوندن اکلاشیلیر: کمال‌پاشازاده «معلم اول»، ابوالسعود «معلم‌ثانی» صایلمشدر. بردفعه‌برکون ظرفنده ۱۴۱۲ وبردفعه دخی۱۴۱۳فتوی ویرمشدر. ۹۷۲ تاریخنده «ارشادالعقل السلیم‌الی‌مزایا القرآن العظیم» عنوانلی‌تفسیری‌سورهٔ صاد آخرینه واردقده دامادی واسطه‌سیله‌سلطان‌سلیمانه کوندرمشدر. پادشاه‌تفسیری‌استقبال‌ایلدی‌واوزمانه قدر شیخ الاسلامرك‌وظیفه‌سی ایکی‌یوز اچه‌ایکن‌بش‌یوز اچه‌یه‌چیقاردی؛ ۹۷۳شعبانده تفسیر اکمال، وظیفه‌ده‌الی‌یوزه‌ابلاغ اولندی. آثارسائره‌سی‌ده‌واردر. «طویل‌القد، خفیف العارضین، بیاض‌وسمره‌میانده‌بین‌بین محاسن جلیله‌لری‌طولانی‌وشب‌مهتاب کبی‌نورانی، وقور وادیب، وجیه ومهیب، لباس‌تجملدن عاری، همرنك‌سلف‌صالحین، پیرو صحابه وتابعین ایدی. «عربی، فارسی، ترکی شعر سویلردی. اشعار عربیه‌سنك اشهری :

ابعد سلیمی مطلب ومرام ❊ وذراها موقف ومقام.

مطلعلی‌قصیده‌سیدر. [سلطان سلیمانه مرثیه‌سنك بعض ابیاتی زیرده کوریله‌جکدر] . لسان عثمانیده دخی اوزمانك شیوه‌سنه کوره پك کوزل شعر سویلردی . براوغلنه مرثیه‌سندن برقاچ بیت :

(۱) موصل ولایتی داخلنده برقضا مرکزی.

کل ای خجسته خصال وملك جمالم کل، * دوکندی حسرت ایله طاقت ومجالم ، کل!
سنی بقاده قویوب بن فنا بوله‌م، دیردم * وجود بولمادی اندیشهٔ محالم ، کل !
سنکله ملك وجودم تمام عامر ایدی * بیقلدی جملهً اولدی خراب حالم ، کل !
بوروز کار ایسه‌ای ابر، ایدن یاشك سیلاب * بنی ده اغلادان اولدر، کل اغلاشه‌لم ، کل!

شو بیت دخی ابوالسعود کدر :

ینه سودا زدهٔ زلف سیهکار اولدم * ینه براوکمایه‌جق درده کرفتار اولدم.

سلطان سلیمانك برخصوصده‌کی رأینی تسلیم زمینده تقدیم ایلدیکی :

«حقانظر شاه جهان حق بین است * رأیش سند دین وعماد دین است
نزد عقلا این مثل دیرین است * هرکارکه خسرو بکند شیرین است. »

قطعه‌سندن دولایی‌درکه کمال‌بك « دوراستیلا » نك خاتمه‌سنده ابوالسعودی زنبیللی ایله مقایسه ایده‌رك ملانك جواب شیرینی حیثیت مقامنه موافق بولمامشدر.

ذیل شقائقك کنارنده ابراهیم پاشانك سبب قتلنه تعلق جهتیله‌مهم اولان شوفقره مندرجدر :

«سلطان سلیمان کورفوز سفرندن عودتله سیروزه قریب کلدیکی زمان قاضی عسکر محیی‌الدین افندی وقدری افندی یانینده بولنه‌رق اونلرله قونوشیوردی. سوز ابراهیم پاشانك سبب قتلنه انتقال ایتدی. بوخصوص «هارون الرشید ایله جعفر برمکی ماده‌سی کبی» برسر اولدیغندن «کستاخی سؤال» باعث انفعال اوله‌رق قاضی عسکرلر معزول اولدیلر. روم ایلی ابوالسعوده، اناطولی چوی‌زاده‌یه ویرلدی.»

ابوالسعودتفسیرنده اسکندرذوالقرنیندن بحث ایدرکن سیروز یاقینده‌کی خراب قلعه‌یی کزدیکنی یازدیغی دخی مذکور حاشیه‌ده مندرجدر .

سلطان سلیمانه مرثیه‌سندن ذیل شقائقده مندرج اولان ابیات :

اصوت صاعقةٍ ام نفخة الصور * فالارض مدمائت من نقرناقور .
اصاب منه الوری دهیاء داهیة * و ذاق منه البرایا صعقة الطور .
تصدعت قلل الاطوار و ارتعدت * کانها قلب مرعوب و مذعور .
واغبر ناحیة الخضراء وانکدرت * و کاد یمتلی الغبراء بالمور .
ماجاء من عسکر الاسلام من نبأ * قدحیرالناس جمهوراً بجمهور .
فمن کئیب وملهوف ومن دنف * آن بسلسلة الاحزان مأسور .
فیاله من حدیث موحش نکر * یعافه السمع مکروه و منفور .
تاهت عقول الوری من هول وحشته * فاصبحوا مثل مجنون و مسحور .
دموعهم وقدا نهلت منابعها * کانها عین طوفان و تنور .
اجفانهم سفن مشحونة بدم * تجری ببحر من العبرات مسجور.

اتى بوجه نهار لا ضياء له * كانه غارة شنت بديجور .
ام ذاك نعى سليمان الزمان ومن
مضت اوامره فى كل مأمور.
مدار سلطنة الدنيا ومركزها * خليفة الله فى الافاق مذكور .
معلى معالم دين الله ومظهرها * فى العالمين بسمى منه مشكور .
بلهذمى الى الاعداء منعطف * ومشرفى على الكفار مشهور .
لهوقائع فى الاكناف شائعة * اخبارها زبر فى كل طامور .
ياعين لاتبرحى تبكين بعدولا * نفار الدهرمن دمع وساسور .
واهر قيه على الخدين هامعة * من الجفون الهوامى مثل عصمور .
لاتطرفى طرفة نحوالدنا ابداً * لاتنظرى نظرة تلقاء منظور .
يانفس مالك فى الدنياء مخلفة * من بعد رحلته من هذه الدور .
وكيف تمشين فى الارض غافلة * اليس جثمانه فيها بمقبور .
اتحسبين حلالا بعد ذلك ان * نستأخرى ساعةً فى عالم الزور .
دارالبوار مدار الشر معدنه * كلافبورى على اثاره بورى .
حق على الناس ان يموت اسى * لكن ذلك امر غير مقدور .
فللمنايا مواقيت مقدرة * تأتى على قدر فى اللوح مسطور .

ابوالسعود نك تفسيرى اثر معتبر ومحترمدر؛ شوقدركه تفاسير موجوده نك اكبيوكى اولديغى حقنده كى افادهٔ مورخ موافق حقيقت اولمايوب اندن چوق بيوك تفاسير واردر.

ص ١٤، س ٢٠ — يحيى پاشا زاده محمد پاشانك اوغلى ارسلان پاشا اوله جقدر. محمد پاشايه «يحيالو محمد پاشا» دينلديكى پچويدن اكلاشيلير، ج ١ ، ص ٢٩.

ص ١٩، حاشيه ١ — اولامه بايزيد ثانينك اواخر سلطنتنده شيطان قولى حادثه سنده بوطرفدن ايرانه قاچش اولديغندن بونك حقنده «ايرانى» دينلمسى اثر سهو درر؛ مع هذا موسيقيدن آز چوق آكلايه بيليردى.

ص ٣٩، س ٧ — سلطان مصطفانك مقتلى اولمق اوزره قره چلبى زاده «آق تپه» وپچوى «آق اويوك» موقعنى خبر ويريورلر.

ص ٤١، س ٨ — يحيى اشبو مرثيه سنده :

«اوماهى اينجه خياليله ايتديلر معدوم ! »

مصراعيله شاعر خيالى بى ايما ايديور كه صدراعظم رستم پاشايه حلول ايده رك كويا شهزاده نك باباسنك يرينه كچمك آرزو وتشبثنده بولنديغنه دائر اختراع فسادايدن اودر. خيالى ايپ اينجه برآدم اولمق كركدركه حقنده «اينجه» وصفى قوللانلمشدر.

كتيردى ارقه سنى بيره زال دورزمان * وجودينه ستم رستميله ايردى زيان.

بیتی دخی زال محمود ایله رستم پاشایی ایما ایدر . زال محمود، پادشاهك اوتاغی اوكنده شهزاده‌یی قولدرندن طوتوب كمند ایله بوغان شخصدر.

یالانجینك قوری بهتانی ، بغض پنهانی * آقتدی یاشمزی، یاقدی نار هجرانی ·
و: خطاسی غیر معین ، كناهی نامعلوم ؛ * زهی شهید سعید وزهی شه مظلوم !

بیتلری حقیقت حالی اورته‌یه قویه‌جق قدر جسورانه اولدیغی كبی شاعر :

بونك كبی ایشی كیم كوردی، كیم ایشتدی عجب؟ * كه اوغلنه قیه‌یه برسرور عمر مشرب !

بیتیله پادشاهی دوغریدن دوغری‌یه تقبیح ایتمكدن چكنمه‌مش ، مع هذا نهایت مرثیه‌ده :

الهی جنت فردوس اكا دوراغ اولسون * نظام عالم اولان پادشاه صاغ اولسون !

بیتیله كندیسنی محافظه‌یه چالشمشدر. « مكر رستم ٩٦٠» تاریخی ده یحیانكدر.

سلطان سلیمانك صوك زمانلرینه دوغری یازلمش اولان نشانجی تاریخی دیورکه :

«ولایت قرمانده قصبهٔ ارکلی به نزول همایون اولدقده شهزاده سلطان مصطفانك اغراض نفسانیسی مهیج قوای جسمانیسی اولوب وافر عسكر ایله اماسیه‌دن كاوب صورتا پادشاه حضرتلرینی استقبال ایدوب لكن صورتا باطل آمال ونقش تصورات محال لوح خیالنده مرتسم اولدیغی دلائل عقلی ووسائل نقلی ایله معلوم اولمغین ...»

نشانجی پاشانك پادشاهه حق ویرمسی طبیعیدر. مع هذا «دلائل عقلی ووسائل نقلی»دن برفكر قناعت ویره جك معنی چیقماز. وقعه‌یی متعاقب یحیانك اوصورتله مرثیه‌خوان اولیشی بزم واجنبی مورخلرینك اتفاقی وجه ایله شهزاده مصطفانك معصوم اولدیغنی كوسترر.

اوزمانك ترکجه آثار ادبیه‌سنده باشلیجه درت مرثیه كوریلیورکه ایكیسی شهزاده سلطان محمد حقنده خیالی ایله فضلینك، اوچنجیسی شهزاده سلطان مصطفی حقنده یحیانك، دردنجیسی سلطان سلیمان حقنده باقینكدر. خیالینك اسلوبی یحیایه، فضلینك هرایكیسنه فائق كورینور. لكن جسارت حقیقت كویانه‌ده یحیی البته چوق یوكسكدر. باقی طرز استادانه‌سنده جمله‌سنه تقدم ایلدیكی محتاج بیان دكلدر .

بومرثیه‌لرك جمله‌سی خیرالله افندی تاریخنده دخی مندرجدر .

ص ٦١، — اون دردنجی سطرده وصوك سطرده «مصبطه» «مصطبه» اوله جقدر.

ص ٦٤، س ٢٢ — پچوی، ج ١، ص ٣٩٩، ایلچینك آدینی «پیرفرتوت اغی تابوت اغا یوزباشی» دیه یازییورسه‌ده بو كلمه‌نك اسم خاص اتخاذ ایدلمسی مستبعد وهله ایلچیلكه بو اسمده برشخصك تعیینی اوزمانك سرایلری مراسمنه كوره محال اولدیغندن بزده كی پچوی مطبوعی یا كلش اولمالیدر.

ص ۸۱، س ۱۶ — پچوی دخی، ج ۱ ص ۳۹۴، ساعت چقوری دیمش ایسه ده دیکر تاریخلرده یازلدیغنه کوره « سعد چقوری » اوله جقدر.

ص ۱۰۹، س ۲۸ — «سلیم اول» دینلمسی هامه رك سهوی اولسه کرکدر. موضوع بحث اولان صوفی علی جبه جی باشیلقدن قپوجیلر کدخدالغنه وصوکره سنجاق بکلکنه ارتقا ایده رك برآره لق شهزاده سلیمه (سلیم ثانی) لالا اولمش واستانبوله یوز اون لوله صو کتیرلمکده استخدامندن دولایی مرعش بکلربکلکنه ارتقا ایتمشدر. سلانیکی، ص ٤ . سلانیکینك افاده سی اولکی انشا آتك سلیم اول زمانندن زیاده سلیمان قانونی زمانینه عائد اولدیغنی کوسترر. شومناسبتله سلانیکینك یازدیغی برفقره شایان دقتدر: سلطان سلیمان کورزنیقوله دینیلن استادی صویوللرینه دائر معلومات آلمق اوزره برقاچ کره شکارکاهده حضورینه کتیرتمشیدی. وزیراعظم رستم پاشابونی ایشیدنجه نیقوله یی حبس ایتمشدر. پادشاه برکون کاغدخانه ده آیاق دیوانی ترتیب ایده رك صویوللرینك سبب حبسنی سؤال ایتمکله صدر اعظم «بوآدم حضور همایونکزده برچوق مصارفه احتیاج کوسترمش؛ برقاچ کون آلیقویدق کدانشا آتك نه صورتله یاپیله جغنی اکلایه لم. برده صوکتیرمك کوزل برشی ایسه ده استانبولك چشمه لری چوغالنجه یبانجیلرده چوغالیر؛ خصوصیله ارباب زراعت کویلرینی، زراعتلرینی براقوب پای تخته دولارلر. بوندن بالآخره مضرتلرحدوث ایدر» مطالعه سنی سردایتمشدر. صناعت وتجارتی اکثریتله اجانب الندهاولان برپای تختك تکثر نفوسی واقعا برفائدهٔ صحیحه تشکیل ایلز؛ لکن حال حاضرده دنیانك دورانی طوردرمق قابل اولمادیغندن یرلی نفوس، صناعت وتجارتی دردست ایتمکه چالیشمالیدر.

ص ۱۲۷، س ۲۳ — وزیراعظم علی پاشایه عائد اولان بوفقره سلانیکیده باشقه درلودر. صدراعظم باشداره دن، یعنی آمیرال کیمسندن چیقدیغی وقت « بزم بنکی پاشالریمز مالطه قلعه سنی حلوا صانوب یمك ایسترلر. طوتوملرینی بکنمدم. سویلنمدك سوز قالمادی؛ اکلادم که نصیحتم قولاقلرینه کیرمیور. الله صوکنی خیر ایتسین ! » دیمش ایدی. سلانیکی میرآخور فرهاد اغادن حکایةً علاوه ایدرکه: قپودان پاشانك مکرراً پاره طلب ایتمسندن دولایی پادشاه منفعل اوله رق اونك حقنده فنا برسوز سویلمش وفرهاد اغایه «سنك قاین پدریکه کونجندم؛ اغزمدن برسوز چیقدی. صوکره پشیمان اولدم ایسه ده نه فائده! جدم سلطان محمد خانه ده بویله برشی واقع اولمشیدی» دیمش. سلانیکی بوسوزك نه اولدیغنی فرهاد اغادن سؤال ایتمش؛ فرهاد اغا، پادشاهك بونی کتم ایدوب سویلدیکنی بیان ایلمش.

ص ۱٤٦ ، س ۱۵ — زیرده ۱۸۰ نجی صحیفه یه دائر یازیلان فقره یه مراجعت .

ص ١٧٣، س ٨ — بو قانونلرك اصلی اوزرنده تدقیقات عمیقه اجرا ایدلمدکجه قطعی برشی دینیله مزسه ده احکام قانونیه نك احکام شرعیه یی ابطال ایتمسی غیر ممکن اولدیغی جهتله تعیین اولنان مجازات قانونیه نك احکام شرعیه دن باشقه اولمسی لازم کلیر؛ بناءً علیه بو جزالرده خفت تصویرینه محل قالماز.

ص ١٧٥، س ٤ — جهانماده (ص ٥٣٤ — ٥٣٦) قهوه حقنده هزار فن حسین افندیدن نقلاً شایان دقت تفصیلات واردر. قهوه نك کشفی مخاده « کیجیك » علتنه اوغرامش بعض کیمسه لرك اوصاب طاغنده شیخ عمری زیارته کلهرك بالضروره قهوه ایله تعیش ایتملری اوزرینه اوعلتدن قورتلمریله وقوع بولدیغی تفصیلات مذکوره جمله سندندر. عرب شاعری طرفندن قهوه نك زنجی یه تشبیهی فقره سنك دوغریسی غالبا بر عجم شاعرینك «سیه چرده» یه بکز تمسندن عبارت اولهجقدر.

ص ١٧٩، س ٢٤ — قدس ترمیمی حقنده پچوی بویله یازار: « قدس شریفده صخرة اللهك ایچی وطیشی، یعنی اخشابی وطاشی منقش ومصنع کاشی ایله تزیین وانواع نقوش ایله رشك نکارخانهٔ چین اولدیغی براثر معتبر درکه [سلطان سلیمانك] صفحهٔ حسناتلرینه سر لوحهٔ غیر مکرر واقع اولمشدر. » بو جلدك ١٥٣ نجی صحیفه سنده بیان اولنان «قدسك دیوارلرینی تعمیر» ایشی دخی بروجه محرر صخرة اللهك ترمیمندن عبارت اولهجقدر.

ص ١٨٠، س ١٧ — سیگه توارك فتحی تاریخندن باشلایه رق سلطان سلیمانك ارتحالی، سلطان سلیم ثانینك خبر ارتحال اوزرینه بولندیغی محلدن حرکتله کوتاهیه یه واوردن استانبوله ورودی تاریخلرینی تدقیق ایده جکز :

١ — سیگه تك فتحی تاریخی هامه در ٢٢ صفر ٩٧٤ = ٨ ایلول ١٥٦٦ کوستریور (ترجمه، ج ٦، ص ١٤٧). حال بوکه پچوینك دقتله مطالعه سندن (ج ١، ص ٤١٧ و ٤١٩) اکلاشیلیرکه تاریخ مذکور ٧ ایلوله مصادف اولمق اوزره رأیه اولنمشدر. ٧ ایلول ١٥٦٦ برجمعه ایرته سنه مصادفدر؛ سلانیکی دخی (ص ٤٤) قلعه نك فتحی جمعه ایرته سی صباحندن باشلادیغنی بیان ایدر. دیکر طرفدن هامه رك مراجعت توصیه ایلدیکی (ص ٣١٧) برال یازیسنك عنوانی « سیگه تك ٧ ایلول ١٥٦٦ » ده فتحنه دائر اولدیغنی کوریورز. شو حالده بو تاریخدن شبهه ایتمك ایچون برسبب بوله مادیغمزدن و ٧ ایلول ١٥٦٦ جمعه ایرته سی کونی تقویم حسابیله ٢١ صفر ٩٧٤ تاریخنه دوشدیکندن تاریخ فتح اوله رق ٢١ صفر ٩٧٤ = ٧ ایلول ١٥٦٦ جمعه ایرته سی یی قیدایدرز. برقسمی تصادق طرفینه وبرقسمی حساب صحیحه مستند اولان بو تاریخك قبولندن صوکره مورخلرده کی اختلافات جزئیه نك تنقیدنده

برفائده کوره مدیکمز جهتله اوندن صرف نظر ایلدك.

۲ — وقایعی تاریخ وقوعنده بالذات قید ایدن سلانیکی سلطان سلیمان قانونینك زمان ارتحالنی « صفر آینك یکرمی ایکنجی جمعه ایرتهسی کیجه سی صباحه درت ساعت قالدقده » تصریحیله یازمقده اولدیغندن افادات سائره یه ترجیحاً بونك اساس اتخاذینی قبول ایدیورز. شو حالده پادشاه هائمه رك یازدیغی کبی قلعه نك فتحندن ایکی کون اول وفات ایتمش اولمایوب ارتحالی تعقیب ایدن کون — که جمعه ایرتهسیدر — قلعه یه صوك هجوم وقوع بولمش، قوماندان زرینی (بزم تاریخلرك «زرونجق» دیدکلری) اوکون دیشاری چیقوب اولدیرلمش، قلعه اوکون برهوا اولمشدر؛ فتح ده اوکوندر. احتمال که هائمه ر ۸ ایلول تاریخیله عثمانلیلرك بقیهٔ قلعه یه وشهره تمامیله یرلشمش بولندقلری تاریخی قصدایدر. حسن چاوشك بشارت فتح ایله اعزام ایدیلهبیلمش اولمسی ده فتحك ارتحالی متعاقب وقوعنی مؤیددر. زیرا سلطان سلیمان وفات ایدرایتمز سلطان سلیمه کاغد چیقارلمق ضروری ایکن صوقوللوایرتهسی صباحدن اعتباراً امارات فتح کورندیکی ایچوندر که چاوشی تأخیر ایده بیلمشدر؛ فتح ارتحالدن ایکی کون صوکره اولسه یدی حسن چاوش چوقدن یوله چیقارلمش اولور، والبته اونك اعزامنه باشقه بهانه بولنوردی. ذیل عطائینك شو فقره سی ده (ج ۱، ص ۹۶) حساب مبحوث عنهه موافقدر: «یوم فتح قلعه ده دیوانخانه صایوانینده طبل بشارت چالینیر کن خیمهٔ خاص شهنشاهیده رئیس الاطباقیسونی زاده پادشاهك میتنی غسله مشغول اولوب (براوده عیش وشادی، براوده یأس وماتم) مضمونی مشهود نظر اعتبار اولمشیدی؛ قلعه رئیسنك رأس مقطوعی سریر تنشوی مقابلنده موضوع ایدی». سلانیکینك افاده سنی — فقط شهر ایامنك عدد نجه تقویم حسابنه کوره برکوچك تصحیح ایله — قبول ایتدیکمز حالده سلیمان قانونینك قرق سکز سنه سلطنتدن صوکره بو عالمه تاریخ وداعی ۹۷۴ صفرینك یکرمنجی جمعه کونی اقشامی ویکرمی برنجی جمعه ایرتسی کیجه سی صباحه ٤ ساعت قاله رق (بچوینك دیدیکی کبی کیجه ساعت طقوزده) = ٦ — ۷ ایلول ۱۵۶۶ اولور.

۳ — حسن چاوش سیکه تك فتحی مژده سنی حامل اولهرق جمعه ایرتسی، نهایت پازار کونی چیقمش اولهجقدر. هائمه رك (ص ۱۸۰) یازدیغی کبی سکز کونده کوتاهیه یه واصل اولمادی؛ سلانیکینك (ص ۵۳) تصریحی موجبنجه سکز کونده استانبوله کلدی؛ درت کونده ده استانبولدن سلطان سلیمك یانینه واردی. سلطان سلیم ثانی بولندیغی محلدن (که عثمانلی مورخی سلانیکی ایله سلانیکالی خاخام الموسینونك افاده لرینه نظراً «صیچانلی» صحرا سیدر) اسباب سفری تهیئه ایله حرکتندن ایکی کون صوکره برجمعه کونی جمعه نمازی

وقتنه قریب کوتاهیه یه کلمش، سرای قربنده حصاریکی جامعی خطیبنه تصادف ایده رك خطبه نك کندی نامنه اوقونمسنی بالذات امر ایتمشدر. اوراده توقفسز استانبوله دوغری حرکتله مورخ سلانیکینك یازدیغی وجهایله «مادر ربیع الاولك اون دردنجی دوشنبه (پازار ایرتهسی) کونی علی السحر قاضی کوینه» کلمشدر. شوحسابجه سلیم ثانینك کوتاهیه یه وصولی تقویم حسابیله ۱۲ ربیع الاوله دوشر؛ استانبوله وصولی کونی اولان پازار ایرتهسی ده ینه تقویم حسابیله ربیع الاولك اون بشنه تصادف ایدر. بوایکی تاریخك میلادیلری شودر: ۲۷ ایلول ۱۵۶۶، ۳۰ ایلول ۱۵۶۶ . هامه رك ۳۳۶ نجی صحیفه ده استاد ایلدیکی ایلچی راپورلری بوحسابك تبدیلنه بزجه کافی کورنمیور.

ص ۱۹۳ ، س۲۳ — باقینك قصیده سی:

بحمدالله شرف بولدی ینه ملك سلیمانی * جلوس ایتدی سعادت تخته اسکندر ثانی .

مطلعنده در. «مشبور اولان» متاع معرفت کلدی رواجن بولدیغی دملر! «مصراع مشوشی بوقصیده دندر. لکن قصیده نك غزلندن :

کتور جام مرورانجامی، ای ساقی، یترچکدك * جفای دور کردونی، بلای چرخ کردانی!

بیتی قاضی عسکر مستقبله یاقشمازدی! فورینك تاریخی بودر:

مرحوم پادشاهك روحینه دیمش ارواح * « قیلدك دیار قدسی تشریف، خیرمقدم!
دنیا خلافتینی کیمه سپارش ایتدك ؟ * کیمی بیلیر خلیفه من بعد نسل آدم ؟ »
تاریخ ایدوب ایتمش ظاهر دکلی بوکیم * «سلطان سلیم اولدی صاحبقران عالم» ۹۷٤ .

جوهرینك تاریخی دها ایبدر :

جهان بی بقادن روح پاکی رحلت ایتدکده * دیمش سلطان سلیمان پندایدوب اوغلی سلیم خانه.
«صاقین مغرور اولوب بودولت دنیایه الدانمه * نه افریدونه قالمشدر، نه خودسام ونریمانه .
سلیم عدل وداداید، ساکه بندن بویتر تاریخ * بیلورسین قالدی باقی جهان ملکی سلیمانه .

فقط بوندن ۱۰۲۱ چیقار. مکرکه املا دکشمش اولسون !

« شه سلیم اولدی امیرالمؤمنین» مصراعی ده تاریخ دوشورلمشدر. سلطان سلیمك کندی تاریخلری :

من که بودم سایهٔ پروردکار * پادشاهی داد حق بی اشتباه .
چون میسر شد سلیمی تاج وتخت * کرده ام تاریخش « ازظل اله » ۹۷٤ .

*

سریر سلطنت اولدی میسر * بحمدالله جهان خلقینه شاهز
ایریشدی فیض حق چونکیم سلیمی * دیدم تاریخنی « ظل الهز » ۹۷٤

فقط جلوس سلیمی تاریخلرینك کمعنالیسی بعض ارباب صفانك بولدیغی وسلانیکینك

اونو تمایوب قید ایتدیکی « مدمن خمر ۹۷٤ » ترکیبدر.

ص۲۱٦،س۱۰ — «الاعراض، قری بین الحجاز والیمن، ویقال للرساتیق بارض الحجاز الاعراض، واحدها عرض» مراصد الاطلاع، ج۲، ص۲٤۸.

ص۲۱۷،س۱۳ — «جزع، جیمك کسریله، خرزیمانی صینی یه دینور، آقلی قاره لی یمنی بونجقدر. یننده، چینده ظهور ایدر. کوزه وطبقاتنه شبیه سواد وبیاض اولمغله کوزبونجغی دیرلر. بونك برقسمنه فارسیده باباغوری وبرقسمنه سلیمانی دینیلیر. عین المهر دیدکلری ده بونك نوعندندر» ترجمهٔ قاموس. بو کلمه نك موقعنده آلمانجه ده Karniole کلمه سی کوریلیور. فرانسزجه ترجمه ده محرر اولان Carniole کلمه سنه ترکجه — فرانسزجه لغتلرده تصادف اولنه مامش ایسه ده کاتب چلبیدن مأخوذ اولمغله سیاق وسباق قرینه سیله مقصود «جزع» اولهجغی اکلاشلمشدر.

ص۲۲۱،س۱۰ — «سمرقند، فیروزنده توران پادشاهلرندن برینك آدیدر. — سمرکند، حالا معربی اولان سمرقندایله مشهور ماوراء النهرده بر بلده آدیدر؛ آنده اعلی کاغدیاپیلیر. کند، ترکجه ده کوی دیمکدر. ذکر اولنان پادشاه قریه اولمق اوزره یاپدیروب تدریجی عظیم شهر اولمشدر.» برهان قاطع. اسکی کتابلر دقتله کوزدن کچیرلسه تورانیلرك خیلی آثارینه دسترس اولنه جقدر. حافظلك — ایل کیسه سندن احسان اولمق اوزره — ترك شیرازینك خال هندوسنه بخارایله برلکده باغشلامسی سببی دهاایی اکلاشیلیور.

ص۲۳٦،س۱٦ — المانجه ده وفرانسزجه ترجمه ده عنبا کلمه سنك موقعنده Jubeb محرردر؛ فرانسزجه — ترکجه لغتلرده بو کلمه یه تصادف اولنه مامشدر؛ لکن جهاننماده صنعادن بحث اولنورکن «اول مشهور عنباچوقدر» دینیلدکدن متعاقباً «دائرك، صاریقلرك توصیفنه انتقال اولندیغندن Jubeb ك عنبامقابلی اولهجغی اکلاشلمشدر. قاموسده «(عنباء) عینك کسری ونونك فتحیله یاش اوزومه دینورکه دینلمش ایسه ده اوزومدن باشقه برشی، یاخود اوزومك برنوع مخصوصی اولمق اقتضا ایدر. جهاننما، ص۳۸٦.

س۲۷۲،س۲ — «آرائه ن چولیس *Ara in Caelis*» معبد سماوی دیمك اولدیغی و(ص۲۷۲،س٤) کتابه نك مألی بونك برهدیهٔ ذی قیمتدار اولدیغی وشو عموده کیمسه نك ایاغیله باصمه سی لازم کلهجکنی بیاندن عبارت اولهرق عمود معناسنه اولان «Columnam» کلمه سیله مارقوآنتونیوقولونیانك ایهام ایدلمکده بولندیغی اکلاشلمشدر.

ص۲۸٦،س۱٦ — هامه رك باربروس حقنده «رومی الاصل» دیمسی اثر تعصبدر. کاتب چلبی خیرالدین پاشانك صورت نشأتی بویله یازار (اسفار البحار، ق۱۲): «پاشانك

اسمی خضر درکه بابا سی یعقوب، اجه اووه سندن(۱) برسپاهی زاده ایدی. مدللینك فتحنده یعقوب کوکللو یازیلوب اوراده قالدی. اونك اسحاق، اوروج، خضر، الیاس نامنده درت اوغلی وارایدی. هربری برکمی ایله تجارت ایدردی. اسحاق مدلیده تمکن ایتدی؛ اوروج مصر وطرابلس شامه سفر ایدردی؛ خضر سیروزوسلانیکه ایشلردی. اوروج قارداشی الیاس ایله طرابلسه کیدرکن ردوس شوالیه لرینه تصادف ایده رك شهید اولمش، وخضرده اسیر اوله رق خیلی زمان ردوس اطه سنده قالمشدر. بعدالخلاص، انطالیه ده بولنان سلطان قورقود دن استیذان ایله اون سکز اوتوراق برکمی ایله قورصانلغه چیقدی، وردوس اطرافنده خرستیان کمیلرینی غارت ایده رك پولیه یقه سنه کچدی. اورالرده غنائم الدقدن صوکره اسکندریه یه توجه ایلدی. صوکره جربه اطه سنه کیتدی. سلیم اولك جلوسیله قورقودك فلاکتنده خیرالدین رئیس مدللیدن کمیسنی آلوب مغربه صالدی؛ اوروج ایله جربه ده بولوشه رق ایکی قارداش تونس حاکمنه مراجعت وبرمحل طلب ایتملریله کندیلرینه حلق الوادتعیین اولندی...» هامه رده کاتب چلبینك بوافاداتی قسماً آلمشدر، ترجمه دن، ج ۵، ص ۱٦۵: شوحالده خیرالدینك مسلمان اوغلی مسلمان اولدیغی جای اشتباه اولمادیغی کبی برسپاهی زاده اولان یعقوبك ده اجه اووه سی فاتحلری تسلندن وعن اصل ترك وپك چوق بطنلردن بری مسلمان بولنمسی احتماله اك قریبدر.

ص ۳۰۸، صوك حاشیه — شهزاده بایزیدك ترکجه غزلنی خیرالله افندی تاریخنك بش بیت اوله رق درج ایتمش اولدیغی مؤخراً کورلمشدر. آنچق بوندده دخی بعض سهولر واردر. صولاق زاده ایله مقابله ایدیله رك غزل شوحاله قونلمشدر:

نیده یم ضایع ایدوب طول امله نفسی؟ * قالمادی ذره قدر دلده بودنیا هوسی .
اضطرابی قو، کل ای مرغ روان، صبر ایله * اسکییوب ایشته خرابه واره یورتن قفسی .
کار بان ره اقلیم عدم منزلنك * طوقنور اولدی دلا سمعه بانك جرسی .
غافل اوله، کوزك آچ، دیدهٔ حق بین ایله کور * خوار کورمه خس وخاشاك ایله مورومکسی .
شاهٔ بیدل وبیمار وکنهکاره نه غم * سن اولورسه كاکرای لطف خدا دسترسی.

ص ۳۱۲، ۱٦ نجی حاشیه — بوبابده مترجمك اجرا ایتدیکی تدقیقات نتیجه سی کاتب چلبینك اینه چیقمشدر. هامه ر، سلطان سلیمانك ۱۵۳۵ سنه سندن بری ترجانه کلدیکنی، صدراعظم ابراهیم پاشانك ۱۵۳٦ سنه سنده وفات ایلدیکنی، اوزمانلر پیاله وطورغوددن بحث اولنمادیغنی یازیور .

اولا: سلطان سلیمانك ۱۵۵٤ تاریخنده (۹٦۱) حلبدن حرکت ایلدیکی، خادم ابراهیم

(۱) اجه بکك فتح ایتدیکی محل، اجه آباد ، بولایرك آرقه طرفی .

پاشانك قائم مقام صفتیله استانبوله وپادشاهك دیاربکر طریقیله ارضروم‌ه کیتدیکی (ص ۴۳ و ۴۴)، ذات شاهانه‌نك ایراندن عودتده ۳ ذی القعده ۹۶۱ (۳۰ ایلول ۱۵۵۴) تاریخنده ارضروم‌دن چیقه‌رق بکرمی کون صوکره سیواسه واصل اولدیغی (ص ۴۸) اشبو جلددن دخی اکلاشیلیر. سلطان سلیمان دیاربکردن ارضروم‌ه، ارضروم‌دن سیواسه کیتمك ایچون بهمه حال ارزنجان وترجان (نام دیکر ماماخاتون) دن کچه جك ایدی .

ثانیاً : کاتب چلبینك یازدیغی امر شریفده بحث اولنان ابراهیم پاشا، ۱۵۳۶ ده اعدام اولنان ابراهیم پاشادکل، ۱۵۵۴ نیسانندہ اردودن قائم مقام اوله رق استانبوله کوندریلن خادم ابرهیم پاشادر. ذاتاً امرده کی « دستور مکرم » مشیر مفخم، نظام العالم، وزیرم ابراهیم پاشا »دینلمشدر که صدر اعظم القابنه بکزه‌میور .

ثالثاً : بوزمانلرده یعنی ۹۶۱ تاریخلرنده طورغود وپیاله اورته‌ده ایدی .

زیرده عیناً نقل اولنان امر مذکورك تاریخی «اواخر ربیع الاخر، اثنین وستین وتسعمائه [۹۶۲] ببوردبریه ترجان» در. سلطان سلیمان دیاربکردن ارضروم‌ه عزیمتی اثناسنده و ۹۶۱ ربیع الاخری ایچنده ترجانده بولنمش اوله جغندن تاریخنده برسنه قدر یا کلشلق اولمسی محتملدر.

امر شریفك، تعبیر دیکرله حکم همایونك صورتی بودر :

«افتخار الامراء الکرام، مختار الکبراء الفخام، ذی القدر والاحترام، المختص بعنایة الملك العلام، کلیبولی سنجاغی بکی وقپودانم پیاله، دام عزه، توقیع رفیع همایون واصل اولیجق معلوم اوله که: بوندن اقدم حکم همایونم کوندریلوب «عنایت حق ایله بودفعه دریایه چیقمق امر اولنان دونانمای کیلرینه سردار تعیین اولندك: لوازم ومهماتك تدارك ایدوب کیلری احضار ایلیه سز وطورغود دام عزه بیله بیورلشدر؛ حسن اتفاق و اتحاد ایلیوب دولت همایون سعادت پیوندیمه متعلق اولان امور ده بذل مقدور ایلیه سز» دیو بیورلشیدی. اول امر شریفم کیرو مقرر قیلنوب دریایه امر اولنان التمش قطعه کیلره باش وبوغ تعیین اولندیغك اجلدن کیلری معجلاً اتمامه ایریشدیروب کورکجیلرین تدارك ایدوب لوازم ومهماتك تعجیلاً کورمك ایچون دستور مکرم، مشیر مفخم، نظام العالم، وزیرم ابراهیم پاشا ادام الله تعالی اقباله ودفتدار ده حکم شریفم کوندریلوب ویکی چریلرم اغاسنه تعیین اولنان یکی چری قوللریمی ویره‌سن دیو امر کوندریلوب دریایه سنکله بیله تعیین اولنان قوجه ایلی ومدللو بکلرینه دخی احکام شریفه کوندرلدی. اویله اولسه بیوردم که درکاه معلا چاوشلرندن محمود زیدقدره وارینجق اصلاتاً خیر وتراخی ایتمیوب سنکله چیقه جق التمش کیلری کیجه وکوندوز اوزرینه اولوب اتمامه ایریشدیروب کورکجیلرین تکمیل ایلیوب تعیین اولنان یکی چری قوللریمی الوب وسنجاق بکلرین دخی سنجاغی عسکریله کمی یه آلوب وقت وموسیله دریایه چیقوب مناسب اولان محله‌ده فرانچه پادشاهنك دونانمالریله جمع اولوب دولت همایونه متعلق اولان مصالحه حسن اتحاد ایله مباشرت ایلیه سن. بو خصوص موجب اهتمامدر: اعمال ایتمیوب کیلری معجلاً اتمامه ایریشدیروب مقدم چیقارمق یابنده دقیقه فوت ایتمیه سز. مشار الیه قوغطورغود دام عزه دریانك جمله

احوال وامورینه واقفدر؛ انکله مشاوره دن خالی اولمایوب حسن زندکانی و کمال اتحادایدوب یکدل ویکجهت اولوب شویله که لازمهٔ غیرتدر، ظهوره کتوروب سوء تدبیرایله عرض وناموس سلطنته مغایر وضع اولمامق بابنده انواع مساعیٔ جمیله ظهوره کتوره سز، وکوکللولوند کیلری دخی بیله کیتمك بیورلمشدر. مشارالیه قولم زیدقدره انلرك احوالنه واقفدر؛ انك معرفتیله کوکللوریسلری دخی بیله آلوب هربرینه اول، وجه کوردیکی اوزره استمالت ایدوب یکسماد لازم اولانه یکسماد ویروب آنك معرفتی ومشاوره سی ایله دولت علیه یونه متعلق مصالحه ودین یولنه استخدام ایلیوب عنایت حق ایله یوز آقلقلرین تحصیل ایتمکه سعی جمیل ایلیه سز، هرکمی یه عادت اوزره یکرمی نفر آلاتجی قویوب وانلردن غیری غلطه عزبلرندن دخی یراقلری ویساقلری ایله اوتوز نفر عزب تعیین ایدوب کیلره یرلشدیروب بیله آلوب کیدوب استخدام ایلیه سز، وترسانه محافظه سی ایچون وآنده قالان اون قطعه کیلرمهمنه دخی کفایت مقداری آلیقویه سز، شویله بیله سز علامت شریفه اعتماد قیله سز. تحریراً فی اواخر شهر ربیع الاخر سنه اثنین وستین وتسعمائة. بیورد دربریهٔ ترجان»

شو وثیقه جودت تاریخنك برنجی جلدی تذییلاتنده دخی عیناً مندرجدر.

بو امر اوزرینه وقوعه کلن سفر بو جلدك یوزاون التنجی صحیفه سنده یازلمشدر. تدقیقات مذکوره اوزرینه برایکنجی حقیقت دها چیقار. «ابراهیم پاشاطرفندن دیوان عالیده فرانسه ایلچیسنه ایراد اولنان نطق رسمی» حقنده خیرالله افندی تاریخنك تنقیدی وبو بابده جودت تاریخنك افاده سی بشنجی جلدده تذییلات مترجمك صو کنده یازلمشدی. نطق مذکور جودت پاشانك یازدیغی وجه ایله قائممقام ابراهیم پاشاطرفندن ایراد اولنمشدر که بو ابراهیم ۹٦۱ ده حلبدن استانبوله توجه ایدن ذاتدر. نطقده بیان اولندیغی وجه ایله فرانسه سفیرینك مراجعتی سلطان سلیمانه عرض اولنمش، پادشاه فرانسه نك اولجه کوستردیکی وفاسز لغه باقمیه رق معاونت ایچون پیاله وطوزغوده امر ویرمشدر.

بك محتشمانه وعصر سلیمانی یه بك لایق اولان نطقك جودت تاریخندن صورتی زیرده نقل اولنور.

دیوان عالیده فرانسه ایلچیسنه ایراد اولنان نطق رسمی

اشبو دیوان عالیده هرکون وکلای دولت علیه ایله مجتمع اولدیغمزك حکمتی شوکتلو قدرتلو پادشاه عالمپناه افندمزك طرف شاهانه لرندن مأموراً مخصوص امور معظمهٔ ملکیه لرینی مذاکره ومشاوره ایتمك قضیه سنه مبنیدر. هرکس دیوان عالی یه شرفیاب قدم ودخول اولدقجه اعراض وعلل مخصوصه سنی ترك برله ذهن وخاطرینه تبادر ایدن خلاصهٔ فکر وتدبیرینی شروط سر بسیت وحق کویی یه رعایت ایده رك بیان وافاده ایدرز. بودفعه صدق وحقك انیس حقیقی وقرین صحیحی اولان سر بسیت ایله جنابکزه هرنه افاده ایدرسه ك مغبر الخاطر اولیه جغکزی مأمول ایدرز. متبوعکز اولان فرانسه قرالی سلطنت سنیه ایله عقد اتفاق ایده لیدنبرو فرانسه ملتی حقنده درکار اولان حسن توجه شاهانه نك اقتضاسندن ناشی اعدا کزك مضرت وزوالنی التزام وبنیان دولتکزی تقویه واستحکام ضمننده قوت قاهرهٔ سلطنت سنیه یه منوط ومتوقف اولان جمیع اسباب ووسائل همکاری بیدریغ ومأمول ومتمنا کز اولان مساعیٔ جمیله مبذول

ومسئولا تكز توسيع بيورلمقده طرف دولت عليه دن قطعياً تجويز قصور اولنمامشيكن فرانسه طرفندن ظهور ايدن مدعا طريق حق وانصافدن بعيد وعرض وناموسه دخى منافى وآيين دوستى واتحادك فسخنى موجب اولور اطوار كستاخانه كزه نظراً بلكه مراسم حياوادبه دخى مخل اولديغى بزدن غيرى سزى سومين اغيار ديه بيلور. متفق اولان ايكى دولت خلوص طويت وصدق نيت ايله طرفينه راجع اولان مهالك ومضاره ومشاق ومصارفه مشارك اولمه رق اتفاقك بقاسنه سعى ايتمك كركدر. والامقابله بالمثل قاعده سنه رعايت واعانتده برطرفدن قصور اولنور ايسه اتفاق طبيعتيله ملغا ومنفسخ اولور. سزفرانسه لودوستلرمز ايسه دولت عليه برتهلكه واضطرابه دوچار اولدقجه دائماً تغافل وتسامح وملتكز برجنك ومخاطره يه كرفتار اولورايسه اظهار كمال تيقظ وطلب اعانتده تعجيل وابرام ايدرك وقتاً من الاوقات معاونت لايقه ايله دولت عليه يه مددرس اولبوب همان ساده وعدلر وبى فائده سفارتلر ايله دوستلق اظهار ايده كلورسز. المانيا امپراطورى واسپانيا قرالى اولان قارلوس دولت عليه عليهينه ممالك غربيه نك بالجمله عساكرينى اوستريا ومجارستانه جلب وجمع وجزيرهٔ موره بلادى اوزرينه وتونس محاصره سنه سوق وتسليط ايتمشيكن مشترك اولان دشمنمزك اشغالنه متعلق قنعى اثر محبت واعانتكز ظهور ايتدى؟ اكرچه دوستلغه منافى بوكونه وقوعيافته اولان قصورومسامحه كزدن صرف انظار مصوت ايدرك عفو ايله معاملهايتك ملتزمز اولوب انجق اول ايامده مضايقه واضطراب حالنزه رقت وشفقت ايتمامكزو دشمنك اول هنكامده اظهار ايلديكى حقارت واهانتدن اصلامتأثر اولمامكز شويله طورسون دشمنمزه تبريك يولاوعرض خلوص دخى ابتديككزه نيجه تحمل ايده بيلورز؟ ايتاليايه كچمك وسزداعانت وخدمت ايتمك مأموريتيله سرعسكريمز اولونيايه دك قطع مسافه وسوق عساكر اسلاميه ايتمشيكن ايتاليا سواحلنده عساكرمزه معين اولنه جق طرفدارلردن وتفاخرانه وعدوخبر ويرديككزدوستلردن هيچ بريسى كورنمدى وطرفكزدن دخى يكدمده بالاتفاق ايتاليايه لاحل الاشغال تعيين عسكر ايتمك مقتضاى شروط دوستيدن ايكن سزلردن برحركت رونما اولبوب شويله كه بزلرهرنه قدر مقدماومؤخراً رأى وتدبيركزدن اعانت وهمتكزدن مستغنى اولدق ايسه ده سزلرنه بزه ونه كنديكزه برايه جق طورده بولنوب دائما يولك ودوستلق ايتمك فرصتنى فوت ايده كلديكز.

وندك جمهورى سلطنت سنيه نك كرك قوت قاهره سنى وكرك شعار وفاداري وخلوصنى كركى كبى بالفعل تجربه ايدوب سزلردشمن مشتركزايله عقد معاهده تاركه ومهالك محروسه حقنده مضمر اولان سوء قصدينى بلاروية تروج ايدركن بزلرينه بالذات اخركه توسط واعانه سى حلول ايتمكسزين دشمنمزدن انتقام ايلدك. طرفكزدن برامداد ظهور ايتمكسزين بزلر اعدامزك صولتنى دفعه موفق وخيرالدين پاشانك همتيله دشمنك قوت بحريه سنى تاروماروا سپانيا قورصانلرينى محوواز اله ومهالكمزى بعدالاستخلاص مجدداً ممالك متعدده دخى فتح وتسخيره دسترس اولدق. معلومكزاولسون كه بوفتوحاته سزك مدخل وهمتكز اولمامق حسيله سزه عرض منت وتشكر ايتمز. معمافيه دولتين بينده مربوط اولان دوستلغه حرمةً فيمابعد ماضيى تذكير ايتمكسزين روا كورميزو آثار خلوص ومحبتمزى سزه اثبات ايتمك ارزو سنده يز. لكن قوت نيك بخت وطالعه بتون بتون اعتماد ايتمك كارعاقبت انديش اولديغندن مقتضاى وقت وحاله ومهالك محتمله يه وموسم هوايه نظر وملاحظه ايدرز. سزدوستمز درعليه يه بودفعه پك كج كلوب بزدن مطلوب ايلديككز دونمايى بوموسمده روى دريايه اخراج واعمال ايتدرسه نك جسارت قبيلندندر. موسم صيف كذارايدوب روزقاسم تقرب ايتمكله تجهيز واخراج دونمايه وقت وامكان مساعده ايتمز. خصوصا بعيده ومديد اولان سفر دريايله مألوف اولميان نفرات عمل وامراضه مبتلا اولمه كلدكارى محتاج بيان دكلدر. اغستوسده خيرالدين

پاشانك دوچاراولدیغی قضا وسقطلق بوموسمده دریاده کشت وکذارایتمك خطا اولدیغنه دلیل کافی دکلیدر؟

اوقدرسر بسیت وخلوص ایله جنابکزه افادهٔ مافی الضمیرایلدیکمدن کوجنمیه جککزی مأمول ایدرم. باقی عرض ایلدیکز مسئولات وتکلیفات کزخصوصی ارادهٔ شاهانه یه تعلیق اولنوب نه کونه امر وفرمان پادشاهی ظهورایدرسه جنابکزه افاده اولنور .

نطق مذکور حقنده ویریله جکی بشنجی جلدك نهایتنده بیان اولنان تفصیلات بوندن عبارتدر. ینه اوجلدك نهایتنده، تفصیلی موعود اولان مکاتب سلیمانی یه کلنجه : فریدون بك منشأتنك ایکنجی جلدنده (ص ٤٠٤ — ٤١٣) فرانچه قرالنه یازلمش اولمق اوزره مندرج اولان ومألرینه نظراً سلطان سلیمان طرفندن یازلدیغی اکلاشیلان مکتوبلر طقوز قطعه در.

برنجی مکتوبك خلاصه سی — دارمونك یرینه تعیین اولنان ایلچیکزکمال اخلاصکزی وقارلی ایلی بکی طورغودك أعزامی مناسب اوله جغنی افاده ایتدی. شمدی حلبده یز. دیار شرقه عزیمت ایده جکمز جهتله ایلچیکزك استانبوله عزیمتنه رخصت ویرلدی. طورغوده دخی دکیزه چیقمق ایچون امر ویرلمشدر قره طرفندن ده سابق وزیراعظم محمد پاشا(١) باشبوغ تعیین اولنوب بدون وطمشوار بکلربکلربنه ومحمد خانه وسائر امرایه امرلر ویرلمشدر. قرال اوغلنه معاونت بیوریکز. بوطرفك احوالی ایدر. قریباً مقر خلافته عودتمزده دشمنلرك احوالی مراد اوزره کوریلور. اوطرفده عطف نظردقتدن خالی قالنماز.

[بومکتوبك تاریخی یوقسه ده سلطان سلیمانك حلبده قالدیغی تاریخ ٩٦١ در.]

ایکنجیسنك خلاصه سی — اخلاصی متضمن مکتوبکز کلدی . طورغودی بولمق ایچون بالدفعات قدرغه کوندرمش اولدیغکز حالده بلاسبب عودت ایتدیکنی یازیورسکز. ایران ایله ایشمز تسویه اولنمشدر؛ بودفعه قپودان پیاله پاشا باشبوغ تعیین اولنه رق طورغودا ونك معیتنه ویرلمشدر. هرسنه دونانما کوندرلمك مشکلاتدن خالی اولدیغندن بودفعه سزلك دونانما کزده مهیا بولنه رق دریاموسمی کچه دن ایش کورمکه غیرت ایدلیدر.

[بونك ده تاریخی اولمایوب فقط ٩٦١ دن صوکره جه اوله جغی اکلاشلمقده در.]

اوچنجی مکتوبك خلاصه سی — مکتوبکز کلدی. دونانما اوجه کوندرلمشدر؛ ان شاءالله سزلك دونانما ایله برلشوب موفقیت استحصال ایتمشدر. ایران ایشلری بیتوب پای تختمزه عودت ایدلمشدر.

[کذلك تاریخسزدر. ذات شاهانه ایران سفرندن ٩٦٢ رمضانده استانبوله عودت ایلدیکندن تقریباً اوتاریخلرده اوله جقدر.]

(١) «وزیراعظم» تعبیرنده سهووقوع بولمامش ایسه الده کی صدراعظملر لجدوللرینك تام اولمادیغی اکلاشیلیر .

دردنجی مکتوبك خلاصه‌سی — دونانمانك اوطرفده قیشلامسی بیلدیرلمش ایسه‌ده بوصورت جائز اولهمیه جغندن دونانمانك اعاده‌سی لازمدر. اقتضا ایدنجه ینه کوندریلور.

بشنجی مکتوبك خلاصه‌سی — مکتوبکز کلدی. برقلعه محاصره وفتح اولندیغنی، وبوجزیره‌نك نصفی سزه اطاعت ایده‌جك ایکن لوندرلردن بعضیسنك احوالندن دولایی نفرت ایتدکلرینی، قپودانمزك زیاده دلاورلك کوسترمدیکنی، بکلرقوللریمك اصلافصور ایتمدکلرینی اشعار ایتمشسکز. مغرب بکلر بکی صالح پاشادهدشمنك بعض احوالنی بیلدیرمدیکندن صحیح خبر آلمق ایچون سرعتلی کیدرقادرغه کوندرلمشدر. اوندن خبر الندقدن صوکره تونس ایچون، دشمنك احوالی ایچون اقتضای حاله کوره حرکت ایدیله‌جکدر.

[بوده تاریخسزدر. اولکیلردن چوق صوکره اولمایه‌جقدر.]

التنجی مکتوبك خلاصه‌سی — نانوش قرالك اوغلنه اردل و لایتك ویرلمسنی یازمشسکز. بوولایتك باباسنه ویرلدیکی وجهایله اونك عهده‌سنه توجهی خاطریمزده مرکوزدر. کندیسنه سرحدامرامی طرفندن معاونت اولنه‌جقدر.

یدنجی مکتوبك خلاصه‌سی — دونانما ایستمش ایدیکز؛ صالح پاشادن خبرورودینه تعلیق ایدلمشدی. اوده دونانمانك کوندرلمسنی بیلدردیکندن عسکر ایله برلکده کوندرلمشدر.

سکزنجی مکتوبك خلاصه‌سی — دونانما ارسالندن دولایی« خزینه ویرلمشجه » ممنون اولدیغکزه دائر مکتوبکز کلدی. « فردیان» نامنده کی ایلچیکزده اسپانیا قرالیله مصالحه کزك اسبابنی وبزمله دوستلمکزك خلل پذیر اولمادیغنی افاده ایلدی. ارتق دونانما ارسالندن فراغت اولنمسی اقتضا ایدوب محافظهٔ تقویه ایچون کفایت مقداری جزایر عسکری کوندرلمشدر. عهده مغایر برشی وقوعنه رضامز یوقدر.

طقوزنجی مکتوب — ایلچیکز کلدی. قلیجمزله فتح اولنوب مقدما نانوش قرالله ویریلن یرلره اوغلی استیلانه عنایت اولنمشدر.

[بواوچ مکتوبده دخی تاریخ یوقدر.

اشبو محررات منشأت فریدونده سلطان احمد اوّل عصری اوراقنه قاریشدیغندن شمدیه قدر عثمانلی واوروپالی مورخلرك نظر دقتنی جلب ایتمه‌مشدر. مراد ثانی زماننده فرانچه پادشاهی قیزینی زوجه‌اولمق اوزره کندی اقرانی برقرالله ارسال ایتمش اولدیغی حالده بوقیزعثمانلیلرك الته دوشه‌رك مراد ثانی طرفندن تزوج اولندیغی وفاتح سلطان محمدك بوندن طوغدیغی حققنده کی روایت فرانسه‌یه اعانه مناسبتیله پچویده، ص ۳٤٥، ذکر اولنمشدر. قیزك کوندرلدیکی حکمدار ایمپراطور دردنجی ژان ایمش، لاوالله، «تاریخ دولت عثمانیه»، ص ۲۱۹.

ص۳۱۲،س۱٦ — استانبول مطبوعی پجویده ص۳٤٤، ایلچینك آدی ذکر اولنمامشدر. آلتدینی یازیلان قلعه لرك اسملری شویله کوستر لمشدر: « اسپانیه (؟) ،نارلو، دشمه، انیه، مویقه، مارموس، لپس، ماریانور »

ص۳۱٦،س٦ — عباره نك صحیحی شودر: «حرمت کامله یه مالك بر آدم دکل ایدی»

ص۳۲٦،س۲۲ — یوقاریده ۱۸۰ نجی صحیفه یه دائر یازیلان ذیل مترجمه مراجعت.

ص۳۳٦،س٦ — « ام حرام بنت ملحان »حضرتلری انس بن مالك حضرتلرینك تیزه سیدر. اسلامك دریا سفرنده بولنه جقلرینه ومشار الیهانك دخی بو شرفی اکتساب ایده جکنه دائر اولان حدیث شریف صحیح بخاریده مندرجدر .

تصحیح و تشکر

ارباب مطالعه نك معلومی اولدیغی اوزره هامه رتاریخی — مثلا لامارتین تاریخی کبی — برقاچ اثرك مأخذ اتخاذ ایله کلیشی کوزل یازلمش بر «اثر ادبی» اولمایوب هر بحث وفقره سی تدقیقات ووثائقه مستند بر «اثر علمی» اولدیغندن ترجمه سی اساساً اعتنایه محتاج اولمقله برابر اکثریا مورخلك مأخذ شرقیه دن مقتبس افاداتی تدقیق وتطبیقه وحروف غربیه ایله یازیلان اشخاص ومواقع شرقیه اسملرینك املای صحیح شرقیسنی بولمق ده خیلی تتبعاته لزوم کوستر مکده در. بو مشکلاتك اقتحامی ایچون الدن کلدیکی قدر چالیشلمقده اولدیغی کبی ترجمه نك برچوق اقسامی حین طبعده اصلیله مقابله ایدلمکده ایسه ده اره صیره بعض سهولر قالمقده در .بو جمله دن اولهرق دردنجی جلده دخی برسهو ترجمه بولندیغی برذات عالینك لطفاً وقوع بولان اخطارلرندن آکلاشلمشدر.

شویله که: سلطان بایزید ثانی ایله وندیك جمهوری آره سنده عقد اولنان عهدنامه نك برفقره سی «جمهورك تجارتنك اسلحهٔ عثمانیه ایله حمایه سی» اولدیغی یازلمشیدی (ج٤،ص٦، س۱۷). بوفقرهٔ عهدیه نك مفهومی اوعصرده ترك آرماتورلری، یعنی تجارت وقورصانلق ایتمك اوزره کندی حسابنه کمی تجهیز ایدنلر طرفندن وندیك تجارت کمیلرینه تعرض ایدلمامسی اولدیغندن بونك «جمهورك تجارتنك ترك آرماتورلری طرفندن تعرض وقوعندن مصون اولمسی» صورتنده ترجمه ایدلمسی لازم کلیردی.

ترجمه نك شو صورتله مدققانه مطالعه یه سزاوار کورلمسندن وسهو واقعك اخطار بیورلمسندن طولایی منتدارانه عرض تشکر ایلرم.

بعنایة الله تعالی، اشبو آلتنجی جلدك طبعی ٥ جمادی الاخری ۱۳۳۲ ده ختام بولمشدر.

التنجی جلدك فهرسی

اوتوز برنجی کتاب

صحیفه

۳ — ۵۶ وزیراعظم صوقوللو محمدپاشا، مفتی ابوالسعود. — هندستان ایلچیسی والقاص میرزا. — وزیراعظم سلیمان پاشایله خسروپاشانك وفاتلری. — ایران سفری. — بهچ، بهچکره‌ك، چاناد، ایلیادا ایله لیپانك تسخیری. — طمشوار محاصره‌سی. — مارتینوچینك قتلی. — سکدینه محاربلر، وسیریمه ترکلر طرفندن هجوم. — طمشوار ایله دیکر محارسه‌ن قلعه‌لرینك سقوطی. — سولنوقك ضبطی، ارلونك محاصره‌سی. — شهزاده مصطفانك اعدامی. — ایران محاربه‌سنك ختامی. — دولت عثمانیه وفردیناند آره‌سنده وه رانتیوس، زای، بوسبهك واسطه‌لریله مذاکرات. — مولداویه بکیله‌قریم خانك تبدیلی. — دوزمه مصطفانك عصیانی.

اوتوز ایکنجی کتاب

۵۷ — ۹۳ وزیراعظم احمدپاشانك اعدامی، رستم پاشانك وزارت عظمایه غودتی. — سلیمانیه جامعنك اتمامی. — روکزه لانك وفاتی. — اوزبکلرله عثمانلیلر آره‌سنده مناسبات دوستانه. — مجارستان سفری. — سیکت محاصره‌سی. — بابوچانك تخریبی. — تاتانك تسخیری. — فردیناند وایزابه‌لك ایلچیلری. — اسپانیا قرالنك ودوق دوفه‌رارەنك مأمورلرینك استانبوله وصولی. — محاربهٔ داخلیه اسبابی. — بایزیدك مغلوبیتی وایرانه فراری؛ بوبابده کی مذاکرات، بایزیدك واولادینك اعدامی.

اوتوز اوچنجی کتاب

۹۴ — ۱۴۹ وزیراعظم رستم پاشانك وفاتی. — خافی علی پاشانك اوستریا ایلچیسی بوسبهك ایله عقد صلح ایلمسی. — مولداویه بکی سرسری واسیلیقوس. — فردیناندك سفارتی. — اسپانیا قرالی وجنویز حکومتیله مذاکرات. — فلورانسه ایله تجارت عهدنامه‌سی. — سلیمك قیزلرینك تزویجی. — فیضان، صویوللری، متعدد کوپریلرانشاسی. — عثمانلی کمیجیلری طورغود، پیاله، پیری رئیس ایله سیدی علینك آق دکزده وهند دکیزنده محاربه‌لری. — مهدیه‌نك اسپانیوللر طرفندن محاصره‌سی. — بوجا، اوران، بنه‌زه‌رتك فتحی ومیورقه‌نك تخریبی. — جربه‌نك اسپانیوللر طرفندن ضبطی وطورغود طرفندن استردادی. — طورغودك استانبوله دخول مظفرانه‌سی. — پینون ووومه‌لزك اسپانیوللر طرفندن ضبطی. — مالطه محاصره‌سی. — صلح عهدنامه‌سنك تصدیق ایچون ایمپراطور ایله مذاکره. — سیکت

صحیفه

محاربه‌سی. — ارسلان پاشانك اعدامی. — زرینینك فوتی. — سلطان سلیمانك ارتحالی .

اوتوز دردنجی کتاب

۱۵۰ — ۱۷۹ سلیمان اول سلطنتنك آبده‌لری، ممتاز آدملری. — دفتردارلر، نشانجیلر، رئیس‌الکتابلر، شاعرلر، فقیهلر. — طریق علمی وعسکرینك یکیدن تنظیمی. — تیمار اصولی، ویرکیلر، جزا قانونلری، ضابطه نظاماتی . — سلیمانك ارتحالندن اعتباراً دولت عثمانیه‌نك اسباب انحطاطی .

اوتوز بشنجی کتاب

۱۸۰ — ۲٤۰ سلیمك استانبوله، بلغراده وصولی. — سلیمانك وفاتی رسماً اعلان اولندقدن صوکره یکی چریلرك عصیانی. — پیاله‌نك ساقیزاطه سنه‌سفری. — بابوجا ایله ینوه‌نك سقوطی. — قارنیولده جولان. — ایمپراطور ماقسیمیلیه‌ن ایله صلح قطعی مذاکره‌سی. — عجم سفارتی. — ادرنه‌ده، بصره‌ده، عربستانده، مولداویاده وقوعات. — لهستان ایله مصالحه‌نك تجدیدی. — فرانسه‌یه بر عثمانلی سفیری اعزامی. — ادرنه‌ده سلیمیه جامعنك انشاسی. — دون ایله وولغا نهرلرینك برلشدیرلمسنه تشبث. — عربستانك موقع طوپوغرافیسی، احوال طبیعیه‌سی، مقدرات اخیره‌سی. — یمنك فتحی.

اوتوز التنجی کتاب

۲٤۱ — ۲۸۸ وندیکله مصالحه‌نك انقطاعی. — قبریس جنکی . — ماغوسه‌نك محاصره وفتحی. — براغادینو دیری دیری شیشه کچیریلیور. — دالماچیاده وقایع حربیه . — اینه‌بختی محاربه‌سی . — وندیکله عقد صلح . — تونسك تسخیری. — مولداویا پرنسی ایوان اوزرینه سفر. — اوستریا ایله مصالحه‌نك تجدیدی. — مهتدیلر. — سلطان سلیمك وفاتی. — سلطنتنك اوابدی وکندیسنك طبیعتی .

۲۹۸ — ۳٤۱ مورخك تذبیلاتی .

۳٤۲ — ۳٤۹ حکمدارلرلرله کابر مأمورین جدولی .

۳۵۰ — ۳٦٦ مترجمك تذبیلاتی .